This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.

+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.

+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.

+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

3 3433 06660629 8

Puringet

[illegible]

MEMORIAAL
of *BESCHRYVING*
VAN DE STAD

GRAVE,
EN DEN LANDE VAN CUYK.

DER SELVER TYDELYKE HEEREN, HUNNE REGERINGE, WEDER-VAAREN, RECHTEN, PRIVILEGIEN, COSTUMEN EN USANTIEN.

Te ſamen gebracht en in geſchrift nagelaten,

DOOR

DEN HEER **DIDERIK PARINGET,**

In zyn leven Rentmeeſter der Stad Grave, Auditeur Militair en voornaam Practiſyn aldaar.

Uytgegeven en met Aantekeningen vermeerdert,

DOOR

Mr. PAUL VAN ALEN.

Tot *UTRECHT,*

By HERMANUS EN JOHANNES BESSELING; Boekdrukkers en Verkopers aan de Beeſembrug.

MDCCLII.

THE NEW YORK
PUBLIC LIBRARY
267698A
ASTOR, LENOX AND
TILDEN FOUNDATIONS
R 1925 L

AAN DEN

LEZER.

DE redenen van de door den Druk gemeinmakinge van dit Memoriaal zyn eensdeels, om dat ſommige der Practiſyns te Grave en in den Lande van Cuyk wel eenige ſtukken van 't zelve onder zich hadden, edog ten uytterſten geheim en alleen voor zich zelven hielden, om by tyds gelegenheid daar van gebruyk te maken, ofte wel achter te houden, gelyk de Lezer breedvoeriger pag. 179. en 195. zal konnen zien: en anderdeels om dat 'er tot nu toe, voor ſoo verre my bewuſt is, niemand wordt gevonden, die de beſchryving van de Stad Grave en Lande van Cuyk, welke zoo veel opmerking verdient, als hebbende zyn betrekking in onderſcheide opzichten tot de Nederlandſche Historie, in 't byſonder heeft beſchreven, en die de moeite heeft willen nemen, van by een te verſaemelen, het geene dienaangaande in verſcheide Historieſchryvers ſtuksgewyſe wordt gevonden.

Wanneer my dit MS. van den Heer Paringet ter hand was geſtelt, bevond ik by het doorlezen, dat zyn Ed. geene vroegere Schryvers bybragt, waar door deszelfs gezegde wierdt bewaarheidt, waaromme

me ik dan een groote reeks der zelven heb naargezien, zoo om het verhaalde van gemelden Heer, voor soo verre gevoegelyk konde geschieden, te staven, als de gevoelens der tegenstrydige Schryvers by te brengen: ten dien einde hebbe ik het geheele verhaal der Schryveren meerendeels aangehaalt, op dat men dat van woord tot woord leezende met naaukeuriger bescheid over den inhoud kan oordelen en niet behoeve alle die geallegueerde auteurs te hebben en de geciteerde plaatsen naar te zien.

Verders heb ik uit liefde voor de getrouwheid in 't naarvolgen van den Auteur, liever kennelyke schryffouten laten doorgaan, dan willen verbeteren, offschoon genoegsaam bleek, dat door hem int copieren de vereyschte oplettenheid en naauwkeurige schryfwyze niet was waargenomen, en wel te meer, om dat my onbekent was, of het aan het te onrecht begrypen en verstaan der originelen, dan wel aan den eersten of tweden uytschryver haperde.

Indien ik door veele lichaams ongemakken niet was belet geworden, soude ik mogelyk gelegenheid gevonden hebben, om alles netter en duydelyker naar te vorsschen, sonder dat ik my, gelyk alsnu, met toegesonde copien hadde behoeven te behelpen.

De

De Lezer zal naar den ſtyl en ſpellinge der woorden niet gelieven te zien, gelet ik het fraye en zinnelyke van onze moedertaal nooit heb geleert, maar zoo geſchreven, als ik gewoon ben in den dagelykſchen omgang te ſpreken, ſonder te letten of het zelfde woord op eenerleye, dan wel, op verſchillende wyze geſpeld wierdt: het welk de Lezer te min ſal qualyk opnemen, wanneer hy zal willen geloven, dat ik dit werk niet op de drukperſſe heb doen leggen uit eene jeukte om ydelen roem daar door te verwerven, en by het domme graauw met den gemenen bynaam van Geleerd uitgekreten te worden, veel weiniger om den broode, neen maar enkel en alleen om voorverhaalde redenen en om aan de begeerte van veele myner goede vrienden te voldoen, mitsgaders in hoope en verwagtinge, dat anderen, die van deze ſtoffe meer kennis verkregen hebben, een bredere en wydlopiger geſchiedenis en een naauwkeuriger aan een geſchakelt verhaal aan het gemeen ſullen mededelen.

Wat aanbelangt de verſchillende gevoelens der onderſcheide Schryvers, door my aangehaald, als mede die vanden auteur, ik laate de zelve in zyn waarde en onwaarde, ſonder daar van iets tot myn verantwoordinge te nemen, ofte te willen beſlisſen,

Puringet

Puringet

OP DE BESCHRYVING DER STAD GRAVE, EN 'T LAND VAN KUIK,

Door den Heer DIEDERIK PARINGET; uitgegeeven en vermeerdert door den Heer

MR. PAUL VAN ALEN.

DE GRAVE, o sterke, o overoude Stadt,
Die voormaels mogt met KUIK een Graefschap heten,
Indien men ons het recht bescheit deed weten,
Al zyt gy vaek door 't oorlog afgemat,
Al lag uw roem in de oudheit ver verschoven,
Steek nu het hoofdt, o GRAVE, o KUIK, naer boven!

Uw

Uw glory, van den schrandren *Paringet*,
Door tydt en vlyt, by stukken en by brokken
Verzamelt en uit de oudheit opgetrokken,
Word eindlyk thans der Wereld voorgezet.
Van Alen, die noch moeite ontziet noch yver,
Beschaeft en schikt de stukken van den Schryver.

Dus kan nu elk, die nederduitsch verstaet,
Den loop van uw Regeringswys ontdekken;
Wat voorrecht en gebruik tot nut kan strekken;
Hoe 't ging van ouds, hoe 't nu nog by u gaet;
Wat Heer ge eerst had; wanneer den Graef van Buuren;
Wat Wet versleet en welke nog blyft duuren.

Voorts vind men hier, byna op yder blad,
Een helder blyk en onweêrspreekbaer teeken,
Waer, en hoe ver, uw oude Rechten spreken,
En dus byeen een' ongemeenen schat
Van Oudheit- Wet- Gebruik- en Rechtgeleertheit,
Tot leering, tucht en spiegel der verkeertheit.

De blonde Maes, die langs uw boorden schuurt,
o GRAVE, en u begroet, daer ge op uw wallen,
Op oudheit, sterkte en oorlogstuig moogt brallen,
Schoon ge eertyds wel veel krygsſmart hebt bezuurt,
Tracht des uw' naem, op 't klinken onzer snaren,
Aen alle vier de winden te openbaren.

Zoo rees weleer, in eenen andren tyd',
Versleten roem van gansch vergeten Braven,
Veel jaren lang in 't donker graf begraven,
Ten Kerker uit, door de ongemeene vlyt
En naerstigheit van wakkere Geleerden,
Die ware deugd op haren prys waerdeerden.

Wil des, o GRAVE, o KUIK uw' *Patinget*
Steeds eeren, blyf zyn' naam met achting' noemen.
Van Alen, op wiens gaven 't Sticht mag roemen,
Wiens nedrigheit ons hooger toon belet,
Hoe veel hy ook verdienen moog', bedanken
Wy voor zyn vlyt, met dees geringe klanken.

NIKOLAES VERSTEEG.

OP
DE BESCHRYVING
VAN
DE STAD GRAVE
EN
HET LAND VAN KUIK,

Door den Heer Diderik Paringet, in deszelfs leven Rentmeester der zelfde Stad; uitgegeeven door den Heer

Mr. PAUL VAN ALEN.

IS 't heuchlyk, by den glans en koesterenden gloed
Van nieuwe welvaert, rust en blydschap, te overdenken
Den starreloozen nacht van bangen tegenspoed,
Die onzen groei en bloei, in vroeger tyd, kon krenken;
Dat wenschelykst geluk, dat heil bestraelt u thans,
o *GRAVE*, o *KUIK*, daer gy, gezeten in den lommer
Der Vredeolyven, en gekoesterd, door den glans
Der schoone Oranjezon, all' uw' voorleeden kommer
En ramp en bangen druk, met blydschap overdenkt;
Nu *PARINGET* herleeft, in zyn doorwrochte blaêren,
Die u VAN ALENS vlyt, zoo gunst- en geestryk schenkt.

 Hier

Hier ziet uw grysheit wat uw jeugd is wedervaren;
  Hoe de afgunst u voorheen naer hart of eerkroon drong;
Hoe ge, een en ander mael, het Spaensche juk moest dragen;
  Hoe *Maurits* u de klaeuw der Dwinglandy' ontwrong,
En (*) *Lodewyk* u weer in boeien heeft geslagen:
  Tot Gy, door *Ravenshoofd*, gesteund door (**) *Willems* magt,
Den prang der Tiranny kloekmoediglyk onttogen,
  En by uw' ouden Heer zeeghaftig weêr gebragt,
Beschouwen mogt het eind' van zoo veel orelogen.
  Hier ziet ge uw recht, uw' roem, door buitenlandsch geweld,
Zoo jammerlyk wel eer vertreden, en geschonden,
  Door Wet en Voorrechtbrief, op 't luisterrykst' hersteld;
't Geen aen Oranjes trouw u eeuwig houd verbonden.
  o Land, o Stad, die u in dit gezigt verblydt,
Looft de Almagt, door wiens gunst dit heil u mag bestralen.
  Bedankt den Rentheer voor de rente van zyn vlyt.
Erkent den arrebeid des schranderen VAN ALEN.
  Zoo worde uw welvaert nooit, door God of mensch bestreên.
  Zoo houde uw glorie stand, door alle de eeuwen heên.

F. DE HAES.

(*) *Lodewyk* de XIVde. (**) *Willem den IIIden.*

NA-

OP DE BESCHRYVINGE

VAN DE STAD GRAVE EN DEN LANDE VAN KUIK.

Eertyds ontworpen door den Heere

DIDERIK PARINGET.

Nu vermeerdert in 't Licht gebragt door

DEN HEERE MR. PAUL VAN ALEN.

VEEL Lof verdient hy, die zyn tyd
Besteed om met rechtaarde vlyt,
De Aloudheid na te speuren
Die, zonder dat hy arbeid myd,
't Verborgen op komt beuren,
Verkrygt te recht een Lauwerkroon,
Als hy het duistre steld ten toon,
Met onvervalschte kleuren.

Zulk

Zulk een is als een helder Licht,
Daar onkundsnevel ras voor zwicht,
'T Welk domheit kan verjagen:
Wie is niet aan diens zorg verplicht?
Die's Waarheidszon doet daagen:
Die, als een baak aan boord der Zee,
Op 't zekerst wyst de beste reê,
Om 't Schip te hoên voor plaagen.

Nog meerder roem verdient die geen,
Die niet slegts de Oudheid wil ontleên;
Maar gantsch vergeten wetten,
Op nieuw weêr doet in 't daglicht treên,
En in haar glans koomt zetten:
Die wetten 't steun van Land en Staat,
Tot schrik en toom der eigenbaat,
Om 't onrecht te verpletten.

Wie kroont dan ook VAN ALEN niet?
Daar hy dat edel wit beschiet,
In deez doorwrogte blaåren,
Die hy thans gul aan Neêrland biedt,

Waar

Waarin hy zal verklaaren.
Al 't geen *de Grave*, een oude Stad,
En *'t Land van Kuik* merkwaardig had,
Sints langen reeks van Jaaren.

Een ryke bron ontdekt zich hier,
Niet opgeſmukt met valſchen zwier,
Maar nutte kundigheden;
Die PARINGET in dit papier,
Uit de Oudheid koomt ontleden:
Zyn naam zal leeven trots den Nyd,
Al de Eeuwen door, wyl hy zyn tyd,
Wilde aan dit Werk beſteden.

Hiſtoriekennis toont hier klaar,
Hoe 't heden is, hoe 't voortyds waar
In *Grave* en *Kuik* geſchapen;
Hoe dikwerf dat een trotſe ſchaar,
Van razende oorlogsknapen,
Hunn' vryen hals dwong onder 't juk,
En hoe 't vervolgens weêr den druk
Ontworſteld, heil mogt rapen.

*** Hunn'

Hunn' wetten, eertyds in den nacht
Der drieste onwetenheid verkragt,
Zien wy hier weêr verrezen,
En in haar' juisten stand gebragt,
Naar de eerste form en wezen;
Nu heeft geen bange onnozelheid,
Die vaak vergeefs om hulpe schreit,
Voor onrechtsklauw te vrezen.

Verhef dan vry, *de Grave*, uw hoofd!
En *Kuik:* Uw' roem weleer verdooft,
Word nu met heldre stralen,
Een schitterende glans belooft,
Die nimmer weêr moet dalen:
Gy ziet uw' Lof in 't Licht gezet,
Dankt dit den nyvren PARINGET
En kundigen VAN ALEN.

JOAN STOUW

NA-

NAMEN der SCHRYVEREN en WERKEN, die in de Aantekeningen van dese *Beschryving* aangehaald worden.

Aanhangsel op de Kerkelyke Oudheden.
Aitzema. (*Lieuwe van*)
Albericus Monach: Trium Font.
Alciatus. (*Andreas*)
Algemeene Historie.
Alkemade. (*Cornelis van*)
Alting. (*Menso.*)
Ampzing. (*Samuel*)
Anselmo (*Anthony*)
Aquillius. (*Henricus*)
Argentræus.

Baldericus.
Balen. (*Math.*)
Batavja Sacra. *Fol:*
Beka. (*Johan de*)
Bentivoglio. (*Guido*)
Berg. (*van den*)
Bertius. (*Petrus*)
Bizot.
Bokkenberg. (*Petrus Cornelis*)
Bor. (*Pieter*)
Bort. (*Mr. Pieter*)
Boxhorn. (*Marcus Zuerius van*)
Buchelius. (*Arnoldus*)
Burgundus. (*Nicolaus*)
Burman. (*Kaspar*)
Butkens. (*Christoffel*)
Bynkershoek. (*Cornelis van*)

Carpzovius. (*Benedictus*)
Chappeauville.
Christyn. (*Paulus*)
Chronyk (oude) van Holland, Zeeland, en Vriesland.
— van de Klerk uyt de Lage Lande by der Zee.
— Oude Goudsche.
— van Vlaanderen.
Clerc. (*Jean le*)
Coenen. (*Hermannus*) M. S.
Comines. (*Philippus*)
Commelyn. (*Casparus*)
Costumen. (van s'Bos)
Cuspinianus. (*Johannes*)

Daniel. (*le P. G.*)
Dapper. (*Olphert*)
Dithmarus. (*Jacob Frederik*)
Divæus (*Petrus*)
Dousa. (*Janus*)
— (*Janus Filius*)
Drakenborch. (*Arnoldus*)
Dumbar. (*Gerhard*)

Emmius. (*Ubbo*)

Feltman. (G.)
Feuretjere. (*Antony*)
Foppens.
Foullon. (*R. P.*)

Gail. (*Andreas*)
Gargon. (*Matthæus*)
Gestel.
Goldastus. (*Haminsfeldi*)

Goor.
Goris. (*Lambertus*)
Goudhoeven. (*Willem van*)
Grammaye.
Graswinkel. (*Theod.*)
Groot. (*Hugo de*)
Groot Gelders Plaacaatboek.
Groot Hollandſch Placcaatboek.
Groot Utrechts Placaatboek.
Gronde. (*Anth. van der*) M. S.
—— (*Hendrik van der*) M. S.
Guicciardin. (*Louis*)

Halma. (*Fr. van*)
Haræus, (*Franciscus*)
Heda. (*Joh.*)
Heedendagſche Hiſtorie of Tegenwoordige ſtaat.
Hemert. (*Antony van*)
Hermannus Contractus.
Hooft. (*P. C.*)
Hoogſtraten. (*David van*)
Hubner. (*Johannes*)
Huſſen. (*Hugo van*)

Janicon. (*F. M.*)

Kemp. (*Abraham*)
Knippenbergh. (*J.*)
Kolyn. (*Klaas.*)

Laet. (*J. de*)
Larrey. (*M. de*)
Leuwen. (*S. van*)
Leven van Prins Willem den I.
Le Grande Theatre Sacré de Brabant.
Leydis. (*A.*)
Lipſius. (*Juſtus*)
Loo. (*Bertrant van*)
Loon. (*Gerrard van*)

Mantelius. (*Joannes*)
Mariana. (*Johan.*)
Marcus.
Marin. (*Pieter*)
Martene. (*Edmund*)
Mattheus. (*Anth.*)
Meiboom.
Mercator. (*Joh.*)
Merula.
Meteren. (*Emanuel van*)
Meerbeek. (*Anth. van*)
Meyerus.
Meyer. (*Joh. de*)
Mieris. (*F. van*)
Miræus. (*Aub.*)
Mutzaert. (*Dionizius*)

Nagge. (*Willem*)
Naamregiſter der ſtad Grave.
Nidek. (*Brouerius van*)

Opmeer (*Petrus*)
Ortelius. (*Abraham.*)
Orlers. (*Jan*)
Oudegherſt.
Oudenhove. (*J. van*)
Oudheden en Geſtichte van s'Bos.

Peregrinus. (*Antonius*)
Petit. (*Le*)
Piſe. (*de La*)

Pon-

Piftorius. (*Joan*)
Pontanus. (*Ifac.*
Pontus Heuterus.

Rademaker. (*Abraham.*)
Reimer. (*de*)
Reyd. (*J. van*)
Reymer.
Roo.
Rouck.
Roy. (*Jacob Le*)
Roya. (*Ægidius de*)
Ryn. (*Hend. van*)

Sanfon.
Sande. (*J. V. D.*)
Sanderus. (*Antonius.*)
Scarlenfis. (*Occo*)
Schelling. (*Pet. van der*)
Schotanus.
Scrieck. (*Adriaan van*)
Schraffert. (*Jan.*
Schriverius. (*Petrus*)
Sichterman. (*Gerrard*)
Sigebertus. Gembl.
Slichtenhorft. (*Arend van*)
Smetius.
Snoi. (*Reinier.*)
Someren. (*Joan van*)
Stoke. (*Melis*)
Strada. (*Famianus.*)
Struben.
Struvius. (B. G.)
Suffridus. Petri.
Sweertius. (*Franciscus*)

Theffchemacher. (*W.*)
Thrithemius. (*Job.*)
Trotz. (*C. H.*)

Vaderlandfche Hiftorie.
Valkenier. (*Petrus*)
Velferius. (*Mart.*)
Velthem. (*L. van*)
Voffius. (*Matth.*)

Walvis. (*Ignatius*)
Winfemius. (*Joban*)
Wree. (*O. de*)
Wilh: (*Proc. Egmond.*)
Wierus. (*Joannes*)

BERICHT VOOR DEN BINDER.

Het half Blad A. pag. 1. 2. 7. en 8. als ook I 3. pag. 69. 70. en de Tietel van de Stukken en Documenten moeten uytgedaan en de verdrukten voor in de plaats gevoegt worden, om dat op de zelve eenige fouten zyn ingeslopen.

De Byvoegsels geteykent Hhh * Hhh ** Hhh *** moeten op Hhh van het eerst Deel volgen, als ook a. b. c. van den Bladwyzer agter de Byvoegsels.

MEMO-

MEMORIAAL
AANGAANDE DE STAD
GRAVE
EN LANDE VAN CUYK,
DER SELVER TYDELYKE HEEREN, HAARE REGERINGE, WEDERVAAREN, REGHTEN, PRIVILEGIEN, COSTUYMEN EN USANTIEN.

HEt Land van Cuyk (: voorbygaende de ſpeculatien, die men maken mogt op den oorſprong of reden van dien Naam (1), en vande daar onder gehoorende dorpen en gehugten, als myns dunkens of nu fabuleus, of neven anderen door de Outheyt al te veel benevelt:) voert tot een Wapen, ſoo booven tegen 't wulffel van 't Choor der Cathedrale kerke tot Grave afgetekent is (2), agt ſwarte Meerlen tusſchen twee ſwarte baaren in een vergult velt (3), hoewel men de Meerlen en baaren huydendaags in 't rood (4) teekent: Veen of Vierlingsbeek een Dorp in 't Overampt voert ook 't ſelve, dan daar neven het onderſcheyt, apparent volgens 't Paaps gebruyk, dat daar is toegevoegt de beeltenis van den ſoo genoemde St. Lourens (5). De Stad Grave voert agt witte Meerlen tusſchen twee

 witte

witte baaren in een blau velt, dan daar te midden een rooden Burgt (6), so mede tegen 't Choor wulffel van de voorschreve kerk te sien (7).

AANTEKENINGEN

(1) Buchelius *in not. ad histor. Ultraj. Hedæ pag.* 158. *lit. a.* vraagd: An non a Cauchis dicti? Cujus originationis meminit non nemo.

(2) Dit is als nog klaar te sien.

(3) Sim. van Leeuwen *Batav. illust* 2. *stuk lit. M. pag.* 1018. schryft: Het wapen van Cuyk is twee roode fascen op een goud veld, rontsom beset met acht roode meerlen; die van Myerop als jonger sonen voeren de fascen Asur, en de meerlen swart op een goud veld.

By van Huessen *Batav. Sacra part.* 1. *pag.* 143. Staat het Wapen boven Andreas Cuickensis Episcopus Ultrajectinus XXV., verbeeldende volgens de tekenen der verwen in de wapenkonst gebruykelyk, acht swarte meerlen, boven en onder drie, en midden twee, tusschen twee roode balken op een gout veld.

(4) In deser voegen vind men het wapen van Cuyk alomme by Butkens *Trophées de Brab*, alwaar hy, *tom.* 1. *pag.* 320. segt: Jean Sire de Cuyck qui devoit avoir rang entre les premiers fermerat le discours de nos Bannieres, la sienne estoit armoyeé d'or à deux fasces de guelles & huict merlettes de mesme mises en ourle sur l'or.

Mieris *Bisschopl. Munt. en Zegels pag.* 150. De Heeren en Graven van Kuyk voerden een wapenschild in vyf gelyke deelen gescheiden, door twee roode leggende dwarsbalken, de overige drie, het goude Veld van 't Schild uitmakende, zyn belaaden med agt roode watervogels, van welke zoo boven als onder drie, en in 't midde twee gesteld waaren.

Dese vogels werden volgens de konst-woorden van Herauldie in 't Fransch *Merlettes* genaamt. Ziet Rouck *Nederl. herauld.* 2. *deel. pag.* 3. schryvende aldaar: *Alleriens*, ofte *Allelions*, die welke zyn verscheyden van *Merlettes*, Merlekens, Dan die *Merlettes* hebben die vleughelen toe ghesloten sonder beck, ende dyen, ende zyn als (*passantes*) gaende, maer de *Alleriens* zyn om hooch, ende als in *pal*, ende hebben de vleugelen open ghespreyt, gelyk de Arents. Soo wanneer de *Merlettes* hebben beck ende klauwen, soo noemtmense *Cannettes*.

Marin *dict. Franc. & Holl. pag.* 708. *verb. Merlette.* On appelle ainsi en terme de Blason, un petit oiseau réprésénté sans pieds ni ailes. Vogeltje zonder pooten nog vleugels in 't Wapenschild verbeeld.

Furetiere *dict. univers. verb. Merlette. subst fem. Terme de Blason.* Ce sont des oiseaux peints sur l'Ecu, qui n'ont ni pieds ni bec, non plus que les allerions. Ceux-ci sont differens d'avec les *merlettes*, parce qu'ils ont toujours les ailes ouvertes, étenduës, & abbaissécs, & sont posées dans l'Ecu de bout, & en pal: au lieu que les *Merlettes* sont passantes, avec les

les ailes ferrées. Les *merlettes* fur les Ecus font de marques des voyages d'outre mer, parce qu'on dit que ces oifeaux pasfent la mer tous les ans.

Op het Stadhuys binnen de Grave in een glas op de Raadkamer, en in de kerk van het dorp Cuyk werd het wapen, insgelijks de meerlen en baaren rood, op een gout veld, uytgefchildert gevonden: gelyk ook tot Utrecht in de Academie in het groot auditorium.

(5) Het wapen van het dorp Vierlinxbeek is in tweën verdeeld, hebbende aan de rechter de beeltenis van St. Laurens, en aan de linker fyde het wapen van Cuyk; fonder dat echter praefumtief is, dat Vierlinxbeek eerft het wapen van Cuyk alleen foude gevoert, en naderhand de beeltenis van St. Laurens daar toe gevoegt hebben, gelyk den autheur fchynt te willen feggen: Maar het komt gelooflyker voor, dat dit wapen aldus in tweën verdeeld van den beginnen af aldaar fal gebruykt fyn.

(6) Dit wapen is op het Stadhuys tot Grave in defer voegen, als den autheur het afbeeld, te vinden, ziet ook Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel bladz.* 113. Tegenwoordige ftaat van alle Volkeren 12. *deel* 3. *ftuk pag.* 278. Hoewel Mr. Jaques le Roy, *le grand theat. profane du Duché de Brabant*, onder de wapens der Brabandfe fteden, dat van de Grave fteld, de Meerlen, balken en burgt alle rood op een gout veld. Het felve doet Butkens *troph. d. Brab. tom. II.*

(7) Tegenwoordig is het Stads wapen tegen 't Choor wulffel niet wel te kennen, als fynde het felve door het witten van de kerk wat beklad.

Hoe en of dit Land en Stad van outs een Dominium geweest is, en altyt foodanig door eenen Heer befeten en geregeert (1); ook of het met der tyd uyt diverfe is gecomponeert geworden, fal ik my van geen aangelegentheyt laten; foo mede niet hoe en wanneer het deels by fyn tydelyke Heeren beleent, afgegeven, onder der felver Erfgenamen gepartageert, en dan weder famen gebracht mag fyn geweest, alfoo my daar in niet kan voldoen, want vinde daar van geene fonderlinge Hiftorien, en al de Cuykfche Archiven, uytgenomen die van St. Jans nu Sambeek of Santbeek (: welke ik nogtans noyt heb konnen te fien koomen:) fyn geduurende de Spaanfe Oorlogen binnen de Stad Gennep, dat doen neutraal was gevlugt geweest en aldaar A°. 1597. in den brandt van de felve Stad geconfumeert (2).

AANTEKENINGEN.

(1) My dunkt dat het al van veel aangelegentheit foude geweest hebben, indien den auteur had weten aan te toonen, hoe het fich ontrent defe

faeken had toegedragen, en of de ftad Grave en 't Land van Cuyk van ouds twee byzondere Heerlykheden, dan wel een Dominium fyn geweest.

Dat de Stad Grave ende 't Land van Cuyk eene Heerlykheyt is, getuygen onder meer andere: Slichtenhorst *Geld. gefchied. lib.* 1. *pag.* 49. De Stad Grave het hoofd van de Heerlykheid ende eertyts Graeffchap van Cuyk.

(: Nochtans noemt hy ook *lib.* 8. *pag.* 178. *n.* 48. Sprekende wegens de Leenverheffinge door Hertog Reynald van Gelder aan Hertog Antonis van Brabant den 23. October 1407. gedaan, de Heerlykheyd van Kuyck en zyne moederftad Grave, *Heerlykheeden* in plurali: vid. etiam Pontan. *hift. Gelr. lib.* 8. *pag.* 397. ubi: Cucae Dynaftia &c, quae ejus metropolis Graviae civitate, cum *utrumque* Brabantiae beneficium Judicaret. Tegenw. Staat der Vereenig. Nederl. 2. *deel* 3. *ftukje. pag.* 254. de *Heerlykheden* van Grave en Kuick wederom afloste . . ., De Keizer gaf verfcheiden voorregten aan de *twee* Heerlykheden. :)

Le Roy *grand theat. prof. de Brab. liv.* 4. *pag.* 52. Grave eft la capitale du Païs de Cuyk ou Cuyckland.

Alting *notit. Germ. infer. part.* 2. *pag.* 108. *voce Kuuc:* Poft extinctos Kukienfes, Gelri, occupatâ Graviâ Regionis primario Opido, Dicionem diu tenuerunt.

Ende werd het felve fpeciael bewefen door Haer Ho: Mo: Placcaet de dato den 20. Aug: 1609. Waar van de Heer Praefident van Bynkershoeck *quaeft. Jur. publ. lib.* 1. *cap.* 6. *pag* 49. fchryft: Ordines Generales edixerunt, agrum Kuykenfem ad fe pertinere, quia poffidebant Urbem de Grave, cui ager ille erat fubditus.

Het gemelde Placcaet luyd aldus:

DE Staten Generael van de Vereenigde Nederlanden, Allen den geenen die defe tegenwoordige fullen fien ofte hooren lefen, faluit. DOEN TE WETEN, Nadien by het tractaet van Beftandt, by bemiddelinge van de Heeren Ambaffadeurs van de Conincklyke Majefteyten van Vranckryk &c. ende Groot Britannien &c: tusfchen de Heeren Eertz-Hertogen ende ons, den negenden Aprilis leftleden, binnen de Stadt van Antwerpen befloten, ende den twaelfden der felver Maent geaggre-eert, onder andere by het derde Artyckel van dien (: volgende die origineele offren van haere Hoogheden:) geaccordeert is, dat wy, gedurende 't felve Beftandt, vry fouden behouden 't geene wy ten felven tyde hadden ende gebruykten, ende dat onder de Steden ende fterkten, die wy hielden en gebruykten, mede verftaen werden begrepen te zyn de Vlecken, Dorpen ende Gehuchten daer van dependerende, ende onwederfpreekelyk is, dat wy ten felven tyde, onder anderen, hielden ende gebruykten de Stad Grave. Wefende mede kennelyk dat over dertigh, 't festigh, hondert, twee, drie hondert, ja langer jaaren, de Stad Grave ende de dorpen van Cuyk eene Heerlykheydt is geweest ende noch is, hebbende van den jaare derthien hondert en acht haare gemeynte in 't natte ende droge gemeyn gehad: Dat ook boven aller Menfchen gedencken op het Cafteel binnen

de

de Grave, in Civile saeken, de appellatien ofte Provocatien van alle de Dorpen des Lands van Cuyk beroepen syn: Dat de Criminele Justitie over alle die voorschreve Dorpen ende ondersaten immediate by de Amptman binnen de Grave beleyt syn, en dat de judicature van dien competeert den Schepenen van de Grave: Dat boven dien de Leenen des Lands van Cuyk binnen de Grave op 't Casteel by den Amptman, Leenmannen ende de Leen-Griffier, aldaer versocht, verleent, en de questien van dien berecht worden: Dat van gelyken in de Beden over de Heerlykheyt van de Grave ende het Land van Cuyk, de Stad Grave een vyfden deel contribueert, ende die Dorpen de andere vier deelen: Dat insgelijks veele preeminentien, Rechten en voordeelen aan de Stad Grave over de Dorpen des Lands van Cuyk van ouds geappliceert syn: Dat ook in verscheyden Chartren ende oude Brieven de stad ende Heerlykheyt van de Grave ende het Land van Cuyk als een Corpus gestelt syn, dat de verpandinge van dien als een Lichaem is gedaen, te weten de stad ende Heerlykheyt van Grave, ende het Land van Cuyk conjunctim: Dat haare Hoogheden selfs by publyke Brieven, voor de Reductie van de Stad Grave aen deser zyde, gestelt hebben, dat die Ingesetenen van de landen van Cuyk leggen onder het Resort ende jurisdictie van de stad van de Grave, ende dat daaromme in de handelinge van het voorsz. Bestandt by onze Gecommitteerden, ten overstaen van de Gesanten van hoogstgedachte Heeren Koningen, ende Gecommitteerden van de Heeren Eertz-Hertogen, wel klaerlyk ende uitdrukkelyk tot meermalen verklaert is, dat onwedersprekelyk de Vlecken, Dorpen, ende Gehuchten des Lands van Cuyk dependeren van de Stad Grave, dat wy, dien conform, regtmatelyk ende naer inhouden van de voornoemde handelinge 't selve alsoo opentlick hebben gepractiseert, ende dat sonder violatie ende infractie van de voorn: handelinge, daer tegens niet en magh werden gepretendeert van wegen Hoogst. gemelte Heeren Eertz-Hertogen: Soo werden Wy nochtans bericht, dat by Luyden haer particulier ende ongefondeerde querellen soeckende, te wege gebracht is, dat eenige Patenten op den naame van de Heeren Eertz-Hertogen, by nachte en ontyde heymelik, opgeslagen syn in de voorn: Dorpen, daer by contrarie word gepretendeert. Ende wesende Onse meyninge de voors: handelinge punctuelyk ende sonder eenige indracht te doen onderhouden, ende alle contraventien van dien te weeren: Soo belasten en bevelen Wy wel uytdruckelyk alle Officieren, Justicieren ende Ondersaten des Lands van Cuyk, niemants bevelen, in saeken de Hooge Overigheyt der voorn: Lande aangaende, te ontfangen ofte gehoorsaemen, directelyk ofte indirectelyk, ofte hen aen ymand dies aengaende te addresseren als van ofte aen Ons, ofte die by Ons daer toe Gecommitteert sullen worden, op poene van gestraft te worden als violateurs ende infracteurs van 't voors: Bestant. Ontbieden daerom onsen Lieven ende Getrouwen den Gouverneur Generael, Eerste ende andere Raden, mitsgaders den Procureur Generael van de Steden ende Fortressen van Brabant, die Wy houden ende besitten, met de Vlecken, Dorpen ende Gehuchten daer van dependerende, Onsen Gou-

verneur van de Stadt Grave ende de Landen van Cuyk, neerftigh devoir te doen in 't achterhaelen van de Contraventeurs van defe Onfe Bevelen, op dat die geftraft mogen worden naa behooren. Gegeven in 's Gravenhage onder Onfen Contre-zegel in forme van Placaet hier op gedrukt den 20. Augufti in den jaere 1609. was geparapheert, J. Alting, *vt.* onderftont. Ter Ordonnantie van de Welgemelde Hoogh Mogende Heeren Staten Generael, was getekent, C. Aerffen. Wefende daar op gedrukt het Contre-zegel van de felve Heeren Staten in roode Wafsche.

Hier tegens hebbe alleen Janiçon gevonden, den welke pofitief ftaande houwt, dat de Stad Grave, fchoon de felve op den uytterften hoek van de Lande van Cuyk legt, geenfints de hoofftad van 't felve is, foo als veelen verkeerdelyk wanen, maar eene Heerlykheid op haar felven, die fteeds van die van Cuyk afgefcheiden is geweest. Siet desfels *Republ. der Vereenigde Nederl.* 3. *deel* 3. *hoofs. pag.* 95.

Nog is my voorgekomen feker fchriftelyk advys, gegeven door de Heer en Meefter Johan van Willigen in desfelfs leven Drost der Stad en Landen van Raveftein, waar in dien Heer fteld: Dat de Stad Grave ende de Landen van Cuyk in voorige tyden ider haare byfondere Heeren en Jurisdictien gehad hebben.

Ende alfoo het voorfchreve advys fpeciael betreckelyk is op de gementioneerde Stad en Land, fal het felve hier int geheel laten volgen:

CASUS POSITIE.

A. ende B. fyn te faemen getrouwt ende hebben altyt gewoont in de Stad Grave: fy hebben in haer leven aen Dorpen ende aen particulieren in de Landen van Cuyk ende Boxmeer uytgefet op intrest verfcheyde capitalen ofte obligatien, fonder dat daar van is betaelt den 40. penning, veel minder dat de felve fyn geprothocolleert. B. is geftorven fonder kinderen in de Stad Grave, alwaer alle de goederen fyn deylbaar fonder dat den langstlevende eenige tocht toekomt in de goederen van den eerst ftervende: maer in de Landen van Cuyk ende Boxmeer fyn ook alle de goederen wel deylbaer, doch de langstlevende heeft aldaer de toghte foo wel van alle gerede als van de ongerede goederen, de welke den eerst ftervende onverdeylt befeten ende agtergelaten heeft.

DE VRAGE IS.

Of aen A. lanxtlevende toekomt de toght van de voorfchreve Capitalen ofte Obligatien?

ADVYS.

Gefien by my ondergefchreve de bovenftaende cafuspofitie, ende de vrage daar

daar uyt geformeert, soude daar op verstaen, dat aen A. langstlevende de togt van de voorschreve obligatien voor soo veel het gedeelte van syne afgestorve huysvrouw aengaet behoorde te volgen.

Gemerkt dat het is eene onwederspreekelyke wet, quod consuetudines & statuta ad unguem sint servanda, & quod sese extra territorium indistincte non porrigant, nam potentia & auctoritas consuetudinis non extendit se extra proprios limites. DD. *ad l. fin. ff. de satisd.* & ideo omnes res sive domi sive foris regulantur à statuto loci in quo res sunt. Daer dan in de Landen van Cuyk ende Boxmeer volgens de costuymen specialiter is gestatueert ende geordonneert, dat de langst levende der conthoralen heeft de togt van de gerede soo wel, als van d'ongerede goederen des eerst afgestorvene, soo moet men in cas subject niet de costuymen der Stadt Grave, maar de Costuymen der Landen van Cuyk achtervolgen, des te meer om *dat die Stadt Grave ende de Landen van Cuyk in de voorige tyden yder hare byzondere Heeren ende Jurisdictien gehad hebben*: vermeynende absurd te wesen, dat de costuymen der Stad Grave, de welke binnen haare poorten syn gesloote, souden vernietigen d'usantien ende Costuymen der Landen van Cuyk ende Boxmeer, de welke specialyk over de gerede goederen disponeren, ende daer van geve de togte aen de langstlevende.

Et hujusmodi consuetudinem propter individuam tam corporum quam animorum conjunctionem & societatem, propter tot matrimonii onera, quae conjuges moderate sustinere, & susque deque ferre debent, justissimam & favore dignam esse, quis inficias ire potest.

Hier tegens obsteert niet d'opinie ende de leer van veele Doctoren, namentlyk dat men in de successie der vaste goederen achtervolgt de statuten der plaetse alwaer de selve syn gelegen; maar rakende de gerede goederen moet insien de plaets van de wooninge ende van 't sterfhuys, ter oorsaeke dat de gerede goederen (: Waar onder sy dergelyke obligatien trecken :) geene vaste plaetse hebben souden, maer soude sitten vast gehegt aan den persoon van den crediteur.

Maar dese leer word van vele Doctoren gedebatteert, en kan in cas subject geen plaets grypen, om dat de statuten van de Landen van Cuyk en Boxmeer specialyk over de gerede goederen disponeren, ende omme meer andere hier nae volgende redenen.

Het is waer, dat onder de Doctoren seer wydloopigh gedisputeert word, utrum nomina & actiones inter mobilia aut immobilia contineantur, vel tertiam constituant bonorum speciem; ik weet ook wel, dat dergelyke obligatien, als in den casus positie vermelt onder de gerede goederen gemeenlyk getrokken worden; maer daertegens vinde ook, dat de gemeyne beschreve regten uytdruckelyk decideren, quod pecunia quae foenerandi causa collata est non habeatur inter mobilia, sed potius inter immobilia per *l.* 78. §. 1. *l.* 79. §. 1. *&* 92. *ff. de Legat.* 3.

Waeromme leeren ook de Doctoren, quod omnes res ex quibus fructus percipiuntur inter immobilia computentur, quam communem dicit omnium DD. opinionem Molin. *in tract. de commerc. q.* 37. *nu.* 237. nam omnes

prae-

praestationes quae renascuntur & repullulant sunt in fructu, & omne quod est in fructu possidetur vel quasi.

Dog dit alles hangt merkelyk aen d'intentie ende aen den wil van den eygenaer hoe ofte op welke manier hy over syne gerede goederen heeft geordonneert. Want eene slave gedestineert tot het cultiveren van een landt word voor ongereet goet gehouden. Servus glebae adscriptus pars fundi esse censetur ac pro eo habetur. Christin. *vol.* 1. *decis.* 212. *nu.* 12.

Daer beneffens peerden, ossen, schapen gestuyrt op een bouwhof om aldaer te blyven ende het land te misten ende te bouwen, worden gedeylt volgens de landrechten daer sy gevonden worden, in his successio fieri debet juxta statuta loci, in quo reperiuntur, Carpz. *def. for. p.* 3. *constit.* 12. *def.* 15.

Dewylen de echteluydens hare penningen hebben uytgeset in de Landen Van Cuyk ende Boxmeer om aldaer te syn ende te blyven staen op intrest, soo is immers seker dat sy sigh de regten van die landen hebben onderworpen, ende gewilt dat nae doot van eene de langst levende soude genieten het recht ofte voordeel, het welk de Landrechten geven: synde tegens alle aequiteyt dat men de langstlevende soude afnemen het recht, het welk in de landen van Cuyk ende Boxmeer door de doodt van den eerst stervende verkregen heeft.

Het is nae regten indisputabel, dat den eygendom van geleent gelt overgaet aen den debiteur, dienvolgens word die actie van geleent gelt gehegt meer aen den persoon van den debiteur ende aen de plaetse daer hy woont, als wel aen den persoon ende plaetse van den crediteur, die den eygendom van syn gelt is quyt, ende wederom moet soeken ter woonplaetse van synen debiteur.

Waaromme traderen dan ook de Doctoren uytdruckelyk, quod nomina debitorum ejus sunt loci & situs in quo exactio aut petitio fieri debet. Ende alhoewel Christin. *ad LL. Mechl.* schynt eenigsints contrarie te wesen, soo schryft hy dogh *tit.* 16. *art.* 39 *nu:* 6. *in addit.* quod nomina & actiones subjiciantur consuetudini ejus loci in quo habitat debitor. Et opinionem hanc tanquam communem & sanctam supremus Regiae Majestatis senatus arresto suo secutus est in duabus causis. *dict. tit.* 16. *art.* 39. *nu:* 8.

Ende alle het bovenstaende is ook met goede fondament, redenen ende wetten te vinden by Ant. Peregr. *de jur. fisc. lib.* 5. *tit.* 1. *nu.* 141. *& seqq.* alwaar hy decideert het geene kortelyk hier nae volgt, te weten quod opinio contraria in practica non sit recepta, quia fiscus loci, ubi bona sunt, illa capit, & indubitanter fiscus domini confiscantis occupat mobilia & mercaturas quae ibi sunt, quod vero attinet ad nomina debitorum, attendendum est domicilium debitoris non autem creditoris, nam nomina debitorum censentur esse ejus loci ubi de jure & de facto exigi possunt.

Et ad illam rationem, quod actiones personales inhaerent ossibus creditoris, responderi potest, quod similiter e contra inhaerent personae debitoris, nec illius personam egrediuntur, effectum autem in omni materia potius intuendum esse, & idcirco spectandum esse potius locum ubi actiones ipsae exerceri & ad effectum reduci possunt, quam locum personae creditoris ubi inutiliter competunt.

Of

Of dan d'obligatien gerekent worden onder de gerede of ongerede goederen, sy syn subject aen de Landrechten van de plaets, daer sy worden gevonden ende volgens die Landrechten word het recht van successie gedirigeert.

Maer dit alles onaengesien soude raden aen beyde de parthyen om 't onderzoeken, of niet te vinden syn eenige voorvallen ofte exempelen, waar door deze seer disputabele quæstie kan worden gedecideert, want d'usantie ende het oudt gebruyk sal in sulcke voorvallen groot gewigt by brengen. Ende soo wanneer d'usantie ofte Exempelen niet te vinden syn, soo sal het evenwel noch profitabelder wesen aen de parthyen, dat sy dese quæstie met een accoort afmaken, als wel dat sy daer over by wege van proces eene gerigtelyke decisie verkrygen.

Aldus, salvo meliori, advys ende Raedt gegeven binne Ravestein den 8. Sept: 1712. (:was getekent:)

JOHAN VAN WILLIGEN.

Wanneer ik nu de vooraengehaelde periode soo strydig vond met Haer Ho: Mo: Placcaet, hebbe occasie gemaekt om gemelden Heer Drost daar over te onderhouden, den welke my tot antwoord gaf, dat hem de redenen in dat Placcaet bygebracht geensints satisfactoir voorquamen:

En wel niet de *eerste*, namentlyk, dat de Stad Grave en de dorpen van Cuyk van den jaare 1308. haare gemeinte int natte ende drooge gemein gehad hebben: dewyl een souverain Heer, die twee heerlykheden besit, aan de inwoonders dier beyde voor een jaarlyxen en erffelyken thiens kan geven syne gemeinte in een van die Heerlykheden gelegen soo in natte als in droge, sonder daar door van die differente Heerlykheden eene te maken: siet deze donatie onder de stucken dienende tot dit memoriael No. 11.

Wat aanbelangt de *twede*; Dat boven alle menschen gedenken op het Kasteel binnen de Grave in civile saeken de appellatien ofte provocatien van alle de dorpen des Lands van Cuyk beroepen syn: hier omtrent stonde te letten, dat de banken des over en Nederampts Lands van Cuyk eerst haar beroep hadden aan den schout en schepenen tot Cuyk als aan oeren naasten Hofvaert, en dat alsdan eenige partye hen by sulke sententie beswaert vindende, daer van mocht appelleren aan den stadhelder und mannen van Leen in de Cuykse Kamer op den slooten tot Grave als haaren oppersten Hofvaert, wiens vonnissen bleven tot euwigen dage arrest van magt und weerde, sonder in eenige toekomende tyden die verder te appelleren. Op de selfde manier wierd van vonnissen van schepenen tot Grave aan die Cuykse kamer mede geappelleert; Ook van die der Heerlykheyt van Asten *Vid. cost. van den Bosch en Meyerie* door van Beughem *pag.* 403. *en* 418. Tot dat eyndelyk Keyser Karel nae de inlossinge der pandschap by syn Landkaerte aan die van Cuyk, en by de confirmatie der privilegien aan die van de Grave heeft verleent, dat men haare

vonnissen niet sal mogen appelleren, maar alleen reformeren aan den Raad van Brabant. Hier over konnen naargezien werden de N°s 67. 68. 73. en 75. der documenten behorende tot dit memoriael.

De derde: Dat de criminele justitie over alle die voorschreve dorpen ende ondersaten immediate by den Amptman binnen de Grave beleyt syn, en dat de judicature van dien competeert den schepenen van de Grave: Wegens dit poinct wierd vermeynt, dat in voorige tyden de judicature in criminalibus, voor soo veel het Land van Cuyk aanging, aan die van Cuyk selver, ofte wel de genoemde Cuykse kamer hadde gecompeteert, maar geensints als naderhand aan schepenen vande Grave.

Op de *vierde* reden wierd geantwoort, dat den Heer des Lands van Cuyk en der Stad Grave die soo genoemde Cuykse kamer, synde geweest het hooge Gericht dier twee Heerlykheden, soo wel hadde konnen oprechten en den Amptman, Leenmannen en de Leen-Griffier hunne byeenkomsten of vergaderingen doen houden in den Landen van Cuyk als binnen de Stad Grave.

Dat verders in de beden over de Heerlykheit van de Grave en het Land van Cuyk, de Stad Grave niet altyd een vyfde deel, immers op geen gelyken voet, ende die dorpen de andere vier deelen gecontribueert hebben; dit is af te nemen uyt de contributie s'Lands van Cuyk aan Keyser Karel tot redemptie der pandschap aan de Graafinne van Buren No. 71. Ordres op het omslaen en inne der voorschreve contributie No. 72. Contributie vandie vande Grave ten selven eynde No. 74. Contributie 's Lands van Cuyk aan den Prince van Orange tot bekominge der Pantschap No. 78. ende de contributie van de Stad Grave ten dien fine No. 79.

De *sesde* reden wierd geoordeelt te syn als de *Eerste* en *Vierde*, namentlyk dat een souverain hier omtrent konde handelen pro libitu.

Ende voor soo veel, datter wel chartren en oude brieven gevonden werden daer de Stad ende Heerlykheyt van de Grave en het Land van Cuyk als een Corpus gestelt syn, daar tegens waren ook verscheyde oude documenten voor handen, die genoegsaam het tegendeel mede bragten, als onder anderen Nr. 52. alwaer Hertog Maximiliaen het Land en Stad van de Grave met de Landen van Cuyk en van Oyen van Gelderlant separeert.

Behalven dat de Heeren der Stad Grave en den Landen van Cuyk hunne privilegien niet te gelyk en in een en het selfde diploma geconfirmeert of nieuwe hebben gegeven, maar merendeels daartoe twee differente brieven geëxpediert, gelyk te sien is by de Nummers 23. en 24. 28. en 29. 32. en 34. 73. en 75.

Dat wel aan die van Buren en den Prince van Orange de verpandinge als een lichaem schynt gedaen te syn, maar dat ook ter contrarie van dien, Otto Heer van Cuyk syn stad van de Grave, dat anderfints syn vry allodiael goed was, met al syn toebehooren in 't geheel aan Jan den derden Hertog van Brabant heeft overgelaeten, en nogtans het Land van Cuyk, als wesende een Ryksleen, behouden.

Ende

Ende eyndelyk dat de laeste reden tegens de Heeren Eertz-hertogen volkomen probeerde en alleen peremptoir was, maar dat nogtans de selve hem omtrent het poinct in questie niet konde doen veranderen.

Gelet in een historie punt, gelyk voorsz. Drost van Ravestein sustineerde, een Placcaat, in propriâ causâ uytgegeven, niet als een beslisfend en volkomen bewys by onpartydigen en buytenlanderen kan voorkomen.

Onaengesien alle de voorschreve raisonnementen hebbe echter tot nog toe in het sentiment niet konnen vallen, dat de Stad Grave en de Landen van Cuyk in voorige tyden ider haare bysondere Heeren gehad hebben;

Maar soude (: Onder verbetering nochtans :) van gevoelen syn, dat den Heer des Lands van Cuyk, naar de verwoesting van 't selve Land en het afsterven van Keyser Lotharius, sal versogt en geobtineert hebben, van het Land van Cuyk, synde een Ryksleen, een seker terrein te mogen afgraven, om daar op een stad te bouwen, die Hy als syn vry allodiael goed soude besitten, gelyk het selve niet duyster is af te nemen uyt den Leenbrief te vinden by Pontanus *hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 194. & *inf. in d'aanteekeningen op Otto. num.* 3. Waar by gemelden Otto door Ludovik van Beyeren verleyt werd met het Land van Cuyk en alle syn toebehooren, *uytgesondert de stad vande Grave*: indien nu de selve stad niet was gebouwt op Land wel eer behoort hebbende onder het Cuykse, was het geheel en al onnodig geweest de meergenoemde Stad Grave by die beleening uyt te sonderen.

Misschien heeft de Stad Graaf ook syn naam gekregen van het gementioneerde afgraven, siet van Loon *hist. metal. tom.* 1. *ad ann.* 1602. *pag.* 551. & *seq.* Alwaar op de Medalie, door de Provintie van Utrecht, wegens de verovering der Stad Grave, gedaan slaan, op het revers te sien is, een spaa (: daar in 't Land genaamt een *Graaf*:) in een Laurierkrans, sinspelende op het afgraven en de naam van die Stad.

(2) Met de verklaringe van den 8ste. Meert 1620. hoe Oeffelt wel eer Cuyks geweest is, te vinden onder de documenten behorende tot dit memoriaal sub. No. 3. werd in fin. genoegsaam geverifieert, dat de Cuykse archiven in den brandt van Gennep, daar die gevlugt waaren, als synde een neutrale plaats, geconsumeert syn geworden; sonder dat nochtans by de selve verklaringe, het jaar 1597., gelyk den auteur, nominatim werd vermeld.

In Rademakers *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Outheden* 6. *Deel. pag.* 318. schryft Isaac Le Long: In den jaare 1599. heeft de Graaf Van der Lippe, Bevelhebber der Trouppen van den Westphaalschen Kreytz, de Stad en het slot van Gennep, in den naame van het Ryk verovert; en Ao. 1602. en 1614. wierden de selve door Prins Maurits, ten voordeele van de Heeren Staten vermeestert.

En van Reyd *in de Nederl. Oorlogen pag. mihi* 578. op het jaar 1599. Twee Vendels binnen Gennep toonden sulke kleynmoedigheyt, dat sy 't gantsch slechtelyk opgaven, als d'Admirant in het begin van October met weinig veldstukken daar voor quam.

Mogelyk dat op die tyd binnen de Stad Gennip brand kan ontſtaan, en daar door de Cuykſe archiven geconſumeert ſyn, en den auteur by verſinning het jaar 1597. in plaatſe van 1599. ſal geſteld hebben.

Huydendaags ſyn van 't Land van Cuyk nog ſeparaat Oploo eenigſints (1), maar voornamentlyk Boxmeer met het Kerſpel St. Anthonis, en het dorp Oeffelt antea Uffelt.

Deſen aangaande ſullen wy, voor af ſeggen, dat wy menen Oploo een Cuyks Leen te ſyn, 't geen by onſen jegenwoordigen Amptman de Hoog Welgeb: Heer Walrad Baron van Steenhuys (2) beſeten word, dan hoe, wanneer, en aan wien het eerst tot ſulks is afgegeven, ſoude veelligt by de Leenboeken (3) gezien konnen werden. Dito Heer Amptman exerceert daar hoge en lage Jurisdictie; ook is daar een kaak of Crimineele Gerigtsplaats, daar men ſeyt dat eens ſeekere misdadiger gegeeſelt ſoude weezen; hoewel ik onder verbeteringe meen, dat haar Criminele delinquanten, gelyk die van het geheele wezentlyke Land van Cuyk, of dat nog eygentlyk tot het Land van Cuyk behoort, gelyk mede die vande Stad Grave, ſtaan ter Judicature vande hooge Vierſchaar (4) deſſelven Lands, die by Schout (5) en Schepenen der Stad Grave gecomponeert werd. Deeze hadden wel eer ten dien fine haar ceſſie en bankſpanningen tot Grave op de voorplaats van 't groot Caſteel onder den blauwen hemel (6), Op dit Caſteel waren ook de crimineele gevangeniſſe. Van het civiel gewysde tot Oploo appelleert men ook aan de hooftbank van Cuyk, gelyk andere dorpen nog doen.

AANTEKENINGEN.

(1) Sambeek, voor ſoo veel het halfheerig is, ſoude omtrent die halfſcheyt mede als eenigſints ſeparaat van den Landen van Cuyk konnen gerekent werden, dewyl den Heer van Boxmeer aldaar by tourbeurten met den Baron des Lands van Cuyk insgelyks de hooge jurisdictie exerceert.

(2) Werd alsnu by de Hoogwelgeb. Freule Amelia Cecilia Baroneſſe van Steenhuys beſeten, uytwyſens deſe copye uyt het Leenboek:

Op den 18. December 1739. Compareerde voor den geſubſte. Stadhouder en

en Leenmannen van den Cuykſen Leen-Hove hier nae genoemt Reynier de Haan Secretaris der Heerlykheid Oplo als volmagtigde van den Hooggeb: Heer Grave Bernard van Welderen, en voorts uyt kragte van ſubſte. van ſyn Hooggeb : mede van desſelfs Ehegemalinne Vrouwe Genoveva Maria geb: baronneſſe van Steenhuys vermogens procuratie den 16. Xber. deſes jaars 1739. voor de Heeren Coenraad Piek Borgemr. der ſtad Nymegen als Leenman van ſyn Churvorſtelyke Doorlugtigheyt van de Palts als Heer vanden Lande van Raveſtein, en Jan Engelen Secretaris der gem: ſtad als Leenman des Furſtendoms Gelre en Graafſchap Zutphen by gebrek van Leenmannen vande Cuikſe Leencamer gepaſſeert, en met onderteekeninge en opgedrukte Cachetten ſo van gem: Heer Grave Conſtituant, als vande Leenmannen becragtigt den Geſubſte. Stadhouder en Leenmannen in originali gebleeken, en heeft by Compt. uyt kragte van ſyne volmagte opgedragen overgegeven en in handen van den voorſz. Stadhouder geſtelt, ſonder eenig regt, actie of toeſeggen daar aan te behouden, de Heerlykheyd Oploo met de ap en dependentien van dien, mitsgaders de hoge jurisdictie van de ſelve Heerlykheyt Oplo en der ſelver dependentien, laaſt verhoffen den 31 Xber 1725, verſoekende dat daar mede mag worden beleyt en beleent de Hoogwelgeboore Freule Amelia Cecilia Baroneſſe van Steenhuys als haar Hoogwelgeb: by een Erf-mageſcheyd en generale Trans-actie of uytcoop aangecoomen, en dat met Conſent en kennisſe vanden voorſz. Stadhouder: Ingevolge welk verſoek, ſo is Huybert Daenen als volmagtigde van Hooggeb: Freule Amelia Cecilia Baronneſſe van Steenhuys vermogens procuratie den 16 Xber deſes jaars door de ſelve geadſiſteert met Mr. Jan Willem de Man Leenman van den Huyſe Batenburg by gebrek van Leenman vanden Cuykſen Leen Hove als haar gecooren momboir ten overſtaan vande Heeren Coenraad Piek en Johan Engelen, den eene als Leenman van ſyn Chur-Vorſtelyke Doorlt. vande Pals als Heere van den Lande van Raveſtein, en den tweden als Leenman des Furſtendoms Gelre en Graafſchap Zutphen, insgelyx by gebrek van Leenmannen van deſen Leen-Hove gepaſſeert en met ondertekeninge en opdrucking van de Cachetten ſo vande Conſtituante en haren gecooren Momboir als vande Leenmannen becragtigt, den geſubſte. Stadhouder en Leenmannen al mede in originali gebleeken, als hulder en beſetman met de voorſz. Heerlykheyt Oplo met de ap en dependentien van dien, mitsg: de hoge Jurisdictie met de ap en dependentien, in name en voor Hoog gem: Freule Amelia Cecilia Baroneſſe van Steenhuys beleyt en beleent, ſo als ſulx naar Leenregten behoort, om 't ſelve voor Haar, Haere Erven en Nacomelingen te Leen te houden ten Cuykſen regten te verhergewaden met XV gguld: ſoo dik als het ſelve ſal koomen te vaceeren, en heeft daar op de voorſz. Huybert Daenen in naeme als voor behoorlyke hulde en eed van trouwe aan ſyn Hoogheyt als Heer en Baron der Stad Grave en Landen van Cuyk in handen vanden voorſz. Stadhouder gedaan, behoudens den Heer en een igelyx goed regt. Waren hier by aan en over als Leenmannen Jacobus Huybers en Juſtinus

Verhorst, is by handschrift vanden Ontfanger vanden 40 pen: gebleken dat 't selve regt van dit Leen nevens dat van meer andere is voldaan den 18 Xber 1739 met 1250 gls (*was getekent*) Reynr. de Haen qq J. Huyberts, J: Verhorst, J: Blom Griff.

(3) De oudste Leenbrief van dese Heerlykheid, welke in de Leenboeken gevonden werd, is van den 22ste. October 1473. en luyd aldus:

Jan Stoep Secretaris myns gen: Heer, s'Hertoge van Bourgnie in syner Genade Raadcamer van Brabant en 't deses tyts Stadhelder van de Leenen des Hertogdoms van Gelre en Graaffchap van Zutphen in den lande van Cuyk en Keffel doen cond, dat voor ons als Stadhelder myns gen: Hr. voorsz. in tegenwoordigh: syner gen: mannen van leen hier na beschreven comen is Jan van den Grave, en heeft ons in onse handen opgedragen en overgegeven die Heerlykheyd van Oplo met twee haven tot Ullants met allen haren toebehooren gelyk hem die van Mechtelt vanden Hoevelwyk syne moey, die welke egte huysvrouw was Thys vanden Grave, aan bestorven is. Item nog xx malder rogge s'jaars tot Oeffel geleegen tot Cuyksen Leenregten te verhergewayden, en vertegen alsо voorts daer op met hande, halme en monde als regt was, also dat die mannen van leen hier nabeschreeven wysden, dat Jan voorsz. daar af onterft en ontgueyt was en geen regt meer, nog vorder daar aan en hadde nog en behiele, en dat wy als Stadhelder van wegen myns gen: Heer voorsz. onsen vryen wille daar met doen mogte, en doe dit alles gelyk voorsz. staet geschiet was, hebben wy Stadhelder voorsz. ter ootmoedige bede en begeerte van Jan vanden Grave voorsz. oircouden der nabeschreven mannen van leen also voort daar mede beleent Peter van Holt met den voorsz. Leengoederen gelyk byde samelyk voorsz. staan tot Cuyksen Leenregten te verhergewaiden so dik dat gebeurt, en hierop heeft ons die voorsz. Peter tot behoef myns gen: Hr. voorsz., hulde en eed gedaan, en al des een man van leen syns Leen Heer van regten wegen schuldig is, en was te doen. Beheltelyk dog anders myns gen: Hr. voorsz. syns regten en een jgelyk anders des syns in alle, ende hier waren over en aan mannen van leen. m. g: Heer voorsz. met name Henrik Snavel en Peter vande Werken. Des 't Oirconde hebben wy als Stadhelder deses tyts m: g: Hr. voorsz., onsen Zegel hier aangehangen. datum in den Stad vanden Grave 22 October 1473.

(4) Den autheur segt hier voor, dat den Heer van Oplo daar *hooge en lage jurisdictie exerceert* (: gelyk de Hoogwelgeb: Freule Baronesse van Steenhuys ook niet alleen is beleyt en beleent met de Heerlykheid Oplo met de ap en dependentien vandien, maar ook speciael met de *hooge jurisdictie* met de ap en depentien van dien, blykende by, voorsz. Leen brief de dato den 18. December 1739:) en nu vermeent hy, dat haar criminele delinquanten, gelyk die van het geheele wesentlyke Land van Cuyk, of dat nog eygentlyk tot het Land van Cuyk behoort, gelyk mede die van de Stad Grave, staan ter judicature van de hooge Vierschaar desselven Lands: Maar wanneer men alleen insiet het geene Bort *tract. van Hooge en Ambachts-*

hooghsheerlykheden 2. *deel. n.* 5. & 6. schrijft, sal licht te decideren syn, Of den Heer van Oplo, aan den welke de *hooge jurisdictie* competeert, de judicature in criminalibus heeft, dan niet.

De woorden van gemelden Bort syn dese:

Hooge Jurisdictie seyt *Argentré ad consuet. Britan. tit.* 20. *art.* 446. *num.* 6. sich te strecken ad capitis coërcitiones, bannimenta, proscriptiones aut exilia, & membrorum mutilationem, waar mede over een komen Masuer. *in practica sua tit. de jurisdict. num.* 12. & Nicol: Burgund. *ad consuet. Flandr. tract.* 9. *num.* 24. alwaar sy seggen, tot berichtinge van Hooge Jurisdictien te staan, omnia facinora supplicium ingerentia.

By ons soo en streckt sig Hooge ofte Criminele Jurisdictie niet alleen tot misdaden daer lyfstraffe toe staet, maar ook tot alle andere schandaleuse en ergerlyke delicten, ende forfaiten, aen welkers bestraffinge de gemeene saecke, ende sulx de Hooge Overigheyt is gelegen alhoewel daar geen corporele straffe toe en staet, maar alleen gelt-boeten. Siet den selven Bort. 3. *deel. num.* 1. & *seqq.*

(5) Den 1ste. articul. van de instructie voor den Amptman der Stad Grave en den Landen van Cuyk, by resolutie vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden den 8ste November 1731. geapprobeert, segt: Dat den Amptman vande Stad Grave en Lande van Cuyk, ingevolge de oude Privilegien van den selven Lande, aldaar mede sal syn Richter, voor soo veel 't Crimineel aangaat, en andere poincten in dese instructie gemelt, daar voor by een ieder die het aangaan mag sal geconsidereert en gerespecteert worden.

En by den 14de artic. van de instructie voor den Schout der Stad Grave werd gestatueert: Dat den voornoemden Schouteth sig niet sal onderwinden eenige saken, die de Hooge Jurisdictie soude mogen aangaan, ende min of meer Crimineel soude mogen wesen, om daar van kennisse te nemen, of eenige beregtinge daar over te doen, maer dat den Schout gehouden sal wesen, al het geene maer eenigsints de Hooge Jurisdictie soude mogen raken, en min of meer na een Crimen smaken, of Crimineel soude mogen syn, soo haast hy daer af kennisse sal hebben bekomen, sonder eenig uitstel of vertrek, getrouwelyk op de betragtinge van syn Eed in het aanvaarden van syn schout-ampt gedaan aan den Amptman vande Graaf en Lande van Cuyk, of in syn absentie aan desselfs Stadhouder of ander gesubstitueerde, aen te geven ende bekent te maken. *Groot Holl. Plac. boek 6. deel. pag.* 735. & *seqq.*

Ter oorsake dat in dese instructien werd gesproken van Richter en Schout, sal niet ondienstig wesen hier aan te halen, wat onderscheyt Anth. Matthæus *de Nobilitat. l.* 2. *cap.* 17. *pag.* 326. & 327. tusschen de selve schynt te maken, hy segt: Prætor revera judex. *t. tit. ff.* & *Cod. de Offic. Præt.* sculteto nullum votum in judicio, ut ex Actis constat Ann. MCCCLXXIX. soo wanneer een Scout van der stat, die is in der tyt een oerdeel vraghet den Scepenen, ende hem die Scepene daer op beraden willen, so en zel daer die Scout niet toe seggen tot horen berade,

end

end hy zel ofgaen ont ter tyt, dat hem die fcepen beraden hebben, ende hy en zel dat berait niet hooren.

Van Ryn *in de voorberigten op Batavia Sacra pag. CIV. n.* 5. fchryft: de Schout moest de ftemmen opneemen of ingaaren, want hy zat niet als Regter, en had geen ftem te geeven. de Schepenen waren de Regters, maar de Schout niet. En daarom zou een Schout, zoo als hy by de Utregtenaars was, volgens Ant. Mattheus eigentlyk in 't Latyn geen *Prætor* genoemt moeten worden: want een regte *Prætor* was ook Regter: en hy, wierd ook geen *Prætor*, maar *fcultetus* of *fculdafius* genoemt: dit komt van 't Duitfche *fcbuldais* of *fcbultaifcb*, van fchuld en eifchen. Dus zal men een Schout by eenige oude fchryvers quanfuys op zyn Latynfch zien noemen *Sculdaffio*, *Sculdasio*, *Sculdaxo* &c.

(6) Schepenen van den Criminele Gerichte hebben tegenwoordig haar bankfpanninge in de Vierfchaar, en Seffien in de Raadkamer op 't Stadhuys tot Grave, onder welk Stadhuys, ook de Criminele gevangeniffe fyn.

Boxmeer nu (:voor defen alleenlyk Meer (1) genoemt, dan geaugmenteert met de naam van eenen Heer, die fy gehad hebben geheeten Heer Bok, foo fy ook nog een Bok in haar wapen voeren:) met het karfpel St. Antonis, nu behorende de Graven van den Bergh (2) leyt midden 's Lands van Cuyk: heeft ook tot fig de Heerlykheyt Haps (3) met de halffcheyt van St. Jansbeek (4) en Beugen (5), waarom die halfheerig genoemt worden, dog voornamentlyk St. Jansbeek. Hy heeft daar en verder door 't Land van Cuyk, fonderling tot Haps (6), wel groot aandeel in de Domeynen van Thienden en Thynfen, maar anders geen of weynig fingieurie, als dat hy, tot St. Jansbeek (7) en Beugen (8) den Predicant alternatief aanftelt, daar den Heer van Cuyk anders de Collatie door 't gantfche Land aan fig houd, foo hy ook aldaar de Magiftraat en Beampten in Politie en Juftitie aanftelt, maar den Heer van Boxmeer heeft tot St. Jansbeek een foo genoemden ftillen Schout te gelyk ook gerichtsboode in 't Gericht om de breuken gade te flaan, welke by preventie of ook wel half en half geprofiteert werden, ik meen ook dat den Lantfchryver van Boxmeer tot St. Jansbeek het Gerigt vice verfa bedient, immers daar gerichtelyke actens mag formeeren en pasferen. Voorts heeft den Heer van Boxmeer boven de voorfz. Domeynen int Land van Cuyk fpecialyk den halven Hapfen

Maaftol-

Maaſtol; die men wil dat ſy van Cuyk te Leen (9) ſoude houden, welkers wederhelft nog Cuyks, en van alle ouden tyden den Cuykſen Tol geweest is. De tyt en oorſaak van deze ſplisſinge en de afdeelinge van het Cuyks en Boxmeers, kan ik ook niet vinden, ſommigen willen dat het noyt afgedeelt, maar elk van outs ſeparaat geweest is: dan ſoo het eerſte waar, ſoo is dit een gevolgt nadeel, dat ſchoon beyde maar een en den ſelven Tol uytmaken, egter na dat ſeparaat ſyn bedient en ontfangen geworden, ider met de tyt tot een geheelen Tol geëxtendeert is, ende Borgers der Stad Grave, ik giſſe door eygen verſuym, ſoo anders niet door opgekome oorlogen en beroerten in deeze Landen, daar op haaren Vrydom verlooren, die ſy op den Cuykſen Tol (10) nog behouden hebben, Integendeel van Nymegen en andere gepriviliſeerde ſteeden, die haaren vrydom te gelyk op de Boxmeerſen (11) en Cuykſen Tol als nog blyven profiteren. Belangende nu of Boxmeer van 't Cuyks is afgedeelt, als de laatſte contrarie beweeren, daar van ſal ik my geen dispuyt aantrecken. De Gelderſe Hiſtorien melden, dat wylen Hertogh Arnoud een gedeelte van 't Land van Cuyk oft gebiet van Haps ten Zutphenſen Regten op ſeekere conditien aan een van ſyn baſtard ſoonen ſoude hebben afgegeven (12). En ik vinde dat Heer Jan van Cuyk Ao. 1294. in ſyn donatie der novaal tienden aan het Gaſthuys tot Grave ſiet No. 10. die noemt onder Cuyk, Meere en St. Jansbeek, welkers Heer hy doe nog moet geweeſt ſyn, dan kort daar aan, ſiet de donatie van de gemeente int Nederampt Ao. 1308. ſchryft hy Meere een Heer toe, dictus Buc (13). Voorts referere my tot het Memoriael van eenen Peelen, wel eer Paſtoor tot Boxmeer ſub No. 1. Boxmeer heeft ook een en de ſelve Regten gemeen met den Lande van Cuyk (14), dan van hun Vonnisſen, uytgenomen Criminele (:en waar in ſy by Arreſt wyſen:) komt men by middel van appel of per formam reviſionis, ſoo ſy ſeggen, aan de Hooftbank van Cuyk, ſoodanigh men bevoorens door 't ganſche Lant van Cuyk plagt te doen: Waar in als wylen Prins Maurits H. L. M. Ao. 1616. met een gereguleerde Ordonnantie hadde gebetert, ſoo heeft Graaf Albert vanden Bergh (15), maintinerende desſelfs

C

Verhorst, is by handschrift vanden Ontfanger vanden 40 pen: gebleken dat 't selve regt van dit Leen nevens dat van meer andere is voldaan den 18 Xber 1739 met 1250 gls (*was getekent*) Reynr. de Haen qq J. Huyberts, J: Verhorst, J: Blom Griff.

(3) De oudste Leenbrief van dese Heerlykheid, welke in de Leenboeken gevonden werd, is van den 22ste. October 1473. en luyd aldus:

Jan Stoep Secretaris myns gen: Heer, s'Hertoge van Bourgnie in syner Genade Raadcamer van Brabant en 't deses tyts Stadhelder van de Leenen des Hertogdoms van Gelre en Graafschap van Zutphen in den lande van Cuyk en Kessel doen cond, dat voor ons als Stadhelder myns gen: Hr. voorsz. in tegenwoordigh: syner gen: mannen van leen hier na beschreven comen is Jan van den Grave, en heeft ons in onse handen opgedragen en overgegeven die Heerlykheyd van Oplo met twee haven tot Ullants met allen haren toebehooren gelyk hem die van Mechtelt vanden Hoevelwyk syne moey, die welke egte huysvrouw was Thys vanden Grave, aan bestorven is. Item nog xx malder rogge s'jaars tot Oeffel geleegen tot Cuyksen Leenregten te verhergewayden, en vertegen alSo voorts daer op met hande, halme en monde als regt was, also dat die mannen van leen hier nabeschreeven wysden, dat Jan voorsz. daar af onterst en ontgueyt was en geen regt meer, nog vorder daar aan en hadde nog en behiele, en dat wy als Stadhelder van wegen myns gen: Heer voorsz. onsen vryen wille daar met doen mogte, en doe dit alles gelyk voorsz. staet geschiet was, hebben wy Stadhelder voorsz. ter ootmoedige bede en begeerte van Jan vanden Grave voorsz. oirconden der nabeschreven mannen van leen also voort daar mede beleent Peter van Holt met den voorsz. Leengoederen gelyk byde samelyk voorsz. staan tot Cuyksen Leenregten te verhergewaiden so dik dat gebeurt, en hierop heeft ons die voorsz. Peter tot behoef myns gen: Hr. voorsz., hulde en eed gedaan, en al des een man van leen syns Leen Heer van regten wegen schuldig is, en was te doen. Beheltelyk dog anders myns gen: Hr. voorsz. syns regten en een jgelyk anders des syns in alle, ende hier waren over en aan mannen van leen. m. g: Heer voorsz. met name Henrik Snavel en Peter vande Werken. Des 't Oirconde hebben wy als Stadhelder deses tyts m: g: Hr. voorsz., onsen Zegel hier aangehangen. datum in den Stad vanden Grave 22 October 1473.

(4) Den autheur segt hier voor, dat den Heer van Oplo daar *hooge en lage jurisdictie exerceert* (: gelyk de Hoogwelgeb: Freule Baronesse van Steenhuys ook niet alleen is beleyt en beleent met de Heerlykheid Oplo met de ap en dependentien vandien, maar ook speciael met de *hooge jurisdictie* met de ap en depentien van dien, blykende by, voorsz. Leen brief de dato den 18. December 1739:) en nu vermeent hy, dat haar criminele delinquanten, gelyk die van het geheele wesentlyke Land van Cuyk, of dat nog eygentlyk tot het Land van Cuyk behoort, gelyk mede die van de Stad Grave, staan ter judicature van de hooge Vierschaar desselven Lands: Maar wanneer men alleen insiet het geene Bort *tract. van Hooge en Ambachts-*

hachtsheerlykheden 2. *deel.* n. 5. & 6. schrijft, sal licht te decideren syn, Of den Heer van Oplo, aan den welke de *hooge jurisdictie* competeert, de judicature in criminalibus heeft, dan niet.

De woorden van gemelden Bort syn dese:

Hooge Jurisdictie seyt *Argentré ad consuet. Britan. tit.* 20. *art.* 446. *num.* 6. sich te strecken ad capitis coërcitiones, bannimenta, proscriptiones aut exilia, & membrorum mutilationem, waar mede over een komen Masuer. *in practica sua tit. de jurisdict. num.* 12. & Nicol: Burgund. *ad consuet. Flandr. tract.* 9. *num.* 24. alwaar sy seggen, tot berichtinge van Hooge Jurisdictien te staan, omnia facinora supplicium ingerentia.

By ons soo en streckt sig Hooge ofte Criminele Jurisdictie niet alleen tot misdaden daer lysstraffe toe staet, maar ook tot alle andere schandaleuse en ergerlyke delicten, ende forfaiten, aen welkers bestraffinge de gemeene saecke, ende sulx de Hooge Overigheyt is gelegen alhoewel daar geen corporele straffe toe en staet, maar alleen gelt-boeten. Siet den selven Bort. 3. *deel. num.* 1. & *seqq.*

(5) Den 1ste. articul. van de instructie voor den Amptman der Stad Grave en den Landen van Cuyk, by resolutie vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden den 8ste November 1731. geapprobeert, segt: Dat den Amptman vande Stad Grave en Lande van Cuyk, ingevolge de oude Privilegien van den selven Lande, aldaar mede sal syn Richter, voor soo veel 't Crimineel aangaat, en andere poincten in dese instructie gemelt, daar voor by een ieder die het aangaan mag sal geconsidereert en gerespecteert worden.

En by den 14de artic. van de instructie voor den Schout der Stad Grave werd gestatueert: Dat den voornoemden Schouteth sig niet sal onderwinden eenige saken, die de Hooge Jurisdictie soude mogen aangaan, ende min of meer Crimineel soude mogen wesen, om daar van kennisse te nemen, of eenige beregtinge daar over te doen, maer dat den Schout gehouden sal wesen, al het geene maer eenigsints de Hooge Jurisdictie soude mogen raken, en min of meer na een Crimen smaken, of Crimineel soude mogen syn, soo haast hy daer af kennisse sal hebben bekomen, sonder eenig uitstel of vertrek, getrouwelyk op de betragtinge van syn Eed in het aanvaarden van syn schout-ampt gedaan aan den Amptman vande Graaf en Lande van Cuyk, of in syn absentie aan desselfs Stadhouder of ander gesubstitueerde, aen te geven ende bekent te maken. *Groot Holl. Plac. boek* 6. *deel. pag.* 735. & *seqq.*

Ter oorsake dat in dese instructien werd gesproken van Richter en Schout, sal niet ondienstig wesen hier aan te halen, wat onderscheyt Anth. Matthaeus *de Nobilitat. l.* 2. *cap.* 17. *pag.* 326. & 327. tusschen de selve schynt te maken, hy segt: Praetor revera judex. *t. tit. ff.* & *Cod. de Offic. Praet.* sculteto nullum votum in judicio, ut ex Actis constat Ann. MCCCLXXIX. soo wanneer een Scout van der stat, die is in der tyt een oerdeel vraghet den Scepenen, ende hem die Scepene daer op beraden willen, so en zel daer die Scout niet toe seggen tot horen berade,

end

kropen, als onder andere ontrent het houden van die vacantien en opdingen van die banken, waar inne wy, by provisie willende voorsien: soo ordonneren en statueren hier mede genadiglyk, dat den Drossart van die voorsz. onse vryheerlykheden voortaan sal sorg dragen, dat altoos den Gerigtsdag worde gepubliceert op den eersten sondag na die vacantien, die men sal houden agt dagen voor ende agt dagen naar Paasschen, en Pinxten, Item vanden 15. July, tot den 17. September, ende vanden 20. December tot den 7. Jann: waar na alsdan die gerigtsdagen sonder nieuwe publicatien haaren loop sullen nemen van 14 tot 14 dagen.

Ende soo wanneer een van beyde parthyen op synen behoorlyken tyt en termyn niet compareerde en handelde naar behoren, sal voor den eersten en tweden gerigtsdagh als contumax verklaart, ende daar naar niet wederom gehoort worden, als naar voorgaande refusie van die contumaciale kosten, oft regtelyke vernootsinninge, door Liefsnoot, watersnoot, oft Heeren geboth, by een yder eenige van die selve allegeerende naar Regten genoegsaam te bewysen, ende ten derde maal niet erschynnende, sal die banke opgedongen ende den gecontumaceerden van syn regt versteken, ende die sake pro conclusa op ende aangenomen worden, schoon ook eenige vacantien of andere erheffelycke belet waren tusschen beyden gevallen, dat geen drye gerigtsdagen van 14 tot 14 dagen successive malkanderen hadden konnen volgen, waar naar die van onse voorsz. Gerigten, ende die parthyen in 't compstige sullen hebben te reguleren, tot dat wy nader by een generaal Reglement, over het genieten van die gerigts jura en andersints sullen hebben gedisponeert. Ende op dat niemand hier van ignorantie moge pretenderen, soo Ordonneren mede genadiglyk dat dese ter gewoonlycke plaatse tot driemaal, naar malkanderen sullen worden gepubliceert na behoren, in oirconde hebben wy dese eygenhandigh onderteekent, ende met onse aangeboren Graaffelycken Zegel becragtight laten op ons Slott s'Heerenbergh den 15. Marty 1697. *was getekent.* Oswalt Grave zu den Bergh Markgrave zu bergen op Zoom, *ter zyde stond.* den Hooggraaffelycken Zegel uytgedrukt in Roode hostie overdekt met wit papier. lager stond. gepubliceert en geaffigeert den 14 April 1697.

Collatione facta Concordantiam attestor (:get:)

PETER ANT. PEELEN

gesubstitr. Lantr.

(6) Tot Haps heeft syn Hooggraaffelyke Excellentie den Heere Grave tot den Bergh, soo wel als syn Doorlugtigste Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau een tiende, en andere goederen, dog geen het minste regt tot het aanstellen van eenig officiant, die alle van wegens syn Doorl. Hoogheid worden gesteld en gecommitteert, die ook alles, gelyk tot Beugen wegen voorvallende boetens en jura trecken. (7)

(7) Syn Hooggr: Excel. is half Heer van Sambeek, en steldt uit dien hoofde daar ook Drost, schout (: welke twee ampten in een persoon gecombineert syn:) Landschryver en Richterbode, gelyk er die zelve Officianten van wegens syne Doorl. Hoogheid ook gestelt werden. De Criminele jurisdictie exerceren beyde hooge Heeren beurtswyze, en werden de delinquanten, in den tour van syn Doorl. Hoogheid, door den Amptman tot Grave, en in die van syn Hoogh Gravel. Exel. door den Drost tot Boxmeer te regt gesteld, de breucken en boetens, als mede de geregtelyke jura worden half en half tusschen de respective wederzydsche Officianten genoten en verdeelt; vervolgens worden de Schepenen tot Sambeek uyt naam van beyde hooge Heeren aangestelt, en in eed genomen, en eyndelyk de Prædicants en Schoolmeesters plaatsen alternative vergeeven, dan door syne Doorl. Hoogheid, en dan wederom door syn Hoogh Gravel. Excellentie.

(8) Tot Beugen heeft syn Hoog Gravel. Excellentie omtrent de vergeevinge van de Prædicants en Schoolmeesters plaetsen het selve alternative regt, als tot Sambeek, dog buyten dat niets, als alleen, dat niet beeter weet of syn Excellentie stelt aldaar een soo genoemden stillen schout, die den regten naam heeft, om dat hy, nergens by geroepen of over gevraagt word, 't welk eygentlyk niets willen seggen, als wordende door syn Doorl. Hooght. tot Beugen alle Officianten aangestelt, die ook alle breuken en boeten, benevens alle de geregtelyke jura int geheel treeken en genieten.

(9) Dat den Hapsen Maastol van Cuyk te Leen werd gehouden blykt uyt den hier voor aangehaelde Leenbrief: Waar by nogtans van geen *halven Hapsen Maastol*, maar van Huys en Heerlykheyt van Haps met *den Hapsen Maestol* werd gesprooken.

(10) De lyst of tauxatie van desen tol, geordonneert by wylen syn Excellentie Maurice de Nassau H. L. M. den 10. Maert 1612., ziet onder de Documenten No. 103. en 't Groot Hollands Placcaet Boek. 4. *deel. fol.* 651. alwaar wel gesegt werd, dat op dien Tol vry varen de steden hier nae volgende, sonder echter daar by andere steden te nomineren dan alleen *Graaf* en *Nymegen*.

(11) Gelove dat den auteur wil seggen: op den Hapsen Tol; aangesien den Tol, waar van alhier gementioneerd werd, de Grave tot den Bergh niet competeert als Heere van Boxmeer, maar als Heere van Haps, op welken Hapsen Tol de borgers van de Graaf vry syn, gelyk hier van door de Heer en Mr. David Ragay Secretaris der gemelde Stad onderregt ben, en dat daar over mandement is gelicht geweest. Blykende sulks by het Resolutie boek beginnende met 1602. fol. 183 vers. en dese vrydom gefundeert is op het Privilegie van Wenmer Heer van Cuyk. ziet onder de documenten No. 19.

Insgelyks ben door den WelEd: Gestr. Heer G. Torsinck, Raad en Rentmeester der Domeinen en geestelyke goederen van syn Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau over de stad Grave en den Landen van Cuyk, geinformeert geworden, dat de Graef vanden Bergh wegens

den Hapschen Tol soo veel ontfangt als syn Doorl. Hoogheid vanden Cuyksen.

(12) Slichtenhorst *Geld. geschied.* 1. *boek pag.* 82. *in fin.* De Heerlykheid van Haeps int Land van Kuyk is na 't uytsterven van haer Grond-Heeren (: onder de welke Hendrik Heer van Haeps als Ridder en Raed van Reynald tweden Hertog op het jaer 1342. in de jaer boecken word gemelt:) in 't jaar 1418. met haar tollen, thinsen, bos, broekkuynen, visseryen en anders door Hertog Reynald den vierden aan syn speelkind Eduard van Gulich, wanneer hy trouwen soude met Catharina van Bel, ten Zutveenssen rechten mede gegeven; welke echter korts daer na, by gebreck van geboorte, op de Gelderse Vorsten wederom is vervallen, ende int jaar 1472. door Arnold van Egmond aan syn broeder Willem vereert; 't welk Carel van Burgondien op het volgende jaer heeft stand gedaen.

Den selven 8. *boek. pag.* 188. *n.* 73. Reynald Schonk aen syn zoon tot een ervelyke houwelyx-gift het gantsse gebied van Haeps in 't land van Kuyk tot Zutphensse leen-rechten, na syns Reynalds dood te bezitten, behalven de Amptmanschap en het Gerecht van Bel ofte Bellem; mits dat de echte luyden zonder wetlyke erven verstervende, het goed weder zoude gaen daer het van daen was gekomen.

Pontanus *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 403. *ad ann* 1418. Auspicatus est per idem id tempus nuptias cum Catharina Bellensi Eduardus Juliacensis, filius nothus Reinaldi Ducis . . . . . Conjux Catharina, quæ ei in connubium est tradita, a Bel cognominata, filia fuisse memoratur Gerhardi à Bel, cui parens fuerat Everhardus præfectus olim Bellensis, eques. Filio eidem suo naturali Eduardo Dux Reinaldus dotis nomine in perpetuum hæreditarie concessit ac donavit ditionem universam Haeps dictam, sitam in regione Cuyckensi, cum omnibus appendicibus aliisque eodem in præsenti pertinentibus aut in posterum adjiciendis; hac tamen lege ac conditionibus: ut eadem ditio Haepsensis in omnem eventum, ac decedente ex hac vita Duce Reinaldo, haberetur ex jure Zutphaniensi ut clientelaris præfectura dicti Ducis, recideretque perpetuo ad ejusdem Ducis successores ac hæredes. Eidem præterea Eduardo ejusque legitimæ conjugi Catharinæ accederent tribuerenturque una cum arce ditio ac præfectura Bellensis, cujusmodi eas possederat jam ante præfectus modo dictus: & simul, si, quod Deus omen averteret; decedere ex hac vita Eduardum Juliacensem memoratum ejusque uxorem Catharinam Bellensem absque prole legitima contingeret, eo tum singula, unde profecta essent, reciderent.

Slichtenhorst 1. *boek pag.* 83. verhalende in wat voegen de Heerlykheid Haps aan den Huyse Bergh is gekomen, segt onder anderen: Op het jaar 1533. heeft Grave Philips van Vernenburgh syn bezit en gerechtigheyd aen de Heerschappyen van Boxmeer, Haeps en Sambeek opgedragen aen Floris van Egmond Grave van Buyren, ende de Schouten en onderdanen van synen eed ontslaegen.

Ende daar naar: Int jaar 1545. heeft Oswald de driede Grave van

s'Hee-

s'Heerenberg (: met believen ende onverminderd de leenheerschap vanden Keyser:) de opspraek die Maximiliaen van Egmond hadde aen de Huysen en Heerlykheden van Haeps en Boxmeer voor tien duysend 450. Brabandse goud guldens afgekoft.

Den autheur, gelyk mede Slichtenhorst en Pontanus *loc. cit.* schryven, dat de Heerlykheid van *Haeps* ten *Zutphense Leenrechten* soude weg geschonken syn, nochtans leest men in de voorgem: Leenbrief: Staende *ten Cuyksen Leenregten* te verhergewaden met vyftien Goudguldens so dik 't selve sal komen te vaceeren en ledig bevonden sal werden.

(13) Het schynt, uyt dese twee documenten, als soude Johan Heer van Cuyk tusschen den jaare 1294. en 1308. de Heerlykheid Meere aan Johannes de Buck verkoft, overgegeven of afgestaan hebben, dewyl in het eerste No. 10. werd gesegt: onse dorpen en Parochien van Cuyk, van Beugen, van *Meere* &c: en in het twede document No. 11. Intra jurisdictionem Di. de Herpen & Jois. dictus *Buck de Meere &c.*

(14) Ziet vanden Berg *Nederlands Advys boek* 1. *deel. cons.* 147. alwaar dese periodes gevonden werde: Gepresupponneert nogtans dat de geappelleerde, sullen den Regten genoeg synde bewysen, dat de Stad vande Grave, in materie van questieuse ende andere successien heeft ende observeert, een ander Regt ende Costuyme met de voorsz. Cuykse Regten en Costuymen niet over een komende, maar daar van geheelyken verschillende; mede gepresupponeert, dat de Heerlykheyt van *Boksmeer*, ende het Dorp van Oeffelt, van gelyken hebben ende onderhouden *Cuykse Regten.*

(15) Notatio de Comitibus Bergensibus seu Herenbergensibus, videri potest apud Miræum *notit. eccles. belg. cap.* 176. *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 754. S. de Vries *doorluchtige Wereld.* 2, *deel. pag.* 9. *& seqq.* Slichtenhorst *Geld. Geschied.* 1. *boek. pag.* 77. *& mult. seqq.*

(16) In myn tyd en nog tegenwoordig, gelyk van seer goederhand onderrecht ben, worden de zelve stucken, welke die vanden Revisions Gerigte tot Cuyk van Boxmeer bekoomen, wederom aan die van Boxmeer toegesonden, gelyk ook de sententie vanden Revisions Gerigten, welke tot Boxmeer geprononcieert word.

Oeffelt antea Uffelt (1) is voor deesen mede Cuyks geweest, immers nog by tyde Heer Jans, welke in syne donatie van de gemeente int Nederampt Ao. 1308. Num: 11. aangetoogen onder anderen Brakel daar ook mede begiftigt. Dit Oeffelt nu siet No. 3. soude wel eer aan de Heeren van Gennep (: die men seyt dat uyt de Familie van Brederode waare en Gennep gestigt souden hebben (2):) afgegeven syn onder andere op conditien, dat men van haar gewysde soude moeten blyven appelleren aan de Hooftbank van Cuyk, op poene dat men haar 't genot of gebruyk vande

de gemeente soude beneemen: dan men appelleert nu van daar aan het Hof van Cleef. Dit dorp wert doorloopen van een gering beekie, 't geen sig uyt de heyde vergadert: het eene gedeelte van dit dorp over geene syde van 't beekie nae de Beugense kant en van het Beugense genomen van outs Oeffelt of Uffelt, en het wedergedeelte nae de Cuykse syde daar de Parochie kerk staat en van het Cuykse genomen Brakel genoemt soude syn geweest. Siet verder het voorgeallegeerde product.

AANTEKENINGEN.

(1) Dit is my nergens voorgekomen, selver heeft Janiçon den auteur hier in niet naar gevolgd, maar alleen Oeffelt gesteld. Ziet desselfs *Republ. der Vereenigde Nederlanden*. 3. *deel*. *pag*. 93.

(2) Rademaker *kabinet van Nederlandsche en Kleefsche Oudheden*. 6. *deel*. *pag*. 317: Men wil, volgens Egbert Hop, dat Gennep, van een seker Geslachte deses Naams, 't welke het selve beseeten, of mogelyk gesticht heeft, desen Naam ontfangen heeft. Dit was van outs een Heerlykheit, en volgens de Geldersche Geschiedenis Schryvers, een Leen van Gelderlandt, 't welke naderhandt aan de Heeren van Brederode heeft toebehoort. vid. Slichtenhorst. 8. *Boek*. *pag*. 184. *in fin*. & *pag*. 185. 9. *boek*. *pag*. 210. *n*. 4. & *pag*. 231. *n*. 44.

Komende weder tot den lande van Cuyk (1) so ist selve ten meerendeel een vlak vrugtbaar land, onder een gesont Climaat, heeft langs de Maas, en sonderling tegen 't Nederampt veel vette hooy en weylanden, daar agter vrugtbare bouwlanden, die hun te samen overvloet van levens middelen verschaffen, te midden int Overampt van booven tot by Cuyk een ruyme heyde, die meest of met schapen beweyt of tot vlaggen en misting der bouwlanden afgeslagen en gebruykt wort, te midden int Nederampt een kostelyke gemeente of broek tot genoegsame weyde der peerden en beesten vande omgeleegen dorpen, soo maar niet misbruykt wiert, als nogtans veel geschiet door die daar boven hun eygen ook heymelyk vreemt en ingehuert vee van buyten houden en inschooren, behalven het mede niet weynig geschonden wort door een ontydige drift voornamentlyk in aanvang vande lente als de gront nog dras is, Jtem door schapen, gansen en ongeringde ver-

verkens, ten anderen is deese gemeente veel benadeelt en verkleynt, als men uyt een verkeerde menagie eenige jaaren herwaarts eenige voorname aandeelen daar uyt verkogt en afgegraven heeft, daar dog de coopspenningen tot verval vande gemeene lasten en vyandlyke contributien in de twee oorlogen met Vrankryk Ao. 1672. begonnen geconsenteert, al heel niet wel geëmplojeert nog verantwoort syn: en daarom wel wenschelyk, dat geen meer Octroyen tot sulke verkopinge versogt of verleent wierden. Van agteren langs de Peel heeft men sandige ook veel swartaardige niettemin bekwame teullanden met eenige laage en suere weyden, nogtans voldienstig voor beesten die daar gewent syn, het heeft ook veel bosschen en houtgewas, en de aangelege Peel verschaft hun overvloedige brantstoffe, in welk ieder dorp syn aandeel afgepaalt is, en de ingesetenen voor den arbeyt van steeken, droogen en 't huys haalen soo veel nemen als sy willen of behoeven: daar toe om tot Grave ter markt te brengen, waar by veel peel boeren haar broot winnen, dan soo men segt mag buytens lants niet vervoert worden, soo ook niet behoorde, en dat men om sulks te beletten en in tyde en wylen selfs geen gebrek te hebben daar een tax of impositie van s'Heeren wegen op stelde; maar ik heb hier van nooyt eenich geset gevonden. In dese Peel heeft den Heer en ook sommige particuliere eenige eygene portien of aandeelen.

Deese lanststreecke van Cuyk, Boxmeer ingerekent, heeft in syn lengte van Oosten ten Westen 6. groote en in syn breete van de Maas tot de Peel meerendeels 3. uren gaans in distantie (2).

Het grenst ten oosten 't landt van Kessel (3), daar het Ao. 1553. by mediatie van Heeren commissarisen en opgevolgde approbatie van Keyserlyke Maj. (4) siet No. 4. afgepaalt is, en de steene afpalinge daar by genomineert, nog te sien.

Van agteren of ten suyden werdt het vande peel beslooten, en daar door vande Meyerye van s'Bosch en het district van Brabant gesepareert.

Ten suydwesten en westen schiet het op de Heerlycheyt van Uden en Herpen, nu Lande van Ravesteyn (5) siet No. 5.

Ten Noorden bestrykt het de soetvloejende vis en schiprykc reviere de Maase, langs welke tot voordeel van den tol en gerief vande inwoonders allerley boven en Nederlantse waaren op en afgevoert worden.

Over dese riviere tegen dit distrikt heeft men onder anderen ses geoctroyeerde veeren of capitale transport ponten (6), als tot Vierlingsbeek, Boxmeer, Oeffelt of Uffelt (7) tegen over Gennep, tot Cuyk, tot Catwyk tegen over Mook antea Moldonk (8), en eyndelyk voor de Stad Grave, dat het laatste of nedergedeelte van dit territoir is (9) schietende met syn vryheyt of angehoorig land, genaamt Mars en Wyt, tusschen de Maas en het dorp Velp s'Lands van Ravensteyn een kleyn half uur lager uyt. Geen van dese veeren, quod mirum, behooren aan den Heer vanden lande en syn alle aan particuliere eygen, uyt reeden in myn begryp, dat de selve veeren tot behulp van passanten eerst syn begonnen en bedient door die met sulks haar kost wonnen, 't geen sig met der tyt geëxtendeert sal hebben soo na hier en elders is. Van des Heeren leenen, thienden, thynsen, tollen en domeynen vide latius (10).

AANTEKENINGEN.

(1) Janiçon *Republ. der Vereenigde Nederl.* 3. *deel. pag.* 57. beschryft de voordelen des Lands in deser voegen: Het land van Kuyk is zeer vruchtbaar in allerhande koorn, uitgezondert tarwe (: welke uytsoudering den auteur vanden tegenwoordige staat der Vereenigde Nederlanden 2. *deel.* 3. *stukje pag.* 246. tegenspreekt:) en de luchtstreek zacht en gesont. Langs de Maas, voornaamlyk in 't Neerampt, zyn zeer vele weyden, welke die rivier verdrinkt, en des winters vet maakt, Van den uitersten hoek van 't land ten zuiden, tot aan 't dorp Kuyk, ziet men een zeer grote hei, op de welke een oneindig getal kudden schapen weyden. Behalven dit voordeel, zijn 'er grote gemene weyden, in de welke alle opgesetenen hunne beesten konnen drijven. Deze gemene weyden zouden beter en voordeeliger voor de boeren wezen, zoo men de verkens, schapen en ganzen, die ze veel bederven, daar uit hield. Aan de kant van Ravestein is een byster groot veenland, daar de opgesetenen van den gehelen lande turf maken, hebbende ieder dorp zyn aangewezen grond. Ook zyn 'er zeer vele hout bosschen, voornaamlyk van elzen, en eenige van hoog stammige bomen.

(2) Janiçon *int aangehaalde deel. pag.* 25. Is noord ten zuiden ontrent

zes

zes uren lang en drie oost en west breedt. ziet ook Tegenwoordige staat der Vereen. Nederl. 2. *deel.* 3. *stukje pag.* 246.

(3) Janiçon *loc. cit.* Dit Land, 't welk den titel voert van Baronie, paalt ten noorden de Maas, die het van 't quartier van Nimwegen afscheid; ten oosten die zelve rivier, die het afzondert van 't Hertogdom Cleve en Pruissisch Gelder; ten zuiden het landschapje Kessel; en ten westen de heerlykheid Ravestein en 't landschapje Peelland. vid. tegenw. staat. *pag.* 245.

(4) Den 23. Juny 1718. is tusschen de Gecommitteerdens van 't Land van Cuyk en die van de Ammanie van Kessel aangegaan, gesloten en getekent een nadere conventie tot wegneminge van sekere disputen over de Peel en wederzyts limiten, ende terwyl dese conventie sig principaal refereert tot seker tractaat of conventie den 20. November 1716. tusschen Gecommitteerdens van syne Konigl. Majt. van Pruyssen, en haar Ho: Mo: de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, tusschen die vande Meyerye van s'Bosch en den Ampte van Kessel over de differenten, die sy lange jaaren met den anderen over de Peel hebben gehad, gemaakt en gesloten, hebbe nootsakelyk geacht dese beyde conventien met de respective ratificatien den goedgunstigen leser alhier mede te deelen, soo en in diervoege de selve my copielyk syn toegesonden.

Tractaet wegens den Peel in het Ampte Kessel tusschen zyne Coninklyke Majt. in Pruyssen &c. ende haar Hoogmogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

TRANSLAET.

Conventie ofte overeenkomste gemaakt tusschen syne Majt. den Coninck van Pruyssen van den eenen kant, ende haar Hoog Mo: de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden vanden anderen kant, over het subject van de questieuse limiten in den peel geleegen tusschen het Ampte Kessel int Overquartier van Gelderlant ende de Mayerye van s'Harthogenbosch.

ZYe kennelyk aan alle en een ieder soo tegenwoordige als toecomende dat by naar zeedert eene Eeuwe geleeden, geweest hebbende groote twisten ende tweedragten tusschen de inwoonderen van het Ampt Kessel van den eenen kant, en die van de Majerye van s'Harthogenbosh

van den anderen kant over het subject van de limiten, die ieder parthie prætendeerde in het Moerasch genaamt den peel syne Majt. den Koonink van Pruyssen als Souverain van het bovengemelte Ampte Kessel ende haar Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden in qualiteyt als Souverainen van de Majerye van s'Hartogenbosch begerende te eyndigen deeze disspuyten ende Verouderde strydigheeden, die souden konnen veroorsaeken seer grote inconvenienten ende ongelucken, ende willende in plaatze van die doen Succederen eene goede intelligentie ende harmonie, hebben goedgevonden Commisarissen te noemen soo van den eenen, als ook vanden anderen kant om op de plaatzen t'Examineren ofte ondersoeken de limiten die ieder parthie voor de zyne reclameerde, mitsgaders de redenen ende de documenten van den eenen ende vanden anderen kant, om te Convenieeren ofte over een te koomen onder ratificatie soo het moogelyk waare, van de waere limiten van het Ampte Kessel, en van die van de Majerye van s'Hertogen Bosch in den voors: Peel.

Waaromme syne Majt. den Coninck van Pruyssen hebbende Genoemt den Heere Wilhelm Frederik Duncker synen Hoffraet ende Raat vande Finantien van het land van Cleve ende den Heer Frederick Otto de Saint Paul Raet van het Commissariaet van het Land van Cleeve.

Ende haar Hoog Mogende hebbende van 's gelycken genoemt den Heere Daniel L'Estevenon Oudborgermeester ende Raatsheer van de Stad Goude gedeputeerden ter vergaderinge van de Staten Generael der Vereenigde Nederlanden voor de Staten van Holland ende Westvriesland, ende den Heere Adriaan Velters Ordinaris gedeputeerden voor de Staten van de Provintie van Zeelandt ter vergaderinge van de Staten Generaal, uyt Cragte van Voorgebrogte Volmagten, dewelken zynde Vergadert in den Maend Augustus lestleeden op de questieuse limiten, ende daar van eenige dagen lang hebbende genoomen inspectie, sonder als doen deese saeke gehelyk te hebben connen eyndigen soo by foute van eene exacte ofte pertinente Caarte van den Peel, als ook om dat de nodige Documenten aan de Parthyen manqueerden, syn overeen gecommen door een Provisioneel Accord van den 15. Augustus lestleden van sonder ophouden daar aan te laten arbeyden, ende dat sy wederom op nieuws zouden Vergaderen binnen eenige maanden om de leste handt daaraan te leggen.

Daaromme hebbende de Conferentien hervat ende vernieuwt in de Stad Venlo, ende aldaar hebbende ondersogt ende geexamineert de voorgebrogte documenten vanden eenen ende van den anderen kant, mitsgaders de nieuwe Caarte figurative gemaakt door de daar toe vercosene Ingenieurs ofte Landmeeters, ende door byderzyts parthyen voor goet erkent, is over een gecommen ende syn vastgestelt onder approbatie ende Ratificatie dese naarvolgende Articulen te weeten.

I.

Dat op gelyke Costen sal gestelt worden eene groote steen ofte pael in 't midden van de linie tusschen springelbeek, ende de loeff, getrocken zynde op de nieuwe Caarte figurative gemaakt door Ordre vande Voorn: Com-

Commisfarisfen, welke fteen ofte paal fal dienen tot een altyd duerende punct, alwaar het landt van Gelder moet eyndigen met het land van Braband, ende fal genoemt worden Vreedepaal.

2.

Van defen paal ofte fteen alfoo geftelt fynde in egaele diftantie vande loeff ende fpringelbeek fal getrocken of gemaakt worden een graghte in reghte linie tot op de plaatze of punct in de nieuwe Caarte geteekent langerijfer van welke de helfte fal gemaakt worden door die van Baeckel ende Conforten, ende de andere helfte door die van Venray.

3.

Vant voorfz. punct de langeryfer fal getrocken ofte gemaakt worden een gragte in regte linie tot eene groote fteene paal die fal geftelt worden opgelyke Coften van deurfen ende van Venray op de grootenbergh, te reekenen van den kant van Deurfen van de letter A. naar de letter B. ofte naar de Capeele gelyk men dat geteeckent vint op de grote Caarte figurative: op welken paal fal gefneden ofte gegraveert worden op den eenen kant Geldria ende op den anderen Brabantia ende den voorn: grotenbergh fal niet doorgraeven ofte doorfneeden worden, maar fal in fyn geheel blyven.

4.

Van den voorn: paal op grootenbergh zal gemaakt worden een ander gragte tot op de plaatze geteeckent Voffen hollen op het punct daar den fteen is weggehaalt in 't Jaar 1713., welke twee graghten fullen gemaakt worden de helfte door die van Venray, ende helfte door die van Deurfen.

5.

Ende vande Vosfen hollen, alwaar eenen anderen fteenen paal fal geftelt worden op gelyke Coften, fal gemaakt een graghte in regte linie tusfchen de twee brunne Heeren, alwaar men vint op de Voorfz. nieuwe Caerte de letter F. ende van daar op de dwers linie tusfchen Volkmeer ende de letter Q. op die plaatze daar men vint geteekent op de Voorn: Caarte de letter R. ende alwaar vans gelyken op gelyken Coften fal geftelt worden eenen fteenen pael genaamt Eynde paal welcke fal weefen het lefte punct van Braband naar het land van Gelder welke graghte fal gemaakt worden de helfte door die van Deurfen ende liffel, ende de helfte door die van Horft fevenum &c.

6.

De linien ende graghten alfoo getrocken ende gegraven, fullen voor altyd aangefien ende gehouden worden voor de waaragtige limiten in den peel tusfchen fyne Majt. den Conink van Prusfen, ende tusfchen haar Hoogh Mo: ten aenfien van 't overquartier van Gelderland gecedeert aan den Coninck van Pruffen ende de Mayerye van s'Hertogenbofch toebehoorende aan de Staaten Generaal der Vereenigde Nederlanden, fonder oyt te connen gealtereert nogte verandert worden door de onderfneten van den eenen nogte van den anderen kant op wat prætext het zoude mogen weefen.

7.

Men fal de graghten beginnen te graaven toe commende lenten, foo

haast als het saisoen ofte weeder sulks zal toelaten ten langsten te beginnen met den maandt may toecommende, om die te voltrecken soo haast als 't mogelyk sal weesen.

8.

Dat de Ingenieurs van den eenen ende van den anderen kant de plaatsen op den grond sullen teeckenen waar de paelen, ofte steenen sullen gestelt worden volgens de designatie hier voorens geteeckent, ende dat sy ook de linien op den grond sullen trecken langs dewelke de gragten sullen moeten gegraven worden welke gragten sullen moeten thien voeten breet weesen, ende ten minsten vier voeten diep.

9.

De graghten voltrocken synde, sullen gevisiteert ende geexamineert worden door de Ingenieurs in præsentie van de Comisſarissen die vanden eenen en anderen kant daar toe sullen benoemt worden om te sien ofte die ook gemaakt syn in reghte linie volgens het hier voorenstaande plan, ende soo bevonden word dat den eenen ofte den anderen daar aan gemanqueert heeft, sal de faute gerepareert worden op Costen van de partye die gemanqueert sal hebben. Ende dat ten minsten van drie jaaren tot drie jaaren de Voorn: graghten sullen gevisiteert worden door de Schepenen van die plaatzen die van den eenen ende den anderen kant het naeste daar aan gelegen syn, dewelke sullen sorge dragen, dat die wel worden onderhouden door de geinteresseerdens van weer kanten.

10.

Dat den geheelen peel ofte grond aan de oversyde van de voorn: linien ofte graghten naar Deursen toe sal erkent worden voor Braband, ende alle het geene aan deze zyde is voor het land van Gelder toebehorende aan syne Majt. den Conink van Prussen, ende dat alsſo de onderdanen ofte inwoonderen van den eenen ende vanden anderen kant niet sullen mogen passeeren eenige van de voorn: graghten ofte linien omme te commen torff steecken, vlaggen houwen, beesten weyden, byenkorven setten ofte eenige ander Acte van eygendom ofte Jurisdictie exerceeren op wat prætext het soude mogen weesen.

11.

Dat soo iemand van den eenen ofte den anderen kandt dit comt te overtreeden die sal gestraft worden volgens de wetten door die van de plaatze daar het attentaet sal bedreven syn, welke straffe ofte Amende niet minder zal mogen weesen als thien pattacons.

12.

Deese tegenwoordige Conventie ofte overeencomste sal geapprobeert worden ende geratificeert worden in den tyd van twee maanden, ofte soo haast als 't mogelyk is. In waerer Oirconde hebben voorn: Commissarisen deese teegenwoordige Acte onderteekent ende met haare seegels becraghtight tot Venlo den 20 November: 1716. *onde was onderteekent.*

(L. S.) W. F. DUNCKER, (L. S.) D. L'ESTEVENON,
(L. S.) F. O. SAINT PAUL. (L. S.) A. VELTERS.

RA-

RATIFICATIE VAN SYNE CONINCKLYCKE MAJT. IN PREUSSEN.

Wir Friderich Wilhelm von Gottes gnaden Konig in Preussen, Marggraff zu Brandenburgh des Heyl: Romischen Reichs Ertz Cammerer and Curfurst, Souverainer Printz von Oranien, Neufchatel und Vallengin, zu Magdenburg, Cleve, Gulich, Berge, Stettin, Pommeren, der Cassuben und Wenden, zu Mecklenburg, Auch in Schlesien, zu Crossen Hertzog: Burggraff zu Nurnberg: Furst zu Halberstadt, Minden, Cammin, Wenden, Schwerin, Ratzeburgh und Moers: Graff zu Hohenzollern, Ruppin, der Marck, Ravensbergh, Hohnstein Tecklenburgh, Lingen, Schwerin, Buhren, und Lehrdam, Marquis zu der Vehre und Vlissingen: Here zu Ravestein, der Lande Rotstock Stargard, Lauenburg, Butou, Arlay und Breda &c.

BEkennen hier mit: Alsoo zedert veele Jaren tusschen de ingesetenen van den Ampte Kessel in ons deel in 't overquartier van Gelderlandt, ende die Ingesetenen van de Majerye van s'Hartogenbosch in den soo genoemden peel groote strydigheden geweest hebben over de limiten, ende die selve dikwils uytgebroken syn tot grote wederweerdigheeden, ende wy dan goedgevonden hebben beneffens haar Hoogh Moog: die Heeren Staten Generael als Soeverainen van de bovengem: Meyerye tot voorkomminge van alle ongeluckeN, die daar uit voorders te besorgen stonden, ende tot stifftinge van eene goede Naerbuyrlyke vrindschap tusschen byderzyds onderdanen, deese strydigheden door seeckere Commissarissen t'ondersoeken, ende te handelen om eenen goeden accordt op te righten. Wy ook van onsen kant daar toe aldergenadighst benoemt ende bevolmagtight hebben onse Hoff Cammer ende Commissariaets Raeden Willem Frederich Duncker ende Frederich Otto de Saint Paul, ende deese daar op sig vervoegt hebbende mit die daer toe benoemde Commisarisen van haar Hoogh Mogende, ende mit de selve eenen vasten vergelyk ofte accordt sub dato Venlo den 20. Novemb: lestleden onder onse Ratificatie opgerigt ende geslooten den welken van woordt tot woordt alsoo luyt.

Sequitur

Sequuntur verba Tractatus.

Ende wy dan alsulcken accordt naar rype overweginge geapprobeert; als willen wy denselven hier mit ende cragte deeses in alle punclen, Clausulen ende Artikelen aldergenadigst geconfirmeert ende geratificeert hebben, alsoo wy dan hier mit verspreken, dat wy den selven altyt nauw naar commen, ook daar opletten willen, dat sulks geschieden maegh van onse Geldersche onderdaenen. In oirconde hebben wy deese eygenhandigh onderteeckent ende mit onsen Coninclycken Zeegel doen becragtigen. Gegeven tot Berlin den 4. Decemb. 1716. *ende was onderteeckent.*

(L. S.) F: WILHELM.

In Margine stont Aldergenadighste ratificatie van den accordt weegens de strydigheeden over de limiten int Geldersche opgeright tusschen de Commisarisen van syne Coninklyke Majt. ende die van de Staaten Generaal, *leeger stont nogh onderteeckent* M: L: VON PRINTZEN.

RATIFICATIE VAN DE HEEREN STAATEN GENERAEL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

DE Staaten Generaal der Vereenigde Neederlanden aen alle die geene die deese tegenwoordige brieven sullen sien salut. Hebbende gesien ende geexamineert de Conventie ofte overeencomste gemaakt tusschen zyne Majt. den Coninck van Preussen van den eenen kant ende ons van den anderen kant over het subject van de twistige limiten in den peel gelegen tusschen het Ampte van Kessel int overquartier van Gelderlandt ende de Maierye van s'Hartogenbosch geteeckent door de Commissarissen van den eenen ende den anderen kant tot Venlo den 20. Novemb. 1716. van welcke den inhoudt is als volgt.

Sequuntur Verba Contractus.

Wy hebben geaggreërt, geapprobeert ende geratificeert de Voorn: Conventie ofte overeencomste, gelyk als wy dezelve aggreëren, approberen ende ratificeren mits deesen, belovende sincerelyk ende opregtelyk deselve te onderhouden, observeeren ende executeeren in alle ende ieder syne Articulen.

In oirconde hebben wy deese tegenwoordige doen becleeden mit onsen ordinarissen Zeegel ende door den Præsident van onse vergaderinge laaten teeckenen ende door onsen Griffier onderteeckenen in s'Gravenhage den 15. Decemb: 1716. *ende was onderteeckent,*

(L. S.) W. VANDER DOES vt.

Leger stont, door ordonnantie van de voorn: Heeren Staaten Generael, *ende was ondertekent.*

F: FAGEL.

Nog *leger stont.*

Alle

Alle het boovenstaande is met de Originelen gecollationeert ende is bevonden daar meede 't Accorderen, het welk hier mit word geattesteert Gelder den 24. Feb. 1717. *Geteeckent* E. L. Fridericks Konigl. Prussischer Secretarius und Archivarius.

DE STAETEN GENERAEL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN.

Allen den geenen die deesen sullen sien ofte hooren leesen Salut, alsoo tusschen de Gecommitteerden vant Land van Cuyk, en die van de Ammanie van Kessel op den 23. Juny des voorleede Jaars 1718. is aangegaan, geslooten, ende geteeckent een nadere Conventie tot wegneeminge van seekere disputen over de Peel en wederzyds limiten, soo als dezelve conventie hier na van woorde te woorde staat geinsereert.

ALsoo tusschen Gecommitteerdens van syne Conl. Majt. van Pruyssen, en haar Ho. Mo. Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden in den Jaere 1716. tusschen die van de Meyerye van s' Bosch, en den Ampte van Kessel over de differenten die sy lange Jaaren met den anderen over de Peel hebben gehad, is gemaakt, en gesloten den 20. Novemb. deszelve jaars een Tractaat, ofte Conventie, en uyt dien hoofde hebben doen stellen de paelen, en limit scheydingen daar by bleyckende, waar door den Lande van Cuyk een aanmerkelyk, en incontestabel praejudicie, en wel voornamentlyck door den soo genoemden vreede pael zoude syn toegebragt, waar over zy sig hadden geaddresseert aen syn Excellentie den Heere Baron van Mynershaegen Envoye van syne Conl. Majt. van Pruyssen, ende meergeml: Gecommitteerde van haar Ho. Mo. ten eynde sulx mogt worden geredresseert, en op den ouden voet gestelt, 't welk van die uytwerckinge is geweest, dat daar over aan het Hoff van Berlin is geschreven geworden, en door syne hoogstged: Majt. die saeke is gerenvoyeert aan de Heeren van de Commissie, en gesonden op 't advis van syne Conl. Majts. Raad, en Momboir tot Geldre, die dan ook met de Gecommitteerden van den Lande van Cuyk daar toe gerequireert synde, alhier op den 23. Juny deeses jaars, 1718. Ampel, en breed hebben gesproken, allegerende den gem: Raadt, en die gecommitteerden des kerspels van Venray, teegens die boven geroerde beswaar-

swaarnis, dat die voorf. conventie aan de brieven van Keyser Carel sub dato den 5. Mey 1553. in geenen deele te weeder waare, en dat het voorf. Tractaat, of conventie tusschen de voorf. Heeren Commissarissen ingegaan, geslooten en by de respectv. Souvereynen geratificeert synde, met voorweeten, en sonder Contradictie of oppositie van die van den Lande van Cuyk, als nu aan geene veranderinge mogte onderworpen weesen, te minder als waar in Augusto des jaars 1716. by het neemen van ogenscheyn ende ter præsentie van de voorn. Heeren Commissarissen, die gedeputeerde van den Lande van Cuyk souden hebben gedeclareert, die groote Loeff, leggende in regte Linie met de Springelbeeck, en den soo genoemden vreedepaal, te weesen het limit, tusschen hun, ende die vande Meyerye, is eyndelyk tot onderhoudinge van goede Correspondentie, en vrundnabuurlyke intelligentie, ende omme daar door te praecaveren alle twisten, tweedragten, ende verwyderingen die daar uyt namaals zouden connen spruyten, geconvenieert, ende geaccordeert.

Ten eersten, dat soo wel de hier boven geroerte brieven van Keyser Carel sub dato den 5. Mey 1553. als de Commissariaele conventie van den 20. Novemb. 1716. in alle hunne stucken, ende poincten sullen blyven in haar geheel, sonder dat door het hier onder volgende bespreek daar aan iets zal worden gederogeert.

Ten tweeden, vermits den soogenoemde Vreedepaal feytelyker wyse is worden gevioleert, en in stucken geslagen, sonder dat men heeft cunnen agterhalen, of sulx geschiet is door de ingesetenen van de Meyerye, of door die van het Land Cuyk, dat eenen anderen van gelyke hoogte, groote, en forme sal gestelt worden op deselve plaats, alwaar den eersten door de wederzydsche Heeren Commissarissen is geplaceert geweest ende sulx op kosten van die geene der boovengenoemde, die haar Ho: Mo: sulx zullen te laste leggen.

Ten derden, is geconvenieert, dat het terrain, off triangel, leggende tusschen den paal, het swarte waeter, en den Baeckelse tooren, ende van 't swart waeter op den vreede paal sal in vreede blyven, in deesen verstande nogtans, dat de ingeseetenen van het Land van Cuyk beregtigt sullen weesen, omme privative alleen te torven in den peel, leggende in triangel tusschen de springelbeek, den Baekelsche toren, en den voorsz. Vreedepael.

Ten vierden, sullen de zelve tot hun gerief moogen maaken een bequaamen wegh, of doorgang over scheydgrave opgeworpen in de laest genoemde peel, of triangel, gemarqueert in de vertoonde Caarte figurative met litt: G.

Ten vyfden, vermits eenige Ingeseetenen soo van de Lande van Cuyk, als Venray, sig onderstaan, heymelyker wyse af te vlaggen de heyde, ende te schelferen den grond van den voorsz. Vreedepeel tot groot verderf van den selven, soo is wederzyds geconvenieert, dat om sulx voor het toekoomende te des te beeter prævenieeren, die genige, dewelke daar over sullen worden agterhaalt, niet alleen sullen verbeurt hebben de heyde, of den torff, die

sy

sy alsoo onbehoorlyker wyse hebben gebouwen, of gesteeken, maar daar en booven gestraft te worden met eene amende van tien goldtguldens, waar vanden aanbrenger sal profiteeren een derdendeel, ende op dat dese heylsaame voorsieninge soude weesen van des te kragtiger effect, soo is.

Ten jesden, overkommen, dat de Contraventeurs weesende Venraeysche Ingeseetenen, door die vanden Lande van Cuyk, en reciproquelyk die van den Lande van Cuyk door die van Venray sullen aangehalden, ende geschut, en aan der delinquanten officier gedenuntieert worden, den welken sal gehouden weesen een derdendeel vande voorsz. amende uyttereyken aanden schutter of denuntiateur als articulo præcedenti geseyt is. Aldus geconvenieert ende geaccordeert onder ratificatie van wederzydsche Souverainen, ter præsentie van Heer Wilhelm Frederik Duncker, syne Con: Majts. in Pruyssen geheymen Raed, en de Heer Frederik Otto de Saint Paul, syne allerhoogstged. Con. Majts. krygs, ende Cleefsche Commissariaats Raed; oircontelyk deeses zyn hier van twee gelyk luydende gemaakt, en door wederzydsche gevolmagtigde geteeckend binnen Gelder den 23. Juny 1718.

(:get:)

J. Ruyl.
C: Heinsius.
Rutg: de Haen.
H: Rutten.

Thys Gooskens.
J: Kerstens.
Peter Vergelt.

Onder reserve van de boeten gestatueert tot 't steeken in de Vreede peel, als zynde buyten syne Commissie.

Soo is 't, dat wy de Voorsz. naedere Conventie gesien, en geexamineert hebbende, dezelve hebben geaggreeert, geapprobeert, en geratificeert, aggreeeren, approbeeren, en ratificeeren dezelve mits deezen, willende dat dezelve in 't geheel en ieder Articul van dien zal worden agtervolgt, ende naargekoomen.

Aldus gedaan onder het Cachet van den Staet, de Paraphure van den den Heer præsiderende in

swaarnis, dat die voorſ. conventie aan de brieven van Keyser Carel sub dato den 5. Mey 1553. in geenen deele te weeder waare, en dat het voorſ. Tractaat, of conventie tusschen de voorſ. Heeren Commissarissen ingegaan, geslooten en by de respectv. Souvereynen geratificeert synde, met voorweeten, en sonder Contradictie of oppositie van die van den Lande van Cuyk, als nu aan geene veranderinge mogte onderworpen weesen, te minder als waar in Augusto des jaars 1716. by het neemen van ogenscheyn ende ter præsentie van de voorn. Heeren Commissarissen, die gedeputeerde van den Lande van Cuyk souden hebben gedeclareert, die groote Loeff, leggende in regte Linie met de Springelbeeck, en den soo genoemden vreedepaal, te weesen het limit, tusschen hun, ende die vande Meyerye, is eyndelyk tot onderhoudinge van goede Correspondentie, en vrundnabuurlyke intelligentie, ende omme daar door te praecaveren alle twisten, tweedragten, ende verwyderingen die daar uyt namaals zouden connen spruyten, geconvenieert, ende geaccordeert.

Ten eersten, dat soo wel de hier boven geroerte brieven van Keyser Carel sub dato den 5. Mey 1553. als de Commissariaele conventie van den 20. Novemb. 1716. in alle hunne stucken, ende poincten sullen blyven in haar geheel, sonder dat door het hier onder volgende bespreek daar aan iets zal worden gederogeert.

Ten tweeden, vermits den soogenoemde Vreedepaal feytelyker wyse is worden gevioleert, en in stucken geslagen, sonder dat men heeft cunnen agterhalen, of sulx geschiet is door de ingesetenen van de Meyerye, of door die van het Land Cuyk, dat eenen anderen van gelyke hoogte, groote, en forme sal gestelt worden op deselve plaats, alwaar den eersten door de wederzydsche Heeren Commissarissen is geplaceert geweest ende sulx op kosten van die geene der boovengenoemde, die haar Ho: Mo: sulx zullen te laste leggen.

Ten derden, is geconvenieert, dat het terrain, off triangel, leggende tusschen den paal, het swarte waeter, en den Baeckelse tooren, ende van 't swart waeter op den vreede paal sal in vreede blyven, in deesen verstande nogtans, dat de ingeseetenen van het Land van Cuyk beregtigt sullen weesen, omme privative alleen te torven in den peel, leggende in triangel tusschen de springelbeek, den Baekelsche toren, en den voorsz. Vreedepael.

Ten vierden, sullen de zelve tot hun gerief moogen maaken een bequaamen wegh, of doorgang over scheydgrave opgeworpen in de laest genoemde peel, of triangel, gemarqueert in de vertoonde Caarte figurative met litt: G.

Ten vyfden, vermits eenige Ingeseetenen soo van de Lande van Cuyk, als Venray, sig onderstaan, heymelyker wyse af te vlaggen de heyde, ende te schelferen den grond van den voorsz. Vreedepeel tot groot verderf van den selven, soo is wederzyds geconvenieert, dat om sulx voor het toekoomende te des te beeter prævenieeren, die genige, dewelke daar over sullen worden agterhaalt, niet alleen sullen verbeurt hebben de heyde, of den torff, die

sy

sy alsoo onbeboorlyker wyse hebben gebouwen, of gesteeken, maar daar en boovven gestraft te worden met eene amende van tien goldtguldens, waar vanden aanbrenger sal profiteeren een derdendeel, ende op dat dese heylsaame voorsieninge soude weesen van des te kragtiger effect, soo is.

Ten sesden, overkommen, dat de Contraventeurs weesende Venraeysche Ingeseetenen, door die vanden Lande van Cuyk, en reciproquelyk die van den Lande van Cuyk door die van Venray sullen aangehalden, ende geschut, en aan der delinquanten officier gedenuntieert worden, den welken sal gehouden weesen een derdendeel vande voorsz. amende uyttereyken aanden schutter of denuntiateur als articulo præcedenti geseyt is. Aldus geconvenieert ende geaccordeert onder ratificatie van wederzydsche Souverainen, ter præsentie van Heer Wilhelm Frederik Duncker, syne Con: Majts. in Pruyssen geheymen Raed, en de Heer Frederik Otto de Saint Paul, syne allerhoogstged. Con. Majts. krygs, ende Cleefsche Commissariaats Raed; oircontelyk deeses zyn hier van twee gelyk luydende gemaakt, en door wederzydsche gevolmagtigde geteeckend binnen Gelder den 23. Juny 1718.

(:get:)

J. RUYL.
C: HEINSIUS.
RUTG: DE HAEN.
H: RUTTEN.

THYS GOOSENS.
J: KERSTENS.
PETER VERGELT.

Onder reserve van de boeten gestatueert tot 't steeken in de Vreede peel, als zynde buyten syne Commissie.

Soo is 't, dat wy de Voorsz. naedere Conventie gesien, en geexamineert hebbende, dezelve hebben geaggreeert, geapprobeert, en geratificeert, aggreeeren, approbeeren, en ratificeeren dezelve mits deezen, willende dat dezelve in 't geheel en ieder Articul van dien zal worden agtervolgt, ende naargekoomen.

Aldus gedaan onder het Cachet van den Staet, de Paraphure van den den Heer præsiderende in

onse vergaderinge, ende de signature van onsen Griffier op den dartiende January Seeventien honderd negentien, *was geparapheert* J. A. Sloet vt. *onderstond* Ter ordonnantie van de hoog gem: Heeren Staten Generael *ende was geteeckent* F. FAGEL.

Bezyden Stond.

't Cachet van den Staat gedruckt in een rooden Ouwel overdeckt met een witte papiere ruyte.

HET HOOFFD VAN DE RATIFICATIE OP DE NEVENSGAANDE CONVENTIE LUYD ALS VOLGHT.

De tituls der vorige Ratificatie, en dese differeren in sommige opsigten. Ziet pag. 31.

Wy Frederick Wilhelm, Koningh van Pruyssen, Mark-Graeff van Brandenburg, des Hyligen Roomschen Ryks Aerds-Cameraer en Ceurvorst, Souvereynen Prins van Orange, Neufchatel, en Valengin, Hertog van Gelre, Maegdenburg, Cleve, Gulick, Berge, Stettyn, Pomeren, van Cassouben en Wenden, van Mecklenburgh, ook van Silesien en van Crossen, Borg-Graeff van Neurenbergh, Vorst van Halberstad, Minden, Camin, Wenden, Schwerin, Radzenburg, Oostvriesland en Meurs, Grave van Hohenzollern, Rupin, van het Mark, Ravensberg, Hogensteyn, Tecklenburgh, Lingen, Swerin, Bueren, Leerdam, Heer van Ravesteyn, van den Lande Rostock, Stargard, Lauenburg, Butau, Arlay, en Breda &c.

DOen cond, en laten by deesen weeten, dewyl wy het altyd eene der aangenaamste bemoeyingen van onse Coninckiyke Regeringe hebben

ben laten ſyn met haar Ho: Mo: de Heeren Staeten Generael der Vereenigde Nederlanden eene vertrouwde Vrindnabuurlykheid te Cultiveren, en te onderhouden, en in het byſonder ook die weegens de ſoo genaamde Vreedepeel oprysende differenten in der minne te reguleren, en af te doen, ſoo is zoo wel uyt onſe Geldriſche Heerlykheydt Venraey, als ook uyt 't onder haar Hoog Mo: gehoorſaamheyd gelegen, en aande Myerye van 's Boſch enclaverende Land van Cuyk daar toe door gelaste Gedeputeerden op den 23. Juny 1718. eene ſeekere andermalige Conventie getroffen, dewelke van woord tot woord luyd als volgt.

Het ſlot Luyd als volgt.

Dat wy ſulke Conventie in haren ganſchen begryp niets daar van uytgeſondert confirmeren en bekragtigen gelyk wy meergemelte Conventie in alle haare pointen en Clauſulen hier mede kragt deeſes approberen Confirmeren en bekragtigen, alſoo en in dier voegen dat van onſe ſyde deſelve ſtyff vaſt en onverbrekelyk gehouden en daar tegen geene contraventien gemaakt of gegeven ſullen worden, wy ſullen ook niet nalaten hier van kenniſſe te geven aan onſe Gelderſche Regering en des ſelfs onderdanen ten eynde zy ſig daar na behoorlyk gedragen konnen. Ten oirconde hebben wy deſe ratificatie eygenhandig onderſchreven, en met onſen koninklyken ſegel bedrucken laten. Gegeven tot Berlin den 17. Novemb. 1733. *was geteeckent* F. WILH: *en was daar ondergedrukt* ſyn Koninklycke Majeſteyts Cachet in roden waſſe overdekt met eene witte papiere ruyte, *bezyden ſtond.*

Koninklyke allergenadigſte Ratificatie van het grens vergelyk op den 23. Juny 1718. getroffen tusſchen de Gelderiſche Heerlykheyd Venroy en den Staats Lande van Cuyck.

Geteekent A. B. V. BORCKEN, H. V. PODEWILS.

(5) Butkens *trophées de Brabant. tom.* II. *pag.* 161. Le pays de Herpen, ſitué vers la Meuſe, comprend quelques Villages avec le Chaſteau & ville de Raveſteyn, c'eſtoit ci-devant une terre libre & de franc alleu, jusques en l'an MCXCI.

(6) Tegenw. ſtaat der Vereen. Nederl. in het vooren aangehaalde ſtukje *pag.* 246. & *ſeq.* Van het Dorp Vierlinksbeek tot aan de Stad Grave, langs de Maaze, ontmoet men zes ſchouwen, waar mede men zig over die Rivier kan laaten zetten, ééne te Vierlinksbeek, ééne te Boksmeer, éénе te Oeffelt, eene te Kuik, eene te Katwyk en eene te Graave. Het voordeel, dat 'er van deeze ſchouwen komt, behoort den Heer van

Kuik niet toe; maar zy worden door de byzondere Heeren dier Dorpen of andere persoonen, die 'er Eigenaars van zyn, verpagt. Het Veer te Vierlincksbeek komt den Huize van Makken toe. Dat van Boksmeer behoort den Huize vanden Berg of Boksmeer. De andere Veeren hebben ook hunne byzondere eigenaars. Ziet mede Janiçon 3. *deel. pag.* 58.

(7) Ziet hier voor de aantekeningen *pag.* 24. *n.* 1.

(8) Fides sit penes authorem.

(9) Neerloon, een klein dorp aan de Maas beslooten in de Heerlykheid van Ravestein, en behoorende onder de jurisdictie van den Lande van Cuyk legt nog lager, Janiçon *pag.* 86.

(10) Voeg hier by: *Infra.*

Dit Lant word verdeelt in twee, als Over en Nederampt, waarschynlyk om dat het een ten Oosten boven het ander gelegen is, of wel om dat het Overampt als van wat hooger situatie des winters niet soo licht vande overloopende Maas geinundeert wort.

Het Overampt van booven aanvankelyk besluyt in sig Maashees en Holthees, een dorp, die dog haar Parochie kerk, en begraafplaats in de Heerlykheyd Geysteren, Ressort s'Lands van Kessel (1) haar aanpalende nabueren hebben, waar van men seyt: die van Maashees behooren tot Geysteren ter Kerkhof, en tot Grave (: Scilicet de misdadigers :) aan de galg.

Het tweede dorp is Vierlingsbeek met de onderhoorige Heerlykheyt Macken, Item het gehugt Overloon, Groeningen en Vortheym. Men houd deese naam Vierlingsbeek oorspronkelyk van een getimmer 't geen daar op een stuk lands, genaamt Beckeroortie, aan de Maas by de uytvliet van de Beek (2), die uyt de Peel komt, en waar van de Waatermoolen draayt gestaan heeft, en daar men wel eer een soort van gelt, genaamt Vierlingen gemunt soude hebben (3).

Hier na volgt Oploo.

Voort St. Jansbeek, nu in de wandeling Sant of Sambeek, met den St. Jansbeeksen Hoek. en Mulheym.

Daar aan volgt het dorp Boxmeer met het kerspel St. Anthonis.

Voort

Voort Beugen met de gehugten 't Rykevoort, Papevoort en Walschot.

Dan 't Ledeacker en Berkenbos.

En eyndelyk Oeffelt antea Uffelt.

In 't Nederampt Cuyk met St. Agatha, Heeswyk, Haps, Grootlinden, Kleynlinden en Catwyk (4).

Dan Beers.

Gaffel met Tongelaar.

Eesscharen met Hal, en den Langenboom, schietende neven het Land van Ravesteyn Westwaarts tot de Maasdyk aan de Stad Grave.

Dan heeft men na de Peelkant het dorp Mil, met St. Huybert, de Hulsbeek en Wanroy. NB. dat de Kerk tot Wanroy, eertyds een Capel was, dan Ao. 1550. tot een Parochie kerk gequalificeert.

En eyndelyk Neerloon, in tegenstelling soo ik gisse van het Overloon in 't Overampt, dit Neerloon is een kleyn dorpje en district te midden int Land van Ravensteyn aan de Maase een weynig booven en neeven Nistright gelegen. Dit willen sommige dat de Heeren van Cuyk by beleening besitten, andere dat het hun kinderen tot een Pillegift gegeven is, dan want men van 't een of 't ander geen de minste blyk nog schyn heeft, meen ik het daar voor te mogen houden, dat het altyt Cuyks geweest en nog is.

Deese dorpen, kerspels en gehugten. Syn nog al in tamelyken staat en betimmerig. Men plagt daar ook veel Adel en Jonkheeren huysen, of so genoemde spykers te hebben, maar den ouden Adel en haar gestigten syn meest weg.

De kerken en toorens van de respectv. dorpen, en sonderling int Overampt syn cierlyk, en die van St. Jansbeek wel de voornaamste: van binnen tegen welkers toorn haar outheyt is uytgetekent, 't geen ik aan geen andere gevonden heb, met deese woorden:

HEER

HEER JOHAN SYN SOON HENDRIK HACK
DOE HY ONNOSEL WAS
DOE LEYT HY DEN EERSTEN STEEN VAN DESEN TOORN
AO. 1486 WERT DAT WERK VANDEN TOORN BESTAAN
AO. 1532. WAAR 'T VOLDAAN
SINT JOHANSBEEK (5)

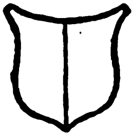

Des nagts tusſchen den 11.en 12. Meert 1702. is deeſen Toorn en Kerk neeven eenige nabuerige huyſen door het onweer aangeſteeken en 't eenemaal verbrandt (6), Item de Coſter door het vallende Kruys van den Toorn gedoot.

AANTEKENINGEN.

(1) Hoogſtratens *groot Woordenboek. verb. Keſſel.* Een landſtreek in het Zuiderdeel van Gelder, in het kwartier van Roermondt, tusſchen het graafſchap Hoorn, het landt van Kuik, de Peler moerasſen, en de rivier de Maas gelegen. In het ſelve legt een ſchoon dorp van dien naam, met een fraai ſlot, tusſchen Roermondt en Venlo, aan den linker oever vande Maas. Ziet ook Halma *tooneel der Vereenigde Nederl.* 2. *deel pag.* 16.

Ortelius *in theſaur. Geograph. verbo Caſtellum.* Keſſel vocant Hub. Leodius & Pet. Divæus, opidum eſt ad Moſam: ubi illud quoque Ammianus deſcribit lib. 17. In regione quæ vulgo CUYCK dicitur, vid. Scrieck *orig. & res celt. & Belg. eod. verb. Caſtellum in Indice I.*

(2) By Ortelius *Theat. de l'Univers fol.* 41. werd gevonden: *Smack ſlu.*

(3) Den goedgunſtigen leezer ſal al het verhaalde vanden Auteur in dit Memoriael, waar van geen genoegſame preuves werden bygebragt, naar wel gevallen ter goeder trouwen konnen aanneemen.

(4) *Voorberigten op Batavia Sacra in de aantekeningen* 1. *deel. n.* 1. *pag.* 111. Behalven beide de Katwyken hebben noch meer andere plaatzen den naam der Katten hier te lande vereeuwigt: als Kattenbroek by Woerden,

den, Kattenburg te Amsterdam, Katwyk buiten Delft, Kats een stedeke in Zeland dat zederd eenige jaaren onder de golven vande Zee begraven leit; Kattendyk een plaatsje by Ter Goes, *Katwyk* in 't Land van *Kuyk* &c.

(5) Neven de toorn trap, ter hoogte daar het gewelft der vervalle Kerk is geweest, op de muur zoo als die gewit is, worden eenige vande bovenstaande woorden gevonden, waar uyt men zou mogen besluyten, dat de overige daar ook gestaan hebben, dog meerendeels zyn ze onleesbaar, en geen jaargetal zoo weinig als wapen kennelyk. Volgens onderrigtinge zoude zeekeren Jonker Johan Hack met zyn Vrouw Juffer Catharyn genaamt, ontrent die tyd te Sambeek in het huys, tegenwoordig (: namentlyk int laast van 't jaar 1747.) by de Heer de Vree bewoond wordende, gewoont hebben, welkers zoon, als hy nog onnozel was, den eersten steen vanden Tooren zoude gelegd hebben, even na dat de Kerk gebouwt was.

(6) In de tegewoordige Staet der Vereenigde Nederl. 2. *deel* 3. *stukje pag.* 280. werd het volgende gevonden: In de jaaren 1738. en 1739. is de Tooren, zo veel mogelyk was, hersteld, met eene tamelyke spits en klokken voorzien, en beneden tot eene sierlyke Vergaderplaats, ter waarneeming vanden Godsdienst, bequaam gemaakt.

Dit lant en dessels tydige heeren (1) syn wel eer by sig selven souvereyn en van niemant dependent (2), vervolgens by haar nabueren altyd in estime en ontsachelijk geweest, plegende altyd met de aanpalende landen van Kessel, Ravesteyn, Megen en Oyen de Hertogdommen van Brabant en Gelderlant in haare differenten te balanceren en dan d'een dan d'ander tot een bariere te syn: waarom het van die beyde veelmaal ernstig gesogt, naderhandt d'een en d'ander leenpligtig, en laatstelyk volkomen eygen geworden is.

AANTEKENINGEN.

(1) *Cronica de Trajecto & ejus episcopatu apud* Matthæum *in anal. vet. ævi. edit. in 4to tom.* 5. *pag.* 332. & 333. Isti sunt dioecesis Trajectensis alti viri ac administratores.

Primo Dux *Brabantiæ* est *Drossatus* Episcopi ac accommodatam habuit ab Episcopo civitatem de Tiel cum suis pertinentiis, & terram *Kemp*, & *Velue*.

Secundo Comes *Flandriæ* fuit secundus & habuit ab Episcopo quatuor administrationes.

Tertio, Comes *Hollandiæ* est Episcopi Marscalcus & habet ab eo accommodatum *Waterlant*, & quædam alia in Hollandia, & decimas in Zelandia.

Quarto, Comes *Gelrensis*, qui est summus venator Episcopi, habet ab eo Comitatum *Zutphaniæ* & mediam partem de *Emmerick*.

Quinto, Comes *Clivensis*, qui est summus Camerarius Episcopi, & habet

bet ab eo Comitatum de *Teyſterbant*, & partem in *Tielrewaert*, & totum in *Bommelrewaert* cum *Betuwe*, quod totum nunc eſt partis Gelriæ, & etiam terram de *Heusden* & terram *Altena*.

Sexto, Comes de *Benthem*, qui eſt ſummus oſtiarius Epiſcopi, qui habet ab eo comitatum Burgenſium in *Benthem* totum, & alia multa.

Septimo, Comes de *KUUK* pincerna Epiſcopi, qui habet ab Epiſcopo majorem partem de *Cuuck*, & multa alia.

Octavo, Comes de *Goer*, qui fuit ejus portarius, qui omnia ſua habuit ab Epiſcopo accommodata.

Omnes iſti ſunt officiales Epiſcopi præter Comitem *Flandriæ*, qui non habuit officium ab eo.

Welkers, wapenen, namentlyk van Brabant, Holland, Gelderland, Cleef, Benthem, *Cuyk* en Goer, tot Utrecht in het groot auditorium als nog te ſien ſyn.

(2) Het ſchynt egter dat het Land van Cuyk al van ſeer oude tyden een Rykſleen is geweeſt, en wat het verdere geſegde van den auteur aanbelangt, het ſelve blykt genoegſaam uyt het vervolg van dit memoriael, d'aantekeningen en de daar by aangehaalde ſchryvers.

Der ſelver Heeren, welkers familie en poſteriteyt nu gantſch te niet (1) en buyten memorie is, profiteerden wel eer de digniteyt van Graven (2). De eerſte in de gedenkſchriften vinde ik *Willem* (3) Grave van Cuyk Ao. 1034. (4) overleden.

AANTEKENINGEN.

(1) Inter familias illuſtres Belgicas, quarum aut ſtirps maſcula defecit aut ſplendor deſiit, numeratur etiam familia de *Cuyck*. Miræi *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 465. *in addit. in fin.*

(2) Ziet achter d'aantekeningen op Herman de twede. *num.* 5.

(3) Offchoon Butkens *trophées de Brab. tom.* 2. *pag.* 54. ſegt: Les Seigneurs ont eſté de tout temps en grande reputation, & portoient titre de Comtes de Cuyck, deſquels le plus ancien que je rencontre aux lettrages, eſt *Herman* Comte de Cuyck, ſoo vind men nogtans by ſeer veel ſchryvers deſen *Willem* vermeld, als onder anderen by Slichtenhorſt *Gelders. Geſchied.* 1. *Boek pag.* 49. *n.* 89. Simon van Leeuwen *Bat. illuſtr.* 2. *ſtuk pag.* 847. Anonymi *vitæ & res geſtæ dominor. de Arkel apud Matthæum in analect. edit. in 4to tom.* 5. *pag.* 206. Kemp. *bes. der Stad Gorinchem ende Lande van Arkel. pag.* 15. Selver voegd gemelden Slichtenh. in ſyn voorſz. *Geld. geſch.* 5. *boek pag.* 61. Sekere Geſlachtrolle der Heeren van Heusden hem door Jonkheer Barent Turk Heer van Aelst gehandreykt, en vergaderd by den hoog-edelen Otho van Arkel Heer van Amelroy, een naerſtig onderſoeker van ſoodanige Oudheden, waar by deſe periode gevonden werd: De voorſeyde Robert is geſtorven int jaar 857. in Braband, daar hy om de Noordmannen, die ſyn ſlot te Heusden hadden verwoest, met de ſyne was heen gevlugt, achterlatende een eenigen ſoon

by

by *Ada* dochter van *Henrik* Grave van Kuyck; insgelyks schryft Oudenhoven *in syn beschr. van de Stad Heusden pag.* 34. *den druk van* 1743. *Anno* 857. is dese Heer van Heusden overleden, hadde tot syn huysvrouwe des *Graven van Cuyks* Dochter, *pag.* 38. Robert Heer van Heusden gest: 857. Huisvr. *Ada*, dochter van *Henrik* Graaf van Kuick, en *pag.* 45. Robbrecht van Cleve eerste Heere van Hoesden hadde te Wyve Vrouwe *Ada* des *Graeven* Dochter *van Cuyk.* Pontus Heuterus *rer. Burgund. lib.* 6. *pag. mihi.* 217. Robertus primus Heusdæ Regulus, Comitis tamen Clivia beneficiarius duxit *Adamam* filiam *Henrici* Comitis Cucani, obiitque an. 857. Tesschenmacher *in annal. Clivia pag. m.* 187. Robertus primus Heusdæ Dominus, ex *Adama Henrici Cuyckii* filia Balduinum genuit, & anno 857. in fata concessit. Ziet de laatste editie *pag.* 203. en in de *tabella Genealogica*, die 'er door Ditmar bygevoegd is. Noch werd by Slichtenhorst 5. *boek pag.* 46. *op 't jaar* 910. gesprooken van eene Gerlack tweede Voogd van Gelderland, die, soo men gist, getrouwt was met de dochter vanden *Grave van Kuyk.* Tesschenmacher. *d. lib. ann. part.* 2. *pag. m.* 495. Gerlacus ex conjuge *Cuyckia*, Godefrido relicto anno 927. vel ut alii 931. extinctus. Dithmar. *in annot. ad cit. auth. pag.* 500. *n.* 3. Aquilii *Chronic. Gelr. pag.* 7. Gerlacus conjugem tenuit filiam *Comitis a Kuick.*

(4) Dat *Willem* Grave van Cuyck in 't jaar 1034. soude syn overleden vinde by geen schryvers, behalven Janiçon *in de Republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel. pag.* 25. en den Auteur *vande Hedend. hist. of tegenw. Staat van alle Volkeren* 12. *deels* 3*de stukje pag.* 249. (:waar van den eersten dit geschreve Memoriael in handen gehad en gedeeltelyk opgevolgt heeft, en dierhalven in alle de aantekeningen moet verstaen worden buyten gesloten te *syn*, soo wel als de verdere latere schryvers, wanneer int generael van schryvers werd gewag gemaakt:)maar wel dat Heer *Johan van Arkel*, de welke getrout hadde *Elisabeth* dogter van *Willem* Graaf van Cuyk op de Mase, anno 1034. in Sirien tegen de heidenen is gestorven. Ziet Sim. van Leeuwen en Matthaeus op de hier voren aangehaalde plaatsen. Pont. Heuter. *d. lib. pag.* 219. Alhoewel Kemp *beschr. van Gorinchem pag.* 17. het sterfjaar steld op 1034. of gelyk andere seggen op 1035, en Slichtenhorst positive schrijft 8. *boek pag.* 195. *Jan* die met *Elisabeth* dochter van *Willem* Grave van Cuyk was getrout stierf in 't jaar 1035.

Na hem (1) *Herman van Cuyk*, die geleeft heeft Ao. 1050. of 1060. tyde, wanneer Lambert (2) Grave van Brussel en van Leuven was.. Hy is mede een vande principaalste geweest, die den Bisschop van Ceulen (3) en Luyk (4) adsisteerde tegen Graaf Floris van Hollant. Hy soude 1058, neven andere Vorsten en Princen mede in de batalie geweest syn, die Graaf Floris tegen desen Bisschop en syn adherenten heeft gewonnen; desen Graaf *Herman*, soo geseyt word, is voor syn particulier intrest (5)

ook in tweedragt en oorlog geweest met Graaf Floris van Hollant de eerste van dien naam, dog de oorsaak waarom is onbekent, hoewel eenige meenen, dat sulks om de Burggraafschap van Leyden (6) toegekoomen is geweest, den selven Graaf Herman heeft door behulp vanden voornoemden Graaf Lambert (7) van Brussel, den voornoemden Graaf Floris van Hollant rustende met syn krygsvolk int dorp Hemert Ao. 1062. (8) die Martini ontrent half July (9) overvallen, verwonnen en verslagen, en hy wederom werd Ao. 1064. (10) vande Dortenaars ontrent de Maas overwonnen en verslagen. Hy heeft een soon nagelaten genaamt *Hendricus* (11).

AANTEKENINGEN

Op

HERMAN. DEN I.

(1) Of desen *Herman* immediaet *Willem* is opgevolgd, dan ofer nog andere syn tusschen byde geweest, mitsgaders hoe naar, en in wat graad den een den anderen bestaan heeft, is my nergens voorgekomen, waaromme niet ondienstig oordele, tot meerder elucidatie, alhier uit Buchelius *in not. ad Hedam in vita Andreæ XXV. Episcopi Ultraj. lit. a.* dese pars stemmatis Cukiensium te laten voorgaan, om met de selve te konnen beginnen en verders vervolgen:

PARS STEMMATIS CUKIENSIUM.

1062. *Hermannus Comes de Kuc obiit anno* 1068. *teste Divae.*	*Henricus de Kuc vixit anno.* 1096.	*Hermannus de Kuc Comes anno* 1132. 1145. *Andreas Episcop. Traject.*	*Henricus de Kuc Comes an.* 1171. 1198.
		Godefridus Comes de Arnsberg. Aleydis ux. Arnoldi de Rothem, quorum filia.	*Helwich, quam Florentius frater Holl. Comes sibi ambiebat conjugem.*

(2) Dat *Lambert* Grave van Leuven (: want soo wierden de Hertogen van Brabant eerst genoemd:) in 't jaar 1050. geleeft heeft, is genoegsaam buyten

buyten contestatie, maar dat hy mede in de bataille van den jaare 1058. en dienvolgens alstoen nog in levenden lyve, soude geweest syn, werd by verscheyde schryvers tegensproken, gelyk dan Divæus *rer. Brab. lib.* 6. in deser voegen verhaalt; *Lambertus* comes, cum Tornacum diu fortiter contra Germanos tutatus esset; tandem capto opido, cum multis Flandrorum interemptus est, anno 1054. Cujus corpus suis redditum Nivellæ conditum est, post quem *Henricus* II. filius ejus ex Oda filia Gozelonis Ducis, adito comitatu, cum Hollandis variè conflictatus est: His enim anno 1058. confoederatus Coloniensi Archi-episcopo, episcopo Leodiensi, Vichardo advocato Gelriae, & *Hermanno* Comiti de Cuyck bellum inferens, una cum Vichardo prælio captus est. Miræus *in chron. Belg. pag.* 222. Baldricus, alias *Lambertus* Barbatus Henrici I. frater pro Balduino Insulano Flandriæ Comite contra Henricum III. Imp. stans an. 1054 prope Tornacum cecidit. Idem *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 672. *in not. num. VI.* Justus Lipsius *in descriptione Lovanii lib.* 1. *cap.* 11. *oper. in* 8*vo tom.* 3. *pag.* 1368. Henricus Imperator *Lambertum*, cum Tornacum obsessum pergeret, obviam sibi, aut in ipsa obsidione (:ut alii:) interfecit. Obiit autem (:memoriæ Lovanienses notant:) XIII. Kal. Julii anno MLIV. Wilm Nagge *hist. Holl. in analect. van Dumbar tom.* 1. *pag.* 319. Anno Christi 1058. na het schryven der Hollanders syn te samen verbonden *Henrik* Graef van Loeven, met die Bisschoppen van Luyk, Collen, Wichaert Voegt van Gelre, die Mark-Graef van Brandenburg, en *Herman* Grave van Cuyck, Godefrid Hertog van Lottheringen, Graef van Henegou, Baldewyn Grave van Vlaenderen, en quamen neder in Holland om Graef Floris daer uyt te slaen en Holland te verderven. By Dordrecht komende, was Graef Floris met de syne op syn hoede, en hadde heimelyke putten doen graven by raede syns Ridders, daar veele vyanden in verdronken, die Hollanders dit siende liepen toe ende sloegen hare vyanden jammerlyck; .... Daer worde gevangen *Henrik* Graaf van Loeven en Wichart Voegt van Gelder, Haræus *in annal. Brab. Tom.* 1. *ad ann.* 1054. *pag.* 179. Henricus Imperator *Lambertum* (:Lovaniensem:) Comitem Balduini auxiliarem cum multis perimit, & *dict. lib. ad ann.* 1058. *pag.* 184. Inprimis errant annales Hollandici in nomine Comitis Lovaniensis, dum eum *Lambertum* vocant; nam supra patuit, *Lambertum* quadriennio ante & juxta Tornacum cæsum. Itaque hæc de ejus filio *Henrico* accipienda sunt. Verders konnen hier over gesien werden Matth. Vossii *annal. Holl. lib.* 1. *ad ann.* 1054. & 1058. Pontus Heuterus *in genealog. Ducum Brab. pag.* 256. Meyerus *in annal. Flandricis. fol.* 24. *vers.* Miræi *annal. Belgici pag.* 835. Le Roy *in notis ad Chron. Balduini Avennensis pag.* 27. Idem *le grand theat. profan. de Brabant. liv.* 1. *pag.* 5. Joan. Pistorii *chron. magn. Belg. curante Struvio. edit. nov. tom.* 3. *pag.* 135. Van Ryn *Oudhed. van Kennemerland.* 1. *deel. in de voorred. num. XVII.* Hubners *Geneal. Tabellen. de* 65. *tafel.*

Aan de andere kant schryft J. à Leidis *Chron. lib. XI. cap.* 6. door Ger. van Loon *aloude Holl. hist.* 2. *deel. pag.* 307. *in not. n.* 4. aangehaalt: Convenerunt in unum Archiepiscopus Coloniensis, Episcopus Leodiensis, Marcgravius a Brandenburch, *Lambertus* Comes Lovaniensis, Wichardus tutor

Gelriæ, & *Hermannus* Comes de Cuyck, congregantes inæstimabilem exercitum, ut descenderent & debellarent Florentium Comitem Hollandiæ. *Chron. van Holl. Zeel. en Vrieslant. 9. divis. 4. capit. fol.* 78. In den jaare ons Heeren duysent en acht en vyftig verbonden hen te samen die aerts Bisschop van Coellen, die Bisschop van Ludick, die Markgrave van Brandenburg, *Lambrecht* Grave van Loeven, Wichart Voogt van Gelre, ende *Herman* Grave van Cuyk, dese versaemden een groot machtich heyr van volk, ende quamen neder in Holland, om Grave Floris daar uyt te slaen ende heel Hollandt te destrueren, *en aan de andere syde van het blad:* Die Grave van Henegouwe, ende Grave *Lambrecht* van Loeven, ende Wichaert Voogt van Gelre worden gevangen. Butkens *trophées de Brabant. nov. edit. tom.* 1. *pag.* 81. La pluspart de nos Historiens rapportent & sont d'accord qu'en ceste guerre (: sçavoir en l'an 1054.) nostre Prince *Lambert* auroit esté tué, en quoi toutesfois ils se mesprennent lourdement, car combien que Sigebert & Alberic parlant de ceste defaicte disent que le Comte *Lambert* y fut tué, ils ne designent pas toutesfois par la nostre Prince, ains le Comte *Lambert* de Lens, car ils le nomment expressement vasal du Comte de Flandre, ce que ne peut estre entendu du Comte de Lovain, ains bien du Comte de Lens qui estoit homme ligé au Comte de Flandre, puis que tout ce qu'est aujourd'hui de la Comte d'Arthois estoit pours lors comprins en la Flandre. Balderic autheur contemporain en sa Cronique de Cambray nous rend de tout ce infallible tesmoignage, disant expressement que *Lambert* Comte de Lens fut tué en ceste guerre, sans faire mention d'aucun autre. En vervolgd aldus *pag. seq.* Il ni avoit que Florent Comte d'Hollande qui refusoit de s'accommoder avec Willaume Evesque d'Utrecht, usurpant ce que bon lui sembloit sur son Eglise, & faisant le sourd à tout ce qu'on lui sceut remonstrer pour le detourner de ce mauvais dessein, ce qu'esmeut l'Evesque de requerir l'assistence des Princes ses voisins & fidels de son Eglise, entre lesquels sont nommes les principaux nostre Comte *Lambert*, les Comtes de Zutphen, de Cleves, de Gueldres & *de Cuyck*, avec l'Archevesque de Cologne & l'Evesque de Liege, ceux ci, aiant joinct leurs forçes entrerent dans l'Hollande vers Dordrecht en l'an 1058. mais le Comte Florent aiant faict foüir des Puis legerement couverts de verdure par toute la campagne ou il attendoit ses ennemis, obtint par ce stratagéme une insigne victoire sur iceux, entre les prisonniers fut nostres Comte *Lambert*, qui ne sceut estre relaxé sans paier grande rançon. Van Loon *Letterkundige en hist. aantekeningen op de Rym chronyk van den Heer Klaas Kolyn pag.* 361. *n.* 1. *Lambert* de III. Graaf van Loven was, naa zyns oudsten Broeders Zoon Otho int jaar duyzend acht en dertig overleeden was, eerst Graaf van Loven geworden, en heeft sedert dat Graafschap tot in het jaar duyzend tweeënzestig bezeeten: invoege het dees Lambert de III. is, welcke deezen oorlog tegen Graaf Florents gevoerd heeft Butkens *Troph. de Brabant. tom. I. fol.* 79. & 83. Noch hier stryd niet mede, dat men by zekeren ouden schryver (: Sigeb. Gembl. *Chron. ad ann.* 1054:) gemeld vindt, hoe zeker Graaf *Lambert*, Leenman van Vlaandre, en die door eenige laatere schryvers

voor

voor *Lambert* Graaf van Loven wordt aangezien, in dat jaar zoude verslaagen zyn: mids dees nooit Leenman van Vlaandre geweest is, en dat voords uyt Baldr. *Chron. Camerac. cap.* 70. blykt, dat de alsdan verslaage *Lambert* Graaf van Lens geweest is. vid. Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 5. *ad ann.* 1058. *pag.* 84. Slichtenh. *Geld. geschied. d. lib. & ann. pag.* 56. Reneri snoi *rer. Batav lib.* 5. *ad ann.* 1058. *pag. m.* 63.

(3) Desen Aartsbisschop van Kolen soude volgens van Loons *aloude Holl. Hist.* 2. *deel. pag.* 308. geheeten hebben *Anno.* vid. etiam Ubbonis Emmii *rer. Fris. hist. lib.* 6. *pag.* 92. den selven van Loon *Letterk. en hist. aanteken. op Klaas Kolyn pag.* 361. *n.* 2. Pistorii *magn. Chron. Belg. tom.* 3. *pag.* 123. *edit. nov. curante Struvio.*

(4) Den Bisschop van Luyck, synde geweest den LIII. was genaamt *Theoduinus* Foullon *historia Leodiens. tom.* I. *lib. IV. ad ann.* 1058. *pag.* 238. alwaar hy op de voorsz. actie mede schynt te reflecteren in dese woorden: Contigisse id necesse est quo anno infeliciter à Cæsareis, & in his ab Theoduino in Hollandia pugnatum, id est soeculi hujus quinquagesimo octavo.

(5) Het schynt dat de Heeren van Cuyk ter dier tyd syn gewikkelt geweest in alle de oorlogen en differenten tegens de Graven van Holland, gelyk is af te nemen uyt het bovengemelden, het naarvolgende, en 't geene de *Chronyk van Holland* vanden Klerck uyt de laage Landen by der Zee *pag.* 49. schryft: Dese Grave Dirck leefde onlange, want hy, van dien van *Kuuck*, die syn vyanden waren tot Doordrecht doot bleef. Het *kort kronykje* daar achter *pag.* 212. Item in 't jaar 1048. verboot Grave Dieric van Hollant, die vyfste Grave, synen vianden dat sy door Dordrecht niet trecken en souden, daer wart hy tot Dordrecht verlaecht van die van *Kuuc* ende vermoert op ten vyfsten dach van Meye. Van Loon *op Klaas Kolyn. pag.* 353. *n.* I. In dit gevecht wierd de Graaf in zekere wyk (: welke daarom thans nog s'Graavenwyk of straatje genaamt is:) met eene venynische pyl door den Heer van *Kuyk* zoodanig in de dey gequets, dat hy het naa twee dagen bestierf. Te weeten op den veertienden van Louwmaand des jaars *duyzend negen en veertig.* Dit jaar werd ook gevonden in Hermanni Contracti Chronic. vid. Pistorii *rer. German. scriptor. curante Struvio. tom.* I. *pag.* 290. Edog hier tegens vind men ook op seer veele plaatsen den sterfdag van Graaf Diederik van Holland gesteld in 't jaar *duyzend acht en veertig.* Gelyk by den Klerk uyt de laage Landen *loc. cit. in not. num.* 4. Graaf Dirk de V. stierf den dertienden van Louwmaand in 't jaar *duizendagtenveertig.* Melis Stoke *rym chron. door Alkemade pag.* 27. Oud Goudsche Chron. *pag.* 28. Myer. *ann. Flandr. fol.* 24. Gouthoeven *Chron. van Holl. pag.* 257. Schriver. *beschr. van oudt Batavien. pag.* 100. Alkemade *Munt der Graven van Holl. pag.* 12. *in fin.* Korte Leevensschets en Afbeeld. der Graven van Holl. *pag.* 20. Merula *Tyd Thresoor pag.* 678. Halma *Toneel der Nederl.* I. *deel. pag.* 236. *in fin.* Graef Diderik wierd met eenen vergiftigen pyl in zyne dye geschooten, aan welke wonde hy den tienden daar na overleedt, den 13. May (: by anderen Januarius:) 1048. In hoe verre dit different, door onderscheid te

maken

maken tusſchen de Romeinſche en Franſche tydrekening, ofte wel door een nadere uitlegging ofte byvoeging, ſoude konnen ſamengebracht werden, laate aan den oudheidkundigen Leeſer over.

De Heeren van Cuyk hadden miſſchien ook haar belang wegens het vorderen van het Stapelrecht tot Dordrecht, waaromtrent meergemelde van Loon *in d'aantekeningen op Klaas Kolyn pag.* 363. *n.* 1. het volgende verhaald: Graaf Florents was ten tyde van zyns Broeders leeven alleen Graaf van Weſtflinge of het thans genaamde Weſtvrieſland geweeſt en hebbende toen geen deel in den voorigen Oorlog vanden Hollandſche Graaf tegen den Keyſer genoomen, daarom door den zelven ſedert in dat Graafſchap, en des waarſchynelyk toen ook met een in het bezit van Dordrecht opgevolgd, zonder nogthans het Stapelrecht, over het welk de voorgaande oorlogen gevoerd waaren, naar 't voorbeeld van zynen Vader en Broeder, vande aldaar voorbyvaarende ſchepen, tegens het uytdrukkelyk verbod des Keyſers te vorderen . . . Dog wanneer Graaf Florents ondernam, om het zoo lang betwiſt zynde Stapelrecht, naar 't voorbeeld zyner voorgangeren, van alle de voorbyvaarende ſcheepen weder in te voeren, wierd den oorlog, nauwlyks gezuſt door het ſneuvelen van deezes Graaven Broeder, op nieuws, volgens de daar toe gegeevene bevelen des Keyſers, door de hier voor beſchrevene en daar in belang hebbende Lotheringſche Prinſen tegen Graaf Florents int jaar duyſent negen en vyftig hervat.

(6) Hier van werd niets by Bockenberg in de *Hiſtoria & Genealogia Lugduni Batavorum*; & *Waſſenariæ Heroum* gevonden.

(7) Vid. *Sup. adnot. num.* 2.

(8) In dit jaar komen met den auteur over een Divæus *rer. Brab. lib.* 6. Renovato anno 1062. bello, Florentius Comes ab *Hermanni* Comitis de Cuyck milite ad pagum, qui *Hemert* vocatur, inter Moſam ac Vahalim oppreſſus eſt. Oudenhoven *beſcbr. vande Stad Heusden nov. edit. pag.* 58. Floris de I. ſeſte Grave, wierd tot Hemert van Graef *Herman* van Cuyk verſlagen anno. 1062. Scriverius in de *beſcbr. van oudt Batav. int leven van Graaf Floris den I. pag.* 103. Int jaar 1062. hebben wederom die Aertsbiſſchop van Colen, die Markgrave van Brandenburg, ende Graef *Harmen* van Kuyck, vergadert een groot ſwaer heyr van volk, ende ſyn gekomen in Holland, ſtichtende roof en brant, om alſoo te wreken dat verlies datſe in verleden jaren geleden hadden. Graef Floris als een onverſaegt ende vroom Prince hem ſelven ſeer betrouwende in die kracht ende mogentheyt ſyns heyrs, is ſyn vyandt ſtoutelyk te gemoet gegaen, ende heeft de overhand bevogten op S. Martinsdag te midſomer. Ende als Graef Floris ſeer vermoeyt was in den ſtryt, heeft hy hem met alle ſyn heyr te ruſten geleyt des middags onder eenen willigen boom tot Hemert by Huysden, tusſchen Maes ende Wael. Ende ſiet, Graef *Herman* van Kuyck, die voor vluchtigh was geweeſt in den ſtrydt, is onverſienlick komen vallen op Graef Floris ende ſyn vermoyde en ſlapende heyr, ende heeft den Graef met omtrent 26. hondert man deerlick verſlagen. de oude Holl. *Chron.* 9. *div. cap.* 4. *fol. m.* 78. *vers.* Slichtenhorſt *Geld. geſch.*

gesch. 6. *boek n.* 2. *pag.* 70. Pontan. *hist. d. lib. pag.* 90. & 91. Wilh. Nagge *hist. Holl. by Dumbar. anal. tom.* 1. *pag.* 310. Merula *Tydtres. op 't jaar* 1062. *pag.* 689. Bockenberg *hist. Regulor. Holl. pag.* 8. & *seqq.* Joan. à Leidis *chron. Belg. lib.* 11. *cap.* 7. Ægidii de Roya *annal. Belg. pag. m.* 20. Jani Dousæ Filii *annal. lib.* 10. *pag.* 465. & *seqq.* Mutzaert *Kerkel. hist.* 2. *deel. pag.* 188.

Alhoewel wederom onderscheide schryvers de dood van Florens den I. Graaf van Holland op het jaar *duyzend een en festig* stellen, als onder anderen Miræus *in chron. Belg. pag.* 242. Periit autem Florentius an. 1061. in vico *Hemert* inter Mosam ac Vahalim sito, cæsus ab *Hermanno* Comite Cudicensi, Wichardo Gelriæ Advocato, aliisque confoederatis. Melis Stoke *Rym chronyk op Floris den* 1. *pag.* 30.

So dat hi op enen dach
Ter Masen wert ten Wale
Verwonnen hadde al te male/
Een groot deel synre viande/
Ende als hy keren soude te Lande/
Nam hi syns selves quaden goem/
Ende soude onder enen boem
Te Hamert onder die scade rusten/
Want hitte ende vaer deed 's hem lusten.
Daer hi seker waende wesen/
Quamen sine Viande in desen/
Op hem ridende onversien/
Eer hi en tie sine conden vlien/
Wert hi versleghen daer ter stede/
Ende vele van sinen Lude mede.
Ende wert t'Egmonde ghedragen/
Ende ghegraven bi sinen Maghen
T'Egmonde/ daer syn Broeder lach
Dieteric. Groet hantgeslach
Was daer/ als cleen wonder sceen.
Men screef tsestich doe ende een
Ende dusent ons Heren jaer/
Doe gheschiede plaghe zwaer.

9/7
1086
1832

K. Kolyn *Rym-Kronyk in de anal. van Dumbar Tom.* I. *pag.* 277.

Aldaer quamen ane gereeden
Ti Heren van *Cuuk* in zine geleden
Tie em verraste en ſloeg em doet
Dat was ja jammere groet
Voer hem, en ti mettem bleven,
Dus voeren zi ten langen leven
Ende begraven tot Hegmunt,
Alle t'land ſtont over unt.
Dit heft zick alzo vervaren,
Als men ſchreef Godts geboerte jaren
M. LX ende *ien.*

Ziet ook de *Chronyk van Holl.* vanden Klerck uyt de lage Landen byder zee. *pag.* 51. Alwaar in de aantekinge *n.* 4. Staet: Graef Florens wierd verſlagen op den agtienden Juny, des jaars 1061. volgens Joan. de Beka Cron. in Wilhelmo Epiſc. XXI. Traject. 't gene ook met den tyd zyner regeringe overeenkomt. 'T oude Goudſe Kronyxken *pag.* 30. & 31. Voſſii *annal. lib.* I. *ann.* 1061. Wilh. Proc. Egmon. *chron. in Matthæi analect. vet. ævi. nov. edit. Tom.* 2. *pag.* 439. Van Loon *aloud. Holl. Hiſt.* 2. *deel. pag,* 308. & *ſeq.* Marci Zuer. Boxhornii *Toneel van Hollandt. pag.* 62. Meyer. *ann. Fland. fol.* 25. *vers.* Heda *biſt. Ultraj. pag.* 125. Miræi *annal. Belg. pag.* 606. Alting *notit. Germ. infer. part.* 2. *voce Hollandia. pag.* 94. Matthæi *chron. Egmond. pag.* 151. Sweertii *rer. Belgic. annal. chron. pag.* 355. Teſchenmach. *annal. Cliviæ cum annot. Dithmari pag.* 216. K. van Alkemade *Munt der Graaven van Holl. pag.* 14. Suikers *Algem. geſchied:* 4. *ſtuk II. deel IV. tydbeſtek XIV. hoofdſtuk. n. XV. op 't jaar* 1061. Halma *toneel der Vereen. Nederl.* I. *deel. pag.* 309. Offchoon, van Loon *in de vooraangehaalde aloude Holl. Hiſt.* 2. *deel. pag.* 308. & *ſeq.* uytdruckelyk ſegd, dat Florens Graaf van Hollant in 't jaar *duyzend een en zestig* omtrent Hemert, gelegen in de Bommelerwaard over Heusden, door den *Graaf van Kuyck* is verſlagen, daar toe allegeerende ſeker *Chron. MS. de Holl. in vita Florent.* en *K. Kolyn vs.* 930. Ende als nog in de letterkundige en hiſtoriſche aantekeningen op de Rymchronyk van den Heer Klaas Kolyn *pag.* 373. aanhaald. *Chron. d. Holl.* & *ejus Comitatu pag.* 530. & percuſſit in laſſo exercitu Florentii & occidit eum cum mille & ſexcentis viris anno CIↃLXI. XIV. Kalend. July. en *Chron. Meerbout ad ann.* 1061. in eum eruentes cum multis ſuorum eum occiderunt, delatusque in Egmondam ibidem cum fratre ſuo Theodorico ſepultus eſt; Soo ſchynd dien Heer echter *pag.* 375. van gevoelen verandert te ſyn, gelet ſyn Ed. aldaar in de hiſto-

historische aantekeningen. N. 1. aldus schryft: DUYZEND ZESTIG EN EEN. 't Gene het jaar van *duyzendeenenzestig* zoude betekenen, en dit zoo zynde dan weer tegen de getuygenis van meest alle andere Chronykschryvers onzes Lands aan loopen. In voege, wat deeze tydrekening van het overlyden van Graaf Florents aanbelangt, ik vertrouw, dat de zelve door het uytschryven zal bedorven, en van voore het woord IEN de letteren TW, gevallen zyn: zulks het zelve te vooren TWIEN zal geweest en des TWEE betekent hebben. Invoege dan Graaf Florents in het jaar *duyzend tweeënzestig* zoude verslaagen zijn, 't gene met de waarheyd overeenkomt. Want volgens de hier boven gestelde getuygenis van Kolyn zelf, heeft Florents, naa het ongelukkig sneuvelen zyns Broeders, nog dertien jaaren het Graaflijk gebied over Holland gevoerd: 't gene zoo door den *Duytschen Beka pag.* 77. *en M Stoke fol.* 30. *vs.* 25. *als den Klerk der laage Landen pag.* 51. bevestigt word. En mids aan den anderen kant 's Graaven Florents Broeder, zoo als wy op *vs.* 882. gemeld hebben, den veertienden van Louwmaand des jaars duyzend negenenveertig te Dordrecht gesneuveld was, zo volgt daar uyt, dat Florents zelf, dewyl die de gemelde dertien jaaren sederd geleefd heeft, in het jaar *duyzend tweeënzestig* te Hemert moet gesneuveld zyn. En dewyl nu de dag der maand, op welken het sterfgeval van Graaf Florents is voorgevallen, en door Kolyn hier boven niet gemeld, door den *Latynschen Beka fol.* 41. *in den Duytschen pag.* 77. *by W. Heda fol.* 125. *in Chron de Holl. & ejus Comit. pag.* 531. *by J. à Leidis lib. XI. cap.* 8. en dus door allen by overeenstemming op den achtienden van Zomermaand gestelt word, zoo volgt daar uyt, dat Graaf Florents dertien jaaren, vyf maanden en vier dagen het Graaflijk gebied, naa zyns Broeders afsterven, over Holland, en drieëntwintig jaaren, tweeëntwintig dagen over Westvriesland, naa zyns Vaders overlyden, gevoerd heeft; mits die, gelyk wy op *vs.* 801. gemeld hebben, den zevenentwintigsten van Bloeimaand des jaars duyzendnegeëndertig deezer werreld overleden was.

(9) Batavia Sacra 2. *deel. bladz.* 262. Het dood-boek van S. Salvator spreekt aldus: Op den 4. July is het de vervoering van S. Maarten. Waaromme den auteur sig abuseert, wanneer hy den *dies Martini* stelt op half July. Behalven dat het sneuvelen van Graaf Florents is voorgevallen, niet in de maand *July* of Hooy-maand, maar in die van *Juny* of Zomer-maand. *vid. auth. sup. cit.*

(10) Vinde niemant dan den auteur, die het verslaan van Graaf *Herman* van Kuyk positive in het jaar 1064. steld. Ende of wel Divæus *rer. Brab. lib.* 6. *pag.* 71. segd: obiit *Hermannus* Comes de Cuyck anno 1068. het welk ook overeenkomt met de voorsz. *pars stemmatis Cukiensium* en Butkens *trophées de Brab. tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 56. Soo syn 'er nogtans veele, die verhalen, dat de Dortenaers kort naer den vorigen stryt den *Kuykenaer* wederom hebben aangegrepen, int eyland besloten ende met al syn volk door de kling gejaegt. Schriv. *oud Batavien pag.* 103. Ende als dese stryt was geschiet, weynigh tyds daer nae quamen die van Dordrecht, die de achterhoede hadden, met alle haer macht ende bevochten weder den *Graaf van Kuyck*, die daar met al syn volk verslegen worde. Vossii

annal. lib. 1. *in fin.* Editaque ingens simul strages fuisset, ni correptis armis Dordrechtani in se hostium agmen vertere vires adegissent. Itur in proelium, quod diu anceps, tandem secundum illis, interemtoque *Cuicensi* non inulta Comitis mors fuit. Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 91. Slichtenhorst *Geld. Gescbied.* 6. *boek n.* 2. *pag.* 70. Holl. Chron. 9. *div. cap.* 4. *in fin.* Jan Dousæ filii *ann. Holl. lib.* 10. *pag.* 469. Balen *beschr. van Dordrecbt pag.* 705.

(11) Dat *Herman* de I. een soon heeft naargelaten genaamt *Henricus* is te sien by Divæus *loc. cit. de Pars Stemmatis Cukiensium*, en Butkens *tom.* 2. *pag.* 54. & 56.

Hendricus is syn vader in de regering gevolgt, en heeft geleeft by tyde Hendrici de twede en derde Grave van Brussel en van Leuven (1). Hy heeft neven Vrouw Ida de Loquere (2) Graafinne van Boulonien en der selver soonen Godefroy Hertogh van Loreynen genaamt Godefroy van Boulion namaals Koning van Hierusalem met meer andere Ao. 1096. besegelt seekere donatie (3) tot vermeerdering der fundatie van het clooster van Affligshem. Hy heeft drie soonen (4) nagelaten, *Hermannum*, *Godefridum* en *Andream* Prooft van St. Lambert binnen Luyk (5) Ao. 1121. en 1124. Bisschop van Uytregt (6).

AANTEKENINGEN.
Op
HENRICUS. DEN I.

(1) Ook by tyde van Godefridus Barbatus die volgens Haræus *in annal. Brab. tom.* 1. *pag.* 196. & 199. *int* jaar 1096. heeft beginnen te regeren.

(2) Leez, *Ida* de Lothier ou Lorraine, Lotharinge of Lotreyck.

(3) Dese donatie werd gevonden by Miræus *donat. piar. cap.* 67. *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 77. en luyt de inscriptie daer van aldus: IDA Boloniensis Comitissa Godefridi Bullonii, Hierosolymorum Regis, mater, decimas Genapiæ, anno 1096. dat Monasterio Affligemiensi. Ende de aantekeningh. *n.* 1. IDA, Godefridi justi seu Barbati, *Lotharingiæ* nostræ Ducis filia, filios habuit, Godefridum cognomento Bullonium, Eustathium, Balduinum & Guilielmum.

Noch is te sien by Heda *hist. Ultraj. pag.* 145. Sekere donatie int jaar 1101. door Burchardus XXIII. Bisschop, van Utrecht van sommige goederen gedaan aan 't Capittel van St. Jan, waar over mede als getuygen heeft gestaen *Henricus* de Kuc, en blykt verder uyt het diploma op de selve en voorgaende bladzyde te vinden, dat dien *Henricus* de Kuch int jaar 1108. bereyts overleden, edog dessels Wede. *Averarde* nog in levende lyve was.

(4) Hier

(4) Hier omtrent varieren de schryvers in veelderhande opsigten; de meergenoemde *Pars Stemmatis* stelt het mede als den auteur, gelyk ook Butkens *trophées de Brabant tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 54. *Henry* Comte de Cuyck laissa *trois* fils, & une *fille*, sçavoir est, *Godefroy* Comte d'Arensberge en Westphalie peut-estre de par sa mere, *Herman* second Comte de Cuyck, *André* Evesque d'Utrecht, & *Aleyde* de Cuyck, Mariée a Arnou sire de Redinchem.

Vossius soude wel schynen insgelyx in dat sentiment te vallen als men opmerkt, dat hy, *ann. Holl. lib.* 2 *ad an.* 1128. schryft: Prima illi arma, anno hujus sæculi duodetrigesimo, adversus *Hermannum* Cuicensium Comitem parata. Caussam belli apud auctores nullam invenio, præter vindictæ cupidinem, quod proavum Florentium *Comes Cuicensis* (forsan is hujus de quo loquimur *avus* fuerit) ad Hemertum trucidasset, stellende aldaer genoegsaem *Herman den I.* grootvader van *Herman den II.* Et *ad ann.* 1133. Sed Florentius vacuum a militia animum ad amores *Hedjugis* transtulit, quæ Arnoldo Rochemi Comite genita, *Hermannum* Cuicensium Comitem, *Andream* Antistitem Trajectinum, & *Godefridum* Arensbergicum avunculos, matrem Aleidam habebat: Ende alhier *Herman*, *Andreas* en *Godefridus* als drie gebroeders. Maer het kompt met het verhaelde gansch niet over een het welk hy op 't voorsz. jaer 1128. in deser voegen segt: sed *Hermannus* priusquam bellum erumperet, filium *Andream*, tunc Trajectinorum Antistitem crebris monuit literis, ut se Theodorico reconciliaret. Qui suæ simul ditioni metuens si hostilia inciperent, quando filium succurrere parenti ipsa pietas hortabatur, multum sollicitato Comite veniam patri hac lege obtinuit, ut in S. Mariæ insula occisi Florentii memoriæ cænobium *Hermannus* exstrueret. Illeque acceptam conditionem eodem anno implevit, alwaer hy of *Herman de I. of de II.* maekt tot Vader van Bisschop *Andreas.* welke *Herman den I.*, onder wiens aenvoeringe Floris de I. Graaf van Hollant int jaar 1061., of 1062. verslagen was, op het jaar 1128. wanneer als doen nog in leven was, een bysonder Stokoud man moet geweest syn. Ten zye hy wilde stellen, gelyk Mieris *Bisschop. Munt. en zeg. pag.* 148. schynd te doen, dat voorsz. Graaf Floris, niet door *Herman*, Vader van Bisschop *Andreas*, maar door eenen anderen uit den Huyze van Kuyk by Hemert eertyds verslagen was; Waar uit dan soude schynen te volgen, datter wel drie *Hermannen* geweest waaren, namentlyk *Herman*, die Graaf Floris verslagen had, *Herman* de Vader, en *Herman* de Broeder van den Utrechtsen Bisschop *Andreas.*

Slichtenhorst verhaalt *Geld. Geschied.* 1. *Boek. pag.* 49. *n.* 89. dat hy onder de Grondheren der Heerlykheyd ende eertyts Graefschap van Kuyck van ouds Vind *Willem* Grave van Kuick, wiens dogter Elisabeth getrout was met Heer Jan van Arkel, die in het jaer 1034. is ontslaepen; Grave *Herman* die, na 't betuygen van Divæus is gestorven op het jaer 1068; *Hendrik* van Kuyk hebbende geleeft omtrent het jaer 1096; Grave *Herman* op het jaer 1132. en 1145. met syne kinderen *Andries* Bisschop tot Utrecht, *Godefroy* Grave van Arnsbergh, ende *Aleyd*, de huysvrouw van Arnold Heer van Rothem ofte Reken. Ende 6. boek pag. 75. Diderik de

de vyfde fogt vooral den neder-flag van Floris den eerften fyn overgrootvader te wreken, die door *Herman* van Kuyk by Hemert was over-yld. Waar over hy met een vinnigen haet ingenomen, fonder in 't minfte na verfoening te luyfteren, doende was om den jongen *Herman* ofte met list te onderkruypen, ofte met gewelt voort te helpen: tot dat op 't lefte defe verbittertheyd door *Andries* (die naer Godebald vyf en twintigfte Bisfchop was van Utrecht, ende Oom vanden Kuykenaer) onder de vorften is beflift ende verbeden.

Pontanus *hift. Geld. lib. 6. pag.* 99. Tandem Epifcopus Trajectenfis *Andreas*, ex eadem Cuchenfium feu Gugernorum, ut placet non nullis, profapia oriundus, qui in ordine præfulum XXV. fed à Gulielmo Gelro poft Conradum, Burchardum, & Godebaldum præfules, quartus habebatur, tum & frater, aut ut alii tradunt patruus erat *Hermanni* Cuchenfis, omnem movere lapidem coepit, ut, fublatis utrinque odiis, inter principes viros amicitia refarciretur.

Hedæ *hift. pag.* 156. *Andreas* Epifcopus *Hermannum* Comitem Gugernorum, five fratrem, five nepotem fuum (:incompertum habeo:) à Theodrico Comite Hollandiæ in ultionem Florentii proavi fui apud Hamerithem occifi, palam & occulte hoftiliter impetitum, ac fimiliter *Godefridum* Comitem Aquilini Montis (:hunc de Arenberch, illum de Kuyk vulgus appellat:) fratres ægré illi reconciliavit, pacemque compofuit.

Divæus *rer. Brab. lib.* 8. *Anno* 1132. *Hermannus* Comes de Cuyck, *Andreas* Epifcopus Ultrajectinus, *Gothfredus* de Arlisberch fratres, filii *Hermanni* Comitis (:cujus ductu Florentius Hollandiæ Comes an 1062. ceciderat, ut ante narravimus:) confpiratione inita, Florentium Nigrum fratrem Theodorici Comitis Hollandiæ ad muros Ultrajecti interemerunt: daer hy nogtans *lib.* 6. heeft gefchreven: Obiit *Hermannus* Comes de Cuyk, anno 1068. relictis *Henrico ac Gotfrido.*

Buchel. *in not. ad Chron. Johan. de Beka. pag.* 49. *lit. h.* Hunc *Hermannum* de Kuyck annales vulgares dicunt filium iftius *Hermanni* Comitis de Kuyck à quo Florentius I. Comes erat occifus.

Rener. Snoi. *rer. batav. lib.* 6. *pag. m.* 71. Theodoricus primam belli occafionem cepit adverfus *Hermannum* Comitem Cuyckquenfem, quod accepiffet vel patris vel avi illius opera Florentium primum, proavum, infidiofe atque nil tale fufpicantem ad Ameram interemptum.

(5) Buchel. *in not. ad Wilh. Hedæ hift. in vita Andreæ Epifc. XXV. litt. à. pag.* 158. *Andreas* ex Praepofito Leodienfi Epifcopus Ultrajectinus factus vid. eund. *ad Chron. Bekæ pag.* 49. *lit. a.* Bat. Sacr. *part.* 1. *pag.* 143.

(6) Merula *tyd Trefoor op 't jaar* 1128. *pag.* 744. Godebaldus Bisfchop van Utrecht, int clooster te Oostbroek 't welk hy gesticht hadde overleden fynde, is in fyne plaetfe gekofen *Andreas* des Grave foon van Cuyk. Bockenberg *cat. & brev. hift. pont. Ultraj. pag.* 18. ftelt het jaar van de verkiefing des laastgem. Bisfchops insgelyks op 1128. hoewel by Suffridus Petri *in append. ad. chron. Beka. pag.* 138. het jaar 1127. gevonden werd. Dat *Andreas* van Cuyk niet anno 1124. maar 1128. Bisfchop van Utrecht gekooren zy, fchynt te blyken uyt het geen gefegt is in het *Aanhangfel op de Kerk. Oudh. van Nederl. pag.* 540. uytgegeven door de Hr. Profeffor. *Arn. Drakenborch.*

Her-

Hermannus is syn Vader gesuccedeert, heeft geleeft ten tyde (1) van Godefroy of Goduard met den baarde (2) eerste Hertog van Brabant (3). Desen *Hermen* heeft met syn broeder *Godefroy*, en haar geselschap in het dorp Abstede by Uytrecht verslagen en ter dood gebragt. Graaf Floris de swarte (4) Broeder van Graaf Diderik van Hollant, om dat hy, soo men seyt *Andream* Bisschop van Uytrecht haaren broeder uyt Uytregt verjaagt hadde: dan de Hollantse Rym Cronyk segt sulks gecausecrt te syn door de vryagie van Graaf Floris de swarte aan de Graafinne *Heldewyk* susters Dogter van Graaf *Herman*. Hier op volgde dat Graaf Diderik van Hollant door syn Crygsvolk 't gantsche Lant van Cuyck met branden en blaken, rooven en moorden tot revenge van syn Broeders doot heeft gedevasteert, synde daar in gesecundeert door den Keyser Lothario moederlyke Oom van Graaf Floris de swarte, die daarom ook met groot rigeur en ranceur den voornoemden Graaf *Herman* van Cuyk en syn posteriteyt heeft gedegradeert en benomen gehad de Grafelyken titul (5), alleen aen den selven latende de qualiteyt van Vryheer. Dog is eyndelyk door tusschenspreeken vanden voornoemden *Andreas* Bisschop van Uytregt de saak gemodereert en peys gemaakt: Onder anderen met bedingh dat Graaf *Hermen* groote giften en beneficien aan de arme geestelykheyt soude doen, en in specie de Abdye van Merrienweert vande præmonstrite ordre moeten stighten, en met ryke goederen doteren in behulp der Ziele van geseyden Graaf Floris de swarte (6). In dese distructie vertrou ik dat het Casteel of Stamhuys van Cuyk en andere oude gestighten syn geruineert, altyt Cuyk aangaande vind men nu de plaats niet meer daar het gestaan heeft: dan de weynige blyken die ons voorkomen soude my doen geloven, dat het gestaan heeft beneden de kerk daar nu de Maas overstroomt; uyt reden my van visfers vertelt is, dat wanneer sy daar by laag water met een haak op de gront tasten, hier en daar een hardigheyt als was het een gemetselde steengront ervaren, en daar tusschen weer schielyk een groote diepte peylen als of in een kelderagtige holligheyt tasten: en heeft men daar voor deesen ook veel duyfsteen uytgehaalt. Ook houd men dat de Maas wel

eer

eer syn cours gehad heeft tusschen de nu overstrooms gelegen uytterwaarden en de hooge heyde daar agter: dan deese uyterwaarden hooren nu niet meer onder Cuyk. Na de distructie van 't lant en Casteel van Cuyk heeft Graaf *Hermen* sig op syn Burgt tot Grave onthouden, en meenen sommige dat hy fondator of stigter van de Stad Grave soude syn geweest, en de naam van Grave, die hy verlooren had, aan de selve soude gelaten hebben, hoewel andere van gevoelen syn dat de voorschreve Stad haaren Naam en Fondatie heeft van eenen Gravio Julii Cæsaris centurione (7). Desen *Harman* van Cuyk heeft een soon nagelaten genaamt *Henderik* (8).

AANTEKENINGEN

Op

HERMAN DEN II.

(1) Dese *Herman* de twede, Graaf van Kuyck heeft niet alleen ten tyde van Goduard met den baarde geleeft maar ook nog ten tyde van Goduard den 2. en Goduard den 3. als blykt by Miræus *dipl. Belg. lib.* 2. *cap.* 60. & 63. *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 180. & *seqq.* alwaar twee diplomata gevonden werden, het eerste, ubi Conradus II. Imperator confirmat prædia & possessiones Ecclesiæ Cathedralis Cameracensis, anno 1146. over 't welk nevens meer anderen als getuyge gestaen heeft *Hermannus* Comes de Cuick. Ende het twede, waar by Fredericus I. Imperator possessiones Ecclesiæ S. Mariæ Antverpiensis, quæ nunc est Cathedralis, anno 1157. confirmat, petente Rainero, ejusdem Ecclesiæ Præposito, alwaar mede als getuygen gevonden werden *Godefridus* de Kuch & frater ejus *Hermannus*.

(2) Justus Lipsius *in descript. Lovanii lib.* 1. *cap.* 11. *oper. in* 8. *tom.* 3. *pag.* 1369. Godefridum, de Lovanio dictum, his verbis depingit seu delineat potius: Henricus liberos mares non reliquit, itaque venit in locum frater Godefridus, duplici cognomine, Barbatus, & Magnus. Illud habuit à voce qua se obligavit barbam non ponere, donec Lotharingiæ, Ducatus diu debiti, compos esset. Alterum ab isto ipso manavit, quod ea adjectione vere jam magnus esset; tum & animo ac virtute merebatur.

(3) Pont. Heuter. *rer. Burg. lib.* 6. *pag.* 256. *geneal. Duc. Brab.* Godefridus Barbatus primus, qui Brabantiæ Ducis titulum sumpsit. Edog Verstock *vitæ ac res gestæ Princ. ac Duc. Brab. pag.* 98. Godefridus Brabantiæ Princeps in uxorem accepit Sophiam Henrici Imperatoris filiam, & ita sibi ad Ducatum Lotharingiæ gradum struxit & *pag.* 99. Ducatus Lothariensis datus Godefrido Barbato. Lipsius *loc. cit.* Ab illo (:Godefrido Barbato:) series Ducum Lotharingiæ & Brabantiæ.

Soo

Soo dat Godefroi met den baarde de eerste soude geweest zijn, die den titel aannam volgens sommigen als Hertog van Brabant en wederom volgens anderen alleen als Hertogh van Lotheryk. de Rouck *Nederlandsen Herauld*. 1. *deel pag*. 235. alwaar hy verder segt, dat Hendrik, soon van Godefroy den derden, of in de wiege, het eerste den titel van Hertog van Brabant met die van Lotheryk gevoert heeft. Butkens *troph. de Brab. tom*. 1. *liv*. 4. *pag*. 143. noemt hem: Henri I. du nom Duc de Lothier & de Brabant, Marquis du St. Empire Comte de Lovain &c. Van Gestel *hist. Mechl. tom*. 1. *pag*. 150. visitur in medio chori tumulus Henrici I. Ducis Lotharingiæ Brabantiæ &c: hoewel de eygentlyke inscriptie van desselfs sterftyt alleen behelst.

ANNO DNI M: CC: XXXV NONIS SEPTEMBRIS OBIIT HENRICUS QUARTUS DUX LOTHARINGIÆ BONÆ ET PIÆ MEMORIÆ.

Gelyk dan ook by Meyerus *annal. Flandriæ lib*. 9. *ad ann*. 1247. *fol*. 75. *verso* gevonden word: Defuncto Henrico Lovaniensi, subiit in locum ejus Henricus ejus nominis tertius, qui mutato titulo pro Comite seu Duce Lovaniensi, tum primum scribere coepit Dux Brabantiæ. Miræus *ann. Belg. pag*. 513. Henricus III. Lotharingiæ simul & Brabantiæ Ducis titulum primus assumpsit. vid. eund. *pag*. 707.

By Oudenhoven *beschr. vande stad Heusden pag. mihi* 55. Henrick de III, seste Hertoge, stierf anno 1260. Dese was de eerste die sich liet noemen Hertoge van Brabant, daar sy te vooren wierden Hertoghen van Lotharingen genoemt.

Wiens tombe by gemelden van Gestel. *pag* 162. & dans *le grand theatre sacré de Brab. tom*. 1. *pag*. 113. te sien is met dese inscriptie:

HIC SUBTUS JACET DOMINUS HENRICUS EJUS NOMINIS TERTIUS PRINCEPS ILLUSTRIS, DUX LOTHARINGIÆ ET BRABANTIÆ SEXTUS, HUJUS CLAUSTRI FUNDATOR, ET TOTIUS FUNDI DOTATOR, QUI OBIIT ANNO DOMINI M. CC. LX. ULTIMA DIE FEBRUARII.

Ik sal in 't vervolg den titul van Hertog van Brabrant gebruyken, sondernogtans daar door het eene of t'andere sentiment te willen verwerpen, maar enkel en alleen in navolginge van diverse schryvers en tot voorkominge van duysterheden.

(4) Wilh. Heda *hist. Ultraj. in vita Andreæ de Kuyck Episcopi XXV. pag*. 156. van dit versleen en ter dood brengen handelende schryft: Florentius Comes cognomento Niger instigantibus nobilibus quibusdam, Helwigim puellam formosam *Hermanni* atque *Godefridi* Comitum ex sorore neptim, ex Principe de Rothen procreatam, sub tutelâ *Hermanni* degentem, eo inconsulto, in matrimonium appetebat, obstitit *Hermannus* conatibus Florentii, adjutus viribus *Godefridi* Comitis, atque *Andreæ* Episcopi. Unde

 recru-

recrudescente odio, Florentius infert molestias. At Trajectenses, raro concordes cum Episcopo, partim metu Lotharii Cæsaris, partim affectione, Florentium in civitatem recipiunt, & emittendi, recipiendique se potestatem faciunt, auxilioque fovent, ita ut in Episcopi opprobrium, præsidium Episcopi ac vicos aliquos flammis consumeret: inter quos erat & pagus, quem oram Leccæ flu. sive Lexmundam vocant. Quo provocatus *Hermannus*, atque secum in animo revolvens, quonam pacto injuriam ulcisceretur illatam, tendit ad insidias, & submittens latenter, qui præstolarentur mane egredientem Trajectum, cum paucis ad venationem, haud longè ab urbe, in loco dicto Abstede, frustra quærentem fugam, collabente equo, occiderunt. Ipse autem *Hermannus* patrator per Lotharium Augustum, qui cædem nepotis permoleste ferebat, ex sententia Principum, dignitate ac titulo Comitis, quo fulgebat, privatur perpetuo. Theodricus quoque Comes in ultionem fratris *Hermannum* atque *Andream* Episcopum profugavit, exuens illum omni Dominio suo, quod etiam in solitudinem redegit, incolas omnes percutiens in ore gladii. Ambo tamen per obitum Lotharii in gratiam à Theodrico recepti, ad sua redierunt.

In de aantekeningen op de *Chronyk van Holland vanden Klerk uit de laage landen by der zee. n. 1. pag.* 62. wordt dit volgende gesegt; Naauwkeuriger vind ik dit geval beschreven in de meergemelde MS, *Chron. van Holland*, met deeze woorden: Te hant quam syn Oem die Keyser Lotharius die mare, ende quam tot Grave Dideric van Hollant sinen Neve ende wrac dit zwairlic. Dese Keyser nam Grave *Herman* van Kuuc myt recht zyns Princen name, die te voeren overal hiet een Grave van Kuuc. Grave Dideric van Hollant voir myt cracht in den Lande van Kuuc ende warp zyn Casteel neder ende verbrande zyn dorpen, ende vernielde al zyn Heerlicheit, oft een woestine wair, ende verdreef Grave *Herman* wt sinen lande. Oec soe hadde dese Keyser Lotharius, eer hi neder quam, de Grave *Godewaert* van Arensberch verdreven ende verjaecht uten sinen. Alsoe dat desen Keyser een zwair ziect anquam ende starf ten groten gelucke dien van *Aernsberch* ende van *Kuuc*. Ten lesten wart die van *Aernsberch* ende van *Kuuc*, na des Keysers Lotharius doot, des Graven Diderics mannen, ende swoeren hem hulde ende quamen weder op huer goet: ende die Bisschop *Andries* wert weder in zyn Bisdom geset; siet ook Melis Stoke *op Diderik de VI. pag*. 46. *en* 47.

(5) Matth. Vossius *annal. lib.* 2. *ad an.* 1133. *pag. mihi.* 68. schryft rakende dit degraderen en benemen van den Grafelyken titul: Hæc ita Annalium scriptores: quos tamen falsi evincant, quod post illa quoque tempora Cuicensibus rectores Comitum titulo fuisse, ex ejus ætatis scriptis comprobari potest.

Alting notit. German. infer. part. 2. *pag.* 108. *Voce Kuuc*: Dynastæ hoc nomine fuerunt, ad Mosæ lævam, inter Vassos Ecclesiæ Trajectinæ numemerati, Pincernæ Officio. Comites etiam vocantur, sed ab alia Dicione, uti rectè observavit solertissimus Buchelius; forte ab Arensbergia, à qua Kukiensium Fratrum Majori cognomen addit Stokius (: in Diderico VI:) ad annum cIↃ cxxxI. Minori à Kukiensi, quorum Germanus fuisse vide-

videtur Andreas Kukienfis Epifcopus Trajectinus electus clɔcxxvIII. Sed Lotharius II. Imp. interdixit Minori Comitum dignitate undecunque etiam tracta, ob cæfum Florentium Hollandum fororis fuæ filium; narrante Beka, partim ex Stokio, qui addit Kukienfes fratres tam Arnsbergenfem quam Kukienfem, Dicionibus quemque fuis, à Theodorico, cæfi fratre, in feudum receptis, pacem redemiffe. Ex Diplomate Conradi III. Imp. clɔ cxLv. intelligitur; redditam quoque fuiffe Comitis dignitatem.

Buchelius *in notis* op het vooraangehaalde van Heda *litt. e. pag.* 159. Erant illi Comites non ut hodie hæreditarii, fed officiarii, nec puto *Heremannum* Comitem dictum refpectu bonorum Cuyckenfium, fed quod effet Burchgravius vel præfectus Trajectens. ut ad Bekæ Chronicon fufius indicavi.

Ende aldaar *pag.* 49. *lit. e.* Cuyckii aliquando Comites appellati funt, non quod Cuyckienfe dominium hoc titulo gauderet, fed quia Burchgraviatum & Comitium civitatis Traject. aliquamdiu poffederint: quod jus tandem, cum controverfum ipfis effet, *Arn. de Kuc* (:cujus extant eâ de re literæ:) omne remifit Ottoni Epifcopo anno 1220. Ideoque illi dicti Comites Trajectens. vide diploma Conradi II. Imp. ubi *Hermannus* & *Godefridus* nominantur Comites anno 1145. aliquamdiu poft Lotharium Imp. & *Andream* Epifcopum: te vinden by Miræus *donat. pier. cap.* 97. *oper. diplom. tom.* I. *pag.* 105.

Ant. Matthæus *ad Andr. Alciati tract. contra vitam monaft. & Syll. epift. poft. epift.* 126. *Arn. Buchel. pag.* 236. In diplomate quodam Godefridi Epifcopi Trajectenfis anno 1172. nominatur *Henricus* de Cuk Comes Trajectenfis. Unde apparet territorium Cukienfe nunquam Comitatus titulo infignitum, atque proinde à veritate abeffe ea, quæ narrantur in Chronicis noftris Cukienfi titulum Comitis ademptum fententia Imperatoris & Affefforum fuorum propter cædem in Hollandia perpetratum, cum is titulus fuerit Præfecti Trajectenfis, qui & Caftellanus & Bruggravius dicebatur. Poftquam vero Comitiam (:fic eft in diplomate:) Cukienfis Epifcopo refignaffet, nunquam eo titulo ejus pofteros ufos fuiffe compertum eft

Nochtans fegt van Loon in 't *hiftorifch bewys, dat het Graaffchap van Holland een Leen des Duytfchen Ryks geweest is, pag.* 255. *op 't jaar* 1471. Gedurende de regeering van Karel den Stouten, te weeten; in het vierde jaar, dat de nieuwe Landheer het volle beftuur der zaaken in handen gekreegen hadt, wierdt door den tegenwoordigen Keyfer Frederik, volgens het tot nog toe onderhoude gebruyk zyner voorgangeren, te Regensburg wederom eenen Rykdag of faamenkomft zyner onderhoorige Ryksftenden befchreven. Op welken, zoo als de fchryvers getuygen, niet alleen de gemelde Hertog Karel, in de hoedaanigheyd van Hertog van Nederlotharinge en Braband, maar ook als Graaf van Holland en Zeeland, nevens den Graaf van Egmond, van KUYK, van Kuylenburg en de Heer van Batenburg, alle vier in de hoedaanigheid van Vryheeren des Ryks, maar ook de Steden Amersfoort, Amfterdam, Kampen, Deventer, Doesburg, Groninge, Zwol en Uytrecht, als vrye Ryksfteden, tot het by-

woonen van den zelven, zouden beschreeven, en ook, nevens den gemelden Keyser, aldaar verscheenen zyn.

(6) Miræi *Chron. Belg. pag.* 243. Florentius Niger ab *Hermanno* Comite Cudicensi & Folcoldo Bernæ Domino cæsus fuit. Hermannus postea insulam B. Mariæ. Abbatiam Canonicorum ord. Præmonstratensis in Batavia Gelrica, & Folcoldus Bernense ejusdem instituti coenobium altero lapide à Silva-Ducis, an. 1134. in expiationem cædis fundarunt.

Chron. de Trajecto & ejus Episcopatu in anal. Math. nov. edit. tom. 5. *pag.* 327. *Andreas* filius Comitis de Cuyck XXV. Episcopus Trajectensis magnam habuit impugnationem propter *Hermannum* Comitem de Cuyck contra Theodricum Comitem Hollandiæ quia iste *Hermannus* posuit Theodrico insidias prope Trajectum, & occidit Florentium, fratrem Theodrici Comitis. Quare Comes Hollandiæ expulit Comitem *Hermannum* de sua terra, & destruxit eam. Et Episcopus non fuit ausus in Trajecto remanere. Et Lotharius Imperator, qui fuit avunculus Theodrici & Florentii, qui doluit multum de hoc facto, posuit *Hermanno* diem judiciarium, & exuit eum omni dignitate & Comitate denudatum. Sic solvit quodcunque contra Theodricum commiserat. Et *Hermannus* pacem quæsivit cum Theodrico, & factus est suus. Et ex foedere fecit *Hermannus* Abbatiam in Marienweerde, & *Andreas* Episcopus rediit Trajectum.

Buchelius *in not. ad Bekam. litt. b. pag.* 49. Steld het twyfelachtig of de Abtdye van Marienweerd gesticht is in voldoeninge van den dootslag door *Herman* den I. Grave van Cuyck aan *Floris* den I. Grave van Holland tot Hemert begaan, dan wel tot uytwissinge van het ombrengen door *Herman* den II. aan *Floris den Swarten* broeder van Graaf Diederik den VI. tot Abstede gepleegt, en raisonneert aldus: verum aliam cum *Kuyckensibus* contentionem narrat Chronicon Rhytmicum, *Florentii nigri* fratris Theodorici Comitis, quæ eidem Florentio necem attulit & hujus vindictam Theodoricum prosecutum arbitror, ejusque expiandi gratiâ forte ab *Hermanno* fundatam ac dotatam, ex tempore ejus ritu, Abbatiam Insulæ S. Mariæ in Betuâ; quod factum anno 1128. ut scedæ apud me referunt, vel sequenti ut vult Miræus, quo tamen tempore adhuc erat in vivis Lotharius, qui anno demum 1137. teste Rhytmico, vel ut Onuphrius tradit 1138. obiit. Seggende verders *in not. ad Hedam. pag.* 158. *litt. b.* De fundatione Monasterii insulæ S. Mariæ, vulgó Marien-weerdt in Bataviâ sic in scedis Brockii invenio: Anno 1128. 4. *Kal. Jul.* fundata & dotata fuit ab *Hermanno* de Cuyck Comite. Hujus meminêre plerique scriptores nostri. Fuit autem olim celebre id monasterium, nunc præter tenues ruinas nihil ejus superest.

Alting *notit. German. infer. part.* 2. *pag.* 102. *voce Insula S. Mariæ.* Præmonstratensis Ordinis Cœnobium fuisse ex narratione Sibrandi Mariægardensis & Menconis Werumensis satis intelligitur ad annum CIↃCCXLIII. Condere illud jussi fuêre *Kuckienses* Comites anno CIↃCXXVIII. expiandæ cedi *Florentii Nigri*, qui Theodorico VI. Holl. Com. frater.

Et pag. 2. *voce Abstede:* Trajecti vicus suburbanus, ad quem cæsus traditur

ditur Stokio *Florentius Niger* Theodorici VI. Hollandiæ Comitis frater anno CIↃCXXXIII. à *Cukienſibus* Fratribus, inſtigante Epiſcopo Trajectino.

By Matth. *in analect. nov. edit. tom.* 3. *pag.* 483. wordt in duyſtere bewoordinge ontrent de ſtichtinge van deſe Abdye dit volgende gevonden: Fundatio Monaſterii Marienweert ſeu inſulæ S. Mariæ in Gelria, inter Rhenum & Vahalim ſeculo XII. Annum fundationis vetus carmen oſtendit:

Anno milleno centeno bis quoque deno
Inſula fundatur, ſi bis quater adjiciatur.

In hoſtili exuſti indicatur adhuc locus inter Culenburgum, Buram, & Tilam: Fundator olim *Hermannus* Comes de Cuyck, rogante id *Andrea* Epiſcopo Trajectenſi, ad cædem ſcilicet expiandam *Florentii* I. Comitis à patre ejusdem *Hermanni* in Hamert olim cæſi, ut tradit Pontanus *hiſt. Gelr. lib.* 6. qui id perperam tamen refert ad Ann. 1123. Vid. Jo. à Leydis *lib.* 11. *hiſt. cap. ult:* & Bekam *in Andrea Epiſcop.* Ne inultum abiret ſcelus filio diu jam infeſtus, clam inſidiis ei factis, Theodericus Comes VI. *Andreas*, qui agnatus, ne in nervum res erumperet, & majoris hinc tumultus naſceretur occaſio, medium ſe interpoſuit, & poſtquam multa tentaſſet, partes tandem hac ratione in concordiam redegit. Cœnobium juſſit extrui, & pro anima interfecti competenter dotari. Ut placuit & extruxit & dotavit *Hermannus*, monachis introductis ex Laudunenſi coenobio, fuſuris pro cæſi anima quotidie ad Deum preces. Jo. à Leydis *lib.* 11. *hiſt. cap. ult.* & *lib.* 17. *cap.* 3. Beka *in Andrea Epiſc.* Pontan. *hiſt. Gelr. lib.* 6. Is autem cum cæſus demum ſeculi XII. ſecundo anno aut tertio ſupra trigeſimum, ut Wilhelm. Procurat. ad Ann. 1132. an jam dicti verſiculi tam exacte, ut oportuit, deſignent annum non conſtat.

De voorgeciteerde Miræus *in annal. Belg. pag.* 785 alwaar hy de fundatien der ordre van Præmonſtreyt vermelt, ſegt: Inſula B. Mariæ apud Noviomagum condita anno 1124. Mudzaerts in de Kerklyke geſchied. in de Nederlanden pag. 223. De Abdye van Marienweerd by Nimmeghen wierd geſticht in het jaar 1124.

Den ſelven Miræus *in chron. ord. præmonſtr. pag.* 74. Anno circiter 1129. inſulam B. Mariæ vulgo Marienweerd in Gelriæ confinibus condidit *Hermannus* Cuiquenſis, vulgo Cuyck.

Hier tegen beweren ſeer veele ſchryvers, dat de Abtdye van Marienweert, in de Betuwe tusſchen Ryn en Wael niet verre vande Linge eene myl van Kuylenburg gelegen, int jaar 1128. is geſticht, onder de regeringe en toedoen vanden Utrechtſen Bisſchop *Andreas*, door *Herman* doenmaels Graaf van Kuyck, om voor de Neerlaag vanden Hollandſchen Graef *Floris. I.* Overgrootvader van Grave Diderik den VI. van Holland, in de elfde eeuw tot Hemert geſchiedt, te voldoen, en alſulx voor 't omkomen van Graaf *Floris den Swarten* vid. Voſſ. *annal. lib.* 2. *ad. ann.* 1128. Chron. Jo. de Beka *in vita Andreæ Epiſc. pag.* 47. *Hiſt. Ultraj.* Wilh. Hedæ. *pag.* 156.

156. *De Chron. van Holland. van den Klerk uit de laage Landen by der Zee. pag.* 59. *& seqq. Oude Holl. Chron. div.* 12. *cap.* 5. *&* 9. *histor. Episcop. vol.* 1. *pag.* 233. Oudheden van Utrecht 2. *deel. pag.* 601. *de aantekeningen* No. 1. *&* 2. *pag.* 616. Batav. Sacra. 2. *deel. pag.* 81. *aantek. pag.* 85. *n.* 2. Joan. à Leidis *chronic. Belgic lib.* 17. *cap.* 3. Teschenmacher. cum annot. Dithmari. *pag.* 216. *n.* 6. *& pag.* 503. *n.* 6.

(7) Het was te wenschen, dat de auteur imand van die sommige en andere, die dit meenen en dat gevoelen, hadde naamkundig gemaakt, ofte ten minsten eenig bewys tot stavinge van syn geavanceerde te berde gebracht, want indien men vaststeld, dat Graef Diderik van Hollandt, gelyk bereits voor is aangehaald, met gewapender hand gekomen is in den Lande van Cuyk, en alle die slooten omgeworpen, alle die dorpen verbrant, ende 't heele land van Graaf *Herman* verwoest heeft, soo is ook presumtief, dat de *Burgt tot Grave* en die Stad, (:als 'er een te dier tyd mogt geweest, en aan gemelden Graaf *Herman* van Cuyk toebehoort hebben:) in dese generale verdelging niet sal gespaart syn geworden; ik sal dan by gebrek van behoorlyk onderrigt en vereyscht bewys omtrent het stigten en den naam der stad *Grave*, dit geposeerde vanden Auteur verders met stilswygen passeren, en den leser wysen tot de aantekeningen *op pag.* 11. *vers. maar soude & seqq.*

Men vind in Mar. Velseri *oper. histor. & Philolog. pag.* 730. genoegsaam ter Stêe, daar tegenwoordig de Stad Grave gelegen is, sekere plaets, genaamd *Ceuelum*, de welke door Petr. Bertius *lib.* 1. *Rer. Germ.* in itinere à Noviomago Coloniam per Atuacam, in het Duyts genoemt werd *Grave*. als te sien by Velserus lib. cit. pag. 778.

(8) Heeft ook een soon genaamt Albertus, gewezen Bisschop van Luyk, nagelaten, waar van int vervolg nog sal vermelt werden.

Henrik de Cuyk (1) heeft geleeft by tyde Goduard de twede en Goduard de derde (2) Hertogen van Brabant, ontrent Ao. 1171. heeft hy neven andere Vorsten binnen de stad Aken mede besegelt een Confirmatie brief van Keyser Frederik, overmits seekere donatie soo Hertog Godefroy de derde van Brabant aan den Bisschop Rudolph van Luyk gedaan had (3). Hy heeft een soon nagelaten genaamt Hermannus.

Hermen de Cuyk heeft geleeft tyde Goduard de derde en Henderik de eerste van die naam Hertogen van Brabant, hy heeft twee soonen nagelaten namentlyk Hendrikus die hem gesuccedeert is, en Albertus Bisschop van Luyk, die ontrent Ao. 1200. of 1201. aan de teering gestorven is (4).

Hendricus de Cuyk de tweede van die naam heeft geleeft by tyde van Henderik de eerste Hertog van Brabant. Hy heeft tot een

een huysvrouw gehad de ſuſter vanden Grave van Loon met namen Sophia (5), daar van den voorſchreve Hertog Henderik van Brabant ook een ſuſter in tweede huwelyk gehad heeft (6), ſulks hy is geweest de ſwager vanden Hertog van Brabant. Hy heeft neven ſyn Huysvrou en Albert haarluyder ſoon ſyn Heerlykheit Herpen nu 's Lants van Ravenſtein, ſynde deſſelfs allodiael goet in die tyt, gereſigneert in handen van den Hertog Henderik van Brabant Ao. 1191. en heeft den voorſchreve Hertog deeſe Heerlykheyt van Herpen neven de tienden van Heeſe aan haar geſeyden ſoon Albertus tot een Brabants leen te rug gegeven, en ſulks dat by manquement van ſoonen 't ſelve ſuccedeeren ſoude op de dogteren of op de naaſte erfgenamen in cas van geen teſtamentaire diſpoſitie, behoudens aan ſyn Vrou de togt haar leven lang (7). Oorlog ontſtaen ſynde tuſſchen Hertogh Henderik van Brabant en den Grave van Hollant ſoo heeft den voornoemden Henderik van Cuyk gehouden en gedefendeert de partye van den Hertog van Brabant. Hy is binnen s'Boſch Ao. 1202 (8) de ſelve Stad door den Grave van Hollant ingenomen en geintercipieert ſynde neven andere meede gevangen geworden. Waar na den voorſchreve Grave van Hollant bezig ſynde om wyder met ſyn leeger over de Maas te komen, ſoo heeft hem den Hertog van Brabant met ſyn Crygsvolk overvallen, tot den ſtryd bedwongen, uyt het velt geſlagen, en den voornoemden Henderik de Cuyk neven andere gevangenen verlost. Den voornoemden Henderik de Cuyk is Ao. 1198. (9) of daar ontrent mede geweeſt over de keur of verkieſinge van Keyſer Otto de vierde, en heeft de electie van den ſelven Keyſer neven Hertogh Henderik van Brabant, Graaf Baldewyn van Vlaanderen, en andere Ryksvorſten, als een Grave van Cuyk en Ryksvorst meede beteekent. Waar uyt te noteren dat niet tegenſtaende de voorſchreve degradatie van Graaf Herman van Cuyk, deſſelfs nakomelingen, nog lange den titul en digniteyt als Graven van Cuyk behouden en geuſurpeert hebben, en daar voor ook by de Ryksvorſten ſyn erkent geweest.

AAN-

AANTEKENINGEN.

Op

HENRICUS. DEN II.

(1) De auteur ſteld hier twee *Henriks* met tusſchenvoeging van eenen *Herman*, van welke hy de laeſte noemt *Henricus den tweeden*, die nogtans volgens deſe optellinge *de derde* ſoude moeten ſyn, gelyk Janiçon (: die, dit MS. mede geſien en gedeeltelyk opgevolgt heeft:) *Republ. der Vereenigde Nederl.* 3. *deel. pag.* 28. doet. De auteur ſchryft verders het bezegelen eener confirmatie brief van 't jaar 1171, toe aan dien eenen *Henrik*, en wederom aan den anderen *Henrik* de reſignatie der Heerlykheyt Herpen de anno 1191. ſonder dat men tuſſchen die twintig jaren in eenige documenten of ſchriften den naam van *Herman* vermelt vind, maar ter contrarie nog wel die van *Henrik*, als op het jaar 1172. by Matthæus *de Nobilitate lib.* 2. *pag.* 525. Welk diploma, als ſynde betreckelyk op den Heer van Cuyck, ik niet ondienſtig geoordeelt heb den Leſer mede te deelen:

IN NOMINE SANCTÆ ET INDIVIDUÆ TRINITATIS ÆTERNÆ LUCIS VERE LUCENTIS. Lucidum & perſpicuum eat univerſis fidelibus, clericis, laicis, tam poſteris quam præſentibus, quod ego Godefridus voluntate Dei Trajectenſium Antiſtes Advocatiam de prædiis eccleſiæ ſancti Johannis pertinentibus, quæ ſunt in pago, qui *Balgoje* nuncupatur, quam *Henricus de Cuk* Comes Trajectenſis diu ſibi magis arbitrio voluntatis, quam aliquo titulo juris uſurpaverat, divina pietate tandem inſpirante reſipiens gratuita voluntate mihi reſignavit emancipatam, judicio dictante, ſecundum beneplacitum meum *Arnoldo* Præpoſito & ſuis ſucceſſoribus eccleſiæ prætaxatæ donande reſtitui, & reſtituendo libere donavi, ita ut de cetero nullus advocatus aliquod jus, vel exactionis judiciariæ, vel poſtulationis violentæ in his prædiis vel mancipiis habeat, ſed ſolus Præpoſitus, cujus intereſt providere bonis eccleſiæ juxta rationem ſuæ diſpenſationis prudenter & fideliter in timore Domini regat & cuſtodiat. Acta ſunt hæc in conſpectu venerabilis Domini Colonienſis Archiepiſcopi *Phylippi.* Anno MCLXXII. incarnationis domini; anno XXII. regni. XVIII. imperii glorioſi imperatoris *Fritherici.* Indictione V. epiſcopatus mei anno. XVII. &c.

Als nog wordt op het 1176. jaar by voorſchreven Matthæus *de jure gladii cap.* 22. *pag.* 361. dit volgende gevonden: Dominus Trajectenſis ſicut Dominus, ſicut pius Eccleſiæ Advocatus accito illuſtri Comite *Henrico de Chuic* mediatorem ſe interpoſuit. . . . . *Iwainus* fidejuſſores dedit dominum *Heinricum* Comitem de Chuic . . . Waaromme dan ook vermyne 't ſekerſte te ſyn met Butkens *trophées de Brabant tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 55. & 56. dans la table genealogique des Comtes de Cuyck van deſe twee *Henriken* maer eenen, met uytlaetinge van *Herman*, te maken en den ſelven te noemen *Henrik den tweeden* van dien naem.

(2) Deze

(2) Dese *Henrik* de tweede heeft vervolgens geleeft by tyde van Goduard den derden en Henrik den eersten; siet voor d'aantekeningen op Herman den tweden rakende de titels van Lotharingen en Brabant. *pag.* 57. *n.* 3.

(3) By Miræus *dipl. belg. lib.* 1. *cap.* 67. *oper. dipl. tom. I. pag.* 188. Kan gezien worden het diploma Frederici I. Imperatoris de Herístallo Ecclesiæ Leodicensi oppignorato scriptum anno Dominicæ Incarnationis millesimo centesimo septuagesimo primo, indictione quartâ, regnante Frederico Romanorum Imperatore, anno regni ejus vicesimo, Imperii vero decimo octavo. Datum Leodii III. Kalendas Octobris. waar over als getuygen syn: Christianus Moguntinus Archiepiscopus. Arnoldus Treverensis Archiepiscopus. Godefridus Trajectensis Episcopus. Theodoricus Comes de Cleve Adelbertus Comes de Molbach. HENRICUS DE CUKE. . .

(4) *Albertus* Bisschop van Luyk soon van *Herman den tweden* en broeder van *Henrik den tweden* is overleden den 1. Februarii 1200. Butkens *trophées de Brabant tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 160. *Albert* Evesque de Liege frere de *Henry* Comte & Sire de *Cuyk* trespassa le premier jour de Fevrier de l'an MCC. consommé d'une continuelle & lente maladie & *tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 56. *dans la table geneal. Albert* de Cuyck Archidiacre puis Evesque de Liege eslu 1196. mourut 1200. Foullon *hist. Leod. tom.* 1. *lib.* 4. *pag.* 299. Obiit *Albertus Cuiquius* Episcopus LXIV. Leodiensis anno supra millesimum ducentesimo, Calendis Februariis & tertio nonas elatus est in Lambertianam ædem magnifico funere. Miræi *chron. belg. ad ann.* 1200. *pag.* 328. *Albertus Cudicensis* Ep. Leodiensis 1. feb. moritur. Martene *thesaur. anecd. tom.* 3. *fol.* 1426. Hoe dese *Albertus* van Cuyk in Schismate anno 1194. tot Bisschop van Luyk verkooren, anno 1196. ingehuldigt, en anno 1200 overleden zij, siet Alberic. Monach. trium font. *in chron. op die gemelde jaaren*, te vinden by *Leibnit. tom.* 2. *pag.* 403. 406. *en* 421.

(5) In het geheele Stemma Comitum Lossensium by Mantelius *histor. Lossens. part.* 1. *lib.* 10. *pag.* 297. *& seqq.* komt geene eene Gravin van *Loon* voor, die ooit aan een *Heer van Cuyck* is getrouwt geweest, maar wel *pag.* 302. eene *Sophia* uxor *Waltheri de Bertout*, Domini sive Advocati Mechliniæ. Dit is ook te sien by Butkens *trophées de Brab. tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 68. *Wauthier Berthout* 4. du nom sire & Advoué du pays & ville de Malines esp. *Sophie de Los.* Van Loon *aloude Holl. Hist. in de geslachtlyst der Graven van Loon* 2. *deel. fol.* 276. *Sophia van Loon*, Gemaal *Walter Berthout* Heer van Mechelen.

De selve Butkens in de meer aangehaalde genealogie der Graven van Cuyck schryft: *Henry* 2. Comte de Cuyck sire de Herpen & administrateur du Comté d'Utrecht esp. *Sophie Dame de Herpen.*

Ik soude geloven, dat *Sophia* Vrouw van desen Heer *Hendrik* van Cuyk is geweest, eene nicht van Godefrid van Renen Bisschop van Utrecht, als blykt uit een brief van dien Bisschop van het jaar 1188. (:leez met Matthæus 1178.) by den selven *de reb. Ultraject. pag.* 113. *& nov. edit. pag.* 135. alwaar de Bisschop onder anderen segt: *Godefridus* cognatus meus, vel quicunque de fratribus suis, filiis scilicet *Sophiæ* neptis meæ & *Henrici de*

Kuc primogenitus tunc erit. Met dese heeft hy apparent Herpen ten huwelyk bekomen. Het zy dat die Heerlykheid is beseten door de familie van *Renen*, en dat dese *Sophia* is geweest een broeders dochter van voorsz. Bisschop Godefrid van Renen, of wel dat *Helewigis*, suster van dien Bisschop, is getrouwt geweest aan den Heer van *Herpen*, en alsoo die Heerlykheid is gekomen aan *Hendrik van Cuyk* door syn Vrouw *Sophia* van Herpen of *Sophia* van Renen.

(6) Dit verhaalt Thomas de Rouck *Nederlandschen Herauld*. 1. *deel*. *cap*. 8. *pag*. 295. geheel anders in deser voegen: Hendrik den eersten die den titel van Hertog van Brabant met die van Lotheryck voerde, nam ten houwelyck, Vrouwe Machtelt, des Graven van Bolonien dochter, daer hy by ghewan ses kinderen, Henrick de Grootmoedighe, die naer hem Hertoch wierde anno 1235; Godevaert Heer van Loven; Maria, ghetrout met den Keyser Otto den vierden; Margarita, ghetrout met Geerard, Grave van Zutphen; Aleyde, met Lowys, Grave van Loon; Machtelt met Floris, Grave van Hollandt: ende by syne tweede huysvrouwe, Maria van Vranckryck, twee dochters, Elizabeth, ghetrout met den Heere van Dinslaken, oudtsten soon van Diderick den vierden, Grave van Cleve; ende Maria, sonder oir.

Schoon de Rouck hier maar noemt ses kinderen soude nogtans gemelden Hertog Hendrick by syn eerste Vrouw Machtelt seven kinderen geteelt hebben volgens het Grafschrift te vinden by Divæus *rer. Brab. lib.* 20. *in fin. pag*. 115 Butkens *troph. de Brab. tom*. 1. *pag*. 199 & *seqq*. *Le grand theatre sacré de Brabant. tom*. 1. *pag*. 94. Van Gestel *histor. Mechl. tom*. 1. *pag*. 150. & 151.

Dit epitaphium luyd aldus by Divæus:

Brabantinorum Dux, regni Marchio, morum
Regula, justorum speculum, vindicta malorum:
Flos patriæ, pax Ecclesiæ, clypeus viduarum,
Spes veniæ, vas munditiæ, tutela minorum:
Hic primus jacet Henricus Dux ordine quartus
Cui conjunx bina, Machtelt prior. inde Maria:
Septenam prolem genuit prior, ultima binam.

Waar op hy, *pag. seq.* vervolgd; Porro Mathildis hæc, erat filia Matthæi Comitis Boloniæ, qui frater erat Philippi Comitis Flandriæ: unde genuit septem, liberos; Henricum, Gothfredum, Mariam Ottonis Imperatoris, Mathildem primum Palatini, dein Florentii Hollandiæ Comitis ac tres alias, unam Ottonis Geiri, aliam Avernorum Comitis uxorem, ac tertiam: quarum nomina non reperi: Maria secunda uxor, erat filia Philippi Regis Francorum, mater duarum filiarum, quarum una Theoderico nupsit Cliviæ Comiti. vid. Hareai *annal. Brab. in vita Henrici I. in fin. pag*. 250.

Butkens segt *loc. sup. cit.* La Seconde femme du Duc Henry I. fut Marie fille de Philippe dict l'Auguste Roy de France, laquelle il epousa en l'an MCC. XIII. estant lors veufve de Philippe de Flandre Comte & Marquis

quis de Namur & Sire du pais d'Aloſt, & de ceſt Princeſſe procrea noſtre Duc tant ſeulement deux filles. Elle mourut envers l'an MCC. XXVI. & fut enterrée en l'Egliſe de S. Pierre à Lovain, du coſté de Mathilde ſa premiere femme & l'on voit ſur la tombe auſſi ſa figure, tenant en la main droicte une couronne, pour marque qu' elle eſtoit fille de Roy.

De aftekeningen deſer tombe en vanden Hartog Hendrik I. konnen gezien werden op de vooraangehaalde plaatſe als mede het gemelde grafſchrift, nogtans met enige verſchickinge der verſen, als beginnende met het vyfde en eindigende met het vierde vers.

(7) Butkens *troph. de Brab. tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 149. *Henry* Comte & Sire de Cuyck de l'adveu de *Sophie* ſa femme & *d'Albert* leur fils reſigna en l'an MC. XCI. en mains de noſtre Duc tout ſon Alleu de *Herpen*, & le dict Duc le rendit au dict *Sire de Cuyck* & a ſon fils pour eſtre tenu de lui en fief, & en recompenſe de ce donna le Duc au *ſire de Cuyck* quarante marcs de Cologne, avec la diſme a Heſe que ſemblablement ils receurent à hommage, à telle condition, que ſi le dict *Sire de Cuyck* decedat ſans laiſſer fils, en tel cas ſa fille ſuccederoit en tout ce que deſſus, & s'il ne laiſſat aucun enfant, les dicts biens viendroient à celui a qui avant ſa mort il en auroit faict aſſignation ou legat, & s'il trespaſſa ſans en avoir diſpoſé, lors ſon plus prochain heritier lui ſuccederoit es dicts biens, ſauf en tout ce l'uſufruict à ſa dicte femme ſa vie durante.

Het diploma hier van, voor ſoo verre 't in Miræi *donat. Belg. lib.* 2. *cap.* 69. *oper diplom. tom.* 1. *pag.* 555. gevonden wordt, is van deſen inhout:

In nomine ſanctæ & individuæ Trinitatis. Notum ſit tam præſentibus quam futuris, quod Dominus *Henricus de Cuyck* allodium de *Herpen* cum omnibus ſuis appenditiis, Uxore ejus *Sophia*, & Filio ejus *Alberto* principaliter conſentiente, Domino Henrico Duci Lotharingiæ donavit; & idem in feudum ab eo ipſe & Filius ejus receperunt. Dux autem, in recompenſationem prædictæ Donationis, quadraginta marcas nummorum Colonienſium ipſi dedit. Inſuper decimas in Heſe cum omni integritate, quâ eam poſſedit, prædicto *Henrico* & *Alberto* filio ejus in feudum conceſſit . . . . Acta ſunt hæc anno Incarnationis Domini milleſimo centeſimo nonageſimo primo. Hujus rei Teſtes de Familia Ducis fuerunt,

Arnoldus Grimbergenſis,
Reinerus de Heverle,
Arnoldus de Weſemale,
Willelmus Rus,
Gerardus de Huldeberga,
Willelmus de Walem,
Walterus de Remerina,
Vulinus de Lovanio,

De familia Domini HENRICI DE CUYCK,

Theodericus de Batenborch,
Robertus de Litte,
Egenus de Harem,
Hubertus de Rusenbems,
Warnerus de Teruene,
Albertus de Langele,
Godefridus de Herpen,
Hermannus de Loen, & alii complures utriusque partis.

Siet ook Butkens *tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 149. & 150. alwaar dese namen, hoewel eenigsints anders, mede te lesen syn.

By Miræus *dipl. Belg. lib.* 2. *cap.* 65. & 66. *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 290. & 291. & *in hist. Episcop. vol.* 1. *pag.* 258. worden nog twee diplomata gevonden, de welke ik als streckende tot ophelderinge der historie van de Heeren *van Cuyck*, nodig geacht hebbe alhier woordelyk te laten volgen.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis. Ego Albertus de Dintere tradidi me ipsum Ecclesiæ S. Mariæ in Berna, & quidquid habere visus sum in vicinia Curiæ, quæ vocatur Bernehese, & universas possessiones agrorum meorum, & dimidietatem paludis quæ vocatur Loesbruc, cum libera potestate communis usûs in aquis, & pascuis, & silvis, in Hesewich.

Et quia hæc à Domino *Henrico de Kuc* feodaliter tenebam, ipse autem à Duce Lovaniensi, & transferre in alienam potestatem per me ipsum, legitimè non poteram, allodium meum, in medelæ loco, memorati feodi Domino *Henrico* confirmavi.

Quod in usum Ducis suscipiens, proprietatem ejus Duci legaliter assignavit, in die S. Servatii, apud villam, quæ vocatur Orschot. Dux vero jus suæ proprietatis, quod in meo feodo apud Bernehese habebat, Ecclesiæ Bernensi condonavit, & Zalam ejus, in eodem loco & die, Dominus *Henricus* de manu Ducis, ad usum Ecclesiæ, suscepit, in præsentia honorabilium Virorum istorum,

Domini ALBERTI DE CUCK, filii Domini HENRICI,
Theoderici de Herlar, Huberti de Hesewich,
Wilhelmi Comitis de Megem, Anselmi de Welde,
Walteric Bac, Henrici Schulteti.

Ubi autem prædicta bona in Bernehese Dominus *Henrius* & *filius suus*, ad usum Ecclesiæ, unà cum manu Abbatis Everardi, apud castrum Herpen susceperunt, hi sunt testes, qui præsentes fuerunt.

Henricus de Batenburch, Consobrinus Domini HENRICI.
Walterus Alf, Marsilius de Loen,
Wilhelmus Appelgrau,
Egeno de Har, & filius suus Robertus.
Henricus Spiegel. Helias.

Gesta

Gesta sunt autem hæc anno ab Incarnatione Domini millesimo centesimo nonagesimo sexto, Imperatore Henrico, Episcopo Leodiensi Alberto, Trajectensi autem Balduino, Duce Brabantiæ Henrico.

In nomine sanctæ & individuæ Trinitatis, amen. Ego ALBERTUS de Kuc omnibus Christi fidelibus, tam posteris quam præsentibus in perpetuum.

Cum facta Patrum præcedentium non semper tangant memoriam posterorum, necessarium duximus ex diligentioris stili officio describi, quæ sanctæ devotionis intuitu comsummata vigili memoriæ perpetuo expedit commendari.

Hinc est, quod ea quæ devoto inchoata principio dignoscimus, idoneo fine terminare satagimus; scilicet quod quidam liberæ conditionis Miles Albertus de Dintere quantum Curiam in suo allodio apud Bernehese possedit, in cujus possessionem jure hereditario successit.

Dicta autem Curia hoc juris in silva Dintere huc usque & nunc obtinet & obtinuit, quod ejus incolæ & ligna ardenda, & ligna ædificiis in eodem allodio construendis apta, pro suo placito, ad plenum libere possunt educere.

Porcos itaque domesticos in prælibata silva possunt sine decima nutrire, communibus pascuis pratorum & rivorum, cum suis coheredibus participare; nec super his Domini *de Kuc* vel alicujus sui coheredis prohibitionem vel gravamen formidare.

Alter itaque ejusdem conditionis Miles Almericus de Heswic, apud Bernehese, Curiam aliam, in suo allodio, eodem jure, quo & prædictus miles possedit; quæ Curia prænominatæ Curiæ jus in omnibus & per omnia à primo fundamento hactenus quiete obtinuit.

Horum militum uterque utramque Curiam Conventui B. Virginis Mariæ in Berna integrè & irrevocabiliter, Patris mei *Henrici* consensu annuente, contulit. Conventui quoque prædicto de bonis de Ambershoye collata est dimidia potestas, quâ quælibet Curia pollet.

Contulit etiam dicto Monasterio nominatus Albertus de Dintere medietatem de Losebruc, tam in arboribus quam in plantis.

Nos autem dictis Eleëmosynarum largitionibus nunc, nostri scripti & sigilli munimento, fidele testimonium adhibentes, ea quæ prælibavimus, rata & inconvulsa volumus parmanere.

Qui autem sacrilego ausu hæc turbare vel violare attentaverit, Divinæ sententiæ & nostræ animadversioni, usque ad condignam & plenariam satisfactionem, subjacebit.

Dese diplomata in 't Nederduyts overgeset, syn te sien in de *Oudheden van 't Utrechtse Bisdom.* 3. *deel. pag.* 54. *& seqq.* en *d'Oudheden en Gestichten van s'Hertogenbosch pag.* 523. *& seqq.* Het contenue van het eerste diploma wordt insgelyks gevonden by Butkens *troph. de Brab. tom.* 1. *liv.* 4. *pag* 154.

(8) Oudenhoven *beschr. der Stad van s'Hertogenbossche het* 26. *Hoofstuk. pag. mihi* 178. verhaelt het innemen dier Stad op dese manier: Anno 1198. zyn t'samen verbonden Diederich de 7. van dien naam, de 14. Grave van Hollandt, ende Grave Otto van Gelre, Grave Willems Swagher, tegen den Bisschop van *Utrecht.* Die Grave van Gelre kreeg aan hem alle het Land van Over-Yssel, ende verdreef aldaer des Bisschops Ampt-

 luy-

luyden ende Drossaten, ende besette Deventer met syn Volk: Ende die Grave van Hollandt verwoeste alle het Land aan dese zyde van de Ysele, ende ginck liggen voor de Stad van Utrecht rontomme. Onder dese wort de Grave van Gelre onderschept ende gevangen van Hertogh Henrich van Brabandt, doen hy totten Roomschen Koninck Otto op een vast gheleyde reysen soude. De Grave van Hollandt dit verhoorende, brack zyn Leger op voor Utrecht, ende stack alle syn macht te samen, ende quam daer mede voor den Bosch, daer hy met geweldiger handt in quam op den 6. dach van September, ende vinck aldaer des Hertochs Broeder Willem de eerste Heere van Parwys, ende *Henrick van Cuyck* met sommige Ridderen ende Knechten. De Hertogh van Brabant wierts gewaer, ende versaemde haestelyk syn Volck, ende hadde in syn hulpe den Aerts-Bisschop van Colen, den Bisschop van Ludick, den Hertogh van Limborgh, ende den Grave van Vlaenderen, ende is alsoo den Grave van Hollandt, die op den weghe was om de gevangens te vervoeren, gevolgt, om hem die wederom te benemen. De Grave vernemende dat hem die Hertogh vervolgde, dede van grootmoedicheyt syne banieren ontwinden, ende vertoefde hem tot Outheusden by Heusden ende sette hem daer ter weere, maar int eynde, alsoo de Hertogh hem te sterk van volk was, wierden zy daar gevangen.

Pieter Bor *Gelegentheyt van s'Hertogenbosch pag.* 11. In den jaere 1198. so heeft de Grave Diederick van Hollandt de 7. van dien name, met hulpe van Grave Otto van Gelre, de Stadt van s'Hertoghenbossche geweldelick inghenomen, op ten zesten dach van September, ende heeft daer binnen ghevanghen ghecregen Willem den eersten heere van Parwys, ende *Henrick* heere van *Cuyck* des Hertogen van Brabants *broederen*.

Oudenhoven schijnt in de *Beschr. vande Stad Heusden, den druk van* 1743. *pag.* 190. van gevoelen te syn, dat het selve was voorgevallen in 't jaar 1200. vermits hy aldaar segt: Anno 1200. wierde de Grave van Holland tot Oud-Heusden geslagen ende gevangen vanden Hertoge van Brabant: Het welke naar alle waarschijnlijkheit kort naar het innemen van 's Bossche sal geschiet syn.

Hier mede accordeert Grammaye *Antiq. Belg. in Taxandria. pag.* 4. *col.* 2. In Urbem (:Sylvamducis:) ad extremum, tam ferro, quam flammâ grassatus est Theodoricus Hollandiæ Comes anno 1200.

Daar tegens verseekeren, wederom seer veele anderen dat het selve soude gebeurt syn in den jaare 1202. gelyk Divæus *rer. Brab. lib* 10. *pag.* 105. Haræus *ann. Brab tom.* 1. *in vita Henrici IV. pag.* 239. Melis Stoke *rymkronyk int leven van Diderik den VII. pag.* 64. Voss. *ann. lib.* 2. *ad ann.* 1202. *Wilh. Monachi & Procur. Egmond. chron. in analect. Matthai nov. edit. tom.* 2. *pag.* 486. *Chron. van Holl. van de Klerck uyt de lage Landen in de aantek. n.* 5. *en* 6. *pag.* 87. Pont. *Hist. Gelr lib.* 6. *ad ann.* 1202. *pag.* 120. Slichtenh. *Geld. geschied. het selfde boek en jaar pag.* 85. Vaderl. Hist. II. *Deel bl.* 290. Graaf Dirk belegerde *'s Hertogenbosch*, welke, op den zevenden van Herfstmaand des jaars 1202, aan hem overging. Hy bekwam hier veel buit en gevangenen, en onder deezen, 's Hertogen *Broeder Willem*, en *Henrik*, Heere van *Kuik*.

Maar of dese gevange Heer *Hendrik van Cuyk* mede een broeder des Herto-

Hertogen van Brabant is geweest, ſoo wel als de Heer van Parwys, dan niet, ſyn het de Schryvers in verre nae niet eens.

Voor d'affirmative ſyn Divæus. *lib.* 9. *pag.* 99. *in fin:* Gothfredus tertius Dux Brabantiæ Uxores duas habuerat, Margaretam filiam Comitis Limburgenſis Henrici; unde Henricum genuit, Albertum Epiſcopum Leodienſem & Aleydam. Eâ mortuâ, filiam Comitis Loſſenſis ſuperduxit, è qua ſuſtulit Gulielmum primum Parvſii Dominum, & *Henricum* Dominum *de Cuyck*: ad quem, quo jure hoc Dominium pervenerit, nondum reperi.

Idem *lib.* 10. *pag.* 105. Obſidebat tum Ultraiectum Theodoricus Hollandiæ Comes qui fortunâ Ottonis intellectâ, ſolutâ obſidione, cum omnibus viribus, Brabantiam ingreditur, ubi ſubitâ invaſione Boſcoducis capto, Guilielmum primum Parwiſii Baronem, & *Henricum* Dominum *de Cuyck fratres Ducis* cum ingenti præda abegit.

De Hollandſche Chronyk 14. *divis* 10. *cap.* Die Grave van Hollant brack op van zynen belegge vander Stadt van Utrecht, ende ſtac alle zyn macht te ſamen van vele goeder mannen Edele ende onedele, ende quam daer mede voor Tshertoghenboſche, daer hy met geweldiger hant in quam op ten VI. dach van September, ende ving aldaer Willem den eerſten, Heere van Parwys, ende *Henrick van Cuyck des Hertogen van Brabants broederen* met ſommighe Ridderen ende knechten.

Pontan. *hiſt. Gelr. lib.* 6. *pag.* 120. Hollandiæ Comes, qui Ultrajectum obſidebat, cum Othonis Gelriæ Comitis fortunam intellexiſſet, ſolvit continuo obſidionem, ac toto cum exercitu, ut vinculis liberaret ſororium ſuum Othonem, Brabantiam ingreſſus eſt, direpto prius atque incenſo Thielenſi municipio, quod tum erat Brabanticæ ditionis. Inde ſubitâ invaſione Buſco Ducis capto, Gulielmum primum Parwiſii Baronem & *Henricum*, *Cuychiæ dominum*, *fratres Ducis*, cum ingenti prædâ Comes idem abegit. Siet insgelyks Slichtenhorst 6. *B. pag.* 85. Schriv. *Oud Batav. op Diderik den VII.*

Le Roy *grand theat. prof. de Brabant. liv.* 1. *pag.* 6. Godefroi III. dit au Berceau, Duc de Lothier & de Brabant, Marquis du St. Empire, Epouſa en premieres nôces Marguerite fille de Henri Comte de Limbourg, de laquelle il eut Henri & St. Albert Evêque de Liege & Martir. Et en ſecondes nôces il s'allia à Imaine fille du Comte de Los, de laquelle il eut Guillaume premier Seigneur de Perwez, & *Henri Seigneur de Cuyck.*

Ende voor de negative ſchynen te weſen: Miræus *notit. Eccles. Belg. cap.* 82. *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 696. Godefridus III. in cunis vulgo dictus ex Margarita, Henrici Ducis Limburgenſis filia, genuit Henricum ſucceſſorem, S. Albertum Epiſcopum Leodicenſem & Aleidem Othoni IV. Imperatori nuptam. Ex altera conjuge Imagina, Ludovici Comitis Loſſenſis filia, procreavit Guilielmum primum Perveſii Dominum. Et *in addit. ad cap.* 136. *tom.* 1. *pag.* 731. Imaina, filia Ludovici Comitis de Loz, fuit ſecunda uxor Godefridi III. Lotharingiæ ac Brabantiæ Ducis; Et peperit Illi Filios duos *Gulielmum* & *Godefridum*, dictos *de Lovanio*; quorum prior Dominia de Peruwez & Ruysbroek in Brabantia, à Patre ſuo obtinuit, & longam poſteritatem reliquit.

Tho

Thom. de Roock *Nederl. Her.* op de hier voor gemelde plaets: Hertoch Godevaert den derden, of in de wieghe genaamt, nam te wyve voor syn eerste huysvrouwe, Margarita, Hertoch Henrik van Limbourchs dochter, daer hy aen gewan twee soonen, Henrik, die naer hem Hertoch wierde; Albert, Bisschop van Luyck: ende by syn twede wyf Imaine van Loon, twee soonen, *Willem Heer van Perweys, en Godefroy van Leven:*

Melis Stoke *pag.* 64.

Oec was hem ghevanghen comen
Des Hertoghen broeder Willem/
Ende die Here van Cuuc met hem/
Ende Ridderen ende andere liede.

Voss. *annal. lib.* 2. *ad ann.* 1202. Hollandiæ Comes Sylvamducis aggreditur, insessam Ducis Brabantiæ fratri Wilhelmo Parvisio, & *Henrico Cuicensi* . . . . Cæsum quicquid in armis erat, direpta urbs, Ducisque *fratri cum Cuicensi* vincula injecta sunt.

Bekæ *chron. in vita Theodorici secundi Episc. XXXII.* Theodoricus Hollandiæ Comes volens Ottonem Geldriæ suum complicem eruere de prisione Ducis, dissolvit obsidionem ab urbe Trajectensi, ac oppidum Ducis, quod dicitur Buscum armipotenter intravit, Wilhelmum fratrem Ducis, ac *Henricum de Kuyc* complurimosque milites cepit. vid. etiam Hedæ *hist. Ultraj. pag.* 185. Matthæi *analect. nov. edit. tom.* 2. *pag.* 486.

Butkens tropheés de Brabant *tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 136. Enfants de Godefroy III. Duc de Lothier & Comte de Brabant & d'Imaine de Los sa seconde Femme:

Willaume de Lovain Sire de Perweys & Ruschebrouc,

Godefroy de Lovain est expressement qualifié frere de Henry I. Duc de Lothier & de Brabant en Charte de l'an MCC. XX. par la quelle le dict Duc avec son fils le Prince Henry ratifie & confirma la donation de quarante & deux bonnieres de terre qu' Olivier de Sottegem avec Petronelle fille au Chastelain de Bruxelles avoit faict à l'Abbaye de Vorst; sur la fin de laquelle lettre sont nommés tesmoins *Godefroy frere du Duc Henry*, & son fils Godefroy, Engueran de Perweys . . .

De selve Butkens *pag.* 161: Le Comte d'Hollande quitta subitement le siege d'Utrecht & se vint jecter sur la ville de Thielt qu' il print & fit consommer par le feu, de la mit le siege a la ville de Bois-le-Duc, qu' il pressa avec telle force & deligence, qu'en peu de temps elle fut rendue à sa volunté, faisant entr' autres prisonniers Willaume Sire de Perweys frere du Duc, & *Henry sire de Cuyck*, qui y estoient entrés pour la defendre.

Ondertusschen soude my (:salvo meliori:) verbeelden, dat dese duysterheyt is veroorsaekt geworden, doordien en de *Hertog Henrik de I. van Brabant*, en dese Heer *Henrik de II. van Cuyk*, beide een broeder hebben gehad, genaemt *Albertus* die geweest is Bisschop van *Luyck*, en die mal-

malkanderen syn opgevolgt, vervolgens dese twee *Albertussen* voor een en de selve persoon nemende, soude daer uyt profluëren, dat de *Hertog van Brabandt en den Heer van Cuyk broeders* mooten geweest syn; maar die wederom consideren, dat de eerste is geweest *Albertus Lovaniensis* broeder van den *Hertog van Brabant* en de andere *Albertus Cuiquius* broeder van *Heer Hendrik van Cuyck* en alsoo twee differente personen, sullen het tegendeel seer gemakkelyk begrypen. vid. Foullon *hist. Leod. tom.* 1. *lib.* 4. *pag.* 287. & 295. Knippenbergh *Histor. Ecclesiast. Ducatus Geld. lib.* 4. *cap.* 10. *pag.* 161. Ægidius aurea vallis relig, by Chapeauville *in gestis Pontif. Leodiens. tom.* 2. *pag.* 134. & 186.

(9) Principum Imperii epistola de Othonis IV. Imperatoris electione, anno 1198. data ad Innocentium III. Papam kan gesien worden by Miræus *dipl. Belg. lib.* 1. *cap.* 74. *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 194. In 't eynde van welken brief dese navolgende ondertekeningen gevonden werden:

Ego Adolphus, Coloniensis Archiepiscopus, elegi & subscripsi.
Ego Berardus, Paderbornensis Episcopus, elegi & subscripsi.
Ego Thietmarus, Mindensis Episcopus, elegi & subscripsi.
Ego Witticbindus, Corbeiensis Abbas, elegi & subscripsi.
Ego Gerardus, Tudensis Abbas, elegi & subscripsi.
Ego Heribertus, Werdensis Abbas, elegi & subscripsi.
Ego Henricus, Dux Lotharingiæ, qui & Brabantiæ, Marchio Romani Imperii, elegi & subscripsi.
Ego HENRICUS COMES DE COKE consensi & subscripsi.

(1)

De meer geallegueerde Butkens schryft *tom.* 1. *liv.* 3. *pag.* 552. En l'an MC. XCVIII. *Henry* qualifié Comte de Cuyck, signa les lettres envoyées au Pape Innocent III. sur l'election faite d'Otton IV. Empereur, signe evident de la grandeur & eminente qualité de ce seigneur, puis qu' il avoit part à l'election de l'Emporeur comme membre de l'Empire. Siet den selven *tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 194. Miræi *chron. Belg. pag.* 328. Van Loon *histor. bewys pag.* 36. en 255.

Dese *Henrik van Cuyk* schynt behalven syn soon *Albert* noch eene dochter gehad te hebben, die getrouwt is geweest aan Hugo van Voorn, Borchgraaf van Zeeland. Want Gouthov. *Chron. van Holland pag.* 144. getuigt, dat dese Hugo getrouwt heeft des Graven Dochter *van Kuick op de Mase*. Verders heeft Matth. in Dedicat. *ad Anonymi Chron. Brabant. in fine* een verklaring uitgegeven, waarin versekert word, dat Heren Dirck de Borchgrave van Leyden, die *broeder was te Kuick* (: een kleyn-zoon van desen *Hendrik van Cuyk*:) en Hugo van Heenvliet (: een zoon van Hugo van Voorn:) susters en broeders kinderen waren: Men soude dan haare verwantschap dus konnen stellen:

Henrick Heer van Cuyk
S. Vr. Sophia van Renen of Herpen.

Albert Heer van Cuyk en Herpen.			*Juffr. N. van Cuyk trouwt Hugo van Voorn. Burgbgr. van Zeeland.*	
Henrik Heer van Cuyk	*Renier Hr. van Herpen*	*Dirk broeder te Cuyk tr. Christina Burchgr. van Leyden.*	*Henrik van Voorn Burchgr. van Zeeland.*	*Hugo Heer van Heenvliet.*

Albertus de Cuyk heeft (1) geleeft by tyde van Henderikus de eerste tot tyde Henderiks de tweede en derde (2) van dien naam Hertogen van Brabant, en heeft naegelaten drie soonen (3) als Hendricum, Regnerum (4) en Theodorum (5).

AANTEEKENINGEN.

Op

ALBERTUS.

(1) *In not. ad Miraei donat. Belg. lib.* 2. *cap.* 69. *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 555. staat. Ab isto *Alberto* alius fuisse videtur *Albertus de Cuyck* anno 1194. in *Episcopum Leodiensem*, jubente Caelestino 3. Papâ, Namurci electus anno 1196. ab Aigulpho Archiepiscopo Coloniensi consecratus & anno 1200. defunctus. Alius, inquam fuisse videtur, juxta diploma anno 1196. scriptum, & *lib.* 2. *diplom. cap.* 65. editum; in quo *Albertus* de Cuyck *Henrici* filius, & *Albertus Episcopus Leodiensis*, ut duae diversae personae memorantur.

(2) Wanneer men Butkens mach geloven, soo soude dese Albertus in den jaare 1233. gestorven syn volgens de genealogische tafel der Graven van Cuyk, *Trophets de Brab. tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 56. geproduceert: *Albert* Sire de Cuyk & de Herpen mourut 1233. de welke vervolgens de dood van Hendrik den I. Hertog van Brabant niet kan beleeft hebben, synde eerst overleden den 5. November 1235. vid. van Ghestel *hist. Mechl. in decan. Lovan. pag.* 151.

(3) Dit komt over een met de Gemelde Genealogische tafel van Butkens.

(4) De selve Butkens *d. tom. pag.* 161. schryft: Le pays de Herpen fut doneé en partage à *Renier* de Cuyck fils *d'Albert* susdict, qui avec son frere *Henry* de Cuyck, est nommé sur l'an MCC XXXIV. en certaine lettre la quelle parle ainsi. Gilbertus, Miles, de Tilborgh, nobilis vir . . . . . Testes

. . . . Testes hujus donationis facti sunt hi, Arnoldus, de Wesemale, HENRICUS & REYNERIUS MILITES DE CUICK . . . .

(5) Bockenbergii *Batav. & Fris. prisci Reg. & Lugd. Bat. & Wassen. Heroum hist. & geneal. pag.* 127. Christina Castellana de Leyden anno millesimo ducentesimo quinquagesimo primo *Theoderico, Cuquensis Domini Germano fratri*, in matrimonium tradita.

Het soude by tyde van desen *Albertus* gebeurt syn, dat eene *Arnold van Cuyck* het *Burggraeffschap van Utrecht* aan den Bisschop hadde overgegeven.

Buchelius in not. ad Beka chron. litt. e. pag. 49. scribit: Cuyckii Burchgraviatum & comitium civitatis Traject: aliquamdiu possederunt: quod jus tandem, cum controversum ipsis esset, *Arn. de Kuc* (: cujus extant eâ de re literæ:) omne remisit Ottoni Episcopo anno 1220.

De Heer Greffier vande Water *Groot Utrechts Placcaetboek.* 3. *deel. pag.* 63. *Arnold van Cuyck*, heeft dit *Burggraaffschap* in het jaar 1220. aan Otto den tweeden, Bisschop van Utrecht overgegeven.

Butkens trophées de Brab. *tom.* 2 *liv.* 3. *pag.* 55. *Arnous de Cuyck* vendit en l'an MCC. XXIV. a Otton Evesque d' Utrecht, le droict Comital qu'il avoit en la dicte ville & Diocese, avec la Comté de Rumingen, qui en dependoit.

Welgemelde Heer Greffier deelt ons *dict. lib. pag.* 49. den brief van dese overdracht mede:

Dilectis in Christo Prælatis & fidelibus Ecclesiæ Trajectensis, tam nobilibus quam ministerialibus, hoc scriptum visuris A. de Kuc salutem & dilectionem. Notum vobis facimus & publice profitemur, quod nos Comitatiam & Rumingam & omnia jura, quæ nobis adscripsimus in Trajecto, vel de jure habuimus, Venerabili domino nostro Ottoni, Trajectensis Ecclesiæ Episcopo, pro ducentis libris Monetæ Trajectensis vendidimus, memorataeque Ecclesiæ resignavimus, libere in perpetuum possidenda, omni jure & actione super præmissis tam pro nobis quam heredibus nostris absolute renuntiantes: eo salvo, quod homines, qui jure fidelitatis nobis tenentur, retineamus. Dictus vero Dominus Episcopus summam prætaxatam in festo Beatæ Walburgis, post confectionem hujus scripti proximo nobis persolvet. Quod si non fecerit, singulis annis in festo sanctæ Walburgis viginti libras de Theloneo apud Renen nuncio nostro faciet exhiberi, donec ducentæ nobis libræ persolvantur. Ad hujus igitur facti confirmationem hanc paginam conscribi & sigilli nostri appensione fecimus roborari. Datum apud Zeist anno incarnationis Domini MCCXX. quarto Idus Martii. Testes sunt hi, Theodoricus Præpositus Daventriensis, Bernardus Præpositus Embricensis, Theodoricus sancti Johannis, Andreas sanctæ Mariæ Decani Trajectenses, Balduinus Comes de Benthem, Theodoricus de Alten, Giselbertus de Amestel, Hermannus de Vorst, Theodoricus de Bouckhorst, Fredericus de Thinhethe, Arnoldus de Almelo, Fredericus Rethinc, Arnoldus Loef, Alpherus de Rentheke, & plures alii.

Ontrent de enkelde A. in desen brief komt my eene speculatie voor, of

met door die A. niet ALBERTUS in plaetse van ARNOLDUS of ARNULPHUS (:seggende van Ryn in de voorrede op de Oudheden van Kennemerland n. V. Aernout op zyn Latynsch Arnulphus:) behoorde te verstaen, om redenen dat in geen schriften of brieven, en selfs niet in de hier voor op Hendrik den tweeden aangehaalde diploma, soo wegens de resignatie en beleninge der Heerlykheid Heepen, als de gifte van Albert Heer van Dintere aan de Abdye van Berne, en de daar opgevolgde bevestiginge door Albertus Heer van Cuyk, de naem van Arnoldus of Arnulphus de Cuyck gevonden werd, waar uyt men soude konnen infereren, dat het niet denkelyk is, dat Hendrik de twede meer soons ter dier tyt sal gehad hebben, synde sekerlyk Godefridus, van wien in den hier voor pag. 65. aangehaalden brief van Bisschop Godefried van Renen gementioneert word, bereyts overleden: Schoon Butkens d. tom. 2. pag. 65. nog van eenen Arnius en Thierry spreekt; behalven dat ook voor den naam van Albertus, alsdoen synde geweest den regerenden Heer en oudsten der familie, de presumtie soude militeren.

Echter laete het selve seer gaern aan het wyser oordeel van de Liefhebbers des Oudheden over.

Hendricus de Cuyk heeft geleeft by tyde van Henderik de derde en Johannes de eerste (1) Hertogen van Brabant, en hem is gevolgt synen soon Johannes.

AANTEKENINGEN

Op

HENRICUS DEN III.

(1) Hendrik de 3. moet ook geleeft hebben by tyde van Hendrik den 1. en Hendrik den 2. van dien naem Hertogen van Brabant, gelyk boven op Albertus van Cuyck uyt Butkens is aangetoont. Ziet pag. 74. n. 2.

By Bockenberg in de voorgenoemde historie en genealogie der Burggraven van Leyden pag. 128. vind men dit vetustissimum Burgraviorum diploma:

In nomine Domini, Amen. Ego, HENRICUS DOMINUS DE CUYC, notum fieri volo omnibus presens scriptum visuris, quod contuli dilectæ meæ Christinæ Castellanæ de Leyden bona sua, quæ jure feudali a me tenet, in tali forma: si contigerit eam mori sine filio legitimo, filia sua legitima feudaliter obtinebit. Ut ratum permaneat sigillo meo roboravi. Acta sunt hæc anno Millesimo Ducentesimo Quinquagesimo primo, feria quinta, ante festum Mariæ Magdalenæ.

Waar op hy vervolgd: Annis sedecim Cuquensibus id jus, donec ipso Henrico, Anno circiter Millesimo Ducentesimo Sexagesimo Septimo (:ut colligo:) bona privilegiaque sua non sine fraudis suspicione alienante, Principi Hollandiæ cessit.

Van

Van Ryn in de [illegible] ontrent het recht der Burggraven van Leyden aldus; *Christina*, de dochter vanden Burggraaf Jacob, stont onder de voogdy van Graaf Willem II. welke Willem het rechtsgebied over Leiden, 't welk de Burggraven te voren vry en onafhankelyk beseeten hadden; aan *Dideryk van Kuik*, *Christinaas* Gemaal, te leen heeft opgedragen. Of hy dat met recht of onrecht gedaan heeft, zal ik daar laaten; hoewel dat Bokkenberg *Prisci Batav. & Frisiæ Reges pag.* 127. het duidelyk genoeg als eene ongeregtige zaak doet gelden.

Op welke aangehaalde plaats dese woorden tusschen een parenthesis gevonden werden: *Sorvante sibi Gulielmo Rynlandiam, cum ante Lugduni liberum hactenus imperium, Domini Cuquensis clientelæ addixerat.* Soo dat Bockenberg niet segt, dat Graaf Willem de twede het regtsgebied over Leyden aan *Diderik van Cuyk Christinaar gemaal* te leen heeft opgedragen: maar dat hy Leyden of het Burchgraafschap van Leyden, eertyds vry eigen goet leenplichtig gemaakt heeft aen de *Heeren van Cuyk*, en dat *Christina* selfs, niet *Dirck* haar gemaal, het van *Henrik Heer van Cuyk* te leen ontfangen heeft, en daar op laat hy de hier boven aengehaelden leenbrief selfs volgen.

Johannes de Cuyk (1) heeft syn Lant en Heerlykheyt van Cuyck met de tollen immediatelyk van 't Roomsche Ryk te leen gehouden, en syn stad van de Grave voor syn vry allodiael goed beseten, soo syn Vooroùders ook altyt gedaan hadden (2). Syn eerste Huysvrouw is geweest Johanna van Ginnig dogter van Heer Wemmer van Ginnig Heer van Hoochstraten (3), en is derhalven na doode van voornoemde Heer Wemmer geworden Heer van Hoochstraten (4) en Vorsele &c. Hy heeft by deze syne Vrou gehad drie (5) soonen, te weeten Hendricum, die binnen de Stad Maastrigt, deselve stad door de Luykenaars Ao. 1304. (6) beleegert synde, ongeluckig met een pyl verwont en gedoot is: Otthonem die hem gesuccedeert is, en Johannem Proost van St. Servaas binnen Maastrigt en van St. Peter binnen Loven (7). Den bovengemelde Heer Jan heeft Ao. 1285. syn Stad Grave seer versterkt en gefortificeert, en houdende de partye vanden Hertog van Brabant, daar uyt den Grave van Gelder den oorlogh aangedaan, die de selve met groot getal van Volk van over de Maas heeft komen belegeren, maar siende het secours vande Brabanders aankomen, hebben hun leger opgebroken (8). En een weynig daar na heeft voornoemden Heer Jan met adsistentie vande

de Vryheeren van Heusden en Arkel ontrent Driel aan de Gelderſe ſlag gelevert, daar in de Gelderſe de nederlaag kregen en den voorſchreven Heer Jan victorieus gebleven is (9). Den voorſchreven Heer Jan, is ook Ao. 1288. onder de voornaamſte geweest in de vermaarde ſlag van Woeringen (10), ſoo Hertogh Jan van Brabant de eerſte van dien naam gehad heeft tegen den Grave van Luxenburgh, den Grave van Gelder en meer andere Graven en Heeren, in welken ſlag den Grave van Luxenburgh dood gebleeven, en Adolphus van Naſſou namaals Rooms Keyſer is gevangen geworden. Syn outſten ſoon Henderik de Cuyk is voor den aanvang vande voorſchreve ſlagh door den Hertogh van Brabant Ridder gemaakt, en heeft in deeſe ſlagh van weegen den Hertog van Brabant de linker vleugel van de batalje gecommandeert, en groote oorſaak geweest door ſyn kloeke daaden dat de victorie aan de ſyde van Brabant gebleven is. Hij heeft 1296. weegens den voorſz. Hertogh gecorreſpondeert met Heer Gerrit van Velſen (11) om Graaf Floris van Holland gevangen te krygen, die Gerrit van Velſen, als hy des niet volbrengen konde, vermoorde. Hy is dan by den voorſchreven Hertogh in groot crediet en aanzien geweest, gelyk mede ſyn vooroudersen nakomelingen om haar hooge afkomst en kloeke daden (12) geweest ſyn, waar door ſy onder alle Bannerheeren van Brabant de eerſte ceſſie of ſuffragie gehad hebben, daarin alle Bannerheeren overtreffende. Syn tweede huysvrouw is geweest Juttha van Naſſou (13), dog het ſchynt hy daar by geen kinderen verwekt heeft. Hy heeft met ſyn voorſchreve tweede Huysvrou binnen de Stad Grave geſondeert een Canoniksdye van ſes in 't getal met een Decaanſchap ter eere van St. Eliſabeth Graafinne van Turingen, ook de Kerk aldaar de voorſchreve Eliſabeth toegewyt (14): apparentelyk om dat deſe ſyn Huysvrou is geweest van de afkomst van de voorſchreeve Landgraafinne Eliſabeth (15). Of en dat hy ook ſtigter van de voorſchreve Kerk is geweest en vinde ik niet. Gelyk getal van Canoniken had men ook aldaar in St. Joris Capel (16) op 't Caſteel.

Het misvalle den Leeſer niet, dat ik hier by voege ſeekere uyt het latyn getranſlateerde annotata ſoo de ſelve Canoniken na

ſyn

syn doot tot syn lof en eer in haar anniversaria of Register defunctorum hebben aangetekent.

Van

JOHANNES HEER VAN CUYK

Stigter van dit Collegie.

In den jaare na de geboorte onses Heeren 1308. den 13. July is godvrugtig gestorven Johannes der Duytscher Ordre soldaat, Heer van Cuyk, Edelman. Hy was een man vol van ingeboore wysheyt, en van God in syn leeven met soo veel gratien begunstigt, dat hy by al de weereld roem en eer hadde: Want door rypheyt van verstant en goet beleyd heeft selden iets qualyk gedaan, maar altyt vromelyk. Hy was soo groot in dit Leeven dat de Princen en Baronnen wyt en breet syn Helm gebruykten, ten lesten is hy in de Batalie met die van Vlaanderen tegen Koningh Philippus van Vrankryk in de twede atacque gebleven (17). In dien slag verloor den Koning seventien hondert Edele in 't getal. Wat dient meer van deesen Heer van Cuyk geseyt: Hy was een soeten vertreder der processen, en onder den twedragtigen een Vreede en eendragts versterker; want hy heeft veel goets gedaan en in syn leeven volbragt soo nog blykt, want hy heeft gefondeert en begiftigt alhier tot Grave een Canonisie; alwaar hy met de grootste eer onder 't voordragen van wapen en schilt is begraven, dat syn Ziele door de Barmhartigheyt Gods mag rusten in Vreede. Amen.

De stad heeft ook Ao. 1290. waarschynlyk door des voorschreve Heer Jans intercessie van Graaf Floris van Hollant geimpetreert het privilegie dat haar Poorters en Borgers met haar goederen tolvry syn door geheel Hollant en Zeelant, siet No. 6. 't welk hun ook Ao. 1421. by Johan Paltsgrave op den Rhyn Grave van Hollant in der tyt siet No. 7. en wederom Ao. 1427. by Philippus Hertog van Bourgondien als Grave van Hollant ter

instan-

instantie van Hertog Arnoud van Gelder is geconfirmeert. siet No. 8. En ook Ao. 1481. No. 9. by sententie van den Hove van Hollant speciaal geconfirmeert (18). Den voornoemden Heer Jan van Cuyck heeft sub No. 10. Ao. 1294. het gasthuys tot Grave begiftigt met de helft vande novaal thienden in de dorpen en Parochien van Cuyk, van Beugen, van Meere en van St. Jansbeek met haar aanhangselen, en d'andere helft aan den Rector vande Parochien daar die vallen, dog dit heeft het gasthuys nu niet meer. Heer Jan heeft nog sub No. 11. kort voor syn doot Ao. 1308. de stad Grave, mitsgaders de dorpen van Beugen, Brakel, Cuyk, Kerklinden, Beers, Mill en Eeffcharen int Nederampt begiftigt met de Gemeente soo daar in gelegen syn en nog by hun gebruykt werden. Hy heeft ook een Dogter gehad, genaamt Margriet, die ontrent Ao. 1290. of een weinig behoorten troude met Jan de agste Heer van Heusden (19).

AANTEKENINGEN

Op

JOHANNES DEN I.

(1) Scriver. beschr. van Holl. Batav. pag. 272. Daer is ook verschenen van des Hertoghen wegen van Brabant de Grave van Cuyck. Met name, soo ik meen, Jan d'eerste van dien name. Want ick vinde dat genoemt wort tusschen de jaeren 1290. ende 1308. Jan Heer van Kuyck.

(2) Dit gesegde van den auteur wordt genoegsaem bewaerheyd door het geschrift gemaekt tusschen Otto Heer van Cuyck en Jan Hertog van Brabant; waar by de Heer van Cuyk syne stad Grave als syn vry eigen goed met al syn toebehoren int geheel aan voorschreve Hertog van Brabant overlaet, en van den selven wederom te leen ontfangt: mitsgaders door de investiture van Keyser Lodewyck, die het Land van Cuyck, als wesende een Ryxleen, aan gemelden Otto opdraegt, vid. Pontan. Hist. Gelr. lib. 6. pag. 193. & 194. en hier onder in het leven van dien selven Otto Heer van Cuyck. num. 3.

Dese diplomata schynen nu int geheel te contrarieren aan het geene sommige schryven, dat, namentlyk Herman de tweede van dien naem Grave van Cuyck, na des Keysers Lotharius dood, vasal van den Grave Diderik van Holland is geworden; ten sy men wilde seggen, dat de volgende Heren van Cuyck haar van die vasallage door de tyd ontdaen hebben, offe wel het sentiment van Mieris Bissch. munten en Zegels van U-

trecht

tracht pag. 149. aanneemen, te weeten, dat *Herman* van *Cuyck* en deszelfs Broeders met Graaf Dirk bevreedigd zijn; op voorwaarde nogtans dat het land van *Kuyk* een Leen van 't Keizerryk zoude zyn; want onderfteld, dat het Land van *Cuyk* ten tyde van *Herman* den II. bereits een Ryksleen was geweeft, foo hadde, volgens het gevoelen van gem. Mieris *Verhandeling over de Leenroerigheid van het Graaffchap in Holland. in de aanmerkingen pag.* 67. die Heer *Herman* het zelve Land aan eenen vreemden Heer„ (:" als Grave Diderik van Holland:) niet konnen verbinden, zonder uitdrukkelyken last van den rechten Leenheer.

(3) Butkens *tropbées de Brab. tom.* 2. *liv.* 3. *pag.* 145. Jenne Dame de Hoogftraten fut Marieé à Wennemaer de Gimnich, Sire de Kerpen, ils laifferent deux filles; l'aifnée, Jenne de Gimnich, fut Dame de Hoogftraeten, Voorfele, Meer &c. & fut donneé en Mariage à *Jean*, Sire *de Cuyck*.

(4) Le Roy *grand theat. prof. de Brab. part.* 1. *pag.* 44. Hoochftraten capitale de la Majeurie de ce nom & bourg celebre: autrefois honorè du titre d'ancienne Baronie, & à prefent de celuy de Comtè. Ses plus anciens feigneurs etoient de la maifon de Gimminich, ou Gheminich, de qui cette feigneurie paffa par mariage à *Jean* feigneur *de Cuyck*, de cette maifon de *Cuyck* en celle de Borfelle, en fuite à celle de Culenburg, & de la en la maifon de Lalaing, dont le dernier Comte etant mort lè 21. Juin 1691. elle vint à fa foeur veuve de N. Rhingrave. vid. Gramaye *Antverpia. cap.* 11. *Butkens tropb. de Brab. tom.* 2. *pag.* 145.

(5) Dat Johannes nog een Soon, Wilhelmus genaamt, moet gehad hebben, is af te nemen uyt het kort begrip eenes briefs van Johannes van Nasfauw XXXIX. Bisfchop van Utrecht, te vinden in not. Buchel. *ad Bekæ chron. lit. T. pag.* 97. in het eynde van welken de Biffchop fegt: Infuper rogamus Magnificos & nobiles viros confanguineos & affines noftros dilectos, videlicet dominos Florentium Hollandiæ, Reinaldum Gelriæ, Theodoricum Cliviæ Comites, *Johannem* dominum de *Kuuck*, *Henricum* & *Wilhelmum* ejus filios milites, quatenus una nobifcum promittant & fe obligent ad obfervanda prædicta &c. in quorum omnium teftimonium figilla noftra &c. datum anno Domini MCC. nonagefimo quinto.

Dit kort begrip is insgelyks vertaeld te fien in Bat. Sacr. 2. *deel. pag.* 201. alwaar in de aantekeningen *n.* 1. gefegt wordt: Men fiet ook uyt den openbrief van deezen Biffchop, die hier in de befchryvinge van fyn leven ftaat aangehaalt, dat hy behalven den Geldersman noch Floris V. Graaf van Holland, Dideryk Graaf van Kleef, Johannes Heer van Kuyk &c. onder fyne bloedverwanten of aangetrouwde magen heeft gerekent.

Maar wanneer men de Genealogie van Butkens *tropb. de Brab. tom.* 2. *pag.* 57. wilde opvolgen, fouden aan defe vier foonen, te weten *Henricus*, *Wilhelmus*, (:die nogtans aldaar niet vermelt werd:) *Otto* en *Johannes* Prooft van Maaftricht en Leuven, noch al vry wat te kort komen, doordien hy aldaar als kinderen van defen *Johannes* Heer van *Cuyck* noemt de naarvolgende:

Henry de Cuyck, reçut l'ordre de Chevallerie à la bataille de Woerinringen 1281. tué au mois de Juillet 1304. à Maeftricht.

Otton, Chlr. Sire de Cuyck, Zeelhem, &c. Vendit la souverainité de la ville de Grave à Jean 3. Duc de Brabant en l'an 1323. il esp. 1. Jenne Dame de Heverle. 2. 1333. Jenne de Flandre fille au Sire de Tenremonde Veufve de Gerard Sire de Dieft, il mourut peu après 1350. Sans enfans.

Jean de Cuyck Sire de Hoogstraeten & puis de Cuyck esp. Catharine de Berthout fille de Henry Berthout dict Bebbeken. Il mourut 1354.

Wenemaer de Cuyck dict. de Hoogstraeten. 1336.

Gerard de Cuyck Prevost de Lovain.

Agnes de Cuyck esp. Henry de Leuwenborg. Il mourut 1342. Elle 1345. Gissent à Heysterbach.

Jean de Cuyck Sire de Mirop. 1350. esp. Marie de Berlaer. Il mourut 1354.

(6) Foullon *hist. Leod. tom.* 1. *lib.* 5. *in vita Theobaldi Barrensis Episcopi LXXIV. ab* Ao. 1303. *ad An.* 1306. *pag.* 379. scribit. In obsessis sagittà transfixus occubuit *Guilielmus* Cuiquii Comitis filius natu maximus, Brabanto Duci inter familiarium intimos.

Hocsemius bij Chapeauville *in gest. Pontif. Leod. tom.* 2. *pag.* 343. Anno Domini 1303. mense Julio pro parte Ducis Dominus *Wilhelmus* primogenitus Domini de Cuc strenuissimi viri summi Ducis Consiliarii sagitta percussus interiit.

Butkens. *liv. cit. tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 354. Au mois de Juillet de l'an MCCC. IV. le Sire de Puisoye soubs quelque pretexe vint mettre le siege à la ville de Maestricht du costé de Wyck. Le Duc y envoya en diligence le Sire de *Cuyck* & quelques Chevaliers de remarque, qui avec les bourgeois defendirent fort bien la ville, mais le malheur voulut que *Henry* fils aisné du Sire de *Cuyck* fut tué d'une flesche en certain rencontre, ce que les nostres sentirent grandement, parce qu'il estoit brave Chevalier & de grande attente.

(7) Dat Johannes de I. heeft gehad een soon, genaamt Johannes, die in 't jaar 1308. geweest is Prooft van St. Servaes tot Maestricht en tot Leuven (:Offchoon hij op de lyst der Prooften van Leuven nogte bij van Gestel *hist. Mechl. tom.* 1. *pag.* 149. nochte dans le grand theat. Sac. de Brab. *tom.* 1. *pag.* 92. ontrent dien tyd gevonden werd:) blijkt uyt de donatie vande gemeente in 't Nederampt van Cuyck, gegeven in 't jaar ons Heeren 1308. des Saturdags naar het feest van Paesschen, hier achter te vinden onder No. 11, aldus beginnende: Nos *Johannes* dominus de Cuyk universis præsentes litteras visuris & audituris cupimus esse notum, quod nos de consensu & libera voluntate collateralis nostræ dilectissimæ Jutthæ Dominæ de Cuyck nec non filiorum nostrorum *Johannis Sancti Servatii Trajectensis & Lovaniensis Ecclesiarum Præpositi* & Ottonis domini de Zeelhem militis, ac nepotis nostri Johannis de Cuyck omnem communitatem nostram &c.

(8) Butkens *dict. livre pag.* 305. *& seq.* *Jean* Sire de *Cuyck* & de Hoochstraete avoit tres bien fortifié sa ville de *Grave*, & comme il entendit que les treves estoient rompuës, il passa la Meuse & ravagea plusieurs Villages au païs de Gueldres, le Comte Raynaud pour prendre sa revenge vint

avec

avec son armée en intention de forcer la place & la reduire en cendres; mais le Sire de Malines envoya en toute diligence son fils Wauthier Berthout le jeune & Arnou de Gaesbeke Sire de Breda, avec leurs bannieres & bonnes troupes au secours du Sire de *Cuyck* & de sa Ville de *Grave*, lesquels firent si bons devoirs, que le Comte de Gueldres n'osa passer la Meuse ains se retira ayant perdu un tres-bon Chevalier nommé Tielman de Scinne.

(9) De selve Butkens *pag.* 307. Le Sire de *Cuyck* se mit en Campagne avec sa Banniere & tout ce qu'il avoit sceu joindre, & appella à son secours le Sire de Heusden, qui soubs sa Banniere mena tres-belle compagnie de Chevaliers scavoir est: Jean Sire de Heesblen, Arnou Sire de le Sluse, Thiery de Heusden & autres: Jean Utenhoute vint aussi se joindre à lui avec ceux de Breda: de sorte que le Sire de *Cuyck* osa bien presenter la bataille au Gueldrois, non obstant qu'il fut bien en plus grand nombre: enfin l'on vint aux mains, & fit bien combattu d'une part & d'autre, mais le Sire de *Cuyck* obtint la Victoire, & fist prisonniers Otton Sire de Bueren un notable Baron, avec Alard Sire de Driele, Wauthier de Soelen, Rodulf de Haegt, Henry & Rolof de Cock Chevaliers & quelques autres.

Slichtenhorst *Geld. gesch. lib.* 6. *pag.* 103. schryft wegens het gepasseerde in Gelderland aldus. Wanneer 'er een opschortinge van wapenen was gesloten tusschen den Hertog van Brabant en den Grave van Gelder, soo heeft Reynald middelerwyl (: om allenthalven vrienden aen te winnen, ofte immers syne voorige Vyanden gedwee te maeken:) door toedoen van Floris van Holland, naer een langh-wyligen haet eene vreede ingegaen met syn nabuer *Jan* Heer van *Kuyk*. Edog dat tegen den uytgang van 't bestant en van 't jaar de Geldersche in den aanvangh des volgende jaars een inval gedaen hebben op des Brabanders Landen over Maes. Dan alsoo de bevelhebber der Stad *Grave* uyt den naem van den Hertogh met sterke rotten uytgaende de Betouw niet alleen en doorliep, maar ook zonder tegenweer tot voor de poorten van Arnhem zich quam vertoonen, was Reynald genootsaekt tot bevryding van de Betouw in eygen hoofd zich daer te laeten vinden, ende de Stadhouderschap van Limburg aen Walraven broeder vanden Lutzenburger zoo lang te beveelen. Dewyl hy dan Thiel, eene vande vermaerste sterkten van 't Betouw-eyland bestormt, ende na de verovering doende is met alles te verwoesten, word hy door het schielyk overkomen van die vande *Grave* in zyn loop gestuyt en afgekeerd. vid. Pont. *Hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 162.

(10) Vele Schryvers vermelden van dese Slag van Woeringen, als onder meer anderen Divæus *rer. Brab. lib.* 12. Haræus *in annal. Brab. in vita Joan. I. ad ann.* 1288. Miræus *in chron. Belg. pag.* 347. Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 202. Slichtenh. *Geld. Geschied.* 6. *boeck pag.* 104. & *seqq.* Maar Butkens *trophées de Brab.* beschryft de selve wel het breedvoerigste, hy segt dan rakende den Heer van *Cuyck tom.* 1. *pag.* 312. Notre Duc anima les siens par une harangue qu'il leur fit, deduisant en icel-

icelle l'équité de sa causé & l'injustice des ses adversaires, & rapportant à leur memoire les beaux & valeureux faicts de leurs ancestres, & plusieurs victoires par eux obtenus, Dieu secondant l'animosité de leur courage; ce qu'il fit avec une si naifve elegance & par des raisons si bien ageancées, que toute l'armée proposa de plustot perdre la derniere goute de Sang, que de se laisser vaincre: apres cela le Duc donna l'ordre de Chevallerie a plusieurs Nobles de sa troupe, entre lesquels furent Henry Berthout dict Bebbeken, Gerard fils au Sire de Jauche, Louis Berthout de Berlaer, Arnou de Steyn, *Henry* fils au Sire de *Cuyck*. . .

Pag. 313. Encor estoient en l'esquadron du Duc Godefroy Comte de Vianden Sire de Grimberges, Wauthier Berthout Sire de Malines, Arnou Sire de Diest, *Jean* Sire de *Cuyck*, Robert Sire d'Assche, Jean Sire d'Arckel, Iean Sire de Heusden. . . . .

Pag. 314. Les Sires de *Cuyck*, d'Arkel & de Heusden ses tenoient sur les aisles & combatoient tres bien, mais ils furent assaillis par une multitude si grande, qu'on les eust retranché de l'esquadron, ne fut esté le secours que le Duc leur envoya en diligence.

Et *pag*. 320. *Jean* Sire de *Cuyck* qui devoit avoir rang entre les premiers fermerat le discours de nos Bannieres, la sienne estoit armoyée d'or à deux fasces de guelles & huict merlettes de mesme mises en ourle sur l'or, il menoit en sa route deux Barons relevés Jean Sire d'Arkel & Jean Sire de Heusden, desquels les Bannieres estoient suffisamment fournies de tres-braves Chevaliers, le premiers portoit d'argent à deux fasces rebretesquées de guelles, & le second d'or à la roue de guelles; au commencement de la bataille ils furent attaqué si rudement que le Sire de Heusden fut emporté prisonnier & quelques sergeants tuèes, mais ils se defendirent si bien, que les ennemis furent repoussés avec notable perte: la Banniere de Heusdene ne laissa toutes-fois d'estre porteés jusques au dernier, estant defenduë par Arnou Clerc frere au Sire de Heusdene & ses cousins Arnou van der Sluse & Thiery de Heusdene deux braves Chevaliers, avec autres de leur lignage, mais le dict Thiery fut tellement blessé, qu'il mourut peu apres à Cologne: soubs la Banniere de *Cuyck* se trouverent aussi des tres-bons Chevaliers, comme Alard Sire de Herpen, Herman Chastelain de Leyden ses cousins, Arnou Sire de Steyne, Arnou de Herlaer, Gosuin de Cock & autres.

Miræus verhaelt op de voorgeciteerde plaets in 't kort de reden van den oorlog tusschen Johannes den I. Hertog van Brabant en Reynald den I. Grave van Geldre, de uytkomst van den gemelden Slag van Woeringen en het gevolg van dien in deser voegen: Adolfus II. Comes Montensis ad Rhenum jus omne suum, quod ad Ducatum Limburgensem habebat, vendit & cedit Joanni I. Brabantiæ Duci. Hinc bellum enatum inter dictum Joannem Ducem & Rainaldum I. Gelriæ Comitem: cui posteriori Ermengardis Walerami III. Ducis Limburgensis, ex illa stirpe postremi, filia unica nupserat. *Ende wat laeger*: Joannes I. Brab. Dux & Reinaldus I. Gelriæ Comes prope Woringam secundo lapide à Colonia Agrippina, pro Ducatu Limburgensi, prælio in omne ævum famoso decertant. Victoria pro

pro Brabanto stetit. Ceciderunt ex iis qui Gelro adhærebant, Henricus II. Comes Luxeburgensis, cum fratre suo legitimo Waleramo, & duobus fratribus suis naturalibus Henrico & Balduino, Henricus Sifridi Ar. Coloniensis frater, & alii viri nobiles plurimi. Capti Sifridus Archiepiscopus, Reinaldus Gelriæ Comes, Adolphus Nassovius qui postea Rex Romanorum fuit, & Waleramus Falcoburgi dominus. Rainaldus Gelrensis jus omme, quod in Ducatum Limburgensem hactenus prætenderat, postea ejuravit, & agente Philippo Francorum Rege demum liber dimissus fuit.

(11) Rakende de correspondentie van Heer *Jan van Cuyck* met Geraert van Velsen, en verdere Edelen vind men dit volgende by Melis Stooke door Alkemade uitgeg. int leven van Graaf Floris de V. *pag.* 117.

Doe si des onder hem tween
Wel droeghen over een/
Leiden si dit te voren doe
Den Heere van *Kuuc*, die nam daer toe
Den Here van Huyesdem Haren Janne.

. . . . .

Die Here van *Kuuc* gheloefden daer/
Te doen hebben (:over waer:)
Helpe des Hertoghen van Brabant/
Ende des Graven van Vlaenderlant/
Ende des Coninx van Inghelant mede.

Ende op de volgende bladzyde:

Nu verstaet (:alhier ter stede:)
Es Heren van *Kuucs* behendichede.
Hi ontseide den den Grave allene/
Dat ne dede anders ghene
Van hem allen/ sonder hi:
Ende ontboet hem; of dat si/
Dat ic ga ter Heren rade/
Daer u of mach comen scade
An u lyf/ of an u ere/
Ic wil mi (:in allen kere:)
Jeghen u daer in verwaren.

Mitsgaders by Petrus Scriverius *in syn beschryvinge van Oud Batavien in 't leven van voorschreven Graaf pag.* 242. Tot Cameryck, daer Gerrit van Velsen met den Bisschop van Durans uyt des Conincx name van Engelant,

ende met den Grave van *Cuyc* van des Hertogen wegen van Brabant, met noch twee Raedsmannen des Graefs van Vlaenderen vergadert waren, is besloten, als dat men Graef Floris levendich vanghen soude, ende senden hem over den Coninck van Engelant, die hem syn leven langh ghevanghen houden soude, ende men soude des Coninx Swager Graef Jan, Floris soon oversenden in Hollant om de heerschappye te hebben. Verders *pag.* 273. Tot Cameryck was besloten (als wy hier vooren vermaende) dat men hem levendich in Enghelandt soude oversenden, om daer syn leven langh gevanghen te blyven. Maar het is (eylaes) anders ghevallen: ende hy is onder de hant jammerlick vermoort:

Die hier omstandiger van sullen begeeren, onderregt te syn, konnen de aangehaalde schryvers selver naarsien, en speciael agter Melis Stoke *de bylagen betreffende de samen-sweeringe en uytspattende woede der Hollandse Edelen met de opgevolgde moord van Floris de V. Grave van Holland.* Commelin *beschr. van Amsterdam.* 1. *deel. pag.* 56. *en verscheyde volgende.*

Alleen sal ik om syn singulier gevoelen en raisonnement den leseren meede deelen het geene Petrus Opmeerus wegens het ombrengen van genoemde Graaf Floris *in opere chronographico pag.* 389. schryft: Florentius Comes ducta in uxorem Beatrice Guidonis Dampetri filia Flandra, ex qua undecim liberos tulit, etiam vagis indulgebat amoribus. Voluitque cogere Gerardum Velsium, quem innocuum gladio percusso fratre, post annuam captivitatem vinculis liberaverat, matrimonio scorto suo jungere. Recusanti scortum ducere: VELIS, NOLIS, ait, SCORTUM MEUM IN UXOREM HABEBIS. Ubi ergo Velsius duxerat Gerardi Wordeni filiam, Gisberti & Arnoldi Amstelanorum cognatam, misit eum Comes Florentinus, cum ei à consiliis secretisque esset, aliquo, ut legatione fungeretur ejus nomine. Dum interea uxorem ejus indigne constuprare aggreditur in arce Cronenburgo ab ea perquam humaniter exceptus: perpetrando scelus Lucii Tarquinii scelere scelestius: cum hunc amor illicitus; illum odium & iniquissimæ vindictæ cupiditas eo compulerunt. Querela eadem viro & parenti exposita. Vicit mœrorem Wordenia patentia, cum Lucretia eâ neglecta sibi manus inferret victa à dolore. Vindices pudicitiæ ambarum principes ac primarii viri: sed his fortuna secunda afflavit benignius; cum illis adversa procellis persequeretur crudelius. Romani falsâ religione imbuti armis Batavi Christianâ pietate insignes consilio contra tyrannidem sunt usi. Etenim conventu habito Cameraci, cui Legati Regis Angliæ Eduardi, Ducis Brabantiæ ac Comitis Flandriæ intererant, fuit Decretum ut Florentius captivus mitteretur in Angliam, atque ejus filius Joannes gener Eduardi Regis inde reversus pro patre captivo dominaretur. Egressum ergo ad venandum Comitem armati invadunt, atque captivum, cum eum Canninefates liberare molirentur, interimunt quinto Kalendas July. Cum apud alias gentes Tyrannicidis constituantur ingentia præmia, atque decernantur honores; placuit Hollandis hos bello persequi, atque in captos tandem acerbissimè sævire, & in singulis civitatibus præcipuos nobilitatis viros interimere magnis cruciatibus. Præcipuè sævitum in Velsium Leidis, quem vasi clavis ferreis stipato per vias pro-

provolverunt. Imo nec innoxiis, ac rerum ignaris parcere placuit, sed omni humanitate exutâ præter fas & æquum omnem ferè cognationem præcipuæ nobilitatis Hollandiæ expulerunt nomine Batavi, re verâ immanissimi Tyranni, & Brutorum cognomine multo indignissimi, cum tamen peccata suos tenere auctores, nec ulterius progredi metu, quam reperiatur delictum, moveat Jus. *Cod. de pœnis L. Sancimus.*

De Heer Professor Trotz stelt rakende Graaf Floris den V. het volgende in *thes. Jur. publ. ad leges foeder. Belg. fundament.*

Th. XVII. Justas irascendi & tyrannidis Florentium adcusandi causas habuisse nobiles judicamus. Satis hoc evincunt continua & injusta ejus bella, læsa fœderis cum Rege Angliæ initi relligio, novi equites in odium antiquæ nobilitatis creati. Injuria, quam Velsenio intulerat, gravissima & durissimæ conditiones, quas subire coegit Amsteliæ & Woerdæ dominos.

Th. XVIII. Cædem vero Comiti illatam jure abominamur poenaque dignos fuisse violentos illos adgressores & occisores nusquam dubitamus; si modo probatum fuerit, legitima remedia adfuisse, illisque neglectis jus sibi ipsis dixisse conspiratos.

Th. XIX. Poenam memoriæ damnatæ & negatæ omni posteritati reconciliationis, conspiratione quadam urbana in illos statutam, ut injustam damnamus; nec habuisse potiorem nobilium vel civitatum jus, putamus, nisi toto populo consentiente, avitum decus, cujus non fuerant auctores, liberis & innocentibus gentilibus adimendi.

Th. XX. Aequius forsan Jure Belli civilis agendum fuisset cum occisoribus, pro hostibus publicis illis declaratis, qui, digna res est attentione, consentiente Rege Angliæ, duce Brabantiæ, Comite Flandriæ & insigni nobilium numero, satisfactionem sibi pro tot injuriis temere illatis quaerere conabantur, animum non habentes occidendi, quod necessitate demum & urgentibus armatis accidit & à solo Velsenio fuit perpetratum.

Th. XXI. Studia partium quam maxime tunc temporis viguisse, patet ex reconciliatione *Joan* de *Kuik* facta Anno 1300. cum Joanne Comite Hannon. & Holl. Quin & ipsum Angl. Regem Eduard. I. rerum omnium conscium, ipsos illos Nobiles, Joan. I. filium occisi, ad imperium invitantes. licet olim infesto sibi foederi Florentii V. cum Gall. Rege subscripserint, amice recepisse & conspirationem probasse, palam est.

(12) *Joannes* Dominus de *Cuyck*, vir tam re militari quam prudentia excellentissimus, Flandris fortissimus Francico bello Ductor extitit. Divæus *rer. Brab. lib.* 13. Haræus *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 299.

(13) De vooraengehaelde brief van Bisschop Johannes van Nassauw en de volgende donatie vande gemeente onder No. 11. souden tot een soort van bewys omtrent dit gesegde vanden auteur konnen strecken.

(14) Wat aanbelangt het funderen der Canoniksdyen met een dekenschap het toeweyen en stichten der Kerke heb niets sekers konnen ontdekken. Alleen schryft Pontan. *hist. Gelr. ad ann.* 1323. *lib.* 6. *pag.* 194. Templum præterea, quod *Graviæ* habetur divæ Elisabethæ sacrum, exornare exinde idem Brabantiæ Dux Johannes coepit, constituto sacello & arâ

arâ in honorem beati Nicolai, cujus, ut vocant, collationem sibi suisque successoribus reservari solum voluit.

(15) Meyerus *annal. Fland. fol.* 70 *verso ad ann.* 1221. getuygt van dese St. Elisabeth het volgende: Diva Elisabeta filia Andreæ Regis Ungariæ nupsit Ludovico Comiti Thuringiæ, unde ortus Hermannus Comes Thuringiæ, & *pag.* 72. *vers. ad ann.* 1230. XIII. calend. Decembris obiit sancta muller beata Elisabeta filia Regis Hungariæ quarto viduitatis suæ anno, & sepulta est Marpurgi quartoque post obitum anno in numerum divarum adscripta ab Gregorio IX. vid. Ant. Matthæum *de fundat. & fat. Eccles. pag.* 315. Knippenbergh *Hist. Eccles. Duc. Gelr. lib.* 2. *cap.* 9. Pistorii *rerum German: Scriptores cur. Struvio tom.* 1. *pag.* 1322. 23. 24. & 1371. Miræum *in Fast. Belg. & Burgund. pag.* 504. & 688.

(16) By Foppens *bibliotb. Belgica. tom.* 1. *pag.* 327. wordt wel gevonden eene Gaspar Hartevelt *Canonicus Eccl. colleg. S. Catharinæ Graviensis*, qui scripsit Chronica Geldriæ, ende *pag.* 359. eene Gerardus Rodolphus Graviensis *Canonicus Ecclesiæ S. Elisabethæ* in patria, qui demum obiit Canonicus in Ecclesia Colleg. D. Petri Leodii, circa annum 1594. dog hebbe nergens van Canoniken van St. Joris tot Grave ietwes gelesen. In de poincten van reconciliatie der Stad *Grave* aan syn Excellentie Graaf Maurits van Nassau by de burgeren der selver stad overgegeven en den 28. September 1602. geaccordeert, vint men art. 4. wel vermelt van de geestelykheyt van beide de Capittelen binnen genoemde Stad *Grave*, edog al mede sonder naam. *vid. inf. de aantekeningen op Graaf Maurits.*

De selve Foppens deelt ons nog mede *d. tract. tom.* 2. *pag.* 1199. behalven de twee genoemde Gravenaers, onder de Nederlandsche schrijvers dese volgende:

Andreas Helmondanus Philologus.
Antonius Hermannus Gogava, Mathematicus.
Dorotheus Loeffius, S. J.
Gualterus Ruysius, Ordinis Prædic.
Guilielmus Verheyden.
Henricus Ersmers, Monachus Bened.
Henricus Gravius, seu Vermolanus, S. T. D. Ordinis Prædicatorum.
Jacobus Verheyden.
Joachimus Axonius, J. U. Doctor.
Joannes Piscinarius, Poëta.

Noch segt meergemelde Foppens *pag.* 711. Joannes *Piscinarius, Gravianus*, Brabantus, edidit poëmata sacra Paris. 1538.

Et *pag.* 754. Joannes *Wierus*, quem Valerius Andreas & Melchior Adamus, *Graviæ* in Brabantiæ finibus natum dicunt anno 1515, ab aliis tamen è Zelandia ortus memoratur.

Schynende alsulks twee onderscheyde persoonen van *Joannes Piscinarius* en *Joannes Wierus* te maken.

Daar nogtans voor de werken van Wierus in de beschryvinge van desselfs

selfs leven dese woorden gevonden werden: In Belgio natum accepimus *Joan. Wierum* Latino cognomento *Piscinarium*, quo apud exteros notior fuit; domo honestissimâ, patre Theodoro, matre Agnete, sub annum Christi millesimum quingentesimum decimum quintum, in oppido circa Mosam ad Brabantiæ limites sito, *Gravia* nuncupato. Siet ook Slichtenhorst *Geld. geschied.* 1. *boek. pag.* 50.

(17) Door de bataille, van welke in dese anniversaria gesproken word, kan niet wel een andere verstaen werden, dan die van Kortryk, voorgevallen den 11. July 1302. dewyl na dien tyd by 't leven van Heer *Jan van Cuyck* tusschen de Vlamingen en Fransen geen veldslagen van die consideratie immers geen in 't jaar 1308, meer syn geschiet. Siet Meyer. *ann. Flandriæ fol.* 93. & *seqq.* Butkens *tom.* 1. *pag.* 352. Haræus *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 295. alwaar hy echter, gelyk ook Divæus *rer. Brab. pag.* 134. den 11. Augusti in plaats van July steld.

Op wat fundament hier nu bygevoegd wordt, dat *Joannes* Heer van *Cuyck* in de twede attacque in een bataille met die van Vlaanderen tegen Koningh Philippus van Vrankryk soude gebleven syn, kan ik niet bezeffen, terwyl geen schryvers van het sneuvelen van Heer *Jan van Cuyck* de minste mentie maken, ende boven dien Meyer *fol.* 108. *verso* schryft. Anno 1304. Post pacem ac discessum ab Insula, statim octo electi arbitri qui de multa pecuniaria, ut dictum erat, statuerent: Pro Rege erant Ludovicus Eburonicum Comes Regis frater, Robertus Dux Burgundiæ, Amedæus Comes Sabaudiæ, & Joannes Comes Druidum. Nostri autem quatuor minoris dignitatis erant equites *Joannes Cuycus* exter Brabantus genere, Joannes Gaverus Toparcha Scornacius, Gerardus Maurus Præfectus Castri Gandensis & Gerardus Toparcha ad Zotteghem. Siet ook de chronyk van Vlaenderen, 1. *deel. cap.* 39. *pag.* 451. Oudegherst *annales de Flandre Chap.* 141. *pag.* 234.

Den selven Meyer fol. 111. ad annum 1308. Sub idem tempus *Joannes Cuycus* vir gravis & prudens, sed exacta ætate diem suum obiit. Erat ex nostris arbitris unus, sed semel duntaxat, aut ad summum bis interfuerat ubi de pacificatione agebatur. Chron. van Vlaend. 1. *deel. cap.* 40. *pag.* 457. Oudegherst *d. lib. pag.* 236.

(18) Dese sententie, met weinig onderscheyt, kan ook gesien worden in Kemps *beschryving der Stad Gorinchem en de Lande van Arkel. pag.* 396. Siet den selve mede *pag.* 348. & *seq.*

(19) Vinde in de respective geslacht rolle der Heeren van Heusden wel, dat *Johan* de VIII. van dien naam eerst hadde getrout *Margriet* des Heeren van *Kuycks* dochter, sonder nogtans te melden den naem van dien Heer *van Cuyck*. vid. van Leeuwen *Bat. illustr.* 2. *deel. pag.* 984. Slichtenhorst *Geld. Gesch.* 5. *boek. pag.* 62. Pontus Heuterus *rer. Burg. lib.* 6. *pag.* 217. Oudenhoven *beschr. vande Stad Heusden pag. mihi.* 37. 40. & 49. Maar Butkens *troph. de Brab.* 2. *deel. pag.* 57. Steld *Margarete* getrout aan *Jan* Heer van Heusden als dochter van *Hendrik den III.* en suster van *Joannes* den *I.* Heeren van *Cuyck*.

Otto van Cuyk Heer Jans twede soon is syn Vader in de Heerlykheyt van Cuyk en der Stad Grave gesuccedeert (1) met seclusie van Jan van Cuyk des voornoemde Heer Ottens outsten Broeders soon, welke syn Vader gesuccedeert is in de Heerlykheyt van Hoogstraten. Deesen Hr. Otto heeft twee Huysvrouwen (2) gehad, dan geen kinderen nagelaten. Hy heeft ook syn Lant en Heerlykheyt van Cuyk met den Tol van 't Roomsche Ryk te Leen gehouden, en is in der voegen voor hem en syne Erfgenanem Ao. 1324 (3) tot Ceulen door den Keyser Ludovicus daar mede als een Ryksleen geinvesteert geworden, uytwysens de brieven daar van gedepecheert, maar die ik noyt heb konnen magtig worden. Hy heeft door gebrek van gelt syn Stad Grave, dat anders syn vry allodiaal goet was Ao. 1323. overgegeven aan Hertog Jan van Brabant voor 5000. pont swarte Tournoissen (4), een grote Tournois gerekent voor sestien denier, waar van hy eerst Ao. 1328. op woensdag post Petri en Pauli Apostolorum is betaalt geworden (5), dog met beding dat hy de selve stad vanden Hertog te Leen soude houden. Hy heeft siet No. 12. Ao. 1320. de Stad haar Rechten en Privilegien geconfirmeert en in soo ver verbetert, dat hy de Borgers in de Stad en binnen de vryheyt van de Grave tot Schepen vonnisse soude setten, en daar buyten tot sulke die vonnis te wysen bevoegt waaren. Voort dat sy hem in syn heyrvaarden souden dienen, invoegen de Steden van Gelderlant haaren Heer dienen, en soo sy voor Hem in anderen Heeren heyrvaarden gebruykt wierden, dat sy dan souden wesen in synen kost, en eyndelyck dat hy haar met geen schattingen of beede soude belasten. Hier uyt is ligtelyk af te neemen hoe souverain die Heeren en wederom hoe slaafs onderhoorig de onderdanen dies tyts nog geweest syn. Desen Otto heeft mede de limietscheydinge of palinge gemaakt tusschen de Stad Grave en des Abts van Merrienweerts goederen, uytwysens de brieven, die men segt op St. Servaasdag Ao. 1333. daar van gemaakt te syn. Welke deeses Abts goederen, en waar de brieven hier gemelt geweest syn, of nog syn, vinde ik niet: maar 't schynt my apparent, dat tyde deesen Ottonis gemaakt syn de palinge en het gescheyt tusschen 't Lant van Cuyck en 't Lant van Herpen nu

resort

resort van Ravestein, doemaals behoorende de Heeren van Valkenburg, mitsgaders vande graspeel. Siet No. 5. want die acte is sonder datum, meldende alleen van voornoemden Heer Otto en den Heer van Herpen, maar niet van eenes Abts goederen, en die daarom soude denken de selve te syn welke men hier noemt sub Ao. 1333. Hy heeft ook tot Grave het wollenampt haar keuren en privilegien gegeven (6), want de draperye is voormaals binnen de selve stad heel florisant geweest, vinde die brieven wel aangetekent sub Ao. 1342. 1346. en 1348. maar hebbe noyt geene van die gesien.

AANTEKENINGEN.

Op

OTTO

(1) By Divæus *rer. Brab. lib.* 16. & Haræus *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 357. werd gevonden een gedeelte van een geslacht-lyst der Heeren van Cuyck geheel contrarie aen dit memoriael, sy seggen aldaar: Pervenit tandem hic principatus ad *Henricum* fratrem *Henrici I.* cujus in gestis anni 1202. meminimus. Huic successit *Joannes*, dein *Joannes II.* qui bello Flandrico clarus obiit anno 1308. post eum *Joannes III.* qui tempore Joannis III. Ducis defunctus, *Ottonem* Dominum à Cuyck & Heverlæ, & *Joannem* Dominum Hoochstrati liberos reliquit:

De selve Divæus *lib.* 13. & Haræus *pag.* 299. schryven: Anno 1308. Obiit *Joannes* Dominus de Cuyck. successit huic *Joannes* filius.

Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 180. *ad ann.* 1308. Fatalis quoque, præterquam Imperatori Alberto, de quo dictum, annus idem accidit *Joanni* Cuykensium Domino, viro militaris rei peritissimo, & qui Gelricis Flandricisque bellis strenuam sæpenumero operam navaverat: successorem is habuit filium cognominem *Johannem*.

Slichtenhorst *Geld. Geschied. op het voorschreve jaar* 1308. *6. Boek. pag.* 111. 'Op dit jaer is mede gestorven Heer *Jan* van Kuyk, een man van kenbaere vroomigheyd, ende die soo in de Geldersche als Vlaemsche oorlogen goede diensten hadde gedaen, afterlaetende tot syn zoon en navolger *Jan*.

Indien nu de auteur niet klaer (: immers gelyk het my voorkomt :) door de authentique stucken onder No. 11. en 13. hier agter gevoegt, quam te bewysen, dat *Joannes*, overleden anno 1308, is geweest de Vader van desen *Otto*, en Grootvader vanden volgenden Heer *Jan* den tweede, soude hier over al vry wat te speculeren vallen; ondertusschen laete des aangesien, ieder oordeelen naer syn goedvinden.

(2) Butkens *troph. de Brab. tom.* 2. *pag.* 57. OTTON Esp. 1. *Jenne* Dame de *Heverle*, 2. 1333. *Jenne de Flandre* fille au Sire de *Tenremonde*.

(3) Desen Leenbrief wordt gevonden by Pontan. *lib. sup. cit. pag.* 194. en luydt aldus:

Ludovicus Dei Gratiâ Rom. rex semper Augustus nobili viro *Othoni* de Cuyck fideli suo gratiam & omne bonum. Licet regalis magnificentia suis fidelibus in conferendis beneficiis se exhibere consueverit liberalem, tamen illos uberiore benevolentiæ & favoris gratiâ non immerito prosequitur, quos sibi puritatem fidei & indefessam promptitudinem obsequiorum cognovit ferventius observare. Hinc est quod fidelitatis tuæ sinceritatem & grata servitia per te nobis & imperio exhibita & in futurum, etiam impendenda tuis petitionibus favorabiliter inclinati terram *Cuykensem* cum jurisdictionibus ipsius, telonio & aliis bonis quibuslibet; quæ tui progenitores ab imperio hactenus habere in feudum consueverunt ad te, patre tuo de hoc medio sublato, per successionem hæreditariam devoluta, opido *Graviensi*, quod idem *Otho* ab illustri *Johanne* Duce Brabantiæ in feudum descendere asserit, excepto; tibi conferimus & te de iisdem infeudamus authoritate regiâ & præsentibus investimus harum testimonio literarum, quas conscribi super hoc & nostrae majestatis sigillo jussimus communiri. Datum in Colonia IV. nonas Martii anno 1323. regni vero nostri anno decimo.

Terwyl uyt Godfrids *hist. Kron.* 6. *Boeck. pag.* 1246. en Opmeer *op. chronogr. pag.* 395. blyckt; quod post interregnum anni unius, mensis unius, dierum viginti quattuor, decimo quinto Kalend. Novembris anni 1314. creatus Ludovicus V. Bavariae à Moguntino, & Treverensi Episcopo, Volcmaro Brandenburgensi atque Joanne Bohemiæ Rege fuerit coronatus, (:Alhoewel hier tegen Struvius *in corp. hist. Germ. tom.* 1. *pag.* 578. & 580. getuygt, dat Ludovicus Bavarus den 20. October 1314. tot Rooms Koning is verkooren en den 26. November desselven jaers eerst gekroont:) soo vermyne dat den auteur het jaar van 1324. volgens den Romeynschen styl wel gestelt heeft, vid. Butkens *tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 396.

De computu Romano & more Gallico vid. Knippenbergh *Hist. Eccles. Ducat. Gelr. lib.* 3. *cap.* 11. *pag.* 132. Haræi *annal. Brab. tom.* 1. *pag.* 330.

(4) Butkens verhaelt *loc. cit.* het volgende rakende de gemelde overlatinge: *Otton* Sire de Cuyck & de Heverle par ses lettres donées à Bruxelles jour de la Nativité de S. Jean Baptiste de l'an MCCCXXIII. transporta en mains du Duc sa ville de *Graeve* avec touts les droicts, fiefs & libertes y appartenantes qu'il avoit possedé en Franc & libre alleu, & le Duc rendit la dicte ville & ses appartenances comme son vrai & propre alleu au dict *Sire de Cuyck* pour estre tenus par lui & par ses heritiers en fief dudict Duc au droit de Brabant, & de ce lui fit ledict *Otton* hommage & fidelité. Et en recompense dudict transport le Duc donna audict *Sire de Cuyck* cinc mille livres gros Tournois le gros compté à seise deniers; de quoi il donna quitance à Bruxelles le jeudi apres l'octave de S. Pierre & de S Paul de l'an MCCC. XXVIII. Et combien que le *Sire de Cuyck* vendit comme dict

est

eft fon alleu de *Graeve* & en fit un fief de Brabant toutes fois retient il fa terre de *Cuyck* abfolument, car par lettre de l'Empereur Lovis donnée à Cologne le IV. de Mars de l'an MCCC. XXIV. ftil Romain eft expreffement dict, que ledict Empereur donné à Noble homme *Otton* de Cuyck pour fes bons & aggreables fervices l'inveftiture de la terre de *Cuyck* avec la jurisdiction & tollieu & autres bien, tout ainfi comme fes predeceffeurs les fouloient tenir de l'Empire, & comme ils lui eftoient fuccedés par le trespas de fon pere, horsmis la ville de *Graeve* que ledict *Otton* tient en fief de Jean Duc de Brabant.

Het diploma daar van is van defen inhoud: NOS OTHO Dominus de *Cuyck* & *Heverlé* notum facimus univerfis tam præfentibus quam futuris, quod nos de propria noftra & libera voluntate Oppidum noftrum de GRAVIA, cum omnibus juribus, feudo, attinentiis & libertatibus, ad dictum Oppidum fpectantibus feu quocumque modo pertinentibus, quod noftrum verum erat Allodium, in manus illuftris ac potentis Principis *Joannis* Dei gratiâ Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgi Ducis Domini noftri prælibati portavimus, dedimus & ad ufum ipfius ac hæredum fuorum omne jus quod habebamus vel habuimus effufticando renuntiamus in perpetuum, nihil juris in dictis, Oppido, fundo, juribus, attinentiis ac libertatibus vel etiam Allodio pro nobis vel noftris fucceſſoribus retinendo. Promittentes eidem Domino noftro Duci antedicto, pro dictis Oppido, fundo, juribus, attinentiis ac libertatibus, firmam femper præftare guarandiam, ratam contra quoscumque, & ad hoc obligamus nos, hæredes noftros, bona noftra & hæredum noftrorum fingula & univerfa, ubicumque fint vel poterunt inveniri. Et omnibus præmiffis fic factis, idem Dominus nofter Dux dictum Oppidum cum omnibus juribus, fundo, attinentiis ac libertatibus tanquam fuum *verum ac proprium Allodium*, nobis in rectum feudum jure Brabantino ab ipfo fuisque poft ipfum hæredibus & fucceſſoribus ac noftris fucceſſoribus & hæredibus hæreditariè tenendum, habendum atque poffidendum conceffit, atque fuâ propriâ voluntate donavit. Et nos de dicto Oppido, fundo, juribus, attinentiis ac libertatibus, ipfi fecimus homagium & de manibus fuis recepimus in feudum, cum noftro juramento ipfi facto de hoc debito & confueto. In cujus rei teftimonium figillum noftrum præfentibus litteris duximus apponendum. His vero præmiffis interfuerunt *Florentius Bertout Dominus de Mechlinia*, *Joannes Bertout Dominus de Helmont*, *Rogerus de Lefdale Dominus de Oirfchot & Parcke*, *Nicolaus de Dorne*, *Joannes de Raidtsboven*, *Henricus de Meldert*, *Joannes Meeuwe Dominus de Wavere*, *Joannes de Kefterbeke milites*, *nec non Rodolphus Pypenpoy Senefcallus Brabantiæ* tanquam fideles Domini Ducis, ex parte noftra ad hoc fpecialiter vocati; quibus nos fupplicamus ut ipfi fua figilla cum figillo noftro, in fignum veritatis & cauffam cognitionis præfentibus litteris apponant. Et nos *Florentius Bertout Dominus de Mechlinia*, *Joannes Bertout Dominus de Helmont*, *Rogerus de Lefdale Dominus de Oirfchot & de Parcke*, *Nicolaus de Dorne*, *Joannes de Raidtsboven*, *Henricus de Meldert*, *Joannes Meeuwe Dominus de Wavere*, *Joannes de Kefterbeke & Rodolphus Pypenpoy* antedicti, ad preces prædicti OTTHONIS Domini de *Cuyck* quia omnibus & fingulis præmiffis

missis interfuimus & sic acta fuisse testamur, sigilla nostra cum sigillo suo præsentibus litteris duximus apponenda. Datum Bruxellæ in die Nativitatis Joannis Baptistæ anno Domini MCCC. XXIII. vid. Miræ. *diplom. Belg. lib.* 1. *cap.* 101. *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 217. Pontan *hist. Gelr. lib.* 6. *pag.* 193. Butkens *preuves du liv.* 4. *pag.* 157.

(5) De quitance der betalinge is te sien by Miræus *d. lib. cap.* 102. en beheist het naarvolgende; NOS OTHO Dominus de *Cuyck* & de *Heverle* notum facimus universis, quod nos de quinque millibus librarum grossorum nigrorum Turonensium (:grosso Turonensi pro sexdecim denariis computato:) in quibus Illustris Princeps JOANNES Dei gratiâ Lotharingiæ, Brabantiæ & Limburgi Dux nobis tenebatur, eâ de caussâ quod Oppidum nostrum de GRAVIA (: quod nostrum verum erat Allodium:) ipsi dedimus & in manus suas portavimus, ipsum Dominum nostrum Ducem & suos heredes atque eorum successores quitamus & quitos clamamus per præsentes pro nobis heredibus & successoribus nostris: Recognoscentes nobis ab eodem Domino nostro Duce de prænominata pecuniæ summa integraliter esse satisfactum, harum testimonio litterarum sigillo nostro sigillatarum. Datum Bruxellæ die Jovis post Octavas Petri & Pauli Apostolorum, anno MCCC. vigesimo Octavo.

(6) Uyt de Keuren van Heer *Jan* den tweeden van dien naem Heere van *Cuyck* en *Hoogstraten* aangaande het wollenampt tot *Grave* int jaar 1351. des woensdags nae Remigii gegeven, is duydelyk af te nemen, dat wylen desselfs Oom *Otto* Heere van *Cuyck* daar omtrent bereyts eenige keuren en poincten hadde gemaekt en geordonneert. Siet de stucken en documenten behoorende tot dit memoriael No. 13.

Butkens *troph. de Brab. tom.* 2. *p.* 57. OTTON mourut peu après 1350. sans enfans. Immers het blykt uyt sekeren brief rakende de verkopinge van Breda, dat dese *Otto* Heer van *Cuyck* des donderdags naer Paesdach den eersten dag van April int jaar ons Heeren MCCC. L. nog in levende lyve is geweest. Butkens *dict. lib. tom.* 1. *preuves du liv.* 4. *pag.* 186. *& seq.* Hy heeft ook getekent het privilegium datum Bruxellensibus à Joanne III. Brabantiæ Duce Ao. 1326. Haræus *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 310 Verstock *vit. & res gest. Duc. Brab. pag.* 187. Item foedus ictum inter Brabantiæ Ducem & Comitem Flandriæ, nec non utriusque Provinciæ civitates 1339. Haræus *pag.* 320. Butkens *tom.* 1. *pag.* 427.

Wanneer tusschen Eduard Koning van Engeland en Philips van Valois de oorlog over de opvolging in het Koninkryk van Vrankryk gevoert wierd, heeft deese *Otto* Heer van *Cuick* de partye van Eduard gevolgt, en is hem daarom niet alleen een seker pensioen, so lang hij leefde, door Eduard toegesegt, maar ook belooft, indien hy of zyn vrouw *Johanna* wegens dese verbintenis eenige schade leeden aan haar goederen, die sy in Vrankryk besaten, dat te sullen vergoeden. Siet de brieven van Eduard van het jaar 1339 en 1340. by Reimer *in Actis Angl. tom. II. part. IV. pag.* 107. 145. *en* 149. in de Haagse editie *pag.* 44. 59. *en* 61. Hy is ook tot Arbiter aangenomen over de begrooting van het pensioen, dat Jan Hertog van Brabant, sig aan de selfde syde gevoegt hebbende, daar

voor

voor jaarlyks van Koning Eduard genieten soude in het jaar 1339. Reimer *ibid. pag.* 148. Haagse editie *pag.* 60. Gelyk Hy dan al mede onder den gemelden Hertog van Brabant tegenwoordig was, doen int voorschreve jaar 1339. Koning Eduard van Engeland vanden optocht der Fransche kennisse gekregen hebbende, hen te gemoet trock. Haræus *lib. sup. cit. pag.* 319. & Verstock *pag.* 196.

Heer Otto als voorschreve sonder kinderen deser weerelt overleeden, so is hem gesuccedeert Heer Jan, synen outsten Broeder Henderiks soon (1), die Heer van Hoogstraten was, en is van syn Vrouwswegen ook geweest Heer van Asten Meyerye van s'Bosch (2). Waar van daan dat Wenceslaus Hertogh van Brabant hem te geval geconsenteert sal hebben dat de voorschreve van Asten in Gerigtssaaken haar appel en Hof hebben aan schepenen tot Grave (3): ten welken effecte sig in memorie vint, dat nog den 28. Augusti 1548. de Schout van Asten twee vonnissen heeft overgebragt aan den Schout tot Grave, die het door den secretaris dede openen en aan schepenen voorleesen, dan dit is nu al geabrogeert. De schepenen en ingesetenen vant Hollanderbroek (4) nu resort en geincludeert in de gerigtsbanke van Cuyk plagten mede tot Grave 't appelleren, dan gaan nu aan de Hoofsbank van Cuyck. Heer Jan heeft Ao. 1351. op woensdag post Remigii die vande Grave het wollen ampt in haar keuren en poincten geconfirmeert No. 13. Hy is, siet Oudenhovens beschryvinge van Dordrecht pagina mihi 138. (5) Ao. 1339. een vande voornaamste Bannerheeren geweest, die de tractaten van commercie tusschen Jan Hertog van Brabant en Lodewyk Grave van Vlaanderen betekent en belegelt heeft, waarom dies tyts nog van veel aansien. Hy heeft vier soonen (6) gehad namentlyk Johannes die hem in de Heerlykheyt van Cuyk en de Grave gevolgt is, Hendrik (7) namaals Heer van Hoogstraten en dat aan desselfs posteriteyt gebleven is, Wemmer Heer van Meeteren en Malsem, en Gerrit Proost van Loven (8). Hy is Ao. 1357. binnen s'Bosch in de Minnebroederskerk voor 't hoog Altaar begraven (9).

AAN-

AANTEKENINGEN
Op
JAN DEN II.

(1) Het contrarie van dien, namentlyk dat dese Heer *Jan* is geweest den broeder van den vorigen Heer *Otto* van Cuyk beweren Butkens tropheés de Brab. *tom.* 2. *pag.* 57. Simon van Leuwen *Batav. illustr.* 2. *stuk letter M. het woord Myerop pag.* 1016. *en den NB. pag.* 1018. alwaar hy schryft: *Otto* van *Myerop*, uyt den huyse der baanderheeren van *Cuyck*, was een sone van *Otto* van Cuyck, geseit van *Myerop*, wiens broeder was *Raso* van *Myerop* beide sonen van *Johan* van *Myerop*, Ridder, die een soon was van *Johan* van Cuyk Ridder, Heer van *Myerop*, getrout met *Maria Berlaer*, de welke na de dood van *Otto*, Heer *van Cuyk* en *de Grave*, syn broeder, Heer van *Cuyk* geworden is, en overleden anno 1354.

Divæus en Haræus schynen mede van dit sentiment te syn op de vooraangehaalde plaetsen in de aantekeningen op Heer *Otto n.* 1. *pag.* 91.

Hier tegen komen met het gevoelen van den auteur over een, voor soo veel dese JAN DE II. aldaar mede gestelt wordt, als een soon van *Henricus* Heer van *Hoocbstraten* mitsgaders neef en opvolger van gemelden Heer *Otto* van *Cuyk*, het *Chronicon Anonymi Ducum Brabantiæ ab* Ant. Matthæo *editum pag.* 106. *in fin.* in his verbis: Mortuo autem *Ottone* sine herede frater ejus *Henricus* dominus de *Hoochstraten* tres filios habuit, scilicet *Joannem*, *Henricum* & *Wennemarum*. Isti inter se omnia hæc tanta bona partiti sunt: *Joannes* obtinuit *Cuick* & *Grave*, *Henricus* in funiculum hereditatis suæ accepit *Hoocbstraten*, *Wenemarus* habuit *Malsen* & *Mekeren*.

Extraict d'une ancienne Cronique escripte en vers Thiois, by voorschreven Butkens *tom.* 1. *preuv. de liv.* 4. *pag.* 144. te vinden. het selve luydt aldus:

Doen Heer *Otte* van eertryck schiet
Geen oere hy achter hem en liet;
Maer zyn broeder zyt seker das
Die Heere van *Hoochstraten* was/
Hadde dry sonen/ dat was waer.
Jan, *Hendrick* en *Wenemaer*:
Als deser drien sonen Vaeder/
Ende Heer *Otto* beyde gaeder
Dese werelt hadden begeven/
Soo syn de Heerlicheden bleven
Van *Cuyck* van *Grave* dat gy wet;
Van *Hoochstraten*, *Malsen*, *Meteren* met
Verstorven op dese sonen drye/
Jan, *Hendric*, *Wenemaer*, en dye

Deyl.

Deylden die goeden allegaeder
Een bleven van Oem ende vaeder /
En al-te-mael die Heerlicheyden
Hebben gedeylt ende gescheyden.
Die outste broeder *Jan* behelt
Cuyk en *Graeve* in synder gewelt /
Henric die middelste 't synre baeten
Behielt 't lant van *Hoochstraeten*,
Wenemaer die jonxste bleef met eere
Van *Malsen* ende van *Meteren* Heere.

Dat *Otto* Heer van *Cuyck* en de *Grave* sonder kinderen stervende de ervenis vande *Grave* gelaten heeft aen syn Neve *Jan* van *Kuyk*, getuygt Slichtenhorst *Gelders. gescbied.* 8. *boek pag.* 163. *n.* 18.

Pontan. *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 322. *Otto Graviæ* ac *Cucæ* Dominus moriens liberis non genitis, hæreditatem *Graviæ* reliquit cognato suo *Johanni Cucio.*

Pont. Heuter. *rer. Burg. lib.* 2. *cap.* 20. *pag.* 45. *Otto Hervelius* Dominus *Graviæ* ac *Cuyckensis* moriens liberis non genitis, hæreditatem *Graviæ* adiit cognatus ejus *Joannes Cuyckius.*

Oudenhoven *beschr. der Stad s' Hertogenboschbe* 26. *hoofstst. pag. mihi* 184. OTTO sonder kinderen stervende, maekte de erffenis van de *Grave* aan syn Neve *Jan van Kuyck.*

Dus verre accordeert dit wel met den autheur voor soo veel het sentiment raeckt, dat dese Heer *Jan de twede*, successeur van *Otto*, is geweest desselfs *Neve*, en geensints *Broeder*; maar de vooraangehaalde Kronyken verschillen hier in vanden opsteller van het memoriael, dat sy, eene generatie overslaende, *Jan*, *Hendrik* en *Wenemaer* seggen *kinderen* te syn van een broeder van *Otto*: die volgens het memoriael desselfs *Broeders klein kinderen* syn geweest;

Dit gevoelen van den autheur is gefundeert op het document onder No. 13. alwaar *Jan soon vanden broeder* van *Otto*, en syn opvolger schryft: WY JOHAN Heere van *Cuyck* en van *Hoocbstraten*, doordien andersints volgens voorschreve chronyken *Jan* oudste broeder van *Hendrik* en *Wenemaer* sig geensints koude tituleren Heer van *Hoocbstraten*, aangezien die Heerlykheyt aan *Hendrik* de middelste broeder was toegedeylt.

Waarom ik soude denken, dat wegens den korten tyd, dewelke dese *Jan de twede* geregeert heeft, de schryvers *Jan Klein soon van Hendrik*, in syn vaders plaets *Jan Soon van Hendrik*, sullen genomen, en alsoo van twee *Jannen* eenen gemaakt hebben, (gelyk ook daardoor veele schryvers tusschen *Otto* en *Wenemaar* in plaetse van *drie* alleen, *twee Jannen* rekenen:) Het welk ook te apparenter voorkomt, om dat, ingeval men met voorschreve Chronyken *Jan, Hendrik en Wennemaer* wilde stellen als kinderen van *Hendrik* broeder van *Otto*, die volgens Butkens *tropb.* de *Brab. tom.* 1. *liv.* 4. *pag.* 354. bereyts in den jaare 1304. was gesneuvelt, *Wenne*-

N *maer*

maer van byfondere hoge jaaren foude moeten geweest fyn, gemerkt hy den 16. Augustus Anno 1387. nog in levende lyve was, als blykt by het document onder No. 20.

Insgelyks dat niet waarfchynelyk is, dat *Jan* Soon van *Hendrik* en fuccesseur van *Otto*, den welke in den jaare 1308. naar alle gedagten meerderjarig is geweest, fiet No. 11, int jaar 1364. nog een minderjarige foon foude hebben nagelaten, gelyk te fien is No. 14. en by het *Chron. Duc. Brab. pag.* 107.

Indien nu alleen defe geringe veranderinge in de genealogie van Butkens *tom.* 2. *pag.* 57. wierde gemaakt, dat men defe *Jan* de twede, in plaatfe van broeder van *Otto*, ftelde als foon van *Hendrik*, foo foude de fuccesfie der regerende Heeren van *Cuyk* feer wel volgen, en dan daar uyt te infereren fyn, dat voorfchreve *Jan de twede Hendriks Soon* en *Neef van Otte* tot fyn Vrouwe fal gehad hebben *Catharina Berthout* dochter van *Hendrik Berthout* gefeit *Bebbeken*, en overleden fyn 1354.

Als te fien is uyt defe opvolging der regerende Heeren van *Cuyk* federt HERMAN de I. tot Vrouwe JOANNA van CUYK.

1. *Herman I. Comte de Cuyck.*
2. *Henri I.*
3. *Herman II.*
4. *Henri II.*
5. *Albert.*
6. *Henri III.*
7. *Jean I.*

8. *Henry tue a. Maestr. Guillaume. Otton. Jean Prevost*

9. *Jean II. sire de Hoochstr, & puis de Cuyck.*

10. *Jean III. sire de Cuyck.* *Henri sire de Hoochstr.* 12. *Wennemaer sire de Meteren, apres de Cuyck.*

11. *Jean IV. sire de Cuyck.* *Jean sire de Hoochstr.* 13. *Jean V. sire de Cuyck.* 14. *Jenne Dame de Cuyck.*

(*) Soude geloven dat de auteur fich hier abufeert: Want de fchryvers feggen wel, dat *Henrik* Heer van *Hoochftraten* is getrout geweest aan de dochter van *Piter Cottrel* Heer van *Asten*, maar vermelden nergens van eenen

eenen *Jan* Heer van *Hoochstraten*, die van syn Vrouws wegen ook Heer van *Asten* Meyerye van s'Bosch soude geweest syn: waar van infrà latius.

(3) De auteur confundeert te deser plaetse schepenen tot Grave, met mannen van Leen in de Cuykse kamer, aan de welke die van *Asten* appelleerden, even gelyk in vorige tyden vande appellationsbank tot *Cuyk*, en van vonnissen van schepenen tot *Grave* voor en aan Stadhouder en mannen van Leen in de *Kuykse kamer* op den sloote tot *Grave* als aan haaren naesten en oppersten Hofvaert geappelleerd wierd. Siet No. 67. synde de manier van procederen voor die van den Landen van *Cuyk* art. Hoe men een vonnis van *Cuyk* in de *Cuykse kamer* appelleren sal, en No. 68. manier van procederen voor die van de *Grave*. art. Hoe men een vonnis vande schepenen tot *Graaf* aan of in de *Cuykse kamer* appelleren sal. Sulks seggen de *Costuymen en Usantien der Heerlykheyt* van *Asten* ook duydelyk art. 13. Den gegraveerden mag appelleren aan syn wettig overhooft, en die *kamer van Cuyk*, en int eynde *num.* 2. Item refereren wy ons voorts nae den Rechten van onse overbanke en wettig Overhooft tot *Graef in de kamer van Cuyk*: *Cost. ende Usantien der Hooft-stad en de Meyerye van s'Hertogben Bosscbe* door van Beughem. *pag.* 403. *en* 418. Christyn *Cost. van Brab.* 2. *deel. tit. Cost. van Asten pag.* 1030. *& seqq.*

Mede schynt de auteur sig te abuseren, wanneer hy vermeint dat *Wenceslaus* Hertog van Brabant ten gevalle van desen Heer *Jan* de II. geconsenteert soude hebben, dat de voorsz. van *Asten* in Gerigtsaken haar Appel en Hof hadden tot *Grave*, gelet volgens Butkens *troph. de Brab. tom. II. pag.* 57. *dans la table geneal. des Comtes de Cuyc*. *Jan* de opvolger van *Otto* in het jaar 1354. bereits was overleden, als wanneer *Jan* de III. Hartog van *Brabant*, aan wiens dochter *Wenceslaus* broeder van Keizer Carel de IV. is getrouwt geweest, nog in levende lyve was. Butkens *liv. cit. tom. I. pag.* 468. Estant depuis le Duc Jean pere de notre Princesse trespassé le V. de Decembre de l'an MCCC. LV. elle comme fille aisnée succeda en touts les pais & Seigneuries qu'il avoit possedé, & aussi-tost le III. de Janvier ensuivant elle avec le Duc Wencelin son mari firent leur entreé solemnellement en la ville de Lovain premiere de Capitales de Brabant. Haræus *in ann. Brab. tom. I. pag.* 328. Wenceslaus Dux, qui Joannam majorem natu Ducis Joannis filiam uxorem habebat, cum uxore Lovanium profectus, mox die tertia Januarii anni 1355. more Gallico ad proximum Pascha exeuntis, Principatum gentis Brabantiæ ibi suscepit.

Noch is my ter hand gekomen eene simpele copye van eene donatie der Heerlykheid van *Cuyk* door voorsz. Keiser Carel IV. gedaan aan opgem: synen broeder Wenceslaus Hartog van Luxenburg, Brabant en Limburg de anno Domini Millesimo trecentesimo quinquagesimo sexto, mens. Octobris; Edog, dewyl de selve met een groot getal fouten is opgevult, hebbe die donatie, in het latyn geschreven, alhier niet woordelyk durven laten volgen. Indien echter by tyts daar van eene ordentelyke copye kan machtig worden, sal ik de selve by dese myne aantekeningen nog voegen.

Struvius *in corp. hist. Germ. tom. I. pag.* 640. §. *XXXIII.* Segt wel: Multas novas dignitates illustres contulit Carolus IV. . . . . . . Wenceslaum

267698

slaum-fratrem suum in Comitiis Metensibus a. 1354. confirmavit tanquam Ducem Luxenburgensem, erecto ipsius Comitatu in Ducatum: & in,not. n. 74. Extat diploma erectionis apud Aub. Miræum *Diplom. Belg. p.* 215. Ditmarum *notis ad Tesschenmacherum pag.* 437. Meibomium *Tomo III. p.* 211. & Leibnitium *Cod. Jur. Gen. p. I. p.* 207. Edm. Dinterum *lib. V. c. XL Datum in civitate Metensi, anno Domini MCCCLIV. Indictione VII. tertio Idus Martii.* sonder nochtans eenige mentie van voorsz. gifte des Lands van *Cuyk* te maken.

Omtrent de trouw van Wenceslaus en Joanna schynt het Struvius met Butkens, Divæus en meer andere niet eens te syn, schryvende de eerste *in corp. hist. Germ.* §. *cit.* Hic (:Wenceslaus:) etiam post mortem Johannis Ducis Brabantiæ filiam ipsius cum Ducatu recepit in conjugem, licet satis senem & ætate provectam.

Ende Butkens *troph. de Brab. tom. I. pag.* 467. La Princesse estant demeurée veufve fut sollicitée par divers Princes, mais Philippe Roy de France mena l'affaire en sorte qu' elle fut accordeé en l'an MCCC. XLVII. au mois de Juing à Wencelyn fils maisné de Jean Roy de Boëme & de Beatrice de Bourbon, qui pour lors n'avoit, l'eage que de douse ans: son frere l'Empereur Charles IV. lui donna en advancement de ce mariage la Comté de Luxenbourg, le Marquisat d'Arlon & les Comtés de Chiny, de la Roche & de Durbuy. Et pour honnorer le festin de leurs nopces ledict Empereur erigea en titre de Duché la terre de Luxembourg par son diplome donne le XIII. de Mars de l'an MCCC. LIV.

Mitsgaders Divæus *rer. Brab. lib. XIV. p. m.* 164. *& seq.* Anno proximo, cum Joannes Dux in ægritudinem incidisset, Lovanii conventu Ordinum diu deliberatum est, cui imperium regionis, si eum mori contingeret, deferretur, filiis ejus paullo anté elatis. Tandem communibus omnium animis, Venceslaus majoris filiæ maritus, Gelro, & Flandro prælatus est. Sequenti anno Joannes Dux cum se morti jam proximum cerneret, demandatâ Venceslao Republicâ. commonitisque Ordinibus, ut ei uxorique fidi deinceps essent, Nonis Decembris fatis concessit, ætatis anno LV. suscepto, ut Trithemius scribit, habitu Benedictino. vid. Meyer. ann. Fland. ad ann. 1347. fol. 151. vers. Haræi ann. Brab. tom. I. pag. 327.

(4) Den auteur schryft int vervolg van dit memoriael, dat het Hollanderbroeck is van 't resort van *Mil*, waaromme gelove , dat hier abusive de gerigtsbank van *Cuyk* in plaets van *Mil* is gestelt, gelyk uyt de volgende periode genoegsaem is af te nemen.

(5) Mihi pag. 238. Siet mede Miræi *oper. dipl. tom.* 1. *pag.* 323.

(6) De gementioneerde rym-Chronyk en 't chronicon Duc. Brab. spreken *loc. sup. cit.* maar van drie soonen.

(7) Butkens *troph. de Brab. tom.* 1. *pag.* 486. verhaelt, omtrent het geene hier vooren is aangeraakt wegens een houwelyk met de dochter vanden Heer van *Asten*, het volgende: Le Duc & la Duchesse par leur lettres donneés le dernier de Janvier de l'an 1366. donnerent à *Henri* de *Cuyk* sire de *Hoochstraten* tout ce qu'ils avoient au village *d'Asten.* n'y reservant

vant que le droict de Souverainitè & son de cloche, la quelle terre doibs l'an 1362. ils avoient octroié à *Pierre Cottrel*, de qui le dict Sire de *Hoochstraten* avoit epousè la fille.

Et Gramaye *Lovanium pag*. 10. Huic radici insitæ plures familiæ, inprimis *Couterellorum*, quæ demum clarescere coepit cum Lovanii Prætorem habuit *Petrum* eundemque *Astæ* in campania Dominum socerum *Henrici Cucani Hoochstratani* Toparchæ, cui tantam dotem assignavit, quantam petierat.

De welke meerder van desen *Hendrik* van *Cuyck* Heer van *Hoochstraten* gelieven te weten, konnen na sien Divæus *rer. Brab. lib*. 15. *pag*. 161. Haræus *ann. Brab. part*. 1. *pag*. 345. *ad ann*. 1371. Butkens *tom*. 1. *pag*. 489. Slichtenh. *Geld. geschied*. 7. *boek*: *pag*. 147. Pont. *Hist. Gelr. lib*. 7. *pag*. 292.

(8) Om dese jaren werd in de lyst der Proosten van St. Pieter te Loven, gelyk die by van Gestel *hist. Mechl. pag*. 149. is opgegeven, geen *Gerrit* gevonden, maar Butkens *dict. lib. tom*. 2. *pag* 57. segt: *Gerard* de *Cuyck* fils de *Jean* sire de *Cuyck* esp. *Aleyde de Cock*.

(9) Vinde hier niets van, nog by Gramaye *Taxandria cap*. 8 *pag*. 8. Oudheden en gestichten *van s'Hertogenbosch hoofdst*. 19. *n*. 13. *pag*. 626. Oudenhoven *beschr. der Stad van s'Hertogenboschse cap*. 21. *pag mihi*. 117. histor. *Episcop. silvæ Duc. pag*. 304. nogte in het *grand theatre Sacré du Duché de Brabant*, *tom*. 2. *part*. 2. *pag*. 53. op alle welke plaetsen egter vande Minderbroeders Kerke wordt gesprooken.

Johannes de Cuyk heeft door kwade menagie en slordig bestier syner saaken syn Heerlykheyt van Cuyk en Stad Grave verkogt aan Jan Wytvliet bastert des Hertogen van Brabant (1), die de bedonge conditien niet voltreckende, soo heeft Heer Jan syn Stad Grave en Heerlykheyt van Cuyk door behulp der borgers (:die meer haer natuerlyken dan gekogten Heer beminde:) gewapender hand geoccupeert, en daer nae in seker rencontre den voornoemden Jan Wytvliet verslagen. Waarom den Hertog van Brabant de voorschreve Stad ingenomen en met volk beset gehouden heeft, tot dat tusschen hem en Heer Jan de saaken geaccommodeert wierden, op conditie dat Heer Jan syn Stad Grave en Lande van Cuyk, andersints een Ryksleen synde, voortaen van den Hertog van Brabant te leen verheffen en houden soude. Hy is weynig tyd daar nae overleden nalatende een minderjarigen soon genaamt Johannes (2) onder de voogdye van Diderik van Heurne Heer van Perwys (3) en Cranenburgh. Desen Diderik van Heurne siet No. 14. heeft Ao. 1364. de Stad by syn huldin-

ge haar privilegien geconfirmeert en beſwooren met beloſte van den poorteren binnen en buyten tot ſchepen vonnis te ſetten, voorts conform de brieven, die ſy daer van hadden, en in ſpecie den vrydom op den Cuykſen tol voor haar propre goederen, behoudens alleen dat ſy den tollenaer oorlof moeten eyſſchen. Dit vinde ik de eerſte vrydom op den Cuykſen tol, waerom bedenke dat wy uyt dien op den Boxmeerſen niet konnen vry ſyn (4) ſoo het anders waar is, dat als voorſchreve Boxmeer Ao. 1308. al eenen anderen eygen Heer gehad heeſt, genaamt Heer Bock. Den voorſchreven Diderik van Heurne, ſiet No. 15. Ao. 1367. heeft tegen genot van een vrywillige gifte den borgeren der Stad Grave mede belooſt hun noyt meer te ſchatten, of beede op haar te vorderen.

AANTEKENINGEN

Op

JAN DEN III.

(1) Butkens *trophées de Brab. tom.* 1. *pag.* 370. getuygt wegens het verkopen der Heerlykheyt van *Cuyck* en de Stad *Grave* mitsgaders de onheylen daar uyt ontſtaen het volgende: *Jean* Baſtard de *Brabant* ſurnommé *Wytvliet* acquiſt par achapt de *Jean* ſire de *Cuyck* la diɛte terre de *Cuyck* avec la ville de *Grave*, à cauſe de quoy des l'an MCCC. LV. il eſt qualifié ſire de *Cuyck* & de Blaesvelde aux Regiſtres de Bruxelles, mais comme il demeura en faute de ſatisfaire aux conditions traiɛtées ſur la diɛte vente, ou bien que *Jéan* de *Cuyck* ſe repentiſt d'avoir faiɛt le transport, depuis grands debats s'eſmeurent à ceſte cauſe, & paſſa la choſe ſi avant, que *Jean* de *Cuyck* une nuiɛt entra ſecretement avec quelques gens d'armes en la ville de *Grave*, & combien que *Jean* de *Wytvliet* avec les ſiens s'eſtoit mis en armes pour la defence, ſi eſt ce que le dit *Jean* de *Cuyck* avec l'intelligence qu'il avoit en ladiɛte ville s'en rendit le maiſtre, & en ce rencontre perdit noſtre *Jean Wytvliet* la vie ayant eſté tué par le dit de *Cuyck*, qui depuis parmi certaine compoſition qu'il fit avec la Ducheſſe Jenne obtint derechef la terre de *Cuyck* avec la ville de *Grave*. & *pag.* 506. Mais ceſte mort couſta bien cher au ſire de *Cuyck*, car ſa ville de *Grave* fut ſaiſie par noſtre Duc avec ſes autres biens & tenuë à confiſcation jusques à ce que depuis il trouva moien de s'accommoder avec le Duc à certaines conditions, une desquelles fut, qu'il devoit prendre ſa terre de *Cuyck* en ſemble avec la ville de *Grave* en fief de Brabant, & le Duc prendroit ulterieurement la terre de *Cuyck* de l'Empire d'ou elle eſtoit mouvante.

Ende

Ende de meer aengehaelde Rym Chronyk:

Hier nae over een tyt
Verkochte *Jan* des seker zyt
Die Stadt van *Graeve* / alsoo hy helt
Heer *Janne* van *Blaersvelt*, &c.
Als dus Heer *Jan* van *Blaersvelt*
Den *Graeve* hadde in synne gewelt;
Oerlogde hier wt met moede hoge
Van Gelre den Hertoge;
Maer doen die daegen waeren comen
Van betalinge / heb ick vernomen /
En hielt Heer *Jan* niet zyt seker das /
Die voerwaerde so sy besproken was.
Daerom vergaerde in korte stont
Heer *Jan* van *Cuyck* doe ick u kont
Haere vriende ende maghe /
Ende quam tot eenen daghe
Heymelyck ten *Graeve* binnen /
Hy hadde daer vrienden dien minden
En liever hadden soo my dochte
't Geboren Heerschap dan 't gekochte.
Daer nae wan hy borcht en grachte
Heer *Jan* van *Blaersvelt* af met machte /
Heer *Jan* van *Blaersvelt* te dier ure
Bleef doot in dier Schoffeltute:
Aldus Heer *Jan* van *Cuyck* behelt
Den *Graeve* weder in syn gewelt /
Als Hertoch Wencelyn dat vernam
Ende Vrou Johanne / waeren sy gram /

Mitsgaders het Anonymi *chronicon Ducum Brab. ab Ant. Matth. edit. pag.* 107.

Post hæc *Joannes* vendidit oppidum de *Grave* domino *Joanni* de *Blaersvelt*, qui fuit frater Joannæ Duxissæ, illegitimus tamen: vendidit autem certa

certa pecuniæ ſumma. Sed dum dies perſolutionis advenisset, ipſe Dominus *Joannes* non complevit ea, quæ in pactum venerant. Quare graviter commotus *Joannes* de *Cuyck* convocavit amicos & propinquos, & quodam die venit abſcondite in *Grave*, ubi habebat multos ſibi faventes. In ipsa autem pugna *Joannes* de *Blaersvelt* manſit occiſus. Iſta autem dum audisſent Dux & Duxiſſa in gravem iram exarſerunt contra *Joannem* de *Cuyk*. Sed boni & potentes viri amici eorum pro pace & concordia ſe mediaverunt. Et in hanc conſenſionem res producta eſt, quod pro morte Domini *Joannis* prædicti daret quandam ſummam pecuniæ, & non ſolum *Grave* ſed etiam oppidum & terram de *Cuyck* in feudum a Duce reciperet, & exinde ſervitium ſibi præſtaret. Sic evaſit iram Principis.

(2) Vid. *dict. chron. loc. cit.* ubi: Succeſſu temporis dum hic *Joannes* de *Cuyk* vitam univerſæ carnis fuiſſet ingreſſus, reliquit filium poſt ſe, qui etiam *Joannes* vocabatur. Et quia in annis pupillaribus erat conſtitutus, Dominus de Parwys accepit eum & terram ejus in tutelam.

(3) Peruez, ſive Perues, quod Antonino in itinerario eſt Peruiciacum, Gallo-Brabantiæ municipium, titulo Baroniæ clarum, potentes olim Dominos habuit, ex ipſa ſtirpe Ducum Brabantiæ: cui ſtirps Hornana ſucceſſit. Hodie Dux Arembergici & Arſchoti Baronatu Peruetano potitur. Miræus *dipl. belg. tom.* 1. *pag.* 302. *in not. n.* 1.

(4) Ziet voor *pag.* 21. *in de aantekeningen. n.* 11.

Johannes de Cuyk (1) meerderjarig geworden en 't beſtier ſyner ſaake aangenomen hebbende, heeft Ao. 1375, ſiet No. 16. de Stad Grave haar privilegien geconfirmeert Ao. 1376. No. 17. had hy om ſyn afwezen de Stad en Slot van de Grave in bewaring gegeven aen Richard de Kocke Ridder en ſchout van s'Boſch, welke by voorſchreve document onder andere de confirmatie van privilegien belooft heeft. Hy heeft Ao. 1378. No. 18. boven nader confirmatie van privilegien den borgeren ook gegeven, dat hy geen guarniſoen in de Stad ſoude leggen dan met raad van Burgemeeſteren en ſchepenen neven twee eerlyke mannen uyt ider vierendeel, dat hy ook niemant geleyde ſoude geven dan oircond twee ſchepenen der Stad, ook in cas van arreſt haar buyten de Stad onvertogen regt te doen erlangen. Hy is ſonder kinderen nae te laeten in Weſtphalen doot gebleven voor een Caſteel genaamt Engelryk (2) 't geen den Hertog van Gelre belegert had. Nae ſyn aflyvigheyt is de Stad Grave en 't Land van Cuyk litigicus geworden tuſſchen Heer Wemmer van Cuyk des voornoemden Johannes Oom en tuſſchen Heer Jan de Cuyk Soone van wylen Hen-

Henderik de Cuyk Heere van Hoochstraeten des voornoemden Heer Johannes oudsten overleden Ooms Soon: dog heeft het Wemmer door behulp van goede vrinden behouden, en van Hertog Wenceslaus en Vrou Johanna te leen ontfangen (3).

AANTEKENINGEN
Op
JAN DEN IV.

(1) Het is dese Heer *Jan* geweest, waar van Knippenbergh *hist. Eccles. Ducat. Geld. lib.* 8. *cap.* 9. *pag.* 289. schryft: Joannes territorii Cuickensis Dominus de consensu Episcopi Leodiensis donavit anno 1371. Ordini Crucigerorum Capellam S. Agathæ, ea lege, ut Monasterium ibidem extruent Crucigeri. Donationem Urbanus sextus Pontificatus sui anno secundo per Eminentissimum Pilium titulo sanctæ Praxedis Cardinalem 1379. confirmavit: quemadmodum etiam testimonia authentica Cathedralis Capituli Leodiensis palam faciunt.

't Klooster van St. Aegten, zoo als het zich in 't jaer 1620 vertoonde, kan gesien werden, in Rademakers *Kabinet van Nederlandsche en Kleefsche outheden VI. deel. pag.* 319.

Tabulæ Cortebergenses à Wenceslao Brabantiæ & Luxeburgi Duce, ejusque Conjuge Joanna, anno 1372. editæ, & à Brabantiæ Proceribus, (:onder dese mede door *Joannes* Heer van *Cuyck*:) sigillatæ videri possunt in Miræi *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 325.

(2) *Jean* sire de *Cuyck*, *Grave* & *Hoogstraete* dict le jeune Compagnon d'Armes au Duc de Gueldres fut tué au Chasteau Engelryck en Westphalie en l'an 1388. il avoit ep. en l'an 1380. Mehaut de Boetselaer. Butk. *tom.* 2. *pag.* 57. alwaar notoir het jaar 1388. qualyk gestelt is, gelet *Wemmer* des selfs successeur den borgeren der Stad Grave haare privilegien bereyts in den jaare 1382. geconfirmeert had, siet het document onder No. 19. als mede dat dese *Jan* de *vierde* Heer der Stad *Grave* en des Lands van *Cuyk* ook Heer van Hoochstrate was, aangesien desselfs neef *Jan*, Soon van *Hendrik* Heer van *Hoochstraten*, die Heerlycheyt besat, gelyk gemelde Butkens selve schryft op de volgende plaats.

(3) Butkens *tom.* 1. *pag.* 506. *Jean* IV. fut tué en la fleur de son age à la suite du Duc de Gueldres au siege du Chasteau d'Engelryck en Westphalie sans laisser aucune posterité: par ou la terre de *Cuyck* fut querellée entre *Jean* de *Cuyck* sire de *Hoochstraeten*, fils de *Henry*, & son oncle *Wenemaer* de *Cuyck* Sire de *Meteren* & *Malsen*, qui par le support d'amis obtint finalement la possession, & fit hommage à nostre Duchesse tant pour la terre de *Cuyck* que pour la ville de *Grave*: tellement que consecutivement cinc seigneurs de *Cuyck* avoient relevé la ville de *Grave* des Ducs

& Duchesse de Brabant depuis la premiere acqueste faicte en l'an MCCC XXIII. par le Duc *Jean* III. siet Slichtenhorst *Geld. Geschied.* 8. *boek n.* 18. *p.* 163. Pontan. *d. lib. pag.* 322. Pont. Heuterus *rer. Burg. lib.* 2. *cap.* 20. die aldaar maar twee *Jannen* als Heeren van *Cuyck* tusschen *Otto* en *Wemmer*, en sulx sedert degemelde overlaetinge int geheel alleen vier noemen. Siet voor de aantekeningen op *Jan* den tweden *pag.* 97. Concernerende het omkomen van desen *Jan* den vierden, en het gepasseerde na syn doot schryst het Anonymi *Chronicon Ducum Brabantiæ pag.* 107. dit volgende: *Joannes* ivit cum Comite Gelriæ in obsidionem cujusdam castri, quod dicitur Engelryc, quod situm est super limites prope Westphaliam in qua expeditione, quod lugubre fuit, ipse diem clausit extremum. Quod ut comperit dominus *Joannes* filius domini de *Hoecbstraten* præparavit statim apparatum suum illuc tendendi, ut terram de *Cuick* & de *Grave* in suum acciperet Principatum. Sed prævenit eum *Wenemarus* patruus suus, junior trium fratrum, ut supra dictum est, qui primo ingressus est, & ex parte sua eam bene & sufficienter munivit. Veniente autem *Joanne* prædicto quilibet pro jure suo multa allegavit. Sed quoniam *Wenemarus* jam erat in possessione, & actualiter etiam compos effectus ipse obtinuit, & *Joannes* repulsus est.

Wemmer de Cuyk is gesuccedeert aan syn oudsten broeders Soon met seclusie van syn tweden broeders outsten Soon (1). Hy heeft Ao. 1382. No. 19. den borgeren haar privilegien geconfirmeert en in specie de vrydom op de Cuykse tollen, hy heeft Ao. 1387. siet No. 20. van Hertog Willem van Gulik (2) en van Gelre gelyken vrydom op de tollen syner Lande voor de Graafse borgers geobtineert in voegen sy in Brabant gewoon waeren. Hier uyt is blykelyk dat wy lang te voren in Brabant hebben vrygeweest, schoon de privilegien van dien in onse archiven niet syn te vinden. Hy heeft twee kinderen naegelaten als een Soon genaemt Johannes en een dogter Johanna (3).

AANTEKENINGEN

Op

WEMMER.

(1) Siet voor de aantekeningen op *Jan* den *Vierden* pag. 105. & seq.

(2) Ten tyde Willem Hertog van Gelre dit privilegie gaf, leefde des selfs Vader de Hertog van *Gulich* nog, waaromme hy sich daar geen Hertog van *Gulich*, maar alleen van *Gelre*, en Grave van *Zutphen* noemt.

Siet

Siet Tesschemacher *ann. Civ. pag. mihi* 398. alwaar hy schryft: Wilhelmus II. Juliæ Dux anno 1392. relicto successore filio primogenito Wilhelmo ex hac vita abiit.

(3) Alhoewel my geen schryvers, behalven Janiçon *in syn republ. der Vereenigde Nederl.* 3. *deel. pag.* 35. en de Auteur vande *Hedendaegse historie of tegenwoordige Staet van alle Volkeren* 12. *deels derde stukje pag.* 252. Waer van de eersten dit memoriael in handen heeft gehad, en de twede Janiçon is opgevolgt, syn voorgekomen, de welke van dese *Johanna* Heer *Wemmers* dochter ietwes vermelden, soo wordt nochtans sonneklaer gevereficeert door de bewijs stucken sub Nis. 21. 22. 23. 24. en 25. hier achter gevoegt, dat Heer *Wemmer* van *Cuyck*, een dogter genaamt *Johanna* heeft nagelaten.

Johannes de Cuyk Heer Wemmers Soon by 't leven van syn Vader door 't aanraden van de Gelderse de Stad Grave geoccupeert en syn Vader heel onbeleeft tracterende binnen Nymegen gevangen gebracht, en in praejuditie van den Hertog van Brabant syn voorschreve Stad Grave en Lande van Cuyk vande Gelderse te leen ontfangen (1), waarom de voorschreve Stad van wegen den Hertog van Brabant Ao. 1388. belegert en sterk bevogten is geworden, maar Hertog Willem van Gelre heeft die met weynig volk ontset, en 't leger van den Hertog van Brabant opgeslagen (2). Ten lesten de pais tusschen Brabant en Gelderlant gemaakt (3) en Heer Wemmer Ao. 1390. (4) overleden synde, soo is Heer Jan Heer geworden, en heeft de voorschreve Heerlykheyt van Cuyk en Grave in gevolge de conditien van vrede van den Hertog (5) van Brabant te leen ontfange. Hy heeft Ao. 1394. die vande Grave haar privilegien geconfirmeert en in specie de vrydom op de Cuykse tollen soo syn vader ook gegeven hadden; maar het schynt dat dit document int' ongereet is geraakt. Hy is kort daer nae in 't selve jaar sonder kinderen overleden en syn suster Johanna is hem gesuccedeert (6).

AANTEKENINGEN.

Op

JAN DEN V.

(1) Volgens Pontanus *lib.* 8. *pag.* 322. en Slichtenhorst *het selfde boek pag.* 163. Soude in 't jaar 1385. *Wemmer* van *Cuyck* door Hertog Willem ge-

gevangen en binnen Nimegen in de gysel kamer overleden syn; als wanneer de Geldersse de hand booden aan *Jan* Zoon van *Wemmer* en hem koppelden aen Willems onechte dochter, ende om de Stad met geweld aen Gelderland te trecken, verhief *Jan* (:voor-bygaende de Hertogin van Braband:) het leen van Willem, nam Geldersse besettinge in, en verliet eyndelyken het besit van de Grave, ende ontfingh daar voor andere opkomsten binnen Gelderland.

Divæus *rer. Brab. lib.* 16. *ad ann.* 1386. Schryft: Vedemarus ipso jure potior, occupatâ *Graviâ*, beneficiarium itidem Joannæ Principis se professus est. Hunc paullo post Joanni Domino Vuithemi, nomine Brabantinorum Graviam tradere volentem, *Joannes* filius, gener Gulielmi Ducis Gelriæ ex filia notha, socero vinctum tradidit, moxque soceri viribus occupato principatu, *Graviam* Gelrico præsidio custodiri permisit.

Maer hoe dese jaaren over een te brengen syn met het voorgemelde product onder No. 20. waar by Hertog Willem int jaar ons Heeren 1387. die sancti Arnulphi (:den 16. Augustus:) om sonderlinge liefde wille die hy tot synen lieve neve *Wemmer* Heer van *Cuyck* en synen erve hadde, den borgeren der Stad *Grave* den Vrydom op de tollen in al syne Landen heeft gegeven, kan ik niet wel vinden.

(2) Van dese belegering verhaelt Meyerus *annal. Fland. fol.* 208. *verso*. 1388. *Graviam* oppidum Gelriæ ad Mosam Brabanti obsident. Dux Audax suppetias mittit Joannæ Brabantinæ. cccc. equites ducibus Gulielmo Trimolo Burgundo & Gervasio Miranda. in obsidione *Graviæ* XL. milia pugnatorum fuisse traduntur. Victi tamen & fusi fugatique Brabanti à Gelderis: Multi cæsi. Multi Mosa flumine submersi. Capta XVII. signa militaria, quæ Neomagii ad aram Virginis matris in perpetuam memoriam Gelderus fixit. Siet ook Slichtenhorst 8. *boek. n.* 23. *en* 24. *pag.* 165. *& seq.* Divæus. *d lib. ad ann.* 1388. Butkens *trophées de Brab. tom.* 1. *pag.* 511. Pont. *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 327.

(3) Slichtenhorst segt op 't voorsz. jaar 1388. *pag.* 167. *n.* 26. *in fin.* Na dat dan de vreede met de Brabanders op den vorigen voet was herschaepen, ende bedongen, dat de bezitters vande *Grave* aen de vorsten van Braband in der tyd den leen-eed zouden hebben te doen, is een yegelyk in de Wynmaend wederom syns weegs gegaen. Et *pag. seq.* op 't jaar 1389. Opt volgende jaer droegh hy zorgh ende begeerde door gesanten op Johanna van Braband, dat de vrede tusschen beide onlanx getroffen (:waer na de Brabanders ook verlangden:) in 't wit mogt worden gesteld.

Pontanus *d. lib. & an. pag.* 329. Cum Brabantis vero pax hunc in modum facta: ut haberet nimirum servaretque unusquisque quod obtineret: summum in *Gravia* opidum Brabanto imperium maneret; possessorque se ejus beneficiarium, præstito juramento, profiteretur; captivi utrimque gratis dimitterentur; belli utraque pars sumptus suos sufferret. His mense Octobri peractis, ad sua se quisque recepit. Et *pag.* 331. Id, præter coetera cordi curaeque habuit, ut per delegatos, flagitantibus hoc ipsum quoque Brabantis, de pace, cujus superius cum Ducissa Johanna pactæ me-

meminimus, ageretur, eamque ſignatis codicillis ratam utrique firmamque facerent. Referunt hoc ad annum milleſimum trecenteſimum nonageſimum chronologi.

Butkens *troph. tom.* I. *pag.* 514. *in fin.* En ſuite de la paix traiĉtée entre noſtre Ducheſſe & le Duc de Gueldres furent deſignés de chasque coſté ſix Conſeilliers pour moderer toutes les differences qu'il y avoit entre eux, lesquels apres bonne enqueſte ordonnerent par forme d'arbitrage prononcé en la ville de Raveſteyn jour de S Severin XXIII. d'Oĉtobre de l'an MCCC. LXXXIX. Que la ville de *Grave* feroit comme auparavant de l'hommage de Brabant. Que les priſonniers de part & d'autre ſeroient delivrés, que chasque partie porteroit les fraix, deſpens & interest ſouffert durant les guerres pasſées; & parmi ce la Ducheſſe & le Duc de Gueldres demeureroient amis & en bonne paix.

Paĉtio & foedus ipſum literis Ducis Gelriæ comprehenſum hujusmodi: Wy Willem van Gulich by der genaden Gods Hertoge van Gelre ende Greve van Zutphen doen kont allen luden mit deſen apenen brieve, ende bekennen, dat wy by rade ende goitduncken onſer rade ende vriende mit onſer liever nichten Johanne Hertoginne van Luccenburg, van Brabant, ende van Lymburch, in orber ende nut ons, onſer beyder lande, ende onderſaten overdragen ſyn eenre vrientſchappen ende eendrachticheyt in manieren als hier na beſchreven ſtaet; Dats te weten, dat wy, onſe onderſaten, en Dienre, gene gewelt, angryp, oft onrecht keren en ſoilen an onſe lieve nichte voirſz. an hoiren Lande, ſteden, ſloten, luden, dienre of onderſaten, ende ſoilen doen verhoeden, weren, ende keren, na onſe besten in goeden trouwen, dat uit onſen lande, ſteden, ſloten, luden, Dienaren, of onderſaten, of van ymant anders, wie hi were, doer of uyt onſen landen, ſteden, ſloten, en weder in, eghene ſchade en ſal geſchien onſer liever nichten voirſz. noch hoiren lande, ſteden, ſloten, luden, ende onderſaten op beyden ſyden der Maſen, ende ſonderlinge Millen, Gangelt, ende Vucht. Ende weert ſake dat ymant van onſen onderſaten onder ons geguid, of geerft des wy machtich weren, hier tegen dede, dat ſoelen wy hem doin beteren ende richten met ſynen lyve ende guede. Ende dede oic dat ymant anders, die onder ons niet gegoidt noch geerft en waer, of des wy niet wale mechtich en weren, ende onſe vurſz. liever nichten Amptluden of onderſaten den vervolgden binnen onſen palen ende machten, ſoe ſoelen wy hem onſe Amptluden, ende onderſaten tot hoiren verſuyck daar toe behulplich ende byſtendich doin weſen, ende daer aver richten, gelike of die ſchade ons ſelven of onſen onderſaten gedaen wair. Alſo doch weert dat eyn ofte meere van onſe onderſaten of dienren, tot onſer liever nichten vorſz. of tot hoiren onderſaten of Dienren ein gerechtlike anſprake hadde, des ſoelen wy mechtich weſen, dat hem wedervare na anſpreke ende antwoerde, dat onſer liever nichten vurſz. Rade ende den onſen ſal duncken dat reden ende beſcheit ſy Ende deſe vurſz. vrientſchappe ende eendrachticheit hebben wy gelaiſt ende gelaiven in goeden trouwen te halden, ende te voldoin, durende alſo langhe als onſe leve nichte vurſz. leven

sal, behelsliken ons, onse erve, ende nacomelinge alsulcker ansprakeu ende rechten, die wy nu hebben of hebben moigen na dode onser liever nichten vursz. Ende in deser vrientschappen ende eendrachticheyt sal mit onser liever nichten vursz. stain ende wesen *Johan* Heer van *Cuyck* onse lieve swager: die onse dyener, ende ondersate is, ende syne lant, lude, sloite, ende ondersate, also lange als onse vursz. lieve nichte levet. Ende dese selve *Johan* sal van onse vursz. liever nichten ontfangen te lene also ons van alds heer comen is den *Grave* tusschen dit ende kersmisse neestcomende tot hoire versuyck mits hoire brieven of vrienden. Ende sy sal hem ende de syne dan geleiden ende veligen comende ende kerende. Ende als *Johan* dese ontfangenisse gedaen heft, so sal onse lieve Nichte vursz. hem sonder vertrecken doin na synre ansprake, die hy an hoir heft, ende na hoire antwoerde, dat hoir vrienden ende den synen sal duncken reden ende bescheit te wesen. Alle argelist uitgesceiden. In oerkonde ons segels dat wy by onser rechter wetentheyt an desen apenen brieve hebbe doen hangen. Ende omme dat te vaster te halden hebben wy gebeden onse lieve Raide ende vriende, Heren Henrich van Steenbergen Proist van Aldemunster tot Utrecht, Here Gerrit Here van Culenburch ende vander Leck, ende Heren Johan van Hoenseler geheiten vanden Velde Riddere, dat sy hoire segele, ende die Burgemeisteren, Schepenen, ende Rayde, van onsen steden van Nymegen, van Ruremunde, ende van Arnhem, dat sy onse vursz. steden segels an desen brief mit ons hebben doen hangen by onsen segel. Ende wy Henrick Proist van Aldemunster, Gerit Here van Culenburch, Johan van Hoenseler geheiten vande Velde Ridder, bekomen dat wy onse segel, ende wy Burgemeisteren, Schepene, ende Rayd der stede van Nymeghen, van Ruremunde, ende van Arnhem vursz. bekennen, dat wy onse steden segelen vursz. hebben ommebeden willeons genedigen Heren van Gelre by synen segel an desen brief doin hangen te tuge aller vurwaerden als vursz. is. Gegeven int jaer ons Heren CIↃ. CCC. ende XC. op sinte Severinus dach. vide in not. Ant. Matthæi *ad anonymi chron. Duc. Brab. pag.* 118. n. 1.

(4) Het precise jaar vant afsterven van Heer *Wemmer* van *Cuyck* heb ik by geen andere gevonden.

(5) Moet syn Hertoginne, namelyk Johanna; gelet Wenceslaus haer gemaal ten dien tyde bereyts overleden was, Knippenbergh *hist. Eccles. duc. Gelr. pag.* 108. edog of hy 1383. dan wel 1384. is afgestorven siet daar over Haræus *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 358.

(6) Dit blykt genoegsaem uyt het document onder No. 21.

Johanna de Cuyk Heer Wemmers dogter heeft Ao. 1394. de Stad Grave haar privilegien bevestigt en in specie den vrydom op den Cuyksen tol. Item dat men geen poorter in de klage van een doodslagh leggen sal, dan die daar aan hantdadig is geweest, of die met de wettige waarheyt betuygt word. Alsnog dat

dat die een doodslag doet niet meer verbeurt dan syn eygen proper goet: welke poinct dien conform Ao. 1684. siet No. 22. nog gerespecteert is by de Ed. Mog. Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden in saake tegens de geausugeerde aannemers der fortificatie werken alhier. Eyndelyk contineert dit privilegie van Vrou Johanna, dat soo een porter te water of te lande by ongeval syn lyf verloor hy daar aan geen goed verbeuren sal siet No. 21. Ik meen dat zy ook gelyk voorregt aan die vant Land van Cuyk gegeven heeft dat in de kom van St. Jansbeek soude berusten.

Sy heeft den 10. December (1) 1400. haar Stad Grave en Heerlykheit van Cuyk met alle regt en geregtigheyt overgegeven en gecedeert aan haaren neef Hertog Willem van Gulik, en van Gelre, en is de familie vande Heere van Cuyk ook met haar geeyndigt (2).

AANTEKENINGEN
Op
JOHANNA.

Butkens *trophees de Brab. tom.* 1. *pag.* 520. *ad ann.* 1399. schryft: Le Duc le Bourgogne fit dresser belle & puissante armée en intention de passer lui mesme au secours de sa belle tante nostre Duchesse tellement que le Duc de Gueldres considerant qu'il auroit à faire à forte partie, fit par amis traicter en sorte que pour mettre bas les armes & moderer les dissention une journée seroit tenue à Ravesteyn, ou de la part de nostre Duchesse furent deputés Sweer d'Abcoude sire de Gaesbeck, Putte & Stryen, Willaume de Milenberg sire de Sevenborn & Cranendonck, Jean van Calsteren & Renier Grootheer Prevost de Maestricht; & de par le Duc de Gueldres Jean sire de Ryferscheyt, Thiery de Bronchorst sire de Batenborg, Hubert sire de Culemborg, Alard sire de Bueren & Gerard sire de Werdenbourg, lesquels finalement le V. de May jour de S. Boniface en l'an susdict arresterent certaines convenances par lesquelles fut dict que *Willaume* sire de *Cuyck* fils *Bastard* au Duc de *Gueldres* recevroit de nostre Duchesse à la hommage la ville de *Grave* en la mesme forme comme les sires de *Cuyck* la souloient tenir, & que la dicte ville & chasteau devroient estre à tousiours places ouvertes aux Ducs de Brabant, à ceste condition toutesfois que la Ducesse durant la vie du Duc de Gueldres, ni le mesme Duc durant la vie de la Ducesse, ne pouront de ladicte ville & Chastean porter dommage l'un à l'autre reciproquement, de quoi furent depeschées lettres par le Duc

Duc de Gueldres le lundi apres la S. Boniface susdicte, & séellées par lui, les arbitres susdicts, & Jean sire de Molenarck: quoi suivant nostre Duchesse receut à hommage ledict Bastard de Gueldres.

Nochtans werd in het Anonymi *Chron. Duc. Brab.* door Ant. Matthæus uytgegeven *pag.* 125. hier van niets anders, dan het volgende gevonden: Philippus Dux Burgundiæ præparavit se cum omni & maxima militia Provinciarum suarum venire contra Ducem Gelriæ æstate futura. Quod Gelrienses audientes timuerunt valde à facie ejus, habueruntque secretum consilium cum his, qui familiarius adhærebant Duxissæ Joannæ, quatenus inter eos pax reformaretur, ac Deo prosperante convenerunt ambæ partes apud Ravesteyn & ibi colloquentes ac mature tractantes conclusio pacis facta est anno Domini CIↃ. CCC. XCIX.

En by Slichtenhorst *Geld. geschied. lib.* 8. *pag.* 171. *n.* 35. *in fin. ad ann.* 1398. Daer na gingen er tusschen beyde, die een wapen stand eyndigende met het begin van de lente, ofte (: soo andere dryven :) een altoosduerende vrede beslooten. De vernaemste koppelaer hier van was aen de zyd vande Hertogin Heer Reynier Proost van Mastricht, neffens de Heeren van Gaesbeek, Sweer van Kranendonk, en Jan van Kulenburgh: Willems volmachtigers waren de Heeren van Reiferscheyd, van Kulenburgh, van Oyen, en van Mora. vid Pontan. *Hist. Geld. lib.* 8. *pag.* 339. Pont Heuteri *rer. Burg. lib.* 2. *cap.* 21.

(1) Dat Willem Hertog van Gulik en Gelre den 16. December des jaars 1400. is geweest Heer vande Stad *Grave* en den Lande van *Cuyck*, is af te nemen uyt de bevestinge der privilegien sub No. 23. maer of daarom de overgifte van Vrouwe *Joanna* van *Cuyck* juyst op den 10. der selver maand December is geschiedt geweest, gelyk de auteur stelt, durve ik niet positive toestemmen, en wel te minder, om dat nooyt eenig bewys van dese overgifte ofte diploma daar van gesien hebbe.

(2) Het kan wel wesen, dat de linie van Heer *Wemmer* van *Cuyck* met *Joanna* desselfs dogter geëyndigt is, alhoewel uyt het document No. 21. schynt, als soude dese *Johanna* nog een suster gehad hebben, die getrouwt was geweest met *Herbert* van *Hoekelom* Heer van *Artois*, maar geensints de geheele familie vande Heeren van *Cuyck*, aangesien by Miræus *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 325. gevonden wordt seeker foedus unionis inter Brabantos & Limburgenses anno 1415. initum, het welke onder meer andere ook besegelt is door *Johannes* de *Cuyck* Heer van *Hoochstraten*: Et dans le grand theatre sacrée du Duché de Brabant *tom.* 2. *part.* 2. *pag.* 112. een begraafplaats in de kerke van 't Klooster der kanoniken regulier van St. Augustyn tot Corsendonk. waar op geschreven staet: *HIER LEGHET BEGRAVEN H. JOHAN VAN CUYC RIDDERE HEERE VAN HOOECHSTRATEN DIE DE BORCH TOT GELMEN HEEF DOEN MAEKEN FOND . . . . . DEN BEGINSEL DER CANOSIEN VAN HOECHSTRATEN DIE STARF INT JAER ONS HEEREN DUSENT CCCC. ENDE XLII. XV. IN JUNIO.* Siet ook Gramaye *Antverpia cap.* 11. en Le Roy *not. Marchion. S. R. I. pag.* 336. & 408.

Maar of schoon gemelde Heer *Jan* van *Cuyc* hier nog genoemt werd Heer

Heer van *Hoochstraten*, soo hadde echter volgens voorschreven Gramaye *loc. cit.* Franck van *Borsele* den tytel van Heer van *Hoochstraten* al in den jaare 1433. aangenomen. Ende wordt in de *beschr. van de Stad Brielle en Landen van Voorne* door Cornelis van Alkemade 2. *deel. pag.* 67. gevonden een brief de dato 13. Octob. 1436. waar by Frank van *Borsele* belooft de Vissery in de stedegragten van den Briel, door de Stad aan hem vergunt voor zyn leven, niemant te zullen verhueren, verpagten nog weg geven, maar zelfs te gebruiken, tot zyn eigen behoef, op pene van Verstek, in den welken hy sich schryft: Franck van Borsele, Grave van Oistervant, Heere van Voorne, van Zuylen, van *Hoogbstraten*, van Sinte Martins dyck, ende van Kortkene.

By van Loon *in het historisch bewys pag.* 255. vindt men ook dat de Graaf van *Cuyk* op den Ryksdag van den jaare 1471. zoude beschreven en verschenen zyn. Ziet voor de aantekeningen op Herman den tweden *pag.* 59. *n.* 5. *in fin.*

Wilhelmus hertog van Gulik en van Gelre (1) by de voorsz. overgifte alsoo heer geworden vande Stad Grave en Lande van Cuyk, vinde nogtans niet dat daar van ten volle heeft gegaudeert, apparent dat door de quade menagie en confusien 't sedert de doot van heer Otto eenige belastinge of alienatie van gedeeltens gedaan sullen syn (2). Hy heeft syn Stad Grave gepossideert en Ao. 1400. siet No. 23. (3) haar privilegien bevestigt en in specie de vrijdom op de tollen in al syn landen. eodem die & anno, siet No. 24. heeft hy ook den lande van Cuyk haare regten bevestigt met dese woorden: DAT WY VOORT ONSE DORPEN EN ONS ALING LANT VAN CUYK VAN OEFFELRE BEEKE NEDERWAARTS &c. ergo van Beugen en opwaarts moet hy geen eygendom gehad hebben (4). 't Is mede notanter dat Oeffelt of Uffelt dies tyts ook noch Cuyks geweest is. Ik heb een brief gevonden, siet No. 25. het origineel van welk ik aan eenen Wyenberg tot Vierlinxbeek gegeven heb, meldende de Ao. 1403. daar by Udo de Boye sig in die tyd qualificeert Heer van Vierlingsbeek, Maasese en Holtsese en der ingesetenen privilegie confirmeert, soo sy van heer Otto en vrou Johanna hadden. Tot verder blyk dat dit Vierlingsbeek een separate singieurie geweest kan syn, vind men daar nog een antiquityt, te weten ontrent de kerck by een poeltie staat een oude populiere boom, daar een kaak-

beugel aangehegt en door lancheyt des tyts wel half ingewasſchen is. Hoe dit afgedeelt en wanneer weder 't ſamen gebragt, is my ganſch duyſter en onbekent. Dan de ſaak als vooren aangemerkt is dit lant ſeer nae in drie portien verdeelt geweest, als Cuyk met het Nederampt, Boxmeer te midden, en Vierlingsbeek boven. Hertog Willem heeft Ao. 1401. No. 26. ſyn dorpen Cuyk, Mil, Beers en Eesſcharen begiftigt met vyf hoeven van ſyn turfspeel onder Mil voorſz. Hy is cort daar aan overleden en ſyn broeder Reynout is hem geſuccedeert (5).

AANTEKENINGEN

Op

WILHELMUS.

Hertog van Gulik en van Gelre.

(1) Knippenbergh *hiſt. eccles. Duc. Gelriæ pag.* 107. ſchryft: Gelriam hærede vacuam obtinet Guilielmus Juliacus, Dux Geldriæ quartus, qui varia cum Brabantis, ac Prutenis bella geſſit.

Teſſchenmacher *annal. part.* 2. *mihi fol.* 398. Wilhelmus, ejus nominis IX. 3. Juliæ, ac. 4. Gelriæ Dux.

Slichtenhorst *Gelders. Geſchied.* 8. *boek pag.* 154. Willem de eerste, uyt de ſtam van Gulich vierde Hertog van Gelder en Gulich en Grave van Zutveen.

Pontan. *hiſt. Gelr. lib.* 8. *pag.* 299. Gulielmus I. Juliacus, Dux IV. & *pag. preced. in Summar.* Gulielmus II. Juliacenſium, & IV. Gelrenſium Dux, filius Mariæ Gelrenſis & Gulielmi Juliacenſis.

(2) Uyt het document ſub No. 25. is af te nemen; dat *Joanna* van *Cuyk* Venlingsbeek, Maſeſe en Holteſe nog moet beſeten hebben, dewyl *Udo de Boye* daar by confirmeert alle de regten, die de ingeſetenen aldaar hadden van Heer *Otten* tyde Heer van *Cuyk*, doen hy leefde, des God genadig ſy, en die Juffrou *Janna* van *Cuyk* wylner was Joncheer *Wemmers* dogter Heere van *Cuyk* den gemeenen Lande van *Cuyk* gegeven en beſegelt heeft.

(3) Miſschien heeft Slichtenhorst *in ſyn Gelderſche geſchiedenisſen* deze confirmatie van privilegien in het ooggehadt, wanneer hy *op het jaar* 1400. 8. *boek pag.* 172. *n.* 38. ſegt: Uyt zeeker een brief kan men beſpeuren, dat, niet tegenſtaande het Brabants verbond, de poorteren vande Stad *Grave* onſen Hertogh *Willem* als hun wettelyken erfheer hebben erkent en aengehangen.

Et

Et Pontan. *lib.* 8. *pag.* 340. *ad d. ann.* 1400. Cum Brabanto quod erat super *Gravia* pactum, ut est relatum superius *ad. ann.* 1388. id aut irritum, aut firmiter minus servatum indicant codicilli hujus æræ, ex quibus est intelligere, habitum agnitumque à *Graviensibus* Ducem *Gulielmum* pro Duce dominoque ipsorum hæreditario.

(4) *Vid. n.* 2.

(5) Butkens *trophées de Brabant. tom.* 1. *pag.* 522. dit: Le Duc de Gueldres & de Juliers qui avoit tant fait la guerre à nostre pays tres passa le XVI. de Fevrier de l'an MCCCC. II. ne laissant aucun enfant de Catharine de Baviere fille au Comte de Haynaut sa femme, & lui succeda Raynaud son frere. Ils estoient fils de Willaume Duc de Juliers & de Marie fille de Raynaud Duc de Gueldres.

Teschenmacher *ann. Cliviæ part.* 2. *pag. mihi* 401. Anno 1402. Ludovico Aurelianensi contra Burgundum foedere cum eo in odium Brabantinorum facto 500. Equites adduxit: Sed inde domum reversus an. eodem 1402. 16. Feb. aliis Cal. Martii diem clausit in his terris supremum in claustro Monchusio prope Arenacum, cum uxore conditus.

Slichtenhorst *geld. Gesch.* 8. *boek pag.* 174. Hertog Willem viel voort na zyne wederkomst op 't eynd van 't jaar in een flaeuwigheyd. Wanneer hy sich van dagh tot dagh erger bevont dacht hy op syne sterflykheyd, ende om voor zyne dood van het zyne yet te bevelen, dat na syne dood eerst gelden zoude. In zyne uiterste wille ingesteld by zyn geswooren schryver Herman Mollart, gaf hy aan zyne Zoon *Willem* van *Kuyk* te leen het huys en gebied van Middelaer uytgenomen den tol vande Maes.

En *op het jaar* 1402. Daar na is de vorst den 16. van de volgende maend op 't 38. jaar syns ouderdoms in zyn hof tot Arnhem ontslaepen. 't Lichaem is volgens syn begeeren int Carthuser Klooster te Monickhuysen by dat van syne waerde by-slaep Catharine ondergeleyd. Door syn toe-doen heeft het Hertoghdom onder andere aengewonnen dese Vastigheden en Heerlykheden, Randeroyen, *de Grave*, *Kuyk*, Born, Schoonvorst, en 't vernaemde slot van Oyen.

Dese gemelde uyterste wille is te sien by Pontan. *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 350. *& seqq.* waar in onder anderen mede gevonden wordt dit volgende: Donavimus præterea testamentoque legavimus *Gulielmo* filio nostro *Cuykensi* domum ac ditionem Middelariæ cum appendice universa annuisque censibus, quomodo eadem olim possedit Arnoldus ab Hoemen, excepto ac reservato hæredibus nostris, quod Middelariæ dependitur, Mosæ telonio.

En welckers schryver sig *pag.* 354. noemt Hermannus Nollart, Clericus Trajectinæ dioeceseos, publicus Apostolicâ & Imperiali auctoritate Notarius, illustrissimi Principis & domini mei gloriosissimi, domini Wilhelmi Ducis Gelriæ & Juliacensis ac Comitis Zutphaniæ secretarius & scriba juratus.

Wyders vervolgt Pontan. aldaar; Quibus ex codicillis, præter cetera, est intelligere, filios naturales Gulielmo Duci fuisse plures, præter filiam *Mariam*. Quibus ille singulis liberalissime prospectum voluit. *Mariæ* etiam superius Ducissam Catharinam, conjugem ejus, suo testamento meminisse

minisse ex actis ejusdem Testamenti, quæ jam sunt posita ad annum 1400, liquet. Ubi & monuisse nos scio, nominari & alteram ejus filiam notham, quæ nuptui est data *Joanni Cucii* dynastæ, ut est ad annum 1385. & 1387. jam modo memoratum. Cujus tamen nec hic, nec in Ducissæ tabulis mentionem ullam fieri ob id fortasse verisimile est, quod vel diem obierit, vel etiam quod ei jam antè, utpote maritatæ, satis provisum fuerit.

Hinc proximo, qui sequutus est, mense Februar. MCCCCII. Dux Gulielmus corpore jam animoque fatiscens, se spiritumque suum Deo optimo Max. commendavit, ac certâ in Deum fiducia ac spe mortalitatem in palatio suo Arnhemii complevit, ejusdem mensis die decimo sexto, ætatis suæ anno trigesimo octavo vixdum completo: Exequiæ ingenti magnificentiâ celebratæ ibidem conditumque funus in eodem, quo conjux Catharina, monasterio, quod Arenaco est proximum, Monachusio; idque ex ejusdem decreto ultimaque voluntate, quemadmodum in tabulis testamenti ipsius expressum jam modo meminimus. Quantis idem Gelriæ Ducatum Zutphaniæque Comitatum hærediis bonisque adauxerit, loquuntur, præter alia, dynastiæ territoriaque perplura, & in his, de quibus suo superius loco injecimus, Randeroya, *Gravia*, *Cuca*, Borna, Schoonvorsta & Oyæ castrum munitissimum, ut addere de ceteris, aut isto hic loco repetere supersedeam.

Mejerus *in annal. Flandriæ ad annum* MCCCC. I. *fol.* 218. vers. Scribit: Reversus domum Gelrius diem suum obiit sine liberis XIIII. Calend. Martias, tumulatus cum Catharina uxore apud Monachusam, hoc est, Monachorum domum. Successit illi in Juliacum, Gelriam, & Zutphaniam Raynoldus frater ejus quartus sui nominis.

Om dese Schryvers wegens het sterfjaar van Hertog Willem over een te brengen mag hier wel aangehaald worden het geen Knippenberg *hist. Eccles. Duc. Gelriæ pag.* 132. aan sye lesers met dese woorden waarschouwt: Cum Mejeri Annales Flandriæ hinc inde in testimonium adduxerim, id de eo notare libet, Meierum in signandis quas narrat, rebus annum veteri Gallorum more à Paschate inchoasse, cum alii Romanorum methodum secuti initium anni à Calendis Januariis faciant, atque apparens hinc inter historicos discrepantia quædam videatur; attamen re propius inspectâ conveniant. Exemplo sit mors Caroli Burgundi, ubi Meieri historia desinit, hanc utpote pridie Epiphaniæ id est 5. Januarii factam ad annum 1476. refert citatus Auctor, cum alii eandem anno 1477. consignent; neque ulla hinc inter narrantes contrarietas: porro mors Caroli, sicut & alia, quæ à Januario usque ad sequens Pascha acciderunt, ad annum 1476. spectabant, ast juxta Romanorum morem facto à Calendis Januariis anni principio, dicta mors ad annum subsequentem, nempe 1477. referenda erat. Quæ diversa anni inchoandi ratio si attendatur, pleraque quæ apud Historicos inter se pugnare videntur, hac ratione facile conciliantur.

Reinoud hertog van Gelre en van Gulik (1) heer der Stad Grave en lande van Cuyk heeft Ao. 1402. No. 27. de stad haar previlegien ge-

geconfirmeert en in specie den vrydom op de tollen in al syne landen, die hy doenmaals had of naemaals verkrygen mogt, dit heeft hy naderhant, siet No. 28. gerenoveert Ao. 1410. Eodem Ao. 1410 No. 29 exprimeert hy syn lant van Cuyk, gelyk syn broeder en voorsaat hertog Willem, te weten CUYK, MIL, BEERS, EESSCHAREN MET NEERLOON en niet meer (: of en wat Gasfel en Tongelaar dies tyts was vind ik niet :) confirmerende de ingezetenen haar priveligien, met specifice insertie als vrou Johanna dat niemand in de klage van een dootslag geleit sal werden hy en sy daar aan hantdadig of met der wettige waarheyd overtuygt: dat ook niemand over dootslag meer verbeuren sal dan syn eygen proper goet, sonder dat van syn Vrou of kinderen te zullen vervegten: en eyndelyk soo imand by ongeval syn lyf verloor te water of te lande, dat hy daar aan niet verbeuren sal; met speciael bevel aan synen Amptman om dat solemneel te besweren. By synen tyd en regeringe op St. Servaas nagt Ao. 1415. is de stad Grave door een schielyken brant tot een onmetelyke schade heel en al in de asschen geleyt, uytgenome 4. of 5. huysen, selfs ook de kerk en het capittel: desen brant was soo vehement, dat ider syns lyfs genoeg te bergen had, mitsdien geen of weinig goederen geconserveert syn, soo als ik in de voorsz. anniversaria der Canoniken aangetekent heb gevonden (2). Hy is sonder kinderen overleden (3). en Arnoud van Egmont, daar hy outoom (4). van was is hem gesuccedeert. Nog by syn leven Ao. 1418. siet No. 30. slooten die van Nymegen, Thiel, Saltbommel, Maasbommel, Grave en Gent met sommige vande ridderschap een verdrag, om neven de andere steden en leden des Hertogs landen 't samen te houden en te verdedigen, en inval den hertog sonder kinderen stierf geen anderen aen te nemen dan met de meeste stemmen (5). Ao. 1419 siet No. 31. heeft de vorstinne Maria (:genaamt Maria van Harcourt nigte vanden hertog van Orleans uyt koninklyke stamme (6). en die hy Ao. 1405. getrouwt had :) met Jan Schellart van Oppendorp en andere gequalificeerde in naam van den hertog verklaart het voorsz. gedrag niet euvel te sullen nemen, en belooft dat den hertog hare man de stad Grave

van Gelderlant noyt soude separeren of versetten, dan uyt noot en met consent van het gemene lant (7).

AANTEKENINGEN

Op

REYNOUD.

Hertog van Gelre en van Gulik.

(1) Knippenbergh *hist. Duc. Gelr. pag.* 113. noemt hem Reinaldus IV. Juliacus ac quintus Geldriæ Dux.

Teschenmacher *ann. part.* 2. *pag. mihi* 402. Reinholdus nominis III. quintus Gelriæ, ac quartus Juliæ Dux.

Slichtenhorst *Geld. geschied.* 8. *boek pag.* 175. Reynald de vierde, uyt de stam van Gulich, vyfde Hertogh van Gelder en Gulich, en Grave van Zutveen.

Pontan. *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 357. Reinaldus IV. Dux Gelriæ ac Juliaci &c.

Int jaar 1407. heeft dese Hertog Reynald wegens de Stad en 't Kasteel vande *Greve* den Hertog Antonius van Brabant als Leenheer erkent. vid. Teschenm. *d. part.* 2. *pag. mihi* 403. ubi: Ad Brabantinam denique controversiam quod attinet, supra dictum est, quod frater ejus Wilhelmus inter cætera etiam ob *Graviam* cum Johanna belligeravit: Quod quia compositum & *Gravia* jure clientelæ Geldriæ unita mansit, hanc Reinholdus, Roberto Palatino Imp. Subnixus, Anthonio Philippi 2. Burgundi filio anno 1406. præstare recusavit; Unde bello ab eo impetitus anno 1407. 23. Octob. eandem præstitit.

Slichtenhorst *d. lib. pag.* 178. *n.* 48. De nieuws ingehalde Hertogh van Braband Antonis vond op desen tyd goed Vorst Reynald over de Heerlykheyd *van Kuyk* en zyne moeder-stad *Grave* aan te spreeken, welke hy voor een leen van Braband was houdende; te meer dewyl Reynald van hem als nieuwen leen-heer had versuymt verly te begeeren: waaromme Hertog Antonis een opzet had onsen Reynold gewapender hand te dwingen, om hy hem het voorzeyde leen te koemen belyden. Reynald voelende zyn zelven ongereed ende syn vyand voor dien tyd niet gewoogen, zond Hertogh Antonis een man van aensien tot aen Valkenburgh tegen; alwaar besloten wierd, dat Reynald een heer-gewaed van etlyke duyzend kroonen aen den Brabander zoude opbrengen, ende in eygen lyf naer Braband koemen, om hem Leenheer te erkennen vande gedachte *Heerlykheden*; gelyk ook dienvolgens de eed gedaen is int Dorp Empel aen de Maes niet ver van s'Hertogenbos, in handen van Willem den

den jongen Grave van Seyne, in 't oog van veele honderd menschen.

Knippenbergh *d. tract. pag.* 114. Anthonius Philippi Burgundi Secundo genitus, in quem Joanna Brabantica Ducatum suum transtulerat, à Gelro homagium exigit intuitu *oppidi Graviensis*, ast Reinaldo nonnihil cunctante ingentes subito copias transito Mosâ Falcoburgum infudit, Geldriæ hostiliter imminens; quo accepto Gelder pacis, quam belli amantior clientelam 1407. XXIII. Octobris Brabanto præstitit.

Pontanus *d. lib.* 8. *pag.* 367. Inauguratus Brabantiæ Dux Antonius è re existimabat Gelriæ ac Juliaci Ducem Reinaldum, de *Cucæ Dynastia* &, quæ ejus *metropolis Graviæ* civitate; cum *utrumque* Brabantiæ esse beneficium judicaret, propius compellare: & maxime quod Reinaldus, ab obitu fratris sui Gulielmi, Ducatum Juliaci ac Gelriæ tenens, apud se, jam noviter Brabantiæ Ducem creatum, clientelam professus haud fuisset. . . . . . . Memorat *vernaculum Brabantiæ chronicon*, Ducem Antonium Valkenburgum motis castris, constituisse vi adigere Reinaldum Gelriæ ac Juliaci Ducem, ut *Cucæ & Graviæ* ditionem à se ut clientelarem susciperet: Sed Reinaldum, qui se imparatum nec viribus parem animadvertebat; Valkenburgum virum gravem ac honorabilem, cujus nomen Chronicon non exprimit, Duci Antonio in occursum misisse: ac ibi statutum, ut Duci Antonio millenos aliquot coronatos Dux Reinaldus penderet, ipseque in Brabantiam accederet, ibi Ducem Antonium Dynastiæ jam dictæ dominum ac beneficiarium agniturus: atque id haud multò exinde, ipsa die, qui Severino sacer est, à Duce Reinaldo præstitum, fecisseque hoc nomine ipsum Duci Brabantiæ Sacramentum in pago Empelæ, ad Mosæ crepidinem sito, haud procul Busco Ducis, inspectantibus pro more perpluribus.

Anonymi *chron. Duc. Brab. cum observ. Ant. Matthæi pag.* 135. Porro Reynoldus Dux Gelriæ ac Juliacensis audiens, tantam multitudinem exercitus circa partes illas congregatam timuit valde, ne propter ipsum hoc fuerat practicatum, sicut & revera pro magna parte fuit. Nam ipse post mortem fratris sui Gulielmi sine liberis defuncti homagium non fecerat Franciæ Duxissæ, nec Anthonio Duci de *oppido Graven & terra ad ipsum pertinente.* Misit ergo quantocyus Consiliarios suos & notabiles viros ad ipsum, & tractantes de pace convenit inter eos, quod ipse Reynoldus solveret ei multa millia Renensium aureorum, & insuper quod ipse veniret in Brabantiam feudum suum recepturus ab eo. Anthonius cum nobilibus & militibus & cum Philippo fratre suo perrexit ad Buscumducis, & inde accesserunt usque ad Empel supra Mosam. Venit ad illum locum Dux Gelriæ Reynoldus, & valde solemniter fecit homagium sibi *de terris supradictis*, & ab invicem cum pace & caritate discesserunt.

Litteras homagii hisce verbis refert Pontanus *loc. sup. cit.*

Nos Reinaldus Dei gratiâ Dux Juliaci ac Gelriæ & Comes Zupthaniæ omnibus constare volumus, nos isto die in pago Empelæ supra Mosam accepisse è manibus cognati nostri dilecti Ducis Brabantiæ nostram *civitatem atque arcem Graviæ*: eique hoc nomine homagium præstitisse, ad cujus cer-

certiorem fidem sigillum nostrum hisce appendi fecimus, quæ datæ sunt A. Ch. 1407. die dominicâ S. Severini, præsentibus ex consiliariis nostris nobili domino Johanne de Arckel & Hagestein, & domino Johanne Schelart de Oppendorp, magistro Curiæ, & Johanne Wyenheist equitibus, vid. Vredius *geneal. comit. Fland. part.* 2. *pag.* 89. Divæus *rer. Brab. lib.* 17. Haræi *ann. Brab. tom.* 1. *pag.* 374. & 376.

(2) In den Gildenbrief van Hertog Arnout voor die van het kleermakers ampt onder N. 39. wordt gementioneert, dat de brieven daar af in voortyden in den brant verlooren en verwaarloost waaren: sekerlyk sal het selve syn reflexie op desen brand hebben, waar van in het resolutie boek vande Magistraat der Stad Grave beginnende met den jaare 1551. fol. 22. het volgende gevonden werd: Dat die Heeren van Cuyk alsulken Corpus van den banwyn der Stad erffelyk hebben uytgegeven veur veertig Ponden Pajements, daer van de Originael bescheet, met andere brieven en segel daer van wezende in den jaere MCCCC. en vyftien, op Sunt Servaes nagt, als die Stad metten Raedhuyse, ende die Kerke afbrande, metten brand vernield is. Edog, voor soo veel aanbelangd het geene de Autheur op meer plaetsen vande anniversaria der Canoniken vermelt, moet ik bekennen dat noyt heb konnen ontdekken, waar die als nu syn, of ten tyde van den auteur geweest mochten hebben, waarom men alle het geen, waar van geene andere preuves, buiten die soo genoemde anniversaria worden bygebracht, op het goed geloof van den Auteur sal moeten aennemen.

(3) Tandem sibi tamen morte equo descendens ut naturæ opus expleret, nullis relictis hæredibus in LATHUM prope Arenacum in profesto Johannis Baptistæ anno 1423. defecit, & in claustro Monchusio ad latus fratris Wilhelmi tumulatus est. Teschenmacher *pag. m.* 403.

Slichtenhorst *op 't gemelde jaar* 1423. 8. *boek. pag.* 193. *n.* 85. schryft: Onder dit is Hertogh Reynald uyt dese na d'andere wereld verscheyden, daegs na de geboorte van Jan den Dooper omtrent de driede uyre aftermiddagh, aengegreepen synde van een haestige krankte, die hem onvoorsiens in de boerschap ter Let by Rosendael van 't leven ter dood braght, na dat hy 21. jaeren syne landen wysselyken had bedient. Hy is bezyden syn broeder Hertogh Willem in 't Carthuyser-Klooster van Monikhuyssen by Arnhem begraeven 't zaemen met syne helm en schild, als wezende de laetste Heer van Gelder uyt het bloed van Nassouw. Siet Pontan. *lib.* 8. *pag.* 415. Aquilii *Chron. Gelr. compend. pag. mihi.* 35. & *in addit.* Knippenb. *pag.* 118.

(4) Na de met betamelyke pracht gehouden lykplight van Reynald, is Arnold van Egmond, after neve van de vorsten Willem en Reynald uyt hun zuster Johanne, by de Staeten des lands voor Hertogh van Gelder en Grave van Zutphen binnen de Stad Nymegen in-gewillighd. Op den sesten van Hoymaend zwooren hem met opgesteeken vingeren Willem Heer van Bueren en Isselsteyn, neffens de Proosten van Aken, ende van onse L. Vrouw int Sticht van Utrecht. Slicht. 9. *boek. pag.* 209.

By

By Knippenbergh *hist. eccles. Duc. Gelr.* werdt *pag.* 119. uyt Aquilius en Pontanus dit Schema Genealogicum Arnoldi Egmondani gevonden:

Conjuges

Maria filia Reinaldi Geldriæ Ducis primi. — *Guilielmus Dux Juliæ*

horum libri

Guilielmus Dux Geldriae & Juliæ sine hærede decedit. — *Joanna nupta domino ab Erckel cui peperit* — *Reinaldus Dux Geldriæ & Juliæ improlis obiit.*

Gulielmum Dominum ab Arckel ad Gorichem seu Gorcumiam cæsum. — *Mariam conjugem Joannis Comitis Egmondani, cui peperit.*

Arnoldum Egmondanum ejus nominis primum, Geldriæ Ducem. — *Guilielmum Iselstei-nium Buræ dynastam apponit Pontanus.*

Offschoon Knippenberg in dit Schema schryft: Maria Uxor Joannis *Comitis* Egmondani, soo noemt hem echter Aquilius alleen: *Dynasta* Egmondanus, en Pontanus: Johannes *Egmondæ Dominus.* vid. Aquil. *chron. Gelr. comp. pag.* 36. & Pontan. *lib.* 8. *pag.* 416.

Alhoewel de selve Pontan. *lib.* 9. *pag.* 422. & 423. *ad an.* 1424. segt: Imperator Sigismundus literis, quæ *Johannem Egmondanum* concernunt, nobilitatem imperii, quæ hoc ipsum obsequio ac fide erga imperium mereatur, altius evehi ac dignioribus honorum insigniis ornari, sibi esse cordi ac curæ commemorat; & ideo *Johannem Egmondanum* hac suâ regiâ gratiâ, præ ceteris, ob ejus erga Imperium Romanum merita, uti frui cupit, atque eum, ejusque ex ipso legitimè natam prosapiam universam, filios filiasque, & si qui ex eis longâ serie exinde progenerarentur, eâ, quâ pollet, regiâ potestate, idque animo deliberato, & habito cum Principibus, Comitibus omnibusque Imperii fidelibus consilio, esse honestatos, nobilitatos altiusque evectos, ac veros *Comites* ac *Comitissas Egmondæ* in Dei nomine declaratos ac pronunciatos; atque hisce se coram omnibus eosdem tales agnoscere, declarare ac pronunciare testatur: serio omnibus Imperii subditis ac fidelibus per præsentes codicillos mandans imperansque, ne quid adversus hanc suam Imperialem gratiam faciant committantque. His subscriptum legebatur; Ad mandatum Domini Regis Johannes episcopus Zaigenberensis, Cancellarius.

En Slichtenhorst 9. *boek pag.* 211. *op 't jaar* 1424. *n.* 5. Op Marien Hemelvaersdag gaf Keyser Sigismundus, die doen te Ofen (:Buda popularibus dicta:) in Hongaryen was, verscheyde brieven uyt, raekende onse landschap, ende desselfs Hertogh en Ruwaerd. In den eersten verklaerde hy, *Jan van Egmond*, met alle zijne echte zoonen, dochteren, ende hun naekomelingen voor waere *Graven* en *Graavinnen* van Egmond.

Van Loon *historisch bewys, dat het Graafschap van Holland een Leen des Duytschen Ryks geweest is. pag.* 195. Vanden Kabeljaauwschen aanhang was het Geslacht van *Egmond* een der voornaamste hoofden, welken de manlyke erfvolging, zoo als wy, gemeld hebben, voorstouden, en des ook zoo door het innemen van Ysselsteyn en Gornichem als anders, by 't leeven van Johan van Beyere ongemeen geyverd hadt, om den zelven aan het bezit van alle die landen te helpen, met welken hem Keyser Sigismund verleyd hadt. En waarom dees Vorst, uyt erkentenis van den ongemeenen yver, welken het *Egmondsche* Huys, tot handhaaving van des Ryks gerechtigheden, by dat geval hadt laaten blyken, de gemelde Heeren van *Egmond*, volgens het recht, 't gene den Duytschen Keyzeren te die tyden in Holland, om de inwooneren aldaar te konnen vereedelen, als dan toekwam, tot den *Graaflyken stand* in 't voorgaande jaar verheft hadt.

Nochtans verhaelt Gouthoeven *Chron. van Holland pag.* 129. Heer Johan, heere van Egmont, geboren An. 1438. Ridder geslagen te Jerusalem, An. 1465. An. 1484. gekocht hebbende de heerlykheydt van Purmereynde van Heer Balthazar van Wolkenstein, wert hy aldaer ghehult, ende troude daer na in den Haghe Vrou Magdaleen van Waerdenborgh, Grave Joris Dr. An. 1486. wert hy by opene brieven van den Koninck Maximiliaen gemaekt den *eerste Grave van Egmont.*

Simon van Leuwen *Bat. illustr.* 2. *stuk pag.* 952. *Johan van Egmont;* soone van Willem van Egmont, en van Walburg, Grave Frederix dochter van Meurs, geboren anno 1438. Ridder geslagen te Jerusalem anno 1465. - - - - - Anno 1486. wert hy by opene Brieven vanden Koninck Maximiliaen gemaakt den *eersten Grave van Egmont.*

Bockenberg *Egmond. histor. pag.* 134. Guilielmo Quarto, Joannis Secundi filio, & Arnoldi Geldriæ, Zupthaniæque Principis fratri, matrimonium fuit cum Valburge Frederici Moersensis Reguli filia, tulitque ex ea, tres Filios; *Joannem, Primum Egmondæ Comitem*; Fredericum; & Guilielmum; Filias quatuor; Annam, Elisabetam, Valburgim, & Margaretam.

Het selve stelt Pontus Heuter. *in operib. hist. rer. Burg. pag.* 238. *Lit. R.*

Van Loon *int gemelde hist. bewys pag.* 266. Het was dierhalve uyt krachte van deze Leenroerigheyd van het Hollandsche Graafschap aan 't Duytsche Ryk, dat de gemelde Aartshertog Maximiliaan, reeds by het leeven van zynen Vader Frederik, in het jaar veertien honderd ses en tachtig tot Roomsch Koning verkoozen en dus met een Leenheer van het Hollandsche Graafschap geworden zijnde, straks nog in 't zelfde jaar goed vondt, om den tegenwoordigen *Graaf Johan van Egmond* en alle des zelfs wettige zoo Man als Vrouwlijke naakomelingen op den twaalfden van slagtmaand tot Ryksgraaven en Ryksgraavinnen te verheffen; met bevel, dat het gemelde *Egmondsche Ryksgraafschap*, behalve de landen, gehuchten, bergen, Bosschen, velden, wateren, water loopen, jagten, leenen, dienstmannen, Boeren, huyslieden en alle andere inwooneren, *den Graaf* toebehoorende, ook nog de stad Purmereynde (:welke thans sitting in de hooge Staatsvergadering van Holland heeft:) en de Dorpen

van

van Ilpendam en Neck zoude bevatten, en zoo van hem en van alle de volgende Keyzeren van Duytschland, als onmiddelyk onder het Duytsche Ryk staande, te leen gehouden worden: Vervolgens dat de *Egmondsche Ryksgraaven* alle rechten, gerechtigheden, waardigheden en vrydommen bezitten zouden; welken aan alle de andere Ryksgraaven van Duytschland eygen waaren: zoo nogtans, dat het oude recht van den Graaf van Holland, zoo in opzigte van des *Graaven van Egmonds* persoon als van de tot dien *Graafsyken* rang verhefte goederen, des onaangezien ongekreukt bleef. Het diploma hier van is te sien by Miræus *oper. diplom. tom.* 1. *pag.* 463.

Pontanus *lib.* 10. *pag.* 580. *ad an.* 1486. Romanorum Rex, *Johannem* ejus nominis *tertium*, *Dynastam Egmondanum*, aurei velleris Equitem ac sacri Imperii *Comitem* solemniter declarat: idque ob varia erga imperium Romanum beneficia ejus ac merita, cum togâ tum bello parta; additis eidem, ejusque Comitatui oppido & castro Purmerendæ, cum pagis, Neck, Purmerlandt & Ulpendamma. Suntque *Dynastæ Egmondani* eorumque posteri eum in modum tum titulo ac prærogativâ exornati: cum tamen, illis & avo præsertim hujus *Johanni* ejus nominis *primo*, idem honor & dignitas concessa, aut saltem destinata fuerit jam ante ab Imper. Sigismundo, quod ad annum Christi *millesimum quadringentesimum vigesimum quartum* retulisse superius nos memini.

Slichtenhorst 10. *boek. pag.* 290. *op 't jaar* 1486. Maximiliaen trok wederom naer Bruyssel, alwaer hy *Jan*, den derden van dien naam, *Vryheer van Egmond*, om syne meenigvoudige diensten, tot een Ridder van 't gulde Vlies en *Grave van 't H. Ryk* verhoogde . . . . Hoewel de naem van *Graven* ten tyde van Keyser Sigismund den *Vry-heeren van Egmond*, te weeten deses grootvader *Jan den eersten* al was verleend ofte immers toegedacht.

Men vind ook in Goldasti *collect. constit. Imper. tom.* 1. *pag.* 22. op de beschryving des Ryksdags te Regensborg, door Keyser Frederik in den jaare 1471. gehouden, die van *Egmont* bereyts onder de *Graven* beschreven.

(5) Vid. Pontan. *hist. Gelr. lib.* 8. *pag.* 405. alwaar hy schryft: datæ hæ literæ anno Chr: millesimo supra quadringentesimum decimo octavo, mense Majo. Et statim exinde plures accessère, qui eidem foederationi novis codicillis exaratis subscribere haud neglexerunt: in his, anno proximo, qui fuit supra millesimum quadringentesimum decimus nonus, die Saturni post festum Paschatos, nomina professi sunt sua Wilhelmus à Drueten, Wilhelmus à Galen, Bertholdus à Ghent, Johannes à Werdenborch à Nienwael, Rudolphus vander Lawick, Gisbertus à Ranwick, Franco Pieck & Otho Hacke à Beesde. Quibus initio deinde Maji mensis alias literas ac chirographa adjecère Johannes à Weerdenburch, & Theodorus à Weerdenburch, domini Zuederi filii, fratres; Arnoldus Cock ab Opynen, Gossuinus à Vandrick, Petrus à Vandrick, Theodorus à Tuyl, Gerbrandus à Beesde, Wilhelmus à Beesde fratres, Gerhardus à Beesde domini Gerhardi filius, Wilhelmus ab Heese & Valerius Doys ab Avezaet, milites. Similiter & mense eodem Maji foederationis eisdem literis

ris novas adjecêre, firmatas ac communitas Sigillis ac subscriptione sua Otho ab Hoekelom, Henricus à Nienstein, nothus Arculensis, eques, Wilhelmus à Gellichem, Rudolphus à Gellschem, Winaldus ab Haefften, Johannes à Bechde de Reynoye, Allardus ab Haefften, Wilhelmus, Floris, Johannes à Beesde fratres, Huberti filii, Wilhelmus à Tuyl, Henricus van den Rhyn, Herbernus vanden Rhyn, & Theodorus Tyelman van Romde Alardi filii, milites. Inde mense Julio ejusdem hujus anni 1419. idem, quod superiores manu ac sigillo suo obsignatis codicillis promisit, ac Sacramento foedus ante dictum firmavit Hubertus Culenburgi, Leccæ ac Mackoyæ Dominus, idque suo & posterorum suorum nomine. fide sincerâ & bonâ protestando se universa capita, quæ literis superioribus dicti foederis habentur comprehensa pro virili habiturum sancta sartaque, exceptis aut reservatis semper domino Gelriæ Duci juribus suis ac jurisdictione: Quæ defendere ac tutari, ut & territoria ejusdem ac ditiones, adversus quoscunque se paratum fore perpetuo iisdem codicillis ostendit.

Dit verbondt van Ridderschap, Hooft en kleyne steden des Furstendoms Gelre en Graafschap Zutphen; de anno 1418. op den derden dag in de Mey, met vyf transfixen, waar van de vier eerste vanden jaare 1419. de leste van den jaare 1421. mitsgaders de belivinge des verbonts van den jaare 1418. door de Hertoginne van Gelre en Gravinne van Zutphen d'anno 1419. Siet by van Loon *groot Gelders Plac. boek.* 1. *app. bladz.* 175. *& seqq.* Welke belivinge nogtans aldaar in een notabel poinct met de copye authentiecq van den auteur onder No. 31. niet overeenstemt, als werdende by de eerste gesegd: *Voirt soe en sal onse alreliefste Gesells ind onse alregenedigste. Heer syne Steden, Sloeten noch Landen versetten, verkoepen noch veranderen buiten noet.* En by de twede: *Voort soo en sal onsen allerliefsten gesellе en allergenadigsten Heer syne Stede GRAVE nog landen versetten verkopen nog veranderen buyten nood,*

(6) Reinholdus Uxorem duxit Mariam Harecurtiam Arthesiæ comitem Arschottæ & Borbeeciæ Dominam, ex quâ ille quoque sobolem nullam sustulit. Tesschemacher *ann. par.* 2. *pag.* 402.

Aquilii *compend. Chron. Gelr. pag. m.* 35. Reinaldi uxor erat filia Comitis Artesiæ.

Pontan. *lib.* 8. *pag.* 361. Reinaldus præ ceteris cognatam suam, è sanguine Gallorum Regio prognatam, Mariam Harcurianam in conjugem assumit, labente anno millesimo supra quadringentesimum quinto. Hanc perperam alii Artesiæ Comitis filiam passim faciunt, non Aquilius modo, sed Hollandiæ quoque chronicon Heuterusque, & eos quicunque secuti hucusque. Error vero hinc ortus, quod Mariam de Artoys pro Mariam de Arcour legisse videantur, quomodo diserte habent, præter Berchemium, etiam tabulæ nuptiales vernaculè conscriptæ, in quibus est, Marie van Harcourt. Siet ook Slichten. *d. l.* 8. *pag.* 176.

(7) Slichtenhorst *Geld. Geschied.* 8. *boek. pag.* 189. verhaelt het gepasseerde omtrent de verklaringe van de Vorstinne Maria in deser voegen: Een weynig daer na hebben de Vorstin Marie, als mede de Ridderen Jan Schelart van Obbendorp, Willem Heer te Zintzich, Werner van Pallant Heer

Heer van Bredenbende, Andries van Liefling Heer van Trevel. Gooffen Brente van Warnich, Willem van Vlatten, en Govert van Bungard, nessens Winand van Roye krygsman, een yegelyk kond gedaen, dat de Hertogh van Gelder de bovenstaende verbintenis niet en ftrafte oft wraekte, ende voorts op het begeeren vande Ridderschap, Knechten en Steden van 't Vorstendom en Graefschap had wederroepen en vaeren laeten zyne voorige voorwendinge, van dat hy syne onderdanige luyden en syn eygen goed wilde gebruyken, als het syne voor-zaeten ende hy tot nu toe hadden gebruykt. De waerom hier van was, dat de Vorstin met de gemelde Ridderen een kutel te voren hadde doen afluyden, hoe de Hertogh syne steden, sloten en Landen aen niemant geloofde te verkoopen, verpanden ofte te vervreemden buyten de hoogste nood, ende niet dan met voor-kennis vande Ridderschap en steden; welke zoo sy alsdan den Vorst met raed en daed niet en konden helpen, hem niet behoorden tegen te wesen, zoo hy syne wille deed met het geen dat hem eygen was.

ARNOUD van EGMONT agter neve van de Vorsten Willem en Reynout (1) nog heel jong, en daarom voor of onder de voogdye van syn Vader Ruard van den Lande, geworden Hertog van Gulik en van Gelre (2), heeft Ao. 1423. No. 32. de stad haar privilegien geconfirmeert. Hy is Ao. 1424. (3) getrout met Catharina dogter s'Hertogs van Cleef. Hy is Ao. 1425. siet No. 33. met syn Hertogdom van Keyser Sigismundus speciaal begiftigt en beleent geworden (4). Hy heeft Ao. 1426. siet No. 34. die van den lande van Cuyck mede haare privilegien bevestigt, die noemende in generale termen de ridderen, knegten en ondersaten s'Lands Cuyk, sonder die als syn twe laatste voorsaten nominatim en voor een gedeelte te specificeren; sulks niet ervaren kan welke en hoedanige hy meer van 't lant van Cuyk aan sig gekregen heeft, dan syn voorsate als voorsz. daar van gehad hebben, vervolgens ook niet, hoe en wanneer dit lant tot syn tegenwoordig compendium is gebragt. Hy heeft als voorsz. Ao. 1427. siet No. 8. van Hertog Philips van Bourgondien als graaf van Hollant voor de borgers de confirmatie van den vrydom op de tollen in Hollant en in Zeelant geobtineert. Hy heeft mede Ao. 1429. de stad om haar vesten daar mede te maken en te verbeteren twaalf mergen lant gegeven onder Gassel by Schobbenkamp, met permissie om die te verpanden, beleenen of verkopen int geheel of ten deel tot

hun nut en goetdunken. Dit heeft hy Ao. 1450 noch geconfirmeert, en de opponenten; die daar tegen indragt gedaan hadden, gecorrigeert. Hy heeft Ao. 1438. het smedenampt geoctroyeert (5). Hy heeft Ao. 1446. No. 35. een fray reglement en manier van procederen in cas van provocatie tot behulp van justitie int lant van Cuyk gemaekt, en daar by onder anderen geordonneert, dat men geen pagtgoet, thynsgoet of lyfsgewinsgoet sal verkoopen, men en moet die heerschappen daar die goederen behooren den coop eerst bieden, en dat schepenen over lyfsgewinsgoederen niet mogen segelen, Ao. 1448. No. 36. heeft hy boven confirmatie van privilegien de borgers ook schat, tol, beede en dienstvry gegeven door al syn landen, ook de selve nog haar goederen in den lande van Cuyk niet te mogen besetten of arresteren, dan die te soeken en aan te spreeken voor de bank tot Grave, 't sy in materie van erftaal, 's heeren breuken of renten, en soo sy dog daarenboven gearresteert wierden, soo mag hy sonder te breuken uyt sulken besettinge te gaan, voorts dat de goederen der ingesetenen 's Lands van Herpen int land van Cuyk schatvry souden wesen, en tegendeel en soo lang men der borgers goederen int lant van Herpen ook schatvry hielde. En eyndelyk dat hy de stad Grave aen niemant soude versetten of verpanden, dan die te sullen laten op de successeuren en aan den lande van Gelre. Hy heeft Ao. 1450. siet No. 37. dit privilegie van geen borgers int lant van Cuyk te mogen arresteren nader bevestigt, met augmentatie dat sy hun via facti daar tegen mogen stellen sonder te breuken uytgenomen dootslag. Hy heeft Ao. 1456. No. 38. de stad haar vier jaarmarkten (6) deels geconfirmeert en deels op nieus geoctoyeert. Hy heeft Ao. 1459. No. 39. de snyders of kledermakers haar ampt keuren en privilegien gegeven (7). Men wil dat hy het huys Macken onder Vierlingsbeek gestigt heeft, op welkers toorn het Gelderse wapen nog huydendaags in de vaan gezien wort (8), dan dat is onseker. Hy is om syn lang leven eyndelyk van syn soon Adolphus door instigatie van syn huysvrou met behulp van die van Nymegen, welke hem heel trouloos waren, benyt en belaagt, en by nagt op syn Casteel tot Grave overvallen en op 't

Cas-

Casteel tot Bueren gevangen gebragt (9) en bedwongen de landen aan synen soon te resigneeren (10). Siet den brief Ao. 1465, No. 40. deswegen aan de regering der stad Grave geschreven. Hy bleef tot Bueren ontrent ses jaaren in detentie (11).

Voorn: ADOLPH de landen geoccupeert hebbende (12), heeft Ao. 1465. No. 41. de stad haar privilegien bevestigt. Dan Carolus audax hertog van Bourgondien en Brabant gekooren om de saak tusschen vader en soon te accommoderen, heeft eyndelyk Adolphus by hem ontbooden en behouden, en wanneer hy sig tragte 't sock te maken, binnen Namen gedaan apprehenderen, en uyt vrees voor nieuwe rebellie op het casteel van Cortryk gevangen gehouden (13), daar hy bleef tot de doot van gesEyden Hertog (14).

ARNOLDUS weer aan de regering gekomen begaf sig nae de Grave, die hem met groote eer en vrintschap ontfingen, maar synen amptman Jan van Donk en Claas van Haeftyn castelcyn op den huyse tot Grave met haar adherenten resisteerden hem kragtelyk, schietende met bussen en vuer in de stad dan tot weynig schade door de kloeke weer vande poorters en des hertogen volk, die een toorn vant sloth stormenderhant bemagtigden, en wierden vier vande gevangens onthalst en op raderen geset, waer nae de andere sig mede overgaven behoudens haar lyf en leven (15). Hertog Arnoud heeft doen vooraf siet No. 42. Ao. 1471. een pardon brief uytgegeven en daar op eodem dito siet No. 43. de stad haar privilegien gerenoveert en gearresteert, en in specie het poinct dat sy int land van Cuyk niet arrestabel syn. Hy heeft naderhant syn goederen seer bekommert, apparent uyt behoef om sig weer in te stellen. Eyndelyk heeft hy Ao. 1472. syn gantsche hertogdom van Gelre en 't graafschap Zutphen met de heerlycheden van Cuyck en Grave voor 92000. goude rynsgulden eens verkogt (16) aan voorn: hertog Carel van Bourgondien, mits behoudende syn leven lang de togt volgens de tractaten daar van gemaakt, by welke hy in specie heeft geconditioneert, dat die van de Grave om haar sonderlinge trouwe (17) aan hem bewesen by haar oude regten, privilegien, vryheden en goede gewoonte gehouden souden werden. Hy heeft stervende

dese

dese verkopinge by syn testament geconfirmeert, syn soon Adolp geëxheredeert, en hertog Carel tot erfgenaam geinstitueert (18). Hy is in het vyf en sestigste jaar synes ouderdoms op St. Mathys avond den 14. Feb. (19) 1473, nae dat hy ongeveer twe jaaren van syn soons gevangenis was ontlast geweest, gestorven, en in 't choor van St. Elisabeths kerk voor het hoog altaar begraven, daar hem syn broeder Willem naderhant is bygeleyt. Men seyt hy op syn doot bedde begeert soude hebben geopent te worden en syn hert tot s'Bosch in St. Geertruyds vrouwen clooster begraven te werden (20). De tombe is nog jegenwoordig tot Grave te sien en in een tamelyken staat, hoewel in 't laatste beleg der stad wat geschonden (21), en het op of omschrift soo veel leesbaar van inhout en gedaante van cyfers (22) als volgt, dan in plaats vande naam Aarnoud schynt de moet van de letters te teekenen (23) *HIER LEYT BEGRAVEN DEN HOOCHGEBOOREN VERMOGENDE VORST HERTOG* . . . . *VAN GELRE EN VAN GULICK GRAVE VAN ZUTPHEN STERF INT JAAR* 1473. *DEN* . . . . . *EN DIE ED. WALGEBOORE HEER WILLEM VAN EGMONT TOT BAAR EN TOT KESSEL TWE GEBROEDERS EN STERF IN 'T JAAR ONS HEEREN* 1483. *DEN* 17. *DAG JANNUARY* (24).

AANTEKENINGEN

Op

ARNOUD VAN EGMONT

En

ADOLPH SYN SOON.

(1) Siet voor het Schema genealogicum *Arnoldi Egmondani* in de aantekeninge op Reynoud Hertog van Gelre en van Gulik. pag. 121.

(2) Slichtenhorst *Geld. Geschied.* 9. *boek pag.* 209. *Arnald* was doen veertien jaeren oud, ende noch in levenden lyve syn Vader *Jan* van *Egmond*, een kloek en vernuftigh Heer. Dees is met eendragtige stemmen schier van alle de leeden des Vorstendoms (:wtgenomen dat die van Gulic-

Gulicherland en 't Roermondse vierdeel het hoofd meer scheen te hangen naer *Adolf* van den *Berge:*) over syn minderjaerigen zoon en 't ganse Hertoghdom en Graefschap Voogd verklaerd op zeekere voor-waarden, waar van onder meer andere deese ook was: Vermits mede de Stad *Grave* aen den Heer van *Bueren* was verpand, ende te beduchten stonde, dat die plaets, de schuld te diep inwortelende, metter tijd van 't vordere lichaem mogt worden afgescheurt, zoude het den Vorst believen, de gedaghte Stad als een tuyn en sleutel van Gelderland, met den eersten vrij te maken. vid. Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 9. *pag.* 419. & 420. Tesschenmach. *ann. Cliv. nov. edit. pag.* 519. *Arnoldus Egmundanus*, sub Sigismundo, Wenceslai fratre Caroli IV. filio, Alberto II. & Frederico III. Austriacis Impp. anno 1410, patre Wilhelmo * Egmundano, & Maria Herculea, Johannis Herculei, & Joannæ Juliæ filia, natus, Dux Geldriæ anno 1423. factus in ordine 6. Wilhelmo & Reinholdo defunctis fratribus, Juliæ & Geldriæ Ducibus, matris avunculis, successit, licet *Adolphus Montanus*, ejusque ex fratre *Wilhelmo*, *Ravensburgio Comite*, nepos, *Gerbardus*, *Juliæ & Montium* Duces, vehementer repugnarent.

* *Lees.* Johanne, *vid. Ditbmari tab. geneal. ad pag.* 497.

Knippenburgh *hist. eccles. ducat. Geld. lib.* 3. *cap.* 8. *pag.* 118. Bifariam Reinaldi defuncti hæreditas divisa est: Juliacum *Adolphus Bergensium Dux* patris nomine sibi proxime debitum occupat: Geldria *Arnaldo Joannis Egmondæ Comitis* filio Gelrici sanguinis per matrem propiori à primatibus populoque defertur, quo ob ætatis imbecillitatem rebus necdum maturo *Joannes* Pater, manu ac consilio strenuus Gelriæ præficitur.

(3) Slichtenhorst *loc. cit. pag.* 210. *n.* 4. Segt *op het jaar* 1423. Op desen tyd is *Arnald*, met der Staeten ende zyner vrienden raed getrouwd met *Catharine*, gebooren uyt Hertogh Adolf van Kleve ende Marie, welkers vader was Jan de Onvertsaegde Hertogh van Burgondien. *Arnald* was doen niet over syn viertiende jaer, ende de bruyd nog geen negen jaeren. De zelve Slichtenhorst *pag.* 227. *n.* 34. In de houwlyx voorwaarden *van den jaere* 1423. tusschen *Arnald* en de Vorstin *Catharina* van *Kleve* &c. vid. Pont. *loc. cit. pag.* 421. & 459. Tesschenmacher. *loc. sup. cit.* Cum tamen *Catharinam Cliviam*, Adolphi primi Ducis filiam, duceret pactis ex parte sua a Joanne Egmundano, Joanne Cuilenburgio, Theodoro Wischio, Joanne Werdenburgio, Gisberto Meckerenio, & Gisberto Pieckio: ex parte Adolphi, Clivorum Ducis, filiæ Catharinæ a Præposito Wisselio, Wilhelmo Reesio, Arnholdo Hessenio, Rutgero Cuilenburgio, Gerlaco Rosheimio, Elberto Alpensi, & Henrico Schienkio a Nydeggen, cum omnibus Cliviæ civitatibus initis atque subscriptis, admissus, ipsaque Remigii anno 1423. *Tegenwoordige Staat der Vereenigde Nederl.* 3. *deels* 1. *stuk pag.* 92. Voor 't einde van 't jaar 1423. trouwde Hertog *Arnoud* met *Kataryne*, Dogter van Adolf, Hertog van Kleef.

(4) Dese investiture is niet aan *Arnout* van *Egmont* verleent; maar aan *Adolf* Graaf van den *Berge*, alhoewel dien selfden Roomsen Koning Sigismundus het jaar te voren, te weten 1424. de week naar Maria hemelvaert, by een brief, voorschreven *Arnout* van *Egmond* als den oudsten

op ſtraet, voornaemſten erfgenaem en regten Heer der Hertogdommen van Gelder en Gulich met het Graefſchap Zutphen naar doode van Reynald hadde erkent. vid. Pontan. *hiſt. Gelr. lib.* 9. *ad ann.* 1424. *pag.* 423. & *ad ann.* 1425. *pag.* 425. Slichtenhorst. 9. *boek. n.* 5. *pag.* 211. & *n.* 8. *pag.* 212.

Knippenberg *hiſt. eccles. ducat. Gelr. pag.* 119. Sigismundus Imperator *Arnoldo Egmontiano* præter Geldriam Juliacum etiam 1424. hebdomade poſt Aſſumptam in coelos B. Virginem, datâ inveſtiturâ conceſſerat, ait mutato brevi conſilio, utrumque Ducatum *Adolpho Bergenſi* aſſignat litteris 1425. Ofæ datis, unde perpetua poſthæc bella pullularunt.

Welk eerſte geſegde volkomen geconfirmeert werd door het volgende diploma te vinden by Pontan. *loc. cit. pag.* 425. (:behalven dat het genoegſaam uyt den inhoud ſelve is af te nemen, dat deſe inveſtiture ſub No. 33. niet aan *Arnoud* van *Egmond* maar aan *Adolf* vanden *Berge* is verleent:)

Nos Sigismundus Dei gratiâ Romanorum Rex ſemper Auguſtus, Rex Ungariæ, Bohemiæ, Dalmatiæ, Croatiæ; ſignificatum volumus univerſis ac ſingulis, Conſulibus, Scabinis, Senatoribus, civibus totique populo civitatum Ruremundæ, Gochæ, Venloæ, Erckelenzæ, Stralæ, Neomagi, *Graviæ*, Bomeliæ, Tielæ, Arnhemiæ, Vagendonckæ, Hardervici, Elburgi, Zutphaniæ, Dodecomii, Doesburgi, Groenloæ, Gosveltiæ aliarumque urbium, Mercatuum ac pagorum Ducíſſæ Gelriæ ac Comitatus Zutphaniæ, noſtræ atque imperii clientis dilectæ ac fidelis, Ducatum Gelriæ ac Comitatum Zutphaniæ poſt obitum illuſtris Principis ac Ducis Gelriæ ac Comitatus Zutphaniæ *Reinoldi* avunculi noſtri dilecti, qui ſine prole deceſſit, juxta Imperii leges ad nos, utpote Regem Romanum recidiſſe, nosque ob id principatus prædictos Juliaci ac Gelriæ nec non Comitatum Zutphaniæ cum omnibus ad eosdem ſpectantibus territoriis ac jurisdictionibus conceſſiſſe ac tranſcripſiſſe dilecto avunculo ac principi noſtro *Adolpho Juliaci* ac *Gelriæ Duci* ac *Comiti Zutphaniæ*: unde & ſerio per præſentes codicillos idque ex regia noſtra Romana poteſtate omnibus vobis ac ſingulis mandamus atque imperamus, ut ſecundum fidem ac Sacramentum quo nobis atque imperio tenemini obſtricti, dictum *Adolphum*, qui verus ac naturalis veſter eſt hæres, absque mora aut ulla obloquutione in *Ducem Gelriæ* ac *Comitem Zutphaniæ* recipiatis, habeatis: Eique ſolenni inauguratione juramentum, fidem atque obſequium præſtetis, utpote hæreditario veſtro domino; neque virum nobilem *Arnoldum Egmondanum*, qui ſibi una cum adjutoribus ſuis ditiones *Gelriæ* ac *Zutphaniæ* adverſus nos & imperium imperiique jura vindicare eſt conatus, quidquam faciatis aut curetis; neque eum ut *Ducem Gelriæ* aut *Comitem Zutphaniæ* agnoſcatis, aſſumatis aut eo titulo vel nomine afficiatis, niſi incurrere noſtram atque Imperii indignationem velitis: Vosque ad hæc univerſos à fide, obſequio ac Sacramento, ſi quod prædicto *Egmondano* præſtiteritis, liberos ac immunes pronunciamus ac declaramus. Datum Ofæ poſt natum Chriſtum anno 1425, proximâ ſeptimanâ post Pentecoſten.

Hier op vervolgt Pontanus: Habetur & aliud inveſtituræ exemplum *Adolpho*

Adolpho Bergensi per eundem Imperatorem Sigismundum, Ofa quoque seu Budæ, datum signatumque die Jovis ante festum Pentecostes ejusdem anni 1425, sed id, cum typis excusum sit, hic omisimus.

Uyt alle het welke onwedersprekelyk profluëert, dat te regt in dese investiture de naam van *Adolph*, en niet van *Arnout* gevonden wordt, gelyk de auteur by desselfs NB. agter No. 33. abusivelyk schynt te willen sustineren.

Nog is omtrent dese twee diplomata remarquabel, dat Sigismundus sich alleen schryft *Roomsch Koningh*, en geen *Keizer*, welken *Keizerlyken* tijtel hy niet eerder schynt gebruykt te hebben, dan na hy int jaar 1433. te Rome gekroont was. vid. Struvii *corpus hist. German. tom.* 1. *pag.* 705. ubi: Romam fuit progressus, ibidemque a. 1433. in festo Pentecostes ab Eugenio IV. Papa solenni ritu fuit coronatus in Imperatorem & *pag.* 684. §. 7 *n.* 48. *in not.* Extat apud Tolnerum n. CXLVI. datum Basiliæ: Anno Domini millesimo quadringentesimo trigesimo quarto, die octava mensis Martii, Regnorum nostrorum, Anno Hungariæ &c. quadragesimo septimo, Romanorum vicesimo quarto, Bohemiæ quarto decimo, *Imperii* vero *primo.*

Verders schryft Pontanus *pag.* 460. & 461. *ad an.* 1433. iisdem circiter diebus eodemque tempore, quo inter Ducem *Arnaldum* & Philippum Burgundum Brabantiæ Ducem foederatio Antverpiæ est inita, de qua ad annum 1432. est memoratum, Bruxellis quoque eidem Philippo homagium, ut vocant, præstitisse videtur *Graviæ* opidi nomine.

Slichtenhorst 9. *boek pag.* 227. *n.* 35. Wanneer op 't vergangen jaar *Arnold* met Philips van Burgondien Hertogh van Brabant tot Antwerpen een verbond trefte, deed hy mat een te Bruyssel den gewoonlyken leen eed aangaende de Stad *Grave.*

(5) De auteur verhaelt wel, dat Hertog Arnoud Ao: 1429. de Stad Greve, om haar vesten daarmede te maken en te verbeteren, soude gegeven hebben twaelf mergen land onder Gassel by Schobbenkamp, met permissie om die te verpanden, beleenen of verkopen int geheel of ten deele tot hun nut en goetdunken, Dat hy 1450. het selve nog hadde geconfirmeert, en de opponenten die daar tegen indragt gedaan hadden, gecorrigeert; gelyk mede dat Arnoud 1438. het smeede ampt hadde geoctroyeert, edog hy allegeert geen documenten, waar door dit syn gesegde wordt geprobeert.

(6) In de Utrechtse Almanacken wordt als nog aangetekent een paerde markt tot *Grave* op donderdag naar den sondag *reminiscere.*

Offschoen Hertog *Arnout* by dit privilegie heeft gestatueert, dat de vryheyt en merktrecht der peerde en saydemerkt soude aangaan des dinsdags na den sondag *reminiscere*, dueren ende wederom uytgaen t'eynde vanden heyligen *palmavont* ter sonne opgang ende voor ofte nae niet langer.

Ende dat van de twee Vee en peerde merkten, by gemelde privilegie verleent, de eerste daar af wesen en syn soude alle jaer vier daagen voor *May* avond en drie dagen naar den anderen duerende ende die andere veemerkt alle jaer vier dagen voor *St. Martens avond* in den winter, als

R 2 nament-

namentlyk op *St. Willorts avond*, ook drie dagen naer eenen anderen duerende, en dat daar af die vryheyt ende merktrecht van elcker deser voorschreve twee merckten twee dagen te voorens aengaen ende twee daegen naer elkx merkte voorsz. uytgaen sullen, soo worden tegenwoordig door de poortiers volgens ouder gewoonte, gelyk sy voorgeven, de kruysſen aan de poorten tot *Grave* jaarlyks geslaegen, eerstelyk veertien dagen voor de snymarkt (:de welke gehouden wordt op maandag, dinsdag en woensdag naar den sondag *judica*:) en blyven daar aan veertien dagen na genoemde snymarkt.

De twede reyse worden voorsz. kruysſen geslagen drie dagen voor de maand *May*, en blyven aan de poort de drie eerste dagen vande selve maand *May*.

En laestelyk ten derden maele drie dagen voor *St. Marten*, en blyven drie dagen daarna.

Noch heeft Hertog *Arnoud* by meergemelde privilegie aan die tot dese voorsz. merkten tot *Grave* ter merkt komen werden, gegeven een goed, vry, vast en seker geleyde over al binnen synen Lande van Gelre te water ende te Lande met al haar goederen en haven veylich af ende aen te koomen, te vaeren ende te dryven op den gewoonlyken tholl ende onraet, die vryheyt lank van elcker voorsz. merkte duerende ende niet langer; uytgescheyden die syne openbare vyanden, ofte tegen hem, ofte syne Stad van *Grave* voorsz. breukelyken weren.

Onaangesien Hertog *Arnold*, uyt consideratie en ter *begunstiginge* der Vrymarkten in de Stad *Grave*, binnen synen Landen van Gelre niet meer wil gevordert hebben, dan den *gewoonlyken thol* en *onraet*, hebben echter de Heeren Amptman, Scholtis, Burgemeesters, Schepenen en Raet der Stad *Grave* by de gerecolleerde ende gearresteerde ordonnantie ende politie op de Accynsen en gemeene middelen der voorsz. Stad de dato den 31. December 1693. *tit: het Wechgelt. in fin.* gelieven te seggen: Ende zy verdagt, dat ten tyde der vrye Mercktea, wanneer de kruysen aan de Poorten geslagen zyn, sal men *de helft meer voor weg gelt moeten betaelen.* Siet onder de documenten No. 116.

Waar uyt dit stellen der kruysſen op Vrye Markten syn oorspronk soude hebben, kan gesien worden by van Loon *beknopte verhandelinge der kermissen in Holland pag. 49. en verscheyde volgende.*

(7) Hier achter syn noch gevoegt diverse stucken speeterende tot het Kleermakers gilde.

(8) In het Overquartier van Gelderland wordt gevonden een voorname Familie voerende den naam van *Gelder*, en het Geldersewapen, misschien dat aan dit Geslacht het huys *Macken* eertyds heeft toebehoort, en de selve dit wapen in de vaan op den tooren hebben doen stellen, immers dit is seker, dat de Ehegemalinne van Johan Albert baron van Neerysche en Macken is afkomstig geweest uyt de voorschreve familie van *Gelder*. 't Gezigt van dit Kasteel wordt gevonden in het *verheerlykt Nederland of kabinet van hedendaagsche gezigten.* 1. *deel. num.* 17. alsmede *num.* 18. dat van 's Hertogen Toren in 't Land van Kuik.

(9) Kemp

(9) Kemp *beschryving der Stad Gorinchem ende Lande van Arkel* schryft *pag*. 317. De Hertogin van Gelre, en *Adolf* haren soon, even volherdigh in 't quaad tegen Man en Vader, alles vast beslooten hebbende, dat sy voornamen te doen, komt d'Hertogin na Korsmis 1464. met weynig gevolg voort slot te *Grave*, begeyrende in te zyn. Den goeden *Aarnout* ontfangt syn Vrouw blydelyk, korts na dertien-dag 1465. komt *Adolf* ook met weynige te *Grave*, en word soo wel ontfangen als syn moeder. Den 7. van Louw-maant, 't heel Hoff-gesin is vrolyk, *Adolf* schaakt met Vrederik van Egmond Heer. Willems Soon van Egmond en Ysselsteyn (:die Broeder was van Hertogh *Aarnout*:) tot mid-nacht toe, een van de Dienaars luystert *Adolf* heymelyk in 't oor; die van Nieumegen met haar hulpers zyn gekomen, die opstaat, en sich veynst eenen daus te maken mette Joffrouwen, ernstelyk willende Vrederik sou mē dansen, maar die sulks weygerende ging in syn slaap-kamer, en voort te bed, soo ook dede Hertogh *Aarnd*. De nieuw-gekomene wel gewapent; door Moeder en Soon op 't slot gelaten, sloegen ruydelyk op s'Hertogen kamer deur, roepende, sta op, kom by ons. Hy weer, lieve kinden, laat my nu met vreden, ken magh niet dansen, 'k sal 't op een ander tyd verbeteren. Sy breken de deur geweldelyk op, staan met 't bloote punt voor den Hertogh, en roepen geeft u gevangen, hy vraagt, waar 's myn Soon, waar 's myn beminde Soon, niet bet wetende of 't waren haar beyder vyanden. *Adolf* vol venyn in 't hert, seyd noch met schoone woorden, beminde Vader (:Schorpioens aansicht:) geeft u gevangen (:'t venyn in den steert:) 't moet nu dus zyn. *Aarnout* uytbarstende in tranen, siet synen ontrouwen Soon, by hem soo hoogh bemind, deyrlyk aan, seggende, Soon, myn lieve Soon, wat doet stu? Geen antwoort, maar als een dief of moorder, half gekleet, brengen s' hem over de gracht, daar die van Nieumegen wachten, setten hem op een peerd, en ryden heen, Vrouw en Soon volgen. Hy roept erbermelyk, Soon, breng my niet te Nieumegen, maar elders waar 't u belieft, sy brochten hem eerst op 't huys te Lobek, daar na op ,t Kasteel te Buyren.

Slichtenhorst *Geld. geschied.* 9. *boek. pag.* 255. *n.* 95. *op 't Jaar* 1465. Daer nae is *Adolf* op drie Koningen syne moeder gevolgd, ende insgelyx als een lief en eenigh Zoon, met uytgestreckte armen van den goeden Heer ontfangen, die geen quaed altoos en wist noch quaed en dacht. . . . . . . 'T was op dien tyd zoo een strenge koude, ende de graften zoo hard met ys toegevroosen, dat men van buyten een veyligen toegang had tot op het slot. Weshalven *Arnald* het ys beval te breeken, en bytten te maken, om alzoo den overgang te beletten. *Adolf* overleggende dat met het ys ook zyn verraed zoude gebroken worden, bad syn vader een deel van 't ys gaef en ongescheurd te laeten, om aldaer met de Juffrouwen, zoo hy zeyde, ende 't vrouwen getimmer wat te vermeyden. Maer dit spel is haast in treuren veranderd. Want den vierden dag daar aen was tot uytwerkinge van dat opper schelmstuk voor-bestemd.

Knippenberg. *Hist. Eccl. Duc. Gelr. pag.* 125. *Arnaldus* injuriatium oblitus

tus nec quidquam hostile metuens secure agit, ast filius in facinus meditatum intentus bonum senem 1465. nono Januarii in speciem officii *Graviæ* convenit, ubi liberaliter habitus, opera Neomagensium patri vim infert, atque ex cubili raptum, ac penè nudum Buram usque perducit.

Dese wonderbare Geschiedenisse wordt door Isaac Le Long *in Rademakers Kabinet van Nederlandsche en Cleefsche Outheden 6. deel. pag.* 160. *&* *seqq.* breedvoering beschreven. Alleen sal men daar uyt de koddige beschryvinge van *Sweder van Kuylenburg*, die deselve Geschiedenisse schynt beleeft te hebben, den goetgunstigen Leser hier mede deelen:

„ God den Heer geclaeght,
„ End' *Maria* die reyne Maegt,
„ Hoe een Vorst end' mogent Heer,
„ Weder Godt en weder eer,
„ Jammerlyck ende onverschult
„ Uit den synen is verdoelt.
„ Een minlyck maeltyt hy hadt
„ Mit syne Furstinnen, dair hy sat
„ Mit Hertoch *Adolp* synen Soen,
„ Als gewoenlick was te doen;
„ Mit al so minnelycker tale,
„ Als *Christus* deed in 't Avontmale,
„ Dat hy syn Jongeren had geleert;
„ Hoort hoe dees Maaltyt is verkeert.
„ Dees Mogende Furst is opgestaen,
„ In syn camer te bed gegaen,
„ Intentlic in syn gebeden,
„ Om te hebben rust en vreden.
„ Dair hebben sy die door oploopen;
„ 't Kindt heeft tot den Vader geropen:
„ Het is tyt, geest u gevangen!
„ Tot Jo. *Fredrik van Egmont*,
„ En *Jan van Rossum* t' selver stont;
„ En syn t' *Nymegen* op 't slot geset.
„ *Jan van Rossum*, die alde cat,
„ Cost zeylen 50. Meeren,
„ Most 't Lant helpen regeeren,
„ Die quam mitten eersten quyt.

„ Wat

„ Wat is daer voort geschiet?
„ Daer wort genomen dees Mogende Vorst,
„ In een koude winter en harde vorst,
„ Bloots-hoofts daer hien,
„ Dat seer erbermelick was te sien.
„ Boven die Soen, die wel gemaeckt,
„ Heeft 't Kynt den Vader gansch versaeckt,
„ Segel, Brief end Was,
„ Syn geworpen in d'as.
„ (Siet hoe dees verwoede honden,
„ *Samson* den Reus hebben gebonden!)
„ End' is op *St. Juliaens*-Nacht,
„ Van dane op 't *Tol-huys* gebracht.
„ (Wie quaet doet, die scouwt het licht,
„ So seyt ons die Scrift voor richt.)
„ Van daar is hy voort-gevoert
„ Te *Buiren*, als ghy hebt gehoert.
„ (*Joseph* wert in Egypten gebracht,
„ Doe hem syn Broeders hadden vercracht.)
„ Der Jaren ses, dees Furst daer sat,
„ Onder die Joden, niet vele bat.
„ *Wessel van Boetselaer* was daerby,
„ *Jan van Horst*, *Reyner van Dey*,
„ *Bartout van Driel*, *Peter van Bloe*;
„ Sy songen, sy sprongen, sy waren vroe;
„ Sy waenden 't Lant dat was gewonnen:
„ Heer Godt 't en was niet wel versonnen.
„ Wie namen dit spel by der hant?
„ Dat deden die van *Bylant*.
„ *Gerrit die Joede*, *Jan die Cock*,
„ Ende *Gornelis van Merwyck*,
„ *Jan van Rossum*, Heer van *Zoelen*,
„ Was 't Regiment mede bevoelen.
„ Heer *Wynant van Arnhem*, und een *van Dyl*,
„ Hadde 't Lant van *Gelre* veyl,
„ En hebben so lange te samen gejaecht. &c.

En

En om den Lefer het groote onderfcheydt der Dicht-kunde, tusfchen dien tydt en nu, te toonen, volgt hier defelve Gefchiedenisfe door den Puyk-Digter Claas Bruin in Dichtmaat gebragt:

„ Dit is het Slot, waarop twee Eeuwen ruim geleên,
„ Een Treurfpel is gefpeelt, zo vol afgryflykheên,
„ Als ooit een Dichter uit de *Griekfche* Schriften haalde,
„ Een wreede Zoon, niet waard dat hem de Zon beftraalde,
„ Een monfter der Natuur, die door een flinkfe trek;
„ Zyn' Heer en Vader zelf de voet zette op den nek,
„ En 't *Gelders* Hartogdom door list zich eigen maakte:
„ De goede Vorst, men denk hoe dit hem trof en raakte,
„ Wierd van dien beul halfnaakt, bloodshoofds, in ftrenge kou,
„ Gebracht naar *Lobek*, daar hy fmolt bynaar van rouw;
„ Tot dat hy eind'lyk hier zes jaaren bleef gevangen,
„ Eer hy zyn vryheid door bemid'ling kon erlangen.
„ Wat ziel word niet door fchrik van zulk een' hoon bezwaart?
„ De wilde dieren zyn meedogener van aart.
„ *Garfias*, dien 't my luste eens op 't Toneel te voeren,
„ Was zo affchuwlyk niet, hij liet zyn bloet ontroeren
„ Door losfe wulpsheid in het opgaan van zyn Jeugd;
„ Maar deeze, in ryper tyd, ontbloot van eer en deugd,
„ Met 's Moeders wreeden wrok, ô gruwel! aangefpannen,
„ Liet Vader-liefde, ô fmaad! uit zynen boezem bannen;
„ Een Moeder ftyft, helaas! d'ontaarden Zoon te fnood,
„ In 't ftreng mishandelen van haaren bedgenoot.
„ Kan 't moog'lyk zyn? ik beef. Ai houd het my ten goede,
„ Reisbroeders, dat ik niet meer fchryf van zulk een woede.

(10) Slichtenh. *pag.* 256. *n.* 97. Hy ribzackte en dreygde fyn gevangen vader zoo lang, dat hy 't zaemen met de Vorftin de landen van haeren eed ontfloegen, en last gaeven aen den onderfaeten *Adolf* als hun Heer te gehoorfaemen, betuygende, dit haer ongeveynsde en uytterfte wille te wefen. Siet ook Pontan. *hift. Gelr. lib.* 9. *pag.* 526. alwaar een diergelyken brief aan de regering der ftad Nymegen op dien felfden 14. Janri. of Pontianus dag gefchreven, gevonden wordt.

(11) Kemp. *befchr. van Gorinchem pag.* 318. Daar hy 6. *jaaren* gevangen was.

Knippenbergh *loc. cit.* Totosque *fex annos* carcere conclufit.

Tesfchen?

Teſſchenmacher *part.* 2. *pag.* 521. *Adolphus* urbem Neomagenſem dono accepit, cujus ope carcerem patri poſtea molitus eſt anno 1465. quo *Graviæ* eum coepit, annisque *octo Lobithis* & *Burenæ* captum detinuit: en kort hier na: Hoc tantum addentes, quod ex *Septennalibus* filii compedibus liberatus, cum rogaretur pius & ſanctus Princeps: Quidnam toto hoc captivitatis tempore intolerabilius ſibi viſum? reſpondit: Nihil, quam pravum proprii filii facinus.

Aquilius *in chron. Gelr. compend. pag.* 36. *Arnoldus* hic Ducatum tenuit quadraginta octo annos, in quibus incluſi ſunt *quinque anni*, quibus in vinculis à filio *Adolpho* detentus eſt, & duo anni, quibus regnavit post captum a Duce Burgundiæ filium *Adolphum.*

(12) Slichtenhorst. 9. *boeck. pag.* 254. *op 't jaar* 1463. Korts daar na ſchiep hem ſyn oom Ridder van 't gulde vlies, door wiens aanraeden en voorſpraeck hy daer na binnen Bruſſel houwelyk aanging met de dochter van Karel van Bourbon Catharine, welkers zuster aen den zoon van Philips, Karel den Stouten te vooren was getrouwd. De bruyloft wierd zonder zyn vader den Hertogh van Gelder, dan in 't bywezen (:zoo men gist:) van ſyn moeder Catharine, aldaer int hof, geheeten den Koudenbergh, gehouden.

En *in de aantekeningen in fine*: Sommige willen, dat *Adolf* haer eerst heeft ter kerken geleyt in het jaer 1465. na de gevangenis van ſyn vader.

Pontan. *lib.* 9. *pag.* 522. *ad. d. an.* 1463. Unde & illud intelligere ſit, tumquidem pactas, ſed necdum conſummatas eas nuptias fuisſe, cum præſertim ſponſam ſperatam ejus, ac futuram adhuc filio thori ſociam, appellat. Sub finem igitur anni, celebratis illis nuptiis, cum jam *Adolphus* domum rediisſet, nec iram adhuc patris mitigasſet, omnem movere lapidem coepit, & imprimis Gulielmum Egmondanum patruum ſuum ſollicitare inſtitit; ut ejus præſertim intercesſione atque operâ, parente uteretur pacatiore.

Aquilius *d. tract. pag.* 37. *Adolphus*, capto patre, regnum invaſit anno Chriſti MCCCC. LXV. Duxit *Catharinam Borbonenſem*, cujus ſoror Carolo Duci Burgundiæ tradita fuerat. Liberos ex illa habuit *Carolum*, qui natus eſt *Graviæ* anno ſalutis MCCCC. LXVII. & *Philippam*, quæ in matrimonium ceſſit *Renato* Duci Lotharingiæ.

Slichtenhorst *pag.* 259. *n.* 102. *op 't jaar* 1467. Dit jaer was vermaerd door de geboorte van dien grooten en ontzaghelyken held *Karel van Egmond*, den achtſten Hertogh naderhand van Gelder, van wien *Adolfs* gemaelin *Catharine* van *Bourbon* op den 9. van de ſlaghtmaend ten tien uyren voor noens binnen *de Graeve* in de kraem beviel.

Teſſchenmacher *ann. Cliv. part.* 2. *pag.* 525. *Carolus Adolphi* filius anno Chriſti 1467. 10. Novembr. hora nona antemeridiana *Graviæ* natus.

De genoemde Slichtenhorst getuygt 1. *Boek. pag.* 36. *n.* 63. Tot Nymegen in de Stevenskerk ziet men het prachtigh graf van Catharine van Borbon, dochter van Karel van Valois Hertogh van Borbon in haer leeven eegemael van *Adolf* den zevenden Hertogh van Gelder, ende moeder vanden Geldersſen Hercules *Karel* van *Egmond*. Deſe hoogh geboore-

ne (:zoo luydt het opschrift:) doorluchtige en vermoegende Vorstin is gestorven in 't jaar 1469. op den 21. Mey-dagh, ende legt in koper na het leven uytgebeeld, hebbende de handen 't zaemen gevouwen, ende 17. wapens zoo van vaders als moeders zyd rontom haer graf; met naemen, Bourbon, Auvergne, Braband en Limburgh, Vrankryk, Briga, Valoys, Keyser Lodewyk Hertogh tot Beyeren, Henegouw en Holland. Alsmede Bourgogne, Boheemen, Forest in Delfinaet, Auvergne, Armaignac, Vlaenderen, Vrankryk en Berry. Ziet den selven 9. *boek. pag.* 262. Pontan. *lib.* 9. *pag.* 534.

(13) Meyer. *annal. Flandr. fol.* 349. *ad an.* 1470. verhaelt dit naarvolgende: *Adulphus* Geldrius ingratus & rebellis filius parentem suum *Arnoldum* Ducem Geldriæ captum tenebat in arce Burensi, ducatumque Geldriæ & Comitatum Zutphaniæ per tyrannidem invaserat. Hortantur autem Carolum Principem Paulus Pon. Romanus & Fridericus Imp. ut pacem inter patrem filiumque componat. Eo in negotio ita agit Carolus ut cum patre *Adolphus* cum fide publica ad se concedat Hisdinum: Sed *Adulphus* quum minus solito sibi videt haberi honoris, suspicatus nescio quid mali, non fisus Carolo clam Hisdino aufugit cum duobus tantummodo equis, qui tamen ubi Namurcum pervenisset ex itinere retrahitur, & Vilfordiæ primum, inde Curtraci ad usque Caroli obitum custoditur. Habebat *Adolphus* in matrimonio *Caterinam* sororem Isabellæ Borboniæ defunctæ uxoris Caroli Ducis, indeque liberos *Carolum* & *Caterinam*. Erat & eques aurei velleris Carolo admodum charus. Itaque Carolus mandato tum Papæ tum Imp. arbiter & disceptator constitutus adjudicat filio possessionem Geldriæ, præter solam *Graviam* Mosæ oppidum, quod patri assignat *Arnoldo* in vita cum senis florenorum millibus annuis. Defert insuper *Adulpho* procurationem Burgundiæ: Sed socors & contumax filius respondit (:inquit Cominius qui interfuit:) se malle præcipitem dare parentem in puteum, & se ipsum deinde eodem conjicere potius quam ejusmodi conditiones accipere. Juste ergo in custodiam rejectus est, ad miseramque postea mortem juste pervenit.

Slichtenhorst. 9. *boek pag.* 264. *& seq. n.* 112. Karel was nu van Hesdin op Dorlens gereysd, alwaar sich ook Hertogh *Arnald* en *Adolf* bevonden, en beyde haer recht in 't aanhooren van de doorluchtige vergaedering voor Karel met de mond zochten staende te houden . . . . Karel, hoewel hy ze zocht een vrede op te leggen, was *Adolf* nochtans meer goedgunstig, dien hy de Stad-houderschap van Burgondien en 't bezit van Gelderland aanbood, uytgenoomen vande Stad *Grave* aen de Maes, welke hy den vader had toebescheyden met noch 6000. goudguldens jaerlyx, ende dan den bynaem van Hertog van Gelder. Wanneer Comines neffens eenige andere dese voorwaerden uyt last van Karel *Adolf* voordroegen, gaf *Adolf* dit uytzinnig antwoord, Dat hy liever syn vader van boven neder in een put wilde werpen, ende hem naspringen, dan zulk een voorslag aannemen. Syn Vader had nu heele 44. jaeren aen 't roer gezeeten: het was hoog tyd en billyk, dat hy mede een beurt hadde. Hy mogt wel lyden dat hy jaarlyx 3000. goud-guldens genoot,

noot, doch met dit beding, om uyt Gelderland te verhuysen, noch oyt daer weder in te komen. Dese en meer ongewasschene woorden liet *Adolf* sich ontvallen. Dit gebeurde, ten tyde de Koning den Burgondier de Stad Amiens ontnam, die doen met de vader en zoon te Dorlens was, ende op dese kondschap dit gekyf liet vaeren, ende sich naer Hesdin begaf. *Adolf* gissende, dat Karel op desen schielyken donderslag meer denken zoude dan op zyne verschillen, packte sich by gelegentheyd in een Fransse kleedinge wegh uyt Hesdin, met gevolg alleen van twee van syne Hovelingen. Maer zoo hy by Namen de Maes dacht over te schepen om onvoorsiens weder in Gelderland te treeden, wierd hy ter quader uyre van seker Priester gekent en verraeden. Gegreepen zynde is door den Burgh-grave van Namen, uyt bestel van Karel, aldaer op het slot verzeekerd, van Namen naar Vilvorden ende eyndelyk naer Kortryk gevoerd, daer hy tot de dood van Karel, als een dood-eeter, in een eerlyke gevangenis wierd wegh geslooten. Siet ook Pontan. *lib.* 9. *pag.* 539.

Pontus Heuter. *rer. Burg. lib.* 5. *cap.* 7. *pag.* 134. Carolus Pugnax re in deliberationem adhibita sententiam hoc tenore pronuntiat: *Arnoldus* quamdiu vixerit, solus Ducis titulo utetur, atque excepta arce, oppidoque *Gravia*, omnibus reliquis Ducatus urbibus, oppidis, castellis, ac municionibus, filio Adolfo cedet, numerabunturque ei singulis annis è Geldriæ Ducalibus reditibus, quo familiam pro dignitate sustentet, tria aureorum liliorum millia. *Adolfo* cedent reliqui Ducatus *Geldriæ* reditus, contentusque titulo Gubernatoris Burgundiæ, eo profectus ad mortem usque patris habitabit. Audita *Adolfus* sententia, in hæc verba prorumpit: Prius patrem capite pronum puteo injici conspiciam, meque desuper immittâ sinam, quam hac stare sententia, Contentus sum patri mille quingenta numerare aurea lilia singulis donec vixerit annis, modo Ducis titulo abstinere, ac Geldriæ possessione in universum cedere velit, cum plus quam æquum sit, me jam tandem Ducis semel titulo ornari, atque emolumentorum fructus gustare, quos ipse per quadraginta quatuor continuos devoravit annos.

Teschenmacher *ann. Cliv. nov. edit. part.* 2. *pag.* 523. Itaque re cum suis deliberata, pro sententia dixit: *Arnoldus* pater solus titulo Ducis utatur, sed filio oppida arcesque totius Geldriæ cedant, sola *Gravia* sibi accepta, accipiat etiam in alimoniam de manu filii tria quotannis aureorum millia.

Et infra: At illis respondet in ipsa verba: malle se præcipitem dare parentem in puteum, se deinde superjicere, quam ut has conditiones paciscatur; quid malum? inquit, pater alibi imperet, qui totos 40. annos omnibus præfuit; æquum est, ut nostræ quoque jam vices sint, nec aliud admisero, quam de pensione trium millium, sic quoque, ut pater tota Geldria cedat, atque adeo excedat, nec unquam pedem in eam referat.

Philip de Comines *dans ses memoir. liv.* 4. *chap.* 1. Le Duc de Bourgogne disiroit fort les appointer: & favorisoit le jeune: & luy offroit le tiltre de Gouverneur en Bourgongne. Le pais de Gueldres luy demoureroit avec tout le revenu, sauf une petite ville, assise aupres de Brabant

 (:qui

(: qui a nom *Grave*:) qui debuoit demourer au pere, avec le revenu de trois mille Florins & autant de pension. Ainsi le tout luy eust valu six mille Florins, avec le tiltre de Duc, comme raison estoit. Avec d'autres plus sages je fu commis à porter ceste parolle à ce jeune Duc: lequel feit responce, qu'il aymeroit mieulx avoir jetté son pere la teste devant, en un puis, & de s'estre jetté apres, que d'avoir fait cest appointement: & qu'il y avoit quarante & quatre ans que son pere estoit Duc, & qu'il estoit bien temps qu'il le fust: mais tresvolontiers il luy laisseroit trois mille Florins par an, par condition qu'il n'entreroit jamais dedans la Duché: & assez d'autres parolles tresmal sages.

(14) Terwyl de auteur niets aanhaalt van't geene na de dood van Karel den Stouten, Hertog *Adolf* is wedervaren, hebbe niet ondienstig geoordeeld hier by te voegen het geene de schryvers daarvan vermelden:

Bockenbergh *Egmond hist. pag.* 126. Scribit: *Adolphus*, *Arnoldi Egmondani* Geldriæ & Zutphaniæ principis filius Geldriæ tyrannide sex circiter annos potitus, Anno Millesimo Quadringentesimo septuagesimo in custodiam traditus, à morte Caroli Burgundi, Mariæ filiæ ejus & Gandavensium potissimum opera, medium jam circiter annum è carcere emissus, mox propriæ recuperandæ ditionis spe, duxit Flandrorum exercitum in Ludovicum Galliæ Regem. Is enim Bellicoso Carolo, Anno Millesimo Quadringentesimo septuagesimo septimo ad Nancium cæso, Mariam unicam ejus filiam, Carolo filio Galliæ Delphino in matrimonium nequicquam exposcens, cum primum Maximiliano 3. Frederici Imperatoris filio desponsatam intellexit, intolerantissimè Provincias ejus invadens, non ita pridem Tornacum fraude occupaverat: Hucque festinans *Adolphus*, circa undecimum Cal. Augusti, incendiis atque rapinis, proxima Urbis infestans, erumpentes in se Gallos accersit, longiusque in Eos penetrans, cæsus, transversusque impositus equo, hinc capite sparsisque crinibus, illinc pedibus miserabiliter pendens, in Urbem vectus, inque Augustissimo ibidem Templo humatus, Deo tandem summæ impietatis ultore, justas in patrem rebellionis poenas luisse creditur.

Comines *liv. cit. Adolf* est demouré prisonnier, jusques au trespas du Duc de Bourgongne, que les Gandois le mirent dehors, & avoyent vouloir luy faire espouser celle qui depuis a esté Duchesse d'Autriche, par force: & le menerent avec eulx devant Tournay: ou il fut tué meschamment, & mal accompaigné: comme si Dieu n'eust pas esté saoul de venger cest oultrage, qu'il avoit faict à son pere.

Pontus Heuter. *loc. cit. pag.* 135. Carolo ad Nancæum cæso, *Adolphus* a Gandensibus liberatus præficitur militibus, quos Flandri contra Regem Ludovicum scribebant, qui ditiones Pugnacis occupare, ac filium suum Carolum cum Maria unica Pugnacis hærede matrimonio jungere statuerat. Profectus Tornacum *Adolphus*, quod tum primum Franci per insidias occuparant, ante urbis mœnia ab erumpentibus Francis levi in pugna casu interficitur, puniente justissimo Deo ferinam ingratitudinem, inhumanam crudelitatem, & impietatem abominabilem, longi carceris justissimâ talione, Geldriæque Ducatus, quam impie ambierat, ereptione.

Johan

Johan Berthaut van Loo *beschryvinge der Forestiers ende Graven van Vlaenderen. lit. Q. 4.* *Adolf* sat eenige tyt te Cortrycke in Vlaenderen gevangen, ende ontslagen synde, quam in 't Gilde oft Ambacht van de Goutsmeden te Ghendt, die hem haren Capiteyn maeckten, ende trocken daer mede in 't Belegh voor Doornicke, daer desen *Adolf* van Geldre in een schermutsel tegen de Francoisen doot geslagen wert, met eenen Jan vander Gracht van Ghendt, die hem gaerne soude ontset hebben, den 26. Juny 1477.

Chronyke van Vlaanderen 2. *deel. XXVI. cap. pag.* 514. Hun eerste besluyt was (:namentlyk van de staats vergaederinge tot Gent by een geroepen:) *Adolf* van Gelderen, die nu over de 5. jaeren in Echtenis binnen Cortryck hadde geweest, in vryheyt te herstellen, om allen onheyl te voorkomen, het welke konde gevreest worden.

Pag. 535. Gedeurende alle de vyandschappen en Oorloghen in Artois, hebben de Hovelingen van de Princesse Maria, maer aldermeest Jan Hertog van Cleves niet konnende verdraeghen, dat *Adolf* van Gelderen, soo veel heymelycke Vrienden hadde, die hem dagelyx quaemen toespreken, en besonderlyk uyt Gelderen verscheyde nieuwe saeken aenseggen, soo veel ghemaekt in den geheymen Raed, dat desen wederom veroordeelt wierdt naer syn voorige Vangenis geleyt te worden.

De Gentenaers, die geen kleyn agtinge en hadden voor *Adolf*, bedagten alle mogelycke middels, om hem te verlossen, en vonden eyndelyk een soodaenighen middel, die g'heel het Hof niet en konde wedervaeren. Hy nu in Vangenis zynde, door het ingeven van syn getrouwste Vrienden van Gendt, versoekt te mogen aengeschreven worden als Poorter en Goud-smit van Gendt. Een diepe vernederinge voor eenen welgheboren Edelman. Deken en Eedt zyn vergaedert; hy wort aenveirdt, en als Poorter vande Stadt van Gendt uyt de Vanghenis verlost, tot spyt en smert van syn vervolgers en benyders.

Pag. 536. Soo haest *Adolf* van Gelderen binnen Gendt was ghekomen, heeft hy alle teekens van dankbaerheydt ghethoont aen de Gentenaers, die hem mogelyk waeren, met opdragt van synen Dienst, ook niet sullende spaeren goedt en leven, mits nochtans altydt de toestemminghe van de Hertoginne, de welke hy (:soo hy seyde:) met alle haere Landen en goederen wilde beschermen en bewaeren, jae vergrooten en vermeerderen, indien sy hem hier toe wilde gelegentheydt geven.

Pag. 537. Waar naar sy besluyten een Legher te Velde te brengen, en onder het beleydt van *Adolf* van Gelderen uyt te senden om de woedende Fransche te bethoomen, en weder te drijven naer hun Rykxpaelen. Sy stellen dese saek voor aen Maria, die haeren standaert selfs in d'handen geeft van *Adolf*, hem bevelende, dat hy als eenen vroomen en getrouwen Crygsheldt, haere Landen en steden soude beschermen, den Vyandt vroomelyk aenvallen, en allen onheyl soo haestig soude afweiren, als Godt hem de magt soude geven.

Pag. 542. Nu hadde *Adolf* van Gelderen syne Gentsche soldaeten van d'ander gescheyden, en geplant op de Brugghe van S. Pierre ontrent twee mijlen

en half vande Stadt Doornyk; het welke de Fransche soldaeten, Doornyk bewaerende, ook seer wel wetende, en hebben daerom hunne daeghelyksche uytloopinghen op de Vlaemsche en Henegauwsche platte Landen niet gespaert, maer in tegendeel met grooter getal dagelyx al om roovende, vonden sy eenige gewaepende Vlaemingen, de welke sy met het sweirdt aentasten, soo dat 'er dikwils kleyne togten wierden gehoort. Op eenen nacht heeft *Adolf* ook syn Volk uytgeleyt tot onder de Stadt Doornyk, alwaer hy g'heel de Voorgeborgten heeft in vuur gestelt, ende des smorgens verwagtende de uytvallende Fransche, de welke niet en scheenen te willen komen, is hy weder-gekeert naer syn Veldt plaetse. Edog alsdan zyn de Fransche uytgevallen, en hebben met alle vreedtheyt gesprongen op de leste benden van *Adolf* den welcken willende tydt geven aen de syne ofte van te vlugten, ofte van eenen slagh te beginnen met weynig Volk, sig vroomelyk heeft tegen-gestelt, en de aendringende Fransche voor eenigen tydt opgehouden, tot dat hy van het meeste deel van de syne verlaeten zynde, wiert doorsteken, en van syn peirdt geworpen. Nu vogt hy te voet, en met een doodelycke wonde gequetst; maer van veele aangerandt zynde, wiert hy noch met twee spiesen doorboort, en is vol glorie al vechtende ter plaetse gebleven, al roepende twee-mael, GELDERLANDT, GELDERLANDT. Syn lichaem wierdt op een peirdt binnen Doornyk gebrogt, ende naer dat het selve met ongedekt hooft eenigen tydt by S. Jacoks Kerke hadde ten thoon gestelt geweest, wiert het met groote Lyk-pragt begraeven in de Capelle van S. Lodewyk binnen de Kerke van O. L. Vrauwe. Met syn Huysvrauwe Catharine van Bourbon, Moye van onse Graevinne, heeft hy naegelaeten twee Kinders, *Carel* ende *Philippine*.

Knippenbergh *hist. eccles. Duc. Gelr. pag.* 127. beweert, quod *Catharina Adolphi conjux* præter *Carolum*, *Philippam* & *Catharinam* Adolpho filias peperat. En vervolgt *pag.* 130. aldus: si virtuti debeatur laus, eamque velut umbra sequatur gloria, haud committendum duxi, si *Philippam* ac *Catharinam Adolpho Geldriæ Duce natas* tacitus prætercam, ut pote virtute, quam sanguine clariores, proinde earum encomia ac virtutes ab aliis neglectas hic ad calcem libri tertii narratis meis inserere placuit. Daar hy dan de levensbeschryvingen harer beyden op laat volgen, de welke ter aangehaalde plaatse door de nieuwsgierige konnen gelesen worden. Verders kan nopende het gepasseerde sedert de dood van Karel van Bourgondie, rakende Hertog *Adolf* van Gelder, worden naargesien Slichtenh. 9. *boek. pag.* 274. *n.* 128. *op 't jaar* 1477. alwaar hy schryft: Het lichaem wierd op een paerd vande Fransen naar Doornyk gevoerd, en aldaer (:alzoo het niemant quam soeken ofte lossen:) in de Marienkerk (:alii divi Eleutherii ædem, alii Capellam divi Ludovici appellant:) doch sonder Vorstelyken pracht, begraeven, in 't negen en dertigste jaer van syn onderdom. vid. etiam Pontan. *pag.* 557. Aquilius. *pag.* 37. Haræus. *annal. Brab. tom.* 2. *pag.* 451.

(15) Slichtenhorst. 9. *boek. pag.* 265. *n.* 113. *op 't jaar* 1471. *Arnoldus* tegen Gelderland optreckende, wierd op staende voet van die van de *Grave*

Grave hoffelyken binnen gehaeld. Dan die op het slot, Ridder Jan van Donk ende Claes van Haeften, Burgh-bewaerder, wilden hem noch kennen noch in laeten, ende met swaer geschut ongenaedelyken op de Stad speelende, toonden anders van beraed ende over dese daed misnoegt te wesen. Maer de burgers des Hertogs Krygs-volk te baet neemende, hebben sich ten laetsten tot het stormen vervaerdight, ende het vernaemste bol-werk van den Burght gewapender hand ingenoomen. Doen beval de Vorst aen vier vande belegerde de hoofden voor de voeten ende hun lichaemen op een rad te leggen, om de andere alzoo vervaernis aen te jaegen. Die het binnenste slot noch in hadden, dit Schouw-spel ter herten treckende, leverden, mids het leven bedingende, zich ende het slot in handen vanden Hertogh. Siet Knippenbergh *hist. Duc. Geld. pag.* 128. Pontan. *lib.* 9. *pag.* 540.

(16) Dit zelfde, voor zo veel het verkopen aanbelangt, affirmeert Meyerus *in ann. Fland. fol.* 356. *vers. ad an.* 1472. Septimo Idus Septembris pridie natalis Virginis Deiparæ emit Carolus de *Arnoldo* Duce Geldriæ jus Ducatus Geldriæ & comitatus Zutphaniæ XCII. milibus aureorum rhenensium, & certis annuis reditibus decem annorum, præsentibus Joanne Duce Clivensi, Guillielmo Egmondano fratre ejus cum aliis nobilibus.

Pontus Heuter. *rer. Burg. lib.* 5. *cap.* 7. *pag.* 135. Dux *Arnoldus* in libertatem ac Ducatum restituitur, qui mense Septembri hujus anni Geldriæ Ducatum, Comitatumque Zutphaniæ Pugnaci vendidit, acceptis nonaginta duobus aureorum florenorum millibus, certoque sibi loco annuis donec viveret assignatis reditibus.

Bockenbergh *Egmond. hist. pag.* 125. *Arnoldus* Geldriæ Zutphaniæque imperium, cum divini humanique juris violatione, ab impiissimo filio nefarie & intempestive invasum Carolo Bellicoso de se optime merito, præsentibus inter Testes Alios Joanne Cliviæ Regulo Fratreque Guilielmo Egmondæ Dynasta, nonaginta duobus Florenorum aureorum Rhenensium milibus, certisque decem annos continuandis reditibus vindidit.

Insgelyks schryven Haræus *annal. Brab. tom.* 2. *pag.* 437. Aquil. *comp. chron. Geld. pag.* 36. *in fin.* Chron. van Vlaend. 2. *deel. pag.* 433. Tesschenmacher. *part.* 2. *pag.* 521.

Janiçon *Republ. der Vereenigde Nederlanden* 3. *deel. pag.* 39. *Arnold* uit zyne gevangenis ontslagen en door dien Prins (:Carel den Stouten:) in zyne Staten herstelt zynde, dan diep in schulden stekende, verkoft in den jaere 1472. aan dien Hertog het hertogdom Gelderland, het Graafschap Zutphen, en de heerlykheid van *Grave* en den Lande van *Kuyk*, voor de somme van twee en negentig duizend Rhynsche goudguldens, met beding dat hy de inkomsten van alle zyne staten zoude genieten, zoo lang als hy leefde.

De Schryver *van den tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederlanden* 2. *deels derde stukje pag.* 253. *Arnoud*, wederom in zyne Staaten hersteld zynde, stak zo diep in schulden, dat hy zig genoodzaakt zag, alle zyne Heerlykheden, en onder die ook het land van *Kuik* en de Stad *Grave* aan Hertog Karel te *verkoopen*, onder voorwaarden, dat hy er de inkompsten, zyn leven lang van zou genieten. Hier

Hier tegens segt die selve Schryver *vanden tegenwoord. Staat der Vereen. Nederl. derde deels eerste stuk. pag.* 106. *op 't jaar* 1472. Hertog *Arnoud* zat zo diep in schulden, en hadt zo weinig in te komen, dat hy eindlyk besloot, alle zyne Landen aan Hertog Karel den Stouten, voor twee en negentig duizend Rynsche Goud-guldens, te *verpanden*, mits dat hy gedurende zyn leven, de inkomsten der zelven trekken, en 't bewind over de zelven behouden zou. 't Verdrag wert, te S. Omer, omtrent het einde des jaars 1472. geslooten.

Dithmarus *in not. ad Tesschenmacheri ann. loc. cit. n.* 3. Vel potius oppignoravit jure antichretico.

Slichtenhorst 9. *boek. pag.* 267. *n.* 116. *op 't jaar* 1472. Hertogh *Arnald* speurende hoe langer hoe meer de groote driestigheyd en onverwinnelyke hardigheyd van syne oproerige onderzaeten, ende nauwlyx hebbende waervan langer te leeven, ofte zyne houwbare dochter Catharine aen een man te helpen, volbraght op desen tyd zyne vorige dreygementen, ende gingh aen Karel van Burgondien (:ten overstaen van syn broeder Willem van Egmond, Jan Vorst van Kleve en andere deftige luyden:) te S. Omer voor 92000. Rhynse goud guldens niet verkoopen (:gelyk tot nu toe alle schryvers zich zelve en anderen wys maeken:) maar blootelyken bezwaeren en verpandschappen het Vorstendom van Gelder en Graefschap Zutveen, mids behoudende syn leven lang de lyftocht, het bewind ende den naem der gedachter landen, ende laetende aen Karel uyt yeder Vierdeel (:indien zulx in zyne macht was:) een sterkte ofte slot tot keur van Karel om by des zelfs Ampt-luyden bewaerd te worden; op gelyke ende geen hooger belooninge dan *Arnalds* voorgaende Ampt-luyden tot nu toe daar hadden genooten, schoon genoomen ook de Burgondier goed vond op yedere sterkte meer dan eenen Voogd te bestellen; die effenwel den Hertogh van Gelder, zoo dikmaels en lang als 't hem beliefde, aldaer onbespeerd met zijne Hof-houdinge zouden laeten koemen, verkeeren en blyven: uytgezondert dat Karel de Stad en 't slot vande *Grave* buyten de keur zoude laeten, ende beyde aen *Arnald* voor syn leeven vergunnen; die na 't afzetten ofte versterven van Frederik van Egmond ook een anderen Slotwaerder, doch niet buyten voorkennis van Karel, daer over mogt stellen, onder eed nochtans vande gezeyde Vesting, na dood van *Arnald*, in Karels ofte zijner erven handen te leveren. Hy liet *Arnald* mede vry, om zyne overige ervenis en roerende goederen na syne geliefte wegh te schenken ofte te vermaeken. Vorder wierd 'er besproken, dat Karel, zoo haest hy de landen van Gelder en Zutveen weder aen syn neve zoude hebben gebraght (:gelyk hy op het spoedigste gehouden was te doen:) aldaer een beede van 50000. goud-guldens, ten minsten tien jaeren after een, zoude uytzetten, onder beyde Vorsten gelykelyken te verdeelen, zoo langh *Arnald* in levende lyve was; zullende na *Arnalds* overlyden de over-entsige jaeren in 't geheel tot nut koemen van Karel, voorbehoudens dat *Arnald*, behalven de voorgaende after-stallen, syne helfte vande twee jaren ende niet meer na syn dood mogt gunnen en wegh maeken aen wien hy wilde.

Ende

Ende *n.* 117. Karel verbond zich mede, de poorten, toorens en vesten der steden Nymegen en Venloe, als zynde de eerste oorzaeken en bakermoeders van dese bloedige oorlogen en zijdigheeden (:zoo wanneer hy daer van Meester wierd:) tot den grond toe te slechten, tot straffe van haer oproerigheyd en tot spiegel van andere, zonder daer van in gebreck te blyven om eenige bedenkelyke oorzaeken. Ende alzoo *Arnald* aen syn neve den Burgondier opdraght gedaen hadde van alle verbeurten van goederen, gaende over de onderzaeten in de drie Vier-deelen van Nymegen, Zutveen, en Arnhem, doch acht luyden alleen tot syne straffe voor hem uytbedongen; zoo vergost hem Karel wederom, om noch acht van de vernaemste tegen-streevers en dwars-drijvers daer bij te doen, te weeten Gysbert van Bronkhorst Heer van Batenburgh, Oswald Heer ten Berge, Evert van Wilp, Jan van Hemert, krygs-luyden; Jan van Kel, Herman van Wye van Arnhem, Wolter van Keppel van Verwolde, ende Claes van Aller van Stoutenburgh, voor zoo veel hun lichaemen en gerede goederen aengingh; blyvende haere erfgronden en alle winsten aen Karel verbonden; die aen de voorsz. festiene ook geen vry-geleyde ofte zeekerheyd beloofde te houden, ofte toelaeten gegeven te worden, tot dat sy met *Arnald* waren gezoend. Karel stond mede toe, dat in de landen van Gelder en Zutveen, voor *Arnalds* leeven, een Raed-kamer zoude worden opgericht, onvermindert nochtans in alle andere deelen het verdragh van S. Omar. Karel insgelyx bericht zynde, hoe stuers en onredelyken Catharine Vorstin van Gelder sich tegens haer man, zoo in syne gyzelingh als anders had aangestelt, ende het geheele land in roer en ergernis geholpen brengen, vergost aen *Arnald*, om met zynes vrouws goederen zyne wille te doen.

Pontan. *hist. Gelr. lib.* 9. *pag.* 542. Ac ultimo animadvertens *Arnaldus* Dux suorum, qui *Adolphum* suspiciebant, pervicaciam ac animi induratam obstinationem; quod ipsis jam ante, nisi saniora sequi instituerent, interminatus per literas fuerat, ipsa vespera Nativitatis Mariæ, qui fuit septimus septembris, cum Carolo Burgundiæ Duce de oppignorandis Gelriæ Ducatu ac Comitatu Zutphaniæ, eique transcribendis agere in oppido Divi Audomari instituit. Actumque eum in modum, præsentibus fratre *Arnaldi* Ducis Gulielmo Egmondano, Johanne Clivensium Duce, ejusdem *Arnaldi* affine, aliisque perillustribus viris, ut acceptis nonaginta duobus aureorum Rhenensium millibus, ac certis retentis reditibus annius, Burgundo ditiones suas *Arnaldus* cederet, idque occasione impignorationis sive titulo ac jure oppignoratitio, ut habent ipsius Caroli Ducis hac de re codicilli, quos eadem, qua Latine scripti sunt, lexi ac formula his proximé subjeci.

Hier op volgen seven brieven of codicillen alle, door Karel Hertog van Bourgondien, gegeven in de Stad Bruggen op den 30. van de Wintermaand 1472. te sien van gemelde *pag.* 542. *tot* 549. *incluys.*

In het Privilegie van Hertogh Carel de dato 27. Martii 1473. onder de Documenten sub No. 46. te vinden, wordt het volgende gesegd: Cumque etiam præfatus Dux *Arnoldus* consanguineus noster pridem in hu-

manis adhuc vivens patrias & Ducatum Gelriensem & Comitatum Zutphaniæ cum eorum pertinenciis nobis impignoraverit ascripserit & transportaverit, juxta contentum litterarum suarum, quas desuper ab eo recepimus & poenes nos habemus manu sua propria subsignatas, quarum prætextu illi de Oppido prædicto de *Gravia* novissimis diebus benevole & liberaliter fidelitatem & juramenta præstiterint ad opus nostræ impignorationis, in quo nobis valde complacuerunt.

En in de missive aan die van de *Grave* den 27. Feb. 1473. geschreven: En want dan hier vooren en binnen syn leven seekere dedinge gemaakt en geslooten syn tusschen hem en ons, overmits de welke onsen lieven Neve Heer *Arnoud* Hertog van Gelre ons verset, opgedragen en overgegeven heeft pantsgewijs de landen en Hertogdom van Gelre en Graafschap van Zulphen met al haar toebehooren voor een merkelyke groote somme van penningen. ziet No. 45.

Knippenbergh. *hist. Eccles. duc Geld. pag.* 129. *Arnoldus* Burgundo Gelriam, Zutphaniamque oppignoravit.

Et infra: Enim verò hæc oppignoratio (:id enim nominis Codicilli ferunt:) cui ansam præbuit tum *Adolphi* impietas, tum Geldrorum rebellio, ingentia in Geldriam mala invexit, ab præsenti namque anno nata exinde bella Egmondanos inter & Austriacos Burgundi hæredes ad annum usque 1543. tenuerunt, donec subacto Guilielmo Juliacensium Duce Gelria omnis Carolo V. Imperatori apud Venlonam pacifice cederet.

(17) Ziet het document No. 44.

(18) Dit getuygen seer veele schryvers als, Meyerus *op de vooraengehaelde plaets in verbis.* *Arnoldus* Dux Geldriæ filium suum *Adolphum* contumacem atque rebellem jure optimo exhæredavit, suaque, omnia Carolo tum venditione, tum jure testamenti assignavit.

Bockenbergh. *loc. cit.* Scripsitque quò prorsus justa *Adolphum* poena mulctaret, Carolum ex asse hæredem.

Haræus *in ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 437. *Arnoldus* itidem testamento venditionem confirmavit.

Janiçon *lib. cit. pag.* 40. Hy bevestigde dien koop by zynen laatsten wille, onterfde zynen zoon *Adolf*, en maakte den Hertog van Bourgondie zynen erfgenaam.

De schryver *van den tegenwoord. Staat der Vereen. Nederl.* 2. *deels derde stukje pag.* 253. Hy bevestigde deezen afstand, by zynen uitersten wil.

Phil. de Commines, synde een schryver, de welke op dien tyd geleeft heeft, verhaalt in synen memorien *liv.* 4. *chap.* 1. *pag. mihi* 242. omtrent de successie van Carel Hertog van Bourgondien op *Arnold* Hertog van Gelder, dit volgende: Le Pere (:*Arnoul*:) estoit mort avant le trespas du Duc de Bourgongne, estant encores son filx (:*Adolf*:) en prison: & à son trespas laissa au Duc de Bourgongne sa succession, à cause de l'ingratitude de son filx. Sonder echter daar by te melden, of Hertog Carel van Bourgondien de successie in de nalatenschap van Hertog *Arnold* van Gelder pretendeerde uyt krachte van testament, of gemaakte dedinge, dan wel uyt hoofde van beyde.

Noch-

Nochtans wordt in de vooraangehaalde documenten onder de Nummers 45. en 46. geen de minste mentie gemaekt van eenige testamentaire dispositie, maar alleen gesprooken van en Hertog Carels regt gefundeert op de dedinge tusschen gemelde twee Hertogen gemaakt en geslooten.

(19) Dit moet by inadvertentie soo geschreven syn; (:Hoewel Janiçon op *de geciteerde pag.* 40. insgelyks den 14. Februari stelt, sonder nogtans daar by te voegen, gelyk de auteur, St. Matthys avont:) aangesien het kennelyk is, dat St. Matthys avond niet kan vallen op den 14. Febry, en de schryvers eenparig verhalen, dat Hertog Arnoud den 23. Febry. is overleden, als onder meer anderen Meyer. *loc. cit.* ubi: septimo Calend. Martias pridie feriarum divi Matthiæ Apostoli *Graviæ* oppido Geldriæ obiit *Arnoldus* Dux Geldriæ, condito prius testamento, in quo præterito *Adolpho* contumaci filio Carolum Principem scripsit ex asse hæredem. Pontan. *lib.* 9. *pag.* 549. *Arnoldus* ipsa divi Matthiæ vesperâ, qui fuit Februarii 23. ex humanis eripitur, in oppido *Graviæ*. ann. 1473. cum ultra non nihil biennii tempus è carcere ac vinculis dimissus fuisset. en Slichtenhorst. *pag.* 268. Hertog *Arnold*, word op Matthysavond, zynde den 23. vande Schrikelmaand 1473. schielyken binnen de Stad *Grave*, uyt dese na d'andere wereld geroepen, na dat hy nu een weynig boven de twee jaeren van zyne banden was ontslagen, ende 51. jaeren zoo in syn bewind als in de gevangenis, ende 65. in ouderdom had toegebragt.

Aquilius *in comp. chron. Gelr. pag.* 36. Schryft ter contrarie, voor soo veel de jaaren der besittinge des Hertogdoms als ouderdoms van *Arnald* aanbelangen, dat *Arnoldus* het Hertogdom acht en veertig jaren heeft beseten gehadt, waar onder begrepen syn de vyf jaaren, welke hem syn soon *Adolf* heeft gevangen gehouden, en de twee jaren, die hy na het gevangen nemen van syn soon *Adolf* door den Hertog van Bourgondien, geregeert heeft.

Et infra: Quum inchoasset annum imperii quadragesimum secundum, ætatis quinquagesimum quintum, in oppido *Graviâ* ab *Adolpho* filio captus est. Sed post quinquennium pristinæ dignitati restitutus, duos adhuc annos imperavit, sepultus *Graviæ*.

Gouthoeven *Chronyk byvoegsel. pag.* 128. Ende hebbende de Landen van Ghelder ende Zutphen verkoft aan den voorsz. Hertoge, ende sijnen sone voorsz. onterft, is hy An. 1473. op S. Matthys avont, op 't Slodt in der stede van de *Grave* op de Mase overleden, out 62. jaren, en aldaer begraven.

(20) Slichtenhorst meldt hier van dese rede op de voorsz. plaets: Het hert is op zyne begeerte naar s'Hertogenbos in 't Geertruden Beggyne Klooster besteld, ende met een zilveren Kofferken in d'aerde gesteeken: uyt oorsaeke hem voor dezen in syne hechtenis te lueren een Beggyne uyt dit Klooster t'elkens had koemen verzoeken en troosten, daer nevens op zeekeren tyd aengebooden en geraeden haere kleederen aen te trecken, ende zyne wachters alzoo met desen vreemden dragt te verbysteren, om wegh te koemen: 't welke de vroome Hertogh, vreesende dat de onnoosele vrouw het gelagh moghe betaelen ende daer over in 't lyden

koemen, alsdoen weygerde, ende echter in syn uytterste op dese trouwhertigheid aenschouw neemende, syn hert binnen den Bos beval te begraeven.

Pontanus *loc. cit.* Sub extrema tamen memorem hujus monialis ejusque erga se fidei atque affectus, testamento cavisse, ut cor suum in eodem apud Silvæducenses coenobio Gertrudensi conderetur.

(21) De tombe van Hertog *Arnoud* en syn Broeder is, naar dat de Hr. Paringet dit memoriael geschreven heeft, al vry wat geschonden, dog wanneer de Heer Gerard Torsinck, tegenwoordig Raad en Rentmeester der Domeinen en geestelyke goederen over de Stad Grave en den Landen van Cuyk, was Kerkmeester geworden, heeft gemelde Heer in den jaare 1733. daarom een houte heckentje doen maken, en daar door de verdere schendinge geprævenieert; Die selfde Heer heeft in syn voorsz. qualiteyt anno 1739. de gevel van de Kerk, door de belegering seer geschonden geweest, soo fraai laeten herstellen, dat die er misschien nieuw soo wel niet heeft uytgesien, synde het selve door genoemden Heer Torsinck ontrent den tooren insgelyx gedaan effectueren. Siet *Tegenw. staat der Vereenigde Nederl.* 2. *deel.* 3. *Stukje. pag.* 272.

(22) Doordien de drukker de gedaante vande *vier* niet konde setten, gelyk die in 't omschrift staet, is het tegenwoordig in gebruyk synde cyfer daar toe geemploieert moeten worden.

(23) Om de selve reden heeft men de *moet van de letters* insgelyks uytgelaten.

(24) Of wel in het omschrift vande tombe volgens dit memoriael soude gevonden worden den 17. dag van January, soo schryft nochtans Slichhorst. 10. *boek. pag.* 287. *n.* 20. Te vooren te weeten op den 19. vande Louwmaand was gestorven *Willem* van Egmond, ende binnen de *Grave* begraeven bezyden zyn lieven broeder Hertogh *Arnald*, van wien hy zelfs na den dood niet en heeft willen verscheyden.

Pontan. *lib.* 10. *pag.* 576. *in fin.* Eundem hunc annum fatalem ac ultimum habuit, sed anni statim initio, qui fuit decimus nonus Januarii *Arnaldi* Ducis frater, *Gulielmus* Egmondanus.

Bockenbergh *Egm. hist. pag.* 137. *Guilielmus* moritur anno Millesimo quadringentesimo Octuagesimo tertio, decimo nono die Januarii. Humaturque *Gravæ* ad *Arnoldum* fratrem Geldriæ Principem.

Gouthoeven *loc. sup. cit.* Segt dat *Arent* Hertboge van Ghelder gewonnen hadde een sone ende 3. dochters als.

Adolp, met tyrannyen Hertoge van Gelder.

Vrou *Maria van Egmont*, die troude An. 1448. Jacob Stuart, de 2. dier namen, Koning van Schotlant overleden An. 1460.

Vrou *Margriet* van Egmont, had te man, de Paltzgraef Frederyc, Hertoge van Simmeren, Grave van Spanheym.

Jouffr. *Catharina* van Egmont, die de Gelderschen geerne gehout souden hebben aen Hertogh Frederyc van Brunswyk, maer sy sterf onbestaet.

Aquil. *d. pag.* 36. *Arnoldus* Conjugem tenuit *Catharinam* Clivensem, ex quâ genuit, filios; *Eduardum*, qui obiit puer, & *Adolphum*, filias, *Mariam*,

riam, quam tradidit Regi Scotiæ, *Margaretam*, quæ nupsit Duci Bavariæ, & *Catbarinam*, quæ mansit coelebs. Ziet ook Slichtenhorst 9. *boek. pag.* 222. en Pontan. *pag.* 444.

Na Hertog *Arnold* zyn van zyne kinderen overgebleven syn zoon *Adolf*, *Catbarina* die ongehouwd gestorven is, hoewel het eens in de penne was dat sy met Frederick Hertogh van Brunswyk zoude trouwen; ende *Margriet*, bed-genoote van Frederick Palts-grave aen den Rhyn, en Grave van Obrink. Slicht. 9. *boek. pag.* 268. *in fin.* Pontan. *pag.* 549. *in fin.*

CAROLUS VALESIUS (1) hertog van Bourgondien had bereets den 30. Decemb. 1472. siet No. 44. op begeeren van hertog Arnoud ingevolge vande tractaten de stad Grave haare privilegien geconfirmeert, en nae doode van hertog Arnoud sond hy haar met heer Frederik van Egmont heer van Ysselsteyn en den heer van Perwys met den heer van Gemert syne raaden en kamerlingen een missive dato 27. Feb. 1473. siet No. 45. en is daar op in de persoon vande selve heeren gehult geworden als heer der stad Grave en lande van Cuyk. Den 27. Meert daar aan siet No. 46. (2) heeft hy boven nader confirmatie van privilegien de stad noch verleent, dat men in den lande van Cuyk geen bier tappen sal dan dat tot Grave gebrouwen is, by poene vanden hoogsten penningbreuk op elke ton soo dikmael dat geschiede: waar door de stad heel florisant geworden is, en veel brouweryen aangetimmert syn: maar dit voorregt is 't samen te niet en onderkomen, meest by tyde vande beroerte en oorlogen met Spangien. In dit privilegie gaf hy haar ook nog, dat de borgers vande Grave int land van Cuyk voor besating, panding, slyting, conden &c: niet meer sullen betalen dan men in de stadt Grave gewoon is, de quo latius. Hy is Ao. 1477. (3) voor Nancy dootgebleven en aldaar begraven. Hem is gesuccedeert Maria Valesia eenige erfdogter van gesyden Carolus (4).

Nae doode van hertog Carel (5) waaren syn landen alom in groote beroerten, want die van Gelderlant tragten hun territoir te maintineren voor de kinderen van hertog Adolp onder de voogdye van hertog Frederik van Bronswyk, die sig qualificerende Voorstander des hertogdoms Gelre Ao. 1478. de stad Grave haar privilegien heeft bevestigt siet No. 47. en nae hem Ao.

 1480.

1480. heer Henderik Bisschop van Munster in de voorsz. qualiteyt siet No. 48. (6).

AANTEKENINGEN

Op

CAROLUS VALESIUS.

Hertog van Bourgondien.

(1) *Carolus Audax* erat ex Regia familia quæ à Philippo Johannis Regis filio natu minimo descendit. Coring. *oper. tom.* 4. *pag.* 169. *lit. F.*

De tytel voor Pontus Heuterus luydt aldus: Ponti Heuteri, Delfii, rerum Burgundicarum libri sex, in quibus describuntur res gestæ Regum, Ducum, Comitumque utriusque Burgundiæ; nempe Philippi Audacis, Joannis Intrepidi, Philippi boni, Imperii Belgici conditoris, *Caroli Pugnacis*; qui è *Valesia* Francorum Regum familia apud Burgundos ac Belgas imperarunt.

Valois n'a été autrefois que Comtè, ordinaire apanage des enfans de France, depuis Charles de *Valois* frere de Philippe le Bel, & pere de Philippe de *Valois* Roi de France; Moreri *diction. hist.* *Verb. Valois.*

(2) Na dat Hertog Carel van Bourgondien de gementioneerde missive de dato 27. Februarii aan die vande *Grave* hadt gesonden en op den 27. Maert 1473. het aangehaalde privilegie verleent, is hy naar Valenchien getrocken en heeft aldaar op den 2. May daar aan volgende, de ordre van 't gulden Vlies gehouden.

In his comitiis, scribit Meyerus *in annal. Fland. fol.* 357. *ad ann.* 1473. *Adolpho* Gelrensi fratri ordinis perpetuus decretus carcer, quia patrem suum annos sex tenuisset captivum illumque spoliasset principatu.

Slichtenhorst *Geld. Geschied.* 9. *boek pag.* 269. Waar heen hy met een *Adolf* van Gelder liet verdagvaerden, ende (:om syn doen met een eerlyken schyn van recht te bemantelen:) in den vollen Nederlandsen Raed door syn Momber aenklaegen, dat hy syn vader t'zaemen uyt syn eer en goederen had verstooten, ende tegen het aengebooren en aller volken recht ses jaeren gevangen gehouden: tegen welke beschuldingen *Adolf* door zyn voorspraek alle moegelyke middelen van verweeringen te werk stelde, om in desen strick niet gevangen te worden. De Richters van de zaek (:die alle door voordeel eed en ontzagh aen den aenlegger waren gehouden:) weesen na een wyl tyds eendraghtelyken, dat de handelinge tusschen de Vorsten *Karel* en *Arnald*, aengaende het Hertoghdom van Gelder en Graafschap Zutveen, duchtigh en bestendigh was, ende Karel de gemelte landen niet alleen en moght bestryden, ende het bezit daer van aenvaerden, maer ook *Adolf*, om de godloosheyd tegen syn vader ge-

gepleeghd, straffen met een eeuwige gevangenis. Vid. etiam Pontan. *hist. Gelr. lib.* 9. *pag.* 552.

Pontus Heuterus. *rer. Burg. lib.* 5. *cap.* 7. *pag.* 135. Cum *Pugnax* mense Majo Collegium Equitum aurei Velleris Valencenis suppleret, citatus est *Adolphus* Geldrius ad Collegii tribunal, accusatusque à Pugnacis procuratore, quod patrem bonis ac honore spoliatum contra naturæ leges tetro in carcere per sexennium impie detinuisset. Defendit se *Adolfus* per suum, ut potuit, procuratorem. Cum diu multumque res esset à judicibus tractata, tandem ad hunc modum sententia pronuntiatur; Venditio Ducatus Geldriæ ac Comitatus Zutphaniæ, testamentumque Ducis *Arnoldi* justum, ratumque censetur. *Pugnax* Ducatus Geldriæ ac Comitatus Zutphaniæ possessionem omni tempore adire jure poterit. *Adolfus* Geldrius propter inhumanam erga proprium patrem impietatem in carcere vitam finiet.

Hierna vervolgt gemelde Heuterus; *Gerardus* Juliacensium Dux, qui jus sibi in Geldriæ Ducatum esse dicebat, non dubitans, quin vi aut voluntate brevi regionem esset redacturus in potestatem, quamquam Imp. Fredericus accepto clienteları Sacramento in possessionem Geldriæ ac Zutphaniæ ipsum statuisset, existimans tamen non esse nostra, quæ defendere non possumus, cum *Pugnace* potentiam ejus veritus, consentiente filios suo Guilielmo, transigit, actionemque omnem, quam in Geldria ac Zutphania allegare poterat, promissis sibi octoginta aureorum florenorum millibus, vendidit, Imp. Frederico venditionem ratam habente.

Slichtenhorst *lib. cit. pag.* 270. *Geeraerd* Hertogh van Gulich, die sich selven mede eenig recht (:'t welk echter geen en was:) op Gelderland woude in-beelden ofte aenmatigen, heeft, uyt ontzag van zoo een hard vyand ende om sich en de zyne in geen verderf te brengen, het zeeker voor het onzeker gekoosen, ende op dien tyd aen den *Burgondier* al syn opspraak voor 80000. goud-guldens overgezet.

Pontanus *d. lib. & pag.* *Gerhardus* Juliacensium Dux, qui jus etiam aliquod in Gelriæ Ducatum sibi esse memorat (:quod tamen fuisse nullum ad annum 1429. liquidò ostensum:) promissis sibi octoginta aureorum millibus, cum *Pugnace* transegit.

Meyerus *cit. fol.* 357. sub ferias corporis Christi *Gerardus* Dux Juliacensis & filii ejus Guilielmus & *Adolphus* quod intelligerent brevi totam subactum iri Geldriam, ad *Carolum* concedunt: illique omne jus suum quod habebant in Geldriam & Zutphaniam probante & confirmante Frederico Imperatore LXXX. millibus florenorum rhenensium vendunt. Fama quippe erat optimo Juliacensem jure Geldriæ Ducatum petere: eratque ab Imperatore admissus & investitus: quanvis obstantibus Gelriis possessionem nunquam potuit obtinere.

(3) Slichtenhorst *pag.* 272. *in fin.* & 273. *op 't jaar* 1477. Die door de vlugt sich niet bergen en konden, zyn alle ofte gevangen ofte nedergehouwen, ende onder anderen Hertogh *Karel*, zoo een goed Veld-heer als krijgsman, wiens lichaem onder de sneeuw lang lagh verborgen. Hier hebt gy het laetste bedryf van *Karel*, Vorst van Burgondien en Nederland, die op desen tyd by de nabuerige Koningen en volken het hoogste ontzag had.

had. De eergierigheyd was hem een ſtrik en muyſeval; alzoo hy naer een vors visſende een prik heeft verlooren, na dat hy *negen jaeren en ſeven maenden* heeft geheerſcht, ende in alles 43. geleeft.

Gouthoeven *Chron. van Holl. pag.* 502. Als Hertogh *Karel* voor Nancy verſlagen werd, was hij noch gheen XLIII. jaren out. Want hy is geboren int jaar M. CCCC. XXXIIII. op S. Martyns ſchuddekorfs avont, dat is op den 10. dagh van November, en hy bleef int veld op den 5. January des jaers M. CCCC. LXXVII. ſoo dat hy doe effen geleeft hadde XLII. jaren, een maend ende XVI. daghen.

Chronyke van Vlaenderen 2. *deel pag.* 507. Onſen Hertogh *Carel*, volgens het gevoelen van het meeſte deel der ſchryvers, is aldus geſtorven naer geleeft te hebben den tyd van 44. *jaeren* 1. *Maend*, *en* 25. *dagen*, van ſyne Regeringe in het 9. *jaer* 6. *maenden en* 20. *dagen.*

Pontus Heuterus *rer. Burg. lib.* 5. *circ. fin.* Dimicatum eſt, prope Nancæum Nonis Januarii anno 1477. Natus erat *Pugnax* cum interficeretur, annos *quadraginta quatuor*, *menſem unum*, *dies viginti quinque.*

Idem *d. lib. cap.* 1. *pag.* 122. *Carolus* Burgundus à quibusdam *audax*, ab iis *Pugnax* cognominatus, filius hæresque unicus Philippi boni atque Iſabellæ Luſitanæ, natus eſt Divione, Metropoli Ducatus Burgundiæ, IV. Idus Novembris anno 1433. vid. Haræi *ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 428. Meyer *ann. Fland. fol.* 280. *vers.* Byvoegſel tot 't oude Goudſche Kronyksken. *pag.* 155.

Hier omtrent ſtaet aan te merken, dat int voorſz. byvoegſel wordt vermeldt het kort verhael van 't Leven, Daden en de Doot van Hertog *Karel* van Bourgongien, die ſtrydbare; uyt het Boecxken gheintituleert: *Beſchryvinge van out Batavien* door P. Scriverius, en dat daar hy geſtelt wordt de geboorte-dag van Hert. *Karel* int jaar M. CCCC. XXXIII. Ende dat by Gouthoeven *pag.* 501. het ſelve kort verhael gevonden wordt, waar in het jaar M. CCCC. XXXIIII. is vermeldt, gelyk ik dan ook in de Beſchryvinge van out Batavien gedrukt 1646. in octavo 't Amſterdam by Broer Janſz. Hertog *Carels* geboorte-dag vinde geſtelt op 't jaar 1434.

Idem Meyer *fol.* 372. *verſo ad ann.* 1476. Dies erat Dominicus pridie Epiphaniæ Domini. Apud Jarvillam prædium ruſticum conferta pugna eſt in qua *Carolus* occubuit. Quem nemo poterat vincere Regum, ſua ſemet ipſum temeritate & cæcitate vicit & extinxit.

Staat te letten dat Meyerus ſyn jaar eerst begint met Paeſchen more Gallico, ziet voor de aantekeningen op Wilhelmus Hertog van Gulick en van Gelre *pag.* 116. en Gouthoeven *chron. pag.* 504. wegens het verſchil der historie-Schryvers in den tyd van Hertogs *Karels* dood.

De Gelderſche Geſchiedenisſen als onder meer anderen Slichtenhorst 9. *boek, pag.* 270. *n.* 121. *circ. fin.* Seggen wel, dat *Karel* de Stoute van de 't zamentlyke Staeten, voor Hertogh van Gelder en Grave van Zutveen is ingehuldt, des onaangezien rekenen die ſchryvers onder haare Hertogen nochte KAREL van Bourgondien, nochte MAXIMILIAEN ofte PHILIPPUS van Ooſtenryk, maar ſtellen na ADOLPHUS Egmondanus den VII. Hertogh.

VIII. CA-

VIII. CAROLUS Egmondanus.
IX. GUILIELMUS Clivius.
X. CAROLUS V. Imperator. &c. vid. Knippenberg *Hist. Eccles. Duc. Gelr. pag.* 15. Slichtenhorst. 11. *boek. pag.* 301. 12. *boek pag.* 445. 13. *b. pag.* 473. Pontan. *hist. Gelr. lib.* 11. *pag.* 595. *lib.* 12. *pag.* 807. *lib.* 13. *pag.* 847. Aquil. *Chron. Gelr. compend. pag.* 37. *& seqq.*

(4) Meyer. *ann. Fland. lib.* 17. *fol.* 374. *in fin.* Prima *Caroli* uxor erat filia Caroli Septimi Regis Franciæ Catharina: altera Elisa Ducis Borbonii Caroli filia ex amita ejus Agne progenita: tertia Margarita Ducis Eboracensis Richardi filia, sororque Anglorum regis Eduardi. Unicam reliquit filiam Mariam principatuum suorum omnium hæredem ex Elisa Borboniensi.

Pontus Heuter. *rer. austriac. lib.* 1. *cap.* 1. *pag.* 43. Cæso igitur ad Nancæum *Carolo* Pugnace, copiisque ejus profligatis, filia Maria, Ditionum omnium hæres unica, annum agens vigesimum primum, Gandavi cum noverca Margarita Eboracensi habitabat. Nata enim est Bruxellæ Belgarum Urbe Regia, *Idibus February anno* 1457.

Haræus *ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 424. Anno 1457. *duodecima Februarii* nata est *Maria* filia & heres unica *Caroli* Philippi Boni filii.

Jehan Berthout van Loo. *beschryvinge der Forestiers ende Graven van Vlaenderen. lit. Q.* 4. De tweede was Isabelle Dochter van Charles van Bourbon, daer by hy een Dochter procreëerde, genaemt *Marie*, te Brugge geboren den 11. *Sprockel anno* 1456.

(5) Watter na doode van Hertog *Carel* van Bourgondien tot het omkoomen van Hertog *Adolf* van Egmont is voorgevallen kan in de aantekeningen op de Hertogen Arnoud en Adolf hier voor *pag.* 140. *& seq. n.* 14. gesien werden, gelyk mede by Slichtenhorst *pag.* 273. & 274. Pontan. *pag.* 556. & 587. Aquilius *pag.* 37. Haræus *tom.* 2. *pag.* 451.

Als *Adolf* na een korte vreugd alzoo syn nieuw bewind, ende schier te gelyk de wereld had verlaten, is syne eenige noch ongetrouwde zuster Catharine door de Staeten van Gelder, in gevolgh van syne uytterste begeerte, als Momberesse aen 't roer gestelt, die voor alle dingen de Burgondisse Stadhouders en beampte afstelde, ende haere neve Karel, hoewel die in 't Hof van Burgondien noch bewaert wierd, van yeder een liet besweeren. Slichtenhorst. 10. *boek pag.* 277.

Haræus *loc. cit.* Exinde Catharina interfecti *Adolfi* soror, pulsis tota Gelria Præfectis ab *Audace* constitutis, adjuvante Borbonio Leodiensium Antistite, *Caroli* pueri *Adolfi* filii avunculo, omnes in verba pueri *Caroli*, etsi apud *Mariam* detenti, adigit, dissimulante his difficillimis temporibus *Maria*; atque adeo mansit exinde dicta Catharina in Geldriæ gubernatione, donec *Carolus* multo post, amitam eo onere liberaret.

(6) Toen de Hertog van Brunswyk en de Bisschop van Munster, zich qualificeerende als Voorstanders des Hertogdoms van Gelre en des Graafschaps van Zutphen, dese privilegien aan die vande *Grave* confirmeerden, was *Maria* dogter van *Carel* den Stouten bereyts aan *Maximiliaen* Hertog van Oostenryk getrouwt.

• Middelerwylen is MAXIMILIAEN hertog van Oostenryk (1) aan voorn: MARIA (2) Caroli audacis dogter getrout (3) en syn Schoonvader gesuccedeert: Hy had veel moeyten en oorlog met de voorsz. voogden en voorstanders en haar adherenten om Gelderlant te bemagtigen. Voor af heeft hy haar Ao. 1478. de Stad Grave ontweldigt, die belegert door gebrek van victalie en mede door oproer van binnen hun opgaven (4), dog kort daar nae van de Geldersse by verrassinge weder verovert (5). Maar naderhant peys gemaakt heeft hy ingevolge vande tractaten siet No. 49. gedateert tot s'Bosch in de maant Mey 1481. met de steden van Nymegen en Grave, mitsgaders de Ridderschap, ondersaten en inwoonders van de landen in den Ryke en in Overbetuwe aangegaan, onder anderen belooft die vande Grave te houden en laten by haar privilegien en vryheden, item dat hy hun het eerste jaar Burgemeesteren, Schepenen en Raad setten soude, dan dat daar nae en in toekomende te geschieden volgens de gewoonte der voorn: steden, mits dat de selve steden den Hertog of syn gedeputeerde door den rentmeester reeckening en bewys souden doen van de stats incomsten, nevens meer andere poincten en conditien hier van te lange insertie, dog relatief tot het voorsz. product. Hier uyt blykt ook dat de stad Grave nog dies tyts onder Gelderlant is gesorteert geweest. Hy heeft den 16. Juny 1481. de Stad nader en speciaelder confirmatie van privilegien gegeven, siet No. 50. Hy heeft haar den 18. dito No. 51. verwilligt haar accynse te verhogen om te vinden de kosten van de voorige troublen, en haar aanpart of quotingent 't geen sy den hertog ten soene belooft hadden, tot dat 't selve soude syn bybetaalt en niet langer, hy heeft by brieven van den 26. Novemb. daar aanvolgende siet No. 52. contrarie de voorsz. tractaten van Mey 1481. (6) de stad Grave met het lant van Cuyk en Oyen geannexeert aan het hertogdom van Brabant, met belofte die nimmermeer daar van te scheyden, maar altyt in de dagvaerden en vergadering van de drie Staten van Brabant verschreven te sullen werden, soo hy Ao. 1477. (7) item Carolus audax Ao. 1467. (8) en Philippus bonus Ao. 1430. (9) den Brabanders bevooren belooft had. Hy heeft voorts haar hof of appellations gerigt gestelt

aan

aan schepenen van s'Bosch, en hun belooft dat sy souden profiteren de praerogativen van syn voorsz. blyde inkomste aan die van Brabant gegeven, item dat haar officieren beide van justitie en ontfang soude wesen geboore Brabanders. By ordre vant jaar 1482. No. 53. moet hier tusschen voegen een kleyne ordonnantie op het stuk van costuyme beraamt. Den 19. Augusti 1485. siet No. 54. heeft den hertog de stad Grave en lande van Cuyk soo wel van Brabant als van Gelderlandt gesepareert, en neuytraal aan sig gehouden, met interdictie van geen dagvaarden aan d'een of d'ander syde te respecteren of te bekostige tot nader ordre en dispositie. Maximiliaan Ao. 1486. Roomsch Koning geworden (10), heeft den 2. Meert 1488. siet No. 55. de borgers het privilegie gegeven, dat het gemaal van graanen binnen de selve stad niet een of te samen aan een man verpagt soude werden, maar altyd gescheyden en aan twee, op dat de gemeente te beter en opregter gediend soude syn. Dit heeft soo gecontinueert tot Ao. 1674. wanneer int beleg van de stad de moolens seer geruineert, en den eene met buskruyt gesprongen was, doen heeft men eerst noothalven weer eenderley gemaal gebruykt, en schoon nae meer molens aangetimmert, nu nog soo gebleven, sonder dat het met eenigerhande remonstrantien of sollicitatien geremedieert heeft konne werden, de reden is om dat het eenderley gemaal meer rendeert of duurder verpagt wort, alsoo die maar een kar een peert en een enkel getal knegts houden, dat in tweederley gemaal dubbelt is. In tweederley gemaal is ieder pagter tegen den anderen even trouw en gedienstig, en in eenderley gemaal dient men haar wel te bidden, geswegen dat men niet kan naesien of sy meer dan haar behoorlyk molfster nemen (:want ook de molewaag by de Lantkaert van Keyser Carel No. 73. articulo 53. geordonneert soo binnen de stad als buyten in 't Lant van Cuyk al mede geabrogeert is:) en moet men nog al te vreden syn, schoon men het koorn somtyds soo flordig gebrooken 't huis krygt, dat het tot backen en brouwen niet al te bequaam, vervolgens den eygenaar hoog schadelyk is. Daar by want dese pagtinge nu veel by een getal van 5. à 6. backers en brouwers als medestanders wort aangestaan, soo volgt ook dat

sy hun by tyde van stilte voor af segenen, terwyl de andere moeten wagten en toesien &c. Of nu dit weynig profyt van den Heer het nadeel van syn gemeente en haer deugdelyk verkrege privilegien overwegen kan, sal ik my niet onderwinden. Maximiliaan nae doode van syn huysvrou (11) overmits de minderjarigheyt van syn soon Philippus een tyt lang geregeert hebbende, is den selven Philippus Ao. 1492. door al syn Landen voor een Prins en Heer erkent geworden.

AANTEKENINGEN

Op

MAXIMILIAEN

Aarts Hertog van Oostenryk

En

MARIA VALESIA.

(1) Scriverius *oude Goudsche kron. pag.* 181. *Maximilianus* Aerts-Hartogh van Oostenryck, en Man van Vrou *Maria* van Borgonje was gebooren te Nieuwstadt in Oostenryck op den 12. Maert 1459. Syn Vader was Keyser Frederick de derde; syn Moeder Leonora, Dochter van Koninck Eduard van Portugael: van syn kintsheyt af, tot syn negen jaeren toe, was hy sonder spraeck, soo dat veele hem voor stom oordeelden, en met groote beswaerlykheyt begon hy te spreecken.

Struvius *in corp. hist. Germ. tom.* 2. *pag.* 922. Friderici III. filius erat *Maximilianus* I. natus, XXII. Martis die Viridium Neostadti a. 1459. *vid. not. n.* 1. alwaar verscheyde schryvers aangehaalt worden, dewelke omtrent den geboorten dag van Maximiliaen dissentieeren.

(2) Het is dese Vrouw *Maria* van Bourgonjen, die het berugte groot privilegie gegeven heeft in de steede van Gent, op den veerthienden dag in Maerte, in 't jaar ons *Heeren*, *duizend vier honderd ses-en-seventig*. Welk Privilegie de Heer Professor Trotz achter deszelfs *Thes. jur. publ. ad LL. foeder. Belg. fundam pag.* 1. stelt, als de eerste grond-wet vande Vereenigde Nederlanden *vid. eund. in d. thes. pag.* 11. *& seqq.*

(3) Haræi *ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 452. *ad ann.* 1477. Tandem 17. mensis Augusti Gandavum perveniens, Salutata desideratissima sponsa omnibusque aulicis, postridie 18. Augusti, præeunte Antistite Tornacensi, eam in uxorem duxit.

Van

Van Loo *beschryv. der Forestiers en Grav. van Vlaender. lit. Q. 4. vers.* Daar nae trouwde sy (:*Maria*:) op den 18. *Augusti* 1477. binnen de stad Ghendt metten Erts-Hertoghe Maximiliaen van Oostenrycke. ziet *oude Goud. Kron. pag.* 177, *in fin.*

Struv. *in corp. hist. Germ. tom.* I. §. 52. *pag.* 770. Postquam igitur *d. XVIII. August.* 1477. pacta dotalia Gandavi fuissent conclusa, *ad XX. Augusti* 1477. fiunt nuptiæ, Gandavi, sacra operante Tornacensi antistite, & præsente inter alios Legato Pontificis, Juliano Cardinale Ostiensi.

Et *in not. n.* 29. Roo equidem *pag.* 376. habet *decimum tertium Kl. Septembris.* Ast, Heuterus *rer. Austr. lib. cap. VII.* tandem 17. *mensis Augusti* Gandavum perveniens, salutata sponsa, omnibusque Aulicis, eam præeunte Ferrio Clugniano, Antistite Tornacensi, 18. *Augusti* in uxorem ducit. Missæ sacrificium a Legato summi Pontificis fuit peractum. Eundem diem profert Fugger *lib. V. c. XXVI.*

(4) Slichtenhorst. 10. *boek pag.* 280. *n.* 7. Terwyl dan de Geldersse op hoop van buyt te wyd van honk verdwaelden, hadden sich de Brabanders by dese gelegentheyd met alle magt om de *Grave* nedergeslaegen. Eer nu de Geldersse volk daer binnen konden brengen, ofte de beleggers op-slaen, had sich de vyand met meerder Vul-benden uyt Braband al versterkt. Ondertusschen was alle toevoer na de stad afgesneeden, ende de aenkomsten te land en op de stroom degelyken bezet. De stad van alles gebreck en mede op-roer lydende van eenige van een verkeerde gesindheyd, heeft op billyke voorwaerden haere poorten voor de Burgondiers ontslooten.

(5) Idem *d. lib. pag.* 282. *n.* 10 *ad ann.* 1480. In den aenvangh des volgenden jaers versochten die vande *Grave* aen die van Nymegen tot bystand 100. vuyr-roers, op de tydinge die sy hadden, dat de Brabanders en Klevenaars daer rondom zich hadden 't zaemen gerotted, ende een op-zet genoomen van haere stad te overrompelen, ofte te beleggen; zoo dat de *Grave* doen ter tyd, na de vorige inneeminge, door verrassinge ofte anders weder aen Gelderland is gekoemen. Andere willen, dat die stad door de Burgoensse met drie Block-huysen rondom zy benauwd geweest.

Pontan. *lib.* 10. *pag.* 570. *in fin.* Hinc, qui proxime excepit, anni statim millesimi supra quadringentesimum octuagesimum initio missæ è *Gravia* ad Neomagenses literæ, quibus subsidio sibi tradi sclopetarios numero centum à senatu oppidani efflagitabant, quod accepissent, Brabantos unà cum Clivensibus circum circa militem colligere, deque invadenda sive etiam obsidenda urbe agitare; adeo ut colligendum inde videatur, receptam tum temporis è manu Brabantinorum aut liberatam ab eorum infestatione *Graviam*, quam invasam jam modo ab iisdem aut infestatam diximus. *vid. pag.* 566. *lin.* 31.

(6) My is in de conventie van Mey 1481. niets voorgekomen, waarom het land en stad van de *Grave* met het land van *Cuyck* en Oyen met hun toebehooren niet aan het Hertogdom van Brabant hadt vermogen geannexeert worden.

 (7) De

(7) De blyde inkompste van Vrouwe *Maria* van Bourgoignien is verleent ende gegeven tot Loven den 29. May 1477. en de confirmatie van dien by *Maximilianus* verleent in de stad van Loven den 5. December daar aan volgende. Ziet Anselmo *Cod. Belg. in de plac. en edict. pag.* 138. & 162.

(8) Mieris *Hist. der Nederl. Vorsten* 1. *deel. pag.* 95. *op het jaar* 1467. Hertog *Karel* is in de meeste steden van Brabant, met ongemeene vreugde en zonderlinge eerbied, voor wettigen Landsheer aangenoomen en plechtiglyk gehuldigd, inzonderheid te Loven, Brussel en Antwerpe. en allegeert hier by Meyeri *Annal. Fland. fol.* 341. *verso.* alwaar hy schryft: Carolus Mechliniæ, Lovanii, Brucceliæ, Andoverpiæque honorifice acceptus est.

(9) Haræus *pag.* 415. *Philippus* Burgundus, cognomento Bonus, Joannis Intrepidi filius, Philippi Audacis nepos, Joannis Valesii Franciæ Regis pronepos, cum ditionibus paternis Burgundiæ, Flandriæ & aliis ab anno 1419. per annos undecim præfuisset, inauguratus est quoque Brabantiæ, ut dictum est, tamquam proximus heres anno 1430. quarto Nonas Octobris.

(10) Struvius *in corp. hist. Germ. tom.* 1. *pag.* 775. Itaque ab omnibus simul Electoribus *Maximilianus*, die Jovis post Dominicam invocavit, consors Imperii declaratus, & d. XVI. Februarii in æde summa D. Bartholomæi, recepto titulo Romanorum Rex proclamatus est Ao. 1486.

Pont. Heuterus. *rer. Austr. lib. II. cap. IX.* Inde XIV. Kal. Martii anno 1486. *Maximilianus* Austriæ Archidux Francofurti ad Moenum, communi Germaniæ septemvirum assensione in Romanorum Regem eligitur, coronaturque Aquisgrani, die nono mensis Aprilis.

(11) Sanderus *Verheerlykt Vlaandre* 1. *deel* 2. *boek pag.* 82. *Maria* had den ouderdom van vyf en twintig jaaren en drie maanden bereikt, en vyf jaaren geheerscht, wanneer zy met haaren Gemaal op de vogelvangst uytrydende, het ongeluk had van het Paard, wiens zadel niet vast genoeg was, te storten, en tegens den Tronk van een Boom te vallen. Zy was, gelyk sommige geschreeven hebben, zwanger, en had zich van binnen bezeert, doch zulks, om haaren Man niet te bedroeven, of, om dat zy het niet wist, verzweegen. Daar uit ontstond een doodelyk gezwel in het lichaam, en vermits de Koorts daar toe sloeg, wierd zy drie weeken daarna in Lentemaand 1482 tot overgroote droefheid van haaren Gemaal en alle haare onderdanen, uit dit Leeven gerukt, en in onze L. Vrouwe Kerk te Brugge begraven.

Ziet ook Scriver. *Goud. Kron. pag.* 180. Van *Loo beschr. der Forestiers Lit. R.* Slichtenhorst. 10. *boek. pag* 286. *n.* 17. *in fin.* die ieder dit geval op een differente manier verhalen. vid. & Haræus *tom.* 2. *pag.* 458. Pontus Heuter. *rer. Austr. lib.* 1 *cap.* 10. *in fin.*

Slichtenhorst schryft 11. *Boek. pag.* 305. *n.* 8. Van Maestricht trok *Maximiliaan* naar de *Grave*, nu een stad in Brabant ende wel eer in Gelderland; op welke plaets hem Hertog *Karel*, door tusschen-spreeken vande koningin, gingh verwellekoemen, toonende uytterlyk wel een vroolyk gelaet doch een mis-trouwend en vyandlyk gemoed verbergende:

En

En n. 9. Eer de Keyser zoo wyd was gekoemen, had *Karel* verscheyde handelingen in-gegaen, ende met Cornelis van Bergen, Heer te Ewilem, Sevenbergen en Grevenbroek, Hof-Maerschalk van den Keyser en syn zoon, ende Ruwaerd der stad *Grave* en 't land van *Kuyk* afgesprooken, dat hy met syne Amptluyden alles in Gelderland onbespeerd en zonder leed zoude bezitten, hoewel de Keyser, syn zoon ofte Stadhouder Gelderland moghte beoorlogen, zoo 't maer bleek, dat noch de Ruwaerd noch syne onder-dienaers ofte yemant der in-zaten vande *Grave* of 't Land van *Kuyk* daer van hadden geweeten. vid. Pontan. *lib.* 10. *pag.* 601. *ad ann.* 1494.

Pont. Heuter. *rer. Austr. lib.* 5. *cap.* 2 *ad. dict. ann.* 1494. Cum *Graviam* pervenissent, obviam habent *Carolum* Egmondium, Geldriæ Ducem, ut se ferebat, sperans operâ Alberti Saxonis à Cæsare ducatus possessionem se impetraturum, sed frustra. vid. Haræus. *tom.* 2. *pag.* 492.

(12) Janiçon *Republ. der Vereenigde Nederland.* 3. *deel. pag.* 43. schryft, waarschynelyk hier in den auteur hebbende naargevolgt: *Maximiliaen* in den jare 1486. na dood van zyne gemalin Roomsch koning verkozen, voerde nog lang de regering over dit land, ter oorzake vande minderjarigheyd van *Philips*, haren eenigen zoon, die eerst in den jaare 1492. souverein verklaart wierd van alle de Staten van zyne moeder. Ast scribunt alii, ut Divæus *rer. Brab. lib.* 19. *pag.* 247. *Philippus* Austriacus III. ejus nominis Lotharingiæ, Brabantiæ &c. Dux, ex materna hereditate Belgarum Princeps, acta Gandavi pueritiâ, anno Domini 1494. quindecim annorum cum esset, Princeps animi & corporis dotibus speciosissimus, Lovanii inauguratus Belgarum ditiones suscepit.

Het Goudsche Kron. *pag.* 184. *Philippus* van Oostenryck door de doodt van syn Moeder *Maria* van Borgonje, wort de negen-en-twintichste, anders de Vier en dertichste, deses naems de tweede Graef van Hollandt, Zeelandt en Heer van Vriestlandt, en Erfgenaem van al haere andere Landen, en Heerlickheden, nu oudt vier jaeren, om syne onmondigheyt onder voogdye syns Vaders Maximiliaens gestelt, die vande selve afstandt deede, int jaer 1494. toen *Philippus* seltien jaeren oudt was, die daer op te Geertruydenbergh den 12. van Wintermaendt des selven jaers, van wegen 't Graefschap van Hollandt, en korts daer aen te Romerswael van weegen Zeelandt, voor Erf-heer gehult is.

Haræus *d. libr. pag.* 493. Cæsar cum uxore, filio, filia, Antistite Moguntino, Frederico Saxoniæ Duce, multaque alia nobilitate Mechliniam, indeque Antverpiam venit, necessaria parans, ut filius *Philippus* Lovanii in Ducem Brabantiæ inaugararetur. Decreverat enim filium annum decimum septimum agentem emancipare. vid. Pont. Heuter. *loc. sup. cit. ad ann.* 1494. *pag.* 123. *& seq.*

PHILIPPUS (1) Eertshertog van Oostenryk is Ao. 1495 siet No. 56. overmits syn absentie in den persoon vande Hr. Cornelis van Sevenbergen Gouverneur en Drossard der Stad Grave en lande

lande van Cuyk als Heer gehult en ontfangen. Hy heeft Ao. 1496. No. 57. de stad haar privilegien geconfirmeert. Hy is getrout met de dogter vanden Koning van Spangien (2) en geworden Koning van Castilien (3). Hy is Ao. 1505. in Spangien overleden (4), nalatende vier onmondige kinderen (5), te weten Carolus, Ferdinandus, Maria en Margriet. Den 20. Augusti 1506. heeft men het gebouw van het hoog Choor der hooge en cathedrale St. Elisabets kerk tot Grave begonnen, en nae tien jaaren, te weten op den lesten July 1516. voltrocken, waar aan men houdt, dat de kerk doenmaals het voornaamste van haar goederen geconsumeert heeft, want haar revenues syn nu heel gering.

AANTEKENINGEN

Op

PHILIPPUS

Aertshertog van Oostenryk.

(1) Sanderus *Verheerlykt Vlaend.* 1. *deel. II. boek. pag.* 82. *Philips* wierd *den twee en twintigsten van Zomermaand* 1478. gebooren.

Het selfde schryven Mieris *hist. der Nederl. Vorsten I. deel. III. boek. pag.* 147. *in fin.* Gouthoeven *Chron. pag. mihi* 514.

Maar Haræus stelt *pag.* 453. Ao. 1478. *nono Kalend. Julii* natus est Brugis *Maximiliano* filius; het welk is den. 23. *Juny.*

Insgelyks Pontus Heuter. *rer. Austr. lib.* 1. *cap.* 9. *pag.* 60. *Nono Kal. July.* hora tertia pomeridiana natus est Brugis *Maximiliano* filius, cui est nomen inditum *Philippus.*

Het oude Geuts. Kron. segt pag. 181. int Leven van *Maximilaen* van Oostenryk: Int jaar 1478. is hem gebooren synen eersten soon *Philippus*, ten selven daaghe dat hy omtrent Terowane, met een kleyne macht, twintigh duysent Francoysen versloegh, of op de vlucht dreef, en syn Leegeringh, die vande Vyandt bemachticht was, gheweldiger handt weder in kreech, en voorts met eenen grooten roof verwinnaar het veld behiel.

En by Struvius *in corp. hist. germ. tom.* 1. *pag.* 771. wordt het volgende gevonden: Post induciarum exitum *Maximilianus* proelio ad Guinegatum Artesiæ pagum VII. Augusti de Gallis insignem quidem, sed cruentam reportavit victoriam. Et *in not. num.* 36. *Maximilianus* prima belli auspicia orsus, Ludovicum bello aggressus, fortunam habens propiciam, ad Terbonam uno die viginti millia militum Francorum cum parvo exercitu

prostra-

proſtravit, fudit, fugavitque. Et cum caſtra ejus, quibus octo millia militum tenebantur, ab hoſte esſent capta, cæſique milites, ea forti manu recuperavit denuo hoſtemque ſuis caſtris exuit, ac victor eo die maxima præda abacta triumphavit, quo primogenitus Philippus ei natus eſt, anno noſtræ ſalutis milleſimo quadringenteſimo ſeptuageſimo octavo, cum paucis ante menſibus tota Geldria in ejus ditionem venisſet, cum capto Duce per ipſius milites. *hæc Cuspinianus p.* 486. Want wanneer men den text wel inſiet, blykt, dat, aldaar het jaar 1479. wordt geſtelt, Toen de Françoyſen by Teroane verſlagen en verjaagt ſouden ſyn. Het ſelfde jaar 1479. vindt men by Haræus. *pag.* 455. Pont Heut. *rer. Auſtr. lib.* 1. *cap.* 10. en meer anderen.

(2) Anno 1496. duodecimo Kal. Octobris in Zelandiam Hiſpanica claſſis centum triginta quinque navium appulit, qua vehebatur *Joanna* Arragona Ferdinandi ac Eliſabethæ Hiſpaniæ Regum filia, deſponſata Archiduci *Philippo* ac non ita dudum per Legatum illi nupta. Archidux vix è Germania reverſus, Liræ Brabantiæ oppido ſponſam Antverpià venientem excipit ac duodecimo Kal. Novembris in uxorem ducit, jungente eos Henrico Bergio Antiſtite Cameracenſi. Haræus *ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 495.

(3) Idem *lib. cit. pag.* 512. Poſtridie Idus Januarii anno 1505. celebrat Princeps *Philippus* Bruxellæ Brabantiæ in templo D. Gudilæ exequias Eliſabethæ Reginæ Hiſpaniæ, & poſtea ſolemni ritu ipſe ejusque uxor à Legato Caſtrenſi, in eodem templo ter Reges Caſtellæ, Legionis, Toleti, Granadæ, &c. acclamantur, usuſque eſt deinceps *Philippus* in ſuis Diplomatibus hoc titulo: *Philippus* Dei Gratia Rex Caſtellæ, Legionis, &c. Princeps Arragoniæ, Siciliæ, &c. Archidux Auſtriæ, Dux Burgundiæ, &c.

Pontanus *hiſt. Gelr. lib.* 11. *pag.* 629. *in fin. ad ann.* 1505. Rex Caſtellæ *Philippus* contracto apud Belgas non contemnendo exercitu, Gelris ſe intulit: Heuterus primam omnium portas ei aperuisſe *Graviam* injicit. vid. *rer. auſtr. lib. VI. cap. VIII.* Slichtenhorst *Geld. Geſchied.* 11. *boek.* pag. 321.

(4) Hier in heeft Janiçon *republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel. pag.* 43. den Auteur ſoo wel, als int ſtellen der vier onmondige nagelaten kinderen, opgevolgt, daar nogtans Mariana *de rebus Hisp. tom.* 3. *lib.* 28. *pag.* 326. ſchryft: *Philippus ad ſeptimum Kalendas Octobris* deceſſit prima hora poſt meridiem ætatis anno octavo & vigeſimo.

Haræus. *dict. lib. pag.* 518. Mortuus *Philippus ſeptimo Kalend. Octobris* anno ætatis 28. relicta uxore Joanna gravida, quæ poſthumam paulo poſt peperit Catharinam.

Commelin *beſchryving van Amſterdam* 2. *deel. pag.* 922. *Philips*, een zeer zachtmoedig en goetaardig Vorst, die ſyn landen in ruſt en vrede beſeten had, is na een twaleſjarige regering in den jare *vyftien hondert en ſes*, int Ryk van Granada, nalatende twee Zoonen *Karel* en *Ferdinand* overleden: en tot Amersloor in 't Kathuyſer Klooſter begraven. Keyſer Maximilaen zyn Vader, ſtierf in den jaare vyftien hondert en negentien te Nieuwſtad, alwaar hy ook begraven wiert. ziet Sander. *verheerl. Vlaend.* 1. *deel. pag.* 86. alwaar hy ſegt: *Philips* wiert door eene zwaare heete

koorts aangetast, en na eene ziekte van zeven dagen in *Herfstmaand* 1506. te Burgos, eene stad van Kastilie, uit deze werreld gerukt. Zyn lyk wierd in het nabygelegen Karthuyser Klooster, genaamt Miraflores, in de prachtige Albaste Grafstede van Koning Joan bygezet, en zyn Hart na Brugge overgezonden om 'er in de Graf-kelder van zyne moeder gelegt te worden. *vid. & Mariana loc. sup. cit.* ubi: Granatæ corpus sepeliri mandavit. Dum id fieret, translatitio funere ad Miraflores Carthusianorum Burgense monasterium tumulo compositum est. ziet. *Oud. Goud. Kron. pag.* 187. Scriverii *Batav. illustr. icon. com. & hist. pag. mihi* 147. Pont. Heuter. *rer. Austr. lib.* 6. *cap.* 10. in fin.

(5) Emanuel de Meteren *l'Hist. des Pays-bas liv.* 1. *fol.* 9. dit: de Madame Jeanne nasquit l'an 1500. le 24. de Febvrier en la Ville de Gand Charles cincquiesme qui depuis fut Empereur, & apres luy Ferdinand, & quatre filles.

Sanderus op de vooraangehaalde plaats: *Philips* had by *Joanna* zyne Echtgenoot, verwekt de volgende kinderen; namelyk: *Leonora*, *Karel*, *Izabelle*, *Ferdinand*, *Maria*, en *Katryn*, welke laatstgemelde eerst na zyne Dood ter Werreld quam.

Leonora wierd aan Emanuel, Koning van Portugal (:by wien zy eene Dochter ter Werreld bracht:) en, na dat die dezer Werreld was overleden aan François den I. Koning van Vrankryk uitgehuwelykt.

Karel en *Ferdinand* hebben beide den Keizerlyken Throon beklommen, en zyn groote en machtige Koningen geweest, hebbende de laastgemelde uit hoofde van de oude overeenkomsten, en van het Recht zyner Huisvrouwe Anna, de Koningryken van Hongarye en Boheme bekoomen.

Maria trad met Lodewyk, Koning van Hongarye en Boheme, en Broeder van Anna voorsz. in den Echt, doch was onvruchtbaar, en volgde na deszelfs Dood, Margreet haare Moei in het bestier der Nederlanden.

Izabelle wierd aan Christiern Koning van Denemarke, en *Katryn* aan Joan den III. Koning van Portugal, ten Huwelyk gegeven, en haar Huwelk was gezegent. vid. Scriver. *Batav. illustr. icon. com. & hist. en het Oud Gouds Kron. loc. sup. cit.* en inzonderheid Hubners *Genealogische Tabellen.* 1. *deel.* 42. *Tafel.*

PHILIPPUS als geseyt overleden synde, heeft men uyt last vanden Stadhouder Generaal (1) Ao. 1506. No. 58. desselfs erfgenamen in den persoon van den Hr. van Sevenbergen weder gehult, en syn de eeden op St. Nicolaas dag Ao. 1507. (2) op de markt uytgeswooren, onder anderen op beding van generale remissie van den Roomsch Koning en confirmatie van privilegien. By tyde van Hr. Cornelis van Sevenbergen is nog een Casteel gebouwt (3) aan de noordsyde vande Stad op de Mase tot meerder

der versterking en versekering van de selve, overmits de contînuele oorlogen tusschen Gelderlant en Brabant.

Heer Cornelis van Sevenbergen overleden, is hem van wegen de erfgenamen des konings van Castilien Ao. 1508. siet No. 59. in het Gouvernement en Drostampt vande Stad Grave en lande van Cuyk gesuccedeert Heer Floris van Egmont graaf van Bueren (4) heer van Ysselsteyn, St. Maertensdyk &c. en is daar op den 2. April 1509. den eed wedersyts nae gewoonten uytgeswooren.

CAROLUS outste soon van Philippus Koning van Castilien &c. (5) hertog van Bourgondien heer der stad Grave en lande van Cuyk heeft Ao. 1516. No. 60. de stad volgens synen eed by syne blyde inkomste (6) en huldinge gedaan al haar regten geconfirmeert, en in specie die sy hadden van wylen Carel van Bourgondien, Maxiliaen en Philippus. Carolus Roomsch Keyser geworden (7) heeft syn Stad Grave met den lande van Cuyk, soo men seyt, voor 20000. gul. verpant aan voorn: graaf Floris van Bueren (8), welke dienvolgens daar voor ook is aangenomen en gehult geworden.

AANTEKENINGEN

Op

CAROLUS *Outste soon van* PHILIPPUS.

(1) Mieris *Hist. der Nederl. Vorsten.* 1. *Deel VI. boek. pag.* 388. segt, dat de algemeene stedehouder der Nederlanden was Willem van Croy. Haræus *in ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 518. Guilielmus Cheveræ ac Arschoti Dominus, tum temporis Belgarum ac Regiorum liberorum Gubernator.

(2) Gelove dat het Ao. 1506. sal moeten weesen, aangesien de Lastbrief, aan Burgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad Grave geschreven, is gedateert Mechlen den 9. November 1506. en het niet præsumtief is, dat het naarkomen van dusdanig bevel over het jaar sal uytgestelt syn.

(3) Dat 'er binnen de stad *Grave* twee Slooten of Casteelen hebben gestaen, blykt uyt de brieven van pantschap van Koning Philippus den II. van Spanje ten behoeve van Willem den I. Prins van Oranje den 6. Mey 1559. geëxpedieert, en hier onder in de aantekeninge op dien Koning te vinden.

(4) In dese soo genaemde missive sub No. 59. staat alleen: *Floris van Ysselsteyn, Heer tot St. Martensdyk.*

 (5) Schri-

C (5) Schriver. *Beschr. van out. Batav. pag.* 430. *Karel*, die men den Vyfden hiet van dien naem, int aensien van het Roomsch Keyserdom, ende de Derden int aensien van 't Hertochdom van Brabant &c. ende den tweeden int aensien van 't Graeffchap van Hollant ende Zeelandt, soon van Hertogh Philips van Oostenryck, ende Vrou Joanna van Spaengien, de suster van Don Jan van Castilien, is gheboren tot Gent in Vlaenderen in 't jaar 1500. op *S. Mathysdag*, waer na dat syn Vader noch ses jaren leefde, soo dat de suster van Hertogh Philips Coninginne Margareta, Moeye van Karel voorsz., gestelt is geweest als Regent vande Landen, die sy negen jaeren met aller billyckheyt gebouden heeft in rust. De jonghe Prins *Karel*, nu vyftien jaren out synde, is in alle de Rycken ende Landen syns Vaders, verklaart Erfheer, ende is ook geworden de 30. Graef van Hollant, Zeelant, ende Heer van Vrieslandt in 't jaer 1515.

Sanderus *Verbeerlykt Vlaandre* 1. *deel. II. boek. pag.* 87. Karel wierd den *vierentwintigsten* van *Sprokkelmaand* 1500. te Gent, de edelste en voornaamste Stad van Nederland, geboren.

Mieris *Hist. der Nederl. Vorsten* 1. *deel.* 5. *boek pag.* 317. De Nederlandsche Vorstin Johanna baarde te Gent, den *vierentwintigsten* van *Sprokkelmaand*, den dag van *St. Mathias*, tot groot genoegen der Landzaaten, eenen Zoon, welke, den zevenden van Lentemaand, van het Hof tot in de Kerk van St. Jan, eene langte van drie duizend vyfhonderd voeten, langs eene galery met ontallyke pylaaren en veertig zeegeboogen, die met zinnebeelden en wapens pronkten, geleid en op de armen van Margarita van Jork, Weduwe van Karel den Stouten, ten doop geheven wierdt.

Hoogstraten *woordenboek op het woord Karel de V. onder de Roomsche Keiseren pag.* 20. *Karel*, de V. van dien naam onder de Roomsche Keizeren en de I. onder de koningen van Spanje, wierdt te Gent in Vlaanderen den 24. February des Jaars 1500. geboren.

Het selve werdt gevonden by Emanuel van Meteren op de vooraangehaalde plaats.

En in Hubners *Geneal. tabellen* 1. *deel de* 42. *Tafel.*

Struv. *corp. hist. German. tom.* II. *period.* 10. *sect.* 4. §. 1. *pag.* 976. Primo *Carolus* V. patre natus Philippo, Castiliæ Rege, matre Johanna, Ferdinandi Catholici filia unica & hærede, nepos Maximiliani, lucem adspexit Gandavi *XXIV. Februarii* 1500. quem diem etiam semper pro felici habuit & in *not. n.* 1. Fugger *lib. VI. c. IV. n.* 2. Gerh. à Roo *lib XI. p.* 546. circa idem fere tempus *vigesimo quinto* (: legendum *vigesimo quarto*, qui dies *Matthiæ* est Sacer :) die *February* qui *D. Matthiæ* Apostolo consecratus est, natus est Philippo Belgarum principi filius Gandavi in Flandria, cui *Carolo* nomen ab avo parentis materno, post ad Imperii fastigium evecto, Quinto cognomen datum. Hier tegen schryven met Fugger en G. a Roo.

Pontus Heuter. *rer. Austr. lib. V. cap. IX. pag.* 133. *ad ann.* 1500. *Sexto Kal. Martii*, qui D. *Matthiæ* Apostolo tum erat sacer, quod annus esset bissex-

bissextilis, alioqui *V. Kal.* fuisset, natus est Gandavi Archiduci Philippo filius natu maximus *Carolus*, postea Cæsar nominis Quintus.

Berthaut van Loo *beschryv. der Foresstiers en Grav. van Vlaend. lit. R. vers. Carolus* soone van Koninck Philips van Oostenrycke, ende van Vrouwe Johanna van Spaignien, is te Ghent gebooren op den 25. *Februarii* synde *Sinte Mathysdag* ende een *schrickel-jaer* anno 1500.

Mudzaert *Kerckelyke hist.* 2. *deel. pag.* 550. *op 't jaar* 1500. Op den *Schrickeldag den vyf en twintigsten February* is te Ghent in Vlaenderen ghe- boren *Carolus* den vyfden.

Haræus. *lib. cit. pag.* 503. Hoc anno seculari 1500. *Sexto Kalend. Marty*, qui D. *Matthiæ* tum sacer erat, quod annus esset *bissextilis*, natus est Gandavi Flandriæ Archiduci Philippo filius *Carolus*.

Idem *pag.* 520. *ad ann.* 1507. Promittit Cæsar, quamprimum possit, se in Belgium venturum, interim commissa Provinciarum Belgicarum cura filiæ Margaritæ Principis Castellæ, ac deinde Ducis Sabaudiæ viduæ, amitæ Caroli Austriaci; cui ex Ordinum sententia Consiliarios Belgas dedit Cheuræ Dominum ac alios, *Carolum* puerum latinis litteris veraque pietate imbuendum trandens Adriano Florentio Ultrajectino, qui postea summus Pontifex fuit ejus nominis sextus. Iniit Magarita gubernationem Belgicarum Ditionum die 28. May.

(6) De blyde inkompste van *Karel* Prince van Spaignien is gegeven in de stad van Lovene XXIII*tich* daghen in Januario in 't jaer ons Heeren Duysent vyf hondert, ende veerthien: Ende d'additie totter incompste voorschreven, in de stadt van Brugge, den ses-en-twintichsten dach der Maendt van April, in 't jaer ons Heeren, duysent, vyf-hondert, ende vyfthien. ziet Anselmo *Cod. Belg. in de bygevoegde Placc. pag.* 178. *en* 182.

(7) Mariana *de reb. Hisp. tom.* 4. *lib.* 1. *pag.* 11. Post quinque mensium interregnum Francofurti ad Moenum IV. Kal. Quinctilis anni millesimi quingentesimi undevicesimi à Moguntino antistite rite pronuntiatur electus *Carolus* inter ejus nominis Cæsares V. magna Germaniæ populorum lætitia vicem suam gratulantium.

Mieris *hist. der Nederl. Vorsten* 2. *deel.* 2. *boek pag.* 90. *op 't jaar* 1519. Den 28. van Wiedemaand is *Karel* Aartshertog van Oostenryk, Koning van Spanje en van Napels door *eendragtige stemmen* der Keurvorsten in de plaats van den gestorven Keiser Maximiliaen tot Roomsch Koning en aanstaande Keiser verkoozen.

O. de Wree *segel. der Grav. van Vlaend. pag.* 124. *Karel* is op den 28. Juny van 't jaar 1519. te Frankfort op de Meyne, by toestemming van alle Keurvorsten, *behalven die van Trier*, gekoren Roomsch Koningh, ende toekomende Keyser. Wegens dese verkiesing konnen naargesien worden Struvii *corpus hist. Germ. tom.* 2. *pag.* 270. & *seq.* Haræi *ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 545. ende de verdere aangehaalde schryvers.

(8) Dit verhaelen ook Janiçon *Repub. der Vereen. Nederl.* 3. *deel pag.* 43. *en* 44. en den schryver *van den tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* 2. *deel* 3. *stukje pag.* 254.

Edog, indien men considereert, dat Floris van Egmont bereids den 4. Oct. 1517. (:ziet onder de documenten No. 61:) met synen Amptman Arnt van Bocholt een ordonnantie, om dat Ampt vande *Graaf* en 's Lands van *Cuyk* te bedienen, gemaakt heeft, en dat Karel eerst op den 28. Juny 1519. tot Roomsch Koning ende toekomende Keyser is verkooren, dat ook boven dien blykt uyt de blyde imkompste van *Karel* Prince van Spaignien gegeven in de stadt van Lovene XXIII tich daghen in Januario in 't jaer ons Heeren Duysent vyf-hondert, ende veerthien, art. 14. dat ter dier tyd de stad *Grave* al uyt des Prinsen handen was.; vid. Anselm. *cod. Belg. onder de Placc. pag.* 170. schynt dit gesegde vanden autheur sich selven tegen te spreeken.

Wanneer, door en aan wien nu eygentlyk de stad *Grave* met den Lande van *Cuyk* het eerste verpant zy, daar omtrent is my niets seker voorgekomen; alleen vinde ik by Slichtenhorst. *Geld. Gesch. 9. boek. pag.* 209. dat onder de voorwaerden, waar op Heer Jan van Egmond over syn minderjarigen soon Arnald en 't gantsche Hertogdom en Graafschap Voogd verklaard wierdt, ook dese was, dat, vermits mede de stad *Grave* aen den Heer van Bueren was verpand, ende te beduchten stonde, dat die plaets, de schuld te diep inwortelende, metter tyd van 't vordere lichaem mogt worden afgescheurt, het den Vorst zoude believen, de gedagte stad als een tuyn en sleutel van Gelderland, met den eersten vry te maken.

Mogelyk soude men hier uyt (:salvo tamen meliori:) konnen opmaken, dat die verpandinge lange voor Keyser Karels tyd aan den Heer van Bueren geschiet is, en wel door Reynoud Hertog van Gelre en van Gulick, na den 1. Februarii 1419. Geconsidereert, dat in het document sub No. 31. (:ziet hier over egter d'Aantekeningen op voorsz. Reynoud *n.* 5. in fin: pag. 124:) wel uytdrukkelyk besprooken wordt, dat die Hertog syne stede *Grave* nog landen versetten, verkopen nog veranderen sal buyten noot, invoege daar uyt soude moeten volgen, dat de stad *Grave* op den voorsz. 1. Feb. 1419. nog niet verpand was. Ende, terwyl uyt alle voorkomende omstandigheden niet denkelyk is, dat voorsz. stad *Grave* van gem: pandschap sal vry gemaakt syn geweest, (:onaangezien Hertog Arnout by syne confirmatie van privilegien de dato den 2. Juny 1448. ziet onder de documenten No. 36. aan die van de *Grave* gelooft en toesegt de stad *Grave* niet te versetten, noch aan egeen anderen Heeren ofte Landen te brengen nu tot eeuwigen dage, dan die als syner niet meer en waere aen synen soone ende landen van Gelre te laten, gelet in die tyd gemelde Hertog Arnout het Lant van Buyren den voorigen Heer Willem bereids had afgenomen en hem verjaagd, sulx de Hertog van Gelder sal geoordeelt hebben, dat de stad *Grave* daar door genoegsaam buyten de pandschap was:) soo sulken de voorsaten van Keiser Carel de brieven van verschryvinge daar van misschien ook wel somtyds hebben uytgegeven, maar sal waarschynelyk de Aertz-hertog Carel, na dat hy in 't jaar 1515. in alle de Ryken ende Landen syns Vaders was Erfheer verklaart, die selve brieven van verschryvinge ten behoeve van Floris van Egmont als

als Grave van Bueren in syn volkomen uytgestrektheyt vernieuwt hebben, het welke ook niet duyster is af te nemen uyt het geene gemelde Keyser Carel in proæmio van de Costuymen of soo genaamde Landkaarte s'Lands van Cuyk onder anderen in deser voege segt: Alsoo wy voor ons leste vertrek uyt dese onse Erf Nederlanden geordonneert ende bevolen hebben den Luyden van onsen finantien ter loessen heen te brengen en te vereenigen aen onsen dominen sekere parthyen van dien in vorige teyden by *onsen voorsaeten versat*, ende onder andere onse *stad*, *slot ende Heerlykheyt vanden Grave en landen van Cuyk* met heuren toebehooren ende dependentien, die by wylen den Greve van Bueren eenigen tyd van jaren in pantschap behouden ende beseten syn geweest, uyt crachte vande brieven van verschryvinge, die sy van *onsen voorsaeten* ende ook van *ons* als Hertoge van Brabant daar van gehad hebben. Siet onder de documenten No. 73. en Christyn *Cost. van Brabant* 2. *deel*. *pag*. 981. ziet ook No. 75. Ansel. *loc. sup. cit.*

Ende dat het recht van die bepandinge, sedert de eerste versettinge, als gehegt en geaccrocheert is gebleven aan de Heerlykheid, naderhand Graefschap, Bueren, soude uyt het selve prooemium insgelyks genoegsaem te elicieren syn, als mede uyt Haar Hoog: Mo: resolutie vanden 8. November 1731. waar by gearesteert worden de instructien voor den Amptman vande stad *Grave* en Lande van *Cuyk*, en Schout der stad *Grave*, by welker eerste, art. 4. gestatueert wordt: Dat aen den selven, te weten den Amptman, soo als van ouds toekomt de directie over de Cloveniers, of schutterye binnen de stad *Grave*, in gevolge het octroy, ende ordonn. van Graaf Floris van Egmont *NB. als Graef van BUUREN*, over de selve schutterye in der tyd gegeven, en gereguleerd in dato den 1. September 1527. ziet groot Holl. Placc. boek. 6. *deel*. *pag*. 735. Gelyk ook uyt de boven aangehaalde brieven van pantschap.

Offchoon Floris van Egmont als Graef van Buuren Pandheer was, is hy echter noch aangestelt geweest als Gouverneur, waaromme hy dan ook int Octroy onder No. 64. in fine schryft: Wy Floris van Egmont, Grave van *Buren* &c. *Pandheer* und *Gouverneur* der stad vande *Grave* und 's Lands van *Cuyk*, hebben aldus van Keyserlyke Majts. wegen geordonneert &c. en int Reglement sub No. 66. sich noemt Capiteyn Generael des Keys. Majts. Nederlanden, Gouverneur der Stad *Grave* en 's Lands van *Cuyk*.

FLORIS graaf van Bueren (1) als pantheer blykt sig dat de stad en 't lant in agting en liefde gehad heeft, en haar vervalle saken met veel goede ordonnantien op 't stuck van politie costuymen en justitie verbetert. Hy heeft voor af Ao. 1517. No. 61. syn amptman Arnt van Bocholt een reglement in aensien van de breuken gegeven, en daar by onder anderen gestelt, dat den amptman niemant breuken sal afnemen, die sig ten regten beroept,

roepe, maar daar in ſtaan tot vonnis van ſchepenen: Dat hy ook voor ſig in 't lant van Coyk geen dienſten ſal mogen beveelen dan alleen ter beede en tot gelieven vande ingeſetenen. Dat hy geen jagt van conynen of velthoenderen ſal hebben dan in 't Overampt, mits houdende de warande in behoorlyk gerak en beſcherminge. Ao. 1520. No. 62. heeft de Kon: Majt. een placcaet uytgegeven, verbiedende de geeſtelykheyt meer goederen aan te koopen erven of verkrygen in eeniger maniere, item geen kerken kloofters godshuyſen en fundatien meer te ſtigten of te erigeren (2); dat alle onlosbare renten op de leenen losbaar ſullen ſyn, en geen onlosbaare meer gemaakt mogen werden. Dat alle leenen die verkogt worden by den leenheer ſullen mogen beſchut of genadert worden, nogtans met præferentie van des verkopers bloetverwanten of erfgenamen. Ao. 1525. is de waterput op de markt tot Grave met vier blauwſteene pilaren omſet en met een cierlyck leydak overdekt, ſoo noch te ſien.. Op deſe pilaren ſtaan de wapens van de Keyſerlyke Majt., vande graaf en graafinne van Bueren en vande ſtad. Dit is een vande overige antiquiteyten vande voorſz. ſtad, behalven noch het vrouwen clooſter vande Auguſtiner ordre (3), 't geen men wil dat wel eer de wooninge van heer Willem van Egmont broeder van Hertog Arnoud van Gelre geweest is. Item men vind nog onder de huyſen ten ſuyden vande markt een groot gewulſſel of kelderwerk, daar op veel deſer huyſe nu onder reverentie haar privaten hebben; wat en waar toe dat wel eer gemaekt is, kan ik niet gisſen nog vinden. By tyden van deſen graaf Floris is tegen den aanſtoot vande Maas aan 't boveneynde vande ſtad een blauw ſteenen hooft of punt gemaakt, genaamt het blau hooft, ſoo nog in weſen is; waar toe hy behalven de verhooging op eenige accynſen de ſtad Ao. 1526. No. 63. ook geoctroyeert heeft het verkoopen van ſes mergen lant op den Ham neven Caldenoort. Hy heeft Ao. 1527. No. 64. de cleveniers (4) of ſchutterye tot Grave gereguleert en gebeneficieert. Hy heeft Ao. 1528. No. 65. aan het gerigt tot Grave een fraije ordre en reglement voorgeſchreven, dat nu al mede in duygen en buyten gebruyk is (5). Ao. 1535. No. 66. heeft hy tot Grave een nader reglement

ment uytgegeven, disponerende dat de langstlevende van egteluyden geen voordeel meer beuren sal; item vande manier van togt en representatie (6), en eyndelyk conform 't placcaet van de Keyserl. Majt. de anno 1520. sub No. 62. aangetogen, dat de geestelykheyt geen meer goederen soude mogen verkrygen erven of aankopen. Hy heeft in den selven jaare 1535. siet No. 67. de gerigtsbanken int land van Cuyk haar manier van procederen voorgeschreven, en van gelyken Ao. 1536. No. 68. aan die vande stad Grave, eod. Ao. Num. 69. & Ao. 1538. No. 70. heeft hy nog twee andere reglementen van politie en justitie, welken allen aangaande immer voor 't meerendeel wenschelyk en wel noodig waare, dat als nog in observantie gehouden wierden.

AANTEKENINGEN

Op

FLORIS

Graaf van Buren.

(1) De geschichtschryvers syn het niet eens, wanneer, en in wat voegen de Heerlykheid, nu Graafschap *Buren* aan 't huis van *Egmont* geraakt zy, seggende Tesschenmacher *annal. Cliviæ pag.* 480. *Burenus* Comitatus, à quo Dynastis ejusdem nomen, ab his partim mortuis, partim ditione exutis ad *Egmondanos* pervenit. Et Dithmarus *in not. n.* 7. Ob crimen feloniæ, in Arnoldum, Geldriæ Ducem Egmondanum, 1427. commissum, qui Ordinum Geldriæ consensu Dynastiam illam fratri suo *Wilhelmo* tunc dedit.

Halma *toneel der Vereenigde Nederl* 1. *deel. pag.* 183. Willem Heer van *Buren* en *Beusecom* heeft met zynen broeder, in het jaar 1427. op de stadt Tiel eenen behendigen aanslag ondernomen: hy spande te gelyk aan met Hertog Adolph van den Bergh, nevens den Bisschop Diepholt van Utrecht, en deed zynen Leenheer, Vorst Arnold van Gelder, eenen hevigen oorlog aan, die, om 'er wraak van te neemen, en hem te straffen, het steedtjen *Buuren*, in 't jaar 1430. met gewelt innam, begiftigende daar mede zynen broeder Heer *Willem* van *Egmont*; en dus raakte de Heerlykheit van *Buren*, in 't voorschreven jaar 1430. aan 't huis van *Egmont*. Willem, de voorige Heer, storf in ballingschap. vid. Pontan. *hist. Gelr. lib.* 9. *pag.* 446. *ad ann.* 1429. en Slichtenhorst. 1. *boek. pag.* 51. *en* 9. *boek.*

pag. 223. *n.* 24. *op 't jaar* 1430. Halma vervolgt aldus: Uit Willem van Egmont, eerste Heer van dien stam, zyn gesproten Heer Jan van Egmont, eerste Grave van Egmont; en Heer Frederik van Egmont, tweede Heer uit de Egmontsche familie, en eerste Grave van *Buren*, daar toe door Koning, en naderhandt Keiser Maximilaen den I. in 't jaar 1492. verheven, en te gelyk ook Grave van Leerdam geworden; zyn zoon Floris van Egmont, Grave van *Buren* en Leerdam, wierd, na de doodt van zynen broeder Wemmer van Egmont, ook Heer van Ysselstein, van St. Martensdyk in Zeelandt, Cortgeen, Cranendonk, Jaarsvelt; hy was Ridder van 't Gulde Vlies, en Stadthouder van Hollandt, wierd gemeenlyk Fleurtje Dunbier geheten.

Hy hadde te wyve Vrou Margriete van Berghen, suster van Maximiliaen ende Heer Cornelis, Heeren van Sevenberghen, ende van Vrou Maria, vrouwe van Barbançon, en liet naer een Sone en twee Dochters Gouthoeven *Chron. pag.* 132.

Slichtenhorst *Geld. Gesch.* 1. *boek. pag.* 52. Zoo dat naderhand Vorst Arnald, vermits de blykelyke ontrouwigheyd van syn smalheer en openbaer Vyand Heer Willem, het land van *Buyren* in den grond heeft bedorven, ende de stad zelve hem afgenoomen; daer na aen *Geeraert*, oudsten zoon van Kuylenburgh, te leen ende in pantschap uytgegeven, ende in 't jaer 1449. de vryheden van *Buren* en *Bosichem* gestand gedaen.

De selfde 9. *Boek. pag.* 237. *op 't jaar* 1444. in die daegen over-quam Arnald met *Geeraert* oudsten zoon van *Kulenburgh*, dat hy onder plicht van manschap de beheerssinge van 't slot en gebied van *Bueren* zoude ontfangen, doch daer voor aen den Hertogh tellen 6000. Rhynsse gouduldens, ende aen Walraven van Haeften Stad-houder in der tyd 7500. der zelver guldens, welke hy aen de Heerlykheyd van *Bueren* ten afteren was. In 't geschrift stond mede uytgedruckt, hoe ver de Vorst ofte Vorstin aldaer huyzende, de inkomsten, visseryen, nessens den gantschen huys-raed van 't slot, als mede de vordere baeten van 't koorn, schaepen, hoorn-beesten, en van ander gevoegelt en vee zouden genieten. vid. Pontan. *lib.* 9. *pag.* 486.

Bockenbergh *hist. Egmond. pag.* 139. *Fredericus* Guilielmi quarti filius secundus, Isselsteyni & Lederdami Dominus, ob damna à Geldris causa Arnoldi Patrui accepta anno *Millesimo quadringentesimo septuagesimo secundo*, Dominatu *Burensi* ab eo est auctus.

Slichtenhorst. 9. *boek. pag.* 266. *n.* 115. *op 't jaar* 1472. Arnald overweegende de moeyelyke gevangenis van syns broeders zoon *Frederik* van *Egmont* Vry-heer van Ysselsteyn, daer na syne kommerlyke oorlogs diensten, ook de merkelyke onkosten welke hy by de ses jaeren om synen 't halven had geleeden, vereerde hem voor altoos met het slot en de stad van *Bueren*, 't zaemen met zyne tollen, dorpen, in-koemsten en aenkleevende gerechtigheyd. Syn broeder *Willem* van Egmond beloonde hy daer behalven om zyne veel-voudige trouwigheyd met de tollen van Yssel-oord en Arnhem. vid. Pontan. *pag.* 542.

Gouthoeven *op de voorsaengehaalde plaets* segt: Heer *Frederik* van Egmont, Heer

Heer van Ysselsteyn ende Leerdam (:den welcken die van Nieumegen 3. jaren gevangen hielden:) was jongher broeder van Heer Jan den eersten Grave van *Egmont*, hy hadde te wyve Vrou *Alyt* van *Culenburgh*, Heeren Geerits dochter, Vrouwe van *Bueren*, ende S. Maertensdyc in Zeelant. Sy sterf lange voor hem An. 1471. 26. July, begraven in de Parochie-kercke tot Ysselsteyn: hy wert 1492. vanden Koninc Maximiliaen ghemaeckt d'eerste Grave van *Bueren* en van Leerdam, en sterf An. 1500. begraven by synen Wyve, ende wan twee sonen: Heer Floris, Grave van *Bueren*, ende Jonch. Wemmer van *Egmont*, Heere van Ysselsteyn, die Jongman sterf. Het selfde vind men by Sim. van Leeuwen *Batav. illustr.* 2. *stuck pag.* 950. Hier uyt soude het wel schynen, als of die schryvers wilden seggen, dat door het houwelyk van *Frederik* van *Egmont* met *Alyt* van *Culenburgh* de Heerlykheyt *Bueren* aan 't huys van *Egmond* geraekt was.

En in Miræi *oper. diplom. tom.* 1. *in addit. pag.* 465. wordt het selfde genoegsaam gesegt met dese woorden: Uxor illi (:scilicet *Frederico Egmondano*:) fuit *Aleidis Culemburgica*, quæ in dotem attulit ditionem *Buranam* cum oppido dicto Sint-Mertensdyk in Zelandia.

Tesschenmacher. *ann. Cliv. edit. ult.* pag. 481. *Gerbardus* ejus nominis *Cullenburgii* regulus, ducta in uxorem Elisabetha, *Buræ*, Borselii, Zulæ, Sint-Martisdickii, Swickii ac Dodendalæ Domina, magnas ditiones cum ipsa accepit. Ex his natus Casparus, Cullenburgii, Zulæ, Hoghstratæ regulus, & *Adelheidis*, quæ patris testamento *Buræ* & Santis-Martensdyckii Domina, *Friderico Egmundano*, Iselsteinii Dynastæ nupsit.

Floris van *Egmont* is in den jaare 1515. door den Prins Carel naar Friesland gesonden, vid. Haræus *in ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 536. *ad. an.* 1515. ubi: Princeps Carolus in Frisiam *Florentium* Egmondium *Buræ* Comitem mittit, cui Saxo statim Leuwardam, Franicam, Harlingam, ac alias aliquot munitiones oppidaque aperit; persolutisque Saxonicis militibus stipendiis, omnes dimittit. Dux vero Georgius, ejusque frater Henricus in perpetuum Frisiæ valedicentes, in Thuringiam ac Misniam revertuntur. Mense Junio Buræ Comes, nomine Principis Caroli dicto acceptoque Sacramento, primum Leuwardæ, deinde Franicæ, Harlingæ, ac aliis locis quæ hostes non habebant, in Frisiæ Dominum inauguratus est.

Schotanus *Geschied. van Friesland.* 17. *boek. pag.* 573. De Artykelen vande Huldinge syn in volle vergaderinge der Staten begrepen, den 22. Juny, en op de *volgende blads.* Men sloot de Huldinge te doen op den 1. July. Op dien dach ginck *Floris* (:voor hem henen gaende een Heraut, gekleet in solemneel habyt, namelyk met een Wapen-rock, behanghen ende gheschildert met de wapenen van Carel (:van Spaenjen, Oostenryck, Borgoenjen ende andere syne Princelyke Landen:) ende een sweert dragende nae S. Vyts Kerke te Oldehoof. Het sermoen gehoort hebbende, stondt hy voor 't groote Choor der Kercke, om 't ontfanghen van de Friesen, ende te doen den Eed, van Carels weghen. ziet ook Ubbon, Emmii *rer. Frisic. hist. lib.* 48. *ad an.* 1515. *pag. m.* 745. *& seq.* Winsemii *Chronyk van Vrieslandt.* 14. *boeck. fol.* 430. *& seqq.* Ockæ Schar-

Scharlensis *Chron. van Friesland nov. Edit. pag.* 404. By welke schryvers seer veele der kloeke daaden, en verrigtingen door Graaf Floris van *Egmont* Graaf van *Bueren* &c. uytgevoert, door de Liefhebbers konnen naargesien worden.

(2) Dit Placcaet is ook te sien int Groot Holl. Placc. boek. *vol.* 3. *fol.* 396.

(3) Knippenbergh. *hist. Ecclesiast. duc. Geld. pag.* 290. Fuit in oppido Graviensi olim Beginazium, vulgo Begynhof, cujus sorores assumpserunt Regulam tertiam S. Francisci anno 1459. die 13. Aprilis die Veneris sancto.

Anno 1475. die 18. Mensis Augusti Ludovicus Borbonius Episcopus Leodiensis dictis Sororibus concessit, ut Oratorium, Altaria, Coemiterium erigant, habitumque Ordinis S. Francisci de Tertiâ Regulâ ad instar formæ & habitûs sororum dicti Ordinis assumere valeant, aliaque Ordinis congrua, ac sub ejusdem Ordinis regulâ triâ substantialia vota profiteri. Quæ etiam privilegia confirmavit Lucas Episcopus Sibilensis Sixti Quarti ad Maximilianum Austriæ ac Burgundiæ Ducem Legatus, quo tempore Gertrudis Loyen memoratis sororibus præerat, Pastor vero erat D. Theodoricus vander Voirt. Eandem reformationem ratihabuit Adolphus Geldriæ Dux anno 1469. Dominicâ Cantate, qui & addidit privilegia, aliasque sororibus gratias, quæ in assumpta vivendi regula hactenus Deo famulantur: faxit Deus, ut in ea ita constanter perseverent, Deoque placeant; ut & gratiam, pro ut hactenus, apud supremos ditionis suæ Dominos invenire mereantur.

(4) Alkemade en vander Schelling *Beschr. vande Stad Briele en den Lande van Voorn* 1. *deel. pag.* 376: *Coloveriers*, of gelyk ze ook anders genaamd, en geschreven zyn *Kloveriers*, of *Kloveniers*, zyn zoo genaamd naar het schieten met een gelade *Klover* na het wit in een zwarte schyf: Waar in de Burgers in de Stede-Doelen zig wel eer oefenden, te weten, na het jaar 1380, in 't welke de Munnik, Bartholt Zwart van Fryburg, het Buskruid had uitgevonden.

Brouerius van Nidek *op het Kabinet van Nederl. en Kleefsche outheden in printtafereelen vertoont door* Abr. Rademaker 1. *deel. pag.* 32. Veel is er van outs her al over de eigentlyke benaminge van dit gebouw (:namentlyk der Kloveniers doelen toren te Amsterdam:) geredentwist, wyl sommigen voorgeven, dat men klaveniers moet zeggen, op voorwendsel dat deeze schutters in het vierde artykel der oprechtinge alzoo genoemt zouden staen, waer by komt, dat men nogh in latere dagen een klaeuw in hunne glazen geschildert, en op hun tin en zilver werk gesneden zagh, als het wapen hunnes broederschaps; maer de zake wel overwogen en de oude brieven naerstigh nagezien wordende, bevint men, dat deeze schutters doorgaens en beter kloveniers geheten werden naer eene handbusse of roer, dat de franschen Colœvre noemen, en eenen, die daer mede omgaet, een Coluvrier, in welke betekenisse dit woort dikwyls in de oude Hollandsche Kronyk ons voorkomt, voornamentlyk daer die schryver van Philip van Bourgondie handelt, alwaer deeze woorden ge-

gevonden werden: *sy verzagen hen van bussen, bogen,* Kolovren, *en andere instrumenten.*

Wat nu deze Kloveniers belangt, welke men hedendaegsch meest Kolveniers hoort noemen, om de gemakkelyker uitsprake des woords, vinde ik my genoopt, om der zelver herkomste, instellinge, kledinge en bedryf kortelyk wat hooger op te halen. De geleerde Dirk Velius stelt in zyne beschryvinge der Stadt Hoorn de eerste opkomste der oeffeninge van den kruis-en hand-boge in de Hollandsche en Westfriesche steden, waer uit naderhant de Kloveniers of Busschieters voortgekomen zyn, op het jaer 1440, maer die geleerde man tast daer geweldigh mis, nadien men eene oude ordonnantie der stadt Delft, en zelfs van den jare 1347. vint by den naeukeurigen Dirk van Bleiswyk in zyne weergalooze beschryvinge dier stadt voor dusdanige schutters, als ook een gunstbrief van Schout, Schepenen en Raden der stadt Amsterdam ten behoeve der oude schutters van den vyfden September des jaers 1394. en nogh een anderen van den vierden April des jaers 1413. Het buskruit naderhant uitgevonden en metter tydt in meerder gebruik gekomen zynde, zoo heeft men hier te Amsterdam omtrent den jare 1521. de Kloveniersschutters opgerecht ten getale van twee houdert uytwyzens den voorrechtbrief van Keizer Karel den V., op den 21. maert des zelven jaers verleent op het verzoek van Burgermeesteren en Schepenen van Amsterdam tot zekerheit en bewaernisse der zelve stadt met die voorwaerde, dat, of 't gebeurde, dat gemelde schutters als mede die van den hantboge en voetboge namaels schietende in hunne hoven, na dat zy den gewoonelyken roep gedaen zouden hebben zoo hooge, dat men zal mogen hooren, of schietende naer de papegaie (:dat somtyts om het jaer, somtyds om de twee of drie jaren geschiedde:) iemant by ongeval zonder doel of ergenlist quetsten, minkten, of dootschoten, die schutter of schutters, Gildebroeders en andere aldaar wezende persoonen van de voorschreve quetsure of doot vry en ongehouden zouden wezen tegens den grave en tegens de gequetste of dootgeschoote persoonen en hunne magen, vrinden en erfgenamen, ja zelfs in geene pene of amende, lyflyke of burgerlyke, vallen noch tot eenige vergoedinge gehouden zoude zyn. Welke voorrechten van tydt tot tydt by de stads Overheid merkelyk uitgebreidt en vermeerdert zyn geworden, zynde den schutteren alhier jaerlyx elf goude Hollandsche schilden gegeven nevens het vrye visschen in de stads graghten en tien dagen vry wyn op drie gezette tyden. Deeze Kloveniers traden ook vervolgens naar den inhoude van het vierde artykel hunner instellinge in het bezit van het altaer der oude schutters in de oude of Nikolaes kerk, en voerden een klaeu tot hun blazoen, die ook in hunne glazen en op hun tin en zilverwerk verbeeldt is geworden. Zy waren niet alleen in Kapiteinen, Luitenants, Vendrigs, Serjanten, Adelborsten en gemeene schutters verdeelt, maer stonden ook onder vier Doelheeren of Overluiden, gelyk ook de hant- en voet-boog schutters ieder uit de aenzienelyksten over zich hadden, die over alles 't bewindt voerden, en op deeze als de anderen op de hant- en voetboog doelens

 teerden,

teerden, voornamentlyk tweemael 's jaers; op welke maeltyden niet alleen de Overluiden en Schutters, maer ook Schout, Tresorieren, de oude Overluiden, de twee Kapiteinen, de huurders vander schutters visscherye, Fabrykmeester, Mr. Timmerman en Metzelaer, Orgelist, Zangmeester en Pastoor met hunne knechten en gevolge verschenen. Hunne verdere keuren belangende, wy konnen niet afwezen van de eige woorden der instellinge, veele zaken bevattende, welker men tegenwoordigh geheel onkundigh is, hier ter neder te stellen, luidende: „ Alzoo
„ myn Heeren van den Gerechte gaerne zien zouden, dat de schutters,
„ die nu zyn, of namaels schutters worden zullen, geen onnutte kosten
„ deden tot laste van de Schutteryen, op dat de gezellen lichtelyker de
„ lasten vande schutteryen zouden mogen dragen, zoo ordonneeren wy,
„ ende willekeuren dezelve myne Heeren vanden Gerechte, *dat* van nu
„ voortaen *geene schutters* van schutteryen, die nu zyn en namaels ge-
„ koren of gemaekt zullen worden, *eenige onkosten zullen mogen doen,*
„ *daer de gemeene schutters in gebouden zullen zyn* te gelden, *op Heiligen*
„ *Sacraments dagh, in de vasten, nach in den zomer, meer dan de koning een*
„ *dubbelde stuiver* voor zyn moeite, *die de stammen van der kaerzen draegt bo-*
„ *ven zyne handschoenen een dubbelde stuiver, die 't vaenke draegt een dubbelde*
„ *stuiver, ende elken van den anderen, die hem helpen dragen, boven hunne*
„ *handschoenen een stuiver*, ende of die Overluiden metten voorschreve Offi-
„ cianten meer kosten wouden doen, die zullen ze schuldigh zyn zelve te
„ betalen. Idem of eenige schutters van eenige schutterye tot eenige ty-
„ den *Juweelen ofte Zwanen* wouden *schieten*, dat zullen die geenen mogen
„ doen, die willigh daer toe zyn, en de kosten, die zy daer in doen zul-
„ len, en zullen zy over geenen onwilligen schutteren mogen omslaen,
„ maer alleen over die goetwilligh in heur geselschap komen, op de
„ correctie van de stede".

Van stadswege wierden den Kloveniers ook drie ponden gezuivert Salpeter, zes ponden loot en een ryzel toegeschikt, op dat een iegelyk zyn eigen kruit zoude maken, mits dat ieder Klovenier altydt een half pont kruit en loot tot stads behoefte gereet hiel, op de verbeurte van vyf stuivers ieder reize voor het Gildt. Tweemael ter weke moesten ze ook de maendschult schieten, en die maandschult schoot een stoop wyns in 't gelagh geven, zynde van den beginne af tot heden toe in gebruik geweest, dat by het schieten met het roer naer de Doelpen in het hof van deeze Kloveniers doelen een Wyzer op 't getal der schooten past, belovende hy, alvorens in zyn amt treed, aen handen van een der Overluiden by eede, dat hy oprechtelyk en rechtvaerdelyk wyzen zal zoo wel vande schoten als van de getalen, die geschoten werden, rechtvaerdelyk by 't bekken geslagen, of anders naer ouder gewoonte te kennen geven zal, om aengetekent te werden, en dat hy, twyfelende van de schooten en haer getal, die gedaen zouden zyn of niet, 't zelve den schietende schutters volgende de kaerte bekent zal maken, en voorts doen dat een goet en oprecht Wyzer behoort te doen zonder zulx om eenigerhande inzichten te laten. Doch Amsterdam gedurigh in menigte van inwooneren aengegroeit

gegroeit zynde, heeft men de burgerye in vaendelen verdeelt, de gewoontes en gebruiken der Hant-en Voetboog doelens in den jare 1650. vernietigt, en zelfs de Overluiden en alle de oude keuren in de jaren 1672. en 1673. afgeschaft, wordende in den hof van den Kloveniers doelen alleen tot nogh toe het Doelschieten by eenige lief hebberen jaerlyx onderhouden.

Deeze Kloveniers dienden wyders zoo wel als de Hant- en Voet-boogschutters niet alleen tot beschuttinge en beschermiinge hunner steden, maer ook tot eene eerlyke en statelyke wacht ingevalle de Graef in te halen of te huldigen ware, en was hun dagelyxe oeffening zoo geächt, dat men ze in verscheide opentlyke stads geschriften *Ridderlyke exercitie, en oeffening der schutterye* genoemt ziet. Zy gebruikten behalven een zilver blazoen, eertyts mede tweeverwige klederen, zoo van rokken, bonets, als broeken en verderen aenhang, die men *Palltueren* noemde, volgens het zesde artykel van zekere oude ordonnantie voor de schutters van Delft; 't geen zoo misselyke vertoninge maekte, dat in 't jaer 1474. ten tyde van hertogh Karel van Bourgondië in die groote heyrvaert de Hollandsche steden voor de stadt Nuis zendende *haer volk van wapenen, poorters en soudenieren met diverse kledinge, elk van zyne stede, over 't barnas:* de belegerden deswegen spottende uitriepen: *de winter komt; want die bontekraien komen in 't lant.*

Hier tegens schryft de Heer van Loon *in de verhandeling der Kermissen in Holland. bladz.* 91. aldus: Hoe het zy, dit zoo verslindend moordgeweer is aanstonds door geheel Europa en bygevolge ook in Holland eerlang zoodanig in gebruik geraakt, dat straks voor des zelfs behandelaars ook zekere oeffenplaatsen, onder den naam van *Kolveniers Doelen* in alle steden zyn opgerecht en deezen wederom dus alleen genaamd geworden naar de *Kolven*, welken achter de loopen, om de zelven by het afschieten met meerer gemak tegens de borst te plaatsen, gehecht waaren.

En haalt op de kant op *Kolveniers Doelen* aan Commelyn *Beschr. van Amst. fol.* 664. en Ampzing *Beschr. van Haarlem pag.* 302.

Wel is waar dat op de plaat by Commelyn *bladz.* 665. gevonden werd *Kolveniers Doelen*; Maar segt die schryver *pag.* 664. wederom het volgende: De derde ofte Klaveniers doelen, is gelegen ten eynde de Oude Vest ofte Kleuveniers-Brug-wal, na den Binnen Amstel —— —— ——. Enige willen, dat dese *Doelen* niet *Klaveniers*, als of 't woord van Klaeuw syn oorsprong zoude hebben, maar Kloveniers, of, om beter het *Franse* woord *Coluvre* (:dat een busse of roer betekend:) uyt te drukken, *Coluvries Doelen* behoorde genoemd te worden; want, een busse of roer, zeggense, wierd by onse Voor-ouders, *Coluvre*, en eenen, die met de bos of roer omgaat, *Coluvrier* genoemt; blykende uyt d'oud Chronyk van Holland, daar dit woord dikwils in die betekening gelesen word; en voornamelyk daar gesproken word van *Philips van Bourgonje*, leest men de woorden: *sy versagen hen van bussen, boogen, koloyren, en andere instrumenten.* Niet onwaarschynlyk, hoewel de genen, die dese *Doel* met de naam van *Klaveniers* noemen, soo heel ongerymt niet spreken, en ook eenigsins reden van dese laatste benaming konnen geven. Want niet alleen siet men

men noch ten huydigen dage een klauw in haar glazen geschildert, maer voeren die mede op al haar tin en zilverwerk, eu wierden *Klaveniers* schutteren genaamt, doense eerst opgerecht zyn; met bewilliginge de *klaauw* voor hun wapen te mogen voeren; als blykt uyt het vierde punct, dat aldus luydt. *Item dat de voorschreve twee hondert Klaveniers zullen hebben d'Altaar van d'oude schutters, in Sinte Niklaas Kerke, en voeren de Klaauwe; ende voorts bruyken en bezigen, Ornamenten, Kelken, Juweelen, en ander, die d'oude schutters pleegen te gebruiken.* Niet te min, gelyk gesegt is, vind men doorgaans in d'oude Brieven, de naam van *Kloveniers*, en niet *Klaveniers* gespelt.

Ende belangende Ampzing op de geciteerde *pag.* 302. Aldaar wordt alleen gesegt: Den 6. Sept. hebben de Heren *Schutters* wederom in twee *Doelens* gesteld, de *Oude Schuts* in S. Michiels Klooster, nu de *Nieuwe Doelen* genaemd, in den jare 1592. grootlykx vermeerderd, ende verbeterd: alzo hun Doelen by de Ramen in den grooten Brand ook in der assche geleyd was; ende de *Kloveniers* in hunnen Doelen, nu de Oude Doelen geheten, gesticht in den jare, 1562.

Men vind ook *Kloveniers* of *Klaveniers Schutteren* by Dapper *beschr. van Amsterdam pag.* 522.

In de tegenwoordigen Staat der Vereenigde Nederl. 5. *deel.* 1. *stuk. bladz.* 52. De derde of *Kloveniers - Doele.*

By Balen *beschr. van Dordrecht. bladz.* 665. S. Bartholomeus, S. Sebastiaens, Handboogs, of *Kloveniers.* ——— ———

Die van S. Sebastiaen &c. gebruykten Hand-bogen, en *Klovers* ——— ——— ——— De *Kloveniers-doele*:

By Walvis *beschr. van der Goude* 1. *deel. pag.* 150. De nieuwe, anders de *Cloveniers*, of St Sebastiaens *doele.*

En pag. 151. in 't Octroy van Keyser Kaerle: Een Schutterye van Busgeschut ofte *Cloveniers.*

In de Beschryving van Delft gedrukt by Reinier Boitet in fol. *pag.* 515. *en* 516. In een gedrukte willekeur vande schuttery dezer stad van den jare 1580., werden behalven de genoemde, ook die van *Haex* en *Cloveniers* vermeld. ziet ook bladz. 522.

By De Riemer *Beschr. van s'Gravenhage* 1. *deels.* 2. *stuk. pag.* 695. Maar de Schutters, daar wy nu van handelen, waren vande Hand- of Cloveniers-busse, en werden derhalven in de meergemelde acte van den jaare 1538. en het opgevolgde Octrooi van Philips genaemt *Cloveniers- Schutters.* ziet ook bladz. 659. *en* 683.

(5) Nog heeft Graaf Floris Anno 1533. aan die van Eesscharen een stuk uytterdyks land vergunt met magt om te verkopen tot onderhout van de Eessehaarse brugh, als blykt uyt het volgende:

Wy Floris van Egmont, Grave tot Bueren en te Leerdam Heer te Ysselsteyn tot Cranendonk tot Sinte Martensdyck tot Scherpenisse Gubernator des Landts en Heerlyckheyt van Kuyck ende der Stadt van den Grave &c. doen condt, soo als de ondersaten en gemeyn naebueren van Eesscharen sigh beclaaght ende ons te kennen gegeven hebben de groote lasten

lasten, moeyenisse en oncosten als sy by nae alle daer hebben en lyden moeten van timmeringen ende reparatien der bruggen over den Raem of Weteringen tot Eesscharen voorsz. welcke brugge sy tot nogh toe sonder hulpe van ymanden hebben moeten onderhalden en repareren laten, als des daer aen van nooden is geweest, t'welck sy doch voortaen sonder vorder hulpe en bystant geen macht en hebben by sigh selven staende te halden, ons hertelyken gebeden hen luyden hier inne byreedigh en behulpelyken syn wolden, waer by de voorsz. brugge in nootdruftiger reparatien gehalden en niet verganckelycken en worde, want des sonderlingen van grooten noode ware; Soo ist, dat wy die ootmoedige begeerte en laste der gemeynen naebueren van Eesscharen aengemerckt en overleyt hebben, ook soo den gemeynen Lantwegh en Heerstraet over dese brugge gelegen is, ende die gemeyne samentlyke naebueren van Eesscharen des niet derven noch ontbeeren en mogen; Soo hebben wy van wegen de Alderdeurlughtigsten Grootmaghtigsten Fursten ende Heeren Heeren Karle Roomsch Keyser alle tyt Meerder des Ryks Koninck van Germanien, van Castilien, van Leon, Ertshertogh van Oostryck, Hertogh van Bourgonigen van Lotryck, van Brabant Grave van Vlaenderen van Tyrolt &c. onsen Aldergenadigsten Heeren ter ootmoediger beeden der samentlycker ondersaten en naebueren van Eesscharen, ook mede om des gemeynen oirbairs wille den voorsz. ondersaten van Eesscharen ende haren nacomelingen geconsenteert ende erffelyken gegeven, ende mitsdien consenteeren en geven tot onderhaldingen en timmeragien deser voorsz. bruggen een stuck Erfs uyt der gemeynten van Eesscharen, halden anderhalven Hollants mergen Lants weynigh min of meer ter goeder maeten, gelegen buytens dycks ter Maesenwart neven Erve der Jufferen van Steenhuys van Oploo, metter eene zyde, metter ander zyde neven den Maesdyck, metten eenen eynde schietende op Johan Hagen en Jacob van den Broecks camp, metten anderen eynde spits uytschietende op de gemeynte buytens dycks, gelyck de Naebueren van Eesscharen 't selve Erve aldaer aengevangen, uytgeteykent, bepaelt en opgegraven hebben, welck voorsz. Erffenisse sy eeuwelycken en erffelycken hebben ende gebruycken sullen tot onderhaldingen en reparatien der selver bruggen voorsz. oock sullen de voorsz. naebueren van Eesscharen met alderhande holt mogen bepoten die voordycken neven der selver bruggen, met oock de heyden ten beyden zyden van den wegen, tot Kreytenstaak toe, allet tot onderhaldinge der selver bruggen, beholtlycken den Heere van den Lande aen den voorsz. houtgewas synen houtschat, gelyck men in der Meyeryen van den Bossche sulcks gewoonelycken is te halden; Ende of het saken ware den voorsz. naebueren van Eesscharen van nooden syn wurde, op dit voorsz. Erve eenigen kommer te doen, penningen tot de timmeringe en reparatie deser bruggen te werven en op te brengen, of dat sy dat selve Erve verhanttierden, opdroegen en Erffelycken overgeven eenigen sekeren persoonen, daer aen sy wel gehalden waeren, die den last en sorge van der selver bruggen te timmeren en te repareren aen te nemen te onderhalden, die naebueren daer van ontlasten en vrye halden wilden, dat

Z sullen

sullen sy mogen doen, ende wes sy alsoo handelen en tot onderhaldinge der voorsz. bruggen doen ende overgeven werden, sal van ons, onsen naekomelingen en van alremalck vastelycken en onverbreeckelycken in weerden en in machten gehalden syn en blyven, gelyck en in aller maeten, of sulcks hier mede in desen brieve geschreven en specificeert stonde, behaltlycken den Heer van Cuyck, uyt den voorsz. Erve synen behoorlycken Thyns met namen eenen alden grooten Flams op Martini nae thyns regt te betalen, ende al sonder argelist, Oirconde der waerheyt soo hebben Wy Floris van Egmont Grave tot Bueren voorsz. onsen segel aen desen openen brief doen hangen, en daer beneven ons gewoontlyck hantteycken met ons selfs hant hier onder geschreven, gegeven in den jaer ons Heeren duysent vyfhondert drie en dartich op ten vyf en twintigsten dagh des maents October, *was geteken*, *FLORIS*, *onder was met een Fleffinen staert uythangende* een groot segel in root wasch geprent.

Waar naar die van Eesscharen het gementioneerde stuk Erfs hebben opgedragen en overgegeven aan Johan Haegen Truydtien syne Echte huysvrouwe en haren Erven om de voorsz. bruggen van Eesscharen te halden en te timmeren, invoegen als by dese vest of transportbrief te sien is.

Wy Gemeyne Schepenen, Gesworens ende samentlycke Nabuuren van Eesscharen doen kondt, alsoo de Wel Gebooren Edele, Vermogende Heer, Heer Floris van Egmont Grave tot Bueren en tot Leerdam, Heere tot Ysselsteyn, tot Kranendonck tot Sinte Martensdyck, Gouverneur des Landts en Heerlykheyt van Cuyck en der stadt vanden Grave onse genadige lief Heer oversiende en overleggende ons gemeyne nabuuren last en den grooten cost en moeyenisse wy jaerlyx gehadt hebben en hadden metten bruggen te Eesscharen liggende, te timmeren, te becostigen, te maken, en ons daerom t'onser ootmoedige beeden geneyght synde van wegen des Allendoorlugtigsten Grootmagtighsten Fursten en Heeren, Heer Karle Roomsch Keyser altyt Vermeerder des Ryks, Koninck van Germanien, van Castilien, van Leon, Ertshertogh van Oostryck, Hertogh van Bourgongien, van Lottryck, van Brabant &c. ons aldergenadigste Heer genadelyk tot onderhalt en ontlastinge der voorsz. brugge gegont en gegeven heeft anderhalven mergen Lants gemeynts, een weynigh min of meer, soo dat nu afgegraven ende bepoot is, gelegen buytens dycks daar voormaals een steenoven gestaen heeft, metter eene zyde beneven Erve der Jufferen van Steenhuys wedue, mette andere zyde beneven den dyck, mette een eynde schietende op Johan Hagens en Jacob van den Broecks Erffenisse, mette andere eynde aen die dyck delle en gemeynte, woe dan dat ons genedige lieve Heere voorsz. brief ons van syn Genade daer af op den sestienden dagh van November * lest voorleden int jaer ons Heeren duysent vyfhondert drie en dartigh verleent, dat inholt en begrypt, den welcken brief mot syn allingen begryp metten anderhalven mergen Lants voorsz. alsoo wy dat afgegraven, en mette eynde wy daer nae daer by en aengeteyckent hebben, en mette bepalinge des holts en gewasse op ter heyden van de brugge wes tot Kreytenstaeck, alles nae inhalt des ons genadighen Lieve Heeren briefs voorsz. Wy samentlycke Schepe-

* *De brief is gedateert den* 25. *October. ziet voor.*

Schepenen Geswooren metten gemeyn naburen ingesetenen en Kerspels-luyden van Eesscharen gerigtelyck opgedragen, hemelyk vertegen, over-gegeven en gevest hebben, opdragen, overgeven, verthyen en vesten als regt is met desen ons briefs Johan Haegen Truydtien syne Echte huysvrouwe en haren Erven, soo dat wy Schepenen, Geswooren metten gemeynen naburen Ingesetenen en Kerspelluyden van Eesscharen voorsz. met oordeel en vonnisse in craght deses jegenwoordigen brief ons selfs betuygende samentlyck daer van onterft en ontgoet syn vast, stede en erffelyck, ende geen recht nogh toeseggen daer meer aan en hebben nog en behalden, in eeniger wys met reght, en dat Johan Haegens Truydtien syn Echte huysvrouw voorsz. en hare Erven samentlyck daer aen geërft, gevest ende gegoet syn, vast stede en erffelych ten eeuwigen dage toe te hebben, te besitten en te gebruycken, daar voor sy en hare Erven halden en timmeren sullen de voorsz. brugge van Eesscharen soo groot die nu is ongeveerlyck van holt of van steen, als den voorsz. Jan Haegens dat believen sal, waer voor oock dat voorgemelte Lant alleen te weerborge staen sal, inhalt de brieven daer af wesende, oock sal men over dat voorsz. Lant die Juffr. van Steenhuys wedue, Jacob van den Broeck en Jan Hagens en haren Erven in haare kempen in en uytwegen, als van alts gewoonelyck is, ende behooren sal, behoirlyck dogh, dat wy gemeyne naburen en ingesetenen van Eesscharen voorsz. metten gemeynen dienst, als gewoonlyck is, halden en maken sullen de voorsteegh en hoofdens van de voorsz. brugge ten beyden eynde van de selve brugge mette eerde by te vueren, en tot sulcke reparatie en wercken als van nooden syn moghte, soo dat Jan Haegens voorsz. en syne erven daer geen schade of hinder by en crijge, sonder alle argelist in kennisse der waerheijt soo hebben wij Schepenen voorsz. ons gemeijn Schependoms Segel aen desen open brief gehangen int jaer ons Heere duysent vijfhondert vier en dartigh op den vier en twintigsten dagh vande Maant Martii, onder was aen een flessinen start uijthangende het gemeen Schependoms Zegel in groen wassch geprent.

(6) Ik vermeene alhier de plaets te syn om aan te toonen hoe noodsakelyk het zy, dat dese Rechten, Privilegien, Costuymen en Usantien der Stad Grave en den Landen van Cuyk wereldkundig gemaekt worden, op dat, dit by de Practisyns aldaar soo vast gestelde axioma, namelyk, dat in alles, waar van de gewoonte niet al te klaar is, ofte de statuten, volgens hunne meeninge, swygen, het jus Romanum ofte de beschreve Rechten moeten gevolgd werden, sonder dat sy zich alvorens genoegsaem gelegt hebben, om de oude Statuten en gewoontens dier Stad en Lande naar te vorschen, eens eindelyk in ongebruyk mag raken, en daar tegens de oude Vaderlandsche wetten wederom herleven.

Wanneer ik geresolveert was myn domicilium binnen de gemelde Stad Grave te nemen, en aldaar de praktyk te exerceren, beyverde my soo veel doenelyk om de Costuymen en Usantien dier stad en Lande van Cuyk kondig te worden, dog konde in den beginne niets daar van, als simpel het geene by Christyn in de Cost. en Usant. van Brabrant, en

in eenige weinige consultatien in de Nederl. Adv. van Vanden Bergh gevonden wordt, ontdekken, waarmede my dan ook by provisie alleen moste behelpen.

Het geval wilde in den jaare 1717. dat tot Grave intestatus overleedt eene Jan Buys, wiens broeder Goduard Buys en swager Jacob de Haen, als in huwelyk hebbende Geertruy Buys, meenden alleen geregtigt te syn tot desselfs nalatenschap met uytsluytinge van de onmundige dochter van des overledenes broeder Peter Buys.

Welke broeder en swager my ten dien eynde kwamen consuleren.

Ende door dien my dit Reglement alstoen nog onbekent was, geloofde dat die lieden in haare meening gefundeert waren, dog daar niet op durvende voortgaen persuadeerde die menschen een schriftelyk advys te doen halen by den Advocaat Anth; Vander Gronde, als synde een Heer, die de pratyk lange jaaren binnen de stad Grave geëxerceert had, waarom ik niet twyfelde of soude uyt dat advys genoegsaam licht krygen rakende dese quæstie.

Vervolgens stelde ik de casus-positie op en liet de selve door een onbekende hand afschryven, en door een buytenman by gemelden Advocaat Vander Gronde ten einde voorschreve brengen;

Waar op dit navolgende werdt geadviseert:

Casus-positie.

A. ab intestato binnen de Stad Grave gestorven synde sonder ascendenten of descendenten naar te laten, maar alleenlyk susters of broeders, ende susters of broeders kinderen.

Soo is de Vrage.

Of in de naargelaten meubile en immeubile goederen van A., alle binnen gemelde Stad Grave gelegen, met de susters ofte broeders, de susters ofte broeders kinderen van A. in stirpes door het regt van repræsentatie den overleden A. comen te succederen?

Gesien by my ondergesz. practiserende Regtsgepromoveerde binnen de Stadt Grave ende Lande van Cuyck de bovenstaende casus-positie ende de vrage daar uyt geformeert, gedraegt het advies (:salvo tamen rectius sententium judicio:) dat in de voorsz. goederen van A., alhier binnen de Stadt Grave gelegen, met de susters ofte broeders, de susters ofte broeders kinderen in stirpes door het recht van repræsentatie den overleden comen te succederen; alsoo naer bekende gemeyne Reghten de reprèsentatie in susters ofte broeders kinderen met hunne oomen ofte moejen concurrerende in hun overleden oomen ofte moejen versterf, ten eenemael plaetse heeft, en verder niet can geëxtendeert worden, juxta novell. 118. cap. 3., 't welk alsoo by eene latere weth ofte eenige municipale statuten ofte costuymen deser stadt niet wordt bevonden gederogeert te syn, soo

comoet die voorsz. clare decisie vande beschreven reghten dien aengaende als noch alhier plaetse grypen ende geobserveert worden, quod autem non est mutatum, non est prohibendum stare;

Aldus, salvo meliori, geadviseer binnen de Stadt Grave den 1. September 1717. (:*was geteken*:)

ANTH: VANDER GRONDE J: U: Dr.

Welk advys my niet konde voldoen, insgelyks niet dit twede vanden Advocaet Vander Gheest.

A. ende B. echte man ende Vrouwe syn deser werelt comen te overlyden achterlatende. C. D. E. & F. C. D. & E. hebben haer ten huwelyke state begeven, F. alleenelyk jonghman blyvende; waer naer E. mede deser werelt is comen te overlyden, achterlatende een kint, F. nu onlangs jonghman gestorven, heeft eenen tamelyken boedel naergelaeten.

Quæritur hoedanighlyk de naergelaetene goederen van F. naer der Stadt Graefsche regte moeten gedeylt worden ende wie tot des selfs naelatenschap gerechtigt is.

Gesien de bovenstaende casus-positie met den quæritur daer uyt geformeert, soude van gevoelen syn, dat de goederen van F. in drie egale deelen soude moeten geleyt worden, ende dat C: D. ende het naergelatene kint by E. effen hooghe, ende ieder een derde deel der voorsz. naerlatenschap van F. soude moeten volgen, geconsidereert §. cum igitur defunctus novella 118. claerlyk ende distincktelyk is sprekende, dat in soo ver broeder ofte suster komende te sterven sonder lyfaerven, dat in dien gevallen synnen naerlatenschap æquis portionibus tusschen de broeders, susters, ofte susters ende broeders kinderen als representerende hunne ouders moet geprofiteert worden, ende daer inne behoren te succederen, ende vermits de landcaerte, rechte, ofte costuyme der stadt Grave van desen cas geene mentie is maeckende, het selve te houden is pro casu omisso ende te laeten aen de dispositie der gemeyne rechten dew: in desen nog door andere naedere gemeyne rechten ofte costuyme locael gecontrarieert ofte verandert syn: waeromme men by de gemelte dispositie der gemeyne rechten gehouden is te blyven, cum quæ expresse mutata non sunt, stare non prohibeantur.

Aldus geadviseert den 1. Novemb. 1717. binnen Velp salvo semper meliori (:*was geteken*:)

F. VANDER GHEEST.

Waeromme ik de voorschreve menschen raadde, ten einde de selve buyten proces te houden, dit volgende request te presenteren:

Aen den Ed: Achtb: Gerichte der Stadt Grave.

Geven met onderdanigh respect te kennen Godaard Buys, Jacob de Haen als in huwlyk hebbende Geertruyt Buys, en Hermannus van de

Middegael als momboir en voogd over Anna Maria Buys, onmundige naergelatene dochter van wylen Peter Buys, hoe dat de casus is komen te exteren, dat alhier binnen dese Stad Grave sonder testament, en ab intestato is overleden Jan Buys, tot welkers nalatenschap den eersten en tweeden suppliant qqa. als synde broeder en swaeger van den gemelden Jan Buys zalr., met uytsluytinge vande voorsz. Anna Maria Buys als nichte alleen vermeinen gerechtigt te syn, om reden, dat de costuyme deser stad tot erfgenaem roepen den wittige naeste, en dat niet blykt of consteert, dat alhier het recht van representatie in linea collaterali soude wesen geintroduceert ofte gerecipieert; Dat ter contrari aen syde vande meergemelde Anna Maria Buys werd gesustineert, dat sy ingevolge de civile wetten door het recht van representatie van haeren overleden oom mede soude moeten erven en succederen in haer overleden vaeders plaetse, uyt welk different dan stonden te reysen questien en moeielykheden, ende want sy supplianten niet genegen syn den een den anderen met kostelyke processen te incommoderen en t'overvallen. Maer ter contrarie geresolveert goedwillig de casus in questie aen UEd: Achtb: te verblyven, en alsoo te verwachten, wat diens aengaende rechtens en gebruykelyk by UEd: Achtb: sal geoordeeld en verstaen worden, soo vinden sy supplianten haar genootsaekt te keeren tot UEd: Achtb: seer ootmoedelyk versoekende, dat UEd: Achtb: dit haer different sonder forme van proces gelieven te decideren en termineren, 'T welk doende &c: (:was getekent:) Godewart Buys, Jacob de Haen en H: V: Middegael. (:in margine stond geappointeert:) de Ed: Achtb: Heeren die vanden Eds Gerichte gesien dese requeste, alvorens te disponeren, ordonneren de suppliancen wedersyts haar recht naader te adstrueren. (:lager stond:) Ter ord. van de selve (:was get:) D: Ragay (:nog lager stond:) d'Ed: Achtb: Heren die vanden Eds Gerichte deser Stadt gesien de casus-positien ter voldoeningh van het boven staende appointement overleyt, alvorens uytteryk te disponeren, ordonneren partyen te produceren de stucken in haere advise vermelt, als namentlyk een Ordonnantie van Heer Floris van Egmont Grave tot Buuren in dato den 4. Jan: 1535. ter requisitie van Burgem: Schepenen, en gesworens deser stadt geconfirmeert, het declaratoir van A. de Pester in den jaare 1635. gedaen, als mede het advys vanden ouden Advocaet Johan de Meyer, Heps en Bemmel ter requsitie van de Magistraet deser Stadt gegeven alhier tot Grave op den 2. Juny 1670, mitsgaders de verclaringe van de Advocaten Diemers, Anthoni van der Gronde, Aalbert de Meyer en van de procureurs Loef de Hean, Johan Therpotts, Johan Kanterblom en Hermannus Swart op den 8. December 1699. alhier gegeven. Grave den 4. Jan: 1718. (:lager stond:) ter ordonnantie (:*was getekent:*)

D. RAGAY.

Conform dan dit eerste appointement syn deze twee advysen van de Ed: Achtb: Heeren van den Gerechte der stad Grave overgegeven.

CA-

Casus positie

A. Stervende binnen de stad Grave naerlatende meubile en immeubile goederen, alle gelegen binnen de gemeld Stad Grave, sonder testament, en sulks ab intestato,

Word gevraegd.

Of neef of nicht met haar nog in leven synde Oomen en Moejen in stirpes succederen in de goederen by haar overleden Oom of moeje naergelaten, en alsoo het jus repræsentationis aldaar plaats heeft, ofte niet?

Gesien by den ondergesz. de bovenstaande casus positie, ende gelet op de vrage daar uyt geformeert,

Dunkt (sonder correctie:) dat in de gem: stad Grave neef of nicht met haar noch in leven synde oomen ende moejen niet en succederen in de goederen by haar overleden oom of moeje naergelaten, en dat vervolgens het jus repræsentationis aldaer geen plaets heeft, om redenen dat de Costuymen der Stad Grave tot de erffenisse roepen *den wittigen naesten, vid. Christyn Costuum. en Usant. van Brabant tit. costuum. der stad Grave rub. van erffenisse en voordeel te beuren.* §. 1. door welk woord van *naeste* moeten verstaen worden, gelyk men van outs sprak *nagelnaeste*, sulx dat geen plaatsvullingh of representatie kan werden toe gelaten. *Grot. inleydinge tot de Holl. Regtsgel. lib. 2. part. 28. §. de grond vant Vriessche regt is,* gelyk het selve ook is over een komende cum jure civili & duodecim tabularum lege, ubi proximior inter collaterales excludit remotiores nulla repræsentatione admissa. *§. 5. Inst. d. legit. agnat. Sucess. l. 8. C. d. legitim. hæred.* mitsgaders met de Saxische wetten: *hoe nader den stam, hoe nader de erffenisse. Stryck. d. success. ab intest. dissert. 3. cap. 3. §. 3. Carpz. part. 3. const.* 18. en met verscheyde steden in Spagnien, Vrankryk en Brabant als Leuven, Doornik, den Bosch &c. in alle welke landen en steden het recht van repræsentatie mede tot noch toe geen plaets heeft. *vid. Joh. à Someren in tract. de jur. repræsent. cap. 3. §. 3.*

Dat wel waer is, quod Imperator Justinianus contra unanimes veterum juris consultorum sententias nepotes per modum privilegii una cum patruis ad defuncti hæreditatem in stirpes vocaverit. *auth. cessante C. d. legitim. hæred. nov. 118. cap. 3. Joh. à Someren in d. tract. cap. 3. §. 1.*

Soo is daer nogtans tegens te weten, dat repræsentatie in de Seyt of collaterale linie niet uyt de dispositie der gemeyne rechten alleen kan ingevoert, maer dat de selve moet bewesen worden door aparte wetten van den Souverain & qui habuit potestatem condendi leges, geintroduceerd ofte wel door een notoire costume en gebruyk der volkeren gerecipieert te syn *l. 32. ff. d. LL. von Someren d. tract. cap. 3. §. 2.* waarom dan ook, soo langh de souverainen door speciale wetten het recht van repræsentatie niet hadden ingevoerd, het selve in Holland, Gelderland, Utrecht &c. in geen gebruyk is geweest, maer hebben aldaer tot dien tyd

toe, de oomen en moejen de neven en nichten van de succesfie geëxcludeert volgens den regel: *het naeste bloed beurt het goed. Grot. introd. ad jurisprud. loc. sup. cit.*

Dat als nu niet consterende dat volgens de costuyme der Stad Grave sodanigen wet werd geobserveert, de welke het recht van repræsentatie invoert, dat ook niet blykt door de wettige souverainen der selver stad diergelyke wetten gemaekt en in observantie gebracht te syn, soo kan alhier in genen delen plaets grypen quasi pro casu omisso de *nov.* 118. *cap.* 3.

Eerstelyk om dat de costuymen der selver stad, als voren geseyt, tot de erffenisse alleenlyk roepen den *wettigen naesten*, sonder daer by van eenigh recht van repræsentatie te spreken ofte te melden, ende daer en boven om dat de Keyserlyke rechten in materia successionum ab intestato by de Nederlanden noyt pro jure communi syn aengenomen, maer syn altyt deselve successien gereguleert geweest naer de costumen van ider natie. *H. de Groot Holl. cons.* 3. *deel cons.* 196. *n.* 16. & *cons.* 197. *n.* 14. *van Someren loc. sup. cit.*

Wyders en kan, ingevalle de repræsentatie niet genoegsaem by een geschreven costuyme mochte bewesen worden geintroduceerd te syn, geen explicatie genomen werden uyt de naburige wetten, maer moet ter contrarie het recht van repræsentatie in sulken geval geheel verworpen werden, en alsoo oomen of moejen wederom de neven of nichten excluderen vande erffenisse van haere overlede oomen of moejen, als alleen de *wettige naesten* synde, proximior enim excludit remotiores *d.* §. 5. *Inst. d. leg. agnat. success. l.* 3. *C. d. legit. heredib. Someren d. jur. repr. cap.* 14. §. 2.

Soo dat hier in geen consideratie kan komen het geen de wetten van Gelderland of vanden Landen van Cuyk wegens het jus repræsentationis mochte komen te disponeren ofte aldaer mocht geobserveert worden, niet alleen propter *auth. cit. a Someren loc. cit.*

Maar ook doordien de stad vande Grave in materie van quæstieuse en andere successien heeft en observeert een ander recht en coustumen met de Kuykse rechten en costumen niet over een komende, maar daar van geheelyk verschillende. *Advys van vanden Bergh* 1. *deel. cons.* 146. 147. & *seqq.* waer uyt dan komt te volgen, dat, dewyl het recht van repræsentatie in den Landen van Cuyk is geintroduceert en geobserveert word, het selve onmogelyk geen plaets kan hebben in de stad van de Grave.

Derhalven indien niet genoegsaem kan bewesen worden, dat het recht van repræsentatie door den Souverain, die macht heeft wetten te maeken binnen de stad is ingevoert, en het selve moribus & consuetudine alsoo werd onderhouden, kan het selve recht van repræsentatie aldaer geen plaets grypen, maar sullen de oomen en moejen met uytsluytinge van neven of nicht hunnen broeder in dessels naerlaetenschap alleen succederen, en de nicht of neef daer van excluderen, quæ enim statutum non determinavit juri veteri repræsentationis exclusivo subjecta manent. *Someren d. jur. repr. cap.* 14. §. 3.

Al-

Aldus (:salvo meliori:) geadviseert tot Grave den 9. Novemb. 1717.
(:was geteken:)

PAUL VAN ALEN.

Casus positie

A. alhier tot Grave ab intestato geene ascendenten of descendenten, maar alleenlyk broeders, susters, ende broeders of susters kinderen naerlaetende gestorven synde:

Word gevraagt

Of in alle de naergelaten gerede en ongerede goederen van A. binnen de gemelte stad Grave gelegen de broeders of susters kinderen van A. door het recht van representatie met de broeders en susters van A. in stirpes den overleden A. connen succederen?

Gesien by ons ondergesz. tot Grave en in den Lande van Cuyck practiserende advocaten de voorstaande casus positie ende de vrage daar uyt gemaakt, gedraagt ons advys (:salvo meliori:) dat alhier tot Grave de broeders of susters kinderen met de broeders en susters van A. door het regt van representatie in stirpes den overleden A. connen en moeten succederen, om redenen dat by de Caarte der stad Grave over het regt van representatie soo in de regte als collaterale linie niet bevonden wort ietwes expressely gestatueert, maar stilswygende gelaten te syn aan de gemeene beschreven regten, alsoo int elfde capittel der voorsz. Caarte van erffenisse en voordeel te beuren art. 1. alleenlyk word gesegt, dat, die erfgenaam van imandt wesen wil, moet bewysen, dat hy (:quod notandum:) den *Wettigen* naasten is, dat is, die by de wetten voor den naasten is gestelt en daar voor gehouden wort, want onder het woord naasten, en vervolgens des te meer onder de woorden *wettigen* naasten, sonder uytsonderinge gerekent worden die ten opsigte van besterfregt, en niet ten opsigte van naarderheyt in leden, de naasten is. Peregrin. de fidei commiss. art. 21. n. 9. & seqq. Soto major. p. 3. cap. 19. n. 304. & 313. Fusar. de fideicomm. substit. quæst. 485. n. 3. & n. 37. & seqq. nu worden de broeders en susters kinderen by besterfrecht door de representatie in nov. 118. cap. 3. soo nae gestelt, gehouden en geroepen tot de erffenisse van haren overleden Oom of moeje, als der selver nog in leven synde omen en moejen, en vervolgens moeten sy met hare omen en moejen concurrerende in stirpes haren overleden oom of moeje succederen. d. nov. 118. cap. 3. En wel des te meer om dat die beschreven regten door geene latere weth, municipael statuet, costuyme of usantie deser stad Grave syn gederogeert, maar ter contrarie door de Ordonnantie en Constitutie van Heer Floris van Eghmont Grave tot Buren &c. in dato den 4. Jan: 1535. ter requisitie van Burgermeesteren Schepenen en Gesworens

deser stad Grave geconfirmeert, waar by onverbrekelyk eeuwigh, en erffelyk in terminis is gestatueert. Dat *kintskinderen in haren dooden vaders of moeders plaatse staan in der Erftalen en naargelaten goederen uyt eenderhandt mede parten en deylen sullen, gelyk of haer vader en moeder, ten tyden die goederen versterven en vallen sullen, nogh in den levenden lyven waeren, ende dat alsoo wel in heuren regten oomen en moejen versterf, als in het versterf van heuren alden vader en alde moeder, dat is te verstaen in den tweeden graat en niet voorders*: Het welke sedert die tyt alhier tot Grave ook altyt gepractiseert is geworden, en in een notoire usantie geraakt, gelyk wy bevinden uyt het declaratoir van A. de Pesser in den jaare 1635. gedaan; alsmede uyt het advys vanden ouden advocaet Johan de Meyer, Haps en Bemmel ter requisitie vande Magistraat alhier tot Grave op den 2. Juny 1676. gegeven, Mitgaders uyt de verklaringen vande advocaten Dimers, Anth. vander Gronde, Albert de Meyer, ende van de Procureurs Loef de Haen, Johan Therportten, Johan Kantersblom en Hermannus Swart op den 8. Decemb. 1697. alhier verleden en gepasseert: sulx dat die usantie sedert den jare 1535. per turbas & nubes testium van tyt tot tyt bewesen, en ons tot dato deses ook noyt anders voorgecomen synde, niet anders hebben connen adviseren, cum consuetudo vim legis habeat. l. 32. 35, 36. & 38. ff. de Legib. Senat. consult. & long. consuet. & si sit contraria, & posterior abrogare legem possit. §. 11. Inst. & l. 32. §. 1. in fin. eod. ende wel insonderheyt als wy boven alle het voorsz. nogh considereren, dat het in Gelderlant ook alsoo is gestatueert, en word geobserveert, ende dat de stadt Grave eerst een gedeelte van Gelderlandt geweest, en met syne oude regten en privilegien naderhandt aan Brabant geannexeert is.

Aldus by ons ondergesz. geadviseert tot Grave den 31. Octob. 1717. (*waar geteikent:*)

HENR: VANDER GRONDE J. U. D.
WILH. ALBERT DE GREVE. 1717.

En ingevolge het twede appointement de naarvolgende stucken, in het advys van den jongen Advocaat Hendr. Vander Gronde en den Advocaat Wilh. Albert de Greve vermelt:

Extract uyt sekere constitutie of ordonnantie van Floris van Egmont Grave tot Bueren &c. &c. &c. waerinne onder meer anderen staet als volgt.

CLAUSULA CONCERNENS.

Wy Floris van Egmont Graef tot Buren ende Leerdam, Heer tot Ysselsteyn, sinte Martensdyck ende tot Cranendonck, Capiteyn generael der Keyserlyke Majt. van synder Majesteyts Nederlanden &c. ende Gouverneur

neur der Stad Graef ende des Lands van Kuyck, doen condt allen tegengenwoordigen ende toecomende, dat wy met goeden, rypen voorbedaghten raede by generael wil, weten ende toedoen van Burgemeesteren, Schepenen ende gesworen der Stadt Graef, ende ook der samentlycker Hoesluyden ende gemeynen Lantschepenen des Overampts ende Neerampts s'Lants van Cuyck, tot sunderlingen nut, welvaren en proüffyt vande gemeyne Burgeren ondersaeten ende inwoenderen der selver, nae dat ons by goeden ondersueck ende informatie deuchdelyk gebleken is vander onredelykheyden ende gebreken der abuselyker Constuymen ende andere quaede gewoenten naebeschreven, ons biddende beyde daerinne te willen remedieren ende versien, geordineert gestatueert ende verclaert hebben, ordineren, statueren ende verclaeren by desen onverbreeckelyk euwelyk ende erffelycken t'onderhalden ende t'achtervolgen die voergeconstumeerde poincten ende articulen soo ende in der manieren als hier naer volght &c.

Item oock dat van nu voirtaen kintskinderen in haeren dooden vaeders of moeders plaetsen staen in der erftaelen ende naergelaeten goederen uyt eenderhandt mede parten ende deylen sullen, gelyk of haer vaeder ende moeder then tyde die guederen versterven ende vallen sullen nogh in den levenden lieve weeren, ende dat alsoo wael in heuren rechten Omen ende Moyen versterf, als in 't versterf van heuren alden vaeder ende alde moeders, dat is te verstaen in den tweeden graet ende niet voorders &c:

Sonder alle argelist in oircondt ende regte wetentheyt van desen soo hebben wy Floris van Egmont Graef tot Bueren ende Leerdam, Heere tot Yssesteyn &c. ende Gouverneur der Stadt Graef ende s'Lands van Cuyck voorsz. onsen grooten segel voor aen desen brief doen hangen, ende want wy Burgemeesteren Schepenen ende geswoerene der Stadt Graef, en wy samentlyke Haesluyden ende gemeyne Lantschepenen des Overampts ende Neerampts s'Landts van Cuyck voorsz. certificeren beleyen ende bekennen dat alle dese voorsz. puncten ende articulen by ons G. Lyeve Heere Graeve tot Bueren en Leerdam Heer tot Ysselsteyn &c. mit generael wil, weten, raet toedoen en consent van ons aldus geordineert ende gestatueert syn in allen manieren als hier boven geschreven staet, des tot meerder oirconde ende vestenis willen, soo hebben wy Schout Schepenen ende geswoerens der Stadt Graef, want wy geen Stadts segel en gebruyken van ons en onser stadt wegen gebeden ende bidden mits desen Johan van Aecken, ende Jan die Leuwe onse Burgemeesters in der tyt, ende wy 't samentelycke haesluyden voorsz. soo wy geen gemeyn segel en gebruycken, hebben gebeden ende bidden mits desen Joest van Erp ende Wouter van Meer onse mede Haesluyden, ende wy gemeyne Lantschepenen des Overampts en Neerampts voorsz. want wy samentlyke geen generael segel en gebruycken hebben gebeden ende bidden mits desen die Schepenen van Vierlinxbeke ende die Schepenen van Mil en Wanray desen brief mede voor ons met haeren gemeynen Schependoms segelen te willen besegelen, dat wy Johan van Aken ende Jan die Leuwe Burgemeesteren in der tyt, Joost van Erp ende Wolter

van Meer mede Haesluyden en wy Schepenen van Vierlinxbeeck ende van Mil ende Wanray voorgenoemt om bede ende begeerten wille als voor geerne gedaen hebben., ende hebben daeromme tot vaster sekerheyt ende getuygenisse wille onse segelen over hen ende mede over ons selven aen desen brief gehangen tenen Oirconde gegeven int jaer ons Heeren duysent vyf hondert vyf ende dartich den vierden dagh January.

Naer gedaene collatie is dese bevonden te accorderen met een simpele copye geschreven door de hand vande Hr. procureur Coebergh Zalr. die de selve soude geschreve hebbe uyt een copye authentiecq vanden originelen francynen brief, geauthentiseert by Cornelis Meyster Anthonissen Notarius en Secretarius der Stadt Grave manu propria. actum Grave den 11. Febry 1718. (:was getekent:)

D. Ragay. Secrets.

Extract uyt sekere annotitie over de regten en Costuymen der Stadt Grave en Lande van Cuyck by Anthoni de Pesser loco Secretarii gehouden en geauthentiseert in den jaere 1635. waerinne onder meer andere staet als volght.

CLAUSULA CONCERNENS.

Costume van d'Lant van Cuyck ende Grave, waer nae Aften sich reguleert.

Of susters ende broeders kynderen alhier tot Grave met henne Oomen ende Moeyen oick succederen in de naegelaten goeden van hunnen Overleden Oem of moeye? gedraegt die notoire usantie jae.

Naer gedaene collatie is dese met syn origineel bevonden te accorderen voor soo veel het geëxtraheerde betreft, Grave den 11. Feb. 1718.(:was getekent.)

D: Ragay. Secrets.

Visis & examinatis septem sequentibus quæstionibus de inveterata consuetudine urbis Graviensis & de moribus ibidem in viridi observantia.

Respondemus nos infra subscripti ad quæstionem primam.

Ad

An testamenta olographa, scil. manu testatoris scripta, & ab ipso simpliciter subscripta, sine aliis solemnitatibus valeant in urbe Graviâ?

Respondetur non valere nisi in dispositione privilegiata patris inter filios aut liberos.

Secundo quæ solemnitates requirantur in testamento condito in dicta urbe, ut ibi valeat?

Respondetur quod in testamenti factione in urbe Gravia locum habet jus scriptum seu commune, excepto quod non requirantur 7. testes de re mobili vel immobili, sed quod testamentum hic secundum jus canonicum coram Notario & duobus testibus erectum validum est, aut alias judicialiter coram duobus scabinis & Secretario, testamentum enim vero obvolutum vel clausum propria testatoris manu scriptum confici potest coram testibus ignorantibus tenorem ordinationis apud nos valet, si modo a tergo instrumenti apponitur (;ita esse ultimam voluntatem testatoris:) & hoc a Notario in præsentia duorum testium,

Quod clausum testamentum eo modo quo fit confectum id est in præsentia Notarii & testium debet post testatoris obitum aperiri,

Tertio.

Quomodo regulantur successiones collaterales, & an avunculi & amitæ excludant nepotes?

Datur responsio quod in urbe Gravia inter conjuges inito & legitime celebrato matrimonio communio bonorum locum capit, quod probatur ex tabulis civitatis Graviensis & ex authoritate doctissimi viri ICti Lamberti Goris adv. cap. 1°. in annot. n. 26. cujus verba se ita habent, generalis consuetudo totius fere Gelriæ, huic Gelriæ consuetudini quod omnium bonorum inter conjuges communionem nisi pactis matrimonialibus aliud convenerit, consonant mores civitatis Graviæ in ditione Kuyckiana teste ejusdem Magistratu Ao. 1641. 17. feb. & verosimile est hoc a Gelris adhuc retinuisse quia olim partium Gelriæ Zutphaniæque fuere,

Quantum ad jus repræsentationis hujus urbis Graviæ attinet, dicitur quod secundum mores Gelriæ & constitutionem Car. Quinti Imp. nepotes repræsentant parentes defunctos ita ut avunculi & amitæ nepotes non excludant, sed ex præscripto beneficio repræsentationis in hæreditate suorum defunctorum avunculorum &c. in stirpe succedunt.

Quod jus repræsentationis etiam in linea ascendenti apud nos locum habet.

Quarto.

In qua Provincia & sub qua ditione urbs Gravia sit & à quo judice vel magistratu regatur?

Respondetur urbem Graviam stare sub ditione Provinciæ Brabanticæ tanquam feudum Brabanticum, cujus dominus fundi est Celsissimus & sua Celsitudo Princeps Auriacus, qui ibidem electionis magistratus jus habet, à cujus magistratus promulgatis sententiis non datur appellatio sed solummodo reformatio ad Hagam Comitis & ibidem coram curia Brabantica.

Quinto.

An in prædicta urbe servetur jus scriptum, vel an sit aliquis usus vel consuetudo particularis circa confectionem testamentorum & successionem collateralium?

Pro responsione hujus quæstionis refertur ad resolutionem secundæ quæstionis.

Sexto.

An non sint plures species bonorum sub urbe & jurisdictione ejusdem scilicet bona censualia, allodialia & feudalia (:& casu quod sic:) an non sit differentia inter ea, quoad dispositionem testamentariam & successionem ab intestato sive in linea directa sive collaterali,

Est subscriptorum advocatorum resolutio responsionis magnum esse discrimen in puncto testamenti factionis inter bona censualia, allodialia & feudalia, scilicet quod bona censualia vel allodialia testamenti factione possunt à testatore donari & legari eo modo ut superius dictum est, sed quod attinet ad bona feudalia hæc sine permissione domini feudalis nulla testamenti dispositione alienari possunt.

Septimo.

Et casu quo dicta urbs non utitur jure scripto sed habeat consuetudinem particularem, transmittere (:cum adjuvamento duorum advocatorum super prædictis punctis:) articulos dictæ consuetudinis facientes mentionem & disponentes circa successiones collaterales & etiam circa solemnitates requisitas pro valetudine testamentorum debite collationatos per Graphiarium vel scabinos dictæ urbis & attestationem eorundem continentem quod dicta consuetudo & notanter dicti articuli sint ibi in usu & viridi observantia.

Inspecta bene intentione quærentis circa requisitas solemnitates prædictæ urbis Graviæ in casu generali testamentorum valetudinis, affirmant subscripti advocati Gravienses pragmatici nullas habere particulares consuetudines vel speciales mores nisi prææallegatos, sic ut in coeteris & in testamenti factione & in collaterali successione sequimur jus commune actum Graviæ die 12. Juny 1676.

& signaverunt.

PET: VAN HAPS. J: U: D.
TH: BEMMEL. J: U: L:

Gesien en geëxamineert hebbende de Seven naervolgende vraegbstucken op de oude gewoonte der Stadt Grave en de mannieren aldaer tegenwoordich costuymelyk,

Antwoorden wy ondergesz. op de eerste vrage.

Of de testamenten geschreven by de eygen handt van den testateur, en van den selven simpelyk ondertekent sonder eenige andere solemniteyten binnen de Stadt Grave connen bestaen?

Wort geantwoort van neen ten sy in een geprivilegieert testament van een vader over syne soonen of kinderen.

Ten

Ten tweeden.

Wat ſolemniteyten gerequireert worden tot een teſtament gemaekt in de voorſz. ſtadt, 't welck voor wettich gehouden wort?

Wort geantwoort, dat in het maecken van een teſtament binnen de Stadt Grave plaets heeft het geſchreven of gemeyne Recht, uytgenomen datter over roerende ofte onroerende goederen geen ſeven getuygen van node ſyn, maer dat een teſtament alhier volgens het canonycque of prieſterlyke recht voor een Notaris en twee getuygen gepaſſeert can beſtaen en van weerden is, of anders gerichtelyk in preſentie van twee Schepenen en den Secretaris, is oock een beſloten teſtament met de eygene handt vanden Teſtateur beſchreven valyd als het is gepaſſeert voor getuygen nochtans onkundich den inhoudt van de diſpoſitie, edoch dat op den rugge van 't ſelve geſtelt werden (:dit is den uytterſten wille vanden teſtateur:) 't welk moet geſchreven werden van een Notaris ter preſentie van twee getuygen,

Item dat een beſloten teſtament in preſentie van notaris en getuygen naer het overlyden vanden Teſtateur moet werden geopent,

Ten derden.

Op wat manieren de collaterale (:dat is van eene ſyde den overleden beſtaende:) ſuccederen, ende of de omen en moeyen excluderen de kintskinderen?

Is het gevoelen dat in de Stadt Grave onder echteluyden gemeenſchap van goederen, die nochtans een wettich houwelyk gecelebreert hebben, plaets grypt, 't welk wort geprobeert uytte Statuyten der Stadt Grave, ende door d'Heere Lambt. Goris adv. cap. 1. in annot. n. 26. welcke woorden aldus luyden, de generale gewoonte van by nae geheel Gelderlandt, met deeſe gewoonte van Gelderlandt over de gemeynſchap van goederen onder echtel: (:ten ſy by huwelyxe voorwaerde anders waere gecontraheert:) accorderen de mannieren vande Stadt Grave in het Landt van Cuyck volgens deſſelfs magiſtraet Anno 1641. 17. feb: en 't is waarſchynelyk dat dit van de Gelderſche noch is overgehouden, doordien de Stadt Grave voor deſen onder Gelderlandt heeft gehoort.

Aangaande het recht van repreſentatie der Stadt Grave wordt geſecht, dat volgens de manieren van Gelderlandt en de inſettinge van Keyſer Karel de vyfde de kintskinderen repreſenteren of de plaetſe becleden van haere overledene ouders, oock ſoo dat de oomen en moeyen de kintskinderen niet excluderen, maer uyt het voorſz. beneficie van repreſentatie in de erffeniſſe van hare overledene oomen &c. in ſtirpe of geſlachte ſuccederen.

Welck recht van repreſentatie ook by ons in de opgaende linie plaets grypt.

Ten vierden.

In welcke Provincie ende onder wat Ryck de Stadt vande Grave ſy, en van welcke Richter ofte Magiſtraet deſelve werde geregeert?

Daer op ſecht men dat de Stadt Grave gehoort onder de Provintie van Brabant, ſynde een Brabants leen, waar van Heer is ſyn Hoocht.

de

de Heere Prince van Orange die aldaar het recht van electie over de Magistraat heeft, van welke sententien niet en wordt geappelleert, maar alleen gereformeert naer den Hage voor den Rade van Brabant.

Ten vyfden.

Of in de voorsz. stadt oock het geschreven recht wort geobserveert, en of aldaer ook sy een usantie of particuliere gewoonte over het maeken van testamenten en collaterale successie?

Wort alhier gerefereert tot 't geene op de tweede vrage geantwoort is.

Ten sesden of oock eenige differentien worden gemaekt als over censuale, allodiale, synde die goederen de welcke van de ouders heergecomen syn, feudale of leengoederen gemaeckt worden wat de testamentaire dispositie aengaet, ende de successie ab intestato 't sy in de rechte linie of die van ter syde comt?

Is het gevoelen van de ondergesz. advocaten een groot onderscheyt tusschen de voorsz. goederen te wesen, namentlyk dat de allodiale goederen by testament vanden testateur als vooren geseyt connen gelegateert of gegeven worden, maer de leengoederen cunnen sonder consent of toestaen vanden Leenheer niet veralieneert ofte vervreemt worden,

Ten sevende.

Ingevalle de voorsz. stadt het geschreven Recht niet en gebruykt, maer daer over heeft een particuliere gewoonte, om over te setten (met hulpe van twee advocaten over de voorseyde poincten) de articulen vande voorsz. gewoonte, mentie maeckende ende disponerende omtrent de collaterale successien ende op over de gerequireerde solemniteyten tot een valyd testament behoorlyk gecollationeert door den Secretaris of Schepenen vande voorsz. Stadt ende haerluyder attestatie continerende dat de voorseyde gewoonte en notanter de voorsz. articulen aldaer in gebruyck en dagelyxen treyn syn.

Gesien en overwogen de meyninge vande vrage over de gerequireerde solemniteyten vande voorsz. Stadt Grave in cas vande validiteyt der testamenten verclaeren de ondergesz. advocaten Graefsche practisyns, datter geen particuliere usantien of speciale maniere als de voorstaende en syn, gelyk in uytterste dispositien en op het poinct van collaterale successie het gemene recht gevolcht wort, Actum Grave den 12. Juny 1676.

was get.

PET: VAN HAPS J: U: D:
TH: BEMMEL. J: U: L:

Ayant esté demandé quelles solemnités sont requises, affin qu'un Testament fait dans la ville de Grave, soit vallable?

Et si dans la ville susditte il est aussi en prattique, que cum defuncti fratribus & sororibus, etiam ad hæreditatem vocentur fratris ac sororis præmortuorum filii?

L'advis des Jurisconsultes & Pratticiens de la Ville de Grave sousignés

nés porte, & en vertu d'iceluy est attesté pour pure verité que selon les coustumes de la ville de Grave tous Testaments, qui quo ad materiam, n'ont point de deffauts internes, ou ne sont subjects a aucunes fautes essentielles contra jus commune, sont vallables & subsistent quo ad formam, & sont tenu pour legitimement solemnisés, lors qu'ils sont passés pardevant le secrettaire & deux Eschevins de la ville, ou pardevant un Nottaire legal & admis & deux tesmoins dignes de foy; ce qui est journellement usité ainsi, & suivy en effet & vient a avoir lieu, mais tous les testaments faits sans les solemnités susdittes sont dans Grave notoirement nuls, quand mesme le testateur auroit de sa propre main escrit & soussigné le testament, ou l'auroit passé en presence de Tesmoins.

Et que dans la Ville de Grave susditte est aussi en usage & est toujours prattiqué, que cum defuncti fratribus & sororibus etiam ad hæreditatem vocentur fratris aut sororis præmortuorum filii, en quoy le droit de Grave est conforme a la nouvelle 118. cap. 3. de sorte que le droit de representation a la dedans lieu aussi avant que cela.

Ainsi advisé & fait dedans Grave le quattriesme d'Aoust XVJc. soissante & quattorze. Signé.

* JOHAN DE MEYER J: U: DR.
A. DE GREVE J: U: DR.
W. F. 1676.

* *Dese drie namen waaren doorgeslagen.*

Dit moste door d'advocaten selver getekent werden waarom in myn missive versegt heb dat het wederom op een cleyn Zegel pampier afgeschreven magh werden.

Nous Bourgmaistres & eschevins de la ville de Grave certifions par la presente qu' ayant examiné l'advis de cy dessus trouvons qu' iceluy est conforme aux droits & coustumes de cette ville, en tesmoignage de verité le seau secret de cette ville a esté applicqué cy dessous. fait a Grave le quattriesme d'aoust XVJc. Soixante & Seize.

† *Par Ordonnance des susdits*
signe
W. DE GREVE secrets.

† *Dit cursyf en de naem, was insgelyks door geslagen.*

En dit door UE met het groot Zegel gelyk het voorgaende.

Naar gedaane collatie is dese met een simple copye bevonden te accorderen, Grave den 11. Feb. 1718. (:was getekent:)

D. RAGAY, secrets.

Wy ondergesz. Practisyns der Stadt Grave, ende des Lants van Cuyck, soo Advocaten als Procureurs respective, getuygen ende verclaeren mits desen (:sulx doende ter instantie ende requisitie van Otto Geurts:) voor

de opregte waerheyt, dat het in den gansche Lande van Cuyck eene onfeylbare gewoonte is, die altyt naeuwkeurigh wordt naergekomen, dat in de Erffenissen, die op sydelyke vrinden by versterf vervallen, de naestbestaende aen den overledene in desselfs goederen als Erfgenamen coomen, sonder dat daar omtrent achtgenomen wort op tweederley vrinden, namentlyk op die, die van s'vaeders, en die, die van s'moeders syde mochten coomen, maer alleenlyk op die geene, die, het sy van s'vaders, het sy van s'moeders syde aan den overleden in bloede het naeste bestaen, *ten ware de kinderen van eenen broeder ofte suster in de erffenisse van hares vaders ofte moeders overledene broeder ofte suster, de plaetse hunner ouderen verbeelden, ende alsoo by repraesentatie in de erffenisse hunner overleden ooms ofte moeyens quamen, ende niet verder*, het welck van tyt tot tyt soo openbaer is naergecomen, dat het selve door de gedurige gewoonte tot een gebruykelyk spreekwoort is geworden, den naesten in het bloet beërft het goedt, ende den naeste op den grave den naeste in het goet, ten ware dat door eenig huwelyks contract, testamentaire dispositie, of eenigh ander diergelyke instrument anders verstaen ofte geordonneert ware; Aldus gedaen tot Grave ende Cuyck respective den 29. November 1697. ende in des waerheyts oirconde hebben wy ondergesz. Practisyns desen eygenhandigh ondertekent, en was getekent, G: Graus Adt. J. V. Bodinckhuysen tanquam procurator, Diependael Procureur, Rutg: de Haen nots: publ: & procr., onderstont verte, en aan de andere syde stont, in des waerheyts oirconde van die aen de andere syde staende verclaringe hebben wy ondergesz. verdere practisyns der Stadt Grave ende des Landts van Cuyck de selve eygenhandigh mede ondertekent, actum Grave den 8. December 1697. verclarende voor als nogh ons dienaangaande geen andere costuyme *binnen de Stadt Grave* ende Lande van Cuyck contrarierende *in die poincten* aen de beschreven regten bekent te syn, in oirconde dese op dato voorsz. geteyckent; ende was getekent, Anth: vander Gronde J: U: Dr., A. Diemers J: U: Licent. Alb. de Meyer Adt. L. D. Haene, Joës: Therportten, Johan Kantersblom procur: H. Swart procur.

Naar gedaane collatie is dese met syn origineel bevonden te accorderen. Grave den 11. Feb: 1718. (*:was getekent:*)

D. Ragay secrets.

Waar op dan eindelyk dese verklaringe en dispositie is gevolgd:

De Edelen en Agtbaare Heren die vanden Gerichte der Stadt Grave gesien de requeste van Goduard Buys, Jacob de Haan als in huwelyk hebbende Geertruy Buys, en Hermannus van Middegael als momboir en voogt over Anna Maria Buys onmundige naergelatene dogter van wyle Peter Buys, te kenne gevende, hoe dat de casus is coomen te existeren dat

dat alhier binne dese Stad sonder testament en ab intestato was overleden Jan Buys, tot welckers naalatenschap den eersten en tweeden suppliant qqa. als synde broeder en swager van den gem. Jan Buys Zalr., met uytsluytinge van de voorsz. Anna Maria Buys als nichte, alleen vermeynen gerechtigt te syn, om redenen dat de costuymen deser Stadt tot erfgenaam roepen den wettigen naasten, en dat niet bleek of consteerde, dat alhier het regt van repraesentatie in linea collaterali soude wesen geintroduceert of gerecipieert, Ende dat ter contrarie aen syde vande meer gem. Anna Maria Buys wierd gesustineert, dat sy ingevolge de civile wetten door het regt van repraesentatie van haaren overledenen Oom mede soude moeten erven en succederen in haaren overledene vaaders plaatse, Versoekende dat het den voorsz. Gerigte gelieven wilde het voorsz. different sonder forma van proces te termineren; mitsgaders geëxamineert de beygevoegde advysen, stukken en documenten: verclaaren dat het recht van repraesentatie in de collaterale linie binnen dese stadt plaats heeft, dat is, dat susters ende broeders kinderen alhier tot Grave met hunne oomen en moejen ook succederen in de naargelatene goederen van hunnen overleden oom of moeye; en gevolgelyk dat volgens de costuymen deser stadt de voorsz. Anna Maria Buys neffens de twee eerste suppliantes mede geregtigt is tot de naalatenschap van haaren oom Jan Buys Zalr. en tot de selve ook moet werde geadmitteert; Actum Grave den vyftienden Feb: seventien hondert en aghtien.

Ter ordonnantie vande selve
(was get:)

D. Ragay. Secrets.

Wie kan hier uyt niet duydelyk sien? dat, ingeval by het eerste advys vanden ouden Advocaat Anth: vander Gronde dit Reglement van Grave Floris van Buren was aangehaalt geworden, de saak aanstonts was gedecideert geweest, sonder dat hier over soo veel onnodige kosten int vervolg hadden behoeven gemaakt te worden: Ende van wat nuttigheid het sal wesen, dat dese Rechten, Privilegien, Costumen en Usantien alomme bekent worden, en in druk te vinden syn; sullende alsdan een ygelyk konnen afmeeten, hoe veel de voorsz: verklaringe vande Practisyns der Stad Grave en des Lands van Cuyk, soo Advocaten als Procureurs, verscheele vande korte Remonstrantie, by den Scholtus Paedsien in plaetse des Heeren Amptsmans s'Lands van Cuyk nomine officii gedaan, over de materie van successie aan den Gerigte van St. Jansbeek raakende de nalatenschap van eenen Coenraat Petri aldaar litigieus den 6. Mey 1626. te vinden onder de documenten sub No. 109.

Desen graaf Floris van Bueren Ao. 1538. overleden (1), is hem in de pantschap gesuccedeert syn soon MAXIMILIAEN (2).

Dese hat bevooren op aller kinderen dag Ao. 1536. aen de ſtat Grave een ſilver keteltie of watervat geſchonken, wegende nae myn gisſing ruym twee pont, dat nog het eenigſte kleynood is 't geen ſy hebben, met begeeren 't ſelve tot ſyn gedagtenis te bewaren en te gebruyken om de ſtads gaſten daar met te tracteren. Deſe ketel had hij 't vorige jaer tot Tunis, antea, ſoo men ſeyt, Carthago (3), in dienst van Keyſer Carel vande Saracenen gewonnen. Midden om dit keteltie is in letters uytgeſneden: DIT KLEYNOOD IS BY MAXIMILIAAN JONG GRAAF VAN BUEREN VANDE ONGELOVIGE IN AFRICA GEWONNEN EN DEN 28. DECEMB. 1536. DE STAD GRAVE GEGONNEN. Ik vinde niet dat deſen Maximiliaen de Stad Grave of 't land van Cuyk eenige voorregten confirmatien of regten gegeven heeft (4).

AANTEKENINGEN

Op

MAXIMILIAEN.

Graaf van Buren.

(1) Slichtenhorst *Geld. geſcb.* 7. *boek pag.* 131. *Floris* van *Egmond* is geſtorven int jaar 1528. Het ſelve ſteld Hubner *Geneal. Tabell.* 68. *tafel.* en Dithmar. *in not. ad Teſſchenmacheri ann. Cliv. pag.* 481. Mogelyk dat dit voor een drukfout moet gerekent, en 1538. geleeſen worden.

Doordien uyt de Documenten onder No. 66. 67. 68. en 69 en Het Reglement by ſyne Hoogheyt gemaakt op de Policie ende maniere van Procederen in den Lande van Cuycq in dato den een en dertigſten Auguſti 1683. *art.* 30. *ſub* No. 96. klaer te ſien is, dat Floris van Egmont nog al eenigen tyd na het jaar 1528. geleeft heeft.

Edog ſchryft Pontus Heuter. *rer. Auſtr. lib.* 11. *cap.* 12. *pag.* 263. *ad ann.* 1539. *Octobris die vigeſimo quarto* Buræ obiit *Florentius Egmondius* Buræ Comes, Dominus Iſelſteinii, Leerdami &c: vir conſilio manuque promtus, quique in rebus magnis Cæſari non exiguam præſtitit operam.

Ubbo Emmius *in rer. Friſ. hiſt. lib.* 48. *ad ann.* 1539. *pag.* 902. *in fin.* Sed nuptiarum gaudium minuit mors Florentii Egmondani, principis pace & bello eximii, inter eos, qui res Belgicas curabant, à plurimis annis cum primis illuſtris, in Edſardum & liberos ejus ſemper ſtudii ſingularis,

qui

qui Buræ suo in oppido res humanas reliquerat *die IX. Calend. Novemb.* Cujus locum Maximilianus excepit.

Gouthoeven *Chron. pag.* 132. Heer *Floris* van *Egmont*, sterf *An.* 1539. out in de 70. jaren.

(2) Maximiliaen sterf te Brussel schierlyk van 't halszeer ofte squinancy, sittende op een stoel Kersmis avont 1548. Hy hadde te wyve Vrouwe Francoyse, erfdochter van heer Hugo van Lannoyt, in Vlaenderen, sy sterf 1562. ende hadden maer een erfdochter Vrouwe Anna van Egmont. Gouthoeven *chron. pag.* 132.

(3) Vid. Ortelii *Thesaur. Geograph. verb. Tunes*, *ubi*: Errat Pachymerius, qui tradit Carthaginem hodie Tunisi appellari. Tunes Africæ Propriæ urbs: quæ hodie Tunes, & Tunisi, vocatur, à Carolo V. Imp. anno 1535. expugnata, Barbarossa erepta, & Regi suo restituta. Ziet d'Algemeene Historie beschreven door een Geselschap van Geleerde mannen in Engeland XIV. deel bladz. 776. de kaart, vertoonende de aloude Standplaats van *Karthago*, *Utika*, *Tunes*, en den Karthagischen Zeeboezem, en bladz. 786. De beschryving van *Tunes* of *Tuneta*: zynde het hedendaagsche *Tunis*, alsmede XV. deel bladz. 135. alwaar men vindt: In hunnen optocht namenze *Tunis* in, een stad dicht by *Karthage*. bladz 203. *Tunis*, een stad van aanzien, dicht by *Karthage*, en bladz. 313. *Utika* werd onder anderen genóódzaakt zich overtegeven; en *Tunis*, binnen de negen mylen van *Karthage* gelegen, bejegende wel haast het zelfde nóódlot. Kortom, niets was 'er nu overig, dan *Karthage* zelf te belegeren.

(4) Gelyk de ongenoemde schryver van het leven van Willem den I. Prins van Oranje, Graef van Nassau, Stadhouder en Capitein Generael van Holland, Zeeland, Utrecht en Vriesland &c: &c: &c: *in het I. deel I. boek pag.* 47. *& seqq.* het de moeite wel waardig geagt heeft, ter gelegentheyt van het houwelyk van Prins Willem den I. met Anna van Egmont, dochter van *Maximilaen* Graef van Bueren iets vanden selven te melden, te meer, om dat hy te recht onder de doorluchtige Mannen van Nederland kan worden gerekent, soo vermeene ik dat het selve insgelyks alhier wel mag geplaatst worden, luydende het verhael aldus:

Hy was Ridder van het gulde Vlies, en Stadhouder over Vriesland, een dapper en Vroom Krygsman, en bysonder aengenaem aen Keyser Carel V. die hy in verscheide Oorlogen en aenslaegen getrouwelyk heeft gedient, en bysonder in den Oorlog tegen de Protestantse Vorsten, die in het Smalcaldische Verbond waeren getreden. Hy lichte met groote vlyt, op bevel van den Keyser, in de Nederlanden, een Leger van tien duysent Voetknegten, en van vyf duysent Ruyters, dat hy als Opper-Bevelhebber gebood, en aen den Keyser tot Regensburg te hulp bragt, dat geen klein gewigt aen de saeken van den Keyser in dien Oorlog heeft toegebragt. Het gebeurde, dat de Keyser, te saemen met den Hertog van Alba, een voordelige gelegentheit versuymde, om aen den vyand slag te leveren, en dat sy nae den raed van den Graef van Bueren niet en wilden luysteren, waer door hy soodaenig wiert gebelgt, dat hy opentlyk verklaerde, als dat hy in toekomende op haer bevelen niet en

souw letten, sweerende, dat hy den Keyser, nog den Hertog van Alba in de tyd van veertien daegen niet en soude gaen sien, maer dat hy sig alleen met drinken en vrolyk syn, besig wilde houden. Men verhaelt ook, dat de Keyser op seekere tyd met hem gemeensaem en in vriendschap praetende, hem tot erkentenis van syn goede diensten aengeboden soude hebben, om syn Graefschap Bueren tot een Hertogdom op te rechten, de Graef daer op aen de Keyser soude hebben gevraegt: wat inkomen syn Keyserl. Maj. daer by soude doen, om syn nieuwe waerdigheit te konnen ondersteunen? dat de Keyser daerop geantwoort soude hebben, gy zyt ryk genoeg, en de Graef daer en tegen aen de Keyser te gemoet soude hebben gevoert, dat hy syn Keyserl. Maj. voor die eer bedankte, dat hy liever een ryke Graef, als een arme Hertog wilde wesen. Een sonderlinge gemaetigheid, die men in andere Groote niet ligt sal vinden, die altyt nae hooger eernaemen staen, en sig tot grooter staet tragten te verheffen, dan sy door haer inkomsten konnen uytvoeren, waer door het niet selden gebeurt, dat sy sig in schulden moeten inwickelen, en haer waerdigheid op het laetst aen verachtinge bloot stellen.

Hy overleed tot Brussel aen de squinancie, ofte het halsseer, seer schielyk en genoegsaem op syn stoel sittende, en op het uytterste van syn leven, deed hy op een seldsaeme wyse syn onbesweeke edele moed blyken. Als hy siek was geworden, en de geneesmiddelen, die men aenwende, te vergeefs waeren, quam Vesalius, Geneesmeester van den Keyser, soo men verhaelt, by hem, om hem te sien, en hem de pols getast, en de staet van syn siekte overwogen hebbende, maekte hy aen de Graef rond uyt bekent, dat hy binnen de tyd van vyf ofte ses ueren moest sterven, soo de regels van syn kunst vast gingen, hem tegelyk vermaenende, dat hy in de korte tyd, die hy nog overig had, op het bestellen van syn saeken soude letten. De Graef van Bueren scheen sig over die boodschap niet veel te ontsetten, maer versogt ten eersten, dat de Bisschop van Atrecht, naederhand Cardinael Granvelle, en de Graef van Aremberg, syn twee boesemvrienden, by hem wilden komen om syn laeste affscheit van haer te nemen. Vervolgens maekte hy syn uyterste wil, biegte sig, en ontfing de rechten van de Kerk, 't welk gedaen synde, liet hy syn beste en rykste kleederen brengen, om die aen te trecken; voortsmede syn schoonste wapenen, waer mede hy sig, tot de sporen aen de voeten toe, deed waepenen: nog liet hy sig omhangen met de groote mantel en teiken vande Ridder Ordre van 't Gulde Vlies, en met de degen aen de syde, deed hy sig in de groote sael van syn Hof in een armstoel nedersetten. Aldaer gezeten synde, en voor hem op een taefel hebbende doen stellen syn helmet, verciert met pluymen, met syn ysere handschoenen, gaf hy last, dat men alle luyden van aensien, en die by hem bekent waeren, tot hem soude toelaeten, en dat die van syn huys en bediende voor hem souden verschynen. Het gerucht ondertussen tot Brussel verspreid synde, dat de Graef van Bueren op syn uyterste was, en dat hy volgens het gevoelen van Vesalius, binnen weinige ueren most sterven, soo waeren verscheide hooge en laege Bevelhebbers, van de Neder-

derlandse, Hoog Duytsche en Spaensche Benden, begeerig om hem voor syn overlyden te sien, en haer affcheit van hem te nemen: hy liet deselve, de een nae de ander binnen komen, hy sprak met haer, en ontfing se met de evenmoedigheit, als of hy maer een reys van 'huys ging doen. Dat gedaen synde, liet hy alle de Bediende van syn Huys mede voor hem verschynen: daer quaemen syn Hofmeester, Edellieden, Edeljongens, Camerdienaers, Dienstknechten en alle andere tot syn Stalknegts toe, die hy seer minnelyk ontfing, deselve aen den Bisschop van Atrecht bevelende, om haer, nae derselver diensten te beloonen, of selfs aen haer geschenken doende: welke alle met de traenen in de oogen, en met de grootste teederheit, haer affcheid op haer knyen leggende van hem quaemen te nemen. Ondertussen bemerkte hy onder den hoop een oude en arme Valkenier, die hem lang had gedient, en die door het gedrang tot hem niet en kon naederen, ondertussen de aenstaende dood van syn goede Meester met heete traenen beschreyende; hy deed hem naeder komen, sprak hem minnelyk aen, en vertrooste hem, vraegende tussen beyden, hoe dese en gene vogels, die hy onder syn opsigt had, het al maekten, even eens, als of hy in syn huyslyke saeken besig was, en sig de dood niet eens en bekreunde. Vervolgens siende nae den Bisschop van Atrecht, seyde hy: *Myn Broeder, ik bevele uw dese Valkenier, hy heeft my en myn Vaeder altyt wel gedient, en heeft geen loon genoeg nae syn dienst ontfangen: ik bidde uw, draegt dog sorg, dat hy syn leven lang gedurende syn onderhoud in myn Hof moge hebben.* Die mededoogende en gemeensaeme aenspraek van soo een groot Heer, met een van de minste van syn bediende, in 't laetste oogenblik van syn leven, perste de traenen uyt de oogen van alle de omstanders. Vervolgens eyschte hy syn kostelykste beeker, en geliet sig, als of hy de gesontheit vande Keyser syn Meester dronk, doende daer benevens een treffelyke aenspraek, den Keyser bedankende, voor de eer en gunst van hem ontfangen, en betuygende altyd aen hem getrouw te syn geweest: daer en boven nam hy het Ridderlyk Cieraed van het Gulde Vlies, behandigde dat aen den Grave van Aremberg, om het selve aen den Keyser over te geven. Ondertussen liet hy het oog mede vallen op Vesalius, die wederom in de sael was gekomen, hy versogt hem naeder te komen, en ombelsde hem, met danksegging over syn getrouwe raed en waerschouwing. Eindeling gevoelende, dat de dood hem genaekte, seyde hy het laeste vaerwel aen den Bisschop van Atrecht, en aen den Grave van Aremberg, mitsgaeders aen de andere Edellieden en Bevelhebbers daer nog tegenwoordig synde, deed sig vervolgens op syn bedde draegen, en aldaer nedergelegt synde, quam hy te gelyk den geest te geven. Men moet bekennen, dat dese sterfwys van den Graeve van Bueren voor die van de vermaerde Petronius niet en behoeft te wyken.

Ao. 1549. dede Keyser CAREL syn soon PHILIPPUS door al de Nederlanden als erfheer inhulden (1), waar van syn blyde in-

inkomste (2) onnodig geagt heb hier by te insereren om dat de Stad Grave doen noch in de pantschap van de Grave van Bueren was (3). vinde daar in ook niet sonderlings als dat art: 49. en 12. belooft wort de Stad Grave met den lande van Cuyk Keffel en Oyen werom te annexeren aan het hertogdom Brabant.

Ten desen bereyke heeft Keyser Carel kort daar aan de pantschap vande Grave en den lande van Cuyk weder ingelost, en is voor hem en synen soon in den persoon van Johan Hanneton prooft van Deventer (4) en Mr. Hieronimus van Ham als commissarissen aldaar gehult. Die van 't lant van Cuyk contribueerde tot redemptie van dese pantschap 16000. gul. siet No. 71. welke en hoedanig om te slaen hy gereguleert heeft No. 72. en hier op verkregen sy haar lantkaart siet No. 73. onder anderen in fine van dien haar privilegerende met het beneficie van reformatie. De Stad Grave contribueerde daartegen maar 4000. gul. onder anderen op conditie dat sy in de grativiteyt van die van 't lant van Cuyk niet mede geschat souden werden, siet daar van No. 74. Hy heeft de selve voort No. 75. boven confirmatien van privilegien gegeven, dat sy separaat, van niemant dependent, en onder hem alleen souden blijven, soo sy bevoorens onder de heeren van Cuyk geweest waeren, vergunnende hun daer by het beneficium reformationis loco appel, soo en in voegen de vier hoofsteden van Brabant (5) gebruyken, en eyndelyk in specie de continuatie in de vrydom op de tollen van Hollant en Gelderlant, & quod nota van Brabant of andere wert niet gemelt. Ao. 1556. onder de regering van Coning Philippus siet No. 76. vinde ik een mandement en citatie geimpetreert op de klagte vande magistraat tot Grave, over dat de Cuyklanders, soo bevooren verschult soude syn geweest, niet meer wilden contribueren tot de fortificatien der selver Stad, 't geen ook luyt annex relaes geëxploiceert is geweest, maar of daar verdere proceduren en sententien opgevolgt syn vind ik niet, dan inhouts het aangehegte relaas hebben die van Maeshees en Vierlingsbeeck apparent de eenigste opponenten sig gesubmitteert. Koning Philippus nae Spangien vertreckende (6) heeft Ao. 1559. syn stad Grave en lande van Cuyk voor 60000. gul. (7) verpant aan Wilhelmus Prince

Prince van Orange, en de selve siet No. 77. van haaren eed ten behoeve van den geseyden Prince ontslagen. De tractaten van dese pantschap (8) heb ik copyelyk gesien, maar niet konnen bemagtigen, onder wylen Noorbeek in leven contrerolleur van de tollen, die my bekende, dat het syn schoonvader Coevenhoven hier van 't Stadhuys met genomen had.

AANTEKENINGEN

Op

KEYSER CAREL *en syn Soon* PHILIPPUS.

(1) Pontus Heuter. *rer. Austr. lib.* 13. *cap.* 2. *pag.* 305. *ad. ann.* 1549. Exinde Cæsar, præmonitis Belgicarum Provinciarum Ordinibus, necessaria parari jubet, ut filius Philippus ab omnibus in Principem inauguraretur. Cæsar cum sororibus Leonora ac Maria filium comitatus, ingenti Procerum Nobiliumque subsequente turbâ, Bruxellâ Lovanium, Urbem Brabantiæ vetustissimam ac vastissimam, hodie Musarum bonarumque literarum domicilium ac promptuarium, venit, ubi Princeps Philippus quinto die Juliæ in Ducem Brabantiæ, Limburgi Dominum, Valkenburgi, ac Dalemi, accepto præstitoque Sacramento, inauguratur. ziet ook Mieris *hist. der Nederl. Vorsten.* 3. *deel.* 4. *boek pag.* 222. *& seq.* Alwaar de inhuldinge des Princen van Spangien int breede verhaalt werd.

(2) Dese blyde inkomste is gegeven in de stad van Leuven den V. dach van Julio, in 't jaer ons Heeren, M. D. XLIX, en getekent by den Keyser ende myn Heere den Prince.

(3) Uyt de brieven der pantschap door Koning PHILIPPUS den II. ten behoeve van WILLEM den I. Prince van Oranje den 6. Mey 1559. uytgegeven, en hier onder woordelyk gevoegt, vergeleken met het proœmium der Landkaarte des Lands van *Cuyk* sub No. 73. en de confirmatie der privilegien aen die vande *Grave* onder No. 75. blykt; dat de lossinge der voorgaande pantschap aan de *Momboiren* van Jonckvrouw *Anna* van *Egmont*, Gravinne van *Bueren* bereyts geschiedt was in de maend van *Februario* XVc. *negen en veertich*, en sulx al voor de huldinge en het tekenen der blyde inkomste.

Alwoewel men hier tegens ook soude konnen onderstellen, dat, den datum der lossinge vande voorgaande pantschap, te weten de maend *February vyftien honderd negen en veertich*, werdende gerekent naar de *Fransche styl*, of den *lope van den Hove*, volgens welken het jaar begon met Paasschen. Ziet de Heer en Mr. Kaspar Burman *Utrechtsche Jaarboeken I. deel. bladz.* 53. *in not. n.* 1. *en bladz.* 214. *in not. n.* 1. de selve lossinge

singe naar de huldinge en het tekenen der blyde inkomste was geschiet: Doch wat hier van zyn moge, soo vervalt echter altyd het verhaelde van sommige schrijveren, namelyk, dat Keyser *Karel* de V. *int jaar* 1549. de gemelde pantschap van de Stad *Grave* en den Lande van *Cuyk* aan *Maximiliaan* van *Egmont*, Grave van *Bueren* wederom afgelost soude hebben; mitsgaders van anderen, seggende, dat het recht der *Prinsen* van *Orangien*, op de Stad *Grave* en Landen van *Cuyk* van gemelde *Maximiliaan* Graaf van *Buren* soude heen gekomen syn. Ik hebbe niet onnodig geagt, gelyk de auteur, de meermalen vermelde blyde inkomste hier by te insereren, maer in tegendeel geoordeeld, dat het selve zommige Lezers niet onaangenaem soude wesen. Luydende aldus:

KAERLE byder gratien Godts Roomsch Keyser, altydt vermeerder des Rycx, Coninck van Germanien, van Castilien, van Leon, van Granade, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Mailliorque, van Sardeyne, van den Eylanden Indien, ende vaster Aerden der Zee Oceane: Eertshertoghe van Oostenryck: Hertoge van Bourgoignien, van Lotryck, van Brabant, van Limbourgh, van Luxembourgh, ende van Ghelre: Grave van Vlaenderen, van Artoys, van Bourgoignien, Palsgrave, ende van Henegouwe, van Hollandt, van Zeelandt, van Ferrette, van Haguenault, van Namen, ende van Zutphen: Prince van Zuave: Marcgrave, des heylichs Rycx: Heere van Vrieslandt, van Zalins, van Mechelen, vander Stadt Steden ende Landen van Utrecht, Overyssel, en van Groeninghen. Ende Dominateur in Asien, ende Africken. Ende wy Philippus byder selver Genaden, Prince van Spaengnien, van beyde Sicilien, van Jerusalem, &c. Eertshertoghe van Oostenryck, Hertoghe van Bourgoingnien, &c. Grave van Habsburgh, van Vlaenderen, &c. Allen den ghenen die dese, jegenwoordige sullen sien, Saluyt. Alsoo, om so veel te meer Onsen Erfnederlanden van herwaertsover, ende den goeden ende getrouwen Ondersaten van dien te thoonen ende bewysen die goede ende oprechte liefde, gunste ende affectie, die wy Keyser hun altyts gedragen hebben, ende noch dragende zyn: Niet anders begheerende, dan tgheene dat heurlieder ghemeyn welvaren, ruste, vrede, ende verseeckertheyt aengaet ende concerneert. Wy onsen seer lieven ende seer beminden Sone, den Prince van Spaengnien, hebben herwaertsover ontboden ende doen comen, ten eynde dat hy de selve Onse Erfnederlanden sien, besoecken, visiteren, ende kennen mochte; ende den Ondersaten van dien insgelycx bethoonen de goede ende sonderlinge oprechte liefde ende affectie, die hy hun draghende is. Op dat sy lieden dies te meer tot hem, als haren toecomenden Heere ende Prince, gheneghen gheaffectioneert ende verbonden blyven moghen. Ende om de selve ende andere merckelycke redenen, hebben wy geresolveert ende gesloten, hem te doen ontfangen, hulden ende sweren by den Staten ende Leden van allen onser voorschreven Erfnederlanden. Ende onder anderen by den Prelaten, Edelen, ende vier Hoofsteden van desen Onsen Hertochdomme, ende Lande van Brabandt, voor haren toecomenden natuerlycken oversten Prince ende Heere. Om by hem ende syn Erven ende

ende naecomelinghen, nae onse afflyvicheyt, ons voorschreven Hertoochdom ende Landt van Brabant met syne toebehoorten, als oprecht ende warachtich Heere van den selven te gebruycken. Alle d'welck wy den voorgeseyden drie Staten van Brabandt hebben doen voorhouden ende proponeren in onse jegenwoordicheyt, ende inde jegenwoordicheyt van onser seer lieve ende beminde Sustere ende Moeye van ons Prince, vrouwe Marie, Coninginne Dovagiere van Hongarien, van Behemien, &c. in onsen afwesen Regente ende Gouvernante van onsen voorseyden Erfnederlanden. Ende dat onse wille ende meninge is geweest ende noch is, dat onse voorschreven Sone, de Prince, als onse toecomende eenich Erfghenaem, Hun oock gunne, beloove ende sweer de BLYDE INCOMSTE na der ouder maniere ende costuyme. Maer want inde BLYDE INCOMSTE, die wy ende onse Voorvaderen gesworen hebben, eenige puncten ende saecken syn alreede ende geheelycken volbracht: andere die niet onderhoudelyck noch geveuchlyck en zyn, ter welvaert, vrede ende ruste desselfs Landts. Ende aensiende, dat onse voorghenoemde Sone denckt ende begheert, al tgene dat hy hun gunnen, beloven ende sweeren sal punctelycken t'onderhouden ende te volbrenghen. Op dat sy selfs mochten aenmercken tgene dat daer inne soude behooren gemodereert ofte verandert te worden ende om te reformeren d'Articulen, diemen bevinden soude niet observeerlyck ende onderhoudelyck te zyne. Achtervolghende, d'welck diversche vergaderinghen ende Communicatien metten selven Staten ghehouden zyn gheweest, soo dat eyntlyck, nae veel ende diversche vertrecken, Advysen, Opinien ende Rapporten, respectivelyck deen den anderen gedaen; sy luyden dien aengaende, geconsenteert ende hun gewillecht hebben nae uytwysen der Acten, by hun hier op gemaeckt ende geteeckendt. Ende nae dien wy Prince alle de voorschreven BLYDE INKOMSTE, van onsen Heere ende Vader, mitsgaders die toebrieven ende verleeninghen vanden voorschreven wylen onsen overouden Vader inden lesten artyckel vander voorsz. BLYDER INCOMSTE geroert in (Spaenscher talen trouwelycken getranslateert) hebben hooren lesen, ghesien ende wel verstaen, mitsgaders die veranderinge ende moderatie van dien, ende des toegevoecht is, nae inhouden vanden voorschreven Acte. Willende ende begerende, navolgende de goede geliefte van onsen voorgenoemden Heere Vader der gemeynen Lande van Brabandt, ende den goeden Luyden, Inghesetenen ende Ondersaten desselfs, haer Rechten, Privilegien, Vryheden, Costuymen, Gewoonten, ende oock Heercomen, onderhouden ende observeren. Sonderlinge ghemerckt die groote ende menichfuldige diensten, gunsten ende trouwe, die sy onsen voorvaderen, Hertogen ende Hertoginnen van Brabandt (saliger gedachten) ende onder anderen, onsen gedachten Heere, den Keyser, onsen Heere Vadere dickwils ghedaen hebben, ghelyck goede ondersaten haren gherechtighen Heerschappen schuldich waren te doene, ende so wy betrouwen, dat sy ons by toecomende tyde oock doen sullen: So hebben wy (by weete ende consente van onsen voorschreven Heere ende Vader in desen onsen te-

genwoordigen ontfanck ende huldinge binnen der Stadt van Loeven: Ende uyt onser rechter wetentheyt ende wille hun oock verleent, ghegheven ende geconsenteert, verlenen, geven ende consenteren, sulcken Privilegien, Punċten ende vasticheden van rechte, als hier nae volgen. Hun geloovende ende sweerende, voor ons, onse Erfghenamen ende naecomelinghen, nae die aflyvicheyt van onsen voorschreven Heere ende Vadere (dien Godt almachtich een goet lanck salich leven verleene) die te houden ende te doen houden, vaste ende ghestadich sonder breecken tot eeuwighen daghen.

I.

Inden eersten dat wy hun goede gherechte ende ghetrouwe Heeren zyn sullen. Ende geen cracht oft wille aen hun doen baren oft gedoogen te geschieden, in eenigher manieren. Ende dat wy die buyten vonnissen ende rechten niet handelen en sullen, noch laten handelen: Maer alle onse Prelaten, Godtshuysen, Baenroetsen, Edele en goede luyden ende ondersaten van onsen Steden ende vryheden, ende Lande van Brabandt, ende van Overmase, handelen ende doen handelen in alle saken met Vonnisse ende met rechte, na den Rechten van den Steden ende Bancken daer dat behooren ende schuldich zyn sal te gheschieden. Ende dat die Rechteren van onsen voorsz. Lande, haer ghenechten sullen moeten houden sonder eenich middel van uytsetten, by haren versuyme, ghebreke oft toedoene. Behoudelyck dat die voorschreven Rechteren haer ghenechte van heerlyckheydt wel eens sullen moghen uytsetten, ende niet meer.

II.

Item, dat die Privilegien ende Charteren, desen voorschreven Lande ende goeden Luyden aengaende, die sy nu hebben ende naemaels vercrygen sullen, tot heuren ende tvoorschreven lants behoef, sullen blyven int Slot van Vilvoorden: Ter bewaringe van eenen eerlycken weerdigen ende gequalificeerden Persoon, gheboren in Brabandt, ende in Brabandt residerende, byden Prince daer toe ghecommitteert oft te committerene. Behoudelyck dat die selve gecommitteerde sal den Prince Eedt doen in presentien vanden Staten, oft haren ghedeputeerden: Waer toe die Prelaten ende Edelen gedeputeert hebben, twee Prelaten ende twee Edelen, die welcke de Prince oft zynen gecommitteerden, gheveuchlycks sal moghen vinden ten tyde als die voorschreven Ghecommitteerde zynen eedt doen sal. Ende sal den derden Staet te wetene; de vier Hooftsteden (des versocht zynde) by den Prince deputeren uit elcker Hooftstadt eenen, die welcke daer toe gheroepen ende beschreven sullen worden, om oock over den voorschreven Eedt te zyne: Welcken Eedt wesen ende inhouden sal, den selven Prince ende Lande goet ende getrouwe te wesen, ende de selve Charteren ende privilegien niet te alieneeren, te vervreemden noch te verdonckeren, by hem selven, noch by anderen in eenigher manieren: Ende dat die selve Ghecommitteerde sal den Staten geven ende overleveren Inventaris ghenerael van den Privilegien ende Charteren, den voorschreven Lande ende goede Luyden van Brabandt

aen-

aengaende, die welcke ghemaeckt sal worden by den selven Ghecommitteerde ende bewaerdere, ter presentien vanden Cancellier van Brabandt: Sulcx geextendeert, dat een yegelyck vanden Staten daer uyt weten ende kennen sal mogen, tghene dat hem concerneert ende aengaet: Om den selven Inventaris byden selven Staten in haerlieden Coffere bewaert te wordene, ende niemandt int particulier daer of copye te leveren. Maer nochtans dat den selven Staten ende elcken van hun, ende vanden vier Hooftsteden tot heurlieden versoecke, ende ter Ordinantie vanden voorschreven Cancelier, vanden selve Visie ende inspectie gegeven sal worden. Ende daer en boven, dat die voorschreven Verwaerdere vanden Charteren sal gehouden zyn, wanneer hy des sal versocht worden, vanden selven Staten, oft yemanden van hun lieden te ghevene Visie ende Copye autentycke van alsulcke originale brieven, als den selven Staten, Stadt, oft Steden, ofte yemandt van hunlieden souden moghen behoeven, oft hem nootlyck wesen: ende dat ter Ordinantie vanden Prince oft zynen Rade van Brabandt.

III.

Item, dat wy ons nemmermeer als Hertoge van Brabandt, ende Lande van Limborch ende om saken wille der Heerlickheydt den selven Lande aengaende, verbinden en sullen met yemande Oorloge aen te nemen. Noch pandinghe te doene, oft te doen doene op yemande, het en sy by Rade, wille, ende consente onser Steden, ende t'Slants van Brabandt. Ende dat wy geen ander saken gelooven noch besegelen en sullen, daer onse Landen, Palen oft Steden, oft eenige van hun, vanden Lande voorschreven oft den Rechten, Vryheden, ende Privilegien, ghecrenckt, vermindert, oft daer onse Landen ende Ondersaten der selver, mede beschadicht souden moghen worden in eenigher manieren.

IV.

Item, dat wy aennemen sullen den Tytel ende Wapenen van Lothryck, van Brabandt, van Limborch, ende Marckgrave des heylichs rycx, also dat behoort. Ende dat wy naeden voorseyden Tytel ende Wapenen eenen Seghel sullen doen maecken ende steken met een merckelyck teecken, verscheyden van onsen anderen Segele. Den welcken wy niet en sullen mogen doen veranderen, ofte eenighe andere daer op oft nae laten steken, consent oft willen daer toe geven in eeniger manieren, het en ware om redelyke saken: D'welck wy dan doen souden by consente vanden drie Staten des voorschreven ons Landts van Brabandt. Welcken Segel altyt inden selven onsen Lande van Brabandt sal moeten blyven, sonder daer uytghevoert te worden. Ende men sal daer mede Seghelen alle saken onsen voorseyden Lande van Brabandt, ende van Overmase, ende den Ondersaten der selver aengaende, ende gheen ander besegelen. Dat oock de brieven die daer af sullen zyn, sullen ghemaeckt worden by eenigen van onsen Secretarisen, die totten Brabantsen Saken sullen wesen gheordineert.

V.

Item, dat wy onderhouden sullen seven weerdighe Persoonen, daer

af die een Cancellier ende Segheleere wesen sal, gheboren van onsen voorseyde Lande van Brabandt, ende kunnende drie Talen: te weten Latyn, Walsch, ende Duytsch. Die welcke onsen voorseyden Segele bewaren sal. Ende die viere gheboren, woonende ende ghegoeyt in onsen voorseyden Lande van Brabandt, of die baenroetstamme, in onsen voorschreven Lande van Brabandt van haer selfs, oft van houwelycx wegen besitten, ende die andere twee van onsent weghen van onsen Rade sulcx als ons ghenoeghen sal, kunnende die duytsche tale: Met welcke sevene ende andere nu jegenwoordelycken daer toe ghevoecht zynde, oft die gene die in toecomenden tyde ons gelieven sal, totten selve Rade te voeghen: Wy oft onse Gouverneur oft Gouvernante generael sullen doen handelen ende bedryven alle saken vanden selven Landen ende inghesetene desselfs der Justitien aengaende, ende tghene des daer af dependerende is. Het ware van Provisien, ordinaris van Justicien oft van Statuyten, Placcaten, Edicten, Ordonnancien, Bevelen, oft andersints by rade ende Advyse vanden selven, ende den voorschreven Brabantschen Rade: Sonder hen by yemande daerinne eenich belet oft swaernisse ghedaen te mogen worden, noch dat sy daer af tot yemandts ordinancie staen sullen, dan van ons oft onsen Gouverneur, oft Gouvernante generael. Ende sullen alle de gene die onse oft onser nacomelingen Raden oft Secretarisen zyn sullen, eer sy hen van heuren Raetschappe oft officien onderwinden sullen moghen, by sulcken hulde, trouwe ende Eedt, als sy ons oft onsen Nacomelinghen gedaen sullen hebben: Onsen drie Staten, tot ons gemeyns Lands behoef, gheloven ende toeseggen, dat sy nemmermeer daer by oft daer over comen en sullen, brieven schryven, teeckenen, noch besegelen, daer eenige van onsen Landen, Steden, Sloten, Lieden, Renten, oft Heerlycheden, te water oft te Lande in dees zyde oft in geen zyde der Mase liggende, versedt, beleent, vercocht, vervreemt, vercort, beswaert, noch eenichsins becommert, wechghegeven, oft quytgeschouden sullen worden in eenigher manieren, het en sy by consente der drie Staten voorschreven, ende bevintmen, dat hier tegen eenige onse Raedtsluyden, Segeleren oft Secretarissen, in haren Rade, Officien, oft dienste, hem misdroeghe oft misgrepe, die sullen wy daer af corrigeren, by Rade der Edelen ende goeden Steden ons voorschreven Landts van Brabandt, oft van den meestendeel van hen.

V I.

Item, dat wy voortane niemanden tot onsen ghesworen Rade van Brabandt nemen en sullen, noch onthouden, het en zyn goede luyden binnen onsen Lande van Brabandt, geboren van wettighen bedde. Ende in onsen voorseyden Lande woonende. Ende gegoeyt oft baenroetstammen: In den selven onsen Lande besittende van heurs selfs, oft van houwelycks weghen uytghenomen de twee van onsen Rade, die de voorseyde duytsche tale kunnen.

V I I.

Item, dat wy goede Mannen van onsen Brabantschen Rade setten sullen, om een Raedtcamer van onsen wegen te houdene, ter plaetsen, daer

daer wy binnen onsen Lande residentie doen sullen. Ende oft ons gheheurde daer buyten te wesen, so sullen wy die ordineren, te houdene binnen den selven onsen Lande tot eender gerieffelycker plaetsen: die welcke volcomen macht hebben sullen, eenen yeghelycken te ontcommeren van onsen weghen. Ende dat desgelycks onse Reeckencamer ghehouden sal worden, soo die tot noch toe gheweest heeft.

VIII.

Item, dat alle brieven, opene ende beslotene, diemen voortaene in onsen Rade van Brabandt van onsen wegen verleenen ende uytseynden sal, het sy voor ons, oft ten versoecke van partyen: maken, expedieren ende uytseynden sal, in sulcker Talen, alsmen spreeckt ter plaetsen, daer die ghesonden sullen worden.

IX.

Item, dat wy gheenen Cancellier oft Segheler in onsen Lande van Brabandt setten en sullen, hy en sy van wettighen bedde binnen onsen Lande van Brabandt gheboren. Ende aldaer woonende ende ghegoeyt: Oft baenroetstammen inden selven onsen Lande besittende van syns selfs, oft van houwelycks wegen, kunnende drie Talen als vore: Ende anderfints totter ter selver officien nut ende bequaem zynde, ende den Lande oorboorlyck. Welcke Cancellier den Eedt totter selver officien staende doen sal, in presentien van ons, ende van de drie Staten, tot ons ende ons ghemeyns Landts behoef: inder maten als dat voor in een punct begrepen is, roerende vander geloften ende toesegghen, die onse Raden, Segelere, ende Secretarisen, den voorseyden drie Staten doen sullen: Ende dat onse Brabantsche Secretaris ende Clerck van onsen Leenboeck, geboren Brabanders zyn sullen. Behoudelyck dat wy twee Secretarissen sullen moghen setten, al en waren die in Brabandt niet gheboren.

X.

Item, dat onse Cancellier ende Luyden vanden Rade, Secretarissen, die Luyden vander Rekencamer in Brabandt, ende Clercken, Drossaten, Warantmeestere, Woutmeestere, ende alle andere die eenighe groote Ambachten oft officien hebben: Ende desghelycx mede alle officieren, op't plat Landt ghesetcu: Ende oock die Burgemeesteren ende Schepenen van onsen Steden, ende alle andere die Justicie ende recht doen oft voeren, van ons oft van onsen Vassalen weghen, Sweeren sullen ten heylighen, dat sy dese onse BLYDE INCOMSTE sullen onderhouden in allen haren Puncten, so verre alst elcken van hen aengaet: sonder daer teghen te doene, met Rade oft met dade, in eeniger manieren.

XI.

Item, dat die van onsen Rade ende alle andere onse Dienaren, Rechteren, Borghemeesteren, Schepenen, Raetsluyden, Mannen van Leene, laten, ende alle andere die macht hebben te manen oft te wysen, ende desgelycx die diensten oft officien houden in onsen Lande van Brabandt, van wat officie dat sy, niemandt daerinne uytgescheyden, beyde inde Steden, Vryheden, ende Dorpen, sullen Sweeren, doende heuren Eedt, dat sy gelt, goet, ghifte, myde noch eenigherhande goet doen

neinen

nemen en sullen, hen doen noch laten geloven oft nemen, by hen selven oft by yemanden anders, om yemanden inden Rechte te vorderen oft te verachteren: Maer dat sy eenen yegelycken, Arme ende Rycke, recht en vonnisse, even gelyc doen sullen, sonder anders inne te treckene oft eenigherhande werve daer tegen te soeckene, oft voorts te keerene. Ende voorts dat sy om Borghemeesterschap, Schependomme, ende Raedtschap, goet gelt, gifte, myde noch eenigerhande diensten, noch goet doen, ghegeven, gelooft, noch geboden en hebben, noch doen geloven, geven, noch bieden yemanden van heuren wegen, noch daeromme gebeden, noch doen bidden, in eeniger manieren. Ende so wie hier tegen dede, dat hy nemmermeer in onsen Rade, dienste, noch in eenighen Rechte oft Regimente van onsen Steden, Vryheden, oft Dorpen wesen en sal moghen in gheenre wys.

X I I.

Item, dat onse Landen van Limborch, ende van Overmase, tot eeuwigen daghen blyven sullen aen onsen voorseyden Lande van Brabandt: ende dat die daer af nemmermeer en sullen gescheyden worden. Dat oock wy onse andere Landen van Overmase lossen sullen, soo wy ghevoeghelicxt sullen mogen, ende die aen ons voorschreven Landt van Brabandt brengen, om daer ane te blyven sonder scheyden. Dat voorts totten selven onsen Lande van Brabandt, sullen versaemt blyven, den Grave, ende dien met heuren toebehoorten, ende anderen die daer af vervreemt zyn. Ende besondere soo veel doen, dat, hoe wel de voorschreven plaetse van dien nu uyt onsen handen sy, dat nochtans de selve plaetse sal wederomme inden selven onsen handen ghebracht ende gestelt worden ende blyven versaamt, soo die te vooren gheweest heeft: so verre alst nae Recht ghebeuren mach. Ende dat wy onsen Landen ende Sloten van Overmase ghemeynichlyck met allen heuren, toebehoorten, niet meer oft voordere belasten, becommeren, noch beswaren en sullen dan die op ten tydt van nu becommert oft beswaart zyn. Ende soo wanneer die in onsen handen ende machte comen sullen zyn, dat wy dan die onse voorschreven Lande van Brabandt, sonder vertreck sullen doen versekeren, met goeden borgen op dees zyde der Masen, die huysen daar af te leveren onse Landen, als te doen zyn sal, ende die voorschreven Huysen ende Steden te besettene met Brabanderen, oft met den genen die daer inden Lande geseten zyn: Ende die ons ende onse Landen alsο versekeren sullen, met goeden Borgen op dees zyde der Masen ghesseten. Soo dat wy ende onse Landt des wel versekert sullen zyn, dat sy van onsen Lande van Brabandt niet gescheyden en sullen worden in eeniger manieren. Ende dat wy dan de voorseyde Landen, Sloten, ende Steden van Overmase, voortaen niet meer verpanden noch versetten en sullen in eeniger manieren. Dat voorts wy de ondersaten ons voorseyden Landen van Overmase, die Wetten ende Vonnisen houden sullen, nader Bancken Recht daer sy behooren.

X I I I.

Item, dat wy alle onse ondersaten ende goede luyden, onsen Lande ende

ende Steden van Brabandt, ende van Overmase peysselyck ende vredelyc inden Lande van Hollandt, Zeelandt, ende alle andere Landen, sullen houden, varende ende vlietende, los ende vry op heuren gerechten Tol, so sy van oudts gheplogen hebben. Dat voorts wy alle onse ondersaten ende goede luyden onser Steden ende Landen voorschreven sullen houden in allen Landen, Varende ende vlietende, ende wederom keerende, los ende vry van alle schulden ende gelooften, die wy oft onse voorsaten schuldich mogen zyn oft gelooft hebben, oft die wy namaels schuldich sullen zyn ende gelooven. Voorts meer hebben wy den Poorteren onser Stadt vanden Bossche geconfirmeert ende ghevesticht, confirmeren ende vestigen, sulcke Brieven als sy hebben van wylen Hertoge Jan van Brabrant, ende van vrouwe Jacoben, Hertoghinne in Beyeren, saligher ghedachten, roerende van heuren Coopmanschappen ende goeden, Tol vry te wesen, Varende ende Vlietende inden Lande van Hollandt ende Zeelandt: Ende zullen onsen Brieve daer af bevelen volcomen te wesen, na inhoudt heurer Brieven. Ende als vanden Lande van Ghelre, dat sy met heuren Coopmanschappen oock Tol vry sullen wesen, Varenrende ende Vlietende inden voorschreven Lande van Ghelre, nae inhoudt der Brieven die sy insgelycx daer af hebben. Ende al waert soo dat yemandt van onsen ondersaten ende goede luyden voorschreven ten ocsuyne van Schulde oft gheloofte van onsen voorschreven voorsaten oft van ons, ghevanghen oft beschadicht worde, dat wy die daer af ontheffen ende schadeloos houden sullen, ghelyck den walschen Brief oft Chartere, daer af ghemaeckt, inhoudt ende begrypt.

XIV.

Item dat wy alle onse vrye straten open ende vry houden sullen, alsoo wy die schuldich zyn te houdene sonder argelist: om elckermalcken daer over ende deur te mogen Varen ende keeren, op zynen gerechten Thol. Utghenomen van Schulden oft Ghelooften die hy schuldich ware, oft soude moghen gelooft hebben, oft breucken oft Mesdaden, die hy mocht misdaen hebben.

XV.

Item, dat wy de ghenen, die uyt saecken van heuren erven oft goeden, eenighe wegen, Bruggen oft passagien in onsen voorschreven Lande schuldich zyn te houdene, bedwinghen sullen oft doen bedwinghen, ende indien hebben dat sy de voorschreven weghen, Brugghen ende passagien wel ende kuysbaer van tyde te tyde sullen houden, repareren ende verwaren. Ende oft daer inne gebreck viele, dat die Hooftstadt daer onder dat sulcke wegen, Bruggen, oft passagien gelegen zyn, dat sal mogen doen doene, op des gheens cost ende last, die daer inne gehouden sal wesen. Ende daer tegen, ende om alle ghebeurlyck Recht te pleghen, en sal niemant verantwoort werden.

XVI.

Item, dat van nu voortane de ghene die onse tollen, so waer die in onse Landen gelegen zyn, verpachten sullen oft daer aene deylen, den tyt van huere pachtinghe oft deylinge deurende: desgelycx de ghene die

mede aende Munte-deelen, onse Steden Rechte, niet en sullen moghen ghesteekt, ghecoren, noch ontfanghen worden.

XVII.

Item, dat so wat persoon binnen onsen Lande van Brabandt, ende van Overmase ghevanghen wort, dat wy dien niet en sullen doen voeren, noch laten voeren ghevanghen buyten onsen voorschreven Lande.

XVIII.

Item, dat wy gheenen Penninck en sullen doen slaen binnen onsen Lande van Brabandt, het en sy by Rade, wille, ende consente van onsen ghemeynen Lande voorschreven. Ende datmen dien Penninck nimmermeer lichten en sal moghen: Ende worde hy gelicht, dat wy dat sullen moghen nemen aen des Muntmeesters lyf ende goet, sonder verdrach, ende sonder verletten: Ende datmen dien Penninck slaen sal in eeniger van onsen vryen Steden. Ende den selven waranderen, gelyck die walsche Charte oft Brief, voortyden gemaeckt, inhoudt ende begrypt.

XIX.

Item, dat gheen man, die van geenen getrouden bedde en is, Raet, Drossaert, noch Richtere in Brabandt wesen en sal: noch Ambacht, hebben van onsen wegen.

XX.

Item, waert dat sake, dat eenige twisten of ghevecht viele binnen onsen voorseyden Lande, dat dan alle die ontschuldighe vanden voorseyden twist oft ghevechte, vaste ende sekere vrede hebben sullen, vander uren dat dien twist oft gevecht voorschreven soude geschiet zyn, vierentwintich uren lanck: Ende wie daer en binnen yet dede, dat hy Vredebreecker zyn sal.

XXI.

Item, dat wy van dootslaghe niemanden d'Landt gheven en sullen, hy en hebbe eerst ghesoent teghen die Maeghen.

XXII.

Item, dat alle die gene die wy van nu voortaene geven sullen, Meyerien, Vorsterien, oft die wy Meyeren oft Vorsteren maken sullen: Ende oock, de ghene die Meyerien oft Vorsterien ten tyde van nu voortaene in Brabandt hebben ende houdende zijn, alsulc ende indien hebben sullen, dat sy die Meyerien oft Vosterien voorsz. selve sullen houden ende bedienen: Ende dat sy die niemanden voorts en sullen moghen overgheven, vercoopen, noch verhueren. Dat oock die Meyers oft Vorsters die Vrunten houden, ende oock andere Ambachteren opten platten Lande, die macht hebben den Luyden Recht te doen geschieden, goede sekere borghe sullen moeten setten, sonder vertreck, eer sy haer Ambachteren sullen moghen aenveerden: Ende dat in handen vander Weth daer sy dienen: Ende tot behoef van eenen yeghelycken, die daer inne eenich ghebreck soude moghen hebben.

XXIII.

Item, dat die Ambachten ende Officien van onsen Lande van Brabandt, der Justicien aengaende, niet verpacht en sullen worden noch beleent: Maer

Maer sullen die voorschreven Ambachten ende Officien, bedient worden, ghelyckmen van ouden tijden in onsen voorschreven Lande die ghewoonlyck is te houden gheweest, ende te bedienen: Ende oft eenige daer af verpacht worden, dat alsucke pachtinge van geender weerden zyn noch blyven en sal.

XXIV.

Item, dat wy niet en sullen ghedooghen, dat yemant van onsen voorschreven Landen, den anderen buyten s'Landts sal moghen Arresteren, Commeren, noch dagen, hy en ware voore vluchtich, sonder argelist, van eenighen saken, hoedanich die oock waren: Desghelycx oock soo wie van onsen ondersaten, den anderen buytens Landts te Campe heyschte, te Campe heysschen oft roepen dede, die sullen verbeuren tweehondert Marcken luyter Goudts: Oft andersints ghecorrigeert worden ter moderatie ende arbitragie van die vanden Rade van Brabandt.

XXV.

Item, oft yemandt van onsen ondersaten ons, onsen Lande van Brabandt, oft van Overmase, oft d'Ingesetene der selver, ontseyde, Roofde Pande: oft voortane ons als Hertoghe van Brabandt, Limbourgh, ende Heer onser Landen van Overmase, ende der selver onser Landen van Brabandt, van Limbourgh, ende van Overmase vyanden, wetens secours dede, huysde, oft hoofde, dat die sal verbeuren lyf ende goet: Ende wy en sullen hem ooc nemmermeer ons voorschreven Landt van Brabandt mogen wedergheven, sonder consent vanden drie Staten desselfs ons Landts: Ende oft wy dien gracie deden, dat sulcke gracie van geender weerden zyn en sal.

XXVI.

Item, waert dat eenighe Vrouwe oft Jonffrouwe ontschaeckt worde, die crete: oft datmen metter waerheyt bevonde dat tegen haren danck ware, ende dat sy byden Man sittende bleef, so sullen wy heur Haven int geheel hebben, ende heure erve also lange als sy leeft: Ende nae heur doot, so sal heur erve weder gaen daer sy schuldich is te gane: Ende so verre sy by den Man niet sittende en bleve, soo en sullen wy heur have, noch heur erve, niet hebben: Ende sal dien Man die sulcken Schaeck dede, ende alle zyn hulperen, ende desgelycx de gene die hem wetens binnen onsen voorschreven Landen secours dede, huysde hoofde, verbeuren heur lyf ende goet tot eewigen daghen, so verre als sy dat verbeuren moghen. Ende waert dat yemant eenich ombejaert kindt, het ware knechtken oft meysken, ontschaecte oft ontleyde, soo sullen die ende heur helperen verbeurt hebben haer lyf ende goet, sonder verdrach: ende daer tegen en sal niemant verantwoorden hebben met sinte Petermanschappe, porterien, Schepenen, brieven, oft anders, maer die salmen handelen nae den rechten vanden Lande.

XXVII.

Item, datmen niemant bedragen en sal, noch bedragen mogen dat hem onstade doen soude moghen van quetsure noch van dootslage, indien hy hem der waerheyt ghetroosten derre, ende tot zynder onschult

comen wille, totter tyt toe, dat hy verwonnen sy: behoudelyc dat d'Officier vander plaetsen, den selven sal mogen Apprehenderen, ende houden inder gevanckenisse, ende die goeden vanden selven houden in bewaerder hant, ende tegen den selven Procederen tot Diffinitiven, het ware van Condemnatien oft Absolutien.

XXVIII.

Item, dat alle onse goede luyden ende ondersaten van onsen Steden ende Landen van Brabandt ende van Overmase, van allen kennelycken onghevallen, die hen aen heuren persoon, oft van heuren kinderen, dienaren, Boden, oft huysgesin, soude mogen gebeuren, hoe ende in wat manieren dat ware, daer af sy oft eenighe van hen, van lijve ter doot quamen, sonder eenighe voorgaende schult, sullen staen ende blijven vrij ende onbelast van eenigen verbeurten oft confiscatien van heuren goeden: Van welcken onghevalle, die Wethouderen vander plaetsen, ten versoecken van den Officier aldaer, die saken sullen aensien ende Visiteren: Ende dat gedaen vercleeren oft dat voor ongheval sal behooren ghehouden te worden oft niet: Ende tgene dat sy dien aengaende vercleeren sullen, salmen schuldich zyn tachtervolghene: Ende so verre daer eenige voorgaende schult bevonden worde, sullen die Wethouderen vander plaetsen den schultbarighen mogen punieren extraordinarelyck, naer gheleghentheydt vander saecken.

XXIX.

Item, soo wat Steden, Vryheden, heerschappyen oft Fortressen, die wy winnen sullen met gemeynen oorloge oft met gemeynen Heere uyt onsen voorschreven Lande van Brabandt, op wat Heeren dat sy, dat die blyven sullen ende toebehooren onsen gemeynen Lande van Brabandt voorschreven: sonder wederkeeren. Ende dat die plegen sullen des geens dat onsen gemeynen Lande schuldich is te plegen, sonder scheyden: ghelyck den voorschreven onsen Lande van Brabandt.

XXX.

Item, soo wie Meeringhe oft palinge begeert binnen onsen voorschreven Lande van Brabandt oft Overmase, dat wy die hem sullen doen geschieden teghen ons, ende eenen yeghelycken.

XXXI.

Item, datmen sinte Petersmannen, ende die gene die van sinte Petermanschappe zyn, handelen ende houden sal, ghelyckmen die van rechtsweghen schuldich is te handelen ende te houdene.

XXXII.

Item, waert so dat eenige twee partyen, Leeckeluyden zynde, dinghende worden van eenige goeden binnen onsen voorschreven Lande gelegen: Ende die voorschreven partyen daer af in vonnisse comen waren: Soo dat die eene metten vonnisse verlore, oft tghene daer questie om waer, hem ontwyst worde: Ende hy dan voorts overgave eenighen Priestere, Clerck oft anderen Geestelycken persoonen, oft oock yemanden anders, om den genen buyten s'Lants te creyten oft te Moeyen, die voorschreven vonnisse voor hem hebben soude: Oft oock yemandt binnen

nen onsen voorschreven Lande ghesseten, die saecken te vorderen hadde oft yemandt ooc binnen onsen voorsz. Lande geseten die saken overgave aen yemanden anders, om zynen wederman buyten s'Landts te creytene, oft te moeyene: dat de gene des eenich deden, sullen verbeuren twee hondert Marcken goudts: oft andersins ghecorrigeert worden ter arbitragien ende moderatien van die van onsen voorschreven Rade van Brabandt.

XXXIII.

Item, dat elckermale zyn selfs goet sal mogen hoeden ende doen hoeden, ende daer toe honden houden, die voeten ongecort, sonder Calengieren: Ende waert so dat eenich wilt den hals brake, oft gequetst ware van den honden, datmen alsoo sal laten ligghen: Ende eten dat der luyden honden, dat sy daer af onbeschadicht zyn sullen. Ende dat voorts elck man sal moghen jagen Hasen ende Vossen, alle Brabandt deure, sonder Calengieren: Ende desghelycx Conynen buyten vrye waranden: Ende oock met voghelen over al vlieghen, sonder Calengieren.

XXXIV.

Item, dat voortaene, alle Ridderen, Knapen, ende goede Luyden binnen onsen Steden ende Landen van Brabandt ghesseten, sullen mogen jagen alle Brabandt deure in zynen saeysoene allerhande groot wildt sonder Calengieren: uytghescheyden inden waranden, wouden ende bosschen, van Zonien van Zaventerloo, van Grootheyst, van Meerdale ende van Grooten Houte. Ende om dit punct vast ende wel ghehouden te wordene, so hebben wy gelooft ende gesworen, gelooven ende sweeren als voore, dat wy daer tegen nemmermeer gebodt, verbodt, noch bede doen noch stichten en sullen, noch laten geschieden in eeniger voegen oft manieren: Daer mede desen selven puncten, eenigherhande stoot oft letsel ghescheden soude moghen, oft ghedaen worden.

XXXV.

Item, dat voortaene binnen onsen voorschreven Lande van Brabandt gheen waranden zyn en sullen, noch gehouden worden, dan die vrye waranden gheweest hebben, van datmen schreef M. Driehondert ende sevenentseltich, ende diemen te leene so lange ontfanghen heeft vanden gheenen daer dat behoort: behoudelyck dat den goeden Luyden daer af geen onredelycke schade gedaen en worde.

XXXVI.

Item, datmen gheen schuldt te woudtrecht oft bosch rechte trecken en sal. Dan schuldt comende van Coopmanschappen van Houte, ende van Bossche, van Ouden Bosschen ende Wouden des Princen vanden Lande, oft van anderen Bosschen ende Wouden, die van ouden tyde te Woutrechte ghestaen hebben.

XXXVII.

Item, datmen in onsen Walschen Lande van Brabandt hebben sal eenen goede eersamen Baillyu, gheboren in onsen Lande van Brabandt: Ende dat zyne Clerck ende ouder Ambachteren, ende desgelycx onse Ambachteren ende Rechteren van onsen anderen sesse groote Ambachten, sullen

zyn van onsen Lande van Brabandt geboren. Ende dat het Hof van Genepien sal gehouden zyn gelyck dat plach hier voortydts te wesen: Soo dat niemandt die daer te doene heeft, en worde ghehandelt buyten weghen van Rechte.

XXXVIII.

Item, dat oock mede voortane, onse Smaelreheeren, Ambachteren, Rechteren ende Rentmeesteren, particulieren van binnen onsen Lande van Brabandt voorschreven geboren sullen moeten zyn, sonder dat sy sullen moghen doen, oft laten bedienen, die voorschreven heurlieder officien, met oft by eenige uytlanders, van wat qualiteyt dat sy souden moghen zyn. Ende desghelycx sullen oock die Castelleynen van onsen Sloten des voorschreven ons Landts van Brabandt, zyn gheboren Brabanders: Het en ware, dat sy stammen inden selven onsen Lande besaten van heurs selfs oft van houwelycx weghen.

XXXIX.

Item, dat wy onse gereformeerde bancken van Sandthoven ende van Vecle, in state sullen houden, so als die nu zyn, ende het behoort: Ende dat onse Schepenen van Vecle heur Residentie houden sullen binnen onser Stadt van Brussele.

XL.

Item, dat onse Stadt van Antwerpen, metten bewysenisse daer toebehoorende, tot eewigen dagen vergadert sal blyven tot onsen goeden Steden ende Lande van Brabandt, in alder voegen ende manieren, die was ten tyde, doen sy van Brabandt gescheyden worde: Ende desgelycx onse Stadt van Nivelle: ghelyck die tot hier toe gheweest heeft.

XLI.

Item, dat wy onse dachvaerden, die wy voortane onse Staten ende Lande van Brabandt ende van Overmase beschryven sullen altydt veerthien dagen voor den dach dat die dachvaert gehouden sal worden, onse voorsz. Staten ende Landen sullen doen beschrijven. Het en sy dat die saken (daeromme wy die dachvaerden houden wouden) groote haeste heyschten om ontcommert te wordene: Ende dat wy die dachvaerden sullen doen legghen tot sulcker ghelegender plaetsen binnen onsen Lande van Brabandt, daer onse voorschreven Staten vryelyck ende onbesorcht comende zyn ende keeren moghen. Ende dat eenen yegelycken vanden Prelaten, Baenroetssen, Edele, Steden, ende vryheden, onse voorsz. Landen van Brabandt ende van Overmase, voor ons oft elswaert, daer dat behoort, te samen oft besonder, heuren last sullen mogen segghen oft opdoen, ende daer mede ghestaen, sonder eenige indignatie oft vervolch van ons oft van yemanden anders daer af te gecrygene: Ende sonder daeromme van ons wedersien te wordene in eeniger wys. Ende oft hen, oft eenige van hen daeromme van yemanden yet wedervoere, dat gheloven wy te neemen aen des geens, oft der geenre, die dat doen sullen, lyf ende goet sonder verdrach.

XLII.

Item, dat wy altyt die ghedingen van onsen leenen ende die genechten

ten daer toe dienende, ordineren ende setten sullen, ter plaetsen, daer wy binnen onsen Lande onse residencie doen sullen: Also dat partyen van den selven ghedinghe, met heuren getuygen ende andere gereetschap hen dienende, aldaer gheveugelyck comen moghen: Ende so wanneer ons ghebeuren sal, buyten onsen Lande van Brabant te wesene so sullen wy Mechtighen eenen eerbaren man, het sy onsen Drossaert van Brabandt, oft eenen anderen die Raedt in Brabandt zyn mach, die welcke in onser absentie, ende also lange ons gelieven sal, ontfangen sal die leenen van ons roerende: Ende in absentien van ons, die genechten van onsen leenrechten houden, ter plaetsen daermen die residentie houden sal van onsen raetcameren: Ende sal alle tghene dat aen die leenen cleven mach, mogen doen, ghelyck dat wy selve souden mogen doen, oft wy teghenwoordich waren sonder emmer yet te geven, oft quyt te scheiden.

XLIII.

Item, dat wy onse vrye Jaermarckten, binnen onser Stadt van Antwerpen, sullen vryen ende doen vryen te water ende te Lande van persoonen ende goeden, binnen allen onsen Landen, Heerlycheden, machten ende gebieden: Ende oft by onsen Schouteren ende Wethouderen onser Stadt van Antwerpen ten tyde zynde de voorschreven Marckten om eenighe saken, eenen redelycken tyt verlingt worden, van XIIII. nachten oft daer onder: So gelooven wy die selve Marckten, inden voorschreven verlinghe, alsoo vry te houdene ende te doen houdene, ghelyck wy binnen den tyde vander principaelder Marckt schuldich zyn te doene.

XLIV.

Item, dat wy onse vrye Jaermerckten van onsen Steden van Breussele ende Antwerpen, ende desgelycx de vrye Jaermarckt vander Stadt van Bergen opten Zoom niet en sullen doen noch laten turberen oft quetsen, by eenige executien, bevelen oft verboden: Het sy met brieven van mercken, Contremercken, Arresten oft diergelycke, die wy ter contrarien souden moghen verleenen: In desen uytghescheyden onse propre schulden: Ende ook mede die ordinantie by ons ghemaeckt oft te makene opt stuck vander Munten, welcke ordinantie wy willen onderhouden hebben, soo wel inde voorschreven Jaermarckten, als daer buyten, om die overtreders van dien gestraft ende gepunieert te zyne.

XLV.

Item, dat wy die natien in onsen Lande van Vlaenderen heur statie houdende van nu voortane geen privilegien oft vryheden geven noch verleenen en sullen, die eenichsins ten achterdeele oft prejudicie comen mochte, onsen Lande oft ingesetenen van Brabandt.

XLVI.

Item, dat wy den ingesetenen ons voorsz. Landts van Brabandt, heure goeden die sy in eenige van onsen anderen Landen oft ghebieden hebben oft namaels vercrygen sullen ende daer vruchten daer af sullen doen, en laten gebruycken, peyselyc ende vredelyc: niet tegenstaende eenige geboden oft verboden die daer op ter contrarien gedaen mochten worden:

den: Ende desgelycx dat die Coopluyden ende ingesetene van allen onsen Landen ende heerlickheden, machten ende ghebieden met heuren goeden ende commenschappen onder malcanderen sullen moghen wandelen, verkeeren, coopslagen: Ende heure goeden brenghen ter marckten ende venten, daer hun dat best sal ghelieven, op heuren gherechten Tol ende onghelt.

XLVII.

Item, dat wy sullen doen houden ende blyven aen onsen Lande van Brabandt, ende in handen desselfs ons Landts onverscheyden, die Landen, Sloten ende Steden van Heusden ende S. Geertruyden Berge, met allen heuren Toebehooren: In dien wy dat met rechte ende beschede doen moghen. Oft ten minsten sullen die houden oft doen houden aen onse voorsz. Landt van Brabandt, so lange dat het gelt datmen redelyck daer af schuldich is, beyde om die costen ende schaden wille gedaen ende geleden, om Sinte Geertruyt Berge te beleggene, ende Heusden inne te nemene ende te besettene als anders, deuchdelyck gheheelyck betaelt ende wederghegeven sal worden.

XLVIII.

Item, oft gheviele dat die Steden van Hollandt ende van Zeelandt, sulcken tractaet als tusschen hen ende den pensionarisen van Brabant gemaect en overdragen is niet en onderhielden oft navolgich en waren: Dat wy dan den Pensionarissen inghesetenen ons Landts van Brabandt, lyspensien, opte voorschreven Steden van Hollandt ende Zeelandt hebbende, in allen onsen Landen, Heerlickheden ende gebieden, over die inghesetenen vanden voorschreven Steden van Hollandt ende Zeelandt volcomen Recht sullen doen ende laten gheschieden ghelyck oft van eenighe andere schult ware.

XLIX.

Item, voorts hebben wy desen voorschreven vanden Staten ons Landts van Brabandt ende van Overmase voorschreven geloeft ende gelooven met desen dat ons Landt ende Stadt vanden Grave, metten Lande van Cuyck, Kessel ende Oyen (so verre alst nae recht gebeuren mach) altyt blyven gheannexeert ende geincorporeert sullen zyn, aen ende tot onsen voorschreven Lande van Brabandt: Ende dat die inghesetene vanden voorschreven Lande ende Stadt vanden Grave metten voorschreven Lande van Cuyck, Kessel ende Oyen, heur Resort hebben sullen aen onsen Rade van Brabandt, sonder daer af eenichsins gescheyden te wordene.

L.

Item, dat alle Coopluyden van wat Lande oft natien die zyn, alsoo wel van buyten S'landts als van binnen, met heuren goeden ende commanschappen sullen moghen varen, vlieten, Gaen converseren, verkeeren, coopen, vercoopen, peyselyck ende vredelyck in onsen voorschreven Lande van Brabandt ende van Overmase, beyde onder ons ende die smale Heeren vanden selven onsen Lande in wat Steden oft plaetsen hen dat binnen onsen voorschreven Lande best ghelieven ende gelegen sal zyn, op heuren Thol ende ongelt: Sonder dat die voorschreven Coopluy-

luyden fullen mogen bedwongen worden met eenige Reſtricten, geboden, oft verboden, oft anderſints heur commanſchappen oft negotiatien te mogen doene, meer in een particulier plaetſe dan in dandere. Ende dat die voorſchreven Coopluyden heur woonſtadt ende Reſidentie ſullen moghen kieſen, nemen ende houden, binnen onſen voorſchreven Lande, tot alſulcken plaetſen, als hen ghelieven ſal, ſonder ter cauſen van eenighen ſtapele oft anderſints, in heuren vryen wille, in eeniger manieren belet te mogen worden. Behoudelyck dat tgene des voorſchreven is, niet voordere en ſal mogen gheextendeert worden, dan totten ſtapelen, die nu binnen deſen onſen Landen van Brabandt zyn.

L I.

Item, dat wy niet en ſullen gedogen noch laten geſchieden, dat eenige van onſen onderſaten van onſen Landen van Brabant ende van Overmaſe, om Civile ſaken in eenige Sloten, binnen den ſelven onſen Lande gevangen oft gehouden ſullen worden: Maer dat die heur ghevanckeniſſen ſullen houden inder vroenten van der plaetſen daer die aengetaſt ſullen zyn: behalven in plaetſen daer geen vroenten en zyn. Ende dat niettemin ſtellende byde voorſchreven ghevanghene van Civile ſaecken to cautie, van te rechte te ſtane ende tghewysde te voldoene, ter plaetſen daer ende alſo dat behooren ſal, men die ſtaken ſal. Het en ware dat ſy ghevangen waren, voor gewysde dingen oft voor onſe propre penningen ende ſchulden.

L I I.

Item, dat een yegelyc van wat ſtate oft conditie hy zyn ſal, mogen viſſchen opter Riviere vander Zennen, ſoomen plach oft mochte doen, ten tyde van onſen verouder Vader, wylen Hertoghen Philips die Godt ghenade.

L I I I.

Item, ſo wanneer onſe ende onſer vaſſalen Officieren ghevangen ſullen hebben yemandt te water oft te Lande, die eenen anderen zyn goet, gelt, oft have geſtolen, gerooft, ghenomen, oft ontvreemt hadde, ende tſelve goet noch hadde, oft in zynen name wiſte onvertiert: So en ſal dat goet niet verbeurt zyn, maer die gene vanden voorſchreven Officieren, daer onder dat ſal ghebeuren, ſal ghehouden worden dat der partyen, dien dat geſtolen, gerooft, genomen oft ontvreemt ſal weſen, te Reſtitueren oft doen Reſtitueren. So verre als die Partye dat goet wettelyc zyn maecte, ende dat wettelyck bleeck zyn te zyne: Behoudelyck datmen den Officier, die den aentaſt van ſulcken perſoon ſal gedaen hebben, ſal ghehouden zyn daer af zynen redelycken ſalaris te ghevene, ter diſcretien vanden Wethouderen vander plaetſen daer dat ghebeuren ſal.

L I I I I.

Item, datmen voortane, niemanden gheene vryheden van Steden oft anderſints hebbende onder ons, noch vaſſalen, en ſal mogen aentaſten, noch vangen, die ter goeder name ende fame ſtaet: D'officier vander

Ee plaet-

plaetsen en sal eerst volcomen informatie ghenomen hebben vander suspitien, daeromme hy dien aentasten ende vangen soude willen. Ende datmen niemant ter scherper examinatien en sal moghen stellen oft pynen, D'officier en sal zyn informatie den Wethouderen vander plaetsen ghetoont hebben, ende hy en sy met vonnisse vander Wethouderen daer toe gewesen het en ware van crime: Ghepriviligeert, ende daer af die Wethouderen vanden Steden oft van den platten Lande, geen kennisse, en souden behooren te hebben: Maer daer af die kennisse ons oft onsen voorschreven Rade soude toebehooren.

L V.

Item, dat wy van nu voortaene tot eeuwighe daghen gheen Drossaert, Amptman, Schoutet, Meyere oft andere Officieren ons Landts van Brabandt uyt crachte van transpoorte oft procuratie, die sy van yemanden soude mogen hebben oft aennemen, arresteren, commeren oft belasten en sullen moghen binnen heuren bedryve, by hen oft by eenige andere, eenige inghesetene vanden selven onsen Lande, oft heuren goeden: Wt saken van eenige schulden die de Steden vryheden oft Dorpen schuldich zyn van lyfpensien, renten oft andere schulden: Ende oft sy die contrarie deden, dat tselve van onweerden zyn ende wesen sal: Ende daer toe aen den Heere daer onder dat datte ghebeuren sal, verbeuren thiene Andries guldens.

L V I.

Item, datmen geen Abdyen, Prelaturen oft digniteyten van onsen Lande van Brabandt, van nu voortaene incommenden en sal geven, doen oft laten gheven in geender manieren. Ende dat wy alle neersticheyt sullen doen om reductie te ghecryghen ende te hebben aenden stoel van Roome vander Annaten van allen Cloosteren ende Godtshuysen die daer inne beswaert mogen zyn oft souden mogen worden, meer dan sy hier voortydts hebben beswaert geweest. Behoudelyck dat die Prelaten, Godtshuysen ende Cloosteren voorschreven die costen behoeven totter selver Reductien sullen betalen, ende furmeren.

L V I I.

Item, voorts so hebben wy geconfirmeert, ende geratificeert, confirmeren ende ratificeren allen onsen Prelaten, Godtshuysen, Cloosteren, Baenroetsen Ridderen, Steden, Vryheden ende allen anderen onsen ondersaten: ende goede Luyden onsen Landen van Brabandt ende van Overmase ende alle heure Rechten, ende vryheden, Privilegien, Charteren, Costuymen, Usancien ende heerbrenghen, die sy hebben ende hen van onsen voorvaderen, Hertogen ende Hertoginnen, ghegeven verleent ende besegelt zyn: Ende oock de gene die sy geuseert, gehanteert, ende herbracht hebben, ende besondere den TOEBRIEF byden voorschreven wylen Hertoge Philips onsen over oudervadere, den voorschreven drie Staten verleendt, ten tyde van zynder INCOMST, van der daten, dat die brieven vander selver incomst zyn: Desghelycx TWEE andere BRIEVEN, hen by den voorschreven wylen onser over ouder Vader verleent, den eenen van der daghen Duysent vierhondert eenentwyftich, twintich

dagen

dagen in Septembri: Ende den anderen vanden Jaere M. vierhondert ende sevenenvijstig, XVIII. daghen in Novembri: ende desghelycx die twee ADDICIEN vander BLYDER INCOMST ons Heeren des Keysers: d'eene gegeven te Gendt, vander daten des XII. daechs van Aprille, inden Jaer M. D. ende vyfthiene: na Paesschen: Ende d'ander gegeven te Brugge, den XXVI. dach van Aprille, int selve Jaer. Ende gelooven hen die alle gemeynlyck ende elck besondere, soo verre de selve tot observancien staen ende observeerlyck zyn, vast ende gestade te houdene eewelyck, voor ons, onse oiren ende nacomelinghen, sonder breken oft daer tegen te doen, oft laten geschien, in eeniger manieren.

LVIII.

Item, gelooven hen voorts meer, voor ons, onse Oiren, en nacomelingen, dat wy nimmermeer allegeren, noch voorts brengen en sullen noch doen allegeren dat wy die voorsz. vryheden, rechten, privilegien, Charteren, Costuymen, Usancien ende heerbrengen, die wy hier vore int gemeyne geconfirmeert hebben ende geratificeert, niet schuldich en souden zyn te houdene: midts oft uyt dien, dat wy hen die puncten ende articulen, hier vore int besondere, oft int speciael, niet ghegeven verleent oft ghelooft en hebben: Dwelck wy niet en willen dat hen daerane eenich letsel hinder oft prejudicie innebrenghen oft draghen sal. Ende om dat wy willen ende begheeren, dat alle die voorschreven Puncten, Articulen, Giften, Ghelooften, Confirmatien ende vasticheden, vast ende gestade gehouden worden ende blyven, sonder breken tot eewighen daghen: So hebben wy die al gemeynlyc den Prelaten, Cloosteren ende Godtshuysen, Baenroetssen, Ridderen, Steden, ende vryheden allen onsen goeden luyden ende ondersaten der voorschreven Landen van Brabandt ende van Overmase, heuren Oiren ende Nacomelinghen, gelooft in goeder trouwen, ende opt heylich Euangelie lyflyck ghesworen, voor ons onse Oiren ende Nacomelinghen, nae d'aflyvicheyt ons voorschreven Heere ende Vadere vast ende ghestade te houdene, ende daer tegen nemmermeer te doene, te doen doene, noch laten geschieden, in eeniger manieren. Ende waert sake dat wy onse Oiren ende Nacomelingen hier tegen ginghen, quamen oft deden, by ons selven oft yemanden anders, in al oft in deele, hoe ende in wat manieren dat ware: So consenteren wy ende willcoirden onsen voorschreven Prelaten, Baenroetssen, Ridderen, Steden, Vryheden ende allen anderen onsen voorschreven ondersaten, dat sy ons onse Oiren ende nacomelingen gheenderhande diensten doen sullen noch onderhoorich wesen, in geenderhande saecken die wy behoeven, oft die wy aen heur begeeren oft versoecken mochten totter tyt toe, dat wy hen alsulcken gebreck als te hans hier voren gheroert is, wederdaen, verricht ende daer af volcomelyck afghelaten ende vertegen, sullen hebben: Daer toe wy willen decerneren ende vercleeren dat terstont alle Officieren ghestelt ter contrarien deser MYNDER INCOMST sullen verlaten zyn. Ende dat voorts oock alle tgene dat nu voortane ter contrarien van des voor geroert staet, gheattempteert mocht worden, van geender weerden zyn noch gehouden en sal moghen worden,

den, in toecomenden tyde: Ende al sonder argelist. In welcken dinghen Oirconden ende eewiger vasticheyt, hebben wy Keyser ende Prince voorschreven, onse Segelen hier aene doen hangen. Ghegeven in onser Stadt van Leuven; den v. dach van Julio, int Jaer ons Heeren. M. D. XLIX. van onsen Keyserlycke van ons Kaerle het XXX. Ende van onsen Rycken van Castilien ende anderen XXXIIII. Aldus onderteekent CHARLES. PHILIPPES. Ende daer onder stont noch geschreven BYDEN KEYSER. ENDE MYN HEERE DEN PRINCE. Ende geteeckent by den Audiencier ende eerste Secretaris. *Verreycken.* Ende was desen voorschreven Brief ghesegelt met Keysers ende des Princen Segbelen in roode Wasse in goude ende swerte zyden snoeren. Ende onder stont noch gheschreven: Ghecollationeert ende bevonden, accorderende met zynen Originalen.

By my JAN FACUWEZ.

Die eerste Additien des Princen van Spaengnien, Hertoge van Bourgoingnien, tot zynder blyder incomste.

KAERLE by der gratien Godts Prince van Spagnien, &c. Ende allen den genen die desen onsen BRIEF sullen sien oft horen lesen, Saluyt. Alfo als naer diverse dachvaerden die wy hebben gehouden metten drie Staten, om ons te hulpe te comen inder saken van onser BLYDER INCOMSTE vanden selven onsen Lande van Brabandt ghedaen, ende sonderlinghe om te vervallene alsulcke Hondert duysent goude guldenen, als wy onsen lieven Heere ende grootvader, de Keyserlycke Majesteyt toegeseyt hebben te gevene, voor die Costen ende Lasten by zynder Majesteyt geleden, duerende den tyt van onser Momborien. Ende voorts t'derdendeel van twee hondert ende vyftich duysent goude guldenen gheloost met Vrouwe Isabeele onser Sustere, int tracteren van den houwelycke metten Coninck van Denemarcke.

Ende om t'onderhouden van onsen State ende andere groote ende menichfuldige lasten, die wy over lanck gehadt ende geleden hebben, ende noch daghelycx hebben ende lyden moeten, int seynden ende deputeren diversche groote Ambassaden, aen diversche Coningen ende Princen. Ende om alle die welvaert ende besorch van alle Onsen Landen, ende besondere onsen Landt van Brabandt in goeden Rusten, Vreden, Eendrachticheden, ende Justicien te houdene: onser sonderlinger Beden ende eerster begeerten ons willichlyck ende liberalyck gheconsenteert hebben ende gewillecoirt, de somme van Hondert ende vyftich duysent Rynische guldenen Jaers: drie Jaren lanck duerende: Elcker der voorseyder Rynsguldenen te veertich groote vlaems gherekent: In alsulcken pen-

penninghen, als elcken termyn van betalingen in onsen voorseyden Lande van Brabandt cours ende loop hebben sullen. So doen wy te wetene dat wy betrouwende heure getrouwicheyt: dienst ende bystant, heure voorschreven consent, ende goede gunst seere danckelyck ontfangende den voorschreven drie Staten wederomme tot heurder ootmoediger bededen gheconsenteert hebben, ende consenteren midts desen onsen BRIEVE, voor ons, onsen Oiren ende Naercomelingen, Hertoghen ende Hertoginnen van Brabant, onder andere saken, die puncten ende Articulen hier na volgende.

I.

Ten eersten gelooven wy hen in Princelyker voerden, dat wy van stonden aene so vele doen sullen gelyck wy alreede begonst hebben te doene: dat alsulcke voetknechten ende andere volck van wapenen, als nu ligghende zyn inden quartiere van Leuven, ende vanden Bossche, verlogieren sullen, ende vertrecken buyten onsen voorschreven Lande van Brabandt. Ende daer buyten blyven sullen, het sy metter minnen, goeden onderwyse, oft met fortsen. Ende hen beschudden van anderen volcke van wapene, dat sy binnen onsen Lande niet meer comen en sullen: So dat die goeden luyden opt platte Landt geseten, daer by niet beschadicht en sullen werden.

I I.

Item, dat onse voorseyde Bede ons sal worden betaelt, inden handen van onsen Rentmeesters, particuliers van elcken quartiere residerende in onse Hoofsteden. Te wetene, tot ses termynen, voor de voorsz. drie Jaren; daer af den eersten termyn vallen ende verschynen sal sint Jansmisse. Anno M. D. xv. naestcomende: den anderen ende tweesten termyn, te Kersmisse daer naest volgende: ende also voorts van Jare te Jare, de voorsz. drie Jaren lanck geduerende. Elcx Jaers hondert ende vyftich duysent Rynsche guldenen courant.

I I I.

Item, dat die Penninghen van desen Consente sullen worden opgeheven naervolgende der INSTRVCTIEN VAN DER BEDEN vanden Jare van een ende vyftich ende der andere INSTRVCTIE, gemaect opt heffen vander bede het sy int generael, oft int particulier. Ende is in desen te verstane, so verre eenige van desen Hoofsteden metten Steden, vryheden, ende Dorpen van heuren quartiere eenich accoord oft verdrach, hier voortyts behoorlyck hadden ghemaeckt, oft maeckten voor den toecomenden tydt, opte betalinge ende vervallen van allen beden ende lasten, die sullen blyven onderhouden, ende gheachtervolcht worden.

I I I I.

Item, dat wy binnen den voornoemden tyde van drie Jaren, den voorschreven drie Staten, noch geen van hen en sullen aensoecken, begeeren, noch Molesteren om eenich consent van bede te ghecryghene, subventien te hebbene, oft andere lasten, hoedanich ofte by wat redene men daer toe soude mogen voeghen. Ende en sullen hier en binnen tot eenighen termyn, die voorschreven sommen niet moghen anticiperen,

hoogen, noch de selve termynen corten in eeniger manieren. Ende dat wy oock ons voorschreven Landt van Brabandt ende alle die ondersaten dessels, den voorschreven tyt geduerende, bevryen, los ende onbelast houden sullen van logeringen ende uytteringen van allen volck van wapenen, ende van allen oorlogen. Ende oft die contrarie van dien eenichsints ghebeurde so hebben wy hun geconsenteert ende gelooft, datmen die penningen als dan uytstaende ende resterende, employeren ende bekeeren sal inde selve Oorlogen, ende int beschudden vanden Lande voorseyt.

V.

Item, hebben wy voorts gelooft ende toegeseyt, onsen voornoemden drie Staten ons Landts van Brabandt, dat wy houden sullen ende doen houden, die straeten binnen onsen Lande open ende veylich. So dat die Coopluyden met heuren coopmanschappen, waren, ende goeden sullen moghen trecken, ende reysen ter plaetsen daer hen dat sal ghelieven: In sulcker voeghen, dat die selve Coopluyden daer by geen schade lyden en sullen.

V I.

Item, datmen elcker Stadt, Vryheyt, ende Dorpe, binnen onsen voorschreven Lande van Brabandt sal stellen, ordineren, ende seynden zynen taux autentycke, sesse weken voor elcken dach ende termyn van betalinghen, naer versoeck vanden Heerdsteden diemen in meyninghen is nu onlancx te doene: Ende dwelck wy hun geconsenteert hebben te laten geschieden, om die arme ondersaten niet voordere te belasten, dan sy en behooren na recht belast te wordene. Ende dat oock gheene executie en sal geschieden ter saecken vander voorseyder bede, dan naer dat de sesse weken gevallen ende verscheenen sullen zyn, naer elcken termyn.

V I I.

Item, dat elcke Stadt, Vryheit ende Dorp, sal gestaen met wel te betalen zyn quote, ende ghedeelte van deser toecomender beden, tot elcken termyne, naer den taux voorschreven. Also dat niemant van hen voor des anders gebreck becommert noch belast en sal worden.

V I I I.

Item, dat men elcker Stadt, Vryheyt ende Dorp als sy heure aengedeelte betalen sullen, quitancie geven sal, sonder heuren cost.

I X.

Item, dat die Rentmeesters, Officiers, oft Bedesetters gheen partyen by hun uytseynden en sullen, dan by specificatien ende declaratien, vander saken waeromme.

X.

Item, dat alle questien en geschillen, spruytende ter saken van deser contributien, het sy van te hooge gestelt te zyne, oft andersins hoemen dat soude baptiseren, sonder eenighe distinctie, sullen worden gesleten, ghetermineert, ende beschickt by der naester Hooftstadt vanden selven Hooftsteden van Brabandt, daer ondere alsulcken questien ghescheiden ende ghebeuren sullen. Ende voorts op alle andere puncten,

condi-

conditien ende voorwaerden, die INSTRUCTIEN vander Beden int voorschreven Jaer van een ende vyftich uytwyst ende begrypt, welcke puncten voorschreven wy aengesien die groote gunst, die de voorschreven drie Staten ons voorschreven Landts van Brabandt ons ghedaen ende bewesen hebben, inden consente ende overgheven onser voorschreven beden, hebben den selven drie Staten toegeseyt ende gelooft, toeseggen ende gelooven in goeden trouwen met desen onsen brieve, dat wy hen van stonden aen sullen doen expedieren ende overleveren sonder heuren cost, voor ons, onse erven ende nacomelinghen voorschreven dat wy die, ende alle die andere voorwaerden ende conditien (ghelyck die boven gheseyt staen) ende elck besonder, volcomelyck sullen onderhouden ende volcomen by onsen Cancellier ende Raetsluyden, onsen Rentmeester generael van Brabandt, ende die gene die ghecommitteert is, oft ghecommitteert sal worden, de voorschreven bede te ontfanghene, ende allen anderen dien dat aengaen sal mogen: Dien wy als nu dat alsо bevelen te doene: Sonder dat wy daer tegens sullen doen oft comen, doen doen, oft laten comen, oft geschieden, by ons selven, oft yemanden anders, in eeniger manieren: Ende dit al sonder fraude oft arghelist. Ende behoudelyck altyt onse Landen ende Steden van Brabant heure Privilegien, Rechten, Vryheden, ende ghewoonten, in heurder volcomender macht. Ende des t'oorconden hebben wy onsen seghele hier aen doen hanghen. Gegeven in onser Stadt van Ghent, den XII. van Aprille. Int Jaer ons Heeren Duysent Vyfhondert vyftien nae Paesschen. Aldus ondertekent BY MYNEN HEERE DEN PRINCE in zynen Rade. Ende byden Secretaris,

HANETON.

Die tweede Additie vander blyder incomste des Princen van Spaengnien.

KAERLE byder gratien Godts, Prince van Spaengnien, van beyde Sicilien, van Jerusalem, &c. Eertshertoge van Oostenrycke: Hertoge van Bourgoingien, van Lotryck, van Brabant, &c. Allen den ghenen die desen onsen brief sullen sien oft lesen, Saluyt. Alsо onse gheminde die gedeputeerde vanden Steden, Vryheden, ende platten Landen ons Landts ende Hertochdom van Brabandt, naer onse huldinge ende receptie aen de heerlickheyt desselfs Landts, ons gepresenteert ende overgegeven hebben gehadt, sekere, supplicatie, inhoudende vele ende diversche doleantien ende ghebreken aengaende der policien ende welvaert der selver Steden, Vryheyden, Dorpen, ende ingesetenen van dien, begeerende ende versoeckende hen daer op te willen voorsiene, met behoorlycke provisie. Wy gheneghen wesende ter beden ende supplicatien vanden voorschreven Steden, Vryheden, ende Dorpen,

pen,

pen, ende Ingesetenen der selver ende naer dien wy opte voorschreven doleantien ende gebreken informatie ende advys gehadt ende ghenomen hebben van onsen lieven ende ghetrouwen Cancellier ende luyden van onsen Rade ende rekeninghe in Brabandt: hebben by advys ende deliberatien van onsen lieven ende ghetrouwen die Cancellier ende luyden van onsen secreten Rade neffens ons wesende, geordineert, gestatueert, ende gewillecoort, ordineren, statueren, ende willecooren, midts desen onsen brieve die punčten ende articulen hier nae volghende.

I.

Inden eersten, dat gheen Coopman van nu voortaene vry is op eenige Tollen, in onsen Landen, en sullen dorven in persoone by heur goet zyn te maecken. Maer sal gestaen midts aldaer seyndende behoorlycke Certificatie oft Tol brieven aučtentycke vander plaetsen daer hy geseten is, achtervolgende der ouder costuymen.

II.

Item, dat een yeghelyck vanden Steden van onsen Lande van Brabandt die op Očtroy van ons ende onser voorvaders eenighe Axsysen oft wech gelt gegeven hebben, oft al noch heffen by termyne van Jaeren tselve Očtroy verlingt sal worden, naer dexpireren ende uytgaen van elcker Stadt den termyne van twaelf jaren lanck: Behoudelyck datmen ons alle Jaren dier tyt duerende betalen sal alsulcke Somme van Očtroye alsmen ons schuldich is te betalene, naervolghende die brieven daer af zynde: welcke brieven hen luyden vernieuwt sullen worden tallen tyden, deselve Steden dat versoecken sullen.

III.

Item, dat de ondersaten onses voorschreven Landts van Brabandt inden Bisschopdomme van Luycke ende Camerycke buyten den selven Lande van Brabandt gelegen, voor t'Gestelycke gerichte, niet en sullen moghen worden betogen van heuren persoonen oft goeden die in onsen voorschreven Lande van Brabandt gelegen oft geseten zyn: Maer dat die inde geestelycke Hoven der selver Bisschoppen binnen den Lande van Brabandt gestelt, getogen sullen worden te rechte, also langhe als de selve Geestelykheyt Hoven inden selven onsen Lande van Brabandt liggen sullen. Ende dat die selve gestelycke Rechteren maer kennisse nemen en sullen van drie saecken, sonder meer: te wetene, van die weerden oft onweerden van Testamenten, van houwelycxsen voorwaerden, ende van Gheestelycke gheadmortseerde goeden, ende niet voordere.

IIII.

Item, dat onder den tytele ende macht van onsen Brieven van Sonnegaerden, niemant en sal civilyck oft crimnelyck gepraemt worden: Ten sy dat inde voorsz. brieven van Sonnegaerden die persoonen by expresse genoemt zyn, ende hen de selve brieven van Sonnegaerden gecondicht zyn, by eenige van onsen Vassalen oft Officieren. Behoudelyc den Prelaten ende elcken anderen hier inne heuren goeden rechte.

Item

V.

Item, datmen nu voortane gheene private persoonen van wat State, Natien, Landen, oft Condicien sy zyn, oft oock Steden buyten onsen Lande van Brabant ghelegen verleenen en sal eenighe brieven van respyte, dan in *forma Juris*, op cautie by hen gestelt te wordene, binnen onsen Lande van Brabant. En datmen die selve Respyten maer eens en sal mogen verleenen.

VI.

Item, dat van nu voortane de Egiptenaren, die hen segghen te zijne uyt cleyne Egipten, niet en sullen mogen comen, keeren noch wandelen binnen onsen voorsz. Lande van Brabandt: Maer sullen daer buyten blyven, op de verbeurte van heuren lyve, ende goeden, naervolgende sekeren brieven van placcate, voortyden daer op ghepubliceert ende uytgheroepen van onsen weghen.

VII.

Item, dat die gedeputeerde onser Stadt van s'Hertogen Bossche, sullen mogen afbreken seker vervallen Sloten, tanderen tyde binnen der Stadt, meer tot achterdele ende onsekerhede vander selver Stadt begonnen te timmeren, dan anderfins. Behoudelyck dat die steenen ende stoffen diemen daer afbreken sal, geemplojeert sullen worden tot reparatie ende fortificatie der selver Stadt.

VIII.

Item, datmen in contrarien vanden XXXI. Jare vander BLYDER INCOMSTE van wylen die Coninck van Castilien onsen Heere ende Vadere (saliger gedachtenissen) niet meer verpachten en sal die ongevryde Waranden.

IX.

Item, datmen het wech gelt, d'welck men opheft op die wegen, brugghen, ende passagien, binnen onsen Lande van Brabandt ghelegen, te maken anders noch elders en sal moghen Appliceren, dan alleenlyck totter reparatien vanden weghen.

X.

Item, dat die Officiers inden Steden, Vryheyden, oft Dorpen van onsen Lande van Brabandt, oft oock heure Dienaers, van nu voortaene niemanden binnen zynen huyse en sullen mogen halen, vangen oft eenige Huysoeckinge doen, om wat saecken dat het sy, voordere dan naer haer vermogen der privilegien, Costuymen, ende oudt heercomen vanden plaetsen, daer onder tselve ghebeuren oft van noode zyn sal, ende oock mede naer geschreven recht behoort ende geoorlooft is: Behoudelyc ooc onsen Steden van Leuven, Antwerpen ende vanden Bossche heure breedere privilegien, Costuymen ende Usagien, tot hier toe geobserveert.

XI.

Item, dat een jegelyck van wat state oft conditien hy sy, van nu voortane gestaen sal, inde Jaerlycxe betalinge van alle de goeden, penninghen te betalene tot sulcker weerden ende pryse als hy costuymelyck is geweest, tot hier toe te betalene: Sonder voorder belast te wordene,

dene, vanden selven goeden, penninghen dierdere te moeten betalen: Behoudelyc dat die brieven vander constituytien vanden selven goeden penninghen altydt blyven sullen in heure weerde ende vigeure, aengaende der principaelder renten: Ten ware datter eenighe vonnissen ghegeven waren ter contrarien: Ende dat duerende den tyt dat onse beden (ons geconsenteert binnen desen onsen Lande van Brabandt tot onse voorsz. huldinge ende receptien) loop hebben sal. Ende datmen alle onse, ende onse Vassalen Chynsen oft Renten van ouden Guldenen oft Silveren Penninghen, van ouden groote, schellinghen, penningen, hellingen, ende alle andere hoemen die noemen mach, niet dierdere oft ten hooger pryse, en sal mogen stellen oft setten, dan die nu staen ende Jaerlycx betaelt worden. Ende dat onse ondersaten van Brabandt daer mede sullen ghestaen.

XII.

Item, dat van nu voortane onse, ende der smaelre Heeren Officieren ende Wethouderen van den Steden, Vryheden, oft Dorpen, Thollenaren oft wachten van Thollen ons voorschreven Landts van Brabandt, oft heure Dienaren van Justicien: oft ontfanghe der ondersaten van heuren Officien, Amptman ende Jurisdictien, niet en sullen mogen moeyen van coreweyden te doene, honden, schapen oft ander Beesten te houdene oft te voedene: Schoven, Vleesch, Coren oft diergelycke goet doen, van onsen voorsz. ondersaten te nemene: Noch ooc taveerne te houdene, daer mede die Inghesetene van heuren Ampten ende Officien oft andere die met hen te doene mochten hebben, belast souden mogen worden in eenigher manieren. Behoudelyck ende hier inne uytgescheyden, den ouden gepreschribeerden ende gewoonlycken Rechten, Emolumenten, Salarisen, ende Accidenten van Rechte, dienende, behoorende, ende den Officieren oft Amptluyden competerende, ter saecken van heuren Ampten ende Officien: Daer sy mede te vreden sullen moeten wesen sonder yemanden voordere te moeyene oft te belastene. Ende oft yemandt vanden voorseyden Officieren oft Amptluyden die contrarie dede, dat die correctie daer af ghedaen sal worden ter plaetsen, daer, ende alsoo dat behooren sal.

XIII.

Item, dat van nu voortane die Cloosters ende Gestelycheden van buyten ons Landts van Brabandt geenderhande Erffelycheyt binnen den selven Lande van Brabandt gheleghen, het sy gronden van erven, Chynsen, Pachten, oft Renten en sullen mogen coopen oft vercryghen.

XIIII.

Item, dat ghene onberuerlycke goeden, het sy eygen goeden, Leengoeden, Emphioteke goeden, oft Chynsgoeden in onsen Lande van Brabandt, Limborch ende andere Overmase gelegen, en sullen mogen vercocht, gecedeert, oft getransporteert worden, by wat sake oft tytele het wesen mochte tot behoef van eenighen Cloosteren, Godshuysen, Cappellen, Collegien, oft andere doode handen: Ten ware dat sulcke Coopingen, Cessien, Transpoorten, oft Transinutatien gebeurden ende ge-

schie-

schieden by gemeynen oorlove ende consente van ons ende den Wethouderen vanden Hooftsteden daer onder dat sulc vercochte, gecedeerde getransporteerde ende getransmuteerde goeden gelegen zyn. Ende dat te dien eynde geene Schepenen, Mannen van Leene, Laten oft anderen Rechteren daer by noch overstaen en sullen mogen, daer sulcke Vercoopingen, Cessien, Transpoorten, oft Transmutatien totter dooder hant beboef, gedaen sullen worde. Opte pene van onser indignatien, ende voorts opte boete ende breucke van eenen marc Gouts, te committerene ende verbeurene tot onsen behoeve by allen den gheenen die ter contrarien doen sullen, sonder verdrach oft dissimulatie. Ende so wes contrarie gedaen, gheattenteert, oft voorts gekeert sal mogen worden, hebben wy vercleert, ende vercleren midts desen, in hem selven te zyne ende te blyvene, nu machteloos, ende van onweerden, ende voor sulck tot eewighen daghen geacht ende ghehouden te wordene.

X V.

Item, dat insgelycx geene onbereurlycke goeden by tytele van generale oft particuliere Successien, by testamenten, oft eenige ander uyterlten wille, oft gifte, het sy *Donatione causa mortis*, oft van *intestato* geensins en sullen mogen toecomen, succederen, devolveren tot Cloosteren, Godtshuysen, Collegien oft andere doode handen, versterven. Vercleerende: Insgelycx alle tgene des in contrarien van desen, by yemanden ghedaen oft geattenteert mochte worden, tselve te zyne ende te blyven voor nul ende van onweerden, ende voor sulcx geacht te wordene, tot eewigen daghen, als voore.

X V I.

Item, dat onsen Drossaert van Brabandt, Prevost des Merechaulx, Warantmeester, Woutmeester, oft andere egene aentasten oft exployten binnen onsen Steden van Brabandt, en sullen mogen noch behooren te doene, dan gelyc sy naer inhouden heurer instructien ende out heercomen, gewoonlyc zyn, behooren, ende vermogen te doene. Ontbieden daer omme ende bevelen den voorgenoemden Cancellier, ende luyden van onsen Rade, rekeningen in Brabandt, die Drossaten in Brabandt, Meyere van Leuvene, Amptman van Bruyssele, Schoutet van Antwerpen, Marcgrave des Lants vander Ryen, Schoutet van S'hertogenbossche, ende alle andere onse ende der smaelre Heeren, Richteren, Justicieren, Officieren, Dienaren ende ondersaten, dien dat aengaen oft aenrueren mach, heuren Stedehouderen, ende elcken van hen besondere, so hen toebehooren sal, dat sy die Borgeren ende Ingesetenen der Steden, Vryheden, ende Dorpen ons voorsz. Landts van Brabandt, ende elcken van hen besondere, so verre eenen yegelycken van hen dat aengaet, doen laten ende gedoogen van deser onser gratie, Octroye, ende Statuyten, midtsgaders vanden puncten ende Articulen voor verhaelt, ende van allen den inhoudene van dien, inder veugen ende manieren, gelyc dat hier voorgeschreven staet, rustelyc, vredelyk ende volcomelyc genieten ende gebruycken: Sonder hen te doene oft laten geschieden eenich hinder, letsel oft moeyenisse ter contrarien. Want ons also belieft gedaen te hebben. Ende des t'oor-

t'oorconden hebben wy hier ane doen hangen onsen segele. Gegeven in onser Stadt van Brugge, den XXVI. dach der Maent van Aprille. Int Jaer ons Heeren, M. D. XV. Aldus onderschreven, opte plycke.

By mynen Heere den Prince in zynen Rade.

Ende gheteeckent,

HANETON.

(4) Ziet H. V. Ryn *Oudheden van Deventer I. deel pag.* 120. Lindeborn *hist. Episc Davent. cap.* 2. §. 1. *pag.* 65. *Het Kerkelyk en Wereltlyk Deventer* door Dumbar *bladz.* 329.

(5) Dese syn: Louvain, Bruxelles, Anvers & Boisleduc *voj.* Butkens *trophees de Brab. Tom.* 2. *pag.* 13. *& suiv.*

(6) Gouthoeven *Chronyck* 2. *deel. pag.* 26. Terwylen dat dit aldus geschiede, soo heeft syne Majest. alle de gereetschap laten maken die hem noottelycken was tot synder reysen na Spaengien, als van schepen te victalieren met knechten ende andersints, ende syne Maj. is den 9. Aug. 1559. uyt Gent gereyst, ende op de Corenleye 't schepe gegaen, daer de borgers vande stadt veel diversche figuren ende andere bequamen triumphe gestelt hebben, om syne Maj. te complaceren, ende alsso is hy gevaren na Zeelandt, daer hy verbeyde bequamen windt, alst hem Godt de Heere believen soude te verleenen, ende op den 25. *dagh* der selver maendt van *Oogst*, soo is syne Konincklyke Majest. hem selven bevelende in der Goddelycker gratie ende bewaernisse van Godt Almachtich, ende met een goet betrouwen op hem te schepe gegaen, ende is alsoo afgesteken met syn geselschap.

Mutzaert *Kerkel. hist.* 2. *deel. pag.* 629. *op 't jaar* 1559. *Philippus* Koning van Spangien is den *vyf en twintigsten Augusti* in Zeelandt te schepe gegaen.

Bor *Nederl. Hist.* 1. *deel. pag.* 22. *op 't jaer* 1559. *in fin.* Daer na is de Conincklyke Majesteit uyt Gent vereist na Vlissingen in Zeeland, van waer hy met een geweldige Armade *den* 26. *Augusti* vertogen is uyt de Nederlanden na Spangien met eenen goeden voorwint, sulx dat hy in veertien dagen, namentlyk op ten achsten September te Laredo in Biscayen geluckelyk is aengekomen. Ziet ook Boxhorn. *Chron. van Zeeland.* 2. *deel. pag.* 516.

Em. de Meteren *l'Hist. des Paysbas liv.* 1. *fol.* 25. *vers.* Le Roy s'embarqua à Flissinges le *vingte sixiesme d'Aoust* 1559.

Haræus *in ann. Brab. tom.* 2. *pag.* 707. *ad ann.* 1559. in fin. Ita Rex Gandavo in Zelandiam contendit comitantibus omnibus Belgarum Proceribus, Ordinumque Legatis: commodamque nactus tempestatem, 6. *Kalendas Septembris* navem conscendit, paucisque diebus Laredum Cantabriæ oppidum, uno continenter afflante Aquilone, appulit.

(7) De

(7) De bepandinge is gedaan voor de somme van hondert tien duysent ponden van veertich grooten Vlaamscher munten, ende afgetrocken die renten ende commeren, die de Prince tot zynen laste nam, soude die selve Prince in zuyvers gelts geven, ende zynder Majt. uytreyken die somme van acht ende vyftich duysent vyf hondert drie ende 't festig ponden twee schellingen munte voirsz.

(8) De brieven der pantschap syn van desen inhoud:

PHLS: BY DER GRATIE GODS Coninck van Castillien, van Leon, van Arragon, van Navarre, van Napels, van Sicilien, van Maillorke, van Sardeynen, van den Eylanden Indien, ende vaster eerden der Zee Occeane Eertshertoge van Oistenrycke, Hertoge van Bourgoingnen, van Lothryk, van Braband, van Lemborch, van Luxemborch, van Gelre ende Milanen, Grave van Habsburch, van Vlaenderen, van Artois, van Bourgoingnen Palsgrave ende van Henegouwen van Holland, van Zeeland, van Naemen ende van Zutphen, Prince van Zwave, Marcgrave des Heylicx Rycx, heere van Vrieslandt, van Salins, van Mechelen, van der Stadt Steden ende Landen van Utrecht, Overyssel ende Groeningen, ende dominateur in Asie ende in Affrycke. Allen den ghenen die dese jegenwoirdige zien zullen saluyt. Alsoo onse Lieve ende getrouwe Neve Ridder van onser ordene, Raad ende Camerlinck, Heeren Wilhem van Nassau Prince van Oraengnyen, Grave van Nassau &c. ons onlancx heeft doen Voirhouden, zekere presentatien ende Conditien, mits welken hy begeeren ende te vreden soude wesen in pantschap te neemen, onse Stadt ende Heerlicheyd van den Grave ende Landt van Cuyk, met heuren dependencien ende toebehoorten, in alle sulcke autoriteyt, preëminencie, forme ende maniere, als wylen die Graven van Bueren voorsaeten van zyne kinderen, deselve in pantschap gehouden, gebruykt ende gepossesseert hebben, versueckende dat in aansieninge van de goede, ende getrouwe diensten, die hy wylen hoochloffelycker gedachtenissen den Keyser onsen Heere ende vader, ende ons gedaan heeft, ende alnoch dagelycx doet, ons believen wille hem die voorsz. pantschap over te laten, nae advenant van den penninck festhiene van 't gene des 't zuyver Ordinaris incommen van dyen bevonden soude worden te bedragen, zonder daar inne te begrypen die gratuiteyten ende beden, die de Ingezetenen ende ondersaeten van den Grave ende Lande van Cuyk voirsz: souden accorderen, dewelcke hy soude behouden tot zynen proffyte, alsoo hier voirmaals die voirn: Graven van Bueren gedaen hadden, ende voorts op zeekere andere presentacien ende Conditien by hem voirgehouden. Ende hem hier op te willen verleenen ende doen expedieeren, onse behoirlycke oepene brieven daar toe dienende.

DOEN TE WETENE, dat 't selfde aengesien, ende oick begerende hier inne onsen Voirn. Neve den Prince van Oraengnyen te believen ende gratificeren, Ende hier opgehadt 't advis, eerst van onsen Lieven ende getrouwen die Præsident ende Luyden van onsen Reekeningen in Brabandt, ende daer nae van den Hoofden ende Luyden van onsen Raden

van Staete ende Financien, die welcke zyne voirs. presentacien wel ende in 't lange duersien ende gevisiteert hebben, mitsgaders oick die Reeckeningen deshalven gedaen, ende al 't geene des zy bevonden hebben ter saken dienende. Ende voorts hier op vercregen hebbende t' Consent ende Accord van den drie Staten van onsen Lande ende Hertogdomme van Brabant, daer van 't inhouden van woirde te woirde hier nae volght. Alsoo onse aldergenadichste Heere die Coninck hadde den drye Staten s'Landts van Brabant, op den agtienſten dagh der maend van Novembri lestleden doen verthoenen, hoe dat zyne Majt. Sueckende alle middelen van te recouvrerene, ende te vindene Penningen, om te vervallen die groote oncosten, die hy dragen moet ter Causen van deese tegenwoirdige Oirloge, ende besundere om te Licentierene ende aff te danckene die Ruyteren ende knechten, op dat die Landen ende goede Subiecten mochten gepreserveert, beschut, ende bewaert worden van den foullen ende Vuytteringen, die zy gescapen waeren te lydene, hadde onder andere genecessiteert geweest, te engageren ende te verpanden aen den Edelen Heere den Prince van Oraengnyen, die Stadt Landt ende Heerlykheydt van Grave ende Cuyck, met huere toebehoirten, Ende aengemerct die notoire qualiteyt des Voirs. Heeren des Prinschen Voirs: mitsgaders die diensten die hy ende syne Voirsaeten den Voirs. Lande ende subiecten gedaen hebben, ende noch doen mach, dat oick 't Voirs: Contract is een naeste verpandinge in zeekere ende vaste handt, Ende dat die voirs: stucken hebben te voeren ende noch onlancx by gelycken titule beseten geweest by zyne voirs: voirsaeten, zulx dat nyet nyeuws en waere boven het Consent, d'welck die heeren Representerende die voirs: drye Staeten gegeven hadden, om te mogen vercoopen ende verpanden die Heerlicheden ende domeynen van zyne Majt, die welcke oick by faulte van gelde geoirsaeckt soude mogen weten die beden te augmenteren ende te meerderen, mits den voirs: grooten noot ende Last, hadde die selve zijne Majt. doen den voirs: Staeten versuecken, dat zy in de voirs: bepandinge souden willen sonder eenige difficulteyt ende swaricheys Consenteren, te meer dat die selve bepandinge waere gedaan voir de somme van honderd tien duizent ponden, van veertich grooten Vlaamscher munten, ende dat afgetrocken die Renten ende Commeren die de voirs: Prince tot zynen laste nam, die selve Prince soude in zuyvers gelts geven, ende zynder Majt. vuytreycken, die somme van acht ende vyftich duysent vyff hondert drye ende 't sestich ponden twee schellingen munte voirs:. Soo eest dat die Prelaten ende Edelen als Representerende die twee ierste Staeten s'Lands van Brabant, nae rype deliberatie met malcanderen daar op gehadt, willende die meeste schaede metter minster verhueden, hebben in decembri in den Jaere XVc. acht en vyftich om redene voirs:, ende dat den voirs: Staeten is verhaelt, dat die penningen van de voirs: verpandinge soude geconverteert worden tot meerder beneficie van den Lande, dan off die selve verpandinge nyet gedaan en waere, geconcenteert, ende Consenteren mits desen, in dezelve verpandinge, behoudelyck dat de voirs: Prince noch zyne dienaers en Officieren die voirs:

voirf: Stadt ende Landen nyet voirder noch anders en zal noch en zullen besitten, gebruyken, noch doen bedienen, dan alsoo die onder onsen Heere den Coninck ende zyne voirsaeten beseten, gebruykt ende bedient zyn geweest, zulcx dat d'ondersaten van Braband, daer by in huere oude rechten, hercommen, privilegien, ende Usantien, nyet en worden vercort, noch vermindert, Behoudelyck oick dat den derden Staet des voirf: Landts ingelyex hier inne accordeeren ende Consentere ende andersfints niet; Allet welck aenhoort ende aenmerckt wesende by de gedeputeerde vanden vier hooftsteden s'Lands voirf:, ende daar op met hueren leden gedelibereert zynde, hebben ten dage van desen naebescreven overbracht hoe dat zy duer de goede affectie die zy tot mynen Heere den Prince dragende zyn, hem hebben geheelyck geconformeert, ende Conformeeren hen mits desen, metten voirf: Consente der twee ierste Staeten hier voiren geinsereert, onder expresse Conditie by die van der Stadt van s'Hertogenbossche ondersproken ende andersins nyet, dat die voirf: Stadt van den Bossche metter voirf: verpandinge nyet en zal worden geprejudiceert nooch vercort in huere privilegien Usantien Jurisdictien, oude hercommen ende andere gerichtscheden, Ende dat die voirf: Prince van Oraengnyen, egeen nyeuwicheyden, beswaernisse, lasten, Impositien, Weechgelt, Bruggegelt, off eenige andere belastinge hoedanich datmen die soude moegen noemen, en zal in toecommende tyden, te water ende te Lande moegen opsetten, in prejudicie der Ingezetenen ende borgeren der voirf: Stadt van den Bossche, ende haerder Meyerye, ende dat die voirf: Prinche als Pantheere daar aff der voirf: Stadt zal verleenen bezeegelde brieven. Van welcken Consente voirf:, is deese tegenwoordige acte zyne Majt. ende tot verseeckertheyt myns Heeren des Princhen van Oraengnyen verleent. Aldus gedaan tot Bruessele Zessentwintich dagen in Aprili in den Jaere vyfthien hondert negen en vyftich, aldus onderteeckent Jacob Abt van Vlierbeke, Mathys Abt van Villers, Nicolaus Abt van Grimbergen, Arnoldus Abt tot Tongerloo, Jan de Berghes, George de Berssele, Rolandus de Rycke, Guilielmus Martyn, Jo: Gillis, R: Loekeman. Wy om deeze ende andere merckelyke redenen ons daar toe beweegende, genegen wesende ter beede ende begeerte van onsen voirn: Neeve den Prince van Oraengnyen, hebben den zelven vuyt onser rechter wetentheyt, auctoriteyt ende volle macht voir ons, onsen erfven ende nacomelingen, Hertogen, ende Hertoginnen van Brabandt, vercocht, gecedeert, ende getransporteert, vercoopen, Cederen, ende transporteren by desen, de voirf: Stadt ende Heerlicheyt van den Grave ende Landt van Cuyk, huere toebehoorten ende dependencien, mitsgaders alle die domeynen, Renten, ende incommen daar toebehoorende nyet daar vuytgesondert, off gereserveert, om die voirtaan in pantschap te mogen houden, ende daar van by hem zynen erfven, naecommelingen off actie van hen hebbende genyeten ende gebruycken, totter afflossinge derselver pantschap, in zulcker hoocheyt, Jurisdictie, preeminencie, forme, ende maniere als wylen hoochgedachte Keyserlyke Majesteyt en wy zedert de Lossinge van de voirschreve voorgaende

gaende pantſchap, geſchiet in de maendt van Februario XVc. negen en veertich, gebruyckt ende gepoſſeſſeert hebben, mitsgaders van de Courweyen, ende andere dienſten daar toeſtaande ende behoorende, ende dat voir de ſomme van hondert ende thien duyſent ponden, van veertich grooten onſer Vlaemſcher munten 't pont eens, boven alle grontchyſen ende andere ordinariſſe laſten, daar mede de voirſchreve Stadt ende Heerlicheyt van den Grave ende Landt van Cuyck van ouden tyden voir de voirſ: Loſſinge belaſt zyn geweeſt, ende alnoch tegenwoordich belaſt zyn, van welcke ſomme affgecort ende gedefalqueert zullen worden eenen vyftich duyſent vierhondert ſesendertich ponden achtien Schellingen, munte voirſ:, tot welcker ſommen belopen die hooffipenningen van twee duyſent ſes hondert tien ponden drye Schellingen twee penningen erfflyke Rente, te loſſen den penninck t'welffve, Item van twee hondert eenen vyfftich ponden achtien Schellingen zeven penningen, te loſſen den penninck veerthien, ende van duyſent ſesendertich ponden vyfthien Schellingen te loſſen den penninck ſesthien, zedert de voirſ: Losſinge vercocht, ende daar mede wy de voirſ: Heerlicheyt ende Landt belaſt laten, dewelcke onſe voornoemde Neeve die Prince van Oraengnyen, 't zynen laſte overneempt, mits welcken alnoch zuyverts gelts blyft ende reſteert totter ſomme van acht en vyftich duyſent vyf hondert drye en 't feſtich ponden twee Schellingen munte voirſcreve, dewelcke onſe voornoemde Neeve die Prince van Oraengnyen opbringen ende betalen zal in handen van onſen lieven ende getrouwen Raedt ende ontfanger Generaal van onſen financyen Lieven Wouters, Te wetene een derdendeel in gereeden gelde, een ander derdendeel binnen ſes weeken naeſtcommende, ende 't leſte derdendeel binnen ſes weken daer nae volgende, van welcke ſomme onſe voirnoemde ontfanger Generaal gehouden zal weeſen hem te geven zyne brieven van descharge, in de ontfanck daar van te maken Reekeninge, bewys ende Reliqua te doen 't onſen Proffyte metten anderen penningen van ſynen ontfanck; Ende zal onſen voirn: Neve die Prince van Oraengnyen beginnen te gebruyken van de voirſ: pantſchap zedert den eerſten dach van Novembri in 't voirleden Jaer XVc. achten vyftich, mitsgaders oick van alle die vruchten, proffyten ende incommen, die naeden voirſ: dach vallen ende verſchynen zullen, nyet jegenſtaende dat die meerſſchen, beempden, winnende Landen ende Thienden int voorgaande ſayſoen ontbloot ende opgelicht zyn geweeſt, Ende zal onſe voornoemde Neve gehouden worden te betalen die termynen van den Renten verſchenen nae den voirſ: eerſten dach van Novembri, ende zulcx zal oick van onſen 't wegen gedaan ende geuſeert worden ten tyde van der afloſſinge deſſelfs Pantſcaps; maar want men by Staete daar van gemaeckt bevonden heeft, dat 't incommen van den voirſ: meerſſchen, beempden, winnende Landen ende Thienden meer bedraecht dan de rate van tyde van de voirſ: Renten, zedert den dach van den voorgaanden termyn van den verſchyndach van dien, tot den leſten van Octobri leſtleden; Soo zal onſe Voornoemde Neve gehouden weſen te employeren ende bekeeren tot nootlycke reparatien van de ſlooten

ten ende huysen van onser voorf: Stadt van den Grave, die somme van ses hondert ponden munte voirscreeven eens, sonder hier naemaals daar van eenich rembourssement te mogen eysschen of pretenderen, Ende voorts hebben wy den voirs: Prince van Oraengnyen gantzlycken overgelaten ende overlaten by deesen, alle de beden, ende gratuityten, zulcke als die Ingezetenen ende onderfaeten van der voirs: Stadt ende heerlicheyt van den Grave ende Lande van Cuyck, zullen willen geven, ende accorderen, alles zonder prejudicie van zynder actie die hy pretendeert in de helft van der heerlicheyt ende kerspel van Sambeecke, ende zyne behoorten ende dependentien, mitsgaders in twee stucken Lants gelegen by der voirs: Stadt vande Grave als momboir ende vooght van zyne kinderen by hem geprocreert aan wylen Vrouwe Anna van Egmont zynder huysvrouwe dogtere van wylen heere Maximiliaan van Egmont Grave van Bueren, Blyvende oick wy ende onse naecommelingen geheel in alle exceptien ter Contrarien, in welcke actie onse voorn: Neve blyven zal in zyn geheel soo hy tegenwoirdelyck is als de lossinge van de voirs: Pantschap geschien zal, welke Lossinge by ons onse naecommelingen of actie hebbende nyet en zal mogen geschien dan nae die thien verschenen Jaeren, te rekenen zedert den voirs: eersten dach van Novembri lestleden, ende van dan voorts 't allen tyden ende stonden, als ons of onsen naecommelingen goed duncken zal, mits betalende teffens ende 't eenemale de voirs: somme van hondert tien duysent ponden, ingevalle dat geduerende de voirs: pantschap, onse voorn: Neve de Prince van Oraengnyen zyne naecommelingen off actie van hem hebbende, gequeten ende gelost zullen hebben, alle de voirs: Renten by zyne Key: Majt. ende ons daar op beset ende geconstitueert, zoo voirs: is, dan neen, sullen wy off onse naecommelingen gehouden weezen in minderinge van de voirs: hondert tien duysent ponden, 't onsen lasten te nemen die hoofftpenningen van den Renten die by den voirn: Prince van Oraengnyen off zyne naecommelingen op de voirs: Stadt ende heerlicheyt van den Grave ende Lande van Cuyck gelaten zullen wezen, maer indyen geduerende dese pantschap onse voirn: Neve de Prince van Oraengnyen, zyne Erffven off naecommelingen afqueten off lossen eenige partyen alreede verset van den toebehoorten van der voirs: Stadt ende heerlicheyt, off oick eenige van de oude Renten, by de voirs: Key: Majt. noch by ons nyet beset off geconstitueert zynde, tot ende nae advenant van den penninck twintich off daar onder, in sulcken gevalle zullen wy, onse naecommelingen off actie hebbende, willende 't onsweerts neemen off aflossen de voirs: Stadt Landt ende heerlicheyt, hen doen weederkeeren, mette hoofftpenningen van deze jegenwoordige pantschap, 't Capitael van den gelosten partyen off afgequeten Renten als boven, afkortende ende defalquerende nochtans die hoofftpenningen van den Renten off andere losbaere Lasten die hy daar op gelaten, off van nyeuws geconstitueert zal hebben, zoo voirs: is, Behoudelyck oick dat geduerende den tyd van de voirs; pantschap, onse voirs: neve den Prince van Oraengnyen zyne Erfven ende naecommelingen, off actie van hen hebben-

bende gehouden zullen weezen in behoorlycke reparatie te houden de twee slooten off Casteelen staande bynnen der voirs: Stadt van den Grave, ende oick de Windt en Watermolens in den selven staet als die hem overgelevert zullen worden, by visitatie ende estimatie van den Werckluyden die van beyden zyden, daar over geroepen ende genomen zullen worden, wel verstaande dat zy gheene nyeuwe wercken off fortificatien en sullen vermogen te maken t'onsen lasten, sonder onse expresse ordinantie, ende van den voirn: van onsen financyen, En zullen oick geen eyken mogen hauwen off doen hauwen, sonder daer op alvooren te hebben onsen oirloff ende Consent, ten zy dat de voirs: eycken vervielen off dat 't selve waere, om die t'employeren in de nootlycke reparatien van den sloten, Casteelen, huysen, hoeven ende meulenen, in welcken gevallen zal hy gehouden weezen, voor eene afgehouwen eyck twee andere jonge eycken plantsoenen te doen stellen, sal oick die bosschen moeten onderhouden, in goeden ordene zoo t'behoort, ende die te doen hauwen by partyen in hun saisoen, ende ten tyde van der afloffinge dezelve overgeven in zulcken staat ende grootte als die by den Landmeter gemeten zyn geweest, Ende alsoo den bosch genaemt den boort, is een bosch eensdeels besayet mit eeckelen wassende d'een in d'andere, zulcx dat latende den selven bosch in sulcken staet als hy jegenwoirdelycken is, nyet geschapen en is tot eenigen proffyte te commen; Sal onse voirn: Neve die Prince van Oraengnyen, syne erfven ende naecommelingen plantsoenen daer vuyt moegen neemen, ende dezelve elders doen planten bynnen der voirs: heerlicheyt van den Grave ende Lande van Cuyck, ende oick tot meesten ende geduerigen proffyte van den voirs: Lande, den voirs: bosch in alles off partye van dyen mogen brengen tot winnende Landt, beempden, off meerschen, Blyvende nochtans den grondt in der propriteyt ende eygendom aan de voirs: Heerlicheyt, Ende ingelycx zullen zy moegen gebruycken van den Moer in 't kerspel van Mil, zoo wylen die Graven van Bueren gedaan hebben, ende oick die heyen ende woeste Landen geven in pachte off Erflyken Chynsen, maar en zullen dezelve nyet erffelycken ende eeuwelycken mogen vercoopen, sonder Consent van ons, off van onsen naecommelingen, Item zal de voirs: Prince van Oraengnyen ende zyne naecommelingen gehouden weesen de voirs: Stadt ende heerlicheyt vanden Grave ende Lande van Cuyck te houden van ons als Hertoge van Brabant tot eenen vollen Leenen, ende 't allen tyden ende stonden alst van noden wesen zal oepeninge te doen van der voirs: Stadt, sloten, ende Casteelen, om ons daar mede te behelpen jegens eenen yegelycken, ende en sullen de voirs: plaetsen in pantschap nyet mogen geven noch transporteren aan eenige vreemde heeren off persoonen in 't geheel noch in deele, welverstaande oick dat onse voirn: Neve de Prince van Oraengnyen zyne voirs: Erffven ende naecommelingen off actie van hen hebbende zullen gehouden weezen ten tyde van de afloffinge de voirs: plaatse over te geeven ende restitueren in zulcke behoorlycke reparatie mitsgaders alle 't Jaarlycx incommen als hem jegenwoirdelyck gegeven zal werden volgende die Administra-

nistratie ende ontfanck die daar van gehadt heeft: Jaspar van Eyck, zedert den eersten dach van Februario XVc. negen en Veertich, dat als doen daar van die lossinge by zyne voirs: Key: Majt. gedaan was zoo voirs: ende oick al t'geene dat hy vermeerdert ende gelost zal hebben, Willende dat Copie auctentyck van der Rekeninge van den voirn: Jaspar van Eyck eyndende den lesten dach van Octrobri lestleden in 't voirscreven Jaar XVc. achten vyfftich onsen voorn: Neve den Prince van Oraengnyen gelevert zal worden mitte originele Cheynsboeken ende Regisiters van de Erffpachten, dewelcke hy ter afloffinge wederomme zal moeten restitueeren, sonder eenige partye van de domeynen te laten vergaen, verliezen, off verminderen, dan indient gebeurde dat by inundatie, tempeeste, brant, oirloge off andere ongeval de voirs: Stadt, sloten, Castelen, hoeven ende moelens off eenige partyen van dien, bedorven ende geruyneert worden, zal in zulcken gevalle nyet gehouden wezen de huyssingen ende edifficien in anderen Staete over te leveren, dan die ten dage van der afflossinge bevonden zullen wezen, ende zal onse voirs: Neve laten gebruyken van huere pachten de ghene die eenige partyen van onse domeynen in pachte genomen hebben, totter expiratie van dezelve pachten, ten ware dat hy deshalven mit hen overquame ende veraccordeerde, soo wy oick doen zullen mit gelycke pachters ten dage van der aflossinge, indyen dat de pachten nyet en excederen, de gewoenelycke termynen, ende voirts zal hy gehouden wezen zyne Reversael brieffven in behoirlycker formen over te geven ende oick zyne Obligatien, zoo wel ons als den voirs: Staeten van Brabant, inhoudende beloefte de voirs: Stadt, sloten, ende Castelen, wel ende zekerlyck te bewaeren, om die ter voirs: aflossinge wederom te leveren, maar ingevalle van oepen Oirloge in 't quartier van den Grave ende Lande van Cuyck off den ommeliggende plaetsen daar van bericht wesende by onsen voirn: Neve off zynen erffven zullen wy off onse naecommelingen de voirs: stadt, sloten ende Castelen doen bewaeren zoo 't behooren zal, Ende zal insgelycx gehouden worden bynnen der voirs: Stadt van den Grave ende Lande van Cuyck onse Placcaten, geboden ende ordinantien gepubliceert, ende alnoch te publiceeren, te doen onderhouden ende obserVeren, Ende oick behoirlycken Eedt te doene in onsen handen, zoe wylen die Grave van Bueren lest overleden gedaan heeft. Ende tot meerder versekertheyt van onsen voirs: Neve den Prince van Oraengnyen, hebben wy gerenuncieert ende renuncieeren by dezen voir ons, onsen Erffven ende naecommelingen Hertogen ende Hertoginnen van Brabant, alle Keyserlycke, Coninclycke ende andere Rechten, die Princen zouden mogen pretenderen, ende oick van alle 't geen dat men soude willen off moegen allegeeren om deze jegenwoirdighe pantscap te invallideren, zunderlinge den rechte zeggende generaele renunciatie van geender weerder te zyne ten waere datter speciaelle voirgae, Alles sonder bedroch off argelist. Ontbieden daeromme ende beveelen onsen lieven ende getrouwen die Cancellier ende Luyden van onsen Rade ende Reekeningen in Brabant, den voirn: van onsen financyen, Drossaet van

 Brabant,

Brabant, Schoutet van Bosſche, Amptman, Rentmeeſter, officiers ende amptluyden van den Grave ende Lande van Cuyk ende allen anderen onſen Rechteren, Juſticieren Officieren ende onderſaeten, dien dit aangaan zal, dat zy onſen voirn: Neve den Prince van Oraengne, zynen Erffven, naecommelingen, off actie van hen hebbende, van deze onſe jegenwoirdighe pantſchap, Octroy, ende Conſent, mitsgaders van allen den inhouden van dezen onſen brieve, voir den tyd, op de Conditien, ende in der vuegen ende manieren voirſcreven doen laten ende gedogen, ruſtelyck, vreedelyck ende volcommelyck genyeten ende gebruycken, ſonder hen te doen off te laten geſchien, eenich hinder, letſel, off moyeniſſe ter Contrarien, procederende by den voirſ: van onſen financyen ende Reekeningen in Brabant, ter verifficatie ende interinemente van deſe Jegenwoirdige nae huere vorme ende inhouden, ſonder eenich wederſeggen off zwaericheyt, want ons alſoe gelieft, nyet tegenſtaende, dat by de Ordinantien hier voirtyts gemaect op 't ſtuck van onſe domeynen ende financyen, onder anderen expreſſelyken verboden ende geinterdiceert is, onſe voirſ: domeynen te mogen vercoopen, belaſten, verpanden, off verſetten, 't welck wy onſen voorn: Neve den Prince van Oraengnyen, noch zynen Voirſ: Erven, naecommelingen off Actie van hen hebbende nyet en willen hinderen off prejudicieeren, maer hebben dezelve daer van gereleveert ende releveren by dezen, ende by dezelve ontlaſt de voirs: van onſe financyen en de Reeckeningen ende allen anderen officiers van den eeden by hen gedaan, op de onderhoudeniſſe ende obſervantie van de voirſ: Ordinantie, blyvende dezelve in alle andere huere puncten ende articlen in huere volle macht, effect, ende Vigueur, niet jegenſtaende oick eenige andere Ordinantien reſtrinctien, geboden off Verboden ter Contrarien. Des 't Oirconden ſoo hebben wy onzen Zegel hier aen doen hangen, Gegeven in onſer Stadt van Brueſſele den Zeſten dach van Meye in 't Jaer ons sheeren duyzendt vyff hondert ende Neegen ende Vyftich, van onſen Rycken, te wetene van Spaengnyen, Sicilien &c. 't Vierde, ende van Napels 't zeſte. (onder op de plicque aen de eene zyde ſtond) By den Coninck, den heeren van Berlaymont ende van Hachicourt hooffden. Heeren Pieter Boiſot Treſorier Generael. Jois de Damhoudere Ridders. Albrecht van Loo ende Robert de Bouloigne gecommitteerde van de financien ende anderen Jegenwoirdich (was geteekent) d'Overkoepe. (En aan d'andere zyde op de plicque ſtond) Deſen tegenwoirdighen brieff is geſien geweeſt inder Cameren van den Reekeningen ons heeren des Conincx &c. te Brueſſele, ende aldaar geregiſtreert in 't Regiſter in der ſelver Cameren gehouden boven geteeckent metter Letteren J. beginnende in Decembri Ao. XVc. vyf en vyftich ende navolgende den inhoude ende bevelen ons voirſ: heeren des Conincx hier inne begrepen in 't voirſ: Regiſtere geregiſtreert foliis XXII, XXIII, ende XXIIII, ende in derſelver Cameren geinterineert geweeſt nae huere forme en teneur op ten XXVIten dach van Meye Ao. XVc. negen en vyftich. (was geteekent) Hoochſtoel, onder uyt was hangende aan een francyne ſtaart een Zegel gedrukt in rood waſch, (in dorſo ſtond)

Die

Die hooffden Treforier Generael ende gecommitteerde van den domeynen ende finan: ons heeren des Konincx, Consenteren alsoe veele als 't in hen is d'inhouden in 't witte van desen te worden gefurneert ende volbracht, in alder vuegen ende manieren alzoe zyne Majt. dat wilt ende beveelt gedaan te worden by desen, gescreven onder die hanteeckenen van den selven hoofden, Treforier Generael ende gecommitteerde, den VIlden dach van Maye XVc. negen en vyftich. (was geteekent) Berlaymont . . . . Boisot, J. Damhoudere, A: van Loo, R. de Bouloigne.

WILHELMUS prince van Orange heeft in huwelyk gehad de dogter vanden grave van Bueren en ook alsoo syn erfgenaam geworden (1); en is aldaar Ao. 1560. als pantheer gehult geworden (2). Die van 't lant van Cuyk siet No. 78. contribueerden hier toe 16000. gul. in maniere en conditien als sy hier vooren aan Keyser Carel gegeven hadden tot haare redemptie. En die vande Stad siet No. 79. gaven daar toe alleen 3000. gul. mede op conditie dat sy inde contributien vande voorsz. van Cuyk niet lasten en souden. Onvermindert al de vooraengetoge en nog laatst by Keyser Carel geconfirmeerde privilegien en vrydomme der Stad Grave op de Gelderse tollen, soo is egter tusschen haar en de heeren van Bronchorst tot Batenburg daar over voor den Raad van Brabant proces geweest en Ao. 1562. No. 80. by sententie getermineert, confirmerende de Stad haar geseyden vrydom uytgenomen in de markt tol: maar door verloop van tyt en opgevolgde troublen, raakte dit buyten usantie en memorie; sulks die vande Grave daar nae soo wel in den markt als ordinairen tol vry voeren, tot tyde den Graaf van Hoorn hier Gouverneur was, welke heer van Batenburg geworden had men hier tot burgemr. een Wassenburg en Heukeloven, welke eerste des Graven knegt geweest was, die dese sententie verklikt en aan 't ligt gebragt hebben, sulks men van doen voort en ook nog den markt tol moet betalen. Dit syn al vrugten van vreemde regenten. Desen Prins Willem heeft Ao. 1563. Num. 81. op remonstrantie vande Magistraat der Stad Grave by poene van 60. goude realen en arbitrale correctie verboden geen goederen te verkopen sonder de daar uyt gaande lasten te specificeren. Ao. 1570. siet No. 82. is by de Raaden van syn Majt. de ordonnan-

tie van Dykgraaf en Heemraden van Eeſſcharen geformeert en gereguleert, en naderhant by Prins Willem Hend: Ao. 1659. ſiet No. 83. geamplieert. Vande troublen van deſe tyden ſal ik hier geen vermaan doen (3), dan alleen ſeggen dat de moniken van St. Agatha in den lande van Cuyk vande Cruysbroeders ordre capterende deſe occaſie, en dat het verboth van Keyſer Carel en vande Graven van Bueren hier achter No. 62. & 66. geproduceert doen buyten obſervantie was, hun daar geſet en geneſtelt hebben (4), ſiet haar eygen annotitie de Ao. 1571. No. 84. Ao. 1578. No. 85. heeft Prins Willem een verhoging op de Stads bieraccyns verwilligt tot behulp vande fortificatie coſten. Hy is den 10. July 1584. overleden (5), en ſyn tweden Soon Mauritius is hem in de pantſchap geſuccedeert.

AANTEKENINGEN

Op

WILHELMUS,

Prince van Orange.

(1) Wanneer de Prins van Orange aan Anna van Egmond trouwde was haar Vader Maximiliaen bereyts int jaar 1548. overleden, nalatende alleen deſe ſyne Erfdochter.

Orlers *geſlachtboom der Graven van Naſſauw. pag. m.* 109. Wilhelmus Prince van Orangnen heeft in den jaare 1550. op den 8. *Juny* ghetrout tot zyn eerſte huysvrouwe Anna, eenige Dochter ende Erfgenaem van Maximiliaen Grave van Buyren, Leerdam &c.

De la Piſe *Tableau de l'hiſtoire des Princes & Princip. d'Orange pag.* 266. l'Empereur s'y employa de ſi bon cœur, que l'affaire reuſſit au contentement du Comte, & le Prince eſpouſa Anne ſa fille unique & heritiere de la maiſon de Launoy, Comteſſe de Bure, de Leerdam & Dame de pluſieurs autres belles terres, les nopces ayant eſté celebrées au chaſteau de Bure le *huictieſme de Juillet mil cinq cents cinquante* en l'an dixhuictieſme de l'aage du Prince.

Teſchenmacheri *ann. Clivia. edit. ult. pag.* 481. Maximilianus, Comes Burenus, Annam, Wilhelmo Naſſovio, Auraicæ Principi, 4. *Idus Junii* anno 1550. copulatam, genuit.

Hubner *Geneal. tabell. de* 256. *Tafel* ſteld mede het jaar 1550.

Hie

Hiertegen schyrft Goudhoeven *in syn Chronyk bywoegsel pag.* 133. Vrouwe Anna van Egmont, Gravinne van Bueren ende van Leerdam, Vrouwe van Yffelsteyn, S. Maertensdyck, Jaersvelt, Lannoy &c. ghebo-ren An. 1533. troude An. 1551. Heer Willem Prince van Oraengien, Grave van Nassou, Baron van Breda, sy beyde oudt zynde 18. jaren.

De ongenoemde schryver *van het leven van Willem den I. Prins van Oranje I. deel. pag.* 47. En als hy ondertusfen tot den ouderdom van achtien jaeren was gekomen, soo trouwde hy, *in July* 1551, onder de gunst vande Keyser, met Anna van Egmont, eenige naergelaete erfdogter van Maximiliaen van Egmont, Graef van Bueren, mede alsdoen achtien jaeren out synde.

Pontus Huterus *rer. Austriac. lib.* 13. *cap.* 12 *pag.* 318. *Nonis Julii* 1551. Guilielmus Nassavius, Aurantii Princeps in uxorem ducit Annam Egmondiam Buræ Comitem. vid. Pontan. *Hist. Gelr. lib.* 13. *pag.* 857. Van Leeuwen Batav. Illustr. 2. *stuk. fol.* 951.

(2) Janiçon *Repub. der Vereen. Nederl.* 3. *deel. pag.* 45. Willem, Prins van Oranje, deed zich in den jare 1560. huldigen als Heere van *Grave* en den lande van *Kuyk*.

(3) Hier over konnen naargesien worden, E. van Meteren Nederlandsche Historien, P. C. Hooft, P. Bor, H. de Groot, E. van Reyd, alle beschryvende de Nederlandsche Oorlogen en Historien, L. van Aitzema *Saken van Staat en Oorlog*, Famianus Srada *de bello Belgico*, Nicol. Burgundi *historia Belgica*, & varii alii historici, qui motus Belgicos descripserunt.

(4) Het is niet te denken dat de Cruysbroederen buyten voorweten en expres consent van den toenmaligen besitter des Lands van *Cuyk* hun Clooster sullen gebouwt hebben; Waartoe sy uyt krachte vande donatie der Capelle van St. Agatha, door Jan den Vierden Heeren van *Cuyk*, aan hunne Order gedaan, geregtigt waeren. ziet voor d'aentekeningen op gemelden Jan den Vierden *pag.* 105. *n.* 1. en Knippenbergh. *hist. Eccles. Duc. Gelr. lib.* 8. *cap.* 9. *pag.* 289. §. 1.

(5) Prins Willem is op een moortdadige wyze door eenen Belthazar Gerads, geboortig van Villefans int Graefschap van Burgondien, te Delft in St. Agnieten Klooster den 10. July 1584. met een Sink-roer doorschoten. Van Goor *beschr. van Breda pag.* 37. ziet Bor *Nederl. Hist. laetste druk.* 2. *deel pag.* 427. en de Sententie tegen gemelden Balthasar Geraerts. *pag.* 432. Prins Willem had by syn voorf. eerste Vrouwe Anna van Egmont Gravinne van Buren geteelt twee kinderen, namentlyk Philips (: Van Goor *beschr. van Breda pag.* 36. en Hubner *Tafel* 256. noemen hem Philips Willem:) in den jaare 1554. op den 19. December des avonts gebo-ren, en Maria getrouwt tot Buyren op den 17. Februarii des jaars 1595. met Philips Grave van Hohenlo ende Langenberch &c. De Princesse Anna Gravinne van Buyren &c. is tot Breda anno 1558. den 20. February (: Goudhoeven *loc. cit.* den 24. meert:) gestorven, ende aldaer met grooter eeren begraven. Orlers *Geslacht boom pag. m.* 110. 114. *en* 116.

De tweede huysvrouw van deez' Prins was Anna, eenige dochter van

Mau-

Maurits Keurvorst van Saxen, getrouwt tot Leipsig in den jaare 1561. op den 10. Augusti (: Hubner steld in de 167. *tafel* den 24. Aug. :) Met dese doorluchtige Princesse heeft hy gewonnen drie kinderen. Bor *lib. cit. pag.* 431. van Goor *pag.* 36. (: Orlers Schryft *pag.* 110. twee Sonen en twee dochteren, edogh noemt maar I. Soon Maurits en 2. dochteren Anna en Emilia :)

Maurits is gebooren op het huys te Dillenburgh den 13. November 1567. Ziet Orlers *pag.* 118. Bor *loc. cit.*

Anna is in den jaare 1587. op ten tweden November getrouwt met Graef *Willem Lodewyk* (: de ongenoemde Schryver *van het leven van Willem den I.* 3. *deel.* 12. *boek. bladz.* 737. en van Goor *pag.* 36. Zeggen *Willem Kasimir* :) Grave van Nassau Gouverneur van Vriesland haar Ooms Soone Orlers *pag.* 134. Bor *op de aangehaalde bladz.*

Æmilia heeft in den jaare 1597. binnen de Stad Delft getrouwt don Emanuel Prince van Portugael. Ziet Orlers en Bor *op de genoemde plaatsen.*

De Prince van Oranje zich ten derdenmaele ten huwelyk begevende heeft in den jaare 1575. (: Hubner stelt 1576. *in de* 256. *tafel* :) op den 12. Juny binnen den Briel getrouwt Charlotte de Bourbon, dochter vanden Hertogh van Mompensier. Orlers *p.* 110. Meteren *l'Histoire de Paysbas. fol.* 112. Bor 1. *deel. pag.* 644. By welke hy ses dochteren geprocreëert heeft met namen Loyse Juliana gehuwt in den jaare 1593. aan Hertogen Frederich den vierden Paltsgraaf by den Rhyn Keurvorst. Elisabet (: anderen schryven Isabella :) gehuuwt den 6. Feb. 1595. aen Hertogh Henrik van Bouillon Viconte de Tourain &c. Catharina Belgica in October 1596. getrouwt aen Philips Lodewyk Grave van Hanau en Mintzerbergh. Flandrina is een Abdisse in Vrankryk geworden. Charlotta Brabantina, is getrouwt 1598. in den winter aen Claudius Hertogh van Tremoullien en Thouars, Prince van Talamond en Grave van Chisnes, en Æmilia secunda soude, volgens van Goor *beschr. van Breda pag.* 36. getrouwt syn met den Paltsgraaf Frederik Kasimir, Hertog van Landsberg. Ziet Orlers *pag.* 134. 135. *en* 136. Bor 2. *deel pag.* 430.

Zyne vierde Gemalin is geweest Loyse van Coligny, dochter van wylen Casper de Coligny Admirael van Vrankryk, weduwe vanden Heere van Tiligni, die beide, te weten haer Vader en man in de Paryfche moord in Augusto 1572 vermoordt waren, aen dewelke hy op den 12. April 1583. getrout is. Orlers *pag.* 110. Bor. 2. *deel. pag.* 365. *en volg.* En heeft by haar geprocreëert eenen Soon Frederik Henrik, die binnen de Stad Delf geboren is op den lesten February des jaers 1584. omtrent vier maenden ende thien dagen voor het droevig overlyden van syn Heer Vader. ziet Orlers *pag.* 137. *en* 138. Bor *pag.* 431. Meteren *l'hist. de paysbas fol.* 227. *vers.* Commelin *Leven en bedryf van Fred. Henr. Prince van Orangien pag.* 2.

MAURITIUS als gescyt, is syn Vader wel in de pantschap gevolgt (1), dog heeft overmits het innemen vande Stadt Grave onder het beleyt vanden Prince van Parma (2) daar van geen

vol-

volkomen possessie gehat of gehult konnen werden: dan nae dat hy die 't samen met behulp der wapenen vande geunieerde Provintien Ao. 1602. heeft gerecouvreert (3), en is doen nog den 28. Septemb. vant selve jaar gehult geworden (4), doende den raatsheer van Loon int bywesen van syn Excell. een oratie met versekering van Stads privilegien, en wiert alsdoen ook gelt onder het volk geworpen. Met desen is de manier van hulden geeyndigt. Desen Prins Maurits heeft Ao., 1603. siet No. 86. een ordonnantie op de egtsaken en exercitie vande paapse religie geëxpedieert. Int selve jaar No. 87. heeft tot Grave een ordonnantie en poene gestatueert tegen de ligtveerdige injurien (5). Hy heeft Ao. 1612. No. 103. een lyst op syn Cuyksen tol uytgegeven (6). Hy heeft ook de cleveniers (7) tot Grave geëstimeert en hun een nieu vendel gegeven. Ao. 1613. No. 88. syn de gerigts jura in den lande van Cuyk gereguleert (8). Hy heeft ook Ao. 1616. No. 89. die vant lant van Cuyk het verum beneficium appellationis gegeven. Eyndelyk heeft hy ook de Weeskamer tot Grave een reglement voorgeschreven (9), 't geen by de Kon. Majt. van Grootbr. ook is gearresteert en geamplieert (10), maar onse Regenten die het ten belang van hun particulier profyt geern gemaintineert willen hebben, en in opsigt vande wesen niet of gantsch weynig in agt nemen, houden het gesecreteert, sulks men geen copye daar van bekomen kan. Prins Maurits Ao. 1625. overleden (11) is hem gesuccedeert syn broeder Frederik Henderik.

AANTEKENINGEN.

Op

MAURITIUS,

Grave van Nassau.

(1) Vermits dessels oudste broeder Philips in Spanjen gehouden wierd. ziet Orlers *geslachtboom der Graven van Nassau pag. m.* 115. Van Goor *beschr. van Breda. pag.* 37. Na het overlyden van Prins *Willem* is hem zyn oudste zoon *Philips Willem* int Prinsdom van Oranje en andere heerlyke

goederen opgevolgt: & pag. 39. *Maurits*, Prins van Oranje, Graaf van Nassau enz. die gedurende zyns gemelde broeders gevangenis in *Spanje*, alle deszelfs goederen, zoo in de Nederlanden als elders gelegen, beheert had, is, uit kracht van het testament gemaakt te Brussel op den twintigsten van Sprokkelmaand 1618., op welken dag syn voorsz. broeder ook aldaar is overleden, hem in 't Prinsdom van Oranje, en andere Graafschappen en Heerlykheden opgevolgt.

By d'Acte van conversie der Pantschap vande Stadt Grave ende Lande van Cuyck, in een Erfleen, in dato den 9. December 1611. wordt gesegt, dat by het Tractaet van Partagie, opgerigt tusschen de Heeren Erfgenamen van Prins *Willem* den I. den Prince *Maurits*, onder andere Heerlykheden de Stadt *Grave* ende Lande van *Cuyck* zyn toegedeelt. *vid. inf. pag.* 249.

(2) De Stadt *Grave* is eerst den zeevenden van zoomermaand 1586. door d'ouwde besetting ontruimt, en aan den Prince van Parma overgegeven. ziet Hooft *Nederl. Hist.* 24. *boek. pag. mihi.* 155.

(3) De Artykelen geaccordeert aan den Gouverneur, Officieren ende gemeene soldaten der Stad *Grave* op den 19. September 1602. syn van desen inhoud:

I.

Eerstelyk, dat den Gouverneur, Capiteynen, Officieren ende soldaten soo te voet als te paerde, met alle de sieken daar onder getelt uyt de Stadt sullen vertreken, met hunne Paerden, Wapenen, Huysraadt, ende Bagagien, Vliegende Vaendels, Slaende Trommels, brandende Lonten, ende Kogels in den mont.

II.

Ende om dat sy des te bequamelyker soude mogen vervoeren hun Bagagien, sieken ende gequetsten, syne Excellentie sal hun doen hebben hondert en vyftig Wagens van hier tot Diest.

III.

Dat sy alhier sullen laaten twee Capiteynen als Gyselaars tot versekeringe vande voorschreve Wagens, Paerden ende Wagenlieden, tot hun wederkomste.

IV.

Dat syn Excellentie hun geven sal Pasport ende Convoy omme sekerlyk te passeren tot voorn: stede van Diest.

V.

Dat de soldaten, die dese stad gedient hebben, sullen genieten 't effect van dit Tractaet, gelyk andere soldaten van het voorn: Guarnisoen.

VI.

Dat alle Gevangens van weder zyden los gelaten sullen worden van wat conditie of qualiteyt die ook souden mogen weesen, mits betalende hun costen.

VII.

Dat de Officiers van den Conink soo van de Oorloge als vande Penne, vry sullen mogen vertrekken met hun Bagagien, gelyk het Guarnisoen. Aen de geenen die de troupen niet en sullen konnen volgen, word toegela-

gelaten dat sy eenige dagen als nog in de stadt sullen mogen blyven, ende vertrekkende, sullen hun scheepen beschikt worden tot Maestricht, mits stellende cautie ende borge voor de voorschreve schepen.

VIII.

Dat de Officieren van Vivres, Ammunitie van Oorloge, ende Geschut gehouden sullen wesen overteleveren de voorsz: Vivres, Ammunitien ende geschut in handen vande Commissarissen, die aldaer van deser zyde gesonden sullen worden om de selve te ontfangen, sonder yet te verminderen ofte verderven, by poene van desen Tractate te wesen nul.

IX.

Dat den voorsz. Gouverneur sal beloven de hand daer aen te houden by hunne Hoogheden, dat, 't geene die vande Magistraet ende Burgers der voorn: Stede geleent hebben aen den voorsz. Gouverneur, Capiteynen ende soldaten, hun met ten eersten sal worden gerembourseert.

X.

Dat den voorsz. Gouverneur, Capiteynen, Officieren ende soldaten op morgen sullen vertrekken, ende by soo verre sy morgen niet en willen vertrecken, den voorsz. Gouverneur sal binnen 't Casteel, ende het Bollewerck achter het Casteel laten komen twee hondert mannen, die syn Excellentie aldaer sal senden.

Gedaen in 't Leger voor de Grave den negentienden September 1602. ziet *Lyste of Naam-Register der Heeren Gouverneurs, Amptmannen, Rentm. &c. pag.* 1. *& seq.* Meteren *l'Histoire de Pays-bas.* 24. *liv. fol.* 515. *2do.*

Op het selve *folium & vs.* vindt men de pointen en artykelen aan Prins Maurits door de Borgerye overgegeven. Sur quoy on leur dit (:vervolgt van Meteren:) qu' en exhibant les octroys, qu' on y adviseroit, & qu' on feroit selon qu' on trouveroit estre raisonnable. Faict au Camp le 18. de Septembre. 1602.

Ende in het voorschreve *Naam-Register pag.* 5. dit naarvolgende:

Poincten ende Articulen van Reconcilliatie der Stadt Grave, met syn Excellentie Graef Maurits van Nassau Pand-heer deser Stadt, en Overste Velt-heer van 't Leger vande geunieerde Provincien jegenswoordigh voor dese Stadt, overgegeven aen Hooggem: syn Excellentie by de Burgeren der selver Stadt.

Syn Excellentie dese Poincten oversien ende daer op gelet hebbende, heeft daer op van wegen de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Provincien, geaccordeert ende gedisponeert soo als op elck der selver hier onder aangetekent staet.

I.

In den eersten Vergeetentheydt ende Pardon van alle gepasseerde saaken invoegen of die nooyt geschiet en waren, soo wel in 't Respect van syne voorn: Excellentie, ende de voorsz. Geunieerde Staten, als in 't

Respect vande Burgeren ende Ingesetenen deser stadt, soo wel die uyt de voorsz. Stadt mogen vertrocken syn geweest, als die daar inne syn gebleven, ende dat in 't Punt der Religie, administratie van Officie, Policie ende andersints egeene saaken uyt-gescheyden, sonder dat imant ter saake van dien eenigh verhael sal hebben, ofte tot eenig verwyt staen. Ende dat oversulx syne voorn: Excellentie in de qualiteyt als boven, alle Burgeren ende Ingesetenen soo Geestelyke als Wereltlyke Persoonen indifferentelyk in syne genadige sauvegarde sal neemen, deselve als hunnen Pandheer in alle soetigheydt ende goedertierentheyt tracterende.

Syn Excellentie accordeert dit versoek.

I I.

Item, Confirmatie ende continuatie der Stads Privilegien in alinger voegen als die vande Stadt voor dato van dese troublen, ende daer na by het leven van Loffelicker Memorie den Prince van Orangie Vader van syne Excellentie, ende Pant-heer deser Stadt genooten ende gebruykt hebben.

Accordeert dit versoek van gelyke.

I I I.

Item, dat alle Geestelyke Persoonen, soo Mans als Vrouwen egeene uytgescheyden, ook Catholicque Burgeren ende Ingesetenen, sullen blyven in de exercitie vande Catholicque Religie, sonder verwyt van imanden, levende in alle stilligheyd, ende dat hun daer toe sal worde verleent de Kercke vanden nieuwe Bagynhof, genoemt St. Marien Graef, ten eynde het Matrimonium ende het Doopsel onder den Catholicquen niet en mach worden wegh genoomen.

De Remonstranten sullen sonder Recerche in alle billickheyt desen aengaende worden getracteert, als andere Ingesetenen der Vereenigden Nederlanden.

I V.

Item, dat de alde ende nieuwe Bagynen, ook de Cruysbroeders van St. Agatha Clooster mogen blyven woonen in hun Cloosteren, ende aldaer leven in alle stillicheyt, sonder becroon ofte bestooringe van ymanden, mits de selve genietende hunne incomsten soo patrimoniale als hercoomende vande Cloosters, sonder de selve te annoteren ofte in arrest te nemen onder wat dexsel 't selve soude mogen geschieden; 't welk insgelycx sal worden geaccordeert alle andere Geestelykheyt van beyde de Capittelen binnen dese Stadt, dewelke hunne Residentie alhier sullen willen houden, daar onder ook begrepen sal wesen den Pastoor der selver Stadt onlancx alhier geeomen.

Ad Idem als op het voorgaande Articul.

Ad

V.

Item, soo de Burgers deser Stadt grootelycx ten aghteren syn aen verscheyde Companien van desen Guarnisoene alreede vertrocken, en alhier nog Guarnisoen houdende, sal den selven geaccordeert blyven den tydt van ses Maenden na dato deses om de selve buyten de Geunieerde Provintien onder de gehoorsaemheit vande Ertshertogen van Oostenryk, te mogen vervolgen, ende wederom binnen dese Stadt keeren, sonder daer toe Paspoort te derven eyschen, ende soo jmandt daer toe meerder tydt behoefde, sal daer toe eysschen particulier Paspoort van den Gouverneur deser Stadt, daer toe by syn Excellentie te stellen, 't welke ook sal worden toegelaaten den Officieren van Ontfanck, omme hunne Rekeninge te Hove te gaen doen, ende hare affairen te liquideren.

Syn Excellentie accordeert dit versoeck mits dat het geschiede met behoorlycke kennisse vanden Gouverneur ende Magistraet der stadt.

V I.

Item, sal een jgelyk soo Geestelyk als Wereldlyk toegelaeten worden, die na het sluyten van desen Tractaat hun sullen willen vertrecken uyt deser Stadt, ende elders hunne Residentie neemen, 't selve te mogen doen binnen de drie naastcomende jaeren, wanneer hun sulcx goeddunckcken en gelieven sal, met hunne familie ende goederen, geene uytgescheyden, sonder dat imant hun daar in sal mogen doen eenigh Impediment ofte beletsel, ende sonder dat hun ook van noode sal wesen eenige Paspoort als alleenlyk dit Tractaet: En sullen die geenen die hun sullen willen vertrekken ende begeeven metter woone ten Platten Lande, ofte in neutraale plaatsen, vryjelyk ende onbecommert van jmanden wederkeeren binnen deser Stadt, omme hunne goederen Ruerelyke ende Onruerlyke te regeren ende daer van te disponeren, ofte veralieneeren, soo hunne Raedt gedraagen sal, ofte alsulke goederen te doen Regeren, Ontfangen ende Administreren door alsoodaenige Rentmeesters ofte Facteurs als sy daer toe sullen stellen.

Syn Excellentie Accordeert dit versoek.

V I I.

Item soo dese Stadt is Frontier, ende Gebuer van den Lande van Cleve ende Ravesteyn tot op der Stads Grachten, alwaer de Hollandsche Imposten geen plaets en grypen, ende dat daaromme de voorn: Hollandsche Imposten binnen deser Stad niet en connen geheven worden, sonder de apparente depopulatie der selver Stadt, principalyk in dese tyden, dat de Burgers door overvallinge van onverdraegelyck Guarnisoen, en de groote devastatie van de Edificien ende huysen der selver, door het tegenswoordigh langduurigh belegh; soo sal syne voorn: Excellentie believen dese voorn: geruineerde ende gedesespereerende Gemeente, tyde deser Oorloge ende principalyken soo lange sy Frontier sullen wesen, te exem-

exemteren ende vry te laaten vande voorn: generaale Middelen, ofte Hollandtsche Imposten, omme de voorn: Gemeente eenigen voet te geven, hunne Residentie binnen deser Stadt te continueeren.

Sullen hun hebben te Reguleren, naer d'ordre der Heeren Generaale Staten, die op alles met redelykheyd ende billickheyd sullen letten.

VIII.

Tot welken eynde syn Excellentie sal gelieven het Guarnisoen soo te Voet als te Paerde, te doen Logeren ende accommoderen, volgens de Ordonnancie van Hollandt, in ledige plaetsen gemaekt ofte nogh te maeken op de Stads Vesten ofte elders, sonder ofte tot minste quetsinge der voorn: Arme Borgeryen; Aengesien tot nogh toe alle Officiers ende het meestendeel vanden Guarnisoene syn gelogeert, ende in Servicie onderhouden geweest, tot costen vanden Hove, die daer over in veertien jaeren herwaerts hebben costen gedaen tot over de tweemael hondert duysent gulden, in 't aensien van de kleyne Capaciteyt ende vermogen deser schaamele Gemeynte.

Hier op sal gelet ende gedaen worden na dat bevonden sal worden te behooren.

IX.

Item, Dat in 't reguard vanden Uytterlyke Armoede, Ruine, ende onverwinnelyke Schaade deser Gemeente geene Ingesetenen vande Geünieerde provincien, van wat qualiteyt ofte conditie die mogen syn, pretenderende eenige Personele schulden ofte actien op 't Corpus van de Stadt, of Particuliere Borgers, hunne actien niet en sullen mogen in 't werck stellen, binnen den tyd van twee naestcoomede jaeren.

Ad Idem als op 't voorgaende Articles.

X.

In dit Accoord sullen mede syn begrepen die geene die in dienst vande Stadt, ende andersints om particuliere affairen syn buyten deser Stadt, om weder te mogen keeren binnen den voorn: tydt.

Syn Excellentie accordeert dit versoeck.

XI.

Item de Hoven uytter Stads grachten aengevult, daer van syndE Octroy, vanden Hove, ofte andere Vestinge na deser Stads Regten, sullen blyven aan hunne Proprietarissen.

Sullen geëxhibeert werden die Octroyen, om daer op gelet, ende gedaen te worden naer behoren.

Al-

Aldus gedaen in 't Leger voor de *Grave*, den 28. September 1602.

was geteekent.

MAURICE DE NASSAUW,

(4) De Huldinge is in deser voegen geschiedt: Syne *Excellentie* heeft sich op den 28. September 1602. met derselver Heeren Raaden ook geaccompagneert met veele Heeren Overstens uyt het Leger binnen de Stadt *Grave* vervoegt, ende na aanroepinge vanden naam des Heeren in de Kerke, is gegaen op seker stellagie by de Magistraet daer toe cierlyk geprepareert, alwaer de Raedts-Heer Loon heeft gedaen de navolgende propositie.

Nadien de Stadt *Grave* door sonderlinge genaade des Almagtige vande Tirannye en de slavernye der Spaanjaarden, daer onder de selve soo lange tydt is verdrukt geweest, verlost ende wederom in haere oude Vryheyt is gestelt, ende gereduceert onder de gehoorsaemheyt van den Doorlugtigen Hooggeboore onse genadige Vorst ende Heere Heere *Mauritz* Prince van Orange Grave van Nassauw, Heere van dese Stadt *Grave*, ende Lande van *Cuyck*, ende dat syne *Excellentie* alhier in dese stadt Personeelyk gekomen is om die goede Borgeren ende Ingesetenen te betoonen syn Vorstelycke genegentheyt ende affectie, om die goede Borgers deser Stadt ende Ingesetenen des Lands van *Cuyck* in hare oude Vryheeden ende gereghtigheden als een Goedertierent Prince te mainticeren, ende haar alle genadige voorstandt te bewysen met genadige toeversigt; De voorn: Borgeren ende Ingesetenen sullen daer tegens syn *Excellentie* alle behoorlyke getrouwheyt ende gehoorsaemheyt bewysen, sulcx als sy luyden wylen die ook Hooghgeboren Vorsten mynen Heeren Princen van Orange Hoochloffelycker Memorie bewesen hebben, en diensvolgende syn *Excellentie* voor haaren Heere aannemen, erkennen, ende respecteeren gelyck getrouwe, ende gehoorsame Ondersaten schuldich ende gehouden syn te doen; soo heeft syn *Excellentie* de Magistraet, Borgeren Ingesetenen deser Stadt alhier doen Convoceren ende vergaderen om tot dien eynde die gewoonnelyke Huldinge ende Eed van de selve te ontfangen, niet twyfelende oft de selve sullen daer toe bereydt ende willigh syn;

Welke voorsz. propositie gedaen synde, heeft de Secretaris Gabriel Severyns die van de nieuw gekooren Magistraet onder die Stellagie staende, en andere om-standers voorgeleesen den Eedt hier navolgende;

Wy beloven ende sweeren den Doorlugtigen Hoogh gebooren Vorst ende Heere *Mauritz* Gebooren Prince van Orange Grave van Nassou onse genadige Heere ende Heere der Stadt *Grave* en Lande van *Cuyck*, holt, getrouw, ende gehoorsaem te syn het beste van den selven onsen genadigen Heere te vorderen, ende quaet te weeren ende keeren met lyf ende goet, ende daer wy iets souden mogen hooren, vernemen, ende weten het welke syne Princelyke Hoogheyt onsen Genadigen Heere ofte

de

den Heeren Staten Generael ende den gemeyne ſake ſoude mogen tegen gaen ofte hinderlyk weſen, het ſelve terſtondt den Gouverneur ofte Amptman der voorſz. Stadt aenbrengen en helpen weeren, SOO WAERLYK HELPE ONS GODT,

Ende na dat de voorn. Eed alſoo opentlyk geleeſen is geweest, hebben die vande Magiſtraat ende Borgerye daer vergadert, den ſelven met opgeregte vingeren beſwooren, hebbende daer na de Heer Kinſchot Raed en Threſaurier van ſyne Excellentie een deel ſilvere penningen onder de Gemeynte af-geworpen ende geſtrooit. Ziet *gem: Naam. Regiſter bladz.* 15. *en volg.*

Ter gedachtenis vande Veroveringh der Stad Grave ſyn diverſe penningen of medailles geſlagen, de welke konnen geſien werden in Bizot *Meda. hiſt. der Repl. van Holl. bladz.* 87. *en volg.* Van Loon *hiſt. metal. des Pays-bas part. I. liv. VI. pag.* 551.

(5) Deſe Ordonnantie is niet door Prins *Maurits*, maar by den Heer Amptman, Scholtus, Burgemeeſteren, Schepenen en Raad der Stad *Grave* gemaekt, als blykt uyt No. 87.

Den 9. December 1611. is door Hun Ho: Mo: deſe pantſchap in een Erfleen geconverteert, blykende ſulks uyt de volgende acte:

Die Staaten Generael der Vereenighde Nederlanden, Alle den geenen die deſen ſullen ſien ofte hooren leeſen, SALUYT, DOEN TE WETEN: Dat Ons vertoont is van wegen den Doorluchtigen Hooghgeboren Vorſt ende Heere, Heere Maurits, Prince van Orangien, Grave van Naſſau, Catzenelleboogen, Vyanden ende Meurs &c. Marquis Vander Vere ende Vliſſingen &c. Hoe dat de Hooghloffelycker Memorie Heer Willem, Prince van Orangien &c. Syn Heer Vader op ten 6. dagh Mey Anno vyf-thien hondert negen en vyftigh, van den Coningh van Spangien Philips den tweede, als Hertogh van Brabant, met conſent van de Prelaten, Edelen ende Steden van den ſelven Landen, heeft gekogt, ende Hem wettelyck ſyn getransporteert de Stadt ende Heerlykheyt vande Grave ende Landen van Cuyck, met hare toebehoorten ende dependentien, mitsgaders alle de Domeynen, Renten ende Incomen, niet daer van uytgeſondert ofte gereſerveert, omme die in pantſchap te mogen houden, ende daer van Hen, ſynen Erven ende Nacomelingen, ofte Actie van Hen hebbende, te genieten ende te gebruyken, totte afloſſinge der ſelver Pantſchap toe, in ſulcken Hoogheit, jurisdictie, preëminentien, formen ende manieren, als Keyſer Karele de vyfde, ende den Hooghgedagten Coningh Philips den tweede hadden gebruyckt, ende gepoſſideert, mitsgaders vande Courweyen ende andere dienſten daer toe ſtaande, ende behoorende, oock mede alle de Beede ende gratuiteyten als de Ingeſeetenen vande Stadt Grave en de Landen van Cuyck gewoon ſyn te geven, breeder blykende by de bezegelde Brieven van Pantſchap daer van ſynde, Ons by Copie authentique vertoont, in dato als voren: Ende was diens volgens de hoogh gemelte Heere Prince van Orangien getreden in de Reële ende Actueele poſſeſſie vande voorſz. Stadt Grave en Lande van Cuyck, waer na opgekoomen ſynde de binnen-lantſche

ſche Oorlogen, hadde de voorſz. Heere Prince de voornoemde Stad Grave, weſende een Frontier-Stadt, tot ſyn eygen koſten doen Fortificeeren, ende daer aen veel duyſenden te koſt geleyt: Ende dewyle by het Tractaet van partagie op-gerigt tuſſchen de Heeren Erfgenamen van de Hooghgedaghten Prince van Orangien, den voornoemden Prince Maurits, onder andere Heerlykheden, de voorſz. Stadt Grave ende Lande van Cuyck ſyn toegedeelt, heeft hy Ons verſogt, dat Ons believen ſoude het regt van loſſinge ofte Redemptie vande voorſz. Pantſchap te quiteeren, extingueren, doodt, ende te niet doen, ende dienvolgende de voorſz. Pantſchap te Converteeren in eygendom, ende muteeren in een goet, oudt onverſterffelyck Erfleen, tot ſulken rechten, als de voornoemde Stadt Grave en Lande van Cuyck als een ouwe Baronnye vande Hertogen van Brabant van outs is gehouden geweest; verſoekende mede, dat Ons believen ſoude, voor ſoo veel 't voorſz. Leen aengaet, te derogueren ende aboliëren alſulcke Couſtuyme als in Brabant van outs heeft gevigeert, ende als noch in obſervantie is, volgende welke een vaſal, ſoo haeſt het bedde geſcheurt is, de proprietyt van alle Brabantſche leenen komt ende devolveert op te kinderen van 't eerſte bedde, ende dat de langhſtlevende, het ſy Man of Wyf, alleenlyck behoudt de uſufruct ofte naekte Lyftogt. SOO IS 'T, dat Wy de voorſz. ſaacke over ghemerckt, ende gelet op te groote merckelycke dienſten by den Hooghegemelten Prince Maurits deſe Landen ſoo langhdurigh gedaen ende beweſen, omme den ſelven hier inne te believen, hebben uyt Onſe rechte wetenſchap ende volle maght ghequiteert, geëxtingueert, doodt ende te niete gedaen, quiteren, extingueren, doen doodt ende te niete by deſen, alſulcke recht ofte actie van loſſinge van de voorſz. Pantſchap der Stadt Grave ende Lande van Cuyck, als Ons daer aen competeert, Converteerende ende muterende over ſulx het recht van Pantſchap, 't welk de Hooghgedagten Prince Maurits is hebbende, in eygendom, ende een goet, oudt, onverſterffelyck Erfleen, omme dien volgende de voorſz. Stadt Grave en Lande van Cuyck, met alle appendentien, hoogh ende geregtigheden hier vooren, ende in de Pantbrieven naeder geſpecificeert, by den hoogh-gemelten Prince Maurits voor Hem, ſynen Erven ende Naecomelingen ten eeuwigen daagen van Ons als een ouwe Baronnye van Brabandt, gelegen binnen de limiten vande geunieerde Provintien, te Leen gehouden te worden, te ſuccederen by gebreeke van Man oir, oock op Vrouwelyck geſlagt, ſoo wel in de Collaterale als deſcendente Linien, gelyck het van oudts van de Hertogen van Brabant is gehouden geweeſt, ſonder dat Wy of Onſe Nacomelingen ter cauſe vande voorſz. loſſinge, daar op eenigh regt of actie ſullen mogen pretenderen: Belovende ook 't gene voorſz. is, by alle Tractaten, ſoo van Peys, Treſues als andere te mainteneren. Hebben mede voor ſoo veel 't voorſz. Leen aengaet, uyt volle magt ende regte wetenſchap als vooren gederogueert, geabolieert ende te niet gedaen, derogeeren, abolieeren ende doen te niet by deſen de voorſz. Couſtume van Brabant, uyt kragte van de welke de Proprieteydt van alle Leenen van den Hertoge

ge van Brabandt te Leen gehouden, by sterfte van 't eerste Bedde komen ende devolveren op te kinderen van 't selve Bedde. Willende dat de selve Coustume van devolutie geen plaets hebben en sal ten respecte van de voorsz. Baronnie van de Stadt Grave ende Lande van Cuyck, met alle appendentien ende dependentien van dien. Blyvende voorts aen ons de Souverainiteyt, ende wes daer van dependeert. Gegeven ter Vergaderinge van de Hoogh-gemelte Heeren Staten Generael in s'Gravenhage, onder den grooten Zegel van haere Hoogh Mogende, ende de Signature van haeren Griffier, op den negenden dagh der maent December, in 't Jaer ons Heeren Jesu Christi sestien hondert ende elve. ziet *Naam Register bladz.* 25. *en volg. Groot Holl. Placaet boek II. Vol. f.* 2268.

(6) Dese lyst vanden Cuyksen tol wordt ook gevonden in het voorsz. *Plac. boek IV. Vol. f.* 651.

(7) Ziet voor de aanteekeningen op Graaf Floris van Egmont Grave van Bueren pag. 172. en volg.

(8) Dit document behelst eygentlyk eene verhooging der Gerichtsloonen in den Lande van *Cuyck*, soo de selve by die vanden Raede van H. H. M. Prins *Maurits* op den 28. Meert 1613. geordonneert en gestatueert syn geweest, het welke door die vanden Raade van syne Excellentie den Prins van Oranje *Frederik Hendrik* den 9. January 1629. is uytgegeven geworden.

(9) Dit Reglement is gedateert den 29. Meert 1610.

(10) Ziet de aanteekeningen op Willem Hendrik Prins van Oranje, alwaar de renovatie van voorsz. ordonnantie te vinden is.

(11) Prins *Maurits* is gestorven den $\frac{13}{23}$ April tegens den avond tusschen vyf ende ses ueren des jaars 1625. oud zynde zeven en vyftig jaren vyf maanden en tien dagen. Le Clerc *Geschied. der Vereen. Nederl.* 2. *deel.* X. *boek pag.* 438. Aitzema *saken van staet en Oorlog over 't jaar* 1625. I. *deel.* V. *boek. p.* 383.

Syn Hoogheyt FREDERIK HENDERIK Prince van Orange (1) met het afsterven van syn broeder heer geworden der Stad Grave en lande van Cuyk vinde niet dat ooyt solemneel is gehult nog niemant nae hem, of dat hij eenige confirmatie van privilegien gegeven heeft: want is in syn tyt geduerig met den oorlog tusschen Spangien en de geunieerde Provintien beset geweest, daar in hy sig ook soo gequeten heeft, dat nae veel bekome lauwerkransen met regt den Nederlantsen Scipio genoemt mag worden, bysonder nadien door syn kloeke en heroique daden van oorlog gefeyden Koning bynae Monarch van Christenryk en Dominateur van Asia en Africa bedwongen is geworden met de voorsz.

voorsz. geunieerde Provintien den vreede te soeken en syn Souvereyniteit over de selve af te gaen. Ao. 1648. met het sluyten vanden vreede heeft de Koning van Spangien de pantschap der stad Grave en 's Lants van Cuyk met syn toebehooren aen 't huys van Orange geconverteert in eygendom (2), sulks die en haar Successeurs nu syn Domini directi (3) als becomen hebbende het plenum Dominium. Hy is den 14. Meert 1647. out 63. jaaren deser werelt overleden (4) en syn Soon (5) Wilhelmus is hem gevolgt.

AANTEKENINGEN

Op

FREDERIK HENDERIK,

Prince van Orange.

(1) Is den 4. April 1625. binnen s'Gravenhage getrouwt aan Æmilia Gravinne van Solms. Commelin *leven van Prins Frederik Hendrik. I. Deel, pag.* 7.

(2) Het XLIX. artykel, van het tractaat van Vrede tusschen den Doorluchtigsten en Grootmachtigen Prince Philips den Vierden van dien naam, Koning van Spanje &c. ter eenre, en de Hoog-Mogende Heeren Staten Generaal van de Geunieerde Nederlanden, ter andere syde, besloten in de Stad Munster den 30. January MDCXLVIII. handelende wegens de redemtie der pantschap, is van desen inhoud; Den voorsz. Heer Koning quiteert en renonceert aan alle pretensien van redemtie, en alle andere rechten en pretensien die hy soude mogen hebben, ofte pretenderen, in eeniger manieren op de Stadt van de Grave, Lant van Cuyk, syn aanbehooren en dependentien, oude Baronnie van Brabant, hier bevorens in pantschap gehouden, van wylen den Heere Prince van Oranje, van welke pantschap de redemtie is gequiteert en geconverteert in eygendom, en overgelevert, ten profyte van wylen den Heere Prince Maurits, in December 1611. by de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, als Souverains der voorsz. Stadt Grave, en Landt van Cuyck, volgens en in conformiteyt vande opene brieven daar op verleden, en in krachte van welke conversie en afstandt, de voornoemde Heere Prince tegenwoordig, syn Erven en successeuren, ofte des recht hebbende, sullen voor altyt gebruyken, de vollen ende geheelen eygendom, vande voorsz. stadt, ende Landen van Cuyck, met alle syn aanbehooren en dependentien.

(3) Terwyl syne Doorl. Hoogheid de Prins van Oranje en Nassau enz. enz. enz., tegenwoordige Heer ende Baron der Stad Grave ende Landen van Kuyk, is aangestelt tot Erfstadhouder, Kapiteyn en Admiraal-Generaal van alle de Vereenigde Nederlanden, sal het althans onnodig syn veel te redenneren over het Dominium directum, utile & plenum, mitsgaders hoe verre, de, by voorsz. acte van conversie der pantschap in eygendom, gereserveerde souvereiniteyt, sich soude konnen uytstrecken.

(4) Van Goor *beschr. der Stad en Lande van Breda I. boek. VI. Hoofts. pag.* 40. Prins *Frederik Hendrik* (: Hubner schryft in de 256. *tafel Henricus Fridericus*:) stierf, naa eene langdurende kwynende ziekte, in den Hage, op den veertiende van Lentemaandt (: Hubner *loc. cit.* 14. *May*:) 1647, in den ouderdom van drie-en-zestig jaaren. Commelin. *d. tract.* 2. *deel. pag.* 215.

(5) Van Goor op de aangehaalde plaets: Prins *Fredrik-Hendrik* trouwde in Grasmaandt 1625. met *Amelia*, dochter van Jan-Albert Graaf van Solms, welke hem eenen zoon en vier dochters ter wereld bragt: namentlyk *Willem*, geboren in den Hage den zeven-en-twintigsten van Bloeimaandt 1626; *Louise*, naamaals getrouwd met Frederik-Willem Keurvorst van Brandenburg; *Albertina-Agnes*, die huwelykte met Willem-Frederik Vorst van Nassau, Stadhouder van Vriesland; *Henriette-Katarine*, getrouwd met Georg-Jan Vorst van Anhalt-Dessau; en *Maria*, die in huwelyk tradt met den Paltsgraaf Lodewyk-Hendrik-Maurits Hertog van Simmeren. ziet ook Hubner *in de voorsz.* 256. *Tafel.*

WILHELMUS Prince van Orange vinde ook niet dat gehult is geweest of iets anders aangaande de Stad Grave en lande van Cuyk gedaan heeft, als dat hy Ao. 1649. siet No. 90. het backers gilde heeft geoctroyeert (1) en den 30. Meert 1650. No. 91. (2) het timmermans gilde. Hij is getrout (3) geweest met .... Dogter van Carel Stuart Koning van Engelant, en stierf den 6. Novemb. 1650. (4) latende syn voorn: Huysvrou bevrugt (5), welke den 14. dito gebaart heeft haaren eerst en eenig gebooren Soon Willem Henderik.

AANTEKENINGEN.

Op

WILHELMUS DEN TWEDEN,

Prince van Oranje.

(1) Hier is agter gevoegt een nader brief by den Amptman Burgemeesteren Schepenen en Raad der Stad Grave gegeven in 't jaar onses Heeren

ren 1655. den 24. Meert, als mede nog een resolutie genomen met gemeen consent en dat vanden Overdeken op den 3. Februarii 1702, welke de auteur noemt een schadelyke en impertinente conventie tusschen de backers en sonder de minste auhoriteyt.

(2) Is getekent in s'Hage den 23. Meert; waarop volgt een extract uyt de resolutien der Stad Grave vanden 31. December 1658.

(3) Commelin *Leven van Prins Frederik Hendrik 2. deel, pag.* 87. Prins *Willem* de II. is den 12. May 1641. met *Maria* oudste Dochter van Carel den I. Koning van Engeland getrouwt.

(4) Van Goor *beschr. van Breda pag.* 42. Deez Prins, naauwelyks bereikt hebbende den ouderdom van vier-en-twintig jaaren, wiert, in het einde van Wynmaandt 1650, zeer schielyk van eene geweldige kinder-ziekte overvallen, die met zoo veele hevigheid voortging, dat hy op den zesden van slagtmaandt van 't zelfde jaar, daar aan overleedt.

(5) De selve *loc. cit.* Prins *Willem* den II. van dien naam liet op zyn afsterven desselfs voorsz. huysvrouw zwanger naar, waar uit op den veertienden van slagtmaandt 1650, agt dagen naa zyn vaders dood, gebooren wierdt een zoon, welken men noemde *Willem-Hendrik*, en die zynen vader in alle deszelfs heerlyke en andere goederen opvolgde.

WILLEM HENDERIK Prince van Orange. Ik heb my niet voor van syn opvoedinge, deugden, dapperheyt, weerdigheyt en bevordering boven het bereik van syn voorvaderen H: L: M: Item hoe wonderlyk Gods voorsienigheyt met ontrent en door hem tot gemeen welvaaren vant Christenryk en beschermingе vande waare Gereformeerde Religie gewerkt heeft, ook niet van syn vrienden en vyanden hier het minste verhaal te doen, eensdeels om dat my daar toe niet bequaam vinde en ook ten dese myn oogmerk niet en is, andersints dat die substantiele materie door verscheyde andere genoegsaam is behandelt (1). Hy was in syn kintse minderjarigheyt onder de voogdye (2) van syn Vrou-Moeder, syn Grootmoeder de Princesse Amelia van Solms douariere de Nassou en van syn Cheurvorstel. Doorl. van Brandenburg syn behout Oom, by welkers regeering Ao. 1655. het school, en Ao, 1656. het Egt reglement is uytgegeven, welke byde om haar groote en om dat in druk overvloedig te becomen syn naegelaten heb hier by te voegen (3). Ao. 1659. siet hier achter No. 83. is de instructie voor dykgraaf en heemraden van Eesschareu en Gassel de Ao. 1570 geamplieert. Hy heeft Ao. 1669. No. 92. het schippers gilde tot Grave geërigeert en

geprivilegieert. Ao. 1683. siet per consequens van dit product (4) hadden de Magistraat van dese stad met die van Rotterdam boven en contrarie de lyst van syn Hoogheyt een verhoging van vragten aangestelt tot enkel beswaer vande borgerye, daer veel talmerye om was en daarom noyt effect gehad heeft. Hy heeft den 28. Octob. 1674. syn stad Grave die de Fransen twee jaaren beseten hadden nae een geweldig beleg verovert en wederom aan hem gebragt (5). Ao. 1675. siet No. 93, heeft hy een Reglement op 't stuk vande jagt gemaekt, die met de Fransen tyt int land van Cuyk heel geschonden was, en den 25. Juny (6) siet No. 94. nog een ander, 't sedert heeft het de borgeren der stad Grave ook niet soo breet geweest met het voorregt (7) dat sy wel eer door gansch Brabant hadden om hair met hair en veeren met veeren te vangen. Ao. 1677. siet No. 95. heeft hy het cramers gilde tot Grave geërigeert. In Novemb. vant voorsz. jaer is hy getrout (8) met Maria Stuart Dogter vanden Hertogh van Jork naemaals Koning van Engelant, synde een schoone en deugtryke Princesse. Hy heeft Ao. 1682. imiterende haar Hoog Mog: orders een confirmatoir placcaat uytgegeven tegen alle vagabonden en lediggangers hier van te groote insertie (9). Ao. 1683. No. 96. heeft hy een Reglement gegeven over de manier van procederen, politie, het voeren vande Schouwen, van uytsettingen en het doen van reeckeninge in den lande van Cuyk, 't geen bysonder goet is, maar weynig opgevolgt wort: onder anderen werden de Officieren art. 12. gelibereert van cautie te stellen vande proceduren en calangies die sy nomine officii bestaan, hoewel contrarie aande landkaart art: 2. (10). Item in het selve jaar siet No. 97. maakt hy het Reglement voor de Stokhouders en Ao. eod. No. 98. een Placcaet tegen de doodslagers en andere delinquanten. Hy heeft ook syn beampte tot Grave en in den lande van Cuyk een jaerlyxe recognitie van haar bedieningen geimponeert (11), maar hoe veel en ider nae proportie hebbe noyt onderstaen. Syn Hoogheyt is Ao. 1689. neven syn Gemalinne verheven tot de weerdigheyt van Koning en Koninginne van Engelant (12). Syn voorn: Egtgenoot is hem int begin vanden jaare 1695. door de doot ontrukt (13), sonder kinderen

by haar geprocreëert te hebben. Hy heeft Ao. 1698. No. 99. apparent op sub en obreptive soo maar geen abusive remonstrantien vanden lantschryver van Cuyk (14) een nieuwe lyst en verhooging van gerigts jura gegeven, dan al te excessief en beswaarlyk voor een bedorve lantie, want het is uyt veel nieuwe en gefingeerde posten 't samen geraapt, geëgaliseert niet ja somtyds boven de jura van de adelyke amptsgerigten in Maaswaal of Gelderlant ook hier en daar boven de Ordonnantie van den Staat, soo het daar by nog maar bleef, dan men protraheert veelmaal de expeditie en men doet sig betalen nae goetdunken. Dese lyst is in opsigt van de borgers der Stadt Grave ook speciaal contrarie aen haer privilegien van Hertog Carel, siet No. 46. en de Ordonnantie van onsen Koning selfs (15) siet fol. . . Ao. 1699. No. 100. impetreerde desen Lantschrijver bij de Ed. Mog. Heeren Raden van State een resolutie om onder hem voor genot vanden 60. penn: te consigneeren de coopspenningen provenierende van bij executie verkogte goederen (16), dit is in sommige gevallen præjuditiabel aen de crediteuren van desolate boedels. Ao. 1701. No. 101. expedieerde syn Majt. een placcaat, waer bij de secretarisen tegen de notarissen of wel tegen de quaatwillige onder dese laatste wierden gemaintineert, maar hebbe noyt gevonden dat de arme notarisen tegen de onderkruypinge vande secretarissen syn gesterkt, daar de capacityt vande eerste die vande laatste dog op veel plaatsen te boven gaat, en haar jura de gerigtelyke qualyk half bereyken. Den 19. Meert 1702. is desen grooten Vorst William Rex in syn Koninkryk van Engelant tot groote droefheyt van by nae al de werelt en noch grooter verlies van Europa en de gereformeerde Religie overleden (17). Van syn testamentaire dispositie (18) siet No. 102.

AANTEKENINGEN
Op
WILLEM HENDRIK,
Prince van Orange.

(a) Als door Valkenier *Verwert Europa*, Chevalier *Histoire de Guillaume III. par Medailles, Inscriptions, Arc de Triomphe &c.* Samson *Histoire de*

de Guillaume III. Halma *Toneel der Nederl.* 2. *deel bladz.* 334. *en* 335. *en meer andere.*

(2) Van Goor *beschr. van Breda bladz.* 42. *Willem Hendrik* Prins van Oranje, Heer der Stadt en Lande van Breda, bleef onder de voogdye van zyne moeder tot haar overlyden toe, voorgevallen den vyf-en-twintigsten van Wintermaandt 1660: wanneer zyne grootmoeder, Princes Amelia, de voogdye aanvaarde, en zich in de zelve zeer loffelyk gekweten heeft, doende den jongen Prins met veel zorg en vlyt optrekken, op eene wyze overeenkomende met zyne hooge geboorte.

(3) Dese Reglementen syn tegenwoordig soo overvloedig niet meer in druk te bekomen, waaromme, mitsgaders om meer andere redenen ik dienstig geoordeelt heb, de selve hier te laten volgen.

Het School Reglement luydt aldus:

School-Reglement,

Inde Steden, Landen, Heerlyckheden ende Dorpen van Syne Hoogheyt den Prince van Orange, ghelegen in Brabandt, onder de gehoorsaemheydt van desen Staet.

WILHEM HENDRICK, by der gratie Godts Prince van Orangien Grave van Nassau, Catsenellebogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Buyren, Leerdam, &c. Marquis van der Veere ende van Vlissingen, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Grave ende vanden Lande van Kuyck, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonck, Warneston, Arlay, Noseroy, Sint Vyth, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Nyervaert, Ysselsteyn, Steenbergen, Sinte Maertensdyck, Geertruydenbergh, Chasteau Regnard, de Hooge ende Lage Swaluwe, Naeltwyck, &c. Erf-Burghgraef van Antwerpen ende Besançon, &c. Erf-Marschalck van Holland, &c. Allen den geenen die desen sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. DOEN TE WEETEN, Alsoo het stuck vande Scholen ende School-Meesteren eene saecke is van alsulcken gewichte, dat in alle welgestelde Steden ende Plaetsen, daer op sonderlinge ordre en opsicht dient gestelt te worden, ten eynde de kinderen (wesende het zaet daer uyt alle gheschicktheyt inde Kercke ende Republycque te verwachten is) inde Christelicke Gereformeerde Religie, vreese des Heeren, ende alle sedigheyt ende gehoorsaemheyt mitsgaders in geleertheyt, goede konsten, elck naer syne gelegentheyt ende bequaemheyt mogen opgevoet ende optogen werden, tot Godts eere, welstant der Kercken, ende 't gemeene beste, ende tot troost ende welbehagen van een yegelick in 't generael ende particulier, die de vruchten daer van te verwachten hebben, ende genieten sullen by de Nakomelingen. SOO IST, dat Wy by deliberatie

tie ende goet-vinden van hare Coninckiycke Hoogheyt, mitsgaders van Hare Hoogheyt de Princesse Douariere van Orange, voor haer selven, ende als Gemachtighde van Syne Cheurvorstelycke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, Onse hoochge-eerde Vooghden, alle 't selve ernstelyck ter herten nemende, hebben boven de School-Ordre by Syne Hoogheyt den Prince hooch loffel. memorie onsen Heer ende Groot-Vader voor desen gestatueert binnen onse Stadt van Breda den dertichsten Maert sesthien-hondert drie-en-veertich, op nieuws dien-aengaende by forme van een Reglement, ghekeurt, geordonneert ende gestatueert, keuren, ordonneren, ende statueren by desen de Poincten ende Articulen hier naer volgende, omme in onse Steden, Heerlyckheden en Dorpen, ghelegen in den Hertochdomme van Brabandt achtervolght ende naer ghekomen te werden, ende namentlick in onse Stadt, Lande, ende Baronnye van Breda, in onse Stadt ende Baronnye van Steenbergen, in onse Heerlickheyt van 't Princenlandt, in onse Stadt vande Grave, Lande ende Baronnye van Kuyck, in onsen Lande ende Baronnye van Cranendonck, Stadt ende Heerlyckheyt van Eyndhoven, mitsgaders in onse Stadt ende Heerlyckheyt van Willemstadt. 1643.

I. CAPITTEL.

Vande qualiteyten ende bequaembeydt der Schoolmeesters.

I.

INden eersten, dat niemant wie hy zy, Man ofte Vrouwe, hem en sal vervorderen eenige Schole te houden, om de Kinderen Duyts, Françoys, ofte eenige andere Spraecken, Cyfferen, Reeckenen of Schryven te leeren, ten zy de selve naer behoorlyck ondersoeck ofte examinatie, eerst by ons daer van Acte verkregen hebben, op pene van te verbeuren voor de eerste Maent vyftich, voor de tweede Maent hondert guldens, voor de derde Maent twee hondert guldens, ende uyt onse Steden, Heerlyckheden, Vryheden, en Dorpen te moeten vertrecken, volgens de Politicque Ordonnantie ende School-Ordre geemaneert by onsen Heer ende Groot-Vader Prins Frederick Hendrick hooch loffel. mem. in onse Stadt van Breda den dertichsten Maert 1643.

II.

Ende soo veel aengaet de geene die nu alreede in 't Schoolhouden zyn ofte niet, die sullen binnen veerthien dagen na publicatie deses schuldich zyn, aende respective Gerechten over te brengen hare Acten ofte Commissien, die sy daer van alreede van ons souden mogen hebben verkregen, ende aen de selve bekent maecken de Spraecken ende anders wat sy den kinderen leeren, ende indien sy bevonden zyn, daer toe bequaem te wesen, van goeden naem, leven, ende conversatie, ende volgens dit ons Reglement ghequalificeert, sullen mogen in 't houden van hare Schole ende bedieninge van het Koster-Ampt voort varen, sonder van ons

 nieu-

nieuwe Acte van Commissie, of toelatinge te moeten hebben, mits hen dragende naer dese Ordonnantie.

III.

Die geene welcke tot Voorsangers ende Voorlesers voortaen van ons worden aen ghestelt, sullen alvooren sy inde bedieninge treden, ofte hun Acte gegeven werde, moeten werden geexamineert noopende hare bequaemheyt, door de Classe, of Gedeputeerde vande Classe, waer onder de Plaetsen, daer sy aen gestelt sullen werden, respective zyn resorterende, ende ghenoechsame qualificatie gebleecken zynde, sal haer als dan by ons verleent werden Acte ende Commissie in behoorlycke forme.

IIII.

Welcke bequaemheyt soo vande Schoolmeesters, Voorsangers ende Voorlesers respective onder anderen daer inne bestaet, datse niet alleen alle gedruckte Boecken, ende geschreven Brieven promptelyck lesen, een goede handt schryven, de Psalmen Davids bequamelick konnen singen, Reeckenen, maer oock vroome Godtsalige Lieden zyn, inde Fondamenten vande Christelycke Gereformeerde Religie wel ervaren, om de selve den Discipelen te konnen doceren, ende daer inne onderwysen, zynde met hare Huysvrouwen Ledematen vande Gereformeerde Kercke, hebbende een wel-gheschickte Familie, ende een goede metode om de Jeucht ten spoedichsten met een getrouwe neerstigheyt te konnen leeren.

V.

De albereyts aengestelde Schoolmeesters, ende alle die in 't toekomende sullen aen gestelt worden, sullen gehouden wesen te tekenen de Confessie ende Catechismus, volgens de practycque doorgaens inde Provintien respective, sedert den jare sestienhondert negentien gebruyckelyck; Ende yemant sulcks (meermaels daer over vermaent zynde) mochte weygeren te doen, sullen de selve worden gheremoveert, ende andere in hare plaetsen by Commissie van ons als vooren werden gesurrogeert.

VI.

Ende op dat de Schoolmeesters hare aenbevolen bedieningen te beter ende onverhindert mogen waer nemen, soo en sullen sy, noch hare Familien, geensints mogen Tappen, gelagen setten, gemeene Middelen pachten binnen ofte buyten hare Plaetsen, noch buyten hare Plaetsen mogen collecteren, noch eenige Politycque Officien bedienen, incompatibel met het School-ampt, of Neeringe ende hanteeringe doen, waer door de jonge Jeucht in 't leeren ende goede manieren eenichsints verhindert, ofte de Kercke ontsticht mochte worden.

VII.

Hare diensten moeten niet door andere, maer door haer selfs waer ghenomen werden, ende daer omme sullen haer niet mogen behelpen met Onder-Meesters, Sulcks dat sy haer daer door den Schooldienst in persoone souden onttrecken, ten ware by Sieckte, ofte eenige andere noodige affairen, ofte oock in groote plaetsen, daer eenen alleen niet wel alle de Kinderen en souden konnen waer nemen, mits dat de selfde On-

Onder-meesters haer naer dit Reglement reguleren, soo veel het haer aengaet, ten opsichte vande Kinderen te leeren, ende in de Religie te cathechiseren, met den aenkleven van dien.

II. CAPITTEL.

Van 't School houden.

I.

DE Scholen sullen 's morgens met het Morgen-Gebedt, ende 's Avonts met het Avont-Gebedt geeyndicht worden, ende duyren van des morgens ten achten, tot elf uyren, ende des achtermiddachs van een tot vier uyren, soo wel des Somers, als des Winters, alwaer 't oock datter weynich Kinderen quamen. Sullen oock de Schoolmeesteren, letten, of alle hare Scholieren in de Schoole tegenwoordich zyn, ende soo niet, vernemen naer de oorsaecke van haer afwesen, ende dan voorts naer bevindinge handelen.

II.

Sy sullen aen hare School-kinderen twee halve dagen inde Weecke, te weten Woensdach en Saterdach na de middach, ende twee Weecken in 't geheele Jaer tot Speel-dagen ende Vacantien mogen geven, ende niet meer, immers nimmermeer op Paepsche Feest-dagen.

III.

De Schoolmeesters sullen oock de kinderen van jonghs af, elck na zyn begryp en Jaren, metten eersten neffens het lesen, doen leeren het Vader Onse, de twaelf Articulen des Geloofs, de thien Geboden, het Morgen ende Avont Gebedt, mitsgaders het Gebedt voor ende na den Eten.

IIII.

Ondertusschen sullen sy oock de kinderen, als sy ter redelyckheyt konnen lesen, dagelyks met alle neerstigheyt fundamentelick leeren schryven alle veerthien dagen, ofte alle Maenden, nae de veelheyt der Schoolkinderen, een stichtelick Voor-dicht ofte Exempel geven, ende alle Maenden door eenen prys tot neerstigheyt op wecken.

V.

Ende niemant en sal mogen eenige Kaerte of Monster uyt hangen, dan met syn eygen hant ghemaeckt ende gheschreven, ende van die dingen die hem zyn toe gelaten om te leeren, ende daer toe hy bequaem is, ende dat om niemant te bedriegen, ende alle abusen te verhoeden, op de straffe van twaelf guldens.

VI.

Oock sullen sy gehouden zyn de bequaemste van de Scholieren, zynde vande Gereformeerde Religie, te doen leeren de Vragen in de Catechismus, die t'elckens op den Sondach in de Kercke verhandelt sullen werden, om aldaer publycquelick van haer op ghesetyt te worden, maer de kley-

ne kinderen sullen sy eerst leeren eenen compendium ofte kort begrip vande Catechismus, ende haer daer in oeffenen.

V I I.

Sy sullen oock op de Woensdagen, ende Saterdagen de voorsz. bequaemste kinderen in 't singen van Psalmen, ende over de Catechetische Vragen ende Antwoorden, so oeffenen ende prepareren, datse mede in de Kercke geschicktelick mogen singen, ende inde particuliere Kerckelycke Catechisatie met meerder veerdigheyt antwoorden, oock sullen sy haer inde Schoole laten lesen een Euangelii oft Epistel.

V I I I.

De School-Meesters sullen oock sorge dragen, dat de Schoolkinderen zynde van de Gereformeerde Religie, neerstich tot den publycquen Godtdienst komen, ende aldaer in goede ordre ende attentie de Predicatien aen hooren, om daer van ondervraecht zynde, elck na syne Jaren ende capaciteyt reeckenschap te konnen geven. Ende sullen de Predicanten, de Ouders, Voochden ende Vrienden, onder welckers opsicht de Schoolkinderen staen, yverich ende ghestadelick aen manen om hare kinderen dese ordre te onderwerpen.

I X.

Geen Schoolmeesters sullen eenige lichtveerdige, superstitieuse, ende de Gereformeerde Religie nadeelige of contrarierende Boecken mogen leeren, waer door de Jonckheyt soude mogen werden gecorrumpeert, dan alleenelick goede ende profytelicke Boecken, met waerheyt ende eerbaerheyt over een komende, (alles op arbitrale correctie) gelyck inde Geunieerde Provincien gebruyckelick is, ende volgens de Politycque Ordonnantie van onsen Heere ende oudt-Oom Prince Maurits hooch lofsel. memorie, in date den lesten July 1597. waer van de Classes respective een Lyste sullen maecken, ende aen de Schoolmeesters behandigen, welcke oock door hare Gedeputeerde in de visitatien, neffens de Predicanten, in loco, daer op gestadelick sullen letten, of byde Schoolmeesters dit na gekomen wert. Ende de Schoolmeesters die contrarie sullen bevonden worden te doen, sullen daer over eerst ernstelick worden vermaent, ende daer nae, blyvende ongehoorsaem, gesuspendeert van haren dienst ende gagie, na gelegentheyt van saecken, waer op wy willen dat strictelick by de Magistraten, Classis, ende Kercken raden respectivelick sal worden gelet.

X.

Geen van dese Schoolmeesters sullen inde Steden daer Latynsche Schoolen zyn, hen vervorderen eenige kinderen Latyn ofte Griecx te leeren, op de pene van twaelf guldens.

X I.

De discipline ofte straffe moet niet te sacht noch te wreet wesen, maer met een oochmerck van verbeteringe, ende discretie, naer den aert, teerheyt ende humeuren der kinderen gemodereert, ende dat alleenlyck volgens de ordinare School-discipline, met Roede en Placke, correspondeerende met de Huys-discipline van d'Ouders, welcke vande Predicanten

Extrait du Catholique des Pays-bas
Du samedi 21 fevrier 1829

" en parlant des provinces Septentrionales,
" nous avons dit qu'avant 1795, tous les
" instituteurs primaires devaient être
" protestants. à ce sujet on vient de nous
" envoyer une pièce fort curieuse, c'est
" un Réglement d'écoles pour la partie du
" Brabant qui appartenait autrefois aux
" provinces-unies; on l'a trouvé dans un
" ouvrage hollandais intitulé: Memorial ou
" Description de la Ville de Grave et du
" pays de Cuyck, par Didier paringet,
" utrecht. 1752.

" Voici quelques articles de ce réglement:
" Tous les instituteurs papistes s'abstiendront
" d'instruire la jeunesse, d'exercer leur metier
" de quelque manière que ce soit, sous peine
" d'une amende, pour la première fois de 50 flor.
" pour la deuxième fois de 100 flor, pour la
" troisième de 200 fl." Cette dernière citation
n'est pas exacte, voyez le recueil ou Reglement
susdit dans Paringet page 262, Vol.e 1.er
Chap.e 4. Art.e 1er

„ Nous defendons aussi expressément aux
„ instituteurs papistes, habitant notre territoire
„ de se rendre avec leurs écoliers dans des
„ Villages, écoles, Granges ou autres lieux
„ qui ne nous appartiennent pas, pour les
„ y instruire et ensuite revenir furtivement
„ avec eux. Ceux qui oseront faire cela,
„ seront d'abord punis, et en cas de récidive,
„ obligés de quitter le païs „ Art. 2 du
Chap. précité, page 262 & 263. Vol. 1er.

„ Les instituteurs (c'est à dire les instituteurs
„ Reformés et autorisés) ne permettront pas que
„ des enfans papistes apportent à l'école soit
„ Livres papistes, soit Chapelets, images, Christs
„ ou autres choses semblables. on ne permettra
„ pas qu'ils tourmentent les enfans réformés,
„ qu'ils les Calomnient ou damnent, ou qu'ils
„ leur inculquent que papereijen (nous ne
„ saurions rendre ce mot:) les enfans qui à
„ cet égard n'obeiraient pas aux reprimandes
„ de leurs Maitres seront chassés de l'école. „
Art. 12 Chap. 3 page 261 du Vol. Cité.

„ Ce Reglement est à la verité ancien, mais
„ on nous assure qu'il a été executé jusqu'à
„ l'époque de la Révolution.

„ Remarquons de plus que c'est dans un
„ païs tout Catholique que cette abominable
„ tyrannie s'exerçait. La Ville de Grave,
„ entre autres, sur une population d'environ
„ 2200 âmes, ne compte que 200 protestants. „

Courrier de la Meuse.

Nota: Ce Réglement est du 8 Juillet 1655
signé Marie & Amelie princesses d'orange,
et rappelle dans son préambule le Reglement
pris sur la matière à Breda le 30 Mars
1643 par l'aïeul de Guillaume Henri prince
d'orange, Comte de Nassau. &.

ten by ghelegentheyt daer toe vermaent sullen worden; Ende sullen de Ouders hare kinderen aende Meesters soo over geven, om van de selve onderwesen, ende wegens hare fauten ghestraft te worden, sonder daer over ontsteltenisse te maecken.

XII.

De Schoolmeesters sullen niet toe laten, dat de Paepsche kinderen inde Schoole souden brengen eenige Paepsche Boecken, Roose-Kranssen, Beeldekens, Crucefixen, Schilderytjes, of yets dergelycke, of datse de Gereformeerde kinderen souden quellen, lasteren, verdoemen, ofte eenige Paperyen in planten. Ende de kinderen die hier inne tegen de vermaninge vande Meesters souden willen voortgaen, sullen uyt de Schole geset worden.

XIII.

Sy sullen oock sorge dragen, dat de School-kinderen haer niet en komen te verloopen, of in de Scholen, of als sy naer huys gaen, in 't misbruyck van des Heeren heylige naem, in vloecken, sweeren, lasteren, ontuchtig spreken, stelen, liegen, dobbelen, Kaert spelen, datse malkanderen niet slaen, by-namen geven, hare, of hare Ouders ofte Vrienden fauten onderling niet verwyten, ofte eenige andere ongeregeltheyt, oneerbaerheyt, ontuchtigheyt ende dertelheyt, met te loopen speelen, tieren, gebaeren, vechten ofte roepen, ende so voorts (tegen de sedigheyt ende Godtsaligheyt strydende) en plegen.

XIIII.

Maer ter contrarien sullen voor al bevlytigen om de kinderen inde vreese des Heeren, ende goede manieren allenthalven binnen ende buyten de Schoolen te onderhouden, ende datse haer Ouders, Magistraten, Predicanten, Meesters, ende alle eerlycke Luyden, besonder die in Officie ende Staet zyn, behoorlicke eer ende respect bewysen, waer inne de Schoolmeesters haer met een goet exempel sullen voor gaen.

XV.

Daer Combinatien zyn, sullen voor al de Schoolmeesters ende Kosters ghehouden zyn hare Predicanten in die Plaetsen te vergeselschappen, ende oock het haere tot stichtinge der Gemeente by te brengen.

XVI.

De School-Meesteren, Knechtkens ende Meyskens leerende, gaende ende komende ter Scholen, sullen daer toe moeten hebben soodanige bequame Plaetsen, datse van malkanderen tot eerbare tuchtigheyt ghescheyden mogen blyven, ende gheleert worden. Ende die Jongers in de Kost houden, en sullen geene Dochters daer by in hare Huysen mogen houden boven de negen ofte thien Jaren oudt, ende d'andere by de Dochters geene Jongers boven de twaelf of derthien Jaren oudt, op pene van ses guldens voor elck kint.

III. CAPITTEL.

Tractementen ende Emolumenten.

I.

ENde om de voorschreve Schoolmeesters in dit eerlick ende noodich werck te verwackeren, so sullen onse Rentmeesters, ende andere die haer betalen, in 't geheel ofte ten deele, ghehouden wesen aan haar de geassigneerde Tractementen van drie Maenden tot drie Maenden precisely ck te betalen. Sy sullen oock van yder Scholier de Schole frequenterende, ter Maent tot School gelt ghenieten, 't geene volgens de practycke ende ghewoonte, inde respective Plaetsen nu gegeven wort, 't welk oock op synen tydt sonder tegenspreken sal moeten werden betaelt. Ende indien eenige Kinderen van haer Ouders ter Schoole besteet zynde, maer vier of vyf dagen t'School gegaen hebbende, of t'huys bleven, ofte elders t'School gingen, sal daer voor nochtans moeten betaelt worden de volle Maent.

II.

Sullen daer-en-boven tot laste vande Dorpen daarse aen ghestelt zyn, ghenieten vrye bequame Wooningen, ende oock de baten ende profyten, soo van 't leeren van arme Kinderen, als van 't luyden ende begraven der dooden (namentlick die Schoolmeesters, ende Kosters tegelyck zyn) daer toe van outs staende, ende soo als de voorgaende hebben genooten. Ende sullen de respective Officieren ende Gerichten, de goede hant hebben te bieden, dat dit alles naer gekomen werde.

III.

Vorders sullen de Dorpen gehouden zyn (tot noodige onderwysinge vande Jeucht) goede ghelegene bequame School-huysen, ende wat voorts daer toe gherequireert wort, te bestellen, ende te onderhouden. Indien de Regeerders der Dorpen in desen mochten blyven in gebreecke, worden de Hooft-Officieren respective belast ende geauthoriseert sulks te doen tot laste van de Dorpen.

IIII. CAPITTEL.

Wie geen Schoole mogen houden.

I.

ALle gewesene Paepsche Schoolmeesters, sullen haer onthouden vande jonge Jeucht te leeren ende te onderwysen, ofte eenichsints het Schoolmeester-Ampt te exerceren, in wat manieren het soude mogen zyn, op pene van contrarie doende, voor d'eerste reyse te verbeuren de somme van vyftich guldens, voor de tweede reyse hondert guldens, voor de derde reyse op arbitrale correctie.

II.

Wy verbieden oock expressely ck de Paepsche School-meesteren, noch on-

onder Ons ghebiedt woonende, met de Kinderen uyt soodanige plaetsen nae buyten te gaan, nae Dorpen, Schoolen, Schuyren, of andersints buyten onse ghehoorsaemheyt leggende, aldaer de voorsz. kinderen te onderwysen, komende dan met de selve t'elckens wederom te rugge. Ende sullen de selve, welcke sulcx voortaen doen, terstont uyt hare Plaetsen werden geremoveert, ende arbitralick gestraft, ende meermaels doende, uyt onse Landen moeten vertrecken.

III.

Insgelycken sullen geene Schoole mogen houden eenige Papen, Monnicken, Mennoniten, Nonnen, Bagynen, Sectarisen, noch yemant anders, 't zy Man, ofte Vrouwe, niet zynde vande ware Gereformeerde Religie, ghequalificeert, bequaem, ende wettelyck toe gelaten, gelyck vooren, op pene in 't voorgaende Articul gestatueert.

IIII.

Wy en willen oock niet, dat eenige by ofte Winckel-Scholen, om te leeren lesen, ofte schryven, sullen werden ghehouden by de Paus-ghesinden, ofte andere Sectarissen, Mans ofte Vrouws Persoonen, in 't privé ofte publycq by de Huysen, ofte in School plaetsen, op Sondagen of Paepsche Heylige dagen, by avonden ofte ontyden, 't zy in Bagyne ofte Nonne Cloosters, of particuliere huysen, onder schyn van te leeren Nayen, Breyen, Spinnen, op Instrumenten spelen, of andersints, op pene vooren gestatueert.

V. CAPITTEL.

Koster-Ampt.

AEngaende het Koster-Ampt, 't zy dattet by de Schoolmeesters ofte Kosters famentlyck ofte apart bedient wordt, moet insgelycken wel ende na behooren waer genomen werden.

I.

Soo sullen sy dan de Kercken, ende Kerck-hoff, Boecken ende Stoelen, ende alle ghereetschap de Kercke toe behoorende, wel bewaren ende gade slaen, de Kercke ten allen drie Maenden, ofte soo dickwils het sal noodich wesen, uytkeeren, Bancken, Wanden, Predick-stoel, wel reynigen, op het open ende toe doen der Kercke ter rechter tydt passen, en alle insolentien ende disordre, die in en ontrent de Kercke mochten gheschieden, weeren ende beletten.

I I.

Oock sullen sy op het Uyr-werck wel passen, 't selve behoorlyck stellen, smeeren, ende ter rechter tydt slaen laten, de onachtsame ende ongehoorsame sullen hier over van de Regeerders der Plaetsen worden aen ghesproocken, welcke de soodanige oock sullen mogen onthouden de baten ende profyten daer toe staende.

Op

III.

Op de Predick-dagen sullen sy haer sonder consent niet absenteren, in tydts tot den Godts-dienst alles besorgen wat haer te doen staet. De Klocken ter behoorlycker ende ghewoonelyker tydt (vermydende alle superstitieuse abusen, gelyck mede op andere dagen) luyden. 't Geene tot de bedieninge der Heylige Sacramenten noodich is, in tyts besorgen, ende voort van hare Predicanten van tydt tot tydt verwachten ende vernemen, of yet anders aengaende den dienst ende Kercke by haer te doen soude staen. Insgelycken sullen sy, geduyrende de Consistoriale, Classicale, ende andere Kerckelycke Vergaderingen, neerstich op passen, ende getrouwelyck verrichten 't geene haer vande selve belastet wort.

IIII.

Eyndelick sullen de School-meesters ende Kosters, hare Magistraten, Predicanten, Kercken-Raden, ende de Classis respective, onder welckers opsicht sy staen, in allen voorvallen, soo in desen niet punctuelick mochte wesen geexpresseert, gehoorsamen, alles op pene van suspensie, ofte deportement tegens de ongehoorsame, nae gelegentheyt van saecken.

De Breucken ende Boeten in desen vermelt, sullen voor een derdendeel ten profyte vanden Officier, een derdendeel voor den Aenbrenger, ende een derdendeel voor den Diaconye-Armen in loco, bekeert ende betaelt worden.

Behoudende aen Ons t'allen tyden d'interpretatie, vermeerderinge en verminderinge van dit Reglement t'onser discretie en goet vinden, soo als wy naer gelegentheyt van tyden ende saecken sullen bevinden te behooren. Ende ten eynde niemant hier van ignorantie en pretendere, ordonneren ende bevelen wy, dat dese alomme in onse Steden, Vryheden, Dorpen ende Heerlyckheden in den Lande van Brabant sal werden gepubliceert.

Gedaen onder onsen grooten Zegel, ende de Signature vande Hoochgemelte onse Hoochden, in 's Graven-Hage desen achtsten, ende tot Berlyn den achtienden July 1655.

Was onderteeckent,

Marie. ende Amalie P. d'Orange.

Leger stont,

Ter Ordonnantie van Hare Hoogheden.

Ende gecontrasigneert

L. Buysero.

Hebbende onder uyt hangen een groot Zegel in rooden Wassche aen een dubbelde Koorde, gevlohten van Gout, Zilver ende blauwe Zyde.

Sub-

Subſtantie van 't School-Reglement, in de Steden, Landen, Heerlyckheden ende Dorpen van ſyne Hoogheyt den Prince van Orangie, gelegen in Brabant onder de geboorſaemheyt van deſen Staet.

Eerſt de Motiven.
Daer naer den inhoudt van 't School-Reglement, beſtaende in vyf Capittelen.

I. CAPITTEL.

Vande qualiteyten ende bequaemheyt der Schoolmeeſters.

Dit Capittel beſtaet in ſeven Articulen.

Art. 1.
Datſe moeten hebben behoorlycke Acte.
Pæne tegens die ſonder ſoodanige Acte School houden.

Art. 2.
Eerſt te examineren hare Commiſſie.

Art. 3.
Te examineren hare bequaemheyt.

Art. 4.
Waer inne hare bequaemheyt moet beſtaen.

Art. 5.
Datſe moeten ondertekenen de Confeſſie ende Catechismus.
Pæne tegens die dat weygeren te doen.

Art. 6.
Van wat functien ſy haer moeten onthouden.

Art. 7.
Of, wanneer, waer toe, ende hoedanige Onder-Meeſters ſy mogen gebruycken.

II. CAPITTEL.

Van 't School houden

Dit Capittel beſtaet in ſeſthien Artyckelen.

Art. 1.
Op wat uren 's daeghs School te houden.
Te letten of de Scholieren tegenwoordich zyn.

Art. 2.

Vande Speel dagen 's Weecks ende Jaerlycx.

Art. 3.

Ordre vande Jeucht te onderwysen inde ware fondamenten der Christelycke Religie.

Art. 4.

Ordre in haer te leeren schryven.

Art. 5.

Hoedanige Caerte een Schoolmeester sal mogen uythangen.

Art. 6.

De wyse ende maniere in haer te oeffenen in den Catechismus ende in wat compendia.

Art. 7.

Ordre in haer te leeren singen.
Catechiseren.
Te lesen Godts Woort.

Art. 8.

De Gereformeerde School-kinderen inde Kercke te brengen, ende tot wat eynde.
De ouders ende Voochden daer toe te disponeren.

Art. 9.

Wat Boecken niet te leeren.
Eene Lyste te maecken van geoorloofde Boecken.
Die te visiteren.
Pæne tegens de Overtreders.

Art. 10.

Dat geen van dese Schoolmeesters in de Steden daer Latynsche Schoolen zyn, de kinderen sullen mogen Latyn of Griecx leeren.

Art. 11.

De hoedanigheyt vande School-discipline.
Den plicht der Ouderen daer inne.

Art. 12.

Wat Paperyen uyt de Scholen te weeren.
Ordre tegens de wederhoorige Paepsche kinderen.

Art. 13.

Welcke andere sonden in de Schoole te weeren.

Art. 14.

Op wat deuchden ter contrarie te letten.

Art. 15.

Dat de Schoolmeesters ende Kosters, ook de Predicanten sullen vergeselschappen inde Combinatie-Predicatien.

Art. 16.

Ordre in 't sitten der Scholieren inde Schoole.
Ende op de geene die in de kost gaen.

III. CA-

III. CAPITTEL.

Vande Tractementen ende Emolumenten.

Ende bestaet in drie Articulen.

Art. 1.
Ordre tot precise betalinge der Schoolmeesters.
Haer School-gelt.
Oock als de Kinderen in een nieuwe Maent in getreden zyn.
Art. 2.
Hare vrye Wooningen.
Hare Emolumenten.
Hare maintenue daer inne.
Art. 3.
Ordre tot bequame School-huysen.
Ordre tegens de gene die daer van in gebreecke blyven.

IIII. CAPITTEL.

Wie geen Schoole mogen houden.

Ende bestaet in vier Articulen.

Art. 1.
Ordre ende pene tegens het School-houden der Paepsche gewesene Schoolmeesteren.
Art. 2.
Datse oock niet en mogen met de Paepsche kinderen gaen School houden op Plaetsen buyten desen Staet.
Art. 3.
Wie meer 't School houden verboden wort.
Pænen tegens alle soodanige,
Art. 4.
Ordre ende pene tegens alle By ende Winckel-Scholen.

V. CAPITTEL.

Koster-ampt.

Ende bestaet in vier Articulen.

Art. 1.
Waer inne het Koster-ampt bestaet.

Art. 2.

Ordre tegens de onachtsame ende ongehoorsame.

Art. 3

Van haer Ampt in 't bysonder op Predick-dagen.
In het Luyden.
Als men de Sacramenten bedient.
Voorts in alle Kerckelycke by-een-komsten.

Art. 4.

Onder wiens opsicht alle Schoolmeesters ende Kosters sullen staen, Ende onder wat pene.

Het Echtreglement is van desen inhoud:

Echt-Reglement.

Over de Steden, Landen, Heerlyckheden, ende Dorpen van Syne Hoogheyt den Prince van Orange, gelegen in Brabandt, onder de gehoorsaemheyt van desen Staet.

WILHEM HENDRICK, by der gratie Godts Prince van Orange, Grave van Nassau, Catsenellenbogen, Vyanden, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam, &c. Marquis vander Vere ende van Vlissingen, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Grave ende Lande van Cuyck, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonck, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vyth, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Nyervaert, Isselsteyn, Steenbergen, Ste. Martensdyck, Geertruydenbergh, Chasteau Regnard, de Hooge ende Lage Swaluwe, Naeltwyck, &c. Erfburch-Grave van Antwerpen ende Besançon. Erf-Marschalck van Hollandt, &c. Allen den geenen die dese sullen sien ofte hooren lesen, Saluyt. *Doen te weten*, Alsoo wy noodich ende dienstich gevonden hebben tot onderhoudinge van goede ordre ende Policie, in Onse Steden, Landen, Heerlyckheden ende Dorpen gelegen in Brabandt, onder de gehoorsaemheyt van desen Staet, te statueren een Echt-Reglement, waer naer onse Ingesetenen ende Onderdanen in onse voorsz. Steden, Landen, Heerlyckheden ende Dorpen haer voortaen sullen hebben te reguleren. SOO IST, dat wy by deliberatie ende goet vinden van Hare Konincklycke Hoogheyt, mitsgaders van Hare Hoogheyt de Princesse Douariere van Orange, voor haer selven, ende als gemachtichde van Syne Cheurfurstelycke Doorluchtigheyt van Brandenburgh, onse hooch-gheeerde Voochden, hebben boven de Politicque Ordonnantien by onse Voorsaten voor desen ghestatueert, op nieuws by forme van Reglement gekeurt, gheordonneert ende gestatueert, soo als wy keuren, ordonneren ende statueren by desen, de Poincten ende Articulen hier naer volgende, omme in onse voorsz. Steden, Landen, Heerlyckheden ende Dorpen gele-

gen inden Hertochdomme van Brabandt, achtervolght ende nae ghekomen te werden: Ende namentlyck in onse Stadt, Lande ende Baronnie van Breda, in onse Stadt ende Baronnie van Steenbergen, in onse Heerlyckheyt van Princelandt, in onse Stadt vande Grave, Lande ende Baronnie van Cuyck, in onsen Lande ende Baronnie van Cranendonck, Stadt ende Heerlyckheyt van Eyndhoven, mette Dorpen ende Plaetsen daer onder ghehoorende, mitsgaders in onse Stadt ende Heerlickheyt van Willem stadt.

I.

ALle Persoonen, van wat staet, conditie, gemoet, ofte ghesintheyt sy zyn, die hen nae de publicatie van desen, ten Houwelyck willen begeven, sullen ghehouden wesen, in persoon, ende ten overstaen van Ouders, Voochden, Bloetverwanten, of andere eerlycke Getuygen te compareren voor de Magistraten, Commissarisen vande Houwelycksche saecken, ofte Kercken-Raden, soo wel in de Steden, als ten platten Lande, ende aldaer versoecken, dat hen drie Houwelycksche Proclamatien ghegunt sullen werden.

I I.

De inschryvinge vande Geboden sal gedaen worden by de Magistraten, Commissarissen vande Huwelycksche Saecken, ofte Kercken-Raden, soo wel inde Steden als ten platten Lande, daer de Versoeckers beyde woonen ofte resideren, ende laetst een Jaer ende ses Weken hebben gewoont ofte gheresideert, ofte ter plaetse van yders voorsz. wooninge ofte residentie, by aldien syluyden onder verscheyden Jurisdictien woonen ofte resideren.

I I I.

Van wegen het Gerechte sullen altydt over de inschryvinge van de Geboden moeten staen ten minsten twee vande Schepenen, met den Secretaris, ofte in syn afwesen, syn geswooren Substituyt ofte Klercq. Inde Steden sal de inschryvinge vande geene die inde Kercke willen trouwen, voor de Kercken-Raedt moeten gheschieden, ofte ten minsten voor den Predicant, ende twee Ouderlingen: Ende ten platten Lande voor den Predicant, een Ouderlingh, ende een Diakon, waer geen Kercken-Raedt en is, alleen voor den Predicant, waer geen Predicant en is, voor den nabuyrigen Predicant, die als dan in *in loco* komen sal, ofte den Predicant, ofte Proponent die de vacerende Plaetse waer neemt, ende dat ten overstaen van den Kercken-Raedt, ofte eenige van dien. Ende indien daer geen Kercken-Raedt en is, ten overstaen van twee vande geschickste ende gequalificeerste Ingesetenen, zynde vande Gereformeerde Religie.

I I I I.

Geen vande Roomsche Geestelyckheyt, of van eenige Secte, soose mogen ghenaemt zyn, sullen haer onderwinden yemandt in ondertrouw op te nemen, te trouwen, ofte hertrouwen, op pene voor de eerste reyse, dat alle de soodanige de plaetse harer wooninge, ofte residentie,

terstont sal worden ontseyt: Ende indien sy van Ons eenige alimentatie genieten, datse *de-facto* daer van sullen vervallen zyn, ende voor de tweede reyse, datse uyt onse voorsz. Steden, Landen ende Heerlyckheden sullen gebannen worden, sonder daer immermeer weder te mogen in komen, ende soodanige ondertrouwe sal daer en boven nul, ende van geender waerde zyn, ende niemant hem vervorderen, daer op eenige proclamatie ende solemnisatie te doen: Ende die haer by soodanige laten ondertrouwen, ofte oock daer toe raet en daet gegeven hebben, sullen verbeuren hondert Carolus guldens.

V.

De inschryvinge sal altydt, ende alleenlyk worden ghedaen in publycque Plaetsen voor de Gerechten, ofte voor de Commissarisen van 't Houwelyck, op de Stadthuysen, ofte ter plaetse daer men voortaen het Gerechte houden sal. Voor de Predicanten ofte Kercken-Raden inde Consistorie, ofte Kercke daer men ghewoon is Kercken-Raedt te houden, op pene van vyftich guldens.

V I.

Die voor de Wet ofte Commissarisen voorsz. inde Steden daer des gebruykelick is, in geschreven werden, sullen ghehouden zyn te betalen twee guldens thien stuyvers, sonder eenige afkortinge. Die inde Kercke in ghe schreven werden, sullen oock de Diaconie Armen gedencken, ende sal daer toe een Busse in alle Kercken zyn, om de Aelmoessen daer in te ontfangen, ten profyte vande voorsz. Armen, te distribueren door de geene soo gebruyckelick is.

V I I.

De inschryvinge sal inde Steden by de Gerechten, ofte Commissarisen voorsz. ende ten platten Lande by de Predicanten, in voegen als vooren, maer eens des Weecks geschieden, namentlick des Saterdaeghs, ende dat nimmermeer voor Sonnen opganck, ofte naer Sonnen onderganck; Maer inde Steden ende Plaetsen daer Avont-Predicatien in gebruyck zyn, sal die oock mogen ghedaen worden nae de Avondt-Predicatie.

V I I I.

Soo wie by nachte ofte ontyde yemandt inschryft, ofte hem ten Houwelycke laet in schryven, sullen verbeuren elck vyftich guldens, ende soodanige inschryvinge sal nul ende van onwaerden zyn. Indien buyten desen ordinaris dach inde Weecke yemandt soeckt in geschreven te worden, ende daer toe pregnante redenen syn, waer van de Magistraet ende Kercken-Raedt respective elck in den haren sullen oordeelen, soo sullen de leges van de inschryvinge tot profyte vanden Gerechte, ofte de Commissarisen, ende Armen, worden verdubbelt. Doch inde Kercke sal 't selve geschieden *gratis*, met recommandatie van een meerder Aelmoesse, ten profyte van den Armen als vooren.

I X.

Inde inschryvinge sullen de Gecommitteerden van de Gerechte ofte de Commissarisen, sorchvuldighlyck acht geven, dat alles sonder lichtveerdigheyt, sonder dronckenschap, nuchteren, eerbiedelyck, ende in des Hee-

Heeren vreese toe gae, ende beletten, dat voor, ende geduyrende des inschryvinge, geen stercken dranck geschoncken, ende ghedroncken werde, op pene van die contrarie doet, te verbeuren xxv. guldens.

X.

Niemandt sal hem vervorderen inde Steden ofte ten Platten Lande, de Bruydegoms ende Bruyts in het in schryven ofte trouwen, in het gaen na den Gerechte ofte Kercke, ofte in het weder keeren nae Huys, nae te roepen, te schutten ofte te schatten, 't zy in het gesellen der selve van ofte naer Huys, met Roers, ende die af te schieten, ofte met het schencken van stercke Wateren, Bier ofte Wyn, 't zy int afvorderen nae gedane inschryvingen, ofte Tróuw, van Ry-Bieren, ofte Boxem-Bieren, ofte quansel Bieren, ofte wat naem soodanige quade ghewoonten ende insolentien mogen hebben, op pene dat alle de geene die sulcks doen, voor de eerste reyse verbeuren sullen yeder twaelf gulden, voor de tweede reyse vier en twintich gulden, voor de derde reyse hondert gulden, ende noch arbitralick daer en boven gestraft. Ende sullen de Ouders voor de Kinderen, ende de Heerschappen ende Officiers voor de Knechten, Maechden ende Soldaten moeten instaen. Ende indien de Bruydegom ofte Brnyt, ofte hare Vrienden, directelick ofte indirectelick daer toe yets contribueren, voor, in, ofte naer het in schryven ofte Trouwen, onder wat pretext het oock zy, soo sullen sy verbeuren vyf en twintich gulden yder.

X I.

In het in schryven sal men neerstich ondersoeck doen van de Contrahenten ghewoonlycke Namen, Toe-namen, qualiteyten, Woon-plaetse, tydt van residentie ofte wooninge, ouderdom, offe vrye Persoonen zyn, vry van anderen, offe minder ofte meerderjarich zyn, ende na de gelegentheyt van Jaren, of de Ouders ende Voochden het Houwelyck toe staen, ofte, ende hoe nae sy malkanderen bestaen in bloede ofte Swagerschap, offe sonder bedwanck, simulatie ende bedroch met malkanderen inden Echten Staet willen versamelen, offe niet te voorens ghetrouwt zyn gheweest, ende waer, voor wien, ende wat blyck van de Aflyvige, voornamentlyck sal men letten op de Vreemdelingen, ende die inde Militie dienen, ende wat meer tot voorkominge van alle beletsel, ende wettelycke inspraecke ordinaris in een welgestelde Regieringe ghevraecht pleecht ende behoort te worden, om in voorval van saecken de inschryvinge te accorderen, differeren, ofte oock geheelyck af te slaen, met kennisse ende goet vinden vande Magistraet der Plaetse.

X I I.

Nae dit ondersoeck by de Gerechten ofte Commissarisen, ofte in haren name by den Secretaris, aldus gedaen zynde, sal men de Bruydegom ende Bruyt voor het laetste af vragen, offe beyde voor Godt ende haerlieden verklaren, alles alsoo te zyn, als sy hebben geantwoort, ende voornemens zyn, als de Geboden sonder wettelycke inspraecke of oppositie gegaen zyn, haer inden Echten Staet metten eersten te laten bevestigen. Daer op sy beyde eyndelick sullen moeten Jae seggen.

De

XIII.

De onderſoeckinge, ende de inſchryvinge in manieren voorſz. voltrocken, ende alles wel bevonden zynde, ſoo ſullen de Namen, Toe-namen, ende qualiteyten van den Bruydegom ende Bruyt, dieſe hebben, ende de woon- ofte reſidentie-plaetſe aengeteeckent worden in een Houwelycx-Boeck, daer toe by de Magiſtraten, ende in de Kercken te houden.

XIIII.

Ende in 't byſonder, ſullen oock de Secretariſen ende Predicanten houden een pertinent Regiſter van alle voorvallen, ſoo dagelycx ontrent de inſchryvingen, ende 't geven van Geboden ofte ſolemniſatien van Huwelycken voor komen, om alle tydt te konnen dienen van bericht, die ende daer 't van noode ſal zyn.

XV.

De Proclamatien vande Ondertrouwden ſullen gedaen werden op drie achter een volgende Sondagen, inde Kercken door den Predicant, een Proponent, ofte oock by beyder afweſen door den Voorleſer: Op het Stadthuys, ofte ter plaetſe van het Gerechte, door den Secretaris, ſyn Subſtituyt, ofte oock by beyder afweſen door den Vorſter.

XVI.

Ende ſal de Proclamatie by die van den Gerechte voortaen gheſchieden met deſe woorden: De navolgende Perſoonen ſullen vergaderen inden Huwelycken Staet, als N. N, &c. Ende ſo yemant eenige letſelen ofte hinderniſſen, 't zy van Bloede, Swagerſchap, ofte voorgaende beloften, waer door 't Huwelyck egeenen voortganck en ſoude behooren te hebben wil voorwenden, die ſal 't ſelve in tyts hebben bekent te maecken daer het behoort.

XVII.

De Kerckelycke Proclamatien ſullen ſo wel gedaen worden inde Combinatie-plaetſe als inde Parochie-Kercken, als de Ondertrouwde beyde, ofte een van beyden, daer woonachtig zyn, ofte laetſt een Jaer ende ſes Weecken gewoont hebben.

XVIII.

't Welck oock ſal gevolcht worden, indien een van beyden in andere Plaetſen, onder deſen Staet gehoorende, woonachtig is, ofte leſt een Jaer ende ſes Weecken gewoont ſal hebben. Ende ſullen extracten vande ghedane inſchryvinge debité moeten werden vertoont ende over gelevert, geautentiſeert zynde met de hant vande Secretaris, ofte Predicanten reſpective, daer de inſchryvinge gedaen is, om alle bedroch te beter voor te komen.

XIX.

Op bloote inſpraecke en ſal geen Predicant ofte Secretaris van den Gerechte, ofte de Commiſſariſen van Echt-ſaecken, de Proclamatien mogen op ſchorten, maer de Oppoſanten geweſen worden tot het Collegie des Magiſtraets, ende hare ordre ende laſt gevolcht in het op ſchorten, ofte niet op ſchorten der Geboden.

XX.

XX.

Ende indien de Magistraet verstaet tot opschortinge, soo sal de selve het verschil metten eersten, immers ten langsten binnen veerthien dagen daer naer, ofte metter min, ofte met uytspraeck af doen, ende den Opposant in 't ongelyck ghestelt zynde, sullen de Proclamatien en solemnisatie haren behoorlycken voortganck hebben, ten zy in cas van Appel ofte Reformatie, in welcken gevalle de uytsprake van hooger Rechter sal moeten werden uyt gewacht.

XXI.

Soo wie ter quader trouwen, ende sonder apparent fondament de Geboden sal hebben geschut, sal verbeuren vyftich guldens, ofte meerder, nae gelegentheyt vande Persoonen, tot profyt vanden Armen, ende daer en boven arbitralyck werden gecorrigeert, behoudens evenwel partye gheinteresseerde syne actie van injurie, tegens de geene die de Geboden temerairlick sal hebben geschut.

XXII.

Indien een van beyde der Ondertrouwde, voor, in, ofte nae de Proclamatien d'andere lichtvaerdelyck laet sitten, blyvende ongetrouwt, ofte oock surreptitie met een ander vleeschelick converserende, ondertrouwende, ofte trouwende, sonder blyck, door behoorlycke rechtvorderinge van voorgaende beloften, ende ondertrouw, wettelyck ontslagen te zyn, soo sal de geinteresseerde syne parthye ter eerster instantie beklagen, daer by sich d'Officier oock *ex Officio* sal voegen, ende die nae uytsprake bevonden wort lichtvaerdelyck ende malitieuselick gehandelt te hebben, sal, boven de penen in de beschreven Rechten noch arbitralick worden gestraft.

XXIII.

Wanneer de drie Proclamatien sonder wettelycke inspraecke gegaen zyn, ende niet eerder, so sullen de ondertrouwde haer moeten laten in segenen inden Echten Staet, immers ten langhsten een Maent nae de derde Proclamatie, ten zy by Siekte, ofte andere nootsaeckelickheyt, daer op wy willen dat scherp reguard sal werden genomen by de Officiers, ende Gerechten respective.

XXIV.

Ende sullen de Secretarissen ende Predicanten over al gehouden zyn alle vierendeel Jaers aende respective Magistraten over te leveren eene Lyste vande geene die ongetrouwt blyven sitten, om die tot het trouwen te dwingen, ofte te straffen als hier volght.

XXV.

Soo wie langer als een Maendt nae ghedane Proclamatien, ende wettelyck onverwacht voorval ende beletsel, daer van de Magistraet respective oordeelen sal, blyft ongetrouwt, het zy datse t'samen woonen, ende converseren als Echte Luyden, ofte niet, sullen voor de eerste Maent elck (ten zy blycke vande onnooselheyt van de eene parthye) verbeuren eene mulcte van vyftich guldens, voor de tweede Maent hondert guldens, ende in de derde Maendt een mulcte van twee hondert guldens,

ende soo verre sy langer blyven ongetrouwt, sullen sy daer toe nochmaels gerichtelyck worden gedwongen, ende sy onwillich blyvende, sullen voor den tydt van thien Jaren uyt onse voorsz. Steden, Landen ende Heerlyckheden gebannen, ofte anders swaerder aen den lyve ghestraft, ende boven dien in hare goederen gemulcteert worden nae de qualiteyt vande Persoonen, ende de Kinderen alsoo geteelt onecht zyn, soo lange sy ongetrouwt blyven.

XXVI.

Indien het zyn Officiers inde Militie, sal men sich reguleren naer het xxvj. Artyckel van het Echt-Reglement, gestatueert by de Hooch Mog: Heeren Staten Generael over de Steden, Dorpen ende Landen gehoorende onder de Generaliteyt.

XXVII.

De solemnisatie van 't Houwelyck sal gedaen werden ter plaetse der ghedane inschryvinge by het Gerechte door den Secretaris, ofte syn gheswooren Substituyt, maer niet door de Vorster: inde Kerck door een Predicant ofte Proponent, maer niet door den Voorleser: Doch hare gelegentheyt sulcks niet wel konnende toe laten, sal de solemnisatie van 't voorsz. Houwelick elders mogen geschieden, midts blyvende binnen het distrift van haer Ho: Mog: ofte de Geunieerde Provincien respective, ende hebbende alvooren ghelicht ende vertoont Attestatie vanden Gerechte, ofte Kercken-Rade, alwaer de drie Proclamatien sonder verhinderingh ghegaen zyn, ende datse by Commissarissen aen gheteeckent zyn, mogen gaen trouwen inde Kercke ofte voor het Gerichte, volgens de gebruyckelycke ordre, ende het blyck datse sullen vertoonen.

XXVIII.

Men sal niemant, van wat qualiteyt hy oock zy, mogen in huys trouwen, ofte in cas van notoire ende grooten noot, daer van de Magistraet ende Kercken-Raedt elck inden haren voorsichtelick sullen oordeelen, ende dan niet anders als in tegenwoordigheyt van eenige Vrienden ende Gebuyren, ende Leden des Magistraets ofte Kercken-Raedts respective, ende sal daer van inde Houwelycksche Registers pertinente notitie gehouden worden, om alle quade consequentien voor te komen.

XXIX.

De solemnisatie des Houwelicks sal by de Gerechten op Sondagen gheschieden, naer de voormiddaeghs Predicatien, ende inde Kercken daer gene gecombineerde Predicatien zyn, des Sondaeghs naer de Middach of Avondt-Predicatien, maer ter plaetsen daer de Predicanten by combinatie de Kercken bedienen, sal de solemnisatie soo wel na de voormiddaechs, als namiddaechs Predicatien geschieden, op dat niemant buyten syne woonplaetse en behoeft te gaen om getrouwt te werden: Sal verder de voorsz. solemnisatie in de Kercken soo dickwils als in de Weecke gepredickt wert, mogen geschieden, uyt genomen op de Feest-Bid- ende Danck-dagen.

XXX.

Die hare Proclamatien hebben gehadt op verscheyde plaetsen, sullen eerst

eerst moeten brengen genoechsaem blyck, datse alle drie onverhindert gegaen zyn, eer men haer inden heyligen Echten Staet in segenen sal, ende sal 't selve oock in 't Houwelycks Register pertinent moeten aen geteeckent, ende blyck te rugge gebracht werden, datse volgens soodanige Attestatien getrouwt zyn.

XXXI.

Die buyten de plaetse barer wooninge ofte residentie, ofte daer de Geboden gegaen zyn, ghetrouwt mochten zyn, met blyck als vooren, en sullen niet mogen huys houden, noch hun metter woon in eenige onser Steden, Heerlyckheden ende Dorpen begeven, voor dat de Officiers ende Magistraten gebleecken is datse wettelick getrouwt zyn, ('t welck syluyden binnen veerthien dagen naer de voorsz. solemnisatie, in het Houwelycks Register door den Secretaris sullen moeten laten aen teeckenen) op peyne van vyf en twintich guldens, ende voorts van acht dagen tot acht dagen in gelycke boete, midtsgaders arbitrale correctie te vervallen, soo langh syluyden 't geene voorsz. is niet sullen hebben geeffectueert.

XXXII.

Ende vermits de ervarentheyt gheleert heeft, dat meermaels de Trouwboecken vermist zyn, so van de Gerechten als van de Kercken, door den Oorloch, Brant, overgaen van Plaetsen, oock onachtsaemheyt van goede bewaringe, ofte sloffigheyt van aenteeckenen, sal men terstont nae de gedane Trouwe, den getrouwden (de Rycken op hare kosten, de Armen om niet) laten toe komen een Trouw-brief *in debita forma*, om haer t'allen tyden, ende in alle gelegentheyt te konnen dienen naer behooren.

XXXIII.

Het Formulier van Trouwen sal by de Gerechten voor ghelesen worden op maniere als hier volcht.

Forme om den Houwelycken Staet te bevestigen by de Magistraten inde Steden, ende ten platten Lande.

Den Secretaris spreeckt tot den Bruydegom.

G*hy* N. N. *bekent hier voor de Heeren ende alle de Omstaenders, dat ghy genomen hebt, ende neemt tot uwe wettige Huysvrouwe* N. N. *hier tegenwoordich, de welcke ghy belooft nimmermeer te verlaten, maer dat ghy haer sult de dagen uwes, ende haer levens aen hangen, lief hebben, ende trouwelyck versorgen ende onderhouden, met haer in alle redelickheyt, vroomigheyt ende eerbaerheydt leven, ende huys houden, en haer in alle dingen trouwe ende geloof houden, ghelyck als een eerlick Man betaemt, ende syne Huysvrouwe schuldich is te doen. Belooft ghy dit* N. N.?

Den Bruydegom antwoort, *Joe.*

Tot de Bruyt.

Gby N. N. bekent mede voor de Heeren ende alle Omstaenders, dat gby genomen hebt, ende neemt tot uwen wettelycken Man N. N. hier tegenwoordich, dien gby belooft nimmermeer te verlaten, maer dat gby hem sült de dagen uwes, ende synes leven aen hangen, gehoorsamen, dienen ende helpen, in alle rechtelycke ende redelycke dingen, met hem in alle redelickheyt, vroomigheyt ende eerbaerheyt leven ende huys houden, ende in alle dingen trouwe ende geloof houden, gelyck eene getrouwe ende eerbare Huysvrouwe betaemt, ende haren Man schuldich is te doen. Belooft gby dit N. N.?

De Bruyt antwoort, *Jae.*

Den Secretaris spreeckt:

Geeft elck ander daer op de rechter handt.

De Heeren Burgemeesters, Schepenen ende Commissarissen wenschen haar geluck.

XXXIV.

Ende op dat de respective Gerechten ende Kercken-Raden te meerder mogen betrachten, dat alles inden Echten Staet ordentelyck ende eerbiedelyck toe gae, ende een yegelyck gewaerschouwt zy, hoe hy hem in het ondertrouwen ende trouwen sal hebben te dragen: Soo hebben Wy noch nader in dese naevolgende Wetten, Statuyten ende Ordonnantien, onsen wille ende last uyt gedruckt, waer naer hem een yegelyck sal hebben te reguleren.

XXXV.

Soo yemandt syn naem, toenaem, qualiteyt, woonplaetse ofte residentie-plaetse voor de geene daer hy in ondertrouwe wert op genomen, ter quader trouwe verswyght, verandert ofte vervalscht, die sal arbitralick, oock aenden lyve naer exigentie van saecken werden gestraft.

XXXVI.

Alle die minder-jarich zyn sullen toonen consent van hare Ouders, ofte de langhstlevende van dien, ende by beyder af-lyvigheyt, vande Voochden, ende de naeste Bloedverwanten ter plaetse daer de costumen het consent vande selve Voochden ende Bloetverwanten vereysschen, ende moet der selver toestemminge blycken door mondelycke verklaringe, ofte in haer af wesen by wettelycke Getuygen ende Attestatien, sonder welck blyck men de minderjarige namen niet en sal aen teeckenen, veel min met de Proclamatien voort gaen.

Min-

XXXVII.

Minder-jarige zyn nae de Wetten ende Costuymen deser Landen, alle Mans-Persoonen onder de vyf en twintich, ende Vrouws-Persoonen onder de twintich Jaren, sonder dat van dese plicht van gehoorsaemheyt aen d'Ouders, of de langhstlevende van dien, exempt zyn die eenige Ampten inde Kercke, Policie ofte Militie bedienen, veel min die op haer selven woonen ofte haren eygen kost winnen.

XXXVIII.

Die uyt vreemde ende verre Plaetsen inde Steden ende Landen onder onse voorsz. Steden ende Landen komen te woonen, het zy meerder ofte minder-jarige, Borgers, Soldaten, Huysluyden ende andere Ingesetenen, Mans ende Vrouwen, ende versoecken in gheschreven ende ghetrouwt te worden voor de respective Gerechten ofte Kercken-Raden, sullen eerst moeten doen blycken door gheloofwaerdige Getuygen, datse eerlicke Luyden syn, ter goeder naem ende faem, ende met eedt ofte heylichlick moeten verklaren datse vrye Persoonen zyn, ende mits de ongelegentheydt der Plaetsen geen Attestatien van hare Bloetverwanten ofte Voochden, konnen versoecken ofte bekomen.

XXXIX.

Ende indien het Militaire Persoonen zyn, sullen sy in 't bysonder van hare Officiers oock moeten blyck brengen, datse eerlycke Soldaten zyn, ende so veel haer bekent is, met niemant anders ondertrouwt ofte ghetrouwt, 't welck haer de Officiers nimmermeer en sullen mogen weygeren, ofte sy sullen gehouden zyn van hare weygeringe redenen te geven, waer van het oordeel sal staen by de gene daer de inschryvinge gedaen wert.

XL.

Indien eenige Paepsche Ouders, Voochden ende Bloetverwanten der minder-jarige, buyten desen Staet, ofte onder de Generaliteyt woonende, uyt haet vande Religie, ofte oock andere uyt wreetheyt ofte andersints, weygeren te consenteren in het Houwelyck, ende daer over de minder-jarige beswaert zyn, soo en sal het evenwel geen Commissarisen ofte Predicanten vry staen haer in ondertrouw op te nemen, ofte sich het oordeel van soodanige voorvallen te onderwinden, maer sullen de selve ter eerster instantie renvoyeren aen de dagelyckshe of ghebeurlycken Rechter, ende die sich by het oordeel van dien beswaert vint, sal daer van mogen provoceren aen den Raedt van Brabandt, die daer over als dan sal disponeren sulcks als de selve bevinden sal te behooren. Ende indien de Ouders, Voochden ofte naeste Bloetverwanten in 't ongelyck werden ghestelt, soo sullen niet alleen de inschryvinge, proclamatien ende solemnisatien haren voortganck hebben, maer oock de Ouders aende minder-jarige, op uytspraecke als vooren, laten volgen een redelycke mede gave, naer gelegentheyt van hare goederen.

XLI.

In matrimoniale saecken geappelleert ofte gereformeert zynde, ofte ter eerster instantie ghebracht zynde voor den Rade van Brabandt, sullen

 par-

parthyen haer reguleren naer het een en veertichste Artyckel van het Echt-Reglement gestatueert by de Hoogh Mog: Heeren Staten Generael over de Steden, Dorpen ende Landen gehoorende onder de Generaliteyt.

XLII.

Alle Persoonen, van wat qualiteyt, conditie ofte gesintheyt die mogen zyn, de welcke sonder voorgaende wettelycke Trouwe met malkanderen vleeschelyck converseren, sullen als Hoereerders, ende die daer en boven in Huys-houdinge ende t'samenwooninge sich by malkanderen als Echte Luyden voegen, sullen als Concubinarij ghestraft, ende van malkanderen ghestelt worden, sonder dat de minder-jarige hier tegen sullen mogen pretexeren, dat syluyden van hare Ouders, Voochden ofte Bloetverwanten, geen consent om te mogen trouwen en hebben konnen bekomen.

XLIII.

Niemant sal hem vervorderen de soodanige minder-jarige te ondertrouwen of te trouwen, ende die sulcks gedaen sal hebben heymelick ofte in 't openbaer, in Huys, in den Gerechte, ofte inde Kercke, tegens die sal den Officier daer sulcks geschiet is, sonder conniventie ofte compositie procederen tot suspensie ofte deportement van syn Ampt dat hy bekleet, ende voorts tot arbitrale straffe nae gelegentheyt van saecken, ende sal soodanige ondertrouwe nul ende van geender waerde zyn.

XLIV.

Alle Houwelycxe Contracten tusschen minder-jarige, 't zy beide, 't zy een van beyde, in 't heymelick ofte in 't openbaer, ten overstaen van Advocaten, Secretarissen, Notarissen, ofte andere publycque Persoonen, sonder voorweten ende consent als vooren gedaen, sullen oock nul ende van onwaerden zyn, ende de soodanige strafbaer naer arbitragie vande Magistraten, ende alle die daer toe raet ende daet gegeven hebben.

XLV.

Sonder dat oock het Placaet by Keyserlycke Majesteyt gemaeckt inden Jare 1540. noopende 't contracteren van Houwelycken van Persoonen beneden hare Jaren zynde, ende de pene daer inne begrepen, hier mede wert verandert.

XLVI.

Indien eenich Jonghman ofte Jonge Dochter boven de voorsz. vyf en twintich Jaren ende twintich Jaren respective out wesende, ende Ouders hebbende, versochte in geschreven te worden, sonder te doen blycken van der selver consent, soo sullen de Magistraten ofte Predicanten de Ouders van den Requirant ofte Requirante voor haer ontbieden, ende de selve naer insinuatie binnen acht, ofte ten langhsten veerthien dagen daer aen, weygerende, ofte in ghebreecke blyvende te komen, soo sal de selve weygeringe ofte niet comparitie gehouden werden voor consent; maer indiense compareren, sal men het verschil metter minne, ofte met uytspraecke *de plano* af doen, waer naer hun partyen sullen hebben te reguleren, behoudens evenwel oock den geinteresseerden syn Appel ofte Reformatie in cas van beswaernisse.

XLVII.

XLVII.

Doch soodanige inspraecke sal niet gelden tegens Weduwenaers ende Weduwen, genomen datse minder-jarich zyn, alsoo Wy verstaen datse door het eerste Houwelyck geemancipeert, ende haer eygen Voocht geworden zyn.

XLVIII.

Vorders, dewyle de ervarentheyt leert, dat veele ontydelyck te samen als Man ende Vrouw huys houden, ofte Bruyloft houden: Dat oock veele Dochters ende jonge Weduwen beslapen ende beswangert werden vande geene met welcke sy daer naer trouwen, ofte vermeynen te trouwen, ofte dat sy oock Kraemvrouwen zyn, ofte gheweest zyn, eerse in gheschreven worden ofte trouwen, 't welck veeltydts als een dwanck is voor de Ouders, ende gelyck een heymelyck *raptus*, spottelyck voor Godes Kercken, strydende met het Formulier des Houwelycks, ende waer uyt veele verwerringe, quade Huys houdinge, verlatingen, ende allerhande swarigheden ontstaen tot nadeel vande Republycque: Soo hebben Wy geordonneert ende gestatueert, ordonneren ende statueren by desen, dat alle de geene, Jonge Dochters ofte Weduwen, van welcke notoirlick blyckt, eerse in ondertrouw aengeteeckent ofte getrouwt worden, datse alreede by een woonen als Man ende Wyf, ofte ontydelycke Bruyloften houden, ofte van hare toekomende Bruydegoms ende Mans ghedefloreert ofte beswangert zyn, sullen vervallen in een boete van veertich guldens, ende sullen de Ouders voor haere Kinderen, ende Vrouwen voor hare Dienstmaechden, daer toe raet ofte daet gevende, moeten in staen, doch aen de huyre der soodanige de betalinge der boete mogen af korten. Ende sullen alle dese boeten half ende half ghedragen worden by de ondertrouwde Mans ende Vrouws-persoonen, ende sonder eenige detractie, compositie ende conniventie geexecuteert worden.

XLIX.

Geen Melaetsche sullen immermeer met ghesonde Persoonen die noyt Melaets geweest zyn, mogen trouwen, noch oock Melaetse met Melaetse, niet anders als met consent vande Magistraten ende Buyte-Vaders daer sulcks mochte voorkomen, op pene van Bannissement.

L.

Oock geene Christenen onder Ons gebiedt gehoorende met eenige Joden, Mahumetanen nochte Heydenen, op pene als vooren.

LI.

Geen gedoopte met ongedoopte sullen inde Kerck ghetrouwt worden, ten zy die eerst gedoopt sullen zyn.

LII.

De Weduwen onder de vyftich Jaren sullen onderhouden *annum luctus*, ende binnen de negen Maenden nae harer Mannen doot niet mogen trouwen: Maer de Weduwen van vyftich Jaren ende daer boven, ende de Weduwenaers sullen oock de eerbaerheyt plaetse geven, ende soodanige Weduwen en sullen niet mogen hertrouwen binnen ses Maenden, nochte de Weduwenaers binnen drie Maenden, ten ware de Magistraten om redenen daer van quame te disponeren.

LIII.

L I I I.

Geen Weduwenaer ofte oock Weduwe, sal nu voortaen ten tweeden Houwelyck mogen treden, voor ende al eer de selve hare Weesen, indiense die hebben, hare goederen elck na de coustuyme van syne plaetse, ende den Rechter genoech zynde, sullen hebben bewesen, op pene dat die in gebreecke blyft, hy, ofte sy verbeuren sal het achtste deel van syne, ofte hare goederen, ten profyte van hare Weesen, boven de boete van de respective Wees-kameren ofte Gerechten, daer toe te stellen.

L I I I I.

Ende alsoo volgens de Goddelicke, Natuyrlicke ende beschreven Rechten, inden Heyligen Echten Staet, als in eene Ordonnantie Godts tot eerlyck onderhoudt, ende verbreydingē des Menschelycken geslachts ingestelt tusschen die geene die malkanderen in bloede ofte Swagerschap te nae zyn bestaende, verboden is Houwelyck te contracteren. SOO IST, dat Wy de verboden graden die klaer zyn, hier oock hebben doen uyt drucken, op dat niemant eenige ignorantie en pretendere.

L V.

Inden eersten, en sullen niet mogen trouwen eenige Ascendenten met hare Descendenten, te weten, Ouders ende Kinderen, opwaerts ende nederwaerts gaende, *in infinitum*.

L V I.

Insgelycks niet Broeders met hare Susters, 't zy van vollen ofte halven Bedde.

L V I I.

Oock geene Oomen met hare Nichten, dat is, met hare Broeders ofte Susters Kinderen, ofte Kints kinderen ende Descendenten: Nochte insgelycks de Moeyen met hare Neven, dat is met hare Broeders ofte Susters Soonen, nochte Kints kinderen ofte Descendenten, *in infinitum*, alsoo Oomen ende Moeyen ten respecte van hare voorsz. Nichten ende Neven, zyn staende in plaetse van Vader ende Moeder.

L V I I I.

Ende wat aengaet de graden van affiniteyt ende Swagerschap, alsoo den bant des Houwelycx door de gemeynschap des Beddens, ende vleeschelycke conversatie, soo naeuwe vereeninge veroorsaeckt, dat Man ende Wyf maer een en zyn: Soo verbieden Wy insgelycks, dat geen Man met de Bloetverwanten ofte Magen van syne overleden Huysvrouwe, noch geene Vrouwe met de Bloetverwanten ofte Magen van hare overleden Man, den selven Man ende Vrouwen binnen de voorsz. uytgedruckte graden bestaende sullen trouwen.

L I X.

Namentlyck, gheen Man en mach trouwen met syn Schoon-Dochter, dat is, met de naegelatene Weduwe synes Soons, ofte Dochters Soone, ende soo nederwaerts, ofte geen Weduwe eeniger syner Descendenten: gelyck oock egeene Vrouwe trouwen en mach met hare Schoon-Soone, dat is, met de Man van haer overleden Dochter, noch met de Man van haers Soons, ofte Dochters Dochter, ende alsoo vervolgens met egeene Man gheweest hebbende van eenige harer Descendenten. L X.

L X.

Insgelycks egeen Man mach trouwen met syn Stief-Dochter syner Huysvrouwe, dat is, met de Voor-Dochter syner Huysvrouwe, nochte met eenige vande selve syner Voor-Dochters Descendenten: Gelyk oock egheene Vrouwe en mach trouwen met haer Stief-Soonen, dat is, met den Voor-Soon van haeren overleden Man, nochte met eenige Descendenten vande selve hare Stief-Soonen.

L X I.

Insgelycks egeen Man en mach trouwen de nagelatene Weduwe van synen overleden Broeder, noch egeene Vrouwe den Man van haren overleden Suster, 't zy den Broeder ofte Suster van heel ofte halve Bedde geweest zyn.

L X I I.

Hier en boven en mogen niet trouwen de Man met de Weduwe van synen Neve, dat is, met de Weduwe van syn Broeders ofte Susters Soone, noch met de Weduwe van eenige syner Broeders ofte Susters Descendenten: Gelyck oock egeene Vrouwe trouwen mach met de nagelatene Man van hare Nichte, dat is, met de Weduwenaer van hare Broeders ofte Susters Descendenten.

L X I I I.

Geen behoudt Oom mach trouwen met zyn behoudt Nichte; Ende geen behoudt Moeye mach trouwen met haer behoudt Neve: Dat is, geen Weduwenaer mach trouwen met de Dochter van syns overleden Vrouwe heele ofte halve Suster: ende gene Weduwe en mach trouwen met den Soon van haer overledene Mans heel ofte halve Broeder, 't zy uyt het eerste Houwelyck Kinderen zyn ofte niet.

L X I V.

Door de selve Analogie verbieden Wy alle Houwelycken tusschen Persoonen daer de eene met des anderen Bloetvrienden, in soodanige verboden graden te voorens vleeschelyck in onecht heeft geconverseert, dat niemant en mach trouwen syns Ooms Concubyne, ende wat meer dergelycke incestueuse voorvallen mach voor komen.

L X V.

Ende Wy verklaren by desen nul ende van geender waerden, ende niet te mogen bestaen, ofte sullen worden ghecontraheert de Houwelycken die in dusdanige verbode graden zyn.

L X V I.

Ende die dies niet tegenstaende in Houwelyck surreptitie mochten komen te treden, ofte oock ongetrouwt met malkanderen in bloetschanden leven, sullen daer over sonder verdrach ofte dissimulatie ghestraft worden aen lyf ende goet, ende met alle penen inde Goddelycke ende beschreven Rechten jegens de incestueusen ende Bloetschenders gestatueert.

L X V I I.

Sonder dat de Officiers, ofte eenige onser Magistraten, hun sullen onderwinden eenige legitimatie, dispensatie ofte compositie over haer, ofte hare onechte kinderen te verleenen, ofte te vergunnen, ende soo eenige

soodanige by haerluyden verkregen, ofte vergunt zyn, verklaren Wy die voor nul ende van onwaerden.

LXVIII.

Soo wie oock soodanige incestieuse Persoonen met voordacht onderstaet te trouwen, ofte te ondertrouwen, ofte daer toe aenleydinge, raedt ende daet geeft, sal niet alleen van syn Officie, indien hy eenige heeft, ontset, maer oock daer over gestraft worden arbitralick ende naer exigentie van saecken.

LXIX.

Indien onse onderhoorige buyten 's Landts 't selve doen, sullen sy weder keerende onder ons ressort, evenwel als Bloetschenders worden gestraft.

LXX.

Ende alsoo in 't aengaen van den Echten Staet bysonderlyck dient gelet, dat de selfde ghe schiede sonder confusie der voorsz. graden, waer door groote swarigheden inde Succeſſien, ende andersints rysen, Soo ordonneren ende statueren Wy mits desen, dat indien yemant versoeckt ondertrouwt ende getrouwt te worden, in diergelycke voorvallen raeckende de eerbaerheyt ende confusie der graden, ende dat de Gerechten, Commissarissen, ofte Kercken-Raden daer 't selve voor komt mochten twyffelen, of dien aengaende by de voorsz. Articulen is gestatueert, ofte niet, dat syluyden 't selve aen den Rade van Brabandt sullen aen gheven, middelerwylen de ondertrouwde, ende de proclamatien surcherende, tot dat die met kenniſſe van saecken by haer toe gelaten, ofte gheweygert sal worden, soo als nae de Goddelycke ende Civile Rechten bevonden wort te behooren, waer naer sich een yegelyck sal hebben te reguleren.

LXXI.

Vorders om dat Wy oock in ervaringe ghekomen zyn, dat onse voornoemde Steden, Landen ende Heerlyckheyden vervult zyn met Boelschappen, Hoereryen, Overspeelen, lichtvaerdige t'samen-ende deurloopingen door kinderen, in weerwil, spyt, ende tot groote droefheydt van vrome ende sorghvuldige Ouders ende Voochden, oock met moetwillige verlatingen, wrevelige Huys-houdingen, schofferingen, ende andere oneerbaerheden, tot groote kleynachtinge vande publycque authoriteyt, ende de verswaringe van den toorn Godts over desen Staet: Soo hebben Wy geordonneert ende gestatueert, ordonneren ende statueren mits desen.

LXXII.

Dat niemant hem sal vervorderen na de publicatie van desen in Concubinaetschap ende Boelschap te leven, ende daer by Concubynen houden, Kinderen, ofte geene daer by hebbende, ende daer by in woonende ofte niet, sullen verbeuren hondert gulden, ende daer en boven de selfde terstont trouwen, volgens dit ons Reglement, ofte verlaten, sonder immermeer wederom met haer te converseren, voor ende al eer datse wettelycken ondertrouwt ende getrouwt sullen zyn, op pene van ghestraft te worden als openbare Hoerpeerders, ende terstont te worden gepriveert, oock

oock hare beneficien, Tractementen, Pensioenen, ende Officien, indiense eenige hebben. Ende indiense in soodanige Concubinaetschap persisteren, sullen sy oock daer en boven tien Jaren openbaerlyck uyt onse voorsz. Steden, Landen ende Heerlyckheden worden ghebannen: indien het Persoonen zyn die geen goet en hebben, die sullen ghestraft werden naer exigentie van saecken. Gelycke straffe ende pene sullen alle Concubynen die hare Boelen terstont niet en verlaten, ofte daer mede niet en trouwen, naer qualiteyt van Persoonen ende goederen, onderworpen zyn, ende dat oock sonder eenige conniventie, dissimulatie ofte compositie.

L X X I I I.

Wy belasten oock alle Officiers ende Magistraten, in onse voorsz. Steden, Dorpen ende Heerlyckheden, terstont naer publicatie deses, alle Bordeelen, Hoer-huysen, Mot-ende Ravot-huysen te weeren, te verstooren, ende uyt te roeyen, oock gene van dien immermeer te tollereren.

L X X I V.

Die bevonden wort eenige Hoer-huysen op te houden, ofte hem te geneeren met Koppelerye, ende Hoererye te beschicken, sullen nae exigentie van saecken aen den lyve gestraft worden.

L X X V.

Is't Vader, Moeder, Broeder, Suster, Oom, Moeye, Momber, ofte Curator, die alsoo syn Dochter, Suster, Nichte ofte Neve hadde gelevert, ofte soo de Koppelerye streckt tot overspel, sulcke sullen aen den lyve, nae exigentie ende bevindinge, selfs metter doot gestraft worden.

L X X V I.

De Hoeren, ende Hoere-Jagers sal men vangen, ende voor de eerste reyse tot discretie vanden Rechter, te Water ende te Broode setten, ende voor de tweede reyse bannen, geesselen, ofte swaerder straffen, tot arbitragie als vooren.

L X X V I I.

Die syn Huys met voorwetens aen Bordeel-houders verhuyrt, sal 't eerste Jaer verbeuren syn Huys-huyr, voor de tweede reyse in gelycke boete vervallen, ende daer en boven noch arbitralick werden gecorrigeert.

L X X V I I I.

Die in syn eygen Huys Bordeel houdt, sal voor de eerste reyse daer op bevonden zynde, vervallen in een boete van hondert guldens, voor de tweede reyse gegeesselt ende gebannen worden.

L X X I X.

Soo verre een ghehoudt, ofte ongehoudt Man by confessie ofte convictie, bevonden wort overspel te bedryven met een ghehoude Vrouwspersoone, sullen beyde die Man ende die Vrouwe met eeuwich bannissement, ende confiscatie van een ghedeelte van hare goederen ter dispositie vanden Rechter gestraft worden.

L X X X.

Maer is 't overspel begaen by een getrouwt Man, met eene ongetrouwde

de Vrouw, soo sal de Man als eerloos ende meyneedich, metter daet syn Officie ende Staet verbeuren, indien hy eenige heeft, ende waer hy die onder onsen Landen heeft, ende voorts incapabel verklaert worden, om eenige staet ofte Officie, onder ons gebiet te mogen bedienen, ende noch gecondemneert worden in de boete voor de eerste reyse van hondert gulden: Ende daer inne hem wederom vergrypende, in een boete van drie hondert guldens, ende voorts naer exigentie van saecken, by bannissement oft anders ghestraft worden.

LXXXI.

Ende sal de ongehoude Vrouwe sulcx gedelinqueert hebbende, voor de eerste reyse te Water ende te Broot geset werden den tydt van een Maent, ende indiense andermael bevonden is sulcx te plegen, voor den tyt van vyftich jaren uyt den Lande gebannen worden.

LXXXII.

Ende dat al onvermindert alsulcken recht als de gheoffenseerde partye, 't zy Man ofte Vrouw, jegens den Overspeelder ofte Overspeelster competeert, soo tot scheydinge van 't Houwelyck, als andersints nae Rechten, ende dat alleen voor de Gerechten respective daer sulcx mochte voor vallen.

LXXXIII.

Geen Overspeelder ofte Overspeelderse sal mogen trouwen, ofte nae de doot vande onschuldige partye, ofte nae des selfs wettelyck hertrouwen, met de Persoon daer mede hy ofte sy by het leven, ofte voor het hertrouwen vande onschuldige partye vleeschelyck geconverseert heeft.

LXXXIV.

Die twee Vrouwen ofte Mans, beyde noch levende, trouwen, sullen gestraft worden nae Keyserlycke Wetten, so yemant mette tweede sich vermengt, d'eerste noch levende, sal openbaerlick aen den lyve, andere ten exempel, sonder conniventie gestraft worden.

LXXXV.

Ende dewyle seer in 't Landt toe neemt de ontvoeringe van Vrouws-Persoonen, sonder dat daer over straffe gedaen wort, ende de penen daer toe staende den Inwoonderen ten meerendeelen zyn onbekent: Soo ordonneren ende statueren Wy by desen.

Dat wie eenich Vrouws-persoon, getrouwt ofte ongetrouwt, haren Man, Ouders ofte Vooghden ontvoert, gestraft sal worden aenden lyve naer exigentie van saecken, selfs oock metter doot.

Ende of 't gebeurde, 't zy door de voorvluchtigheyt vanden Ontvoerder, ofte andersints, dat de selve pene tegens hem niet en konde worden gheexecuteert, ende dat hy gheduyrende syne absentie met de selve Vrouwe quame te trouwen, dat die trouwe nul ende van geender waerde sal zyn, noch eenich effect van wettelick Houwelick genieten, alwaer 't dat de Ouders ofte Voochden daer inne namaels condescendeerden.

Dat oock alle die geene die kennisse hebben vande ontvoeringe, ende daer toe met raet ende daet zyn behulpich geweest, naer exigentie aenden lyve ghestraft sullen worden, ende verstaen oock by desen in vigeur

te

te blyven alle de ſtraffen ende penen in de Keyſerlycke ende beſchrevene Rechten, midtsgaders by de blyde Inkomſten vanden Hertoch van Brabandt, tegens allerhande Bloetſchanden, Sodomye, Schaecken van Vrouws-Perſoonen, de ſelve te verkrachten, ende diergelycke gequalificeerde Hoererye gheſtatueert.

LXXXVI.

Die een eerbare Jonge Dochter, minder ofte meerder-jarich zynde, met ſchoone woorden van Trouw-beloften, ofte anderſints, yets wys maeckt, de ſelve verleyt, ende door de byſlaep in hare eere krenckt, ende defloreert, iſſe gehouden te doteren nae hare qualiteyt (indien hyſe niet en trouwt) tot arbitragie des Rechters, ende tot breucke te betalen hondert guldens. Ende indien hy in voegen als vooren, ſulcks meermaels aen andere eerbare Dochters doet, ſal van ſyn alimentatie, beneficie ofte Officie, indien hy eenige heeft, vervallen zyn, ende oock nae ghelegentheyt van Perſoonen ende ſaecken arbitralick, ende naer exigentie geſtraft worden.

LXXXVII.

Ende alſoo Wy bevinden, dat in onſe voorſz. Steden, Landen ende Heerlyckheden, van veelderhande Quartieren onechte Kinderen, ende overwonnen Baſtaerden, ofte die in Bloetſchanden geteelt zyn, by de Huyſluyden ofte andere worden beſteet, ende de ſelfde oock dickwils om een kleyn gelt uyt ghekocht, om die voor altydt te onderhouden, ende als voor hare Kinderen te adopteren, waer door de Echte kinderen, ende metter tydt de Regieringe groot ongelyck geſchiet, onſe Landen met Baſtaerden, ende Hoere-kinderen worden vervult, ende de ſelve tot hare Jaren komende, mede nevens anderen tot eenige Ampten, als of het Echte Kinderen waren, ſouden konnen worden gebruyckt: Soo verbieden Wy alle Ingeſetenen onſer Landen eenige ſoodanige Kinderen voortaen in ofte aen te nemen, ſonder alvoorens 't ſelve de Wet haerder Plaetſe bekent ghemaeckt, ende haer conſent daer over met ſchriftelycke Acte verkregen te hebben: Ende ſullen de Gerechten nimmermeer toe ſtaen, dat yemandt hem laet uyt koopen om die altoos te houden ende op te brengen, ende daer en boven op koſten vande Beſteders, ofte van de geene die de Baſtaerden aen nemen, pertinente notitie in een byſonder Boeck doen houden vande Contracten, die ghemaeckt worden, ende den tydt hoe lange, den prys waer voor, ende wie de Ouders, wie de Beſteders zyn, waer van daen, ende voor al genoechſame cautie doen ſtellen, datſe tot laſte niet en ſullen komen vande Gemeente, ofte de Armen, ende wat voorts tot verſeeckeringe dient, ende voor al ſullen ſy ſorge dragen dat de aenbeſtede tydt geexpireert zynde, terſtont de Kinderen te rugge werden geſonden ter plaetſe daerſe van daen gekomen zyn, op pene voor de geene die tegen deſe onſe ordre ſullen Baſtaerden aen nemen, van vyftich guldens, ende zyn het geringe Luyden, van arbitrale correctie.

LXXXVIII.

Ende om te meerder deſe ontuchtigheden te ontdecken, tegen te gaen, ende die te ſtraffen, ſoo belaſten Wy oock alle de Magiſtraten onder ons

ghebiedt ſtaende, datſe alle Vroet-Vrouwen ſullen be-eedigen (haer den eedt wel beduydende) van binnen vier-en-twintich uyren na de geboorte eeniger Baſtaert-kinderen, de ſelve aen haer te moeten aen brengen, de Naem ende de wooninge des Moeders, op dat d'Officieren der plaetſe nae qualificatie der Baſtaerdye, tegens ſoodanige procederen, als by ons hier gheordonneert is, ofte de ghemeene Rechten mede brengen, ende ſal daer van oock in 't ſelfde voorgenoemt Boeck tot koſte als voren, notitie gehouden worden.

L X X X I X.

Ende ſal in alle de inceſtueuſe overſpelingen, ende diergelycke Hoereryen, preventie van hooge ende lage Juſtitie daer toe gequalificeert ofte geauthoriſeert zynde, plaetſe hebben.

X C.

Soo wie om billicke oorſaecken, ofte om ſyne affairen te verrichten, in verre Landen getogen zynde, een lange tyt door kranckheyt, ghevanckeniſſe, ofte ander voorval, alſoo uyt blyft, dat men van hem niet en kan vernemen, ſal de verlatene, ſonder te hertrouwen, nae de gemeene Rechten afwachten den tydt van vyf Jaren, ende naer die tyt ſal ſulcks by de Gerechten aen de ſoodanige, naer genomene informatie, mogen toe geſtaen worden.

X C I.

Soo wie ſyn Echt-genoot lichtveerdelyck ofte malitieuſelyck verlaet, ofte uyt onlytſaemheyt van den Houwelycx-bant af treet, door gaet, ende ſyn Portuyr laet ſitten, met voornemen, om tot ſyn Echt-genoot niet weder te keeren, die ſtelt de onſchuldige vry om te hertrouwen, Ende mach de onſchuldige partye, als te vergeefs ende langh ghenoech alle middelen tot wederom kominge des Verlaters aen gewent zynde, daer over klagen elck aende Hooft-bancken daer onder hy ofte ſy ghehoort, de welcke nae ryp onderſoeck ende ghenoechſaem blyck vanden tydt ende malitieusheyt der verlatinge, ende nae voorgaende indaginge des Verlaters, ſo en daer 't behoort, aende ontſchuldige het hertrouwen ſullen mogen toe ſtaen, ende ſal daer en boven ſoodanige Verlater uyt onſen voorſz. Landen voor altydt gebannen worden.

X C I I.

Alle booſe converſatie ende bitterheyt, welcke dickwils den gront leydt tot verlatinge ende wech-loopinge van malkanderen, ſal nae de kenniſſe van ſaecken by preventie van hooge ende lage Juſtitie daer toe gequalificeert, ofte gheauthoriſeert zynde, ernſtelyck worden geſtraft met geltboeten, ghevanckeniſſe, ende anderſints na Rechten, ſonder dat de Jeucht, ofte de gemeene Man, met gheraes ofte complotterye, ofte eenige bantdadigheyt, onder den naem vande Beer te jagen, of anderſints, eenige inſolentien jegens ſoodanige ſullen plegen, op pene als ſeditieuſe geſtraft te worden, ende ſullen de Ouders voor hare Kinderen, de Meeſters voor hare Knechts moeten inſtaen. Indien de Domeſtycque onluſten te hooch gaen, ende te langh duyren, ende de aengewende gerechtelycke middelen niet en helpen, ſoo ſullen wel de Gerechten mogen

gen verstaen tot scheydinge van Bedde, Taeffel ende bywooninge, maer niet vande Echt-bandt, ende oock niet anders als met oogemerck om partyen altydt wederom te vereenigen.

XCIII.

Voorts, vermits de Houwelycxe saecken, met den aenkleven van dien, veele casus doorgaens voor komen, die hier inne niet uyt gedruckt en zyn, Soo ordonneren ende statueren Wy by desen, dat alle sodanige voorvallen de Kercken-Raden voor komende, by de selve daer van kennisse sullen doen aende respective Magistraten, omme daer inne te voorsien, ende by hen daer inne swarigheyt bevonden werdende, datse de selve voorvallen sullen brengen aende respective Hooft-bancken, ofte oock aen den Rade van Brabant, na welckers oordeel ende uytspraecke een yegelyck sich voortaen sal hebben te reguleren.

XCIV.

Ende op dat te beter dese Echt-ordre mach onderhouden worden, soo belasten Wy dat in alle Gerechten ende Secretaryen, Consistoriale ende Classicale Vergaderingen, altydt een ofte meer Exemplaren sullen by de handt zyn.

XCV.

Ende sal dit Reglement eens Jaerlycx voor den Volcke gepubliceert worden.

Sullende van de boeten ende breucken procederende uyt de contraventie van het jegenwoordich Reglement, geappliceert werden een derdepart ten behoeve vanden Officier, die de calange sal hebben ghedaen, het tweede derdepart ten behoeve vanden Aenbrenger, ende het resterende derde-part tot profyte vanden Armen ter plaetse daer de contraventie sal wesen begaen.

Behoudende t'allen tyden aen Ons de interpretatie, vermeerderinge ende verminderinge, van dit Echt-Reglement, t'onser discretie ende goet vinden, naer gelegentheyt van tyden ende saecken.

Aldus ghedaen onder onsen grooten Zegel, ende de Signature van de hooch-gemelte onse Voochden tot Parys ende in 's Graven-Hage, den vier en twintichsten ende een en dertichsten July 1656.

Was onderteeckent,

Marie. ende Amelie P. d'Orange.

Lager stont,

Ter Ordonnantie van Hare Hoogheden.

Ende gecontrasigneert

L. Buysero.

Hebbende onder uyt hangen een groot Zegel in rooden Wassche aen een dubbelde Koorde, ghevlochten van Gout, Silver ende blauwe Zyde.

RE-

REGISTER.

Art. 1.

VOor wie men in ondertrouw te doen sal compareren, in Steden, ende ten platten Lande.

Art. 2.

Waer de ondertrouw sal worden versocht.

Art. 3.

Wie over de ondertrouw moet staen in 't Gerechte, ofte by Commissarisen, ofte in de Kercke inde Steden, ofte ten Platten Lande.

Art. 4.

Voor wie men geen ondertrouw en mach doen, en de pene tegens die sulcks onderwinden, ofte daer op yemandt geven Proclamatien ende Trouwen, ofte tegens die geene die haer soo laten ondertrouwen.

Art. 5.

In wat plaetse de ondertrouwe te doen, in de Steden, ofte ten Platten Lande.

Art. 6.

De leges te betalen aende Gerechten, ofte Commissarisen daer toe staende.

Art. 7.

In wat plaetse men niet en sal de ondertrouw doen, en de pene tegens die te doen, ende laten doen.

Art. 8.

Op wat tydt niet.

Art. 9.

Penen tegens die geene die sulcks doen ofte laten, behalven in cas extraordinaris. Ende wat ordre dan te stellen.

Art. 10.

Ordre tegens alle debauche, ende inde ondertrouw.

Art. 11.

Ordre tegens het schutten ende schatten in het ondertrouwen ende trouwen, ende penen daer tegens.

Art. 12.

Een sommier van Vrage voor te houden, naer verscheyde ghelegentheyt, by de geene die de Luyden in ondertrouw sullen op nemen.

Art. 13.

Van wat kracht soodanige ondertrouw sal gehouden worden.

Art. 14.

Dat, ende hoe, ende waer in, als dan de namen der Contrahenten sullen worden aen geteeckent.

Art. 15.

Dat men een bysonder Echt-Register moet hebben inde Gerechten, ende inde Kercken.

Art. 16.

Art. 16.

Met wat woorden by die vande Gerechten, ende Kercken.

Art. 17.

Datse oock moeten gaen inde Combinatie-Plaetsen, ende wanneer.

Art. 18.

Oock op andere Plaetsen, wanneer, ende met hoedanich blyck.

Art. 19.

Op bloote inspraecke geen Proclamatien op te schorten.

Art. 20.

Maer op ordre des Magistraets, ende hoe de selve daer in sal handelen.

Art. 21.

Penen tegens de temeraire Inspreeckers.

Art. 22.

Penen tegens de ondertrouwden, die voor, in ofte na de Proclamatien, d'een d'ander lichtvaerdelick verlaten, &c.

Art. 23.

Ordre op de solemnisatie ten langsten een Maent na het derde Gebodt.

Art. 24.

Te geven een Lyste alle vierendeel Jaers aende respective Officiers, ende Overste van die ongetrouwt blyven sitten.

Art. 25.

Penen tegens die ongetrouwt blyven sitten nae gegane Proclamatie.

Art. 26.

In 't bysonder tegens Militaire Persoonen.

Art. 27.

Waer, en by wie de solemnisatie sal moeten geschieden.

Art. 28.

Niemant in Huys te trouwen als *casus quo*.

Art. 29.

Op wat tydt men sal moeten trouwen voor 't Gerechte, ofte in de Kercke.

Art. 30.

Dat, ende wat blyck voor de trouwe te brengen, als de Geboden in verscheide Plaetsen gegaen zyn.

Art. 31.

Ordre op de geene die elders met blyck trouwen als daer de Geboden gegaen zyn.

Art. 32.

Ordre om de Getrouwde te geven gherechtelycke Trouw-brieven, ende waerom.

Art. 33.

Wat Formulier van trouwen by de Gerechten, ende inde Kercken te gebruycken.

Art. 34.

Naeder ordre op het doen vande ondertrouwe in 't gemeen aengewesen.

Oo *Art.* 35.

Art. 35.

Penen tegens die haer namen, qualiteyt, ende woonplaetse misfaecken.

Art. 36.

Ordre op het ondertrouwen der minder-jarige.

Art. 37.

Wie dat voor de minder-jarige gehouden worden.

Art. 38.

Wat ordre in ondertrouwe te houden ten opsichte van Vreemdelingen, minder ofte meerder-jarich zynde.

Art 39.

In 't bysonder ten opsichte vande Militaire Persoonen.

Art. 40.

Wat ordre te houden, als minder-jarige beswaert zyn over het niet consenteren harer Ouders ofte Bloetverwanten.

Art. 41.

Ordre in matrimoniale verschillen der minder-jarige.

Art. 42.

Penen tegens de minder-jarige, vleeschelyck, sonder dese ordre, t'samen converserende.

Art. 43.

Penen tegens die soodanige ondertrouwen, ofte trouwen.

Art. 44.

Vande nulliteyt der Houwelycxe Contracten der soodanige.

Art. 45.

Dat oock tegens sodanige sal plaets grypen het Placaet van Keyser Karel 1540.

Art. 46.

Ordre te houden in het non consenteren der Ouders ten opsichte van meerder-jarige.

Art. 47.

Dat soodanige inspraecke niet en gelt tegens meerder ofte minder-jarige, Weduwenaers ende Weduwen.

Art. 48.

Op het ontydich Bruyloft houden, by woonen, ende by slapen.

Art. 49.

Ordre op het trouwen der Melaetsen.

Art. 50.

Ordre op 't trouwen met Joden, Heydenen ofte Egyptenaren.

Art. 51.

Ordre op het trouwen van ongedoopte met gedoopte.

Art. 52.

Ordre op het hertrouwen der Weduwen.

Art. 53.

Ordre van voor het hertrouwen eerst de Weesen hare goederen te bewysen.

Art. 54.

Art. 54.

Inleydinge tot aenwys der verboden graden in Bloet of Swagerſchap.

Art. 55. 56. 57.

Wie niet t'ſamen mogen trouwen, ten opſichte van Bloetverwanten.

Art. 58. 59. 60. 61. 62. 63.

Wie niet mogen t'ſamen trouwen, ten opſichte van Swagerſchap.

Art. 64.

Andere graden Analogiſche verboden.

Art. 65.

Nulliteyt van ſoodanige Houwelycken.

Art. 66.

Penen tegens die alſo, ofte ſurreptitie trouwen, ofte ongetrouwt in bloetſchande leven.

Art. 67.

Ordre op de diſpenſatie, ende legitimatie der ſoodanigen.

Art. 68.

Penen tegens die gene die ſodanige ondertrouwen ofte trouwen.

Art. 69.

Penen tegens de Bloetſchenders buyten 's Landts trouwende.

Art. 70.

Ordre in diergelycke voorvallen te onderhouden by Gerechten, Commiſſariſen ende Predicanten.

Art. 71.

Inleydinge tot weeringe van meer andere onkuysheden.

Art. 72.

Ordre tegens de Concubinaetſchappen ofte Boelſchappen, met hare penen.

Art. 73.

Ordre tegens allerhande Bordeelen.

Art. 74.

Tegens Bordeelhouders, ende Koppelaers.

Art. 75.

In 't byſonder ten opſichte der geener die haer beſtaen, ofte onder haer opſicht ſtaen.

Art. 76.

Penen tegens de Hoeren, ende Hoere-jagers.

Art. 77.

Penen tegens die geene die haer Huyſen daer toe verhuyren.

Art. 78.

Penen tegens die haer eygen Huyſen daer toe misbruycken.

Art. 79.

Penen tegens overſpel van gehouwde, ofte ongehouwde Mans, met getrouwde Vrouwen.

Art. 80.

Penen tegens overſpel van getrouwde Mans met ongetrouwde Vrouwen.

Art. 81.

Penen tegens soodanige Vrouwen.

Art. 82.

Ende dit onvermindert de onschuldige partye syne verdere actie ende rechten.

Art. 83.

Dat men niet mach trouwen met die geene daer mede in overspel geleeft is.

Art. 84.

Penen tegens de geene die twee Mans ofte Vrouwen trouwen.

Art. 85.

Penen tegens de ontvoeringe van Vrouw-persoonen.

Art. 86.

Pene tegens die geene die eerbare Dochters defloreren.

Art. 87.

Orde op die geene die het onderhouden der Bastaerden aen nemen.

Art. 88.

Ordre vande Vroet-Vrouwen om aen te geven de Bastaerts-kinderen, daer van sy kennisse hebben.

Art. 89.

Ordre op de preventie in alle dese.

Art. 90.

Ordre op verlatingen uyt nootsaeckelickheyt.

Art. 91.

Ordre op de malitieuse verlatingen.

Art. 92.

Tegens quade Huys-houdingen.

Art. 93.

Generale ordre te houden tusschen Gerechten ende Kercken-Raden, op dagelyckſche voorvallen in Houwelycxe saecken.

Art. 94.

Dat elck Gerechte ende Kercke, een Exemplaer moet hebben.

Art. 95.

Dit Reglement alle Jaren te publiceren.

Het Placaet tegens het verduysteren van de Landen en de ordre om die Leenen te komen verheffen, en eed te doen by de Vasallen en Leenmannen der Stad Grave en Landen van Cuyck by Prins Willem Hendrik den 20. Febry. 1672. gedaen promulgeren, is te sien int Groot Holl. Plac. boeck III. Deel. fol. 605. en behelst het volgende:

WILLEM HENRICK, by der gratie Godts Prince van Orange, Grave van Nassau, Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Bueren, Leerdam, &c Marquis vander Veere ende van Vlissingen, Heere ende Baron van Breda, der Stadt Grave, ende Landen van Cuyck, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonck, Warneston, Arlay, Nosery, St. Vith, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaert, Ysselsteyn, Steenber-

bergen, Sint Maertensdyck, Geertruydenbergh, de Hooge en Lage Swaluwen, Naeltwyck &c. * Erf-Burghgrave van Antwerpen en Besançon, Erf-Maerschalck van Hollandt, &c. Allen den genen die desen sullen sien of hooren lesen, saluyt. DOEN TE WETEN: Alsoo Wy bericht werden, dat niet tegenstaende Ons Placaet van den eersten November 1653 verscheydene Leenen werden verduystert, oock noch eenige onverheven souden staen, ende binnen behoorlycken tydt niet en zyn versocht te verheffen, en dat mits dien van nooden is, dat de Vasallen ende Leenmannen van Onse Stadt Grave ende Lande van Cuyck, aen Ons of Onse Stadthouder wederom komen præsteren ende vernieuwen den Eedt van ghetrouwigheyt; SOO IST, Dat Wy ontbieden allen ende een yegelycken die van Ons als Heere en Baron der Stadt Grave ende Lande van Cuyck, eenige Leenen zyn houdende, dat de selve als noch binnen den tyd van twee maenden na de publicatie van desen hen sullen vervoegen voor Onsen Stadthouder van de Leenen ende Leenhove, om te ontfangen met de ledige hande heur Leen-goederen, ende te doen den Eedt van getrouwigheyt; daer af Wy ordonneren Onsen Stadthouder ende Griffier van de Leenen, hen te leveren behoorlycke Brieven sonder eenigh Hergewaede te betalen: Ende alsoo Ons oock bericht is, dat 'er eenighe Leenen onverheven souden staen, of binnen behoorlycken tydt niet en zyn versocht te verheffen; soo ordonneren Wy insgelyks, de selve te komen versoecken en ontfangen binnen den behoorlycken tydt van twee maenden præcise; op poene van te vervallen van heur verswegen, en niet versochte Leenen; Ordonneren ende bevelen daerom, desen alomme te doen publiceren en Copien te affigeren daer het behoort, op dat niemant ignorantie en hebbe te prætenderen. Gedaen in 's Graven-Hage desen 20. February 1672. Was geteeckent, G. H. PRINCE D'ORANGE. Onderstondt, Ter Ordonnantie van Syne Hoogheyt Gecontrasigneert, L. BUYSERO.

* Van Loon schryft inde *Aloude Regeeringswys van Holland. V. Deel. 9. Hoofdst. Van de Voorrechten den Ridderen in het byzonder eyge. bladz.* 511. Het waaren deeze Ridders, welke niet alleen de eerste Leden van des Graaven gewoonlyken Hofraad waaren, maar, gelyk als de bedieningen van Maarschalk, Senechal, Jagtmeester, Kamerling en meer andere in Henegouwen ervelyk waaren, zo ook diergelyke ampten in hùn geslacht ervelyk hier te Land bezeeten hebben. *bladz.* 512. Dus zyn de Heeren van Raaphorst ERFVOOGDEN; die van Woude, welken Heeren van Warmond waaren, ERFSCHENKERS; die van Duyvenvoorde en Kraalingen ERFKAMERLINGEN, en die van Naaldwyk ERFMAARSCHALKEN van Holland geweest. *bladz.* 517. Dit heb ik hier, tot slot van dit Hoofdstuk, willen byvoegen, op dat de Leezer, onder de eertytelen, door de Prinsen van Oranje en Stadhouderen van Holland, sedert Frederik Henrik gevoerd (als de Heerlykheyd van Naaldwyk, en het daaraan gehechte Erfmaarschalksampt van Holland, van Heer Karel, Graaf van Aremberg, voor driehonderdvyftig duyzend

guldens, in 't jaar festienhonderd twaalf gekocht hebbende) dien van ERFMAARSCHALK VAN HOLLAND vindende gemeld, dierhalve zoude bewust zyn, welk hoog Bewind eygenlyk door dien tytel oudstyds betekend wierdt.

(4) Dit is die, by den auteur soo genaemde gedisapprobeerde appendix van het jaer 1683. de welke immediaat volgt op het document onder No. 92.

(5) Valkenier, *Vervolg van 't Verwerd Europa V. deel. pag. mibi* 1011. Den 26. s'morgens ten 8. uren wierd eindelyk het accoort getroffen, en *bladz.* 1013. Dit Verdrag van weder-zyden behoorlyk geteekent, zyn dien selven dag des middags ten een uren de Regimenten vanden Prince van Courland, vande Heeren du Tel, van Leeuwen, van Wynbergen, en van s'Gravemoer daer ingetrokken. Den 27. prepareerden de Fransen alles tot hun uittocht. Den 28. zynde Sondag, deed syn Hoogheid des morgens vroeg het geheele Leger in Slag-Ordre stellen: waer op de Franssen ten 8. uren begonden uit te trekken. Ziet int Naam-regişter der Stad Grave pag. 56. Pertinente beschryving vande belegering der Stadt Grave. Getrocken uyt het twede deel van 't Verwerd Europa, beschreven door de Heer en Mr. Petrus Valkenier. Voorgevalle in den jaare 1674.

(6) Des jaars 1687. De Heeren Militairen sedert eenige jaaren hun weynig storende aan dit Placaat of Reglement, heeft den Hoog: Ed. Gestr. Heer Gerard Sichterman den 16. Juny 1724. dit volgende onder trommen en trompetten geschal doen publiceren en affigeren:

Gerhard Sichterman Colonel van 't Regiment te voet van syne Hoogheyt den Heere Prinse van Oranje, Generael Quartiermeester vande Cavallerie vanden Staat der Vereenigde Nederlanden, Ritmeester over een Compagnie paarden, Gouverneur der Stad Grave en onderhorige forten. Alsoo men in ervaringe is gekomen, dat sedert eenige gepasseerde jaaren, dog wel insonderheyt in die van 1722. en 1723. strydig tegens de Salutaire Reglementen en Ordonnantien by syn Hoogheyt den Heere Prinse van Oranje van tyt tot tyt op het Stuk vande jagt geëmaneert, en wel specialyk tegens den uytdruckelyken letter van het Reglement by Hoogstgedagte syne Hoogheyt op den 25. Juny 1687. gemaakt, de wiltbaan in den Landen van Cuyck soo door geprivilegeerde als ongeprivilegeerde persoonen is gevioleert en bedurven door het onbehoorlyk en buyten tyds te jagen, en den huyslieden ten platten landen veel ongemak en overlast is aangebragt, en veel van hun veltgewassen geruineert, soo heeft de Hoog Welgeboren Heere Amptman deeser Stad en Lande van Cuyck tegen dese ongeregeltheden willende voorsien goetgevonden en verstaen het Reglement op de Jagt van 't jaar 1687. op nieuwe te doen publiceren, met byvoeginge van eenige articulen om het selve met meer exactitude te doen onderhouden, en versogt, soo verre het my mogte aangaan, door promte en efficacieuse middelen de behulpsame hant daar aan te houden, en daar omtrent te verleenen de behoorlyke assistentie. Waarom ik, om aan het voorschreven versoek, als mede aan het 29ste articul van voor-

schreve

schreve Reglement in dato den 25. Juny 1687. te voldoen, goetgevonden hebbe deese volgende articulen te laten publiceren.

1. Dat geene militaire int generaal met snaphanen, jagthonden, ofte eenig jagtgereetschap uyt de Stadt van de Grave sullen moogen gaen, ten sy hy verder, als de districten vande Landen van Cuyk behooren, wilde verreysen, in welken gevalle hun een pas vanden commanderende Officier van 't Guarnisoen sal werden gegeven, gelyk mede verleent sal worden aan die geene, die alleen uyt vermaak op de quartel of ander kleynder vogel jagt willen gaan, edog die onder dat prætext eenig ander wilt, als haas, patrys, conyn, gevangen mogten hebben, sullen niet alleen verliesen hun jagt gereetschap, maer ook noyt diergelyke permissie weder werde gegeven.

2. Dat 'er geen wilt 't sy patrys, haas ofte conynen van buyten in de Stad vande Grave sal mogen werden gebragt tusschen den tyd vande publicatie deses en den 20. September aanstaande, onder wat naem, voorwendsels, of pretext het ook soude mogen syn, selfs niet onder de naem van vereeringe, of dat het soude komen uyt het Land van Ravesteyn, Meyerye van s'Hartogenbosch ofte andere districten; authoriserende en gelastende door deesen den Officieren of Sergeanten de wagt aan de poorten hebbende, van, indien sy eenige suspicie mogten hebben, datter bedektelyk wilt wierde ingevoert, alle manden, korven, sakken, te mogen examineren, edoch met uytdrukkelyke intimatie en verbod, van onder dit pretext aan geene boeren, huysluyden ofte andere personen, goederen of waren in de stad brengende, de minste molestie, vexatie of overlast te doen, maar, daarby eenig wilt 't sy haas, patrys of conyn bevindende, 't selve met den persoon of persoonen, waar by het gevonden is, aan te houden, en daar van aanstonts kennisse te geven aan de Commanderende Officier, sullende het gevondene wilt ten profyte vande wagt werden verklaert, en daar en boven betaalt worden een premie van een Hollantse Ryksdaalder by den onder Majoor te haalen.

3. Dat men niet sal mogen, met wat gereetschap het ook soude mogen syn, op of digt onder de Fortificatie van dese Stad te jagen, nochte eenige konynen in de bergen ofte duynen daar ontrent gelegen te mogen vangen, wordende aan die geene, die imant weet aan te brengen, die na publicatie deeses eenige conynen gevangen ofte uytgegraven sal hebben, eene premie belooft van vyf en twintig Caroli guldens, mede by de onder Majoor te halen.

En op dat hier van niemant eenige ignoratie soude pretenderen, sal deese werden gepubliceert en aan de poorten deser Stad werden geaffigeert.

(7) Siet hier voor de blyde inkomste des Prince van Spanje, Philippus, Soone van Keyser Carel den V. articul XXXIII. pag, 213.

Ortelius *theat. de l'Univers. fol.* 41. Il est permis à un chascun en tout ce Pays de Brabant, de chasser ou voler excepté dans ces cincq forest, sçavoir Groteheyst, Grotehout, Meerdale, Zaventerlo, & Soenie, que le Prince tient pour son esbat & plaisir de la venerie. vid. de gemelde blyde inkomste art. XXXIIII.

(8) Lar-

(8) Larrey *geschiedenis van Engelandt. IV. deel. bladz.* 389. op 't jaar 1677. Het was den 14. November, de gelukkige geboortedag van dezen prins in den jare 1650, op welken zyn-huwelyk, dat hem, gelyk hy tegen den Ridder Temple hadt gesegt, den gelukkigsten man vande werelt maakte, gevierdt wierdt.

(9) Mogelyk sal de auteur toen minder lust tot copieren gehadt hebben, dan wel op andere tyden; Dit Placcaat is van desen inhout:

WILHEM HENDRICK, by der gratie Godts Prince van Orange ende van Nassauw, Grave van Catsenellebogen, Vyanden, Diets, Lingen, Meurs, Buyren, Leerdam, &c. Marquis vander Veere en van Vlissingen, Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en vanden Lande van Kuycq, Diest, Grimbergen, Herstal, Kranendonck, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daesburg, Polanen, Willemstadt, Niervaert, Ysselsteyn, Steenbergen, St. Maertens-dyck, Geertruydenbergh, de Hooge en Lage Swaluwen, Soest, Baren, ter Eem, Immenes Binnen ende Buyten, Erfburghgrave van Antwerpen en Besançon, Erf-Maerschalck van Hollant, Erf-Gouverneur ende Stadthouder van Gelderlant, Graefschap Zutphen, Hollandt, Zeelandt ende West-Vrieslandt, Utrecht, Over-yssel ende Landtschap Drenthe, Erf-Capiteyn-Generael ende Admirael der Vereenighde Nederlanden; Allen den genen die desen sullen sien ofte hooren leesen, Salut: *Doen te weten*; Alsoo wy hoe langer soo meer in ervaringhe komen, dat onaengesien de Hoogh Mogende Heeren Staten Generael deser Vereenigde Nederlanden considererende, dat by desen tyt van vrede in verscheide Landen ende Quartieren de platte Lande onder het ressort van de Generaliteyt, bysonder in Brabandt, buyten de Rivieren gelegen, de goede Ingezetenen van dien van ongeheerde lopende Luyden, Ledigh-gangers, Bedelaers, Vagabonden en diergelycke onnutte Menschen niet alleen oock dagelycks veel overlast, schade, ook wel extorsien, kracht ende geweldt soude overkomen: maer oock op publycque Wegen en Straten, aen Huysen, Schuyren ende Goederen, exactien en berovinge werden gedaen: waer tegens, of wel soo de hooghgemelte Heeren Staten Generael, als wy by het emaneren van verscheyde Placaten getracht hebben te voorsien SOO IST, Dat wy evenwel by continuatie van de klachten over de voorsz. insolentien en ongebondenheden voor de rust van de Ingesetenen van onse Steden ende Landen van Breda, Grave ende Lande van Cuyck ende Baronnye van Cranendonck, Stadt ende Heerlyckheydt Eyndhoven, ende appendentien van dien van de hoogste nootsakelyckheyt gevonden hebben daer tegens nochmaels, en op nieuw te ordonneren, en te statueren 't gene hier na is volgende.

I.

In den eersten; dat niemandt, wie het ook zy, Ingebooren of Uytlander, hebbende syne goede ende gesonde Leden, om de kost te kunnen winnen, en sal mogen in manieren van Lantlooper onder decksel van Werck te soecken, of oock als Ketelboeters, Schoenlappers, Kramers, of andersints gaen Bedelen, het zy in Steden of ten platten Lande,

de, veel min de goede Luyden eenigh geldt afvorderen, of afperssen, noch op de Dorpen of Ingezetenen teiren, maer soo hy niet Wercken en synen Kost winnen wil, datelyck voorts door synen wech hebben te passeren, ende ten Lande uyt te gaen, op pœne van contrarie doende, ende niet datelyck vertreckende, by den Officier aengetast, en na gelegentheyt van saken by geesselinge of bannissement gestraft te worden.

I I.

Ende indien sekere Persoonen of diergelycke Vagabonden ende Lantloopers mochten bevonden worden ten platten Lande met Wapenen of offensyf Geweer te passeren, of om te gaen in sulcken geselschap ende getal, dat de goede Ingezetenen met reden oorsaecke van achterdencken op hun soude mogen nemen, ende doende yemandt gewelt aen, of steelende en nemende eenige Paerden of andere Beesten of Vee, sonderlinge by nachte of ontyden, of andere schade of overlast doende aen Menschen, Bomen of Vruchten, of oock dreygende, of houdende onbehoorlycke propoosten, sullen daer over terstondt aenghetast, in apprehensie genomen, ende tegen haer gheprocedeert worden met dadelycke examinatie, oock soo uyt de indicien ende ghelegentheydt de Gerechten ende Wethouderen sulcxs noodigh achten met de torture, ende voorts gemeriteerde straffe des doodts, of aen den Lyve, alles na exigentie van saken.

I I I.

Ende om te beter het Landt te suyveren van Lantlopers ende onnutte Menschen, ordonneren Wy dat alsulcke Landtlopers ende uytlandtsche Bedelaers sullen moeten vertrecken uyt de boven-gemelte Landen, onder desen Staet, binnen vier dagen nae de Publicatie deser, ende sulcks alleenlyck langhs de groote Heirbanen; ende de Ingebooren oprechte arme Menschen, die haren Kost niet kunnen winnen by defect van haer ghesonde Leden, dat de selve sich sullen moeten onthouden in de Stadt Parochie ofte Dorpe van hunne gheboorte, om met toelatinge van de Wet van de Plaetse Aelmoessen te mogen bidden, in alle modestie, sonder meer, als een of twee te samen mogen gaen, ende in geen meerder getal t'samen te mogen rotten, of hun op Kermissen, in Bruyloften of andere Feesten te laten vinden, ende de Luyden alsoo het hare af te perssen, veel min overlast te mogen doen, alles op pœne van geesselinghe of straffe na meriten van saecken.

I V.

Ordonnerende oock, dat elcke Stadt, Dorpe of Parochie hare Armen van die staet en ghelegentheydt als hier voorschreve is, onderhouden uyt het innekomen van de Goederen van Caritaten ende Tafelen der Armen soo verre als 't selve strecken sal kunnen; ende het gene sal mogen ghebreecken, dat de Wethouders ofte Gerechten, 't selve sal hebben te vinden ten laste van de gemeene Inwoonders, soo als gevoechlyckst sal kunnen ghelchieden; oock daer in voorsiende, dat de Armen by Koop-

lieden, Wercklieden ende Pachters mede na hare macht ende vermogen Wercken ende Arbeyden op een redelycken loon, om daer mede soo veel gesoulageert te worden als doenlyck, ende oock te weten, dat door leegh gaen, geen insolentien voorgenomen werden.

V.

Ende indien in de Steden, Dorpen of Plaetsen van de gheboorte der Armen, eenige Statuyt, Ordonnantie of Reglement is, of gemaeckt mocht worden op het stuck van Aelmoessen te bidden, ende te eysschen, dat dien-volgens de selve Armen, die des toegelaten sal worden, 't selve na die forme ende ordre sullen hebben te doen, ende sich ghehoorsamentlyck daer na dragen op pœne van correctie na gelegentheyt van saken.

V I.

Verbieden voortaen alle Meesters van arme-Gast of Caritaet-Huysen, Herbergiers ende Taveniers; gelyck oock aen Pachters ende Landtluyden te logeren in hunne Huysen, Schuyren of Stallen, noch oock onderhouden met Eeten, Drincken, veel min al willens versteecken by dage ofte by nachte, sulcke ledich Gangers, Landtlopers of Vagabonden, uytlandtsche of andere, wesende gesont ende dispoost van Leden, ende hun begevende in verscheyde gedaente ende manieren tot de Bedelerye ende leegheydt, noch met hun eenich complot ofte conventie te maecken, noch deelachtich te wesen van 't proffyt dat sy door sulcken middel weten te krygen, of hun te laten vinden daer sy hunnen optreck nemen, of met hun te gaen, of hun den wegh te wysen, anders als langhs de ghemeene Heirbanen ten Lande uyt of andersints aen sulcke eenich faveur of assistentie te doen, op pœne van gehouden te worden voor hunne Fauteurs, Herbergiers, Complicen ende Met-gesellen, ende voor sulcks oock gestraft te worden, gelyck 't selve in Recht en Justicie behooren sal.

V I I.

Sonder dat aen sulcke Herbergiers ende Fauteurs van de voorsz. Quaedtdoenders sal voor onschult dienen het pretext, dat sy daer soude mogen zyn, komen logeren tegen hunnen danck ende wille, ten ware dat sy secretelyck hadden laten weten aen den Officier van de plaetse de komste van alsulcke Landt-loopers.

V I I I.

Beveelen ende belasten in sulcken gevalle aen den Officier, dat hy daer van geadverteert zynde, hem sterck maecke met de Vorsters, Roode Roeden ende andere Dienaren van Justitie, of by faulte van dien, ende des noodigh zynde, de Ingezetenen tot hulpe versoecken, aen de welcke by desen belast wert daer inne te assisteren, om de voorsz. Quaedtdoenders te vervolgen ende bekomen, ende die over te leveren in handen van onse respective Drossaerden ende Amptluyden, ofte hare Substituyten, des recht hebbende, onder welckers Plaetse ende Jurisdictie sy sullen geapprehendeert geweest zyn, om daer over Justitie te doen, gelyck

lyck na uytwysen van dese Ordonnantie of Wetten bevolen sal worden te behooren.

I X.

Ende ten eynde dat onse voornoemde Officieren van de Steden ende van de platte Landen te beter geinformeert ende gheadverteert mogen wesen, waer dat sulcke Lantlopers en Quaetdoenders zyn; soo ordonneren ende lasten Wy de selve by desen, dat een ygelyck van hun district respectivelyk hem met syn Vorsters, Roode Roeden ende Dienaers van Justitie dickwils vinden op de vrye ende ordinarise Marckten, in de Kercken, Gast ende Arme Huysen, op Kermissen, omtrent Bruyloften ende andere diergelycke Vergaderingen ende Feesten daer sulcke Luyden gewoonelyck verkeeren, ende daer sy die sullen meenen te vinden, om die te vangen, en tegen hun te procederen na den inhoude van dese Ordonnantie.

X.

Dat specialyck alle de Roode Roeden van de voorsz. Landen en Baronnyen die Wy meest tot beveylinge der vrye Heeren Wegen hebben aengestelt, ofte ten minsten de helfte daer van, yder op hun beurte de meest afgezonderde aende aenstoot open, en daer door onveylich zynde Plaetsen ende Wegen gheduyrigh sullen hebben te bewandelen en te observeren, ende van de voorsz. Lantlopers en Bedelaers, en hare insolentien hebben te beveyligen, ende schoon te houden, insonderheydt langhs de Grensen ende Limiten, sullende het halve getal van de voorsz. Roode Roede yder op hare beurte alle de Quartieren door, hare Ronde doen, sonder eenige intermissie, op pœne, dat soo wanneer sy van het waer nemen van voorsz. hare Wacht ende Ronde eenighsints bevonden worden in gebreecke te blyven, de selve niet alleen datelyck ghecasseert, maer oock de schade door haer versuym veroorsaeckt, gehouden sullen zyn te boeten, en tot reparatie daer van geconstringeert worden.

X I.

Voorts om te versien tegens het bedrogh, dat sommige Bedelaers ende Bedeleressen voort souden mogen stellen, haer gelatende als of sy met eenighe passieuse sieckten gequelt, of andersints gedebiliteert waren, hoe wel dat het meesten tydt soo niet, maer bedroch is; soo werdt geordonneert, dat ten versoecke van den Officier van de Plaetse die quade suspicie sal hebben, sulcke Bedelaers of Bedeleressen by ordre van Wethouders tot kosten en laste van de Plaetse, sullen gevisiteert, en wel exactelyck gheexamineert worden, door gesworen Medicyns ende Chirurgyns, ten eynde de waerheydt ondervonden mach werden, ende die gene die daer in bedrogh sullen worden gevonden van sulke sieckten, kreupelheyt of andersints, dat de selve daer over criminelyck aengesproken, en na gelegentheyt van saken andere ten exempel sullen worden gestraft.

X I I.

Ende ten eynde de Lantlopers, Vagabonden ende Boeven beter mogen

gen achterhaeldt worden, werdt hier mede gheordonneert ende toegelaten, oock bevolen, soo onse Officieren als aen andere particuliere Personen indifferentelyck, dat sy ende een yder van dien sullen moghen aentasten ende versekeren over al de voorgemelte onse Landen, alle al sulcke Vagabonden, Leeghgangers en Deughnieten, in dien verstaende nochtans, dat datelyck na de gedane verseeckeringhe de selve sullen moeten gelevert worden in handen van onse respective Drossaerden, Amptluyden ende Hooft-Officieren, ofte derselver Substituyten, onder welckers Jurisdictie sy sullen geapprehendeert geweest zyn, aen de welcke, ende elck van hen bevolen werdt, die in hunne gevanckenisse wel te bewaren, scherpelyk te ondervragen, ende vernemen na haer leven, conversatie en handel, mitsgaders waer by dat sy leven.

XIII.

Willende dat de selve om hunne Deughnietterye ende Lantloperye, ende indien sy geen pertinente antwoorde en weten te geven, sullen gebannen, ende ten Lande uytghesonden worden, indien sy Uytlanders zyn, ende indien sy Ingebooren zyn, geconfineert worden ter plaetse van hunne geboorte, op pœne van corporele straffe; ende indien boven de voorsz. Lantloperye eenige andere suspicien door variatie van antwoorde of andere indicien op de selve vielen, van quade feyten sullen de Wethouders daer op wel letten, ende tegen de selve voorts doen procederen, na gelegentheyt van saken.

XIV.

Bevelende ende ghebiedende hier mede wel expresselyck allen hier voorgemelte Officieren in de voorsz. Landen respectivelyck, ende elcken van dien in syn Quartier ende District alle debvoir te doen, en alle mogelycke naerstigheydt aen te wenden in 't apprehenderen ende vangen van de voorsz. Lantlopers ende Vagabonden, op pœne van hare Officien te verliesen, oock inhabil verklaert te worden van Officien te bedienen, ende daer en boven arbitralyck gestraft te worden, mitsgaders van te betalen de schaden ende interessen die gebeuren sullen door hare negligentie, ende faulte, dat sulcke Vagabonden niet en sullen gevangen geweest zyn.

XV.

Ende indien soude mogen gebeuren dat de voorsz. Landtlopers of Vagabonden sterck zynde, hun vervorderen soude de voornoemde onse Officieren eenige resistentie te doen, in sulcken ghevallen sullen mogen aensoecken, ende begeeren assistentie van de Ingezetenen, 't zy by Klockgeslagh torins of andersints, welcke assistentie sal moeten gedaen worden, op pœne van hondert guldens by de plaetse te verbeuren, ende by soo verre den Officier, Dienaers van de Justitie, Roode Roeden, of andere, door de voorsz. debvoiren ymanden van de boven-gemelte Delinquanten, of wederspannige, doende resistentie, quetsen of doodtslagen, en sullen sy daer door in geederhande manieren misdoen noch tegen de Justitie noch tegen de Vrunden, ende Magen van sulcke Delinquanten.

Ende

XVI.

Ende ten eynde dat de Schepenen, Justicieren ende Officieren, voor de welcke sulcke Delinquanten als hier voren zyn vermelt, in Rechten sullen getrocken worden, egeene swaerigheyt mogen maecken, recht te doen, en die te verwysen, in gevolge van dese tegenwoordige Ordonnantie, ende andere Wetten van de Landen, soo werdt haer expres bevolen, dat zynde voor hun gebracht, het zy by onse respective Drossaerden, Amptluyden ende de Hooft-Officieren, of der selver Substituyten eenige van de voorsz. Quaeddoenders, sylieden desen volgens daer over sullen hebben te recht te sitten, ende te wysen, sonder sulcks te moghen nalaten, op pœne van privatie van hunne Ampten, ende van inhabiliteyt, ende daer en boven arbitralyck gestraft te worden.

XVII.

Onder welcke Landtloopers wy oock verstaen gecomprehendeert te worden de Soldaten, en sulcke die ten platten Lande, haer sullen onthouden, als Nachtegael Dienaers, of op ander pretext, 't zy met Wapenen, of sonder Wapenen, sonder voorsien te zyn met behoorlyck Pasport van hunne Ritmeester of Capiteyn, geapprobeert by den Gouverneur of Commandeur van de plaetse van hun Guarnisoen; ende dat by mancquement van dien sy sullen worden geapprehendeert; ende soo sy als effective Soldaten soude werden gereclameert, dat de selve aen den Rithmeester ofte Capiteyn die haer reclameren, sullen werden ghevolcht, die haer voor den Kryghs-raedt van de plaetse sullen hebben te recht te stellen, om gestraft te worden na merite van saken in conformiteyt van dese jegenwoordige Ordonnantie.

XVIII.

Ende om des te meer een yder te encourageren, om de voorsz. Leeghgangers, Landtlopers ende Vagabonden, Bedelaers ende diergelycke soorte van quade Menschen, die bevoorens gebannen geweest sullen zyn, aen te tasten, ende aen de Justitie te leveren, den genen die sulcken gebannen Persoon sullen ghevangen ende gelevert hebben, sullen voor recompense genieten twaelf guldens, te vinden ten laste van de ghemeene Inghezetenen van het Quartier daer sy sullen werden geapprehendeert.

XIX.

Ende werden alle de voorsz. poincten verstaen plaetse te hebben, soo wel tegens Vrouws als Mans-persoonen, en teghens Jongens of Meyskens boven de twaelf Jaren; ende op dat alle dese poincten wel werden onderhouden ende geobserveert; Lasten en ordonneren Wy onsen Drossaert ende Amptluyden, dat dese alomme in de voornoemde onse Steden ende Landen van Breda, Grave ende Lande van Cuyck, midtsgaders Stadt ende Heerlyckheydt Eyndthoven, ende Baronnie van Kranendonck, daer des sal mogen nodigh zyn, ghepubliceert ende geaffigeert sal worden. Ordonnerende allen ende eenen ygelyken Officieren, Justicieren, ende die het eenighsints aengaen mach, hen hier

naer preciselyck te reguleren, alsoo daer aen ten dienste van 't Gemeen grootelycks is gelegen. Gegeven onder onsen name ende grooten Zegel, in 's Graven-hage desen vyf en twintigsten December sestien hondert twee en tachtigh.

Was getekent,

G. H. Prince d'Orange.

Onder stondt,

Ter Ordonnaatie van Syne Hoogheyt.

Gecontrasigneert, *Ph. Th. Tollius.*

(10) Dezen articul segt: Dat alle Hooftofficieren sullen gehalden wesen den gemeynen Landen van Cuyk eenen eed te doene, om haer in heuren rechten te halden, en in excessen van injurien, daer mede sy parthyen aggraveren wolden, sullen als private persoonen gehalden wesen genochsame borgen te stellen voort gewysde om haer intrest daer op te moogen verhaelen.

(11) De lyste van de recognitien, waar op de ampten binnen de Stad Grave en Lande van Cuyk jaarlyks syn getaxeert, en het welke den 8. April 1682. geschiet is, behelst het naarvolgende:

GRAVE EN LANDE VAN CUYK.

Amptman - - - -	*f*	150	——	——
Griffier van de Leenen - -	*f*	25	——	——
Secretaris van de Graef - -	*f*	30	——	——
Waltgraef van 't Land van Cuyck -	*f*	5	——	——
Schout en Dykgraef van 't Nederquartr. van Cuyck - - - - -	*f*	25	——	——
Schout van 't Overampt - -	*f*	25	——	——
Gerigtsbode en Burger Major der Stad Grave	*f*	5	—— 10	——
Schout der Stad Grave - -	*f*	30	——	——
Landschryver van 't Land van Cuyk -	*f*	50	——	——
Controlleur vande Gennipse Tollen -	*f*	10	——	——
Alle de Geregtsbodens - -	*f*	5	——	——
Geregtsbode van Cuyck - -	*f*	10	——	——
Costers en Schoolmeesters der Heerlykheeden	*f*	10	——	——

De tyd heeft echter omtrent dese lyste al eenige verandering gemaakt; want, dewyl de afgeleefde Heer Walr. Baron van Steenhuys voor dato vanden

den 8. April 1682. wanneer de voorsz. lyst is gearresteert, tot Amptman was aengestelt, heeft syn Hoog-Welgeboore dese recognitie van 150. gulden niet betaelt, en is de tegenwoordige Amptman de Hoog-Gebooren Heer Adriaen Grave van Lynden daar van gedurende syn Hooggeb: leven geëximeert. Wegens de drie posten, van Waltgraef van 't Land van Cuyck, Controlleur vande Gennipse tollen en van de Costers en Schoolmeesters der Heerlykheeden, is by tyde vanden voorigen en tegenwoordigen Rentmeester der Domainen en Geestelyke goederen van Syne Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Oranje en Nassau &c, Erfstadhouder, Kapitein, en Admirael Generael, der Vereenigde Nederlanden &c. over de Stad Grave en Landen van Cuyk noyt iets betaelt. Edog geeft de Gerigtsbode en Burger-Major der Stad Grave als Rigterbode der gem: Stad 10. gul. in plaets vande gestelde 5. gul. 10. strs. Maar den Geregtsbode van Cuyk betaald ook alleen 5. gul. gelyk alle de andere Geregtsbodens.

(12) Larrey *bladz.* 507. *op 't jaar* 1689. Daar ontbrak nu niet meer dan de tegenwoordigheit vande Princesse van Oranje. Twaalf oorlogschepen vertrokken naar Hollandt, en bragten haar den 20. February Nieuwe styl in Engelandt.

Daags na haare aankomst te Londen, den 23. February, vergaderden de twee Huizen om hunne Koninklyke Hoogheden te verzoeken de kroon van Engelandt aan te nemen. Men kan wel denken, dat dit met veel genoegen aangenomen wierdt. Maar de Prins vergat nooit zyn dierbaar vaderlandt; hy nam de kroon niet aan dan onder beding van Stadhouder te zullen blyven, en te gelyk voor Engelandt en de Vereenigde provinciën te zorgen, behoudende de vryheit om tot bystandt van de laatste zo menigmaal als zyne tegenwoordigheit wiert vereischt, over zee te gaan.

De selfde *bladz.* 521. De plegtigheit van hunne kroninge geschiedde op den 21. April Nieuwe styl des jaars 1689. in de hoofdkerk van Westmunster met alle bedenkelyke pracht, en in het midden van zulke welmenende toejuichingen van het volk, als ooit gezien was.

(13) Voorsz. Larrey *bladz.* 583. *op 't het jaar* 1695. Dese Vorstin wierdt den laatsten dag van December ziek, en stierf den 8. January aan de kinderpokjes, die zich eerst op den vierden dag van hare ziekte openbaarden, en daar al de kunst der artsen haar niet van kon behouden. Zy stierf in den bloem van hare jaaren, in haar drie en dartigste jaar.

By van Loon *hist. metall. des pays bas. tom.* 4. *pag.* 179. *& seqq.* vindt men een groot getal gedenkpenningen op de dood van dese Princesse geslagen, inhoudende den dag van haar overlyden, namentlyk, VII. IDUS JANUARII. MDCLXXXXV.

De renovatie der Ordtie. by Prince Maurits HO: Lo: memorie in dato den 29. Maart 1610. op de administratie en bedieninge van de Wees-

ka-

kamer en Weeze goederen binnen de Stad Grave geëmaneert, en waar by door syn Koningl. Majt. van Groot Britt. Glorieuser Memorie op nieuws gestatueert werd, is van den 18. February 1697. en den volgende inhoud:

WILHEM HENRICK, by der gratie Godts Koningh van Groot Brittannien; Prince van Orange en Nassauw; Grave van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Lingen, Meurs, Buyren, Leerdam; Marquis van Ter Veere en Vlissingen; Heere en Baron van Breda, der Stadt Grave en Lande van Kuyck, Diest, Grimbergen, Herstal, Kranendonck, Warneston, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daesburgh, Polanen, Willemstadt, Niervaert, Ysselsteyn, Steenbergen, St. Maertensdyck, Geertruydenbergh, Turnhout, Sevenbergen, de Hooge en Lage Swaluwen, Naeltwyck, Soest, Baren, Ter Eem, Immenes binnen en buyten, &c. Erf-Burghgrave van Antwerpen en van Besançon; Erf-Maerschalck van Hollandt, Erf-Gouverneur en Stadthouder van Gelderlandt, Graefschap Zutphen, Hollandt, Zeelandt, West-Vrieslandt, Utrecht, Over-Yssel, en Lantschap Drenthe, Erf-Capiteyn-Generael en Admirael der Vereenigde Nederlanden, &c. Allen den geenen die desen sullen sien of hooren lesen, *Salut*, Doen te weten: Alsoo den Amptman, Schout, Burgemeesters ende Raed onser Stadt Grave, aen Ons hebben geremonstreert, dat door verloop van tyd en inkruypinge van Notarissen, en andere particuliere persoonen, die haer onderwinden te doen en beschryven saken concernerende boedels van minderjarige kinderen en weezen, die eygentlyk behooren tot de Weescamer aldaar, de Ordonnantie by Prince Maurits Ho: Lo: Memorie in dato 29. Maart 1610. op de administratie en bedieninge vande Weescamer en Weeze goederen binnen de voorsz. Stad Grave geëmaneert, genoegsaem illusoir gemaakt en buyten practycq gebragt is, waar door veele confusien en ongelegentheeden tot groot nadeel van de geintereseerden worden veroorsaekt, *Soo ist*, Dat Wy daer inne willende voorzien, en begeerende dat dienaengaende voortaen een goede ordre worde geobserveert, goetgevonden hebben, de voorsz. ordonnantie te renoveeren, gelyk wy de selve renoveren en op nieuws statueren by desen.

1.

In den eersten dat men inde voorsz. Stad Graave twee Weesmrn: sal ordonneeren, die gesteld sullen worden by den Amptman Schoutet Burgemeesteren Scheepenen ende Raed derselver steede, dewelke Oppervoogden ende Over-Mombers sullen wesen van alle onbejaarde kinderen vader off moeder verlooren hebbende, ende andere persoonen onder Momboirie staande.

2.

Van welke twee persoonen alle jaar die een t'langste in officie geweest hebbende, verlaten sal worden vanderselver officie, ende inde plaatse van hem een ander daar toe gekoren en geordonneerd, alsoo dat niemand het selve officie langer bedienen sal dan twee jaaren continueelyk, maar die

die een van de twee Weesmeesteren, die nu eerstwerf daar toe gesteld sal worden, sal moeten drie jaaren daar aan blyven, ende die geswooren Secretaris vande Graave sal gehouden zyn de Weesmeesteren te dienen om een behoorlyk Salaris in allen dingen haar officie aangaande.

3.

Item de voorn. Weesmeesters mitten Secretaris sullen gehouden syn alle veertien dagen op den Woensdag eens, ten agt uere voor middage hen by malkanderen te voegen om alle saken der Momboiren aangaande, sommierlyk te besligten, en soo wanneer voor hen kompt eenige sake van grooter importantie, daar van sullen zy Communiceeren met Burgemeester en Scheepenen om van hun, als haar overste ende hoofd, daar in geleerd te worden.

4.

Item soo wanneer Vader off Moeder binnen dezer Stad & Vryheid van de Grave woonende aflyvig word, agterlatende onbejaarde kinderen, dats te verstaan weezen onder de 25. jaaren ofte sotten simpelen off die van haare sinnen zyn beroofd, blind ofte stomme kinderen, onvoorsien van Momboiren by testament off uytterste wille geordonneerd, soo sal de langstleevende vande beyde zyden, het waar Man ofte Vrouw, schuldig wezen na dat hem by den Rigterbode de insinuatie gedaen sal zyn, binnen dertig dagen naa de dood vanden eersten aflyvigen te komen, ofte te zenden aan de Weesmeesters ende oppervoogden, om aldaar over te geeven ofte neemen vier off meer mansperfoonen de kinderen naast bestaande, te weeten de twee daar af van s'Vaders zyde, ende twee van s'Moeders zyde, op de pæne van drie Car. Guldens, daarvan d'een derdendeel behooren sal den Heere, d'ander der Stad, ende het derden deel den Weesmeesters.

5.

Van welke vier persoonen de Weesmeesters ordonneeren sullen de twee daar af die hun dunken sal 't meeste & bequaamste te weesen Momboirs Tutoirs ende Curateurs vanden kinderen, dewelke alsoo gekosen en geordonneerd, sullen schuldig weesen de Momborie tuteele off Curateele aantevaarden, en den Eed daar toe staande te doen, ende sullen daar toe worden bedwongen by Reële executie en apprehensien van haare persoonen, ten waare dat zy merkelyke redenen hadden om hen vande Momboirie t'excuseeren, en zig des t'ontlasten, welke haare redenen sy sullen mogen allegeeren voor Burgemeesteren en Scheepenen der voorn. Stad Graave inde Raad Camer vergaderd weezende, die de redenen aangehoord, daarop regt doen sullen, gelyk sy bevinden sullen te behooren.

6.

Item indien die persoonen inder manieren voorn. overgegeeven, niet bequaam en syn, om de Momboirie te exerceeren, off dat de kinderen geen Vrienden hen van Bloedswegen bestaande woonende inde Vryheyd vande Grave en hadden, soo sullen de Weesmeesteren schuldig wesen & magt hebben goede persoonen daartoe te ordonneeren, die ook schuldig sullen syn de Momboirie te aanvaarden, als voorsz.

7.

Item off de langstleevende in gebreeke waare, binnen de voorsz. 30. dagen die vier persoonen te noemen, soo sullen die vrienden den kinderen t'naast bestaande van de zyde van den overleeden schuldig weezen binnen den anderen naast volgende 15. dagen de Weesmeesters daar af te adverteeren, op pœne van drie Car. Guldens, te bekeeren als boven, ten eynde dat de Weesmeesters den langstleevende bedwinge, die vier mans personen over tegeeven.

8.

En soo verre de Weesmeesters gewaarschouwd als boven, in gebreeke zyn de kinderen te doen versien van Momboirs, binnen 15 dagen daar naa, soo verbeuren zy buyten haar proper goed, drie Car. Guldens tot Proffyte vanden Heer.

9.

Item die Momboirs alsoo geordonneerd, en niet by testament gegeven, sullen schuldig wezen tot versoek & vermaninge vande Weesmeesters te stellen Cautie off borgtogte van haare administratie, en indien die eenige niet solvent wezende ontfangen tot Momboiren sonder suffisante Cautie ofte borgtogte, soo sullen die Weesmeesters verbonden syn en borg blyven voor die administratie van de selve Momboirs, en sullen schuldig wezen te betalen den Vermomboirden persoonen, t'geene dat zy van de Vermomboirden niet konnen verhalen, die Momboiren nogtans eerst en voor al daar voor versogt, en ten uyttersten geëxecuteerd.

10.

Item de Momboirs inder manieren voorsz. gegeven & gesteld, sullen worden betaald van haare moeyten & arbeyd by ordonnantie vande Weesmeesteren.

11.

Item alle Momboirs soo wel by testamente als anderen haaren Eed gedaan hebbende, sullen schuldig zyn binnen een maand te maken inventaris van alle de goederen reede & Erffenisse in het sterfhuys bevonden, en dien aangaande, waar en ten allen plaatsen dezelve geleegen syn, ofte bevonden mogen worden, ende dezelve te leveren in de handen vande Weesmeesteren die dezelve sullen doen registreeren by den geswooren Secretaris, ende dan voorts ordonneeren te doen scheydinge & deylinge, ofte anders soo hen dunken sal den kinderen profytelykst te weezen.

12.

Ende sal niemand Voogd ofte Momboir van eenige weeskinderen ofte andere gebrekkelyke persoonen mogen syn, die van merkelyke sommen Crediteurs off debiteurs souden selver syn, off der selver goederen onthouden ende bezitten.

13.

Item geene Momboirs off ontfangers van goederen de onmondige ende wezen toebehoorende, en sullen mogen eenige transporten ofte overgeeven van Actien van eenige Crediteuren van haare pupillen voorsz. verkrygen, off aan hen neemen, off ook uyt kragte van dien tegen haare pupil-

pillen ageeren, maar indien sulx gebeurden, sullen die Momboirs van die transporten cessien en actien geheel gefrustreerd blyven, ende die wezen daar aff gelibereerd.

14.

Item off Man off Vrouwe malkanderen getogtigd hadde, sal gelyke wel de langstleevende van hen beyden, gehouden weezen te leveren de Weesmeesteren behoorlyken inventaris van alle goederen, soo wel reede als onreede, dewelke die selve in togte bezit & gebruykt.

15.

Item alle momboirs sullen schuldig zyn by hen off haren Rentmeester by advys vanden Weesmeesteren gezet, alle jaar eens Reekeninge te doen van haare administratie op de pœne van ses Car. guldens te bekeeren als voor, en sullen die Weesmeesteren int sluyten van die Reekeninge Ordonneeren, hoe & waar men de penningen vande persoonen onder Momboirie staande employeeren sal.

16.

Item de Weesmeesters metten Secretaris sullen hebben van elke Reekeninge te hooren appostilleeren en sluyten den festighsten penning van het jaarlyx inkomen, te weeten van de Erffrenten en goederen in de Reekeninge begreepen, allen kommer last & uytgank eerst daar af getrokken.

17.

Item de Weesmeesters off Secretaris en sullen geen administratie hebben off handelinge van eenige goederen off gelde, ymande onder Momboirie staande, toebehoorende.

18.

Item die Momboirs en sullen off mogen geen haaffelyke goederen den weezen off anderen onder Momboiren staande toe behoorende verkoopen, sonder consent en Authorisatie vande Weesmeesteren, die daar over het advys vanden Amptman Burgemeesteren & Scheepenen sullen versoeken, op peene van nulliteyt en sal die verkoopinge daar af openbaarlyken en gerigtelyken gedaan worden daar van de Momboirs gehouken sullen zyn sonder vertrek over te brengen Reekeninge vande verkogte goederen by declaratie van den Pryze, d' welk sal als dan by den Secretaris in syn regilter werde geregistreerd.

19.

Item alle Erffelyke goederen weezen off pupillen toebehoorende, sullen insgelyx openbaarlyken en gerigtelyken verkogt worden met subhastatie en barnen der keersse, nae usantie dezer stad.

20.

Item t'gerigt off Secretaris en sullen niet mogen over staan off laten voor hun passeeren, eenige voorwaerden off contracten daar meede eenige Erffgoederen den pupillen toebehoorende belast off beswaard mogten worden, ten waaren in bywezen en consent der Momboiren, en dat daer by blyke d'accoort authorisatie off decreet van Weesmeesters, mitsgaders vanden Amptman Burgemeesteren & Scheepenen als boven,

 het

het welcke de Secretaris by Specificatie gehouden sal zyn te stellen inde Brieven, die men daarop expedieeren sal, ende off eenige verkoopinge belastinge off beswaarnisse vande voorsz. goederen in ander voegen gedaan word, sulx sal zyn nul ende van onwaarden gehouden, en die penningen daar voor gegeeven, verloren blyven, ten waare dat men expressselyk konde bewyzen, dat het selve gedaan waare tot proffyt vande pupillen off den geenen die onder den tutelen staan.

21.

Item ook en sullen de Weesmeesters niet mogen consenteeren int verkopen belasten nog beswaaren van eenige Erff goederen, den weezen toebehoorende, ten sy dat zy eerst deugdelyk en genoegsaam geïnformeerd en onderrigt syn, dat t'selvige noodsakelyk zy, en profytelyk voor de weezen, het welk gedaan synde, sal het consent by den voorsz. Secretaris in synen Register geregistreerd worden met declaratie vande Weesmeesters, die sulx gedaan hebben, ende de reedenen waaromme, en soo verre anders gebeurd waare, sal zyn nul & van onwaarden.

22.

Item die Weesmeesteren gegeeven hebbende t'consent van eenige Erffelyke goederen, te verkopen & te belasten, sullen gehouden zyn ter naaster Reekeninge toezigt te neemen, dat die penningen daar af gekomen geëmployeerd & georberd worden als het behoord, tot profyt der pupillen t'selve alsulx toebehoorende, ende indien bevonden worden de Momboirs daarinne negligent te weezen, off zig te misbruyken, sullen die selve Momboirs arbitralyken gecorrigeerd worden, nae gelegentheid van saken.

23.

Item alle verkoopingen ofte belastingen van Erff goederen by eenige Vermomboirde persoonen buyten der Stad gedaan sonder presentie off bywezen van haar behoorlyke decreet en Authorisatie van Weesmeesteren, Amptman, Burgemeesteren, en Scheepenen, Mannen van Leen off Notaris en getuygen, sullen gehouden worden voor nul & van onwaarden, sonder dat men binnen de stad daarop regt sal doen offte laten geschieden.

24.

Insgelyx alle andere contracten voorwaarden & Coopmanschappen gedaan met Vermomboirde persoonen, in absentie van haare Momboiren, worden gehouden voor nul en van onwaarden, soo verre die zyn tegens profyt en in præjuditie van dezelve Vermomboirde persoonen.

25.

Item die onder Momborie staan en mogen in regt niet ontfangen worden, om aanspraecken off beantwoorden te doen, sonder consent en Authorisatie van haare Momboirs.

26.

Item de Weesmeesters sullen alle particuliere Momboirs getuygen en andere persoonen voor haar mogen doen dagen by eenen Dienaar vande Stad, die haar schuldig is te dienen, ende indien de gedaagde persoonen

nen niet en Compareeren, fullen die by den Dienaar doen herdagen op de boeten te weeten die particuliere Momboirs op arbitrale boeten ende alle andere op de boeten van drie ponden payements * voor elke verdaginge.

* Ziet onder de Documenten No. 123. in princ.

27.

Item de Stads gefwooren bode fal van elke dagement hebben foo veel als men gewoon is te geeven van eenen burger te gedagen.

28.

Item alle weefen in Momboirien ftaande, blyven onder Voogdye van haare Momboiren totter tyd toe dat zy vyf en twintig jaaren oud zyn, ten waare zy al eer ten geeftelyken off huwelyken ftaat en quamen, in welken geval zy mogen aanvaarden t'bewind van hare haaffelyke goederen, en van den jaarlyxen profyte, ende die rente haerer erffelyke goederen, fonder dezelve Erffelyke goederen te mogen verkopen, off belaften, maar indien eenige jongers onder Momboire ftaande begeerende vande Momboirie ontlaft te zyn, eer fy 25. jaaren oud fyn, om haare Coopmanfchappe off neeringe te mogen doen, moeten het felve verfoeken aan die Weesmeefters, die haar dan informeeren füllen, ende haare informatie overdragen den Scheepenen, die dezelve jongers indien haar profytelykft dunkt, vande Momboirien ontflaan fullen mogen, en haar daar af brieven verleenen, en alle Coopmanfchappen contracten die zy dan voortaan doen, worden gehouden voor goed en van weerden, uytgenomen verkopinge of belaftinge van onroerlyke goederen.

29.

Item jongers onder haare jaaren weezende, als voorfz. is, fullen niet gehouden zyn te betalen eenige penningen die fy fchuldig fullen zyn, ofte ymand ontleend hebben op dobbelfpeelen kaartfpeelen, klosbane in den berde off diergelyke fpeelen.

30.

Item wie eenige onbejaarde perfoonen tot ongelyken houwelyken betrokken, ofte raden, daar by over en aanwezende, mits gelds wille, t'zy knegtken off meysken, tot merkelyken fchade achterftel off kleynigheyd van eenigen, ende t'gebeurde dat die Vrienden off Momboiren daar mede niet te vreeden & waare, en derhalven klagtig vielen, fullen die felvige daartoe geraden en by geweeft hebbende arbitralyk gecorrigeert worden.

Hier naa volgd den Eed, die elk Weesmeester doen fal in 't aankomen zynder Officien.

Ik N. fweere, dat ik d'officie van Weesmeefter ende oppervoogd van de Weeskinderen en andere perfoonen vande Stad Graave naar d'Ordonnantie van myne genadigen Heere fyne Coninklyke Majt. van Groot Brit. als Pandheer * der Stad Graave in de Voogdye & Curateele gefteld fullen worden, daar toe ik nu gecommitteerd zy, regtveerdelyk bedienen en de trouwelyk exerceeren fal, en dat ik die perfoonen ende haare goede-

* Ziet voor pag. 248. & 251. in een not. n. 2.

ren onder Voogdye & Momboirie ſtaande, in regt & goede juſtitie na myner beſte kenniſſe ſal bewaren en helpen bewaren haren oorber baat & proffyt voortſtellen, ende alle haren ſchade agterdeel & onproffyt verhoeden, en dat ik regtveerdige appoinctementen geeven en pronuncieeren ſal al na myn vermogen en myn beſte wetenheyd, ende vyf ſinnen, en dat ik den ſtaat van de voorſz. perſoonen onder Voogdye ſtaande, en haare goederen heymelyk ſal behouden ſonder dien ymanden te openbaaren, ten waare die geenen, die dien van regts wegen behooren te weeten, ofte by raad & advys vande luyden van myns Genadigen Heeren Raden off van Burgemeeſteren en Scheepenen vande Graave, off ook by bedwange van juſtitie ende anders niet, ende off ik ſaken voorneeme, die den voorſz. perſoonen onder Voogdye ſtaande off haare goederen teegens droege, en die ik by myn ſelven niet en ſoude kunnen remedieeren, dat ik die ſelvige kundigen en laten weeten ſal den Amptman vanden Rade van myne voorſz. Genadigen Heere ofte den Schoutet Burgemeeſteren & Scheepenen vande Graave om by hen luyden geremedieert te worden als 't behooren ſal, ende dat ik voorts. doen ſal al 't geene des een goed Weesmeeſter en Oppervoogd ſchuldig is te doen, SOO MY GOD HELPE.

Volgd den Eed by elke Voogd Curateur ende toeziender te doen Reſpective.

Hier ſweere ik dat Officie daar ik toe geordonneerd ben, dats Voogd te zyn van A. B. Weeskinderen, die in mynder Momboirien geſtelt zyn, wel & getrouwelyk bedienen ſal, dat ik dezelve en haare goederen na myner macht & beſte wetentheyd tot haren meeſten Profyt regeeren & adminiſtreeren ſal, ende in alle ſaken haare welvaard & proffyt ſal vorderen, en haare ſchaede verhoeden, en die ſelve Weeskinderen ſoo lange zy in mynder Voogdye & Curateele ſtaan, ſullen tot alle deugden ende eere raden, die ſtellen ter ſchoole off op ambagten, off neeringen off anders beweegen naa haare qualiteyt faculteyt ende verſtande, en ſonderling toezigt en bewaarniſſe daarvoor hebben ſal, ſpecialyk voor de dogters, om tot haarer meeſter eere & proffyte te komen, dat ik regtveerdig inventaris van alle haare goederen maken, ende van dezelve goederen Reekeninge & Reliqua ten behoorlyken tyde, als ik verſogt worde, doen ſal, ende dat ik geenderhande van haare onroerende goederen off renten en ſal verkopen, verteeren off belaſten, ſonder merkelyken nootſaeke off proffyt, en dat by conſent vande Weesmeeſteren, ende dat ik den ſtaat van de goederen der voorſz. Weeskinderen ſecreet houden en dien niemanden en ſal openbaeren in egeender manieren, ten zy dattet my by den Weesmeeſteren geordonneerd ende geconſenteerd ofte by juſtitie bevolen ſal worden te doen ende dat ik voorts alles doen ſal des een goed & getrouw Voogd off Curateur ſchuldig is, ende behoord te doen, SOO HELPE MY GOD.

Reſerveerende aan ons en onze nakomelingen de interpretatie van deze

ze ordonnantie, soo verre daarinne eenige duysterheyd mogte worden bevonden, als mede om dezelve te amplieeren en altereeren, als de geleegentheyd van saken sulx mogte komen te vereysschen, lastende & beveelende allen en eenen ygelyken, die t'selve soude mogen aangaan, zig hier naa te reguleeren, ordonneerende wyders den voorsz. Amptman Schout & Regeerders der voorsz. Stad, de voorsz. Ordonnantie & Reglement strictelyk te doen observeeren. Gedaan tot Kensington den 18. February 1697. *was getekent*, WILLIAM R. synde het Cachet van syne Majt. in rode wassche hier onder opgedruckt, en overdekt met een papieré ruyte, *leger stondt*, Ter Ordonnantie van syne Majt. *getekent*. W. V. SCHUYLENBURG, synde de selve Ordonnantie aen malkanderen gesteken met een grauwen draet, en buyten met het Cachet van syn Majt. met root lak gecachetteert. Ziet wegens de Ordtie. van Prins Maurits Ho: Lo: Mem. voor *bladz*. 241. *en* 250. *in de aanteken. n.* 9. *en* 10.

(14) Dese Landschryver, te weten Mr. Cornelis Heinsius, heeft op allerhande manieren getracht de emolumenten van dat ampt te vermeerderen, als blykt uyt dessels missive aande Heeren Raden van State den 14. February 1720. geschreven, synde van desen inhoud:

Edele Mog: Heeren.

De eer hebbende van te bekleden het Landschryvers ende Griffiers ampt vanden Lande van Cuyck, hebbe uytwysens den 26. articul vande Ordtie geëmaneert op de collaterale successie in dato den 24. December 1695. alle imaginable devoiren aengewent, ten eynde de costers, Graftmaekers, ofte doodgravers punctuelyk soude hebben over te leveren eene lyste van alle de dooden, de welcke geduyrende den tydt van drie maenden quamen te overlyden, maar hebbe noyt ten dien opsigte, ende in de vereyschte ordre, myn oogmerck connen bereyken, dewyle de meergemelte costers sustineren ongehouden te syn tot extraditie vande voorsz. lysten, ten sy de selve daer voor wierden betaelt, ende vermits den Ontfanger Cuyper, my dagelyx deswegens ten uyttersten inquieteert, bidde dat UED: Mog: om eenmael daer van af te syn sodanige ordres daer op gelieven te stellen, als UEd: Mog: nae haer hoogwys oordeel sullen bevinden te behooren. Daer en boven hebbe my indispensabel genootdrongen gevonden UEd: Mog: by deze gelegentheyt bekent te maecken, dat my ook dagelyx int taxeren der goederen difficulteyten over den 6. articul vande meergemelde ordtie occureren ten opsigte van den lyftocht, en de eygendom van de selve, niet anders nae myn gering oordeel uyt de selve konnende beseffen, of den xx. penning moet soo wel vande Lyftocht, als vanden eygendom der goederen aen het gemeene land betaelt werden, ende bygevolge tweemael, dat hier geduyrende myne bedieninge, in diergelyke gevallen maar eens, myns weetens is voldaen. Deese myne geringe consideratien, welk laeten aen de wyse deliberatien ende overwegingen van UEd: Mog: omme my by sodanige occurentien daer nae te mogen reguleren, sullende my selven d'eer geeven

ven UEd: Mog: dien aengaende aenwysinge te doen, indien de meergemelde articule indiervoegen moet verstaen werden. Ondertusschen wensche dat den Hemel UEd: Mog: personen en familien nogh lange jaeren in gesontheyt wil conserveren ende blyve met alle bedenckelyke veneratie.

Edele Mog. Heeren

UED: Mog: onderdan: ende gehoorsaemste Dienaer

(: *was getekent* :)

C: HEINSIUS.

Cuyck den 14. Feb: 1720.

Waar op Haar Ed: Mog: dese resolutie hebben gelieven te nemen.

Vrydagh den 16. *Februari* 1720.

Ontfangen een missive van C. Heinsius Lantschryver en Griffier van het land van Cuick geschreven te Cuyck den 14. deser, houdende in substantie, dat den ontfanger Cuper van Holthuisen hem dagelyx ten uiterste inquieteert om de lysten vande dooden &c. Waar op gedelibereert synde is goedgevonden en verstaen, te rescriberen aan den gem: Landsr. en Griffier, dat de kosters, grafmakers of doodgravers, en vooral de eerste, manquerende in het overleveren der lysten by het voorsz. 26ste art. geordonneert, hy de gebrekige daer toe kan houden by gyseling: en dat het voorsz. 6de art. klaar is, en naa de letter gepractiseert moet worden; sullende de missive dien onvermindert gesonden worden aan den ontfanger Cuper van Holthuysen, om daar op te berigten, soo veel het tweede point aangaat. was geparapheert A. V. CAPELLEN. lager stondt accordeert met het register en was get.

S. VAN SLINGELANDT.

Ende offschoon den Ontfanger Cuper van Holthuysen, by desselfs berigt, de volgende resolutie vanden 3. November 1704. met de bygevoegde consideratie by forme van schriftelyk advies, aan haar Ed: Mog: (:gelyk my verhaalt is:) heeft toegesonden, hebben haer Ed: Mog: echter by de voorsz. resolutie van den 16. Februari 1720. gelieven te persisteren, en te verstaen dat de togt mede most getaxeert, en het regt collaterael daar van voldaan werden.

En

Extract uyt de resolutien vande Ed: Mog: Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden.

Maendagh den 3. *November* 1704.

Is geboort raport vande Secretaris van Slingelandt hebbende ingevolge van haer Ed: Mo: resolutie van den 17. laestleden geëxamineert en ingenomen het advies van twee s'Lands Advocaten over een missive vande Magistraet der Stadt s'Bossche van den 16. en een voorige vanden 13. Decemb: 1702. houdende de redenen van haar beswaar tegen haar Ed: Mog: resolutie vanden 8. Aug: daer bevorens, waer by verstaen is, dat man of vrouw komende te overlyden tot s'Bossche, de eerst overleydende kinderen nalatende, het collaterael niet betaelt moet worden vande goederen, waer van de lyftocht versterft aan de lanxtlevende volgens de costumen der Stadt s'Bossche, het sy de selve ten dien opsigte bekragtigt worden by uyterste wille of niet, dog dat de eerst overlede geen kinderen naalatende aen de lanxtlevende, de selve 't sy by testament of ab intestato uyt cragte der costumen geroepen wordende tot de lyftocht, het collaterael betalen moet niet alleen voor soo veel den eygendom concerneert met regt van repetitie nae de dood vande lyftochtenaer op die gene, op de welke als dan den eygendom komt te devolveren, maer boven dien ook moet betaelen den XX. penning vande som waer op de lyftocht in capitael getaxeert wort op de voet vande lyfrenten in conformitè van het 6. articul vande Ordonantie op de collaterale successie vanden 24. December 1695, te weten van die vaste goederen in de Stadt van s'Bosch ende Meyerye van dien gelegen, die den afgestorvenen hebben toebehoort, ende van gelyke vande helft vande vaste goederen, de welke staande huwelyk syn aangekoft, dat daar en boven in consideratie volgens costumen van s'Bosch de lanxtlevende vande conthoralen nae de doodt vande overledenen treckt ende geniet alle de meuble goederen, actien, crediten &c. niet togts gewyse maer in vollen eygendom, dat vervolgens der selver langhstlevende het sy ab intestato of by testament hier profiterende, gehouden is daar van te betalen het recht van 't collaterael aangaende die goederen en effecten, d'welke buyten de voorsz. vaste goederen gementioneert worden in 't eerste art. vande voorsz. ordonnantie te weten voor soo ver de selve de eerststervende hebben gecompeteert in het geheel, indien de selve goederen hem particulier hebben geraekt, en voor de wederhelfte, indien het syn geweest conquesten staande huwelyk gevallen: Waer op gedelibereert synde is goed gevonden en verstaen te verklaren, dat in geen vande voorenstaende gevallen het collaterael moet betaalt worden, uytgesondert voor soo veel de langhstlevende niet uyt krachte der costumen, maar uyt hoofde vande uyterste wille vande eerst overleden kompt te profiteren uyt desselfs goederen: en dienvolgens de voorsz. resolutie vanden 8. Aug. 1702.

in te trecken: sullende extract deses gesonden worden aenden Ontfanger Corn: van Vrybergen om te strecken tot syn naerigtingh en te laten vaaren alle proceduren desen contrarie ondernomen, *was geparaphéert.* ADR: VAN BORSSELE TOT GELDERMALSEN. *onderstont.* accordeert met het register. *was getekent.* S. VAN SLINGELANDT.

Consideratie.

Gesien sekere twee resolutien van Haar Ed: Mog: de Heren Raden van State d'eene in dato den 3. November 1704. genomen op twee missivens vande Magistraat der Stad s'Bosch d'eene van den 13. en den andere van den 16. December 1702. en d'andere resolutie in dato den 16. Feb. 1720. genomen op een missive van Corn: Heinsius lantschryver van het Land van Cuyk, en gelet op de vrage daar uyt geproponeert, soude verstaen, dat wel naer de letter van het 6. articul vande ordonnantie op de collaterale succesfie geëmaneert, het dubbelt recht en 20ste penning soo van de goederen als lyftocht by den lyftochtenaer moet werden betaalt, blykende sulx by het woordeken *bovendien*, en uyt de woorden in fine van gem: articul *voor dat den 20ste penning. betaalt vande goederen selfs* &c. mits verstoring gedaan werde als in den articul.

Dogh geconsidereert dat haar Ed: Mog: der selver resolutie vanden 8. Augusti 1702. onder andere houdende, als in den 6. articul van voorsz. ordonnantie, namentlyk betaling van dubbelt regt van goederen en lyftocht, by voorsz. resolutie vanden 3. Nov: des jaars 1704. op de gemelde twee missivens van de Magistraet der Stadt s'Bosch, als daar over soo het scheen sich beswaart vindende, geëmaneert, hebben gelieven in te trecken en daar by te verklaaren, dat in geen gevalle van voorsz, resolutie van den 8. Augusti het collaterael (:*te weten het dubbelt*:) moet betaelt werden, dan alleenlyk maar, wanneer de langstlevende niet uit krachte van costuymen, maar uyt hoofde van uytterste wille, van de eerst overledene uyt des selfs goederen kompt te profiteren, en daaromme geoordeelt moet worden, dat den voorsz. 6. articul, soo veel de betaling van dubbelt collaterael betreft in andere gevalle alsnu is geabrogeert, als synde in de ingetrocke resolutie van den 8. Aug. 1702. genoegsaam verbotenus begreepen: en niet præsumtief synde, dat haer Ed: Mog: sodanig recht aan die van 's Bosch en der selver Meyerye, singulier en by soorte van privilegie hebben willen geven met uytsluytinge van andere naburige steden en territoiren onder de Generaliteyt, blykende niet van soodanige haar Ed: Mog: intensie, en derhalven, dewyl pro privilegio geen præsumptie valt contra jus commune, oock niet als soodanig is te imagineren, ende derhalven de voorsz. resolutie van den 3. November soo wel hier als binnen s'Bosch ende desselfs territoir moet plaets gegeven en van alle gevolgt werden. Doende daer tegens niet haer Ed: Mog: resolutie vanden 16. Feb. laestleden, houdende dat den voorsz. 6. articul als klaar nae de letter moeste werde gepracticeert, aengemerkt dat haer Ed: Mog: abrogerende of intreckende eenige voorgaande placcaten

eaten of resolutien altyt gewoon syn de selve met dag en datum te deciferen, 't welk in voorsz. resolutie niet geschiet synde, men wel soude vermeenen, dat die derhalve moeste werden verstaen genomen te wesen onder dese restrictie, dat meergemelde sesden articul naer de letter moeste gepractiseert werden, indien er geen voorgaende resolutien, daer by directelyk anders gedisponeert was, gevonden wierden, welke wy niet geabrogeert willen hebben sonder die met dag en jaar volgens onse gewoonte genoemt te hebben, gelyk dan de meergemelde resolutie vanden 3. November 1704. door welke wort ingetrocken die vanden 8. Augusti 1702. synde conform den voorsz. sesden articul, contrarie is leggende, en dienvolgens als later genoomen den voorsz. 6. articul abrogeert, en consequentelyk niet naer den 6. articul het dubbelt, maer volgens voorsz. resolutie het enkel collaterael schynt betaalt te moeten werden.

Dewyl ter deser plaetse vande Ordonnantie op de Collaterale successie wordt gesproken, sal het apparent den Leeseren niet onaengenaam wesen, dat ik hier een missive van Schout en Schepenen der Stad Grave, rakende seker different over de betaling van den 20. penning, met de resolutie vande Ed: Mo: Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden daar omtrent genomen, laate volgen:

Edele Mogende Heeren.

Wy hebben d'eer UEd: Mo: met schuldig respect te repræsenteren, „ dat Helena Paringet woonagtig tot Nymegen publiek met uytbranden „ der kaerse heeft doen verkopen een huys staende binnen dese stad, „ haer en haer suster toebehoorende, dat by uytgang der kaerse daer van „ koper gebleven is Derk Turger, dog dat de voornoemde Helena Pa„ ringet voor het doen van de vest, Transport, en opdraght deser we„ reld is overleden, devolverende hare Erffenisse en dus dat huys voor de „ helfte met het personele reght en actie op de helfte der Coopspenningen „ op hare suster, en dus in de collaterale linie. 'T is nu sulx, dat by „ ordonnantie van den 40. penn: art: 23. gestatueert is, dat de betaling „ van den 40. penn: en Transport moet geschieden binnen ses weeken „ na de verkoping, die geëxpireert zyn den 24. deser, dat den koper „ binnens tyds, en namentlyk op den 17. deser, die 40. penn: ook al „ betaeld heeft, en dus daer van opdragt staet te ontfangen, dog dat „ die van desen Gerigte en Secretaris daer over niet hebben durven „ staen, en voor haer laten passeren voor en aleer haer mede gebleecken „ was van de betaling van den 20. penn: van de somme, waer op de „ verstorvene halfscheyd van dat huys soude weesen getaxeert, en dat „ den Eed op de memorie was gedaen, soo als dat art. 14. en 23. van„ de ordonnantie op de betaling van den 20 penn: geëmaneert, is ge„ statueert; dogh waer toe des overledene suster en Erfgenaem niet kon„ de verstaen, sustinerende van die halfscheydt geen 20. penn: aen den „ Lande verschuld te wesen, als niet verstorven, maer by het leven van

„ haere suster verkogt zynde, en dat de opdragt maer was een formali- „ teyt en gevolg van de verkoping, die geschieden moest tot comple- „ ment van 't Contract, en dat haer dat huys niet meer aenging, ge- „ noegsaem daer uyt bleek, dat het periculum rei venditæ ad emptorem „ spectat": Dog waertegens aen zyde van deesen Gerigte haer te gemoet gevoert is, dat soo lang een verkogt huys niet is opgedraegen, en den verkooper ontgoeydt is, het reële regt by den verkooper blyft, en ster-vende voor de opdragt op zyn Erffgenaem overgaet. Datter geen eygen-dom van onroerende goederen overgaat als by geregtelyk transport, re-laas tot de leere van alle regtsgeleerdens, particulier van de Proffessor Voet ad Tit: ff: de acq. rer: dom: n. 38. exceptis casibus geallegeert n. 41. als in cas van erffenisse, maeggeschyden, Legaaten en andere gevallen aldaer vermeld.

Dat ook by alle Regtsgeleerdens, onder andere by Mathæus de Auctio-nib: en andere den 40. en 20. penn: geconsidereert worden als onera realia, en mitsdien den eygendom devolverende van een huys, soo als in cas subject voor de helft in collaterali linea daer van den 20. penn: aen den Lande verschuld is.

Dat uyt de gedaene verkoping van dat huys, de overledene maer ge-acquireert is geweest de actio venditi personalis ad pretium voor de helft, en dat niet eerder voor dat se den Cooper gerigtelyk den eygendom had overgegeven, welk reght en personele actie den collaterale Erfgenaem geacquireert zynde, die verpligt is het factum defuncti te præsteren, en mitsdien den eygendom ook op hem gedevolveert den koper te leveren.

Dat het consequentelyk waer is, dat het transport is het complement vande verkoping, en dus die niet geschied zynde, emptio venditio cele-brata non intelligitur Princip: Inst: de empt: & vendit: in verbis; Et si per Tabellionem fiunt ne si & completiones acceperint, & fuerint parti-bus absoluta, waer toe moribus hodiernis de gerigtelyke transporten volgens de wetten en Placaeten deser Landen gerequireert worden.

„ Dog aengesien van soodanig geval hier geen Exempel bekend is, en „ den Erfgenaem haer beroept op het goedvinden van UWEd: Mog: en van sodaenige seldsaemheden de wetten gemeenlyck geen mentie maecken, waeromme daer omtrent in de ordonnantie van den 20. penn: op de collaterale succesfie geëmaneert, ook niet uytdruckelyk gementio-neerd word, evenwel den 1. art: vandien ons decisoir genoeg voorkomt, „ soo hebben wy (: medium eligentes :) „ aen d'eene zyde om de opdraght „ haer voortgang te doen hebben binnen ses weecken volgens ordonnan-„ tie op den 40. penn: geëmaneert, en aen d'andere zijde om s'Lands „ regt niet te negligeren, en inmiddels ons te dekken voor calanges, „ goedgevonden de opdragt te passeren, mits den Erfgenaem onder den „ Ontfanger den 20. penn. consigneerde, soo als geschied is, soodanige „ somme van dartig guldens, als wy ons voorstellen by ruuwe calculatie „ die taxatie vant halve huys voor 't Land te sullen bedraegen, met „ præsentatie van de min consignatie te suppleren, de meerdere te rug te „ ontfangen, of wel het geheel, inval UWEd: Mo: geliefde goed te

„ vin-

„ vinden, dat in soodaenigen geval geen regt van collaterale successie, „ of 20. penn: verschuld was"; Omme welcke voorverhaelde redenen, en om in diergelyke gevallen, die van vry meerdere gevolge voor den Lande zyn connen, te weeten, waer nae wy ons moeten reguleren, wy ons genootsaekt vinden UWEd: Mo: seer ootmoedig te versoeken, „ dat UWEd: Mo: ons gelieven te vereeren met UWEd: Mo: goed- „ vinden, of in het voorsz. en andere diergelyke gevallen den 20. penn: „ moet betaeld worden van onroerende goederen die finael verkogt zyn, „ dog waer van den Eygenaer, en verkoper voor het doen vant gerigte- „ lyk transport, of opdragt comt te sterven, en syne nalatenschap devol- „ veert in de collaterale linie, dan niet; En dat UWEd: Mo: immid- „ dels ons, en den Erfgenaem voor diligent gelieven te houden, en on- „ se directie UWEd: Mo: laeten welgevallen".

Waer mede wy UWEd: Mo: beveelen in Godes H. Protectie, en blyven met diep respect, Edele Mogende Heeren, UEdele Mogendens seer ootmoedige en gehoorsame dienaeren, Den Schout en Schepenen der Stad Grave, *was geteeckendt* J: V; DIEPENDAEL, *lager stont* ter ordonn: vande selve, *en was gecontrasigneert* D: RAGAY.

Grave 27. Juny 1749.

In margine stont. Zy dese gesteld in handen van den ontfanger de Lobel, om haer Ed: Mo: op den inhoud te dienen van berigt. Actum den 27. Juny 1749. *was geparapheert* O: Z: VAN. HAREN *vt. onderstont* Ter ordonn: van de Raad van Staete *en was gecontrasigneerd* J: HOP.

Extract uyt de Resolutien van de Ed: Mo: Heeren Raden van State der Vereenigde Nederlanden.

Vrydag den 25. *July* 1749.

Ontvangen een missive van den ontfanger de Lobel, geschreven te s'Bosch den 23. deser, houdende ingevolge haer Ed: Mo: resolutie van den 27. July laestleden desselfs berigt op de missive van Schout, en Schepenen der Stad Grave, rakende seker different over de betaling van den 20. penn: op de collaterale successie van seker huys aldaer door d'Erffgen: van Helena Paringet, die het selve huys reeds by haer leven publicq hadde verkogt, en waer van ook den 40. penn: door den koper was betaeld, dog welke Helena Paringet voor het doen der opdragt was overleden, breder onder de notulen van den voorsz. 25. July gemelt: waer op gedelibereert zynde, is goetgevonden, en verstaen te verklaren dat in het bovengemelde geval d'Erffgen: van de vornoemde Helena Paringet gehouden is den 20. penn: van het voorsz. verkogte huys te betalen, gerekent volgens de prys waer voor het selve huys by de publique

veylinge is verkogt sonder dat een nader taxatie sal behoeven gedaen te worden. Waer van by Extracten deser so aen de gem: Magistraet der Stad Grave, als aenden ontfanger de Lobell kennis sal worden gegeven tot hun narigt respective; zynde den verderen inhoud der gem: missive van de Magistraet, en van het berigt vanden ontfanger de Lobell, voor soo veel betreft het stellen van een generale ordre voor het toekomende in diergelyke gevallen gestelt in handen van den Heer Thesaurier Generael van der Does om te examineren en rapport te doen. *was geparapheert* H: W: VAN AYLVA *vt. lager stondt* Accordeert met het register, *en was gecontrasigneert* J: HOP.

Als mede seker Extract uyt de rekening van den Ontfanger Cuper, aldus luydende:

Extract uyt de reekening bewys en reliqua, die doende is Gerrit Cuper van Holthuysen Ontfanger van het regt of middel vanden 40, 80, en 20. penn. over de Stadt Grave en jurisdictie van dien, mitsgaders in den Lande van Cuyk sedert den 1. Janry 1721. tot den laasten December daar aenvolgende, alwaar fol. 1. vers. & seq. staat: En dat ingevolge de Apostille op de reeke. vanden jaare 1720. gegeven, waar by fol. 1. geordonneerd word: Den Rendant moet int toecomende versorgen, dat voor aen int hoofd der reeckeninge word uytgedruckt, hoedanig de Maren granen verrekent en verdeelt worden, behoorlyk onderscheyt maeckende tusschen de verschillende Maren, op dat gesien kan worden in een opslagh, of een vaste en goede voet daer omtrent gehoude wort.

Graaffe mate

Rogge

22. Malder een last
8. vat een Graafs malder, het malder 175 —— ——
4. schepel 1. mald. 2. vat een schepel, het schepel 43 —— 15 ——
12. kannen 1. vat, het vat 21 —— 17 —— 8.
10. festers 1. malder, de fester 17 —— 10 ——
12. vetiens 1. malder, 3. vetiens 1. schepel, een vetie 14 —— 11 —— 10 en een derde.
3. kannen 1. spint, het spint 5 —— 9 —— 6
Een kan 1 —— 16 —— 7 en een derde.

Rogge

Beeckse maate

Een Beex malder rogge is 12. fester, het malder 210 —— ——
6. vat Beekse mate 1. malder, het vat 35 —— ——

1. vat

1. vat Beekse mate 2. fester, de fester 17 —— 10 ——
Een somere 3. en een half vat Graafs, de somere 76 —— 11 —— 4
Drie kannen 1. spint, de spint 8 —— 15 ——
Een kan 2 —— 3 —— 12

Garste

Graaffe mate

Een malder garste 100 —— ——
Een schepel 25 —— ——
Een vat 12 —— 10 ——
Een fester 10 —— ——
Een spint 3 —— 2 —— 8
Een kan 1 —— 0 —— 13 en een derde.

Garste

Beekse mate

Een malder 120 —— ——
Een vat 20 —— ——
Een fester 12 —— ——
Een spint 5 —— ——
Een kan 1 —— 13 —— 5 en een derde.

De Raaitsche mate word gerekent van gelyk groote als de Beekse mate

Haver

Een malder Haver 75 —— ——
Een schepel 18 —— 15 ——
Een vat 9 —— 7 —— 8
Een spint 2 —— 16 —— 14
Een kan 0 —— 15 —— 10

Boekwyt.

Een malder 80 —— ——
Een schepel 20 —— ——
Een vat 10 —— ——
Een spint 2 —— 10 ——
Een kan 0 —— 16 —— 10 en een derde.

Noch hebbe in het MS. door de Heeren en Mrs. Anth. en Hendr. vander Gronde nagelaten, de volgende lyst, om de paghten en Thynsen van eenige andere specien uyt te trecken, gevonden:

1. Ca-

1. Capuyn is 10 ſt:	12	10	0
1. Gans —— 8 ſt.	10	0	0
1. Hoen —— 5 ſt:	6	5	0
1. Kan Olye 8 ſt:	10	0	0
1. Kan Wyn 6 ſt:	7	10	0
1. Pont was 8 ſt:	10	0	0
1. Pont pajemt: 5 ſt:	6	5	0
1. Gelderſe Meuw ander half ſt:	1	17	8
1. Alde Vlaams ander half ſt:	1	17	8
1. Philip gl: 25 ſt:	31	5	0
1. Gout guld: 28 ſt:	35	0	0
1. Hoorn guld: 12 ſt:	15	0	0
1. Stremſe guld: 14 ſt:	17	10	0
1. Ryns gl: 20 ſt:	25	0	0
1. Butgen 12 pen:	0	18	12
1. Schillincken 4 pen:	0	6	4
1. Vlaamſe guld: 13 ſt:	16	15	0
1. Ryder 24 ſt:	30	0	0
1. Groot 8 pen:	0	12	8
1. Steerling twee en een half ſt:	3	2	8
1. Alt Murken 6 ſt:	7	10	0
1. Schilt 14 ſt:	17	10	0
1. Pont Vlaams 24 ſt:	30	0	0
1. Pont Thyns 5 ſt:	6	5	0
1. Blauw gl: 18 ſt:	22	10	0
1. Klincker 21 ſt:	26	5	0
1. Arnoldi gl: 18 ſt:	22	10	0
1. Alt Butgen 4 pen:	0	6	4
1. Brabants: 12 pen:	0	18	12
1. Negenmanneken 1 en derde pen:	0	2	$1\frac{1}{3}$
1. Pont Broot 8 pen:	0	12	8

(15) De Auteur noemt geen bladz., Nummer of plaats, waar ſodanige Ordonnantie te vinden ſoude ſyn.
(16) Deze reſolutie is op den 8. October 1723. vernieuwd, uytwyſens dit.

Extract uyt de Reſolutien vande Ed: Mog: Heeren Raeden van Staate der Vereenigde Nederlanden.

Vrydagh den 8. Octob. 1723.

Op het leſen van 't verbaal van de Heeren Veltman en Thes: Gen: Hop is naa deliberatie goedgevonden en verſtaan, dat by vernieuwingh van haar Ed: Mo: reſolutie van den 5. Feb. 1699. nogmaals wordt goedgevon-

gevonden en verstaan, dat in conformiteyt van het 20. art: vande ordonnantie op den 40. penn:, alle de penningen procederende van goederen by executie verkogt wordende, moeten worden gebragt in consignatie onder de respective griffiers en secretarissen, sonder dat den deurwaerder of andere exploicteurs d'executie dirigerende, mogen de selve onder sigh slaan, en dat de griffiers en secretarissen mogen corten voor consignatie gelt den festighste penningh sonder meer, des dat de selve griffiers en secretarissen gehouden sullen syn, de crediteuren sulkx requirerende, cautie te stellen voor het beloop der geconsigneerde penningen, en sal extract deses gesonden werden aan den Hoogschout der Stad en Meyerye van s'Hertogenbosch, mitsgaders aan de Quartierschouten en Regenten vande vier Quartieren der Meyerye om te dienen tot haar naarigtingh, en om daar van kennisse te geven aan de griffiers en Secretarissen, en die het verder aangaat ider in syn district, *en was geparapheert*, H: VELTMAN *vt. lager stont*, Accordeert met het Register, *was get.*, S. VAN SLINGELANT.

(17) Larrey *geschied. van Engelandt IV. Deel bladz.* 681. *en volg. op 't jaar* 1702. Wy hebben by eene andere gelegentheit gezegt, dat de jagt aan Willem den I., die een groot liefhebber daar van was, veel kwaad hadt gedaan, hebbende zo niet hem, ten minste zynen zone het leven gekost. Willem de III., de jagt beminnende om zich van zyne moeielyke bezigheden te verkwikken, vondt daar ook het einde van het zyne, of ten minste hy leefde niet lang na den ongelukkigen val van zyn paardt, dat op hem viel.

Dit ongeluk geschiedde den 4. Maart nieuwe styl; zyn paardt tradt in een gat, en wierp al vallende den Koning ter aarde, door welken geweldigen val het sleutelbeen van zyn linker schouder uit het lidt geraakte.

Ende lager. Des Zondags, den 19. van de gezegde maandt. ontfing hy des morgens ten vyf uuren het Nachtmaal, en ten acht uuren ontsliep hy, na dat hy Godt de bescherming van zyne ryken, en die vande Vereenigde provincien, die hy zeide, een zware zucht gevende, in groot gevaar te zyn, hadt aanbevolen. Dit waren zyne laatste woorden, en de doodt voelende naderen sloot hy zelf zyne oogen, en na driemaal gezucht te hebben gaf hy den geest.

Deze wyze en dappere vorst stierf in zyn twee en vyftigste jaar, oud een en vyftig jaren, vier maanden en vyf dagen, afgemat van zorgen en eene lastige, maar roemruchtige regering.

Een menigte medailles, op dit sterfval soo in Holland, Duytsland, als Engeland geslagen, konnen gesien werden by van *Loon hist. metal. tom.* 4. *pag.* 339. *& seqq.*

(18) Larrey *loc. cit.* Hy hadt in den jare 1695. zyn uitersten wil gemaakt, waar by hy tot zynen eenigen erfgenaam verklaarde den jongen prins Frederik van Nassau, erfstadhouder van Vrieslandt, afkomstig van Jan, Grave van Nassau, jonger broeder van Willem den I., Prins van Oranje: dog over zyne nalatenschap is tusschen de Prinssen van Nassau en de Koningen van Pruissen groot verschil ontstaan.

Miræi *open. diplom. tom.* 1. *pag.* 219. *in addit. n. XI.* Guilielmus Anglorum Rex tabulis testamenti sui heredem instituerat Joannem Guilielmum de Nassau-Dietz, Frisiæ Præfectum, vulgo Stadthouder, Amitæ suæ Albertinæ Nassavio-Orangiæ ex filio nepotem. Verum Elector Brandeburgicus, hodie Rex Borussiæ, ex Ludovica, Albertinæ sorore natu majore oriundus, Testamentum Regis Guilielmi invalidum atque irritandum esse contendit.

Dit different is uyt de waereld geraekt door het verdrag van verdeelinge en overeenkomste over de nalatenschap des Huys van Oranje, gesloten tusschen synen Majesteit den Koning van Pruischen en syne Doorluchtige Hoogheid den Prins van Oranje en van Nassau den 14. van Mey en den 16. van Juny 1732. luydende het selve met de volmachten en goedkeuringe als volgd:

In den Naame des Heilige en onverdeelbare Drie-enigheids.

ZO veele Onderhandelingen op den anderen gevolgt en herhaald, om overeen te brengen de oneenigheeden, opgekoomen na de dood van William de III. Koning van Groot-Bretagne hoog loffelyker geheugenis, tusschen den Koning van Pruischen en het Doorluchtige Huys van Oranje en van Nassau, aangaende, de Prinsdommen, Graafschappen, Landen, Goederen en Erfgronden nagelaaten by wylen de Princen van Oranje en laastelyk by zyn Majesteid de Koning van Groot-Bretagne, hebben maar al te veel doen kennen, dat zy in 'er daad wenschten den anderen in 'er minnen te verdragen, om niet gehoopt te hebben, dat men daar aan vroeg of laat met vrugt zou arrebeiden en op die wys zekere daagen tot hunner beider vergenoeging zoude gesloten wezen.

De meerderjarigheid van Z. D. H: de Prins van Oranje en van Nassau, gaf gelegentheid tot openingen, dewelke strekten tot vernieuwing der onderhandelingen, voor deezen tot dien einden gehouden, en byzonderlyk de laatste onderhandeling aangevangen tot Berlin in het jaar 1722. Zyn Majesteit de Koning van Pruischen beantwoorden 't zelve gunstelyk, en de twee Hooge Contractanten onderling niets meerder ter harten hebbende, dan eindelyk op regtveerdige en redelyke voorwaardens eene twist te besluyten, die zo lange jaaren had geduurt, en quamen overeen te doen onderzoeken, waar dat men by die zaak in het jaar 1722. was gebleeven, en zulks te stellen als een zoort van grondslag tot eene nieuwe onderhandeling.

Het is dan om tot eenen zo heilzamen voornemen te komen, en ten einden door nieuwe verbintenissen de knoop des Bloedverwantschaps, en Vriendschaps te vaster te sluyten, dat de Doorluchtige en zeer magtige Prins en Heer, Frederik William, Koning van Pruischen, Markgraaf van Brandenburg, Aarts-Opper-Kamerheer, Prins en Keurvorst des Heilige Roomsche Ryk, Souverain Prins van Oranje, van Neufchastel, van Valan-

langyn, van Guelderland, Maagdenburg, Cleeff, Gulich, Bergh, Stettin, Pomeranien, van Cassuben, Vandalen, en van Mecklenburg, als ook in Silesien van Crosne Duc, Burggraaf van Neuremberg, Prins van Halberstad, Minden, Camin, Vandalien Suerin, Rachebourg en Meurs, Graaf van Hohenzollern, Ruppin, van La Marc, van Ravensberg, Hohenstein, Tecklenburg, Lingue, Suerin, Buuren en Leerdam, Heer van Ravenstein, Rostoc, Stargard, Lavenburg, Arlay en Breda &c. En de Doorluchtige Prins en Heer William Karel-Hendrik Friso, door Gods genade, Prins van Oranje en van Nassau, Graaf van Catzenellebogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Buuren, Leerdam, Marquis van Ter Veer en Vlissingen, Baron van Breda, van Beylstein, van de Stad Grave, van het Land van Cuyk, van Ysselstein, van Cranendonk, van Eindhoven en van Liesfeld, Heer van Bredenvoort, van Turnhout, van Geertruyberg, van Willemstad, van de Klundert, van St. Maartensdyk, van Seevenbergen, van Steenbergen, van de Hooge en Laage Zwaluw, van Naaltwyk, van Grimbergen, van Herstal, van Arlay, Noseroy, St. Vith, Butgenbag, Daasburg en Warneton; onafhankelyk Heer van het Eiland Ameland, Erf-Burggraaf van Antwerpen, en Besanson, Erf-Maarschalk van Holland, Stadhouder en Capitein, Admirael Generaal van Guelderland, en het Graafschap van Zutphen, Erf-Stadhouder en Capitein Generaal van Vriesland, Stadhouder en Capitein van Groeningen en Ommelanden, en van het Land van Drenthe, &c. hebben gestelt, en volmagtige hunne Staats bedienaaren, namentlyk Zyn Majesteit de Koning van Pruyschen zyn Staats bedienaaren, den Lultenant Generaal *Adriaan-Bernhard van Borcke*, *Hendrik van Podewils*, en *William Hendrik* van *Thulemeier*; en Z. D. H. de Prins van Oranje en van Nassau, Zyne Staats bedienaars, *Diderik Baron van Lynden*, Heer van Parck, Brigadier en Collonel van een Regiment Ruitery, en zynen grooten Hof-meester; *Hobbe Baron van Aylua*, Collonel van een Regiment Infanterye, zynen grooten Stalmeester en Drossaard van het Graafschap van Buuren, en *Johan Duncan* zynen gewoonlyken Raads-Heere, Request-Meester, Raad en Rekenmeester Zyns Domeynen, welke na weerzydsche bekentmaking en na dat zy hunne volmagten verwisselt hadden, welkers Copyen aan het einde van dit verdrag ingevoerd zullen worden: en hervat hebbende den draad van de laaste onderhandeling tot Berlin gedaan, en gedebatteert het geene dat 'er overig was om tot besluit te koomen, zyn overeengekomen in de naamen van zyne Majesteit, en Doorluchtige Prince, hunner wederzytsche Meesters, de volgende overeenkomsten en artikelen.

Artikel I.

Een eve gelyke deeling van de voorgezegde Prinsdommen, Graafschappen, Erfgoederen, Huyzen en andere Goederen, zyn de grondstelling geweest van de vorige onderhandelingen, daar is overeengekomen nochmaals zynen toevlugt daar toe te nemen, als het bekwaamste middel, om alle twisten reets opgekomen, of die op te komen zyn, weg te

te neemen, en wederlegt en met zorg overwogen geweest zynde het geene dat 'er overig was, om vast te stellen en te voltooijen het bestek van verdeeling, opgestelt in den Jaare 1722. is 'er overeengekomen tot uytwerking van het zelve de manier, die hier na volgt.

Artikel II.

De Heer Koning van Pruyschen zal voor zyn deel hebben het Prinsdom van Oranje met de Heerlykheeden en Plaatzen van de Nalaatenschap van Chalon en Chatel Belin, gelegen in Vrankryk, en in het Graafschap van Bourgogne, alles en zo gelyk als zyn Majesteit zulks in eigendom overgegeeven heeft aan den Allerchristelykften Koning by Vredens Tractaat, geteekent tusschen hem en Vrankryk tot Uytrecht, den 11. April 1713. en verklaart de Heer Prins van Oranje en van Nassau tot die overgift toe te stemmen, zodanig dat hy den Allerchristelykften Koning in de geruste en vrye bezitting van het gezegde Prinsdom van Oranje en andere hier boven uytgedrukte Landen, niet zal ontrusten of lastig vallen.

Artikel III.

Dewyl zyn Majesteit op zich genomen heeft, en by die gelegenheid belooft een evenwaarde aan den eisch, die de Erfgenamen van den Overledene Prins van Oranje en van Nassau maakte op het gezegde Prinsdom en andere Landen, waar van hier vooren is gewag gemaakt, zo verklaard de Koninglyke Prins voor hem, en voor zyne Erfgenamen en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen, dat hy zich zal vergenoegen en vergenoegt in dit opzigt met een evenwaarde, die hy voor zyn deel, en hier na uytgedrukt zal ontfangen, zonder dat de Heer Koning zal gehouden zyn, hier na, hem daar over op eeniger wyze eenige andere vergoeding te geeven, ten zy om wat reedenen het ook zoude mogen wezen.

Artikel IV.

De Heer Prins zal de vryheid hebben de naam van het Prinsdom van Oranje te geeven aan zodanige van zyne andere Erfgoederen als hy zal goedvinden, daar van te behouden den Titul en Wapenen, zo voor hem als zyne Erfgenamen, en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen, zo als het zelve vast gestelt is geweest by de onderhandeling hier boven genoemd, ten voordeelen van den Heere Koning, en belooft en verbind zyn Majesteit zyne goede diensten, op dat de Allerchristelykste Koning daar toe zyne toestemming geeft, om alle stoffen van nieuwe oneenigheeden weg te neemen, te zullen in het werk stellen.

Arti-

Artikel V.

Daar en boven zal Zyn Majesteit de Koning van Pruischen voor zyn deel hebben, en in vollen eigendom houden, zo voor hem als voor zyne Erfgenamen en Nakomelingen, het Prinsdom van Meurs, het Graafschap van Lingen, de Materialen van Montfort, de Heerlykheid van de Hoge en Lage Zwaluw, de Heerlykheeden van Naaltwyk, Hoenderland, Wateringen, Oranje-Polder, en 's Gravesande, het Tolgelt van Gennip, de Baronnie van Herstal in zyn geheel, de Heerlykheid van Turnhout, het Huys in den Haag, genoemt het oude Hof, en het Huys van Honslaarsdyk; en zal de Heer Koning bezitten de gezegde Goederen, Erf-Landen, Heerlykheeden en Huyzen, met alles wat daar aan en onderhoorig is, Regten, Inkomsten, Justitien, Hooge en Laage Gerechtsbanken, Recht van Kerkelyke Goederen, Voorregten en Waardigheeden daar annex, Tiendens, Moolens en onderhoorigheeden, dewelke aan de gezegde Heerlykheeden en geleege Goederen, in hun District opgeheeven wordende, zyn toebehorende, dewelke de Princen van Oranjen genooten hebben zonder uytzondering of onderscheid, waar door de voorgezegde Princen die zouden konnen verkregen hebben, en ten opzigte van de Huyzen met de Huyszieraden die daar aan behooren en daar tegenwoordig zyn; zo staat de Heer Prins af, zo voor hem als voor zyn Erfgenamen en Nakomelingen, Mannelyke en Vrouwelyke, ten voordeele van zyn Majesteid en desselfs Erfgenamen, en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen, van alle die voorige gesustineerde Regten en Eigendommen als anders op de gezegde Goederen, Erf-Landen, Heerlykheeden en Huyzen, zo dat hy, zyne Erven en Nakomelingen daar oit iets op kunnen eischen, onder wat voorwendzel het ook zoude mogen weezen.

Z. D. H. zal het zodanig maaken, dat na de goedkeuring van deezen tegenwoordige Overeenkomste, men op zal houden, met het heffen van den Tol, het welk men tot huyden in de Stad van Grave, onder de naam van den Tol van Gennep, gedaan heeft.

Artikel VI.

De Heer Prins zal niets kunnen te eischen hebben ten opzigte van de Materialen van Montfort, uyt kragte der Vonnissen van het Hof van Ruremonde, van den 23. April 1704, nog ook niets ten opzigte van het Prinsdom van Meurs, van het Graafschap van Lingen, en de bovengezegde andere Erfgoederen, Heerlykheeden en andere Goederen, waar van de Heer Koning tegenwoordig in 't bezit is, en in het toekomende bezitten zal, uyt kragte van deeze tegenwoordige Overeenkomste, onder voorwendzel, dat dezelve vermeerdert of verbetert zyn, of wel uyt oorzake van de Provisien, Agterstallen en Restanten van Rekeningen, dewelke hun bevonden ten voordeele van wylen den Koning William, en zyne Erfgenamen, ten tyde dat zyn Majesteid van dezelve bezitting

 heeft

heeft doen neemen, zullende alle die Verbeteringen, Vermeerderingen, Provisien, Agterstallen en Restanten van Rekeningen, ook ten voordeele van den Heere Koning koomen.

Artikel VII.

De Heer Prins van Oranje en van Nassau, zal voor zyn deel hebben, en in allen eigendom houden: zo voor hem als voor zyne Erfgenamen en Navolgeren, alle de andere Erfgoederen, Landen, Huyzen en andere Goederen, behorende tot de Nalatingschap van Oranje, zo ten opsigte van die, dewelke hem reets over zyn gegeeven, als die, dewelke zich noch tegenwoordig bevinden onder de bestiering van haare Hoog Mogende de Staaten Generaal der Geunieerde Provintien, of in handen der Vreemdelingen zonder een enige uit te zonderen, als mede de Huyzen dewelke de Koning van Pruisschen jegenwoordig in 't bezit heeft, en die hy hem in 't vervolg zal overgeeven, gelyk ook alle de Goederen, Erf-Landen, Heerlykheeden en Huyzen, behoorende tot de Nalatenschap des Huys van Oranje, dewelke in het Deel van zyne Majesteit niet begrepen zyn: Als eerstelyk de Erfgoederen reets aan zyne K. H. overgegeeven, en die hy tegenwoordig besit; te weeten, de Materialen van Bredenvoort, de Tiendens van Buuren, de Heerlykheid van Seevenbergen, het Hondenhuys in den Haag, de Tiendens onder Delft en Monster, het Huys, genaamt de Kruydberg, Colnisplaat en andere Goederen in Noord-Beveland, de Baronnie van Yffelstein, de Goederen in Hulster-Ambagt, het Palleis tot Brussel, de Baronnie van Diest, de Heerlykheid van Zichem en Scherpenheuvel, de Heerlykheeden van Roosendaal, Nispen, Oosterhout en Dongen, de Heerlykheid van Steenbergen, de Heerlykheid van Princen-Land, de Baronnie van Cranendonk, en de Heerlykheid van Eindhoven.

En ten Tweeden de Domainen, of Erflanden, Heerlykheeden, Huyzen en goederen; dewelke tegenwoordig noch onder de bestiering van haare Hoog Mogende de Heeren Staaten Generaal der Geunieerde Provintien, of in de handen van Vreemdelingen zyn, zonder 'er een eenige uyt te zonderen, te weeten het Huys te Dieren met deszelfs onderhorig en afhangkelykheeden, het Huys te Loo, met deszelfs onderhorig en afhangkelykheeden; de Heerlykheid van de Klundert of Niervaart, de Heerlykheid van Geertruydenberg, met de aankleevingen van dien, het Marquisaat van Ter Veer en van Vlissingen, de Heerlykheid van St. Maartensdyk en Scherpenisse, het Huys van Soestdyk, met deszelfs onderhorigheeden, het Graafschap van Buuren, het Graafschap van Leerdam en van Acquoy, de Heerlykheeden van Grimbergen, Meerhout en Voorst, het Burg graafschap van Antwerpen, de Barounie van Breda, de Goederen van de Commanderye van Braque, de Baronnie van Graave en van het Land van Cuyk, de Heerlykheid van Willemstad, van Ruigenhil, de goederen van Weernhout, Vyanden, St. Vith, en Burgenbag, Daasburg, en Warneton. De Heer Prins hebbende hier boven by het vyfde Artikel

aan

aan zynen Majesteid den Koning van Pruisschen overgegeeven, de Baronnie van Herstal in zyn geheel, waar van zyn K. H. tot nu toe voor de helft in 't bezit is geweest; zal in deszelfs plaats voor zyn deel hebben, en te gelyk houden in vollen eigendom zo voor hem als zyne Erfgenamen en Navolgeren de Heerlykheeden van Monster, Ter Heiden, de helft van Loosduinen, de Leenen van Polaanen, de Grondrenten gevoegd aan het Huys van Nieuburg by Ryswyk, groot vyftien Arpenten (een Arpent is een vierde morgen Rynlandse maat) en 580. roeden, voor deezen in pagt gehouden by Pieter Colin.

Daar en boven zo zal zyn Majesteid, de Koning van Pruisschen overgeeven, en geeft over aan den Heere Prince, tot een byzonder teeken zyns Vriendschaps, het Huys van Nieuburg, geleegen by Ryswyk, en het Huys in 't bosch genaamd d'Orange-Zaal, gelyk zyn D. H. ook ontlast zal zyn van de jaarlyksche renten van duyzent guldens, dewelke tot onderhoud van dit laatste Huys betaalt moeten worden uit d'Inkomsten van Sevenbergen, wel verstaande dat de Doorluchtige Prins gehouden zal zyn, te vergoeden aan den Baron van Keppel, de verbeteringen dewelke hy bewyzen zal, dat aan het Huys in het Bosch, en deszelfs onderhoorigheeden zyn gedaan; en insgelyks zal de Heer Prins bezitten dezelve goederen, erflanden, en Huyzen met de aanklevingen van dien, Regten, Inkomsten, Justicien, Regtbanken, Hooge en Laage, Regt van Kerkelyke goederen, voorregten en waardigheeden daar aan verbonden, Tiendens, Moolens, en onderhoorigheeden, dewelke zyn toebehoorende aan de gezegde Heerlykheeden en Goederen, geleegen en opgeheeven, in hun district, waar van de Princen van Oranje genot hebben gehad, zonder uytzondering of onderscheid, waar door de gezegde Princen zulks mogten verkregen hebben, en wat betreft de Huyzen met der zelver Huyscieraaden daar toe behorende en daar tegenwoordig zyn, zal de Heer Koning afstant doen, en doed afstand zo voor hem als voor zyne Erfgenamen, en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen ten voordeelen van den Heere Prins, en zyne erfgenamen, en mannelyke en Vrouwelyke nakomelingen, van alle die vorige gesustineerden regten van eigendom en anderen op de gezegde Goederen, Erflanden, Heerlykheeden en Huyzen, zo dat hy, zyne Erven, en Navolgeren daar noit iets op te eischen hebben, onder wat voorwendzel of Titel het ook zoude moogen weezen.

Artikel VIII.

De twee Hooge Contractanten, en hunne Erfgenamen, en Nakomelingen, zo Mannelyke als Vrouwelyke zullen behouden de Titels en Wapenen, waar van zy hun tot hier toe bediend hebben, ieder van zynen kant, ten opzigten van de Prinsdommen, Graafelykheeden, Heerlykheeden, Huysen en Goederen toebehorende aan de Nalaatenschap van Oranjen, zonder dat zulks kan of moet enig naadeel toebrengen noch aan zyne Majesteit den Koning van Pruyschen, noch aan zyne Doorluchtige

Prince,

Prince, noch aan hunne wederzydsche Erfgenamen, en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen, noch afwyken van de gedurige volstandigheid der wederzydsche overigsten, door deeze tegenwoordige Overeenkomst gedaan.

En aangesien zyn Majesteit de Koning van Pruyschen heeft laate blyken, zo gedurende de voorige Onderhandelingen, als in het houden van deezen, dat hy met vergenoeging zoude sien, dat de Heer Prins zich niet meer bediende van de Titels van Meurs en Lingen, zyn D. H. ieverig in alles te voore te koomen, het geen tot vergenoeging zyns Majesteits kan strekken, heeft daar van wel willen afstand doen, gelyk hy daar van door de tegenwoordige overeenkomst afstant doet, daar onder begreepen mede aan derzelven Wapenen, zo voor hem, als voor zyne Erfgenamen, Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen; gelyk ook de Heer Koning door dezelve toegeventheid wel heeft willen afstand doen, gelyk zyn Majesteit afstand doed, by dit Artikel zo voor hem als voor zyne Erfgenamen, en Mannelyke en Vrouwelyke Nakomelingen van de Titels en Wapenen, van het Marquisaat van Ter Veer en van Vlissingen, zo dat de twee Hooge Contractanten wederzyts hun niet meer zullen bedienen in het toekomende van de Titels en Wapenen, der boven gezegden.

Artikel IX.

En wat betreft de Vermeerdering, dewelke de Heer Koning zo wel als de Heer Prins hadden behooren Jaarlyks te genieten, uyt kragten van de Resolutie of het besluit genoomen, by haar Hoog Moogende den 11. July 1711. en waar van de Raad der Domainen hen omtrent maar een jaar van betaalt heeft, om dat de andere onkosten; dewelken zy onvermydelyk voor de dringende nootzakelykheeden des Nalatenschaps gehouden zyn geweest te doen, en dewelke uyt kragte van dezelve Resolutie voor de Vermeerdering, de voorrang moest hebben, hen het middel niet gelaten had, noch de daar toe nodige Fondsen, om de betaling daar van te vervolgen. Zyn Majesteit zal afstant doen, en doed afstand van alle regte en eischen, dewelke hy ten dien einden zou konnen formeren, en vervolgens van de agterstallen, die hy zou kunnen eischen, en die ten voordeelen van de Generale Massa des Naalatenschaps zoude koomen.

Artikel X.

Dewyl 'er andere zyn, die in qualiteit van Erfgenamen, of kwazi zo noemen te zyn, eischen komen te doen, op een gedeelte der Goederen, Erflanden en Heerlykheeden des Naalatenschaps van Oranje, dewelke koomen in de tegenwoordige verdeeling. Zoo belooven de twee Hooge Contractanten eene wederzydsche Guarantie teegens alle de Eyschers, en den anderen over en weer by te springen, alleen het middel van de Wape-

Waapenen op te neemen uytgezondert, met allerlei middelen, daaden en andere weezentlyke en behoorlyke uytwerkingen, die hun regt aan hen beyde te gelyk, of ieder in het byzonder aan de hand kan geeven. Na dat zulks het bequaamste voor de Gemeene Intresten, en tot behoudenis des geruste bezittings en genot van alles het geene dat d'een aan d'andere partye, by deeze overeenkomst overgegeeven is, zal geoordeelt worden, en zal deeze guarantie of borgtogt, voornamentlyk zien op de pretentien des Prins van Nassau Siegen, gemaakt op eenige van de gezegde Goederen, Domainen, Heerlykheeden, &c. en de Heer Prins eischt hem zyne Actie in te stellen by manier van tusschenkoming of wel anderzints, tegens den gezegden Prins van Nassau Siegen, dewelke zyn Majesteit met alle mogelyke iever en drift vervolgen zal, en zyn Majesteit verbind zich alle andere bedenkelyke middelen in het werk te stellen, zo in Regten als buyten Regten, om de gezegde Prins te doen afhouden, van eene zo onregtveerdige en weinig gegronde eisch.

Artikel XI.

De Heer Prins zal op zich neemen, en neemt op zich alle de voorledene schulden, dewelke in het generaal verbonden zyn op de nalatenschap van de bovengezegde Heeren Princen des Huys van Oranje, daar onder begrepen de voorgaande schulden dewelke tot den dag des tekenings van deze tegenwoordige Onderhandeling verbonden zyn op het Westland, en het Pensioen gestelt by maniere van Fidecommis, door den Prins Frederik Hendrik, aan de Heer Frederik van Zuilestein, en aan zyne Nakomelingen, zo voor het voorledene als het toekomende, uytgezondert die, dewelke zich bevinden ten voordeele van den Heere Koning, en zyn D. H: zal daar en teegen alleen genieten alle de wezentlyke schulden, en zodanige andere Pensioenen, dewelke daar aan kunnen behooren, daar onder begreepen de aangestelde renten by de Staaten van Holland en Zeeland in het Jaar 1584. ten voordeele van den Prins Frederik Hendrik van Oranje, zo voor het gepasseerde als het toekomende, zonder 'er eenige uyt te zonderen, dan die dewelke zich bevinden tot lasten van zyne Majesteit, gelyk mede de Eischen, dewelke de twee Hooge Contractanten d'een tegens den anderen zoude kunnen maaken, zullen uytdrukkelyker hier onder vergoed worden, en de twee Renten van 80. duyzent en 20. duyzent guldens verbonden op de regten van het in en uytgaan van de Maas, ten opzichte van dewelke byzonderlyk overeengekomen is, op de volgende manier.

Artikel XII.

Wat belangt de twee Renten van 80. en 20. duizend guldens, verbonden op de in en uytgaande Regten van de Maas, is vastgestelt en overeengekomen dat de Heer Koning voor hem zal hebben die van 80. duy-

zent guldens, en de Heer Prins zal die van 20. duyzent guldens voor zyn deel hebben.

Artikel XIII.

En wat belangt de agterstallen van die twee Renten, dewelke aan de Nalatenschap t'zedert het Jaar 1703. tot de tegenwoordige goedkeuring van deeze Overeenkomste verschuldigt zyn, is 'er overeengekomen dat dezelve zullen verdeelt worden onder de twee Hooge Contractanten, en daar ieder voor de helft van genieten zullen; doch niet te min, welverstaande dat zyn Majesteit de Koning van Pruyschen niet zal gehouden zyn iets toe te brengen tot de betalinge van die agterstallige Jaaren, schoon hy aan de inkomende en uytgaande Regten van de Maas t'zedert het Jaar 1713; deel gehadt heeft.

Artikel XIV.

Dewyl onder de tegenwoordige schulden des Nalaatenschaps zich bevinden twee Eischen ten lasten des Konings van Spanje, verbonden door zyne Majesteit op de inkomsten der Indien, door onderhandeling van den 26. December 1687, d'eene eene Jaarlyksche Rente van 50. duyzend guldens, en d'andere een Kapitaal van 120. duyzend Kroonen. De Heer Koning verbind zich, en belooft den Heere Prinse te ondersteunden met alle goede diensten, tot het verkrygen en betaling van dezelve pretensien, en zyn Majesteit zal tragten hem die te doen verkrygen, zo van het voorledene als voor het toekomende.

Artikel XV.

Wat belangt de voorledene en tegenwoordige schulden, verbonden op ieder Domaine, Heerlykheeden of Goederen in het particulier, is 'er vast gestelt en overeengekoomen, dat uytgezondert die, dewelke verbonden zyn op het West-Land, waar van hier boven eene schikking is gemaakt geweest, alle de andere zullen blyven ten laste of voordeele van die der Hooge Contractanten, die daar bezitter van zal zyn, en ook zullen koomen ten voordeele van die der Hooge Contractanten, die dezelve voor zyn Deel zal hebben, niet alleen alle de Vrugten en Inkomsten, dewelke zy van de Goederen en Landen, dewelke zy actuelyk of tegenwoordig bezitten, hebben getrokken, maar ook alle de Inkomsten, Vrugten, Agterstallen en Restanten van Rekeningen, dewelke noch van de Goederen en Heerlykheeden, die zy by deeze Verdeeling ontfangen, niet betaalt zyn.

Artikel XVI.

Ten opzigte van de Juweelen en Zilver Servies, 't welk gevonden is in

de

de Nalatingschap van Nassau Oranje, is men overeengekoomen dat men zich van d'eene zo wel als d'andere kant aan de Verdeeling, dewelke in het jaar 1702. gedaan is, zal houden.

Artikel XVII.

En om voor te koomen alle nieuwe oorzaaken van disputen en oneenigheeden tusschen de twee Hooge Contractanten, en op die wys geheel het heilzaam voorwerp dat men zich by dit Verdrag heeft voorgestelt, te moogen verkrygen, zo zullen sy wederzyts afstand doen, en doen afstand, zo voor hun als voor hunne Erfgenamen, Mannelyke en Vrouwelyke Nakomeiingen, van alle andere Actien en Pretensien, die zy ten deezen opzichte d'een tegens den anderen kunnen in 't werk gestelt hebben, of noch zoude kunnen in het werk stellen, hoedanig die ook zoude moogen weezen, en om wat voor redenen en voorwendzels het zy, en zullen alle Actien en Pretensien geheellyk als vergoed en vernietigt zyn; zo dat de Processen en Proceduren, Vervolgingen hunner opsigte, wederzyts zullen ophouden en te niet gedaan, zo dra deeze Overeenkomst voor goed zal gekeurt zyn.

Artikel XVIII.

Men zal uyttrekken en getrouwelyk aan de twee Contractanten geeven, gelyk zy zullen wederzyts uyttrekken en overgeeven d'een aan d'andere, in het Origineel alle Titels, Handvesten, Documenten, Registers, Rekeningen, en generalyk alle de Bescheiden en Papieren, dewelke zyn betreffende de Goederen, Erf-Landen, Heerlykheeden en Huyzen, dewelke haar bevinden van d'eene en d'andere zyde in hunne Verdeeling, en waar van zy den eigendom en bezitting, door deeze tegenwoordige overeenkomst, wederzyts hebben overgegeeven, waar meede ieder na zyn welgevallen zal handelen, en zo als hy het voor zyne intrest het best zal bevinden te behooren, en dat niet alleen ten opzichte van de Bescheiden en Papieren, dewelke zy wederzyts in handen hebben, maar ook ten opzigte van die, dewelke uyt kragte van d'Administratie van haare Hoog Mogende, in bewaring van den Raad de Domainen van wylen den Koning William zyn.

Artikel XIX.

Zo dra deeze Overeenkomst geslooten en goedgekeurt sal zyn, zo zullen de twee Hooge Contractanten hun gezamentlyk adresseeren tot de Heeren Staaten Generaal, der Geunieerde Provintien, als Executeurs van de Testamenten van wylen William den III. Koning van Groot-Bretagne, en van den Prinse Frederik Hendrik van Oranje, om hen mededeeling van deeze Overeenkomst te geeven, op dat daar uyt volgede overgift der Goederen, Domainen, Heerlykheeden en Huyzen, met

de Bescheiden, deweike tot dezelve behooren, en die wederzyts in hunne deeling koomen, en zich als noch bevinden onder de bestiering van haare Hoog Mogende; en zullen hunne Hooge Contractanten wederzyts overeenstemmende, alle hunne zorgen inspannen, dat die uytkering zonder vertoeving, en zo dra het mogelyk zal zyn, gedaan werde.

Artikel XX.

De tegenwoordige Overeenkomst zal door den Heere Koning en den Heere Prince geratificeert en goedgekeurt worden, en de Brieven van ratificatie daar van in den termyn van vier weeken worden gegeeven, of zo veel eerder als het zal kunnen geschieden, te rekenen van den dach des ondertekenings van deeze. Tot bekrachtiging, hebben wy Staats-Bedienaars van zyne Majesteit den Koning van Pruischen, en zyn Hoogheit den Prince van Oranje en Nassau, uyt kragte onzer wederzydsche Volmagten, in de name der gezegde, deezer tegenwoordige Overeenkomst, met onse gewoonlyke handtekening getekent, en het Zegel onzer Wapenen doen opstellen, tot Berlin den 14. van de maand Mey 1732.

Getekent:

A. B. Borken. (L. S.)
H. van Podewils. (L. S.)
G. H. van Tulemeier. (L. S.)

Gedaan tot Dieren, den 16 van de maand Juny 1732.

Getekent:

D. V. Lynden tot de Park. (L. S.)
H. van Aylua. (L. S.)
J. Duncan. (L. S.)

Hier volgt den Inhout des Volmagts van Zyne Majesteit den Koning van Pruischen.

FRederik William, door Gods Genade Koning van Pruyschen, &c. &c. &c. (T. T.) aan den geenen dewelke deeze Brieven zullen zien, Heil. Zyn Hoogheit de Prins William Karel Hendrik Friso, Prins van Oranje en van Nassau, Stadhouder en Capitein, en Admiraal Generaal van Guelderland en van het Graaffchap van Zutphen, Erfelyk Stadhouder en Capitein Generaal van Vriesland, Stadhouder en Capitein Generaal van Groeningen en Ommelanden, en van het Land van Drenthe, en onze waarde Neef, ons hebbende doen te kennen geeven, dat hy wenschten in 'er minne met ons te vereenigen, over de oneenigheeden, opgekoomen na de dood van William de III. Koning van Groot-Bretagne hoogloffe-

loffelyker geheugenis, ten opsigte des Nalatenschaps van Oranje, zo hebben wy de hand met zo veel te meer vermaak daar toe gegeven, om dat wy opregtelyk wenschte met de gezegde zyne Hoogheid, te eindigen de boven gezegde onenigheeden op regtveerdige en billyke voorwaardens, en wy hebben tot dat Heilzaam voorwerp gestelt, gedeputeerd, onse Staats Bedienaars, en van Oorlog, onze Luitenant Generaal. *Adriaan Bernhard van Borke*, *Hendrik van Podewils*, en *William Henrik van Thulemeier*, aan wien wy hebben overgelaaten, en laaten door deeze tegenwoordige over, getekent met onse hand, Vollemacht en Gezach, om in onzen Namen, te handelen en over een te koomen met de Staats Bedienaars, dewelke van wegen de gezegde Allerdoorlugtigste Prinse, voorzien zullen zyn met een diergelyke Volmagt, over deeze Overeenkomst te besluyten en te tekenen; Belovende trouw en op het Koninglyk woord, voor aangenaam te houden, goed te keuren, en toestemmen, vervullen, en naarkoomen alles 't geene dat de gezegde Heeren van Borke, van Podewils, en van Thulemeier verhandelt, besloten en getekent zullen hebben, met de Staats Bedienaars van den Hoogloffelyken Prins, zonder 't zelve oit te overtreden noch toe te laaten dat zulks overtreeden zal worden, om wat voor zaaken of onder wat voorwendzel het ook zoude moogen wezen, en te doen afvaardigen, en te geeven onze Brieven van goedkeuring, in den tyd, dewelke zy die belooft hebben te zullen besorgen.

Tot bekragting van 't zelve hebben wy onzen Koninglyken Zeegel aan dit tegenwoordige gezegden, doen stellen. Gegeeven tot Berlin den 1. van Maart 1732.

Getekent:

(L. S.) F. WILLIAM.

Lager stond, getekent

A. B. Borken. H. van Podewils.

Hier volgt den Inhoud des Volmagts van zyne Doorlugtigste Hoogheit, den Heere Prinse van Oranje en van Nassau.

WIlliam, Karel, Henrik Friso, door Godts Genade Prins van Orange en van Nassau &c. &c. &c. (T. T.) aan allen die deeze Brieven zullen leezen, Heil.

De begeerte die wy altyd gehad hebben, zekere dach ons in 'er minne te verenigen met zyne Majesteit den Koning van Pruyschen, over de onenigheeden, dewelke altyd tusschen zyne Majesteit en Ons in weezen waeren, aangaande de Nalaatenschap, agtergelaaten by het Huys van

Oranje, en laastelyk by William de III. Koning van Groot Bretagne Hoogloffelyker gedagtenisse, was oorzaak dat wy met vergenoeging ontfingen de openingen, dewelke daar van deed de Hr. *Duncan* in het begin van het voorlede jaar, dat de verbintenissen die hy had met de Heer *Luiscius*, Raad van het Hof van zyne Majesteit in den Haag ons gelegentheid soude kunnen geeven, by onze meerderjaarigheid te hervatten de laatste onderhandeling begonnen tot Berlin in het Jaar 1722. en dewyl door zyne Majesteit de grootste tegenkantingen, dewelke de voortgang daar van belet hadden moesten weg genomen worden, wy eindelyk kosten hoopen dezelve gelukkiglyk te volvoeren. Onse meerderjarigheid was zo dra niet, of wy bedienden ons daar van met vergenoeging. De Heer Luiscius toesten de meningen des Konings zyn Meester, en zyn Majesteit verwaardigde zich daar gunstelyk op te antwoorden, en van zyne kant te verklaaren, dat hy opregtelyk wenschte met ons te vereenigen op regtveerdige en redelyke voorwaardens, en geneigt was te doen onderzoeken tot hoe ver men was gekomen in het Jaar 1722, en zulks te stellen tot een soort van grondstelling van eene nieuwe Onderhandeling. Men hervattede den draad van de vorige Conferentien. d'Onderhandeling door de handen van de Heer Luiscius en Duncan, dewelke hun beiden in den Haag bevonden, by de hand zynde om daar van mededeeling te geeven, het welk zo gelukkiglyk geschieden, dat zyn Majesteit toeltont iemand van zyne voornaame Staats Bedienaaren te volmagtigen, om die zaak zo heilzaam tot een voleindig besluit te brengen, en daar van de overeenkomst in forma te teekenen.

Het is dan om die zelve reedenen, en goede oplettentheeden, ons daar toe beweegende, dat wy ons volkomentlyk verlaaten op de bequaamheid, iever en getrouwheid voor onzen dienst van *Diderik Baron van Lynden*, Heere van Park, Brigadier en Collonel van een Regiment Ruitery, onzen grooten Hofmeester; van *Hobbe Baron van Aylua*, Collonel van een Regiment Voetknegten, onzen Grooten Stalmeester en Drossaard van ons Graafschap van Buuren; en van *Johan Duncan*, onzen gewoonlyken Raadsheer, en Requestmeester, Raad- en Rekenmeester van onze Domainen; Wy hebben die benoemd, gesteld, gedeputeerd, door den tegenwoordige getekent met onze hand, zo gelyk wy benoemen, stellen en deputeeren den gezegden Heeren van Lynden, van Aylua en Duncan, en wy hebben hen gegeeven, en geven mits deezen volkome volmacht en speciale last om in onzen naamen te handelen met de Staats Bedienaars van zyne Majesteit den Koning van Pruisschen, voorzien met eene gelyke volmacht, en te besluyten en te teekenen zodanige Verdeeling en Overeenkomst ten opzigten des Nalatenschaps van Oranje, als onzen gezegde Staats Bedienaars, ingevolge hunne instructien zullen vinden te behooren, en met onzen intrest overeen te komen. Belovende trouw en by het Princelyk woord voor aangenaam te houden, vast en voor altyd stantbaar, volvoeren en uytvoeren alles wat de gezegde Heeren van Lynden, van Aylua, en Duncan vastgestelt, belooft, en getekent zullen hebben uyt kragte van deeze tegenwoordige volmacht, zonder ooit 't zelve te over-

overtreden, noch toe te laaten dat zulks overtreeden word, om wat zaaken, en onder wat voorwendzel het zoude mogen weezen, gelyk ook te doen afvaardigen onze Brieven van goedkeuring in goede forma, en te geeven onze Brieven van goedkeuring in den tyd, in dewelke men overeengekomen is by deeze onderhandeling zulks te doen. Tot bekragtiging hebben wy ons Zeegel op deeze tegenwoordige doen ſtellen. Gegeeven tot Leeuwaarden, den 4. van Maart 1732.

Getekent

(L. S.)

W. C. H. F. Prins van Oranje.

Hier volgt de Goedkeuring van Zyne Majeſteit den Koning van Pruiſchen.

FRederik William, door Gods genade Koning van Pruiſchen, &c. &c. &c. (T. T.) aan allen die deezen Brieven zullen zien, Heil. Gezien en onderzogt hebbende de Onderhandeling, dewelke onze Staats-Iiedienaars en van den Oorlog, de Luitenant Generaal, *Adriaan Bernhard van Boreke*, *Hendrik van Podewils*, en *William Hendrik van Thulemeier*; uyt kragte van de Volmacht die wy hen hadden gegeeven, beſlooten hebben, gearreſteert, en getekent den 17. van den tegenwoordige maand Mey, met de Staats-Bedienaars van den Hoogloffelyke Prince William Karel Henderik Friſo, Prins van Oranje en van Naſſau, &c. &c. &c. (T. T.) te weten, met de Heeren *Diderik Baron van Lynden*, Heere van Parck, Brigadier en Collonel van een Regiment Ruitery, Groot-Hofmeeſter van den gezegde Heere Prince, *Hobbe Baron van Aylua*, Collonel van een Regiment Voetknegten, zynen Grooten Stalmeeſter en Drosſaard van het Graafſchap van Buuren, en *Johan Duncan*, zynen gewoone Raads-Heer en Requeſt-Meeſter, Raad en Rekenmeeſter van zyne Domeynen, ook voorzien met Volmacht van zynent-wegen, van welke Onderhandeling den Inhoud volgt:

Fiat Inſertio.

WY de bovengezegde Onderhandeling in alles en in ieder Punt en Artikelen, die daar in begrepen en verklaard zyn, voor aangenaam houdende, hebben dezelve aangenomen, goedgekeurd, geratificeert, en door deeze tegenwoordige beveſtigt, belovende trouw en op 't Koninglyk woord na te komen, t'onderhouden en doen onderhouden, opregtelyk en ter goeder trouw, de gezegde Onderhandeling, in alle de Punten in dezelve begrepen, zonder daar tegens te gaan, noch te dulden dat daar tegens gegaan werd, noch direct, noch indirect, in wat voor een zoort en maniere het ook zoude mogen weezen. Tot bekragtiging van het zelve, hebben wy deeze tegenwoordige eigenhandig ondertekent, en op het zelve onzen grooten Zegel doen zetten, gegeeven tot Ber-

Berlin den dertigsten dach van de maand van Mey, in het Jaar des genade 1732. en onzes Regerings het twintigste.

Getekent: F. WILLIAM.

Lager stont

Getekent: A. B. Borcken, H. van Podewils.

En gezegelt met het groote Zeegel van Root Wasch.

Volgt de Goetkeuring van Z. H. de Prins van Oranje en van Nassau.

WIlliam Karel Hendrik Friso, door Gods genade Prins van Oranje en van Nassau, &c. &c. &c. (T. T.) aan allen die deeze tegenwoordige Brieven zullen zien, Heil. Gezien en onder 't ooge hebbende de Onderhandeling, dewelke onze Staats-Bedienaars, *Diderik* Baron *van Lynden*, Heere van Park, Brigadier en Colonel van de Ruytery, onzen Grooten Hofmeester, *Hobbe* Baron *van Aylva*, Collonel van een Regiment Voetknegten, onzen Grooten Stalmeester en Drossaard van ons Graafschap van Buuren, en *Johan Ducan*, onzen gewoonen Raad en Request-Meester, Raad en Rekenmeester van onze Domainen, uyt kragte van de Volmacht die wy hen hadden gegeeven, besloten, gearresteert en getekent hebben, den festienden van deezen tegenwoordige maand Juny, met de Staats-Bedienaars van den Allerdoorlugtigste en zeer magtige Prince, Frederik William, door Gods genade Koning van Pruisschen &c. &c. &c. (T. T.) te weten, met de Heeren Luitenant Generaal *Adriaan Bernhard van Borcke*, *Hendrik van Podewils*, en *William Hendrik van Thulemeier*, ook voorzien met Volmacht van zynent-wegen, van welkers Onderhandeling den Inhoud volgt:

Fiat Insertio.

WY voor aangenaam houdende de voorgezegde Onderhandeling in alles en in ieder Punt en Artikelen, die daar in zyn begrepen en verklaart, hebben dezelve aangenomen, geratificeert, en door deeze tegenwoordige bevestigt, belovende trouw en op 't Prince woord na te komen, te onderhouden en doen onderhouden, opregtelyk en ter goeder trouw, de gezegde Onderhandeling in alle zyne Punten in dezelve begrepen, zonder daar tegen te gaan, noch te dulden dat daar tegens gegaan word, noch direct, noch indirect, in wat voor een soort en maniere het ook zoude mogen weezen. Tot bekragtiging van het zelve, hebben wy deeze tegenwoordige eigenhandig ondertekent, en op het zelve onzen grooten Zeegel doen zetten. Gegeeven tot Dieren, den 30. dach van de maand van Juny, in het Jaar des genade 1732.

Getekent: W. C. H. F. Prins van Oranje.

En gezegelt met het groote Zeegel van Root Wasch.

De

De regalia (1), domeynen en goederen der heeren van Cuyk bestaan eerstelyk uyt de leenen, welke van oude tyden al heel considerabel (2) syn geweest soo binnen als buytens lants, soo veelligt by de leenboeken noch gesien soude konnen werden. De leenkamer en hofraad (3) plagt voor desen gehouden te werden in een cierlyk apartement op het casteel tot Grave, daar van genoemt de Cuykse kamer. De leenen werden nu geregeert door den amptman als Stadhouder, seven leenmannen assessoren (4), een leengriffier (:die de hergewaden ontfangt en aan den Raat vande Koning verrekent:) en een leenvinder of boode.

Hier nae volgt den Hapsen Maastol (5), die ik onder correctie vermeene dat eygentlyk den Cuyksen tol is, en die wy hier vooren gesyt hebben, dat de heeren van Boxmeer half behoort en ieder separaat ontfangen wort, dese plagt men eertyts te verpagten en naderhant in admodiatie uyt te geven op de lyst sub No. 103. (6). Hier by profiteren de Prince van Orange ook de Litsen tol volgens de lyst No. 104. (7). Dese werd by de coopluyden nog eens tot Venlo aan 't comptoir van Spangien en sulks tweemaal betaalt. Belangende desen Litsen tol (8) hebben de Staten in der tyt aan wylen Prins Maurits gelaten in tegenstelling van eenige syner goederen in Brabant hem door confiscatie benomen, en is soo consequenter gebleven, hoewel den Staat haar regt van revocatie tot nog toe altyt hebben geprotesteert en levendig gehouden. Hier toe heeft den Koning van Pruyssen (9) den Prince van Orange Ao. 1678. ook begiftigt met syn Cleefs licent en Gennipsen tol (10). Siet de lysten No. 105. welke wel eer op Genniperhuys alias 't Huys ten Haag plagten ontfangen te worden. Alle dese tollen werden nu gecollecteert door een ontfanger en een contrerolleur op de taxatie van twee besienders (11). Nae het afgeven van 't voorsz. Cleefs licent en Gennipsen tol bestonden die van Cleef aldaar een nieu beswaar te practiseren om met de tyt tot een anderen tol te begrooten, dan wiert Ao. 1698. ingetrocken en vernietigt, Ao. 1706. eygent sig de Pruyssise Majt. wederom dit Cleefs licent en Gennipsen tol, doende sig daar van aldaar betalen, en bleef men het ook tot Grave ontfangen (12).

Daar nae komt in aansien het gemaal soo in de Stad Grave als door 't gansche lant van Cuyk met syn geregtigheyt en dwang. Namentlyk tot GRAVE behoort de Stad met de vryheyt van dien, tot CUYK behoort de geheele gerigtsbank met het dorp Beers, tot BEUGEN syn bedwongen de uythoeken met het Ledeacker en Hulsbeek, tot MIL is Wanroy en St. Huybert met haar distriCten. BOXMEER met St. ANTHONIS behooren aan haar eygen Heer. St. JANSBEEK cum annexis is in soo ver onbedwongen, dat het of by sig selven blyft, of tot Boxmeer en Vierlingsbeek kan laten malen. VIERLINGSBEEK synde een watermolen heeft ook tot sig Maashees, Holthees, Macken, Grueningen, Vortum en Overloon, OPLOO, GASSEL en EESSCHAREN syn onbedwongen mits blyvende binnens lants, en NEERLOON int lant van Ravesteyn gelegen heeft geen dwang. De geregtigheyt van 't gemaal ten profyte vanden Heer is het sestiende gedeelte, dat by middel van scheppen al vry wat slordig genomen wort, want imant by exempel 16. sacken egaal koorn ter molen doende, wil den molenpagter niet content syn een daar van voor sig te nemen, maar pretendeert op elke sak syn schepvat te gebruyken: tot beteugeling van welk en om de luyden niet te verkorten by de Lantkaart art: 53. een waag op de molens geordonneert was, dan dit is al mede in ongebruyk. Dit gemaal plagt alle jaar verpagt te werden, maar Ao. 1696. heeft men best geoordeelt die van doen voort alle drie jaaren te verpagten, met ordre aan den aankomenden pagter ten laste vanden afgaande by pegeling of ondersoek vergoeding en uytreyking te nemen vant geen tyde des afgegaane gemalen, maar niet geconsumeert is.

Des Heeren bouhoven int Nederampt syn dertien in 't getal, namentlyk twee onder Beers, als den Hiersen of Oudenhof met den Nieuwenhof, een onder Gassel genaamt den hof ten Holt, ses onder Mil als den hof genaamt ten Hove aan de kerk, de Vloet, de Volre, aan het Hecken, en de Nieuwenhof, en vier onder Eesscharen, als de Santvoort, de Schaapsdyk, de Logt en Hooghal. Hier ontrent was hooghdienstig de plantagie of houtgewas om dito hoven te beneficieren, die nu 't samen bomeloos

meloos ſtaan, dit is eygentlyk het devoir vande Waltgraaf, die wel geern de oude boomen en 't verval heeft, maar noyt by poot.

Voort heeft den Grontheer int Nederampt drie eyke boſſchen of ſtruel gewasſen behalven de opgaande boomen: deſe ſyn met haar benamingen in 14. parceelen onderſcheyden, en werden alle ſeven jaar twe en twe verpagt en gehouwen. Over deſe bosſchen is een toeſiender, die men Waltgraaf (13) of eygentlyk Waltgraver noomt, om de bosſchen tegen het beroven vant houtgewaſch, item het afeeten van peerden en beeſten en andere ſchade te bewerken en bewaaren, ook om toeſigt te nemen dat de ſtronken en wortels in 't houwen niet geſchonden of gedoot worden, maar behoorlyk geſtaalt blyven om weer te konnen bygroejen. Ik weet niet dat deſen Waltgraaf boven ſyn geoorloſde emolumenten (:die hier niet ſal aandoen:) eenig tractement heeft, dan wel eenige inkomſten van rogge onder 't Ledeacker. Ook heeft de Koning hem voor eenige jaaren nog een koorn tient gegeven, van outs wel genaamt des Waltgravers tient, dog die egter bevooren noyt aan haar gehoort heeft. Wort ook geſeyt dat hoogſtged. Syn Majt. hem voor een jaar of vier deſſelfs Crayenbos in erſpagt gegeven ſoude hebben, dat al een hups ſtukje lant is, immers hy heeft het uytgeroyt, tot bouwlant gemaakt, en dusver met geen kleyn voordeel gebruykt. Men hout, ſoo deſe boſſchen onder een goet opſigt waaren, dat ſy den Heer in corte jaaren wel een derde part meer, jae dat rykelyk ſoude renderen.

Hier toe hebben de Heeren door 't gantſche lant de tienden, hoewel als voorſz. dat die van Boxmeer nu een groote en ſommige particulieren daar mindere portien in beſitten; deſe tiende werden alle jaar verpagt.

Ook heeft den Heer veel thynſen en erſpagten, die den Rentmeeſter vande Domeynen (14) ontfangt. Men plagt daar ook Ceurmonſe (15) en lyfsgewins goederen (16) te hebben, van welke laatſte ſoort nog eenige in t'Overampt ſyn, en van deſe natuer, dat de poſſeſſeurs van lyfsgewins goederen met twe levendige handen moeten te boek ſtaan, en ſoo wanneer een komt te ſter-

ven, moet binnen ses weeken nae 't overlyden van den verstorven possesseur een ander te boek gestelt worden, en ten behoeve vanden Heer betalen een dubbelde pagt, en soo wanneer de lyfsgewins landen verkogt worden, soo moet den koper met twee handen te boek komen, en betalen ten behoeve vanden Heer voor 't regt van dien een dubbelde pagt. Als by exempel N. gelt jaarlyks voor lyfsgewin 5. mal. 2. fester haver, soo nu een hant te boek moet komen, soo moet die geene die neven de levendige hant te boek komt ten behoeve vanden Heer voor 't regt van lyfsgewin betalen de voorsz. vyf malder twe fester, en soo het lyfsgewins goet verkogt wort, moet de pagt met twe levende handen werden gewonnen, en voor het te boek stellen ten behoeve vanden Heer betaalt werden tien mal. vier fester.

En eyndelyk is de Roomse geestelykheyt haar goet en eygendom geconfisqueert en by onsen Grontheer aangeslagen, hoewel hem nog al vry veel verdonkert is. Het Clooster St. Agatha buyten Cuyk (17) en 't Vrouwe clooster (18) bleven onder beding van een jaarl. contributie in staat en 't besit van haar goederen, mits sy souden uytsterven; maar dese contributien werden niet alleen gemitigeert, dan sy nemen hun nog soo veel nieuwe geestelykheyt aan als sy willen. Uyt dese geestelyke goederen onderhout men de twe Predicanten en schoolmr. tot Grave, item ses Predicanten en Schoolmrs. int lant van Cuyk, als tot Beers, Mil, Cuyk, Beugen, St. Jansbeek en Vierlingsbeek. Alle des Heeren Domeynen, uytgenomen de leenen en tollen, werden tot Grave door eenen Rentmeester bedient en ter kamere van den Raade en Reekeninge verantwoort.

AANTEKENINGEN.

(1) Mieris *Verhandeling over de Leenroerigheid van het Graafschap in Holland. bladz. 2. en volg.* De Regalien, in zekere opzichte ook Domeinen geheeten, waren zoodaanige vaste goederen of gerechtigheden, van en uit welke de Oppergebieder, 't zy Keizer, 't zy Koning leefde, en die hy aan de Hertogen, Graaven of andere Amptmannen, tot het bestieren en het ontfangen der inkoomsten, om 'er rekening en bewys van te doen, toevertrouwde en beval. De voornaamste deezer goederen en Rechten, om 'er een zeker begrip van te geeven, bestonden eertyds in Magistraaten aan te stellen,

Ge-

Gerechtichheid te oeffenen, gevangehuizen te hebben, wapenen te maaken en in Tuighuizen te bewaaren, een Leger te vergaderen en te geleiden, het recht om Geld te munten, over des Heeren of gemeene Wegen, over de bevaarbaare Stroomen, de Havens, de Tollen, de Boetens van misdaaden, of Landwinninge, de Visscherye, de onbeheerde Goederen, de Zoutpannen, gevonde Schatten, en meer andere. Dog de tyd en gewoonte heeft sommige, die eertyds Regalien geweest zyn, gemaakt datze thans voor geen Regalien gehouden worden; en hierentegen weder andere tot Regalien gemaakt, die oudtyds zo niet geweest zyn, als de Jagt, Tienden, Wind, enz.

Struben *de origine nobilit. Germ. cap. III. pag.* 118. Quæcunque jura ad regendam rempublicam, eamque adversus vim, tam externam, quam internam defendendam sunt penitus necessaria, ea principi vel summæ potestati censentur impertita, cum enim conditores civitatum intenderint finem, non aliter præsumi potest, quam voluisse etiam media ad finem ducentia, & hæc pertinent ad regalia vel majestatica jura.

(2) De Laet. *Belg. confoed. Respubl. pag. mihi.* 317. Cæterum antiquum est oppidum, habetque in arce sua cameram feudalem, ad quam pertinent supra trecenta quinquaginta feuda, præter aliquot nobiliora feuda, quæ a Ducibus Geldriæ, præsertim ab Arnoldo supra modum sunt aucta.

(3) Datter in voorige tyden een beroemd Leenhof moet syn geweest, blykt uyt het geene Sande *ad cons. feud. Gelr. tit.* 3. *cap.* 1. §. 10. *mihi pag.* 176. schryft hisce verbis: solida autem hæc beneficia atque indivisa absque ullo separationis onere uni deferri, Cuickanæ Curiæ Pares interrogati responderunt 9. Februarii Anno 1568.

(4) In myn tyd, toen ik te Grave woonagtig was, hebbe ik noyt gehoort, dat de Leenmannen int regeeren der Leenen veel te seggen hadden; alleen wierden twee der selven, naar welgevallen des Leen-Griffiers geroepen, wanneer imand met een Leen verleid wierdt: ook niet, datter seven Assessoren waren, of van wie de selve hun commissie hadden.

(5) Ziet voor d'aantekeningen op de hooge Heerlykheid Boxmeer, rakende den Hapsen Maas tol en Cuyksen Tol. *pag.* 21.

(6) Ziet groot Holl. Placc. boek 4. *deel fol.* 651.

(7) Ziet het selve Placc. boek 2. *deel fol.* 2591.

(8) Van desen Litsen Tol wordt niets, by Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl.*, Nochte in den *tegenwoordigen staat der Vereen. Nederl.* gevonden.

(9) Leez: Keurvorst van Brandenburg.

(10) Ziet ook Janiçon *lib. cit.* 3. *deel. pag.* 47 en *Tegenw. Staat.* 2. *deel* 3. *stukje pag.* 256. en 257.

(11) Janiçon *op gemelde bladz.* segt: Om dese twee tolrechten te heffen, heeft de baron te Grave een ontfanger, controlleur, twee commisen-visiteurs en een commis-visiteur te Kuyk.

In den *Tegenw. Staat op de voorsz. plaats* vindt men: De Baron houdt, tot het heffen van deeze Tollen eenen Ontvanger, eenen Kontrarolleur en twee Taxateurs of Bezienders te Graave, benevens een' Kommis Vizitateur te Kuik.

(12) By het V. art. van 't verdrag, gevoegd in fin. der aantekeningen op Wil-

Willem Hendrik Prince van Orange heeft syn Doorl. Hoogheid ten voordeele van zyn Majesteit de Koning van Pruyssehen mede afgestaan, het Tolgelt van Gennip, en aangenomen het zodanig te maken, dat na de goedkeuring van die overeenkomste, men op zal houden, met het heffen vanden Tol, het welk men tot dien tyd in de Stad van Grave, onder de naam vanden Tol van Gennep, gedaan heeft. ziet voor bladz. 385.

Syn Doorl. Hoogheid heeft ook de Land-Merkt-Ossen en Veetollen tot Grave en Lande van Cuyk, als blykt by de volgende Renovatie en Ampliatie vande ordonnantie van de gemelde Tollen:

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, by der gratie Gods Prince van Orange en Nassau, Graaf van Catzenelnbogen, Vianden, Dietz, Spiegelberg, Bueren en Leerdam, Marquis van Veere en Vlissingen, Heer en Baron van Breda, Beylsteyn, der Stad Graave en Lande van Cuyk, Liesveld, Diest, Grimbergen, Herstal, Cranendonk, Warneton, Arlay, Noseroy, St. Vith, Daasburg, Polanen, Willemstad, Niervaard, Usselsteyn, Breedevoord, Steenbergen, St. Maartensdyk, Geertruydenberg, Turnhout, Seevenbergen, de hooge en laage Swaluwen, Naaldwyk, Heer van Ameland, Erfburggraaf van Antwerpen en Besançon. Erfmarschalk van Holland, Stadhouder Capiteyn en Admiraal Generaal van Gelderland, en het Graafschap Zutphen, Erfstadhouder en Capiteyn Generaal van Vriesland, Stadhouder en Capiteyn Generaal van Groeningen, de Ommelanden en van het Landschap Drenthe, mitsgaders Ridder van de Kousseband, allen den geenen die desen sullen sien of hooren leesen, salut, doen te weeten; Alsoo t'Onser kennisse gekoomen zynde, dat seedert veele jaaren herwaardts, Onse gegeregtigheid van de Land-, Merkt-, Ossen- ofte Veetollen binnen Onse Stad Graave en Lande van Cuyk, niet allesints en overal na behooren en verpligtinge, soo door de onkunde en ongereedheid der Ordonnantie daar op gemaakt, als andersints, t'Onsen merkelyken nadeele word gevorderd, ontfangen en betaald, SOO IS'T: Dat Wy sulks overwogen hebbende, en daar inne willende voorsien, na ingenomen advis van die van onsen Raade en Reekeningen, die daar op alvoorens syn gedieend geweest van de consideratien en berigt van den Amptman Onser voornoemde Stad Graave en Lande van Cuyk, mitsgaders van Onsen Rentmeester der Domeynen aldaar, by renovatie en des noods ampliatie van deselve Ordonnantie of Reglement, generaalyk geordonneert en gestatueert hebben, gelyk Wy ordonneren en statueeren by deesen.

I.

Dat de Pagters of Collecteurs van Onsen voorschreeven Land-, Markt-, Ossen- en Veetollen gehouden sullen zyn te vorderen en te ontfangen van een Paard, of van een Kar of Wagen met een Paerd bespannen, eenen stuyver, van een Kar of Wagen met twee Paerden bespannen, twee stuyvers, en soo vervolgens van yder Paerd eenen stuyver.

II.

Van eenen Osse of Koeybeest eenen halven stuyver.

III.

Van een Kalf, Schaap, of Verken twee duyten of vier penningen.

Edog

Edog met dien verstande, dat van desen Landtol sullen vry en exempt weesen de Ingeseetenen van Onse Stad Graave en Lande van Cuyk, mitsgaders van den Lande van Ravesteyn met haare Rytuygen, soo Karren als Wagens, voerende Hooy, Coorn of andere Vrugten van haar eygen Landgoederen, uyt consideratie, dat die van den Lande van Ravesteyn van haaren Landtol eximeren en vrydom vergunnen aan de In en Opgezeetenen Onser voorschreeve Stad Graave en Lande van Cuyk.

Dat van gelyken van den voorschreeven Tol sullen vry en exempt zyn de Onderdaanen van den Lande van Cleef, soo lange Onse Onderdaanen van de Stad Graave en Lande van Cuyk, in gevolge het Accord dieswegens op den 10. Juny 1698. gemaakt, sullen jouisseeren van de exemptie van den Tol tot Mook.

De Fraudateurs en Contraventeurs van Onsen voorschreeven Land-, Merkt-, Ossen- en Veetol, als mede, dewelke de Pagters of Collecteurs dieswegens mogten koomen te insulteeren, of sig daar tegens te opposeeren, sullen voor ieder reyse, dat sulks koomen te doen, worden gemulcteert met een boete van ses Caroli guldens, waar voor paratelyk sullen worden geëxecuteert, te appliceeren, gelyk men gewoon is diergelyke boeten te doen, soo als van gelyken de Pagters of Collecteurs, wanneer se ontrent de Passanten, het zy in deselve te veel af te vorderen of andersints, excessen of vexatien koomen te pleegen, sullen vallen in deselve poenaliteyt, die by dit Articul tegens de Fraudateurs en Contraventeurs is gestatueert.

En op dat dese Onse Ordonnantie exactelyk worde agtervolgt en nagekoomen, lasten en beveelen Wy den Amptman, Rentmeester, Schoutet, Magistraat, Regenten en Gerigtsboden van Onse voorschreeve Stad Graave en Lande van Cuyk, de Pagters en Collecteurs van Onse voorschreeve geregtigheid, t'allen tyde (des noods en versogt zynde) de behulpsaame hand te bieden, sonder van des te doen weygerig of in gebreeke te blyven, onder wat pretext het ook soude mogen zyn, op poene van Onse grootste indignatie.

En ten eynde niemand hier van eenige ignorantie soude hebben te praetendeeren, ontbieden en ordonneeren Wy Onsen Amptman der Stad Graave en Lande van Cuyk, deese alomme, ter plaatsen daar men gewoon is publicatie en affixie te doen, te laaten publiceeren en affigeeren. Aldus gedaan onder Onsen Naam en Zeegel in 's Gravenhage den 24. Maart 1735.

Was geteikent,

W. C. H. F. Prince d'Orange.

Onder stondt,

(L.S.) Ter Ordonnantie van Syne Hoogheyt.

Gecontrasigneert,

J. de Back.

(13) De

(13) De naam van *Comes*, of *Graaf*, waar voor men, in de Middel-Eeuwe, *Grafio* en *Gravio* zeide, werdt, ten tyde der Gothische Regeeringe in Italie, en zelfs al vroeger, doch inzonderheid in de agtste Eeuwe en vervolgens, gebruikt, om iemant te betekenen, die, van 's Vorsten wegen, opzigt hadt over eenige Stad, Landstreek, Water, Woud, Gebouw, Dykaadje enz. tot 's Vorsten gebied of eigen goed behoorende. *Water-* en *Woudgraaven* werden zy genaamd, die over Wateren en Bosschen opzigt hadden: *Paleis-* of *Palsgraaven*, die in 's Vorsten Paleis te Regt zaten: *Burggraaven*, die een Burgt of Slot bewaarden: *Dykgraaven*, die 't opzigt over eenige Dykaadje hadden: *Mark-* of *Grensgraaven*, die de *Marken* of Grensen des Ryks beschermden enz. zie Vaderlandsche historie 2. *Deel V. Boek. bl.* 12. *en* 13. de Lange *korte Verhandeling der oude Batavieren bl.* 69. *en* 70. Schildius *de Caucis lib.* 1. *cap. XI. pag.* 86. alwaar hy schryft: Ceterum, qui plebem juris intra legumque reverentiam coërcerent, est ubi *Gravii* quoque sint dicti Germano, vel *Graviones*. Varie tamen usurpatæ titulo dignationis. Sicut enim Comites sacrarum largitionum, rerum privatarum, alvei Tiberis, cloacarum, metallorum, portuum. commerciorum, Littoris Saxonici, limitaneos, &c. legere est in imperii Notitia: sic Dyckgravios, Burggravios, Pluymgravios, Marckgravios, Goe-gravios agnovit ante seculum non unum Germanus, & agnoscit. Verders sal de oplettende Leezer genoegsaam uyt de Commissie voor den Waltgraaf s'Lands van Cuyk, de resolutie nopende de aanstellinge van den selven, mitsgaders de remonstrantie met het appointement rakende het jaarlyks tractement, konnen sien, hoe die, door den auteur soo genaemde toesiender over syn Doorl. Hoogheids bosschen, moet genoemt worden, en waar in het tractement en de emolumenten, voor deesen by de Waldgraven genooten, hebben bestaan, en wat tractement en emolument de tegenwoordige Waldgraaf de Heer Gerard Torsinck thans geniet.

Luydende de Commissie als volgdt:

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO. by der gratie Gods Prince van Orange ende Nassau &c. &c. &c. allen den geenen die deesen sullen sien, ofte hooren leesen salut, doen te weeten, Alsoo mits den vrywilligen afstand van Jan van Zypesteyn, Wald-Graef van onsen Lande van Cuyk, het selve ampt is koomen te vaceeren, en daer omme nodig is, dat daer mede wederom een ander nut en bequaam persoon worde voorsien, soo ist dat wy mits het goed rapport aen ons gedaen van de getrouwigheid neerstigheid en bequaamheid van de persoon van Gerard Torsinck den selven hebben gesteld en gecommitteerd, stellen en committeeren by deesen, tot Wald-Graef van onsen voorsz. Lande van Cuyk, hem gevende volkoomen magt authoriteyt en sonderling bevel, het selve ampt, uyt onsen naeme te aenvaarden, wel en getrouwelyk te bedienen, met alle vlyt en neerstigheid alle onse Bosschen aldaer te bewaren, ordentelyk gade te slaen, en getrouwelyk te onderhouden en te doen onderhouden, ende voorts goede toesigt te neemen, dat deselve onse bosschen, ook onse hooy en wey beemden afgegrave met betuyninge omheynd en bevryd worden, en alle beschadigdhee-

heeden en mishandelingen, die aen deselve onse Bosschen mogte geschieden het sy door afhouwen van de wassende en opgaende boomen, het sy door het beroven en wegnemen vant gemaekte brandhout, verhinderd worden, insgelyx op het wild ende voorsz. bosschen goede ordre te stellen, en daar in te voorsien, dat het selve niet vernield en worde, ende voorts generalyk alles te doen, dat een goed en getrouw Wald-Graef schuldig is ende behoord te doen, naer luyd der instructie dien aengaende alreede gemaakt, ofte als nog te maken, ter gagie van vyf en dartig Caroly guldens Jaerlyx mitsgaders profyten en emolumenten van ouds daer toe staende en behoorende, soo nogtans dat hy geene regten vacatien nog salarissen t'onsen lasten, nog van die van onsen Rade sal moogen prætendeeren wegens het geene hy voor onsen ofte derselver dienst, uyt hoofde van deese syne bedieninge, sal komen te doen ofte pleegen, maar dat hy gehouden sal syn, sulkx gratis waer te neemen en uyttevoeren waer op ende van hem wel en getrouwelyk hier inne te quyten en te dragen, hy schuldig en gehouden is te doen den behoorlyken Eed, mitsgaders dien van suyveringe ter Camere van onsen Rade en Reekeningen, welken Eed gedaen synde, ontbieden en beveelen wy allen onsen officieren Magistraten ende ondersaten der Stad Grave en Lande van Cuyk, versoekende voorts allen anderen, die deesen eenigsints sonde moogen aengaen dat hy den voornoemden Gerard Torsinck voor Wald-Graef voorsz. houden en erkennen ende hem het selve ampt, sonder eenig hinder of belet rustelyk en vreedelyk doen en laaten exerceeren, ende dit alles by provisie en t'onsen wederroepens in gevolge de Resolutie van haer Hoog Moogende, in dato den 4. Maert 1683. die alhier gehouden word voor geinsereerd. Actum op ons Hof te Leeuwarden den 11. December 1742. *was getekent* Prince d'Orange & Nassau *onderstond* Ter Ordonnantie van syne Hoogheid. *en was getekent* J. DE BACK.

De voorsz. resolutie is van desen inhoud:

Extract uyt het register der notulen van die van den Rade ende Reekeninge van Syne Hoogheid den Heere Prince van Orange en de Nassau, &c. &c. &c.

Maendag den 17. *December* 1742.

Ontvangen eene Missive van Syne Hoogheid, geschreven tot Leeuwarden den 11. deser lopende Maand December, houdende dat Syne Hoogheid goedgevonden had te accordeeren het versoek van Iohan van Zypesteyn Wald-Graef van den Lande van Cuyk om van syne voorsz. bedieninge gedimitteert te worden, mits dat Jaerlyx aen hem mogte worden uytgekeert sodanige somme van 't negentig guldens als hem door W. A. de Quaay, die het voorsz. Ampt by substitutie voor hem heeft bediend tot den Jaere 1741. in cluys is voldaen, en hem dienvolgende onder de boven gemelde mits, van

ſyne bedieninge als Wald-Graef van den Lande van Cuyk hadde gedimitteert, en in deſſelfs plaetſe aengeſtelt den Rentmeeſter Gerard Torſinck ten dien einde de Acte voor de ſelven Gerard Torſinck getekent ten fine van expeditie te rugge ſendende.

Waer op gedelibereert ſynde, is goedgevonden dat de bovengem: Acte voor Gerard Torſinck ſal worden geexpedieert, en dat den gemelde Torſinck als mede de ſucceſſeurs in officio van den bovengemelde Wald-Graef Zypeſteyn, ſullen worden gelast, ſoo als deſelve gelaſt worden by deeſen, om ſoo nu als in der tyd aan den meergemelde Wald-Graef Zypeſteyn geduurende ſyn leeven uyttekeeren eene Jaerlykſe ſomme van t'negentig gulden: ingaende met den dag van de Commiſſie van den nieuw aengeſtelde Wald-Graef G. Torſinck.

En ſal extract deeſes aen den afgetreeden Wald-Graef Zypeſteyn worden toegeſonden om te ſtrekken tot ſyn narigt, mitsgaders aen den nieuw aengeſtelden Wald-Graef Gerard Torſinck om te ſtrekken tot ſyn narigt, en ſig daer na te reguleeren. *was geparapheert* J. Reigersman *onderſtont* Accordeert met voorſz. Regiſter *en was getekent*. J. De Back.

Ende de gemelde Remonſtrantie en Appoinctement behelſt het naarvolgende:

Aen de Edele Mogende Heeren Raeden, Reecken, en Requeſtmers: der domeynen van ſyne Doorlugtigſte Hoogheid den Heere Prince van Orange en Naſſau &c. &c. &c.

Remonſtreert met behoorlyck reſpect Gerard Torſinck Rentmeeſter der Domeynen en geeſtelyke goederen over de Stad Grave, en Lande van Cuyk, dat den Remonſtrant volgens UWED: Mogende reſolutie van den 17. December 1742. is aengeſtelt tot Wald-Graef van gemelde Lande van Cuyk, in de plaetſe van Johan van Zypeſtyn, die daer van vrywillig afſtandt hadde gedaen, mits dat Jaarlykx aen hem ſyn leeven lang geduurende word uytgekeerd negentig gulden alles breeder by welgemelde UWED: Mogende reſolutie te ſien. Dat den Remonſtrant voor en al eer hy in qualiteit als Wald-Graef ſynen eed op de Commiſſie, daer van ſynde, in handen van UWED: Mogende comt afteleggen, de eere moet hebben, van aen UWED: Mogende volgens der ſelver mondelinge ordres by deſen verder te ſeggen, waer in het tractement, en de emolumenten, voor deeſen by de Wald-Graeven genoten, hebben beſtaen, en waer omtrent den Remonſtrant naer alle mogelycke informatie heeft bevonden het volgende.

1. Dat

1.

Dat den Wald-Graef voor deesen uyt de domeynen heeft getrocken een Jaerlyx tractement van *f* 35: o: o.

2.

Van het dorp Ledeacker Jaerlykx twaelf graefsche malder rogge, ieder malder omtrent waerdig synde vier gulden, dog waer van hy moest betaalen de vragt, bedraegende, ongeveer van de twaelf malder rogge vier gl:

3.

Dat den Wald-Graef voor ieder arbyder des daegs (: behalven de 12. stuyvers voor syn opsigt:) in reeckeninge heeft gebragt 12. st: daer hy nogtans by soomersche dagen aen de selve maer heeft betaalt 10. en by wintersse dagen maer 8. st: des daegs.

4.

Dat den Wald-Graef uyt de beyde bosschen, die Jaerlyx verpagt worden, heeft getrocken omtrent 6000. talhout, synde ongeveer waerdig 30 gl: als mede

5.

Wanneer den baard, gelyk men het noemt, van die bosschen geschooren, of eygentlyk een weg tot de passage voor een Kar moet gemaekt worden, t' welck 'er dicwils wel wat breed inliep, waer van de Wald-Graef ook het hout, ten minsten, 30. gl: waerdig, genoten heeft.

6.

Dat den Rentmeester en Wald-Graef voor deesen te saamen hebben genoten het hout van den teendonk, van de mortel, hooge wey, en dyk deel, waer van Ao. 1739. wanneer het laetst gehakt is, ongeveer is geprovenieert 400. gulden.

& 7.

Dat den Rentmeester en Wald-Graef voor deesen al mede te saamen hebben genoten het bosch, ende heghout, staende by de bouhooven op Hal &c. waer van den Remonstrant in het laetste van het Jaer 1740. (: wanneer hy eenige tyd aan de administratie van syn Rentampt was geweest, en geen wet, of resolutie kende, die hem, en de Wald-Graef souden qualificeeren, om hout gewasch van den Heere tot hun eygen voordeel te verkoopen:) op authorisatie van UWED: Mogende by publieque verkopinge alleen heeft gemackt over de 500. gulden.

Dat den Remonstrant vertrouwt, dat UWED: Mogende hier uyt ligtelyk sullen sien, hoe seer sulke en diergelyke handelingen tot nadeel van den Heer koomen te strecken, en hoe seer het vervolgens nodig is, dat daer omtrent naer behooren worde voorsien, aengesien den Remonstrant sig sonder dat ook niet in staet soude vinden, om den eed op syne commissie als Wald-Graef in handen van UWED: Mogende te konnen afleggen.

Dat den Remonstrant derhalve, onder ootmoedige correctie, vermeent, dewyl hy aen den afgetreeden Wald-Graef Zypesteyn syn leven lang geduurende Jaerlyx moet uytkeren negentig gulden dat UWED: Mogende aen den Remonstrant als Wald-Graef souden konnen toeleggen een sortabel Jaerlyx

lyx tractement aenvang nemende met primo January 1743. buyten welk hy niets, onder wat prætext het ook weesen mag, sal moogen genieten, en dat UWED: Mogende daer by dan verder souden konnen ordonneeren;

1.

Dat het tractement van 35. gulden voor deesen Jaerlyx aan den Wald-Graef uyt de domeynen betaelt, niet verder, of langer sal voldaen worden, als tot ultimo December 1742.

2.

Dat de twaelf malder rogge, die den Wald-Graef voor deesen van het dorp Ledeacker heeft getrocken, voortaen, ende wel eerstelyk over den jaare 1743. door den Remonstrant, als Rentmeester in syne rekeningen ten behoeve van den Heer sullen moeten verantwoort worden.

3.

Dat den Wald-Graef absoluit niets sal moogen declareren voor opsigt op de arbeyders, en dat hy vervolgens ook niets meer in rekeninge sal moogen brengen, als aen die arbyders, volgens het geene sy in conscientie verdient hebben, effective betaalt is.

4.

Dat den Wald-Graef uyt de bosschen, die Jaerlyx by het verpagten der tienden verkogt worden, absoluit geen het minste hout van de kopers sal mogen ontfangen, of genieten, als mede

5.

Niet, wanneer den baard van die bosschen geschooren, of om wel te seggen, een weg voor de passage van een kar moet gemaekt worden, ende dat vervolgens

6.

Nog den Rentmeester nog de Wald-Graef sullen moogen genieten eenig het allerminste hout gewasch van den Heer, waer of op wat plaetse het selve ook soude moogen staen, of gevonden worden, maer dat in tegendeel, al het selve moetende gehacht worden, op voorgaende authorisatie van UWEd: Mogende publicq aen de meestbiedende alleen ten voordeele van den Heer sal moeten verkogt, en verantwoort worden, of wel sodanig, als UWED: Mogende na der selver hooge wysheid sullen oordeelen te behooren. Waer omtrent den Remonstrant UWED: Mogende gerespecteerde ordres, om dien conform den eed op syne commissie als Wald-Graef te konnen afleggen, gansch onderdanig is versoekende, terwyl hy de eere heeft, van met diep respect voor altoos te syn. *onderstont*, Edele Mogende Heeren, *lager stondt* UWERED: Mogendes seer onderdanigen, en Gehoorsamen dienaer, *en was getekent* G: Torsinck, *besyden stont* s'Hage den 25. Nov. 1743.

in margine stont

Die van den Raede en de Reekeeninge van syne Hoogheid den Heere Prince van Orange ende Nassau, gelet op den inhoude deeses, en daer over ingenomen het goedvinden van syne Hoogheid, vinden goed dat het tractement van vyf en dertig guldens Jaerlyx staende tot de Wald-Graefs plaetse

van

van den Lande van Cuyk sal worden geaugmenteert, soo als het selve geaugmenteert word by deesen tot op eene somme van hondert en vyftig guldens Jaerlyx, en permitteeren verders by deesen aen den suppliant om daer en booven voor een Emolument Jaarlyx te moogen genieten de twaalf Graefsche malder Rogge van het dorp Ledeacker hier nevens gemeld, beide ingaende met primo January 1743. buyten welk voorsz. tractement en emolument den suppliant in qualiteyt als Wald-Graef voorsz. niets sal vermoogen te genieten of prætenderen onder wat benaminge of onder wat voorwenssel het selve enigsints soude mogen wesen. Actum ter Camere van opgemelde Rade ende Rekeninge in s'Gravenhage den 3. April 1745. *was geparapheert* P. B. DE BEAUFORT *onderstont* ter ordonnantie van deselve, *en was getekent* J. DE BACK.

(14) Tegenwoordig is voorsz. Waltgraaf, de Heer Gerard Torsinck Rentmeester der Domeinen en Geestelyke goederen van zyn Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau, &c. &c. &c. over de Stad Grave en den Landen van Cuyk.

(15) Van Loon *beschr. der Aloude Regeringswys van Holland*. 3. *deel. pag.* 92. Onder de Dienstbaaren, welken hier te land zyn bekend geweest, verdienen die genen onze byzondere opmerking; welken ons, onder den naam van *Curmediales* of *Cormeti*, in de oude schriften voorkomen. Om welke benaaming van *Cur-* of *Ceurmede* te verstaan de leezer gelieven aan te merken, dat het een Duytsch koppelwoord is uyt *mede* en *cur-* of *ceur*, dat is *keur* of *verkiezing* samengesteld, gelyk uyt het woord *Kur-* of *Keurvorst* is af te meeten; en diensvolgens dat de *Servi curmediales* zoodaanige dienstbaaren waaren, wier Heeren en Meesteren de *medekeur* of het recht van *medekiezingh* hadden, om, nevens des overleedens erfgenaamen, uyt des zelfs achtergelaatene en met de dood ontruymde goederen, zich het *beste pand*, by *keur* of *verkiezinge*, eygen te maaken.

Ant Matthæi *paræmia secunda. n.* 43. *& seqq.* sequuntur prædia adscriptitiorum, quos *litos*, *latos*, *& lassos* appellat jus saxonicum: Gelri & Trajectini, etiam Cormediales, seu *keurmoedige*, *schotbare*, *hofhorige mannen*. quas appellationes vix latine efferre possis: In universum libertis magis, quam servis similes, cum enim bello victi in servitutem redigi possent, maluit victor eis agros colendos relinquere, sub lege certi census annui & aliorum quorundam jurium, quæ vulgariter Cormede dicuntur, ut habet diploma Caroli IV. Imp. apud Hedam Buchelii pag. 248. . . . Cormedi unde descendat in obscuro est: itaque divinandum. *Cor*, *Cur*, *Ceur*, electionem, seu optionem designat: unde *Kurrichter* Saxonibus arbiter, quoniam eligitur. *Mede* forte idem quod scotis *Mote* vel *Mute* placitum: ut Cormede significet jus optandi sibi equum, vel bovem, aut simile quid, mortuo patrefamilias, vel matrefamilias: Nisi à curia vel curte domini appellatos malis, quasi Curmedales, & *hofhorige*, *Schotbare mannen*, à censu pendendo dicti, qui veteribus *schot*, dicebatur; unde *Scotatio* de qua *in c. ex literis*, *de consuet.* & in legibus Scanorum *lib.* 4. *cap.* 13.

Ant Matthæus. A. F. A. N. *in comment. ad Inst. in pr. de jur person. n.* 15. In

 Gelria

Gelria hodie *hofhoirige mannen*, in Clivia etiam *hoirige heevener*, vel hoirige thynsgenoten plerumque vocantur, ut scribunt Goris *adv. tr.* 3. *part.* 1. *cap.* 13. Feltman *de jur. in re c.* 6. *n.* 17. & 18. Quibus comparantur, qui vel in Clivia *Lyfsgewins goederen*, vel bona dominica, aut *Heeren goederen*, in Gelria possident. Goris *tr.* 1. *cap.* 3. *n.* 9. Sand *de feud. Gelr. cap.* 1. *n.* 25. & *seqq.* Feltman *ibid.* vid. Ant. Matthæus *de Nobilitate. pag.* 952. & *seqq.* Voet *ad ff. d. statu hom. n.* 3. *circ. fin.* Groot Utr. Placc. boek *I. deel. pag.* 427. *arl.* 34. *en pag.* 433. *art.* 28. *II. deel. pag.* 450. *en* 1195.

(16) Schraffert *Codex Gelro-Zutph.* 1. *Deel. verb. Lyfsgewins-rechten pag.* 336. Daer syn eenige goederen, die genaemt werden Lyfsgewin, ofte Behandet goed; welke de vader by syn leeven moet behanden aen syn soon; want komt de vader te sterven eer hy sulcken goed aen syn Soon voor synen Heere behandet heeft, soo valt 't selve goed *in commissum*. Dese goederen verschillen in weynigen van gemeene leengoederen, ende werden daerom veeltyds daer mede te saemen gevoegt en onder begrepen. Siet de Ordonn. op Leen-Laat- en Lyfsgewins-rechten van Krieckenbeek. *Pl.* B, 1. D. *col.* 104. Verscheyde poincten, waer uyt blyckt, dat Lyfs-gewins-goederen, in den Lande van Cleve na haeren aerd en nature geen leengoederen syn, siet uyt de verklaeringe en het Advys hier agter (: te weten in het 2. deel vande Codex Gelro-Zutphanicus:) gevoegd *sub lit.* Zzzz. 1. & 2.

(17) Ziet voor d'aantekeningen op Jan de Vierde, Heer der Stad Grave en den Lande van Cuyk *pag.* 105. *n.* 1. op Willem den I. Prins van Orange *pag.* 239. *n.* 4. en op Mauritius Grave van Nassau in de poincten ende artic. van reconciliatie *art. IV. pag.* 244. alwaar van geen uytsterven gesproken werd.

(18) Ziet voor de d'aantekeningen op Floris Graaf van Buren *pag.* 172. *num.* 3. en het gemelde *IV. articul. pag.* 244.

Keerende weder tot den lande van Cuyk dient vooraf gelet, dat den Drossard of Amptman (1) aldaer mede syn gesag heeft over de stad Grave representerende den Grontheer. Hy is als vooren geseyt ook Stadhouder vande leenen, en exerceert de Singieurie om de schepenen in 't lant van Cuyk te qualificeren, maar niet tot Grave, 't geen den Grontheer op syn nominatie jaarlyks aen sig hout. Hy profiteert alle criminele breuken en confiscatien, mits daar tegen dragende alle kosten en misen van Justitie, soo die op de delinquanten niet te verhaelen syn. Dese baaten en kosten plagten voortyts by den Heer en synen Amptman half en half geprofiteert en gedragen te werden; dan want de laatste de eerste gemeenlyk in de reekening overwogen, heeft den Heer 't een en 't ander synen Amptman overgegeven. Desen Amptman trekt ook nog by den Rentmr. uyt des Heeren domey-

domeynen een jaarl. tantiesme, maar hoe veel en waar voor weet ik niet (2). Aangaande de vegt en andere breuken hoe ver den Amptman en Schout daar in en niet intelligent en bevoegt syn (3), gaat my niet aan. My is een lyst ter hant gecomen vande tydelyke Amptluyden 't sedert den jaare 1471. dan of ad ordinem en hoe ver credibel, item hoe lang en hoedanig ider geregeert heeft, laat ik in syn weerde en onweerde (4).

Domicellus de Egmont.
Servaas van Ennetten.
Cornelis van Bergen.
Aart Stammelaart.
Gillis van Duffelen.
Samuel Goosen vander Sloot.
Walraven van Nydecken.
Johan vander Donk.
Frederik van Egmont.
Arnt van Bocholt.
Gysbert van Baxen.
Jacob van Mynden.
Johan van Galen.
De Hr. Emorn broeder vanden Grave van Megen.
Henderik van Steenhuys.
Anthonis van Berchem.
Goduard van Steenhuys.
Walraad Baron de Steenhuys.

AANTEKENINGEN.

(1) Den Amptman kan aenstellen een Stadhouder, dog volgens ordre van syn Doorlugtigste Hoogheid vanden 12. July 1734. mag die aanstellinge niet geschieden sonder voorgaende permissie of authorisatie van die vanden Raade en Reecken: van zyne Hooghyd den Heere Prince van Orange en Nassauw, blykende uyt het naarvolgende:

Ext.

Extract uyt 't register van de Notulen van die van den Raede, ende Reeckenn: van zyne Hooghyd den Heere Prince van Orange, en Nassauw.

Maandagh den 12. July 1734.

Den Raad in ervaringe gekomen zynde; dat sommige Drossaerden, Schouten, Secretarissen, Stokhouders, Ontfangers, Penningmeesters, en andere Bedienden in de domeynen, haer onderwinden eygener authorityt, sonder eenige authorisatie, off voorkennis van desen Raede tot de bedieninge off waerneeminge van de voorss: haere ampten, wederom andere persoonen aen te stellen, off te substitueeren, van welkers bequaemhyd, getrouwighyd, suffisantie off goed gedrag, men niet versekert is, niettegenstaende het verbod, by resolutie van die vanden Raede en Reeckenn: by zyne Coninklyke Majt. van Groot Brittannien glor: memorie aengestelt geweest, ende by resolutie van haer HO: MO: in qualityt als Executeurs van de testamenten van Prins Fredrik Hendrik, meede glor: memorie ende van hoogst gedagte zyne Majt. geauthoriseert, mitsgaders van die van den Raede, ende Reeckenninge geauthoriseert van de hoog Furstelyke voogden over de naargelate weesen van zyne Hooghyd den Heere Prince van Orange, ende Nassauw Johan Willem Friso. glor: memorie in datis den 6. February en 21, Meert 1715. respectivelyk daer teegens gedaen; En geconsidereert zynde. dat sulx niet alleen is streckende tot merkelyk nadeel ende praejudicie van de goede ingesetenen int algemeen, maer ook tot vilipendie van de ordres by die van voorgemelde Rade en Reeckeninge gegeven, en dat mitsdien daer inne promptelyk, en efficacieuselyk dient te worden voorsien.

Is nae ingenoome goedvinden, en op expresse ordre van zyne Hooghyd goedgevonden, en verstaen, dat geen Drossard, Schout, Secretaris, Stokhouder, off imand anders van de Bedienden in zyne Hooghyds domeynen sal vermoogen imand tot de bedieninge offte waerneeming zyns Ampts, als Stadhouder, off substitut aen te stellen, sonder voorgaende permissie off authorisatie van desen Rade, maer dat deselve gehouden sullen zyn, daer toe eerst de permissie te versoeken, ende personen voor te dragen, om op derselver bequaemhyd, getrouwighyd, suffisantie en goed comportement alvoorens sig te kunnen informeeren, en daer van ten genoegen gebleeken zynde, by den Raad als dan daarinne te worden gedisponeert, soo als sal worden geoordeelt te behoren, sullende het geene bevonden wordt door soodanige substituten sonder voorgaende permissie, ende authorisatie van deesen Raede aengestelt, te zyn verrigt, gehouden worden voor onwettig nul, ende van geener waerde mitsgaders op poene van sodanige nadere dispositie als den Raed na exigentie van saeken sal vinden te behooren; Ende sal Extract deeses aen de respective hoofdofficieren in de domynen worden toegesonden, met Last om aen de verdere Bedienden ider

in

in zyn districk daer van meede kennisse te geeven, ende haer alle daer na te reguleren. *was geparaspheert* J. Pesters. vt. *onderstont* Accordeert met 't voorf: Register, *en was geteekent* J. de Back.

(2) De Amptman trekt jaarlyks uit des Heeren Domeinen vyfhondert guldens, onder den naem van tractement, gelyk in des Rentmeesters rekening daar de zelve by uytgaef worden gebracht, daar van niet anders gemeldt wordt: Noch trekt welgemelde Amptman van de Stad jaarlyks drie hondert en vyftig gulden, onder den naam van wyn en correspondentie geld.

(3) Dese pointen contentieus syn by de volgende instructien voor den Amptman en Schout gereguleert, en by hun Hoog. Mog: den 8. November 1731. geapprobeert.

Extract uyt het Register der Resolutien van de Hoog Mog: Heeren Staaten Generael der Vereenigde Nederlanden.

Jovis den 8. *November* 1731.

Ontfangen een Missive van de Raad van Brabant geschreven alhier in den Hage den 31 der voorlede Maant, houdende ingevolge ende tot voldoeninge van haar Hoog Mog. Resolutie van den 10. Mey laestleden der selver advys op de pointen contentieus tusschen Adriaan van Lynden Amptman van de Graaf en Lande van Cuyk, en Willem Arent de Quay, Schouthet der gemelte Stadt, en hebbende tot bylagen een Concept-instructie voor den Amptman der Stadt Grave en Lande van Cuyk, als mede een Concept instructie voor den Schout der Stadt Grave. Waar op gedelibereert synde is goetgevonden ende verstaan, dat de voorsz: Concept-instructien sullen werden geapprobeert, soo als die geapprobeert werden mits desen indiervoegen, als aan het eynde deses syn geinsereert, en dat deselve gesonden sullen werden aan de Raden geauthoriseert tot de provisionele administratie van de nalatentschap, om de selve aan den Amptman en aan den Schout, ieder de syne te doen toekomen, om haar daar naar te reguleren.

Instructie voor den Amptman der Stadt Grave en Lande van Cuyk.

Art: 1.

Dat den Amptman van de Stadt Grave en Lande van Cuyck: ingevolge de oude Privilegien van den selven Lande, aldaar mede sal syn Richter, voor soo veel 't Crimineel aangaat, en andere pointen in dese instructie gemelt, daar voor by een jeder die het aangaen mag sal geconsidereert en gerespecteert worden.

Art. 2.

Dat den voornoemden Amptman mede sal syn Stadthouder van de Leenen der Stadt Grave en Lande van Cuyck.

Art: 3.

Dat den Amptman ook sal syn Overdeeken van alle Gilden binnen de Stadt Grave.

Art: 4.

Dat aan den selven, soo als van oudts ook toekomt, de directie over de Cloveniers of Schuttery binnen de Stadt Grave, ingevolge het octroy en ordonnantie van Graaf Floris van Egmond, als Grave van Buuren over de selve Schutterye in den tyt gegeven en gereguleert van dato den 1. September 1527.

Art: 5.

Dat den voornoemden Amptman, soo als van oudts sal wesen en blyven mede Opper Momboir van alle Weduwe en Wesen inde Stadt Grave en Lande van Cuyck.

Art: 6.

Dat den Amptman mede so als van oudts sal præsideeren in de Vergaderinge van de Magistraat der Stadt Grave en inde respective Landts vergaderinge inden Lande van Cuyck, en dat den Amptman deselve Landvergaderinge sal uytschryven de ordinaris, jegens de van oudts gebruykelyke tyden of dagen, ende extraordinarisse, wanneer sulx noodig sal worden bevonden; dat mede den Amptman als van oudts sal uytschryven de Herschouwen in den Lande van Cuyck, en het doen der Gemeentens Rekeninge in den selven Lande.

Art: 7.

Dat den Amptman sal nemen behoorlyke toesigt, dat de Gemeentens Rekeningen van de Dorpen in den Lande van Cuyck van jaar tot jaar behoorlyk werden gedaan, opgenoomen en gesloten, ten eynde de selve niet verachteren, dat hy derhalven sal hebben het vermogen, omme so wel als den Schout over alle de selve te staen, dog sonder dieswegens eenige jura te genieten, en dat hy sal hebben te letten, dat gene andere kosten ten laste van de Ingesetenen werden gebragt, als welke volgens Placcaten, Ordonnantien, Reglementen ende Resolutien gepermitteert syn in Rekeningen te brengen, en dat in absentie van den Amptman, sulks sal kunnen geschieden, en mogen verrigt worden by desselfs Stede-houder.

Art: 8.

Dat alle saken inde Stadt Grave en Lande van Cuyck tot de Hooge en tot de middelbaere jurisdictie specterende, met den gevolge en aankleven van dien, sullen syn en blyven gedemandeert aan de exercitie van den voorgemelden Amptman, om des aengaende, als een getrouw Officier alle mogelyke sorge te dragen, en het selve ten dienste en nutte van het gemeen ende Ingesetenen aldaer te dirigeren en beleyden, ten eynde het geene tot de voorsz: hooge en middelbaere jurisdictie behoorende is, exactelyk werde geobserveert en geexecuteert, werdende alleen uytgesondert het gene by de particuliere instructie aen den Schouteth wegens de middelbare jurisdictie is gedemandeert.

Art: 9.

Art: 9.

Dat den Amptman dier volgende alle delinquanten en misdadigers met alle neerstigheyt sal doen vervolgen, en daer het de sake vereyst doen apprehenderen en voorts te Regte te stellen voor de Vierschare der Stadt Grave en Lande van Cuyck, en dat alle Crimineele Vonnissen, als van oudts door den Amptman of door desselfs Stadhouder ter executie sullen werden gebragt.

Art: 10.

Dat alle breuken en boetens soo criminele als civile uyt de hooge en middelbaere jurisdictie, voor so verre deselve ingevolge van de Placcaten van den Lande syn profluerende, uytgesondert alleen die aen den Schouteth, by desselfs instructie syn gedemandeert en gelaten, sullen komen ten voordeele ende profyte van den voorgemelden Amptman, en dat de selve daer en tegen sal gehouden zyn te dragen alle kosten en misen van Justitie, die tot het vervolgen, apprehenderen, detineren, mitsgaders het executeren van delinquanten en misdadigers sullen werden gerequireert, des dat hy de selve sal mogen repeteren voor soo veel dezelve niet te bekomen syn van de delinquanten selfs ofte van haere goederen, so ende in dier voegen, als alomme in Braband gebruyckelyk is.

Art: 11.

Dan om te prævenieren alle duysterheden, de welke souden kunnen ontstaen, ontrent de voorsz: breuken en boetens, dewelke ten voordele en profyte van den Amptman sullen moeten komen, onder de voorsz: boeten en breuken specialijk sullen begrepen syn de boetens over het violeren van de Arresten.

Art: 12.

Dat mede ten profyte van den Amptman sullen komen de boetens en breuken profluerende uyt hoofde van het Egt Reglement van haer Ho: Mog: over de Steden en ten platten Lande in de Heerlijkheden en Dorpen staende onder de Generaliteyt in dato den 18. Maert 1656. uytgesondert alleen de boetens en breuken vervat in het 9de en 48ste. Articulen van gemelte Reglement, welke sullen komen ten profyte van de Schouteth, ende dat de boetens vervat in het 92sten Articul, by præventie sullen komen aen de Hooge of laege Justitie, ende wort de calangie van den verderen inhoudt van het voorsz: Articul gelaten aen den Amptman.

Art: 13.

Dat mede ten profyte van den Amptman sullen komen de boetens voortkomende uyt het Reglement op de politique reformatie in de Meyerye van s'Hertogenbosch, en andere diergelijcke Quartieren, synde Ressort van Haer Ho: Mog: van dato den 1 April 1660.

Art: 14.

De boetens uyt haer Ho: Mog: Placcaet van den 6. September 1661. tegens het dragen van onbehoorlijk geweer, als mede uyt het Ampliatie Placcaet van haer Ho: Mog: van 25. November 1665. en van den 3. Juny 1683. tegens dootslagen, Vegteryen, mitsgaders uyt de Waerschouwinge van den Raed van Braband van dato den 20. Febr. 1727. tegens het dragen van Messen met punten ten platten Lande, ende voorts alle andere, nopende duëllen,

Vegteryen ende aenkleven van dien geëmaneert, ende die in het vervolg nog souden mogen werden geëmaneert.

Art. 15.

De boetens uyt haer Ho. Mog. Placcaten van den 2. Maert 1677. tegens het onderkruypen der Secretarisschappen en der selver functien.

Art. 16.

De boetens uyt het School Reglement van haer Ho: Mog: in de Steden en ten platten Lande in de Heerlijkheden en Dorpen staende onder de Generaliteyt van dato den 3 Mey 1655 en gerenoveert den 31. Maert 1725. uytgenomen alleen de boetens aldaer vervat Cap: 2 Art: 5 en 15. welke sullen komen ten profyte van den Schouteth.

Art: 17.

De boetens van haer Ho: Mog: Placcaten tegens de Sabbatschender en profanatie van s'Heeren Rustdag van dato den 25 Mey 1685 ende gerenoveert den 6. January 1707. gelijk mede de boetens profluerende uyt de Biddags-brieven van haer Ho: Mog: de Heeren Staeten Generael.

Art: 18.

De boetens uyt haer Ho: Mog: Ordonnantien op de Collaterale successie en op den 40. penning beyde van den 24. December 1695.

Art. 19.

De Boetens uyt de Publicatien van den Raedt van Brabant van den 29 Oct: 1665. en van den 8. April 1704. rakende het brengen van de prothocollen der Notarissen naerdesselfs overlyden ter Secretarye van de plaetse hunner residentie.

Art: 20.

De boetens uyt het generael Placcaet, de generale Ordonnantie, en uyt de respective ordonnantien van den Raadt van State op het stuck van de gemeene middelen.

Art. 21.

De boetens profluerende uyt hoofde van de Reglementen ende ordonnantien van tyt tot tyt op het stuk van de Jagt geëmaneert, item de boetens gestelt op de Wolve Jagt.

Art. 22.

Dat wyders de Visitatien van de Secretaryen of Commen, so binnen de Grave als binnen den Lande van Cuyk, als van oudts, ook sullen competeren aen den Amptman, of aen den Commissaris van het Zegel.

Art. 23.

Dat aen den Amptman ook sullen toebehooren de jaarlijkse Recognitien waer op de Roomsche Kerkenhuysen inde Grave en Lande van Cuyk by haer Ho: Mog. ingevolge van der selver Resolutie van den 28. July 1730. gestelt syn, gelijk mede de boeten ende breuken profluerende uyt de Resolutie van haar Ho: Mo: bevoorens in dato den 19. July 1730. op het stuk van de stoutigheden der Roomsgesinden en Recognitien vande Officieren genomen en alle andere Placcaten en Resolutien de Pausgesinde concernerende.

Art. 24.

Dat alleen aen den Amptman, en by desselfs absentie aen synen Stadhouder sal staen het sluyten en onsluyten van de Roomse Kerken.

Art. 25.

Art. 25.

Dat den voornoemden Amptman, alle Placcaten, Ordonnantien, Publicatien en Reglementen, die hem sullen werden toegesonden, aen den Schout van de Graef sal doen ter handt stellen, om de selve ter behoorlijker tyt en plaetse te laeten publiceren en affigeren.

Art: 26.

Dat den Amptman sal hebben de faculteyt, omme op de approbatie en authorisatie van desen Rade, tot synen laste ende pericule te mogen aenstellen een Stadhouder, die in absentie van den Amptman sal mogen bedienen en waernemen het gene tot het voorsz: Amptmanschap is gehoorende, en dat den selven Stadhouder by absentie en goedvinden van den selven Amptman desselfs plaetse in de Vergaderingen in de Magistraet en elders daer hy soude mogen nodig wesen sal mogen bekleden.

Instructie voor den Schout der Stadt Grave, die ook is volgens affonderlijke Commissien Schout van het Overampt, als mede Schout en Dyk Graef van het neder quartier van den Lande van Cuyk.

Art. 1.

Dat den Schout van de Grave, ingevolge de oude Privilegien van gemelte Stadt, aldaer mede sal syn Rigter voor soo veel aengaet de Laage Jurisdictie, ende soodanige gedeeltens van de middelbaere Jurisdictie als in dese instructie syn gemelt.

Art. 2.

Dat den Schout van de Grave en Lande van Cuyck is, en in het toekomende mede sal mogen syn Dyk-Graef van de Stadt Grave en Lande van Cuyk, en daer voor by een jeder, die het selve aengaen mag sal geconsidereert en gerespecteert werden.

Art. 3.

Dat benevens den Amptman ende Magistraet van de Grave den Schout mede sal syn Opper-Momboir van alle Weduwen ende onbejaerde Persoonen van de gemelde Stadt.

Art. 4.

Dat alle saeken in de Stadt Grave en Lande van Cuyk tot de laege Jurisdictie specterende, met den gevolge en aenkleven van dien, mitsgaders soodanige gedeeltens van de middelbaere Jurisdictie, als aen den Schouteth by desen hier na werden gedemandeert, sullen zyn en blyven aen de exercitie, directie en beleydinge van den voorgemelde Schouteth, omme des aengaende als een getrouw Officier alle mogelijke sorge te dragen, ten eynde het gene tot de gemelde laege Jurisdictie of gedeeltens van de middelbaere Jurisdictie, is behoorende, exactelijk werde geobserveert en geexecuteert.

Art. 5.

Dat den voornoemden Schouteth dien volgende sal doen berigten alle ongepriviligeerde dagelijks voorvallende saken, die geensints naer eenig Crimen smaken, tusschen de ingesetenen van de Stadt Grave en Lande van Cuyk of andere particuliere personen onder de selve jurisdictie gehoorende.

Art. 6.

Dat hy vervolgens mede in civile saken partyen sulks aen hem versoekende, ten allen tyden regt en justitie sal doen administreren, de Vierschaeren ter behoorlijker tyt, in den naem van den Heer en Baron doen spannen, de Schepenen sal maenen daer regt te doen en vonnissen te wysen, en dat hy wyders deselve Vonnissen ter behoorlijker executie sal stellen oft doen stellen.

Art. 7.

Dat tot voordeel van den Schouteth sullen komen de correctien en Mulcten de welke profigueren uyt de lage of wel de middelbaere jurisdictie voor soo verre de selve aen hem Schouteth is gedemandeert, en dien volgens alle boetens en Mulctens, die in saken, de goede ordre en politie betreffende ter laager of middelbaerer Vierschaar, in voegen als vooren, of wel andersints, volgens de kennelijke en blykende Costumen der Stadt Grave en Lande van Cuyk syn gestatueert, of voortaen gestatueert sullen worden.

Art. 8.

Dat dien volgens mede ten profyte van den Schouteth sullen komen de boeten en breuken, vervat in het 9. en in het 48. Artikul van het Echtreglement van haer Ho. Mog: over de Steden en ten platten Lande, en de Heerlijkheden en Dorpen, staende onder de Generaliteyt van dato den 8. Maert 1656. en dat de boetens aldaer vervat Art: 92. by preventie sullen komen aen de Hooge of Laege Justitie, en wert de Calange van den verderen inhoudt van het selve Art: gelaten aen den Amptman.

Art. 9.

Item de boetens en breuken vervat in het 5. en 15. Art. van het Schoolreglement van haer Ho: Mog: van dato den 3. Mey 1655. en gerenoveert den 31. Maert 1725. blyvende de verdere boeten vervat in het voorsz: Echt ende School Reglement ten profyte vanden Amptman.

Art. 10.

Dat aen den Schouteth van de Grave mede competeert de boete uyt hoofde van haer Ho: Mog: Publicatie van den 26. Februari 1726. gearresteert op de Salarissen en Schryfloonen der Secretarissen van alle Dorpen en plaetsen in Brabant ressort van desen Staat.

Art. 11.

Dat den voornoemden Schouteth sal staen over alle giften, Opdragten en Verbintenissen van Landen en andere Immeubile Goederen, mitsgaders over alle publique Verkopinge, en dat hy daer op sal trekken soodanige jura, als daer toe van oudts altyt gestaen hebben.

Art. 12.

Dat hy mede sal staen over alle verrigtingen van Wees-kinderen Goederen in den Grave, genietende daer van syne geregtigheyt, gelijck mede over de Gemeentens Rekeningen, die in den Lande van Cuyk werden gedaen onder

de

de behoorlijke jura daer toe staende, sonder dat hy sig evenwel daer door sal mogen aenmatigen, dat den Amptman of desselfs Stadhouder over de selve Rekeningen in haere qualiteyt mede niet soude mogen staen.

Art. 13.

Dat den voornoemden Schouteth mede sal genieten alle geregtelijke jura soo binnen de Stadt Grave als Lande van Cuyk van oudts by den selven Schouteth getrokken en genoten synde.

Art. 14.

Dat den voornoemden Schouteth sig niet sal onderwinden eenige saken, die de Hooge Jurisdictie soude mogen aengaen, ende min of meer Crimineel soude mogen wesen, om daer van kennisse te nemen, of eenige beregtinge daer over te doen, maer dat den Schout gehouden sal wesen, al het geene maer eenigsints de Hooge Jurisdictie soude mogen raken, en min of meer na een Crimen smaken, of Crimineel soude mogen syn, soo haest hy daer af kennisse sal hebben bekomen, sonder eenig uytstel of vertrek, getrouwelijk op de betragtinge van syn Eedt in het aenvaerden van syn Schout-ampt gedaen aen den Amptman van de Graef en Lande van Cuyk, of in syn absentie aen desselfs Stadthouder of ander gesubstitueerde, aen te geven ende bekent te maken.

Art. 15.

Dat soo verre den Amptman op soodanige aengeving en bekentmakinge soude mogen goetvinden, daer over, of selfs, of door syn Stede-houder, of ander gesubstitueerde, informatien te beleggen of se doen beleggen, en tegens de misdadigen te procederen by apprehensie of andersints, den voornoemden Schouteth, des gerequireert wordende, sal gehouden syn den Amptman, desselfs Stedehouder of ander gesubstitueerde, daer inne allenthalven te assisteren, en te helpen, onder behoorlijk Salaris na exigentie van saken by den Amptman in discretie te begrooten, of andersints, des noots, by den Competenten Regter te taxeren.

Art. 16.

Dat den Schouteth niet sal vermogen uyt sig selven en buyten speciale en schriftelijke last en ordre van den Amptman of van synen Stadhouder eenige informatien te beleggen, visitatien of ietwes diergelijks te doen, of eenige misdadigers te apprehenderen, ten sy alleen dat 't pericul of gevaer soude wesen in het uytstel, of dat den Schout de delinquanten soude bevinden mogen op den verschen daet van soodanig een crimen, daer toe eenige lijfstraffe soude mogen staen, of dat de delinquanten Ingesetenen van de Grave of Lande van Cuyk soude mogen wesen, als wanneer den voornoemden Schouteth de apprehensie sal vermogen en ook gehouden is te doen, mits deselve gedaen synde, daer van den Amptman, of synen Stede-houder ten spoedigsten waerschouwende, ten eynde hy tegens de geapprehendeerde soodanig verder soude mogen procederen als hy te rade werden sal.

Art. 17.

Dat den Schouteth sig mede niet sal vermogen te onderwinden eenige andere saken de middelbaere Jurisdictie aengaende, dan die gene die in desen aen de selve syn gedemandeert.

Art. 18.

Art. 18.

Dat den selven Schouteth als Dykgraef van het Nederquartier van den Lande van Cuyck, de Dyken, Sluysen, Bruggens, Dammen, binnen en buyten wegen, Sluysvlieden en Wateringen met de nodelijke werken der Dykkagie in het gemelde Neder-quartier van den Lande van Cuyk, aengaende, alomme wel ende getrouwelijk sal gaede slaen, de selve met de Heemraden, ten behoorlijken tyt sal begaen en beschouwen, en de Dykschooten daer toe nodig synde, promptelijk sal doen op brengen by den geenen, die het behoort, agtervolgende de oude Costuymen en ordonnantien daer van synde, of de ordonnantien de welke als nog daer op soude mogen gemaekt worden, en dat den gemelden Schouteth als Dykgraef sal trekken en genieten alle de boetens en breuken, uyt het geene in dit Artikul gemelt is profluerende.

Art. 19.

Dat den voornoemden Schouteth nietwes sal participeren in de Recognitien waer op de Roomsche Kerken inde Grave en Lande van Cuyk by haer Ho: Mo: ingevolge van der selver Resolutie van den 28 July 1730 gestelt syn, gelyk mede nietwes vande boeten profluerende uyt de Resolutie van haar Ho: Mo: bevoorens in dato den 19. July 1730. op het stuk van de stoutigheden der Roomsgesinden en Recognitien vande Officieren genomen, als synde de executie van de Placcaten en ordonnantien van haer Hoog Mog:, ontrent de Roomsgesinden binnen de Grave en Lande van Cuyk alleen van het departement van den Amptman: dat hy sig ook niet sal onderwinden eenige Roomsche Kerken te sluyten of te ontsluyten, maer het selve laeten aen den Amptman of desselfs Stadhouder.

Art. 20.

Ende dat laestelijk den voornoemden Schouteth alle Placcaten, Ordonnantien, Publicatien en Reglementen, die door den Amptman aen hem sullen werden toegesonden, om gepubliceert te werden, ter naesten dage sal doen publiceren, ter plaetsen daer het behoort, sonder daer van onder eenig prætext te blyven in gebreken.

(4) Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl. 3. deel. pag. 51.* zegt sonder omtrent d'order of de waarheid de minste swymeling te maken: Zedert den jare 1471. tot nu toe telt men twintig amptmannen, die achter elkanderen de Stad Grave en den lande van Kuyk geregeert hebben. En geeft tot den jaare 1602. deselve op, gelyk die hier voor gesteld syn; hoewel de gemelde schryver daer van geen het minste bewys voorbrengt. Vinde wel in de achtergevoegde documenten sommige der voorsz. Drossarden of Amptmannen vermeldt, namelyk:

CORNELIS VAN BERGEN Hr. van Sevenbergen No. 59. na welkers overlyden Heer FLORIS VAN YSSELSTEYN Hr. tot St. Maartensdyk in den jaare 1508. is aangestelt.

JOHAN VANDER DONK No. 37. op 't jaar 1450. Dese Amptman Jan Donk en Claas van Haeften Castelein resisteerde Hartog Arnold, toen die weder aen de regering gekomen was. ziet Slicht. *Geld. geschied. 9 boek pag. 265. op 't jaar 1471. & sup. pag. 127.*

ARNT VAN BOCHOLT No. 61. op 't jaar 1517. en No. 69. op 't jaar 1536.

No. 5. omtrent het einde wordt mentie gemaakt van eenen Amptman BAX ter tyde Graaf Floris van Bueren Pantheer was van de Stad Grave en Lande van Cuyk.

JACOB VAN AMSTEL VAN MYNDEN No. 70. op 't jaar 1538.

HENDRIK VAN STEENHUYS No. 90. de eerste appendix in prooemio circ. med.

De Naamen der Heeren Amptmannen der Stad Grave, 't sedert 1602. worden int Naamregister aldus gesteld:

GODEWAERT BARON VAN STEENHUYS, Heer van Oploo, &c. &c. 1602.

LUDOLPH BARON VAN STEENHUYS, Heer van Heumen en Oploo, &c. &c. 1637. *.

* *By Resignatie gedaan by desselfs Heer Vader.*

WALRAED BARON VAN STEENHUYS, Heer van Heumen, Malden en Oploo, Amptman vanden Ampte van Overbetuwe; Gecommitteerde ter Vergaderingh van haar Ed: Mog: de Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden, &c. &c. 1680. *Obiit den* 17. *Mey* 1722.

ADRIAEN BARON VAN LYNDEN, Bruggraeff des Rykx van Nimwegen, Gecommitteerde ter Vergaderingh vande Ho: Mo: Heeren Staten Generael der Vereenigde Nederlanden, &c. &c. 1722.

Den tweden Regent (1) is den Scholtus of Rigter (2) manierende met schepenen alle gerigtel. verschillen van Justitie, voor desen had het Over en Nederampt ider een Schout apart, maar alsoo niet wel bestaen konden is het naderhant tot een ampt gecombineert. Dan om reden hier te lang wel wenschelyk dat nog twe Schouten waaren, die dan te gelyk ook ider in syn district de Lantschryvers functie bediende, soo konden sy wel bestaan en de gemeente al om gedient syn, die nu veel tyts tot groote schade lang moeten naeloopen. Desen Scholtus heeft geen tractement (3) dan alleen 14. malder rogge onder Mil, dat eygentlyk geestelyk goet is, want het de Roomsche pastor, wiens broeder de laatste Schout int Nederampt geweest is, aan den selven tot beter subsistentie uyt syn pastoralia soude hebben toegedient, 't geen doen voort als een emolument van 't Schoutampt alsoo gebleven is. Van syn civiele breuken (4) en wat des meer siet No. 106. dan die syn niet of weynig meer in usu.

Den derden in rang is den Lantschryver (5), die al mede sonder tractement van syn Gerigtsjura bestaet.

De gemeene saaken vanden lande van Cuyk werden geregu-

leert op de lantdagen, die daar toe als 't noodig is by den Amptman uytgeschreven werden (6), hier toe roept den Amptman sig selfs, des Heeren Rentmeester, den Scholtus, den Lantschryver, en de gemeene Schepenen; maar vande geërfdens komt wie wil en daerom selden, waarom die veeltyts contrarie de sententie vanden Ed: Raade van Brabant, siet No. 107. sonder het behoorlyk onderscheyt van reël of personeel vry wat benadeelt werden, dit is een vande grootste wolven die 't lant opeeten. Van haer Matriculen siet No. 108.

De Gerigtsbanken werden bestiert door den Schout, Lantschryver, seven Schepenen en den Gerigtsbode. De Schepenen van sommige deser banken plagten in voortyden ook wel Laten (7) genoemt te worden, maar de regte kennis of gront van die naam weet ik niet.

De eerste gerigtsbank (8) is MAASHEES
VIERLINGSBEEK
OPLOO
St. JANSBEEK
BOXMEER (9)
BEUGEN
'T LEDEACKER
MIL
EESSCHAREN
NEERLOON
GASSEL
BEERS
En eyndelyk de hooftbank van CUYK

Tot welke al de andere haar appel hebben. Het was niet ondienstig soo eenige van dese banken gecombineert wierden, en in specie Eesscharen met Gassel, of Gassel met Beers, item 't Ledeacker met Beugen, eensdeels om de weynige saaken die daar voorvallen, anderdeels om te prævenieeren het groot versuym van Schepenen, die op ver nae van haar jura niet konnen bestaan.

Haar

Haar manier van proceduren in oude tyden is hier vooren No. aengewesen (10) seer nae egaal met die vande Stad Grave; voor jegenwoordigh (11) begint men alle ingangen van regten by citatie, arrest, beslag, panding of inleyding, en wert van 14. tot 14. dagen by eysch, antwoort, repliq en dupliq peremptoir voldongen; daer nae heeft ider partye drie thoondagen tot productie van bewys, welke gewisselt, soo wert op 't geen voorsz. en een wedersyts in te diene secrete deductie de saak gevonnist: die sig beswaart vind appelleert aande Hooftbank van Cuyk, daar de saak op beschryfbrieven van die van Cuyk besloten werd overgebragt, en van daar reformeert men dan voort aen den Ed: Raade van Brabant in 's Hage; maar in voorige tyden en nog laatst by die vande Graven van Bueren appelleerde men van Cuyk aan het Hof en Leenkamer op 't Casteel tot Grave.

AANTEKENINGEN.

(1) Tegenwoord. Staat der Vereen. Nederl. 2. *deel*. 3. *stukje bladz*. 260. De Rentmeester der Domeinen van den Baron is in rang de tweede hooge Amptenaar in de Baronye; byzonderlyk ook in zaaken het bestier van 't platte Land betreffende. ziet ook Janiçon *Republ*. 3. *deel*. *bladz*. 54.

(2) Het onderscheyt, dat Anth. Matthæus tusschen Richter en Schout maakt, ziet voor *pag*. 15. *en* 16.

(3) De Schout heeft vande Domeinen niets, maar geniet een tractement vande Stad Grave tot vyftig gulden jaarlyx onder de naam van comparitie geld, en twintig gulden onder de naam van tabbard laken, en dus samen seventig gulden. Hy trekt ook vant Land van Cuyk, namelyk van de dorpen Eesscharen, Gassel, Beers, en Neerloon een jaarlyxe recognitie van omtrent hondert gulden in consideratie van het wel doen onderhouden der dyken.

(4) Ziet boven de respective Instructien voor den Amptman en Schout gearresteert by hun Ho. Mog. den 8. November 1731. *pag*. 353.

(5) Tegenw. Staat *loc. cit. pag*. 262. De Griffier of *Landschryver* volgt in rang na den Schout.

(6) Het XXVI. art. van het Reglement by syne Hoogheydt gemaekt op de Policie ende maniere van Procederen in dato den 31. Augusti 1683. segt: Alle jaren sal op ordre vanden Hooft-Officier eenen specialen Lantdag uytgeschreven ende gehouden werden. vid. infr. No. 96.

(7) Anth. Matthæus *ad pr. Inst. de Jure person. n*. 12. Latos autem à relinquendo appellavit vetustas, quia captos in bello cum Victor trucidare vel

 in

in vincula perpetua posset conjicere, maluit eis agros colendos relinquere; Germanis autem relinquere *laten* significat? Inde *latenrecht*, & *latenrichter*, id est, judex de jure colonorum servilium. Sande *de feud Gelr. cap.* 1. *n.* 36. Atque hæc summa est juris nostri rustici sive colonici, cujus etiam nomine nonnullis locis speciales habentur jurisdictiones, cum suis juribus (:*Hofrechten* ac *Latenrechten* vocantur:) Goris *adv. tract.* 3. *part.* 1. *cap* 13. *n.* 15. Quibus nomen est *Laten*, unde *Latenrecht*, id est jus ad ejus generis colonos spectans. Mogelyk sullen die geene, de welke over diergelyk *Laatrecht* moesten vonnissen, gelyk de *Latenrichter*, ook *Latenschepenen*, en kortsheidshalve alleen *Laten* in voorige tyden genoemt syn geworden. ziet de blyde inkomste van Philippus sone van Keyser Carel *art. XI. sup. pag.* 207. en het *XIV. art.* van die twede additie van der blyder incompste des Prince van Spaengnien *sup. pag.* 227.

(8) Wegens de Gerigtsbanken soo in het Over- als Neer- ampt vanden Lande van Cuyk, ziet Janiçon *bladz.* 59, en Tegenw. Staat *bladz.* 278, *en* 282. *beyde op de voornaangehaalde plaatzen.*

(9) Vid. *sup. pag.* 17. *in fin. & pag.* 23. *n.* 16.

(10) Ziet onder de documenten No. 67.

(11) Ziet het Reglement van syne Hoogheid Willem Hendrik Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. de dato den 31. Augusti, 1683. sub. No. 96.

Haare regten costuymen en usantien syn hier vooren by verscheyde producten aangetogen, voor de meer rest volgen sy de gemeene Roomsche regten (1). Ook heeft den langstlevende vande egtelieden daar al om het regt van togt (2) op de nalatenschap van syn overlede egtgenoot syn of haar leven lang geduerende: dan hier in vallen al veel misbruyken tot lasten der regte erfgenamen: maar int Hollander broek (3) en tot Grave (4) is geen togt. Het manqueert tot Grave en in 't land van Cuyk ook aan een gereguleert versterfregt, 't geen hoognodig tot voorkominge van veel continuerende processen, die nu meest of wel alle nae de gemeene beschreve regten (5) gereguleert worde. Aangaande het oude of voorige versterfregt komt my heel fondamenteel voor de memorie sub No. 109. (6) om dat daar nog veel schaduwen van syn, maar by defect van statuyt meest in ongebruyk (7). Van het redres ontrent het togts gebruyk siet myn concept (8) No.

57 Eyndelyk wat aanbelangt het Hollanderbroek en daar by gelege huys en heerlykheyt Tongelaar is het eerste resort van Mil daar sy twee heemraden loco Schepenen in 't gerigt hebben.

Ton-

Tongelaer met syn onderhorige landerijen wel eer een vast slot of sterkte in een laag gebrooke lant, behoort nu onder Gassel (9), daar sy mede Schepen (10) in 't gerigt hebben: waarom dit soo genoemt, door wie en wanneer gestigt vind ik niet, houde dat het by de generale devastatie van den lande van Cuyk tyde graaf Hermens geruineert en te niet gekomen is. De reliqua syn maar een verouden vierkanten toorn met een pandak overhangen en met wat nieu getimmer tot een wooninge geaugmenteert. 't Hollanderbroek willen sommige contrarie ons voorverhaelde fol. (11) in naem oirspronkelyk te syn, om dat graaf Floris van Hollant toegenaemt de Swarte door Hermen van Cuyk daar verslagen en gedoot soude syn, en wyst men nu nog een camp, genaamt des graven camp, om dat hy daar syn leven gelaten soude hebben, ter oorzaek hy daer toegeleyt hadde Vrou Heldewich nichte van graaf Hermen te ontschaken. 'T is aanmerkelyk dat den Heer in dit hollanderbroek ook de tiende heeft van 't hoylant, 't geen noch nergens gevonden heb (12).

Ao. 1702. oorlog ontstaan synde met Spangien en Vrankryk kreeg dit lantie weer syn deel, want voor eerst wierden by nae geheel afgevourageert, en onder des al veel gespolieert, alsoo de contributien nog niet gereguleert waren, die sy niet sonder groote kosten en moeyten dog eyndelyk op den hals kregen. Nu siet men dat onsen goeden Grontheer doot is, want worden nu vande legerdienste, dagelyxe convoyen en inquartiering van doortreckende militie 't samen uytgeput.

AANTEKENINGEN.

(1) De oorsaak van dit misbruyk verhaalt de Heer Johan Schrassert *in syn voorberigt op den Codex Gelro-Zutphanicus* met dese woorden: Het is de rigtsnoer van eene welgeschikte Wetgeevende Magt, den Staat der Republyck niet na de wetten, maer de wetten na den aard van het Gemeene Best te ordineren: ende soo hebben oock onse Voorouderen in desen Furstendom Gelre ende Graafschap Zutphen haere eygene wetten gehad, met haeren Staat en Landaerd over een komende. Maer het is ten hoogsten beklaeglyck, dat men door een al te gemeen misbruyck in onse Vuyrschaaren de twistsaacken en verschillen soodanig siet behandelen, als of 'er in Gelderland geene Geldersche Rechtskunde, die op sig selven stand kan houden, te vinden is; daer men alles onder een vermengt, ende door eene af keurlycke *rapsodie* van

vreemde en ontoepaſſelycke regtsdiſpoſitien de ſaecken ſoodanig komt te verwerren, dat deſſelfs wanordre veeltyds eene regtkundige deciſie ſeer beſwaerlyck maekt. Die nog al van de beſte ſmaeck willen ſyn, ende van ſig ſelven wat verhevender gedagten hebben, leggen ſig voor 't meeſte gedeelte daer op uyt; dat ſy op een ſaeck, ſoo als die voorkomt, eene deciſoire *text* uyt het *Corpus juris Romani* weeten te paſſen, het ſelve houdende voor haeren *Doctor & Omnia*: wel ſoo verre, dat ſy tot haeren ſtockregul ſtellen; dat in alles, waer van of een Statuit niet al te klaar is, ofte de Gewoonte ſwygt, by eene vaſtgeſtelde ordre het *Jus Romanum*, *ſive Caſareum ſive Pontificium*, ſuccederen moet, evenals of dat ſelfde ons Gemeene Recht ware, waer aen men ſig in ſoo'n val ſou moeten onderwerpen. Een misbruick, ſegge ick, waer van my de oorſaeck ſchynt daer aen toeſchryflyck te ſyn, dat men in ſyne jeugd op de Academien, daer men doorgaens van onſe Vaderlandſche Rechten weinig weet en niets hoord, de beginſelen en leerſtucken van die vreemde Rechten (:wel voornaementlyck de Roomſche Keiſerlycke:) hebbende ingeſogen, ſig in het vervolg daer van al te vaerdig ende indiſcretelick komt te bedienen; ſonder alvoorens in onderſoeck te neemen de verſchillende redenen, waer in volgens de verſchillende gronden der verſcheide Landen en Republycken, ende den verſchillenden aerd der verſcheide Volckeren, de rechten en gewoonten van deſe en geene haer ſteunſel hebben; ende ſonder te onderſcheiden de verſcheidene ſourçen en bornaderen, waer uyt der ſelver wetten en gewoonten haeren oorſpronck neemen. *Uti enim cuique regioni ſua rerum facies & ingenium, ita & gentium vitia & mores ſunt; ut quod hic licet, & alibi liceat neceſſe non ſit. Atque inde tot leges & jura atque inſtituta ſua cuique genti peculiaria, & inter ſe diverſa; qua tamen omnia ſoli ſui genio lepidiſſime congruunt: dum nequaquam putandum, quod unaquaque civitas jus ſibi ex libidine finxit; ſed dictante communi utilitate, ſive id conditio hominum & natura bonorum, ſive civilis ſocietas exigeret.* Een misbruick, nog eens, waer door die oude en genuine Gelderſche Gewoonten voor een groot gedeelte ſoodanig buiten den *train* ſyn geraeckt, dat wanneer men daer uyt het eene of andere tegens den verbaſterden gebruicke komt aen te voeren, het ſelve dickwyls als iets vreemds, ſoo niet barbariſch, werd uytgekreten; even als of onſe Voorouderen als woeſte menſchen ſonder eigene wetten geleeft, ende ſich blindelyck aen het voorſchrift van vreemde Rechten overgegeeven hadden. Ende waer van anders dit kwaad? als om dat den meeſten de luſt of gelegentheit ontbreekt, om na te vorſſchen ende te ontwaeren, wat by onſe Voorouderen is in gebruick geweeſt, ende waer nae deſelve haere gewoontens geſchikt hebben.

(2) Dit is conform het 11. articul vande Landkaerte des Lands van Cuyck ziet No. 73.

(3) Ik hebbe nooit geen fundamentele reden hooren geven, waarom dit Hollanderbroek, gelegen in den Landen van Cuyk, van gemelden generalen 11. articul is uytgeſondert, waaromme dit ſeggen al mede behoorlyk diende geverifieert te werden, dewyl anderſints ſoude moeten ſubintreren hoc juris axioma: Lege non diſtinguente, nec nobis diſtinguendum eſt.

(4) Volgens het *laatſt art: tit. van Erffeniſſe en voirdeel te bouwen vande* *Cos-*

Costuyme der Stad Grave. vid. Christyn. *Cost. van Brabant* 2. *deel fol.* 974. *& infra* No. 123. *cap.* 2. *text.* 10. *art.* 7.

(5) En wel secundum *Novel.* 118. onaengesien de Keyserlyke regten in materia successionum ab intestato by de Nederlanden nooit pro jure communi syn aangenomen. Hugo de Groot. *Holl. cons.* 3. *deel. cons*, 196. *n.* 16. *pag.* 530. *& cons.* 197. *n.* 14. *pag.* 533. Van Someren *de represent. cap.* 3. *n.* 2. Het welk omtrent de Stad Grave en den Landen van Cuyck, uyt het Reglement van Graaf Floris van Egmont Grave van Buren &c. vanden 4. dag. January 1535. hier agter onder No. 66. te vinden, in de præfatie soo helder als het dagligt doorschynt.

(6) Hebbe dese korte remonstrantie vanden Scholtus Paedsien, over de materie van successie, gearticuleert, om te gemackelycker daar op dit weynige te konnen aantekenen.

Het geen articul 4. nopende de togt wordt gesegt, komt over een met de voorschreven Landkaerte des Lands van Cuyck art: 11.

Het 10. articul is conform het gemelde Reglement en Ordonnantie van Floris van Egmont Grave tot Buren &c. de dato den 4. January 1535.

Omtrent het 17. articul syn seer interessant de naarvolgende consultatien, genomen uyt vanden Bergh *Nederlands Advysboek* 1. *deel. pag.* 363. *& seqq.*

CXLVI. CONSULTATIE.

In het Land van Cuyk *werd geobserveert, als ymand geen Ascendenten of Descendenten Erfgenamen naar laat, dat dan de goederen vererven, voor de helfte aan de Vrinden van Vaders, ende voor de andere helft, aen de Vrinden van Moeders zyde.*

Ook heeft in het Land van Cuyk, *de representatie plaatse, in de successie van een Oom of Meye, tusschen des overledens Broeders en Susters kinderen, ende desselfs in leven synde Broeders of Susters.*

Gesien by den ondergeschreven het Proces, hangende ongedecideert voor *Schepenen van Vierlincksbeeq*, tusschen *Jan Ebben Jans*, ende *Metken* syn Suster Aanleggers ter eenre, ende *Niel van Mil*, als Man en Voogd van *Digna Lampers* Dogter, syn Huysvrouw, verweerder ter andere zyde.

Dunkt (:onder correctie) gepresupponeert, dat door het gehele *Land van Cuyk*, in het stuk van successie, een eenparig regt is, ende geobserveert word, dat de voorsz. *Schepenen*, by haar lieder vonnisse, den Verweerder behooren te condemneren, te ruymen ende afstant te doen van de geregte helfte, van alle de Goederen soo gereet als ongereet, naar gelaten by *Jan Oth Lampertse*, ende de selve, den Aanleggers te laten volgen in sulken state, ende gelykerwys die waren, ten tyde van des voorsz. *Jans* afsterven, ende tot dien eynde met de voorsz. Aanleggers te procederen, tot gelyke deylinge van dien, mitsgaders te restitueren het gunt by hem van deselve helfte ontfangen ende genoten is, ende nog ontfangen sal worden, tot de definitive sententie toe.

Ontseggende den voorsz. Aanleggers hun lieders verderen eysch ende conclusie,

clusie, ende compenserende de kosten vande Processe, om redenen, haarlieden daar toe moverende.

Aldus geadviseert in s'Gravenhage op den 18. May 1613.

onderstond,

C. VAN KUYK. J. GOES.

Onderstond, insgelyks by den ondergeschreven gesien het voorsz. Proces: Dunkt (:onder correctie:) by de voorsz. *Heeren Advocaten*, wel geadviseert te syn, ons mitsdien, daar mede ook conformerende.

Aldus gedaan den 21. ende 22. May 1613. voorsz.

onderstond,

R. VAN AMSTELREDAM. J. VERMEEREN.

Extract uyt den Signate vande Proceduren tot Vierlinksbeeq, *van de Gedingen gehouden den* 18. *Juny* 1613. *alwaar tusschen* Jan Ebben de Best, *q. q. Aanlegger, ende* Digna Lampers, *Verweerdersche, is gegewesen als volgt.*

Naer aanspraek, antwoord, konden ende waarheyd, en alle het gene, dat voor de Schepenen gekomen is, ende rypelyk gelet op de Consultatien vande *Regtsgeleerden*, by partyen *hinc inde* overgelevert: wysen *Schepenen* voor Regt, dat den Verweerder gehouden ende verbonden sal wesen, te ruymen ende afstant te doen vande geregte helfte, van alle de Goederen, soo gereet, als ongereet, naargelaten by *Jan Oth. Lampers*, ende deselve den Aanleggeren te laten volgen, in sulken staat, ende gelykerwys die waren, ten tyde van des voorsz. *Jans* afsterven, ende tot dien eynde met den Aanleggeren te procederen tot gelyke deylinge van dien, mitsgaders te restitueren het gene by hem, vande selfde helfte ontfangen ende genooten is, ende nog ontfangen sal mogen werden: ontseggen de voorsz. Aanleggers haren vorderen eysch ende conclusie: de kosten compenserende om redenen.

By de Aanleggeren veroircond.

CXLVII.

CXLVII. CONSULTATIE.

Gesien by ons ondergeschreven, alle de stukken ende Verbalen van seker Proces, voor *Schout en Schepenen vande Geregts-bank van Vierlinksbeek*, in de Landen van *Cuyk*, gesustineert tusschen *Jan Ebben Janse* ende *Metken* syn Suster, als Aanleggers ter eenre, ende *Niel van Mill* ende *Digna Lampers*, Egte luyden, als Verweerders ter andere zyde: Gesien ook de Consultatie, daar in by andere *Regtsgeleerden* gegeven, het vonnis dien volgende by de voorsz. *Schepenen*, ter manisse vande voorsz. *Schout*, in deselve sake gewesen, mitsgaders de ses andere vooroordeelen, naar dato van dien, by Schepenen van *Maashees*, *Vierlinksbeeq*, *Sambeeq*, *Beugen*, *Mill*, *ende Cuyk*, wesende de principaalste ende treffelykste Geregten, soo men verstaat, vande voorsz. *Landen*, op het feyt van dat, in het selve *Land* is ende geobserveert werd, eenderley, ende eenparig regt ende Costuyme van successie, gegeven: ende gevraagt, of de *Schepenen van Cuyk*, aan den welken van het voorsz. vonnisse van *Schepenen van Vierlinksbeeq*, geappelleert is, sullen, mogen oordeelen, ende wysen het selve vonnis wel gegeven, ende qualyk daar van geappelleert te syn, condemnerende de appellanten in de kosten van dien, gepresupponeert nogtans, dat de geappelleerde sullen den Regten genoeg synde bewyzen, dat de *Stad van de Grave*, in materie van questieuse ende andere successien heeft ende observeert, een ander Regt en Costuyme met de voorsz. *Cuykse Regten ende Costuymen* niet over een komende, maar daar van geheelyken verschillende; mede gepresuponeert, dat de *Heerlykheyt van Boksmeer*, ende het *Dorp van Oeffelt*, van gelyken hebben ende onderhouden *Cuykse Regten*; Dunkt (:onder correctie:) al is 't soo, dat naar dispositie van beschreven Regten, de Goederen van den overleden gesturven synde sonder kinderen of Descendenten, alleen ende in het geheel devolveren, ende succederen op den genen, die den overleden in grade en maagschappy, naast syn bestaande, met exclusie van anderen, in vordere graden, sonder dat regard werd genomen, of het de selve den overleden van s'Vaders of Moeders syde syn bestaande. §. *si plures. Instit. d. legit. agnat. success.*

Ende dat de Copye Extract, uyt de Ordonnantie ende Constitutie van *Heer Floris van Egmond*, *Grave tot Buren*, in dato den 4. Jan. 1535. in cas van successie *ab intestato* disponeert, dat de kinds-kinderen in de Goederen van haar Grootvader, mede by representatie succederen in haar overlede Ouders plaatse, mitsgaders ook in hare regte Oomen ende Meujen versterfenisse, representatie plaats heeft in den tweede grade, ende verder niet, nademaal nogtans, dat in de processe volkomentlyk is bewesen, by ende van wegen de Geappelleerden, dat in *de Lande van Cuyk*, van ouds af, is geobserveert geweest, en nog geobserveert werd, dat de Goederen van den overleden gesturven synde sonder kinderen, ofte Descendenten altyds moeten gaan ende erven aan twee zyden, te weten, voor de eene helft, aan des overledens Vaders, ende voor de andere, aan des Moeders zyde, ende dat daar uyt volgt, dat geen regard mag genomen werden op naderheyd van de graden ofte maagschappy van de vrinden, van 's Vaders ende Moeders zyde, alsoo de Vrinden van des overleden Vaders ende Moeders zyde elkanderen vreemt syn,

van de syde daar van sy elks komen erven ende succederen. Ende dat ten dien eynde ende regarde, het selve niet en strydt tegens de voorsz. geallegeerde Ordonnantie van *Graaf Floris*, mits dien de voorsz. Geappelleerdens niet en komen by representatie, maar uyt haar eygen hoofde, ende als alleen de naaste synde van s'Moeders syde, van den overleden, van wiens besterffenisse questie is, dat daeromme *Schepenen van Cuyk*, by haar luyder Sententie, behooren te verklaren, het vonnisse van de *Geregte van Vierlinksbeeq* wel gewesen, ende qualyk daar van geappelleett te syn, ende sulx te verklaren, den Appellant by het selve vonnisse te wesen niet beswaart; ende den selven voorts te condemneeren in de kosten van den processe, tot haar lieder taxatie, Aldus geadviseert uyt de voorsz. stukken ende Verbalen, ons hier toe overgelevert, die wy te samen, aan dit ons advys gehegt ende geachetteert hebben, in 's Gravenhage den 10. February 1619.

Ende was ondertekent.

D. DE COCQ. I. C. VAN PERSYN, MAX. VAN BEKERKE. D. HAMEL.

CXLVIII. CONSULTATIE.

Gesien by de ondergeschreven *Advocaten*, postulerende in syne *Koninkl. Maj. Rade van Gelderland*, die stukken van de Processe, gesustineert ter eerster instantie, voor Schepenen vande Dingbanke van *Vierlinks-beeke*, gelegen in de Overampte van het *Land van Cuyk*, tusschen *Jan* ende *Methen Ebben*, kinderen van wylen *Jan Ebben* ende *Geertje*, Egteluyden, als Aanleggeren, in materie van inleydinge ter eenre, ende *Niel van Mill* ende *Digna Lampers*, ook Egte-luyden, als Verweerderen ter andere zyde; het vonnis met voorgaande beleringe van *Regts-geleerden*, in de selve sake gewesen, daar van aan de hoof-banke *van Cuyk*, soude syn geappelleert: Gesien ook de nieuwe stukken, in cas van appellatie, in de selve sake gedient; mitsgaders het advys van andere vier *Regts-geleerden*, in de selve saake gegeven, in dato den 10. Feb. 1619. daar by gehegt synde alle de stukken, soo van de eerste als tweede instantie, daar aan, dit ons Advys is gehegt ende geachetteert: Dunkt (:onder correctie:) dat in conformiteyt vande resolutie, van de voorsz. *vier Regts-geleerden*, behoord gewesen te werden, qualyk, ende sonder grief geappelleert, wel ende te regte, by de Regters van de eerste instantie gevonnist, ende dat oversulx, de appellante behoord gecondemneert te worden, in de kosten van den Processe, ter taxatie ende moderatie van den Geregte.

Aldus geadviseert binnen Roermonde den 10. Juny 1622.

onderstond,

HENR. WOESTINK. L. J, DE STUCKERE. C, VAN DEN RAAD. NICOL. VANDEN OEVER.

(7) Om

(7) Om te oordeelen of een oud recht in ongebruyk is geraakt of niet, diend voor al wel geobserveert te werden, het geene Simon van Leeuwen *in not. over de Coustumen en Keuren van Rhynland pag.* 105. *n.* 2. in deser voegen schryft:

Coustume is een regt, dat door langduyrig gebruik by gemene ende voorbedagte toestemming des volx, ende toelatinge vande Overheyt, als regt, is ingevoert. §. 9. *Instit. de Jure Nat. Gent. & Civ. l.* 32. *ff. de legib.* Sie Andr. Gail. *lib.* 2. *obs.* 31.

Et n. 3. Ik segge; *een voorbedagte toestemminge des volx als regt*, om dat deselve naar voorgaande evenredening, als regt moet werden ingevoert, het welk uyt sodanige gejuyste toestemminge, ende daar op een langduyrig gevolgt gebruyk, een regt ende wet maakt, so wel, of die van de hoogste magt bevolen ende ingestelt was, soo dat ook daar door een voorgaande wet metter daad werd vernietigd. *l.* 23. §. 1. *ff. de legib.* ende iets tot een wet werd gemaakt, daar geen wet van en was. *l.* 32. *in pr. & l.* 35. *ff. de legib.* Daar in tegendeel, yets sonder sodanige gejuyste evenredenheyd, uyt een blind ende onkundig vertrouwen, dat sulx een wet ende regt was, ingevoert zynde (:gelyk menigmaal in de practyq, uyt onwetenheyd des gemene Regt-oeffeners den gemeene Luyden yets voor regt, ende gelyk of sulx een wet was, werd opgedrongen, dat geen wet nog regt en is, maar daar tegen gejuyst zynde, of buyten, of tegens het regt is:) geen regt nog Costuyme maaken en kan, maar voor een indraght ende corruptele, dat is, een misbruyk, moet werden gehouden, al was het nog soo lang in sodanig gebruyk geweest. *l.* 14. *l.* 15. *l.* 39. *ff. de legib.*

(8) Dit is een, soo genaamt, redres op sommige vervalle costuymen, en de manier van procederen binnen de stad Grave, door den autheur opgesteld, dog het welk niet dienstig geoordeeld heb, hier by uyt te geven, om dat het selve, geen de minste authoriteit hebbende, dikwils eenige twymelinge en duysterheyd soude konnen veroorsaken.

(9) Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel. bladz.* 86. Het land van Tongelaer is van den ressorte van het dorp Gassel, en 't kasteel van dien zelven naam is tamelyk groot, dog heeft geen meerder voorrechten, als de anderen, van dewelken ik hier boven gewag gemaakt heb. Ziet ook Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. 2. *deel.* 3. *stukje pag.* 288.

(10) Wegens Tongelaer sitten twee Schepenen in de bank van Gassel.

(11) Ziet den auteur en de aantekeningen hier voor op Herman den tweden. *pag.* 55. & 57. *n.* 4.

(12) Ziet de Groot *Inleydinge tot de Holl. Regtsgel.* 2. *boek.* 45. *deel. vers.* Wy hebben geseyt. Sim. van Leeuwen *cens. for. lib.* 11. *cap.* XXIV. *n.* 9.

Nu meen ik sal 't niet qualyk voegen hier aan te stellen 't geen ons nog nader de staden 't sloth (1) vande Grave aangaande is voorgekomen, sonder van 't geen hier vooren geseyt is repetitie te maken. Haar anterieure groote en forme (2) siet de schilderye

op 't Raadhuis aldaar, en vind met de tegenwoordige (3) geen gelyk. Zy leyt vast op de Maase met syn wallen in een rondagtige forme omtrocken, was wel eer een sterke fortresse (4); dan wat nu, daar laat ik Ingenieurs en Crygslieden van discoureren.

De borgers en inwoonders syn haar tydelyke Heeren altyt trou en weert geweest, waar van de vooraangetoge privilegien duydelyke blyken syn. Voor, met, en ook wel om dese Heeren hebben sy al veel oorlogen, belegeringen en andere moejelykheden uytgestaan, soo ik hier vooren al eenigsints verhaalt, en om gemackelyk nae te soeken gesublinieert hebbe (5).

By tyde sy onder de pantschap van Prins Willem van Orange was, en dat de Spaanse troublen ontstonden, hebben sy neven andere ongeluckige ook haar deel gehad; want nadien hoochgemelten Prince den Koning van Spangien tegenstond (6), heeft Duc d'Alba (7) ook de Stad Grave en Lant van Cuyk op ergane default en non comparitie vanden ingedaagde Prins geconfisqueert (8), doende de beampten haaren eed aan den Koning van Spangien vernieuwen, met last om van doen voort de justitie in desselfs naam te administreren.

Dien niet tegenstaende heeft eenen Sander Turk den 27. April 1568. (9) des morgens met het open gaan vande poort de Stad vande Maas syde uyt een schip, daar in hy met syn volk verborgen lag, verrast, ingenomen en nae vertoonde patent vanden Prins eenige dagen in besettinge gehouden: maar als 't hof van Brussel sommige Italiaanse ruyters en voetknegten afsond, voorgevende de stad te willen belegeren, heeft sig Sander Turk, die te swak was om resistentie te doen, weder geruymt en 't voorsz. krygsvolk plaats gemaakt: die voort daar binnen trocken en bleven bedryvende groote moetwil, tot dat Duc d'Alba een Spaansen Gouverneur sond genaamt Casper Gommes met een bende Spaanse ruyters, daar eenen Bulders over commandeerde, met nog eenige Spaanse en Duytse infanterye. Desen Gouverneur regeerde tot de pacificatie van Gent Ao. 1577. (10) op welken tyt daar in besettinge waaren twe vaandels Hoogduytse knegten behoorende tot het regiment van Polwieler.

Van

Van desen Gouverneur en garnisoen heeft sig de stad ontlast in manieren als volgt (11): Den Gouverneur houdende syn residentie op het groot Casteel, wiert door de Magistraat en eenen Bocholt, doenmaals Rentmr. en Casteleyn van 't kleyn Casteel (12) aan de Maas op een collation genoodigt, daar sy heymelyk eenige gewapende borgers opgebragt hadden, de Gouverneur ingekomen is de brug agter hem opgetrocken en hy gevangen ingetogen, welken sy eenige dagen daar nae in een schip setten, daar met hy nae Maastrigt vertrocken is: waar nae sig ontdeckte dat de vaandels Duytse knegten sogten te muytineren en principaal het vaandel vanden Grave van Ekenburgh, die men bevond dat in eenige huysen buskruyt gestroyt en lonten geleyt hadden om brant te stigten en de stad te plonderen, 't geen de borger nootsinde met haar te accorderen en eenige betalinge te doen, daar toe sy alom groote somme van penningen hebben moeten negotieren, engagerende haare stads inkomsten en gemeente: dan want dit accoort geschiede onder anderen op beding, dat het vendel vanden Grave van Ekenburgh soude moeten vertrecken, en 't vendel van Capt. Ambrosius de Staaten en Stad eed van getrouwigheyt doen, is daar nae ook bevonden dat 't selve correspondentie hadde met het vendel vanden voorn: Ekenburgh, dat sig nog tot Os in de meyerye van 's Bosch onthielt, met intentie om het wederom door eenige bequame middelen in te laten, 't geen de Magistraat den Heere Prince van Orange haaren Heer in aller ijl hebbende ontboden, heeft den selven haar toegesonden een vendel knegten onder 't beleyt van eenen Hermen Jans, die des nagts van agteren door het kleyn Casteel aande Maas ingelaten des morgens in de stad vielen, en met behulp vande borgers niet sonder bloetstortinge van wedersyden 't voorsz. vaandel hebben uytgejaagt, en is alsoo de stad haaren Heer in gehoorsaamheyt gebleven tot Ao. 1586.

Op welken tyd den Prince van Parma onder 't beleyt vanden Grave van Mansvelt de stad met verscheide forten heeft belegert of geblocqueert (13), als namentlyk 't fort la Berlotte, 't fort tot Nederasselt geheten de Wortelschans, een op de Ma-

se regt voor stad geheten 't fort Alexander, item St. Jobs schans tot Gassel, 't fort la Marselle tot Eesscharen, en 't fort op Caldenoort: meenende de selve alsoo uyt te hongeren, maar want de Maas de stad des winters alom inundeert, soo is die door den Grave van Hohenlo, de Maasdyk boven Ravestein doorgesteken hebbende, gevictalieert.

Aangesien de Prince van Parma hem in syn meening bedrogen vond, alsoo Mansvelt hem wys gemaakt had, dat de stad overmits syn sterkte het best door honger soude bedwongen werden, soo is hy met syn geheel leger afgecomen (14) slaande drie bruggen over de Maas, een boven de stad met schepen en twe onder op eyke gebouten; en hem geretrencheert hebbende heeft den 6. Juny de stad vande noortsyde met 24. cartouwen beschooten, plantende syn geschut aande oversyde vande Maas (:waar door ik meen dat het kleyn Casteel aande Maas is wech gekomen (15):) en nae dat hy bres gemaakt had, heeft verscheyde stormen aangebragt, maar wiert mannelyk geresisteert, daar veel borgers en soldaten syn doot gebleven, en om de overige soldaten wat beter te encourageeren, hebben de borgers aanstonts gefourneert festien hondert gul. die aande soldaten en haar Capiteyns syn betaalt. En nadien den Prins van Parma geresolveert was de stat wederom te bloqueren alsoo met syn schieten en stormen weynig gevorderd had, heeft Lubbert Turk Heer van Hemert als Gouverneur een tamboer uytgesonden makende appoinctement voor syn soldaten en eenige borgers die begeerden met te trecken, sonder de resterende borgers en ingesetenen ten minsten daar by te vervangen, maar hebben die alleen moeten staan op de bloote genade vanden Prince van Parma, die in de stad is gekomen (16) met een regiment Spanjaarts, stellende tot Gouverneur eene la Marselle een Lutsenburger. Den Prins van Parma vertreckende liet in besettinge een garnisoen van verscheyde natien, als Spanjaarts, Bourgonjons, Duytsen en Walen met een compagnie Italiaanse ruyters, van welk garnisoen de borgers veel geleden hebben, die hun leeningen of gagie betalen mosten, en als dat niet prompt en volgde heeft den Gouverneur de militie gelicentieert de trom te slaan

en

en met de burgers te eeten tot dat sulks weder met gelt wiert afgekogt.

Waar nae door de schickinge Gods gebeurt is, dat voorn: la Marselle wiert gedeporteert van syn dienst en gouvernement, en is een Spanjaart in syn plaats gecomen genaamt Jean Euvagelista de los Guevas, welke stervende syn hem gevolgt 2. andere, namentlyk Diego de Ville Çaldron mede een Spanjaart, die overleden en tot Grave op 't choor vande kerk voor 't hoog altaar begraven leyt, item eenen Matthio Cortini een Italiaan. Nae hem heeft gegouverneert eenen Antonio Gonsales del Veldo (17) eenen Spanjaart; en sulx ter tyd de stad by de Staten der geunieerde Provintien is gerecupereert en gewonnen. By synen tyt syn vele corresponderende muytuatien geweest en de autheurs daarom geëxecuteert.

AANTEKENINGEN.

(1) Het gezigt van het oude Slot van de Stad *Grave*, wordt gevonden by Le Roy *le grand Theatre profane du Duché de Brabant*, *tusschen pag.* 58. & 59. No, 11.

(2) Situs Oppidi *Gravia cum* a Excellentia de Nassou occuparetur Anno 1602. kan gesien worden by Guicciardyn *beschr. vande Nederlanden pag. mihi.* 120.

(3) De grondtekening voor het jaar 1736. (:gelet in dat, en het volgende jaar, de vestingwerken boven en onder de Stad, door den Raad van State, nog merkelyk uitgelegd en verbetert zyn:) is te sien in de *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl.* 2. *Deel.* 3. *stukje bladz.* 268. *en in het Verheerlykt Nederland of Kabinet van hedendaagsche Gezichten* wordt gevonden *I. Deel.* N. 11. 12. de Stad GRAVE van de Maaskant. De BRUG-POORT van binnen en van buyten N. 13. *en* 14. mitsgaders N. 15. *en* 16. de HAM-POORT insgelyk van binnen en van buyten.

(4) Le Clerc *Geschied. der Vereenigde Nederl. I. Deel. VII. boek, pag.* 521. *den druk in* 4*to*. De Stad was sterk door hare gelegentheid, en de Hertog van Parma, dieze int jaar 1586. had bemagtigt, had ze zorgvuldig gesterkt; zoo dat de kunst by de natuur gevoegt zynde de zelve tot eene der sterkste steden vande Nederlanden had gemaakt.

(5) Dit heb ik niet naargevolgd, om het ongemak int drukken voor te komen, door het gebruyken van onderscheyde letters.

(6) *De ongenoemde Schryver van het leven van Willem den I. Prins van Oranje Graef van Nassau, Stadhouder en Capitein Generael van Holland, Zeeland, Utrecht, en Vriesland, enz. enz. enz.* 1. *deel.* 4. *boek. bladz.* 598. *op 't jaar* 1567. Schryft aldus:

Ver-

Vervolgens toog de Prins nae Cleef, en van daer nae Dillenburg, in 't Graefschap Nassau, alwaer hy op het einde van April aenquam: in 't doortrecken vermaende hy de Magistraet van de Stad *Grave*, dat sy aen de Godsdienst en aen de Conink getrouw souden blyven. . . . . : Op syn vertrek uyt het Land, had de Prins opentlyk verklaert, dat hy sig stil en gerust soude houden, ten zy hy eerst wiert beledigt. Grotius *lib.* 1. *Annal. in fine pag. m.* 26.

(7) *De gemelde Schryver* 2. *deel*. 5. *boek bladz*. 29. *op 't jaar* 1568. Om nu tot de saeken van den Prins van Oranje te komen, en wel bysonder, wat hem door den Hertog van Alba is wedervaren, en het gene de Prins wederom tegen den Hertog heeft ondernomen, soo bevond men wel haast, dat de Hertog niet van sin was, om de Prins gerust te laeten, hoewel hy buyten 's Lants was vertrocken: want voor eerst wiert den 19. January (:van Meteren *l'Hist. des Pays-bas. le* 3. *liv. fol. m.* 55. *le* 19. *de Decembre l'an* 1567:) de Prins van Oranje, benevens syn Broeder, Graef Lodewyk van Nassau, en de Graeven van Hoochstraeten, van den Berge, van Cuylenburg, den Heer van Brederode, en meer andere, by openbaere afkondiging; ofte soo men het noemt, by Edictale Citatie, gedagvaert, om sonder verdere uytstel, binnen den tyd van ses weeken, voor den Hertog van Alba te verschynen, en sig te verantwoorden van alle saeken, waer mede hy door Johan du Bois, Procureur Generael, belast soude worden, op *poene* van den eeuwigen ban, en verbeurtmaeking van alle syn goederen. Bor *Nederlandsche Histor*. 4. *boek. mihi. I. deel. pag.* 220.

Alhoewel aen den Hertog van Alba was te kennen gegeven, dat de Prins voor syn vertrek had verklaert sig stil te sullen houden, ten waere hy in syn eer of goederen wiert aengetast, en het derhalven raedsaemer was, de Prins met vrede te laeten, en hem niet te tergen, soo vond het nogtans by hem geen ingank, het zy, dat hy de Prins te klein achte, om sig tegen sulk een machtig Conink te konnen stellen, en dat 'er derhalven niet veel voor hem te vreesen was, ofte wel, dat hy sig te veel door wraeklust liet verblinden. Derhalven ging hy met syn saeken voort, deed de Prins in 't openbaer dagvaerden, eysch tegen hem doen, en alle syn goederen in de Nederlanden aentasten, en in beslag nemen. Van Reyd *hist. der Nederl. Oorlog. door J. van Sande I. boek fol.* 3. *in fin.*

(8) *De voorsz. ongenoemde Schryver in 't aangehaalde deel en boek bladz*. 81. *Op 't selfde jaar* 1568. Den 28. Mey, deed de Hertog van Alba het vonnis van den Ban en verbeurtmaking van goederen uytspreeken tegen den Prins van Oranje, en syn Broeder, Graef Lodewyk van Nassau, mitsgaders tegen de Graeven van Cuylenburg, van Hoochstraeten, van den Berge, en tegen den Heer van Brederode. Het vonnis, tegen de Prins van Oranje, gelyk waerschynelyk tegen de andere hier boven gemelt, is niet uytgesproken in de naem van de Konink, maar alleen van den Hertog van Alba. By het selve vonnis wort de Prins veroordeelt, als by de Procureur Generael belast en beswaert zynde, te hebben begaen de misdaed van gequetste Majesteit: en als hebbende, tot versmaeding van het geding, en hangende het selve, niet alleen aengenomen de waepenen, maer ook benoemt, en aengestelt verschei-

de

de Collonels en Capiteinen, over volk van oorloge, soo te paerd als te voet, en deselve met vliegende vaendels doen trecken tegen syn Majesteit, syn Staeten, Landen en Onderdaenen; in welke wederspannigheit hy nog daegelyks was volhardende. Derhalven dat syn Excellentie (:de Hertog van Alba:) hem bande uyt alle de Landen en Heerlykheden van syn Majesteit ten eeuwigen daege op den hals. Verklaerende alle desselfs goederen, roerende en onroerende, leenen en erfgoederen, waer die gevonden mogten worden, voor verbeurt. Ende ingevolge van die verbeurtmaking, wierden alle des Princen goederen, onder het gebied van den Conink gelegen, in beslag genomen. Onder anderen wiert de Heer van Berchem, te dier tyd Gouverneur van den Coninck tot Breda, aldaer op den 24. *Juny* in de naem van de Conink gehuldigt.

Van Goor *beschr. der Stad en Lande van Breda I. B. IX. hoofts. pag.* 141. *in fin. Den twintigsten van Sprockelmaandt* 1568., is Pieter van Quaderebbe, Heer van Berchem, Meyer van Loven, te Breda gekomen als Stadvoogd, en als Afgevaardigde des Konings van Spanjen, om de Stadt en 't Landt van Breda in beslag te nemen, die op den *twaelfden van Zomermaandt* den eedt van getrouwigheid ontfing.

(9) Janiçon *Republ. der Vereen. Nederlanden.* 3. *deel. bladz.* 97. Den 27. April 1568. wierd de Stad *Grave* door zekeren Sander Turk in naam van den Prins van Oranje, overrompelt. Op deze tyding zond de regering van Brussel een corps troepen, om die stad weder te bemachtigen, en Turk hen het hoofd niet konnende bieden, liet ze den vyanden ten prooi. De hertog van Alba lag hier toen een sterke bezetting, onder bevel van zekeren Casper Gommes.

Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. 2. *deel.* 3. *Stukje bladz.* 268. De stad werdt op den 27. April des jaars 1568. door zekeren Sander Turk, den Spaanschen, by verrasfing, ontweldigd, en in den naam des Prinsen van Oranje overmeesterd. De tyding hier van kwam zo dra niet te Brussel, of men zondt eenig Volk naar Graave, om die stad wederom te bemagtigen: Turk, de aankomst van deezen hoop verneemende, verliet de stad, daar toen eene goede Bezettinge, onder den Spaanschen Oversten Braccamonte, in gelegd werdt.

Pontan. *hist. Gelr. lib.* XIV. *ad an.* 1568. *pag.* 901. Datum & negotium à *Ferdinando* Priore Cæsari Avilo, Piscariæ Marchionis fratri, equitum ductori, ut cum tribus equitum turmis Graviam peteret, & cum *Megensi* vires sociaret. Quo cum venisset *Megensis*, reperit foederatos, relictâ Buxemerâ, *Graviam*, Mosæ adsitam, navigiis dispositis petiisse ac suæ una cum arce potestatis fecisse. Mandat igitur Bracamontio, ut Mosâ & Vahali transmissis, ad se ad *Graviam* obsidendam contendat, & ab ea parte, quæ Brabantiam respicit, castra sua locet. Adductisque confestim Neomago tormentis, ipse *Meganus* cum equitatu adversa in ripa consedit. Ac illuc, relictâ *Graviâ*, diversi turmatim abierunt. Oppido jussu *Albani* impositum præsidium ex legione Bracamontii; reliqua per vicina loca distribuuntur.

Slichtenhorst *Geld. Geschied. op 't jaar* 1568. 14. *B. pag.* 514. Doch *Megen*

daer koemende, vernam dat de bond-vrienden van Boxmeer te scheep naer de *Grave* hun loop hadden genoomen, ende de stad met het slot in-genoomen. Gaf over zulx bevel aen Bracamonte, dat hy over de Maes en Wael sich naer hem zoude spoeden om de Grave te belegeren, ende hem neder slaen aen de zyd van Braband. Hy zelve gingh, haelende in haest eenighe stucken van Nymegen, de overkant tot syn legher kiezen. De andere dit siende zyn aen die zyd met heele rotten uyt de stad geloopen. Doen is 'er uyt de bende van Bracamont bezettingh daer binnen besteld, ende de overighe in de nabuyrighe plaetsen verleghd.

(10) De Pacificatie van Gent is gedateert den 8. November 1576. by de welcke arl. X. wordt gesegt: Is voorts veraccordeert dat de voorschreven Heere Prince, ende alle andere Heeren Ridderen, Edelluyden, particuliere Persoonen ende Ondersaten van wat state, qualiteyt ofte conditie die zyn; Mitsgaders henlieder Weduwen, Duwagiers, Kinders ende Erfgenamen van d'een ende d'ander zyde, gerestitueert zyn in haarlieder goeden name ende fame, ende sullen oock mogen aenvaerden, ende die Possessie aennemen van alle hare Heerlickheden, goeden, prerogativen, actien ende crediten, die niet verkoft ofte gealieneert en zyn, in sulcken staet als de voorschreven goeden nu tegenwoordigh zyn, ende te dien effecte, zyn alle die faulten, contumacien, arresten, sententien, saysementen ende executien gegeven ende ghedaen sichtent den aenvanck vande Troublen in den jare vyfthien-hondert ses-ende-tsestigh, soo wel om saecke vande Religie, als om 't aennemen vande Wapenen, met 't geen daer naer gevolght is, gecasseert, gerevoceert, doot ende te niete ghedaen, ende sullen de selve, midtsgaders alle schriftelycke Proceduren, Acten, Actitaten, te dien geschiet, vernielt ende inde Registers geroyeert werden, sonder dat noodigh zy hier toe ander bescheet te nemen, ofte provisie te verwerven, dan dit tegenwoordich Tractaet, niet tegenstaende eenige Incorporatie, Rechten, Costuymen, Privilegien, Prescriptien, soo wel legale, conventionele, custuymiere als locale, noch eenige andere exemptie ter contrarien, d'welcke in desen ende alle andere saken de voorsz. Troublen concernerende, sullen cesseren ende egeene stede hebben, als tot dien by desen soo verre alst noot is, specialick gederogeert wesende, oock mede de Rechten, disponerende dat generale derogatie niet en is sonder precedente specificatie. ziet *groot Holl. Placc. boek* 1. *deel. pag.* 5.

(11) Janiçon *loc. cit.* Caspar Gommes tiranniseerde de borgers zodanig, dat ze in 1577. besloten, het Spaansche juk af te schudden. De magistraat nodigde Gommes op eene collatien in het klein kasteel aan de Maas, daar zy heimelyk eenige gewapende borgers hadden doen komen. Zo dra hy op 't kasteel was, deden zy de brug ophalen, namen hem gevangen, en lieten hem met een schuit na Maastricht brengen, terwyl de regering zoo voort daar van kennis gaf aan den Prins van Oranie, die volk zond, om de borgers te helpen in het vermeestelen vande Spaansche bezetting, 't welk dan ook gelukkig wierd uytgevoert. De stad bleef aan de bondgenoten tot den jare 1586, wanneer de prins van Parma dezelve belegerde en vermeesterde.

Tegenwoordige staat der Vereen. Nederl. op de aangehaalde plaats: De Ingezetenen leeden veel vande wreedheid deezes Oversten (:Braccamonte:) tot dat zy, in 't jaar 1577, besllooten, zig van zyne dwingelandy te ontslaan. De Regeering lokte hem ten dien einde op het klein Kasteel aan de Maaze, alwaar zy, in stilte, eenige gewapende Burgers hadt doen komen, en zo dra hadt men 'er hem niet binnen, of de Brug werdt opgehaald, en hy gevangen genomen. Na eenige dagen, voerde men hem te scheep, naar Maastricht. De Prins van Oranje kreeg tyding van deezen wel gelukten aanslag, en zondt der stad eenig Krygsvolk toe, met welks hulp men de Spaansche Bezetting verdreef. De Stad bleef in de magt der staatschen, tot in 't jaar 1586, wanneer zy van Parma werdt ingenomen.

Le Clerc *Geschiedenissen der Vereen. Nederl.* 1. *Deel*. 7. *boek. in 4to pag.* 522. Maar na den Gentschen Vrede had d'aanhang van den Prins van Oranje die weder bemagtigt, en tot op den tyd vanden Hartog van Parma ingehad.

De Meteren *l'Histoire de Paysbas liv.* 24. *fol.* 515. *vers.* Apres la pacification de Gand, comme il y avoit quelques Allemands en garnison, qui tenoyent le party des Espaignols, les gens du Prince, avec l'ayde de la Bourgeoisie, en chasserent ces Allemans, tellement qu'il y en eust bien quarante qui furent tués.

Dat de stad *Grave* int jaar 1578. onder de gehoorsaemheid vanden Prins van Oranje is geweest, blykt uyt het Consent van dien Prins aan die vande *Grave* tot verhooging op den bieraccyns verleent, om te verplegen de kosten der fortificatien. ziet onder de documenten No. 85.

(12) Le Petit *Nederlandsche Republyke pag.* 284. Naderhand is de Stadt *Grave* ende 't Land van Cuyck Brabant ingelyft geworden, ende daer is (:by tyde van Hr. Cornelis van Sevenbergen, segt de auteur. vid. *sup. pag.* 162:) in de Stadt op den Maes-cant een seer vast ende sterck Casteel gebout, ghenoemt *Brillenborch*, van andere t'*Nieuwe-werck* het welcke voor weynich jaren, geduyrende desen inlantschen crych, te gronden afgebroken, ende geheelick is gheruyneert geworden.

(13) P. C. Hoofts *vervolg der Nederl. hist.* 23. *boek op 't jaar* 1586. *pag. m.* 154. Maar Graaf Kaarel van Mansveldt, hebbende, door last des Prinsen van Parma, in Sprokkelmaant, met vyf blokhuizen en een' brug over de Maaze, ook toepaaling der zelve zoo onder als booven, de Stadt Graave, waar in vier vendels onder Lubbrecht Turk, Heer van Heemert laaghen, begost te prangen, stond nu omze door verraadt te bekoomen. Want eenighe Steêhouders en soldaaten waaren, uit armoê en ongedult oover quaade betaaling, met hem in handeling getreeden. Doch het stuk werd ontdekt, de schuldighen gestraft. D'andre queeten zich eerlyk, doende by wylen kloeke uitvallen. Thans als Mansvelt toereedde om noch een' schans in dien oordt op te werpen, deed de Graaf van Hoohenloo de dyken door steeken, en kreegh op den neeghenden van Grasmaant, met schuiten, oover 't verdronke landt, eenighe eetwaaren in de stadt. . . . . . Leicester, bezeffende dat de voorraadt, in Graave gebraght, niet veel strekken kon, en hebbende een deel volx tot Niekerk verzaamelt, stuurde Hoohenloo en Norrits, met twee duizendt mann', eensdeels Engelschen, eensdeels Nederlanders, om

de zelfste boodschap. Te Littoye, drie mylen van Graave, had de vyandt een' vesting. Die wonnenz' hem af, en een stuk geschuts daar in: tooghen voorts opwaarts aan, tot dat een hoop Kooningschen zich teeghens hen quam te kanten. Daar viel een hardt gevecht; doch de Fortuin den Staatschen toe, die meer dan drie hondert Spaanschen, daar onder etlyke hopluiden en andre bevelhebbers, versloeghen. Zy lieten daar, zeeker, bynaa half zoo veel der hunnen: zelf Norrits werd gewondt met een' spiets op zyn' borst; den Ridder Borris een vinger afgeschooten. Deeze ooverhandt, echter, holp hen aan de Huizen te Baatenburgh en Empel, en aan eenighe schanskens: waar naa zy, op nieuw, met dertigh of veertigh schuiten, de Stadt genoeghzaamlyk van spyz' en krygsbehoefte verzorghden.

(14) Bor *Hist. der Nederl. Oorl.* 2. *stuk*. 21. *boek*. *pag*. 707. *op 't jaar* 1586. De Prince van Parma de tydinge van het victualieren vande Grave verstaen hebbende, en hem geinformeert hebbende, dat hy meende de Stadt met geweld te konnen veroveren, heeft hem persoonlyk gereet gemaekt, om selfs met meerder macht voor de Grave te trecken en by een vergadert hebbende, so veel volks als hy konde bekomen, is den 12. Mey in 't leger gekomen, en heeft terstont gereetschap doen maken om de Stad van over 't water te beschieten aen beyde de hoeken vande Mase en wesende de batterye gereet, heeft hy seer vreeselyk met 24. stucken geschuts op de Stad geschoten, so dat hy grote schade in de huysen vande stad, kerk en toorn dede, en ook alle de strykweren, en een temlyke bresse geschoten hadde, daer op hy eenen aenloop en storm dede, dan werden voor die reyse kloekelyk afgeslagen: des anderen daegs heeft de Prince van Parma alle het leger in slagordre gestelt, en het scheen hy eenen generalen storm op de Stad doen wilde, de borgeren van der Stad dese gereetschappen siende, en vrezende overvallen en alle vermoort te werden, zyn seer flauhertig geworden, en vrouwen en kinderen maekten grote misbaren, maekten ook de herten der soldaten kleynmoedig, meende men soude noch wel tot een goet accoort komen, men behoorden het grondig bederf der Stad, en den groten en uytterften nood te voorkomen, de borgeren, soldaten, vrouwen en kinderen leven salveren. De Magistraten vander Stad vergadert zynde, en de klachten van de borgeren verstaende, hebben eenige vande Capiteynen binnen de Stad leggende, so verre verwilligt en geinduceert, dat deselve Capiteynen gegaen zyn in des Gouverneurs kamer, daer hy op zyn bedde lag, en hebben den selven Gouv. aengedient de swarigheden by de Magistraten gemaekt, ook de kleynmoedigheyt die onder den soldaten was, en dat 'er veele waren die het voor onmogelyk hielden, de Stede te konnen preserveren tegen den vyand, sulx dat de sake vereyschte eene korte resolutie, wat men doen soude, en werde aldaer in haeste geresolveert, niet tegenstaende de opinien divers vielen, en dat Capiteyn Dionys daer tegen protesteerde, sustinerende, datse hen devoir doende, machtig genoeg waren den vyand te resisteren, en het toegeseyde ontset, d'welk voor handen was te verwachten, dat sy luyden het anders nimmermeer souden konnen verdedigen, en in alle gevalle datse schuldig waren haer eere en eed te betrachten, en haer selfs so te quyten, al souden sy daer alle als vrome en eerlyke soldaten hen leven laten: maar de meeste stemmen

men droegen het wech, en de Heere van Hemert door onervarentheyt in 't feyt van oorloge, consenteerde daer in dat men aen den Prince van Parma soude senden, en den selven aendienen dat sy willig waren hem de Stad over te geven, by aldien hy henlieden een eerlyk appoinctement wilde vergunnen. De Prince van Parma, wesende een kloek en verstandig Prince wel ervaren in 't feyt van oorloge, de tydinge ontfangen hebbende dat de Grave van Lycester, al in den aentocht was, om de Stad te komen ontsetten, wilde zyn eere niet in perykel stellen, om het krygsvolk binnen der Stad eene resolutie uyt desperatie te doen nemen, om de stormen te resisteren, en het quaetste en uyterste te verwachten, heeft hen luyden dit navolgende accoort verwillicht.

Syne Hoogheyt gesien hebbende, 'tgene van wegen en in den name van den Gouverneur, Hopluyden en soldaten, Magistraten en burgeren der Stad Grave hem schriftelik is overgelevert door de twee hopluyden, die tot dien eynde aen syne Hoogheyt syn afgesonden, en hebbende voorts syne Hoogheyt aengehoort het gene daer na mondik gehandelt en geseyt is geworden.

Hoe wel nu syne Hoogheyt goede oorsake hadde, sulke onbillyke voorgeslagene conditien, geheelik af te slaen, sonderlinge in aensieninge der gestaltenisse in de welke de selve Stad nu gebracht is, dies niet te min, dewyle syne Hoogheyt gewonelik is, in aller billigheyt te handelen en te tracteren, die geene die met krygshandelinge om gaen, en de selve gebruyken. So verwillicht syn Hoogheyt den voornoemden Gouverneur, Hopluyden en Soldaten, dat sy vry en vrank uyt der Stad Grave sullen mogen vertrecken met haer geweer en wapenen, getuyg, paerden, wyf en kinderen, met stille trommelen en uyt gedane lonten, en met omgewondene Vendelen, en op het aenhouden vanden Graven van Mansfelt, beyde Vader en Soon, heeft syne Hoogheyd henluyden toegeseyd en geaccordeert goet geleide, en dat sy lieden nergens in sullen verhindert werden.

Daer-en-tegen sullen sy van stonden aen gehouden wesen, de Stad in handen van syn Hoogheid over te leveren, met alle het geschut en ammunitie, die voor handen is, sullen ook vry, los en ledig gelaten werden alle gevangenen die van 't begin der belegeringe daer in gevangen gebracht zyn geworden, uytgenomen alleen de soon van den Kapiteyn Martines, de welke sal betalen het rantsoen dat synen vader voor hem alrede belooft en toegeseyt heeft: en is syn Hoogheid te vreden dat de geene die hierin garnisoen leggen, tot wegvoeringe van hare personen en goederen, sullen mogen gebruyken de schepen in dese Stad leggende: mits dat cautie gestelt werde, dat de selve schepen op 't alderseker ste en sonder eenige schade wederom sullen keeren in de voorschreven Stad. Belangende de Magistraet en Burgeren, dewyle de Koninklyke Maj. gewoon is, vriendelik en mildelik syne onderdanen te houden, die hen wederom tot syne gehoorsaemheyt willen keeren: daer benevens dat ook syne Hoogheid sich altyt beneerstigt heeft, des selfs voetstappen te volgen: So heeft ook syne Hoogheid, aensiende den goeden wille, die sy betonen daerin, dat sy hen na alle billigheyt te houden en voortaen te leven aenbieden, gelyk het goede gehoorsame onderdanen, syner Majesteyt en der selver Raden wel betaemt en toestaet, sonder eenig verder te-

genspreken, hen luyden bewilligt en geaccordeert, voor eerst vergevinge en vergetinge van alle voorgaende overtredinge en misdaden by hen begaen, en is syne Hoogheid ook te vreden, dat de gene die in der Stad niet meenen te blyven, maer te vertrecken, dat sy sulx vry en onverhindert doen mogen, met alle hunne goederen: de andere so liever in der Stad metter woon blyven willen, die mogen het ook doen, mits vredelik na de oude Catholykse Roomse Religie levende. Gedaen in het veld- leger voor de Grave, den 7. Juny 1586. Ondertekent.

ALEXANDER.

(15) Ziet *voor n.* 12.

(16) De voorgemelde Bor *loc. cit. pag.* 708. En also is de stad den 7. Juny, den Prince van Parma overgelevert, de welke daer in drie vaendels Spanjaerden met een vaendel duytsen in garnisoen leyde, en ordre stelde dat de Stad weder gesterckt werde.

Wegens dese belegering en overgave der Stad Grave kan de Lezer verders zien Le Clerc *geschieden. in 4to.* 1. *deel.* 4. *boek pag.* 297. & 298. Strada *de bello Belg. tom.* 2. *lib.* 7. *pag. m.* 469. 470. *in fin. & seqq.* Guicciardin *beschr. vande Nederl. pag. m.* 120. Meteren *l'Hist. des Paysbas liv.* 13. *fol.* 261. *& vers.* Haræi *annal. Brab. tom.* 3. *pag.* 389. *& seq.* De la Pise *Tableau de l'histoire de Princes & Princip, d'Orange pag.* 609. *l'an.* 1586. alwaar hy schryft: le Prince de Parma fait blocquer la Ville de *Grave* sur la Meuse dans le Duché de *Gueldres* de tres grande opportunité au Pays pour le passage de la riviere, & non obstant le secours que le Comte de Hohenloo y emmena en personne, la fait batre de vingt-quatre canons, & la contraint de se rendre sous les articles d'une honnorable composition le 7. de Juin 1586.

Bentivoglio *hist. der Nederlantsche oorlogen* 2. *deel* 4. *boek. pag.* 409. *& seqq*: De vyanden hadden, sedert hun verlies van Maastricht, twee vestingen van groot belang in 't nederdeel van de Maas behouden; d'een was de stat *Grave*, die onder *Brabant* staat, en d'ander Venlo, die onder Gelderlant legt.

(17) Le Petit *Nederl. Republ. pag.* 286. Eenen Spaengiaert, genoemt *Antonio Gonzales* wasser Gouverneur binnen. Maer als men merckte dat Prins Maurits gheresolveert was dese Stadt te gaen belegeren. So isser *Don Inigo Dotajola*, een cloeck ende welgeoeffent Crychsman, ook binnen gegaen.

De stad als voorsz. 1602. herwonnen (:waar van hier niet sal particulariseren (1), alsoo door andere in de beschryvinge der daden vande Princen van Orange H. L. M. ten genoege is gedaan:) als doen wiert tot Gouverneur aangestelt de heer Peter Seniski een Silesiger een aangesien man en een geëxperimenteert soldaat, die in syn tyt wel heeft gegouverneert, en principaal wanneer de stad beswaart was met een esquadron mutyns (2), sterk over de 1300. ruyters en 300. soldaten (3), met welke de stad geen kleyne vrese, pericul en swarigheyt heeft gehad, aange-

geſien ider ſoldaat een gebiedent heer was. De ſtraf moſt geſchieden met conſent vande geheele troupes. Haaren Electo en ſynen raad hadden wel de eerſte kennis van ſaaken, maar mogten niet determineren. Al haar propoſitien moſte ſy doen op de markt uyt de venſter van een huys daar nu den Beer uythangt in t'aanhooren van 't geheele eſquadron nae dat men alvooren alarm geſlagen had; en als de propoſitie hun niet behaagde riepen ſy eendragtelyk tire tire, ſchietende te gelyk op haaren Electo en ſyn Aſſeſſores; ſy maakten tuſſchen nagt en dag veeltyts vier en vyfmaal alarm met groot gekrys en gerugt, daar hem dan niemant mogt abſenteren; de borgers moſten haar deuren en venſters aanſtonts toeſluyten, en by nagt moſt men het ligt uytdoen of ſy ſchooten daar nae.

Nae dat ſy binnen de ſtad waaren gekomen den 14. Nov. 1603. ſyn ſy den 9. Juny 1604. vertrocken (4); latende de ſtad beſmet met een heftige peſtilentie, die in drie maanden wel het derde part vande menſchen heeft wech genomen, dergelyke daar noyt by imants gedenken geweeſt is. Na Sidiniski ſyn Gouverneurs (5) geweeſt de heer van Stakenbroek Luyt. Generaal van de cavallerye, wiens tombe of begraafplaats op 't hoogh choor voor 't hoogh altaar in de Franſe tyt Ao. 1672. geruymt en afgebrooken is, poſtea ſyn ſchoonzoon de heer van Reſor, nae hem den Grave van Hornes, wien gevolgt is George Johan Baron van Weede, en deſe overleden den Luyt. Generaal Fagel, die met het gouvernement van Sluys en Vlaanderen gebeneficieert, ſuccedeerde hem den Luyt: Generaal Hompeſch.

By latere tyden geduerende de Spaanſe oorlogen en als de wapenen van den Staat floreerden had de ſtad veel avantagie in de negotie, te meer men doen boven de continuele doortogt vande legers ten platten lande ſoo geen winkels hadde, en ider ſyn behoef uyt de ſtad moſt halen; ſulks dies tyts een paar volk getrout ſoude hebben, hadden ſy een huys of wooning konnen becomen.

Ao. 1634. wiert de Maaspoort vernieut en met blauwe ſteen chierlyk opgemaakt, daar by de vleugels binnen de poort ende rollaage op de muer langs de Maas met de ſelve ſteen gedekt, ook

ook de marktput daar met verbetert, die alle door eenen schipper Konings gegeven waaren voor syn borgerschap; 't geen hier soo in aansien was, dat veel voorname sigh genoegsaem gedoteert hielden, die maar een borgers dogter (6) ten huwelyk kregen: want sulck een maakt haar man, schoon vreemt, by of door het eerste huwelyk borger, dog niet by of door het twede, derde of vierde. Buyten dese heeft onze Zalr. Grontheer Ao. 1674. 1675. en 1676. eenige borgers gecreëert, te weten luyden die hem in de oorlogen van die tyt eenige particulieren dienst gedaan hadde. Of de magistrature ook het voordeel aan sig heeft, dat het de sulke borgers maakt, item of het collegie vande magistraat gequalificeert is imant met het borger regt te begiftigen, en de nadeelen, disputen en verwyderingen de gemeene saak daar door overkomen sal ik met stilswygen voorbygaan, en alleen seggen, dat men vande oude wesentlyke borgers weynig reliquien heeft.

Ao. 1652. siet No. 110. ligte de stad by de rekenkamer van Gelderlant een attestatie uyt het regifter continerende haare privilegien, blykende onder anderen daar by, dat die ook soo wel by hun bekent en geregistreert syn, als men de originele hier op 't stadhuys bewaart.

Ao. 1659. No. 111. (7) is in faveur vande herbergen binnen de stad en in de vryheyt vande Grave gearresteert een conventie tusschen de Gedeputeerde vande Ed. Mog: Heeren Raden van State en de Geauthoriseerdens van syn Vor: Doorl. van Nienburg als heer van Ravensteyn, dat tot Velp Ravensteins territoir digt onder de stad niet meer dan 4. herbergen souden wesen, en die den Hertog soo veel accyns souden betalen, vervolgens haar wyn en bier soo duer moeten verkopen als in de stad: dan dit is al mede geabrogeert en vind men jegenwoordig aldaar als een voorstad van herbergen, daar de kan bier ses duyten minder verkogt wort als in de stad, wyn en brandewyn nae advenant, daar de gemeene man sig dagelyks gaat diverteren; geswegen 't geen van die en andere impost verschulde waaren ter sluyk met kleyne partye wert ingebragt tot merkelyke afbreuk vande neering en 't welvaaren der stad.

AAN-

AANTEKENINGEN.

(1) Ziet voor den auteur op Prins Mauritz en de aantekeningen aldaar. *pag.* 241. *en volg.* Meteren *liv.* 24. *fol.* 515. Le Clerc *geschied. in 4to. I. Deel VII. boek. pag.* 521. Bentivoglio *hist. der Nederl. Oorlogen* 3. *deel.* 7. *boek. pag.* 697. *en* 698. Commelin *Leven van Maurits Prince van Orangie pag.* 270. *& seqq.*

(2) De la Pise *liv. cit. pag.* 708. Le Prince & les Estats entrerent plus avant en traitè avec les Mutines de l'Esquadron, & leur livrerent en garde la ville de Grave pour leur assurance, le Chasteau reservè au Prince & celuy de Hoogstrate à luy remis sous des conditions couchées au long dans les originaux.

E. van Reyd *Nederl. Oorlogen door vanden Sande in de continuatie* 3. *boek op 't jaar* 1603. *pag.* 35. Terwylen Prins Maurits voor den Bosch lach accordeerde hy, met believen der Staten, met 't Esquadron, dat hy haer op seeckere conditien, tot hare voorsekerheydt, inruymde de Grave, ende daertegens weder kreegh Hoochstraten.

Hug. Grotius *hist. lib. XII. ad ann.* 1603. *pag.* 443. Seditiosis, quorum egregia hoc anno opera fuerat, aliud sibi pro Hochstrata hospitium præberi orantibus, turbæ capax, & ad prœdas oportunius, re diu apud Ordines disceptata, Mauritius Graviam, sui juris oppidum, sponte attribuit, ut intra moenia, circumjectisque castris sine civium injuria agerent. Pacta quoque firmata propius, de præda partiunda, & ne Foederatorum aut imperii Germanici agros infestarent.

Le Clerc *Geschied. der Vereen. Nederlanden VIII. boek.* 1. *deel. in quarto. op 't jaar* 1603. *pag.* 536, *&* 537. Terwyl de legers voor s'Hartogenbos waren, maakten de Staten een nieuw Tractaat met de muitelingen, die, begerig zynde eene andere plaats als Hoogstraten te hebben, van Maurits de stad Grave tot hun verblyf verwierven; op voorwaarde dat zy den inwoonderen in de stad en in de nabygelegene schansen geen overlast zouden doen; dat zy den buit, dien zy kregen, met de soldaten van den Staat zouden deelen; dat zy geen strooperyen zouden doen op den bodem der Vereenigde Nederlanden, nog op dien van 't Keizerryk; dat zy, zoo lang ze met den Aardshartog niet verzoent waren, den Staat getrouw zouden dienen; maar dat zy hun legerplaats alleen zouden hebben, zonder verpligt te zyn aan de loopgraven te werken of storm te loopen. Men toonde veel beleeftheid aan deze muitelingen, maar 't was alleen om den vyand drie duizend man van zyn beste volk afhandig te maken. Het Tractaat met de muitelingen gemaakt, kan in 't breede gesien worden by E. de Meteren *liv.* 25. *de l'Hist. de Paysbas fol. mihi* 535. *& vers.*

(3) De Meteren *loc. cit.* Ils estoient en tout bien 1500. Chevaux, & 2000. pietons, & quelque-fois quand ils alloyent pour faire quelque course, ils pouvoient bien outre les susdits chevaux, mettre encores cincq cens hommes à Cheval: le Prince Maurice tenoit encores le Chasteau de Grave, ou il avoit mis garnison.

(4) Grotius *hist. lib. XIII. ad ann.* 1604. *pag.* 450. Nec parvus Foederatos

 metus

metus incesserat, ne tradita Gravia malefida colluvies repararet amissam veterum partium gratiam, magno cum irrisu credulæ facilitatis. • Seu pudor, seu, ablato refugio ab ipso Archiduce, ultionis metus prohibuit, reddidere oppidum, receptis Hochstrata & Carpa arcibus, quas Archiduci permiserunt: ipsis, dum stipendia expedirentur Rurmunda pignori data & clari obsides. Fuere qui ad Principem transfugerent.

Le Clerc *lib. & part. cit. op 't jaar* 1604. *pag.* 548. De muitelingen gingen naar de Graaf, en zonden Gemagtigden aan de Staten en Maurits om hun te bedanken, en te verzekeren dat zy de Graaf weder aan hun zouden overleveren; gelyk zy deden, tegen de verwagting van velen, welken geloofden dat zy die stad aan den Aardshartog zouden hebben overgegeven. Maar het punt van eere, en eenig gevoele van regtvaardigheid deed hen hun woord hier in houden. D'Aardshartog deed wyselyk dat hy dit volk te vrede stelde, alzoo het te dugten stond dat de muitelingen dagelyks aangroeyen en een' derden aanhang in de Vereenigde Nederlanden zouden maken; want daar was een hoop Spanjaarden, die op het punt stond van aan 't muiten te slaan. Eenigen dezer muitelingen dienden den Aardshartog by Sluis, en queten zich uitermaten wel in 't gevegt op Kadzand. Anderen gingen in Staten dienst, en dienden dezelven ook zeer getrouw en dapper. Daar waren 'er ook die hun geld ontfangen hebbende henen gingen; sommigen uit vreeze dat men hen vroeg of laat zou straffen, en anderen om in hun land wedertekeeren.

De Meteren *lib. cit. fol,* 544. Le 9. de Juin, les Mutinés abandonnerent la ville de Grave. Par ainsi toutes les promesses furent accomplies de part & d'autre, ce que plusieurs avoyent mis en doubte auparavant, pource qu'ils estimoyent, qu' on ne se pouvoit pas beaucoup fier en une telle trouppe.

Meergemelde Grotius schryft nog *lib. XIV. ad ann.* 1605. *pag.* 468. Similiter & Grobbendoncus Graviam per noctem pontibus scalisque aggredi conatus, cognito oppidanis quid pararet, haud perstiterat.

Tegenw. staat der Vereen. Nederl. 2. *deel bladz.* 269. De Spaanschen, en in 't byzonder Grobbendonk stelden sedert (:namentlyk 't jaar 1602:) verscheiden pogingen in 't werk, om Graave wederom magtig te worden. Doch vergeefs.

(5) Men vindt de namen vande Heeren Gouverneurs 't sedert het jaar 1602. *in 't Naamregister der stad Grave* in deser voegen:

Pieter van Seldenitsky Vryheer van Colteniti, 1603.

Joncker Thomas van Stackenbroek, 1614.

L. Vander Noot, Heer van Risoir, 1642.

Johan Grave van Hornes, Erf-Bander Heer van Batenburgh, en Kessel, Generael van de Artillerye, 1644.

Grave de Chamilly, 1672.

George Johan Baron van Weede, Heer van Ballegoey, Keent, Walenburgh, en Weerden, Lieutenant Admirael, 1674.

Francois Nicolaes Fagel, Lieutenant Generael ten dienste vanden staat der Vereenigde Nederlanden, Collonel van een Regiment Infanterye, 1697.

Reynard Vincent, Grave van Hompesch, Lieutenant Generael vande Cavallerye ten dienste vanden Staat der Vereenigde Nederlanden, 1704.

Emond

Emond Baron van Els, Heer vande Lagepoel, Generael Major, en Collonel van een Regiment Infanterye ten dienste vanden Staat der Vereenigde Nederlanden, 1713.

Gerhart Sichterman, Collonel van het Regiment te voet van syn Hoogheit den Heere Prince van Oranje en Nassau &c: &c: &c: Generael Quartiermeester vande Cavallerye vanden Staat der Vereenigde Nederlanden, Ritmeester over een Compagnie Paarden, 1722.

Tot dus verre het voorsz. Naamregister.

Na het overlyden van den Heer Sichterman.

Frans Carel Baron van Lynden, Brigardier vande Cavallerye, Collonel van een Regiment te Paart ten dienste van Haar Hoog Mogende de Heeren Staten Generaal der Vereenigde Nederlanden, 1730.

Godart van Lynden, Collonel van een Regiment Paarden ten dienste van den Staat der Vereenigde Nederlanden, 1741. Dese Heer heeft in desselfs passen doen stellen: Commanderende het Guarnisoen tot Grave, in plaetse van Gouverneur der stad Grave en onderhorige forten, gelyk te vooren placht te geschieden.

De Heere Grave van Rechteren, Collonel van een Regiment Cavallerye, 1745.

Edog heeft syn Hooggeboore geen possessie genomen.

D. Sirtema baron van Grovestins. Lt. Generaal vande Cavallerye, Collonel van de Guardes du Corps van zyne Doorl. Hoogheyt den Heere Prince van Orange en Nassau &c: &c: &c: Commandeur der stad Grave, 1746.

Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. 2. *deel.* 3. *stukje pag.* 277. Schoon deeze stad één der voornaamste Sleutels van den Staat is, naar den kant vande Landen des Konings van Pruissen; zo voert de Bevelhebber derzelve echter alleenlyk den Titel van Kommándeur.

Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel bladz.* 111. Hoewel de stad Grave een der voornaamste sleutels der republiek is, na de kant der Staten des Konings van Pruissen, zoo is het geen gouvernement, maar enkelyk een commandantschap.

(6) *Tegenw. staat op het aangehaalde* 2. *deel* 3. *stukje pag.* 274. Het Burgerregt van Graave was eertyds zeer gewild. Een Vreemdeling rekende zig gelukkig, als hy een Burgers Dogter van Graave ten Huwelyk kreeg, zonder eenige andere Bruidschat, dan haar Burgerregt. Janiçon *het voorsz. deel pag.* 105.

(7) Terwyl de auteur ter deeser plaetse mentioneert van seekere Conventieen in den jaare 1659. gearresteert tusschen de Gedeputeerde vande Ed: Mog: Heeren Raden van State en de Geauthoriseerdens van syn Vorst: Doorl. van Nieuburgh als Heer van Ravensteyn, oordeelt men het niet ondienstig voor den Leser, welke het opgemelde Naamregister niet heeft, uyt het selve alhier te insereren het contract tusschen de Magistraat der Stadt Grave, en den Hoogh Ed: Heer Johan van der Moelen tot Schoonenbergh over het bevissen van de Maas-stroom, soo verre het distrikt van Over en Neder Asselt is streckende, in dato 20. October 1657. en geaggreëert den 25. April. 1659.

Alsoo den Hoogh Edelen Heere Johan van der Moelen tot den Schonenbergh,

bergh, Adriaan Jacob Visscher borger ende Inwoonder der Stadt Grave binnen den Ampte van Maas ende Wael tot Nederasselt hadde doen Arresteren, ter oorsaake deuselven tegens de Geldersche syde aldaer in de Maase hadde gevist, 't geene syn WelEd: sustineerde dat niemant vermoghte te doen, als synde de voorsz. Visscherye op de Maase (voor soo veel het district van Over ende Nederasselt was streckende) aen syn Wel Ed: by de Heeren van de Reken-camer in Gelderlandt voor een jaarlyxe Recognitie in Erfpaght gelaeten ende vergunt, ende derhalven den voorsz. Adriaen Jacob Visscher, om het voorsz. gesustineerde vast te maken ende te doen continueren, by syn Wel Ed: in reghte voor den Adelyken Gerigte in Maes ende Wael betrocken ende aengesproken synde, hebben de Magistraet der Stadt Grave niet cunnen voor by gaen tot maintenue der possessie, welke haare Borgeren ende Inwoonderen in 't Visschen op de Maze van immemoriale tyden altyt paisibelyck hebben genooten, voor den voorsz. Gearresteerde te intervenieren ende hem niet alleen in reght te subministreren 't geene tot haer, ende derselver Inwoonderen defensie moghte strecken, dan ook sulx aen de Ed: Vermo: Heeren Raaden van syn Hooght. den Heere Prince van Orangie by Missive bekent te maken, die ook considererende eenige quaade consequentie nopende die jurisdictie, die syne Hooggemelte Hooght. op de voorsz. Maze is hebbende, hebben gelieft gehadt den Wel Edelen Heere Amptman, ende de Heer Rentmr. Ruyl by aenschryvens te authoriseeren, ten eynde haer Ed: hun tot Aernhem by de meergenoemde Heeren van de Recken-camer in Gelderlandt souden vervoegen, omme over dese saake met haar Edele te confereren, ende het daer toe te dirigeren, dat syne Hoogheyt in derselver jurisdictie niet geprejudiceert, ende ook desselfs Borgeren ende Inwoonderen in hunne oude possessie mogten gecontinueert ende gemainteneert werden; waer op gevolgt is, dat gemelte Heeren van de Reken-camer hebben gelieft het stellen van den dagh tot naadere Conferentie aen de Ed. Vermo: Heeren Raaden van syne Hooght. te defereeren, dan tot nogh toe geene effecten gevolght, maer de proceduure tot groote costen gecontinueert, syn eyndelyk de respective parthyen te raade geworden tot onderhoudinge van goede ende nabuerlyke Correspondentie een dagh van by-een comste aen te stellen, om soo mogelyk hen hier over te vergelyken, welken dagh op den 20. October 1657. tot Grave beleyt synde, syn de voorsz. Heeren vander Moelen ende de Magistraet der voorsz. Stadt, met kennisse van de Geswoorens uyt de naeme van de Gemeente geaccordeert in voegen als volght; dat by de respective parthyen ofte die van hun last hebbende doorgaens op de halve Maze voor soo veel het district van Over en Neder Asselt is streckende, een jder aen syne syde sal werden gevist, sonder dat den Heere van der Moelen aen de Graefsse, noghte die van de Grave aen de Geldersse seyde (den voorn: Heere van der Moelen uyt craghte van voorsz. erf-paght competerende) en sullen vermoghen haere netten op te trecken, dan een jder aen syne seyde verblyven; Dit alles geschiet sonder prejuditie ende op approbatie van syn Hooght. den Heere Prince van Orange ofte desselfs Ed: Vermo: Heeren Raden, daer van de Magistraet hebben beloofst de Ratificatie uyt te sullen werken, 't geene dan geëffectueert synde, sal het geënthemeerde proces opgeheven ende de costen

by

by beyde parthyen jeder de syne gedragen werden; Ende syn hier van gemaekt twee alleensluydende Actens, dewelke tot bevestinge by de Respective partyen op Conditien als voren, ende vordere submissie als naer Reghten syn ondertekent. Actum Grave den xx. October sestien hondert seven en vyftigh, *Jan van der Moelen*, Ter Ordonnantie van de Magistraet der Stadt Grave, *W*: *de Greve*, Secretaris.

Syne Hooght. heeft by deliberatie ende goetvinden van haere Con: Hooght. mitsgaders van haere Hooght. de Princesse Douariere van Orange voor haar selven, ende als gemaghtigde van syne Churff. Doorlt. van Brandenburgh syne hooghgeëerde Voogden, het bovenstaende Contract geslooten tusschen die van de Magistraet syner Stadt Grave, ende Jor. Johan van der Moelen over het bevisschen van de Maze soo verre het district van Over ende Nederasselt is streckende, geapprobeert ende geratificeert, approbeeren ende ratificeeren 't selve hier mede naer syne forme ende inhouden. Actum in 'sHage desen 25. April 1659.

MARIE AMILIE P. d'ORANGE

Ter syde stont het Wapen van haere Hoogheden gedrukt in een Rood-ouwel overdekt met een papiere Ruyte, lager stont, Ter Ordonnantie van haere Hoogheden (getekent) BUYSERO.

Als mede de Resolutie van haar Ed: Mog: de Heeren Raaden van Staate der Vereenigde Nederlanden terminerende eenige poincten binnen de Stad Grave voorgevallen.

Extract uytte Resolutie van den Raedt van Staate der Vereenigde Nederlanden.

Saturdag den 11. *October* 1659.

Rapport gehoort van de Heeren van der Horst ende van den Hoogen, die volgens Resolutie van gisteren in conferentie syn geweest met de Heeren van Zuylichem ende Beaumont, Gecommitteerde Heeren van de Raaden van syn Hoogheyt de Heere Prince van Orange &c. over 't geene meermaels is voorgeweest, wegens de judicatuure van de Manslagh by du Pyn geperpetreert, ende veele argumenten gemoveert synde over en weder of den Delinquant syn persoon Politicq of Militair soude wesen, is eindelyck voorgeslagen, dat den Delinquant over 't voorsz. Delict soude mogen doen versoeken van syn Hooght. Pardon, ende 't selve geimpetreert synde, dat daar mede die saake soude affsyn, ende den Crygsraedt geordonneert geen verder poursuite te doen, aengesien den Raedt dit sig laet wel gevallen.

Wyders syn voorgebraght vier Poincten soo binnen de Stad Grave voorgevallen syn, het eerste raekende seeker schoenmaker, die hem het Gilde aldaer hadde onderworpen, ende nogh seekere somme van penningen ter

saake van dien aen 't selve Gilde schuldich wesende, difficulteert te voldoen, op pretext dat hy dienst als soldaet genomen soude hebben, werdende nogh by den Creygsraet gemaintineert;

Ten anderen dat den Creygsraet haer aenmatigen den Boedel van Capiteyn . . . na Denemarcke vertrocken, doende de Goederen vercoopen met voorwaerden, dat geen Borgerlyke Crediteur tot afcortinge van syn schult yet soude mogen incopen, maer dat jder Coper 't sy Crediteur of geen, promtelyk soude hebben te betaalen, ende dat daeromme de Borgers jet Coopende haar de Militaire Executie soude moeten submitteren, soo als sy ook verschyde Borgers daer over paratelyk hebben geëxecuteert;

Ten derden, dat seeker Vrouwmensch seggende onder trouw-beloften van den Coetsier van den Heer Grave van Hoorn beswangert te zyn, en pogende de Houwelyxe proclamatien die hy aldaer in de kerke met eene andere Vrouw laet verkondigen voor die van den Kerk-kenraet te stuyten, daer inne gemelte Heere Grave van Hoorn, ende die van den Crygsraet belet doen, soodanigh, dat sy verstaen, dat het Vrouwmensch in oppositie niet en sal mogen werden ontfangen als voor den selven Crygsraet, even als of het haer niet bevoegt en waere, den voorn: Coetsier daerom voor den voorsz. Kerkkenraet te convenieren, ende van daer by faute van verdragh voor 't Geregte te komen.

Eintelyk dat Gerrit Hoeffaerts Borger tot Grave ter saeke van eenige gepleegde mesusen by den Crygsraet is gesayseert ende uytte de Stadt gebannen, niet tegenstaende desen Raede geordonneert hadde die saeke te stateeren tot nadere ordres, versoeckende tegens 't geen voorsz. is, naadere voorsieninge, op dat dier-gelyke indraghten niet meer en gebeuren, ende ordre hoe haer voortaen te gedraegen; Op alle 't welke by den Raede gelet synde, is goetgevonden te Ordonneren aen den Heer Grave van Hoorn, ende die van den Crygsrade der stadt Grave, *eerst* aengaende den Schoenmaker, dat hy geen open winkel magh houden of dat hy het Gilde moet voldoen volgens ordre van 't Landt, sonder op pretext van dienst te nemen sig daer van te mogen ontrecken, alsoo de Borgerlycke neringe de soldaten expres verboden is ende de Borgers alleen is toegelaten.

Ten tweeden, Aengaende de Conditie van Vercopinge by hen luyden gepleegt van den boedel van Capiteyn . . . . dat die syn abusyf ende geen effect en behooren te sorteeren; *Ten derden*, Aengaende de differenten van de voorn: Vrouwpersoon metten Coetsier, dat die niet Militair, maer Politicq is, ende mits dien voor den Kerkenraet of die van de Magistraet sal dienen geventileert te worden, *Ende ten laetsten*, wegen den voorn: Gerrit Hoeffarts, dewyl hy een Borger tot Grave is, dat sy hem hadden moeten renvoyeeren aen de Magistraet, *was getekent*, JOHAN GANSNEB Gent: TENGNAGEL vt. *Lagerstent*, Accordeert metten Regifter, *was getekent*, J. EYCKBERH.

Ao. 1672. by aanvang vanden eersten Oorlog met Vrankryk is dese stad ook in haar handen vervallen (1), de manier hoedanig

nig en de vreemde directie in die tyden, alsoo door voorname autheurs overvloedig beschreven, ook de meeste menschen nog in memorie, sullen wy ons niet bemoeyen. Dese doenmaals weelderige burgerye most sig doen gewennen tot de slaafse inquartiering en servys aande Franse militie, die alle maanden verlyt of verandert wierden en de luyden met defrojementen en dergelyke om slegts maar rust te hebben heel kostelyk waaren: boven welke de stad alle maanden een seekeren tantum aan den Intendant most opbrengen en betalen. Hier toe succedeerde haar een goede inventie, sonder welke het onmogelyk geweest waare, namentlyk dat sy der Staten accynsen (:die met het overgaan vande stad per se desert waaren:) in train hielden en neven de haare verpagten, mitigerende alleen de boeten tegen de fraudes, in alle welke accynse de Franse of onwetende of sonder dat te reguarderen selfs contribueerden, voor soo veel sy wyn, bier en andere impost verschulde waaren in herbergen of elders haalden en consumeerden, maar van dat sy selfs inleyden waaren sy vry. De Franse hebben de Regeering ook niet getoucheert maar aan de magistraat gelaten, dan dese laatste namen sommige vande voornaamste borgers tot haar adsistentie en besorgde soo hun gemeen wel wesen, soo dat de stad in syn particulier daar van geen of weynig schaden of lasten behouden heeft. Aanstonts nae het overgaan vande stad wiert de Gereformeerde de groote kerk benoomen, welke men ter nauwer noot 't gebruyk vande gasthuyscapel overliet. Dese kerk de Roomsgesinde ingeruymt, wiert voort nae haare wyse gewyt en opgechiert, de blasoenen en wapens geremoveert, de tombe en albastere beelden boven de begraafplaats vanden Generaal Stakenbroek geschonden en wechgenomen, met volle weygering aande Gereformeerde om voor sig haar eygen dootgraven te gebruyken, waar toe men haar ter nauwer noot de voorsz. kapel en gasthuys hof vergunde.

De wapenen vanden Staat tegen Vrankryk weder een keer nemende, dede onsen Grontheer dese stad onder 't beleyt vanden Luytenant Generaal Rabenhaubt op den 25. July 1674. berennen en soo voort formeel belegeren, daar Hy eyndelyk selfs

voor-

voorquam en tot de overgave bybleef (2). De ſtad was in een goet poſtuer van defenſie, met een talryk garniſoen, montkoſt en amonitie overvloedig voorſien, alſoo het canon en dergelyke uyt meeſt vande ſteden der veroverde Provintien daar was t'ſamen gebragt. De beleggers van buyten vonden ſig aanvankelyk niet al te ſubſiſtent ten effecte daar ſy om gekoomen waaren, dan dat ſy met canon en bomben de borgers huyſen ruineerden, en in ſpecie de kerk, toorn (3), klockeſpel en orgel, dat niet weer in ſtaat gebragt is, en nog ſeer nae voor de helſt ruineus leyt. De ſchaade aande borgers was ook al vry groot, tot blyk dat nu nog ſeer nae een vierde part van 't voorige getimmer manqueert, en het overige door het onvermogen vande uytgeputte eygenaars nog niet al behoorlyk herſtelt is.

Het groot caſteel was mede te ſchande geſchooten en is om de koſten van groote reparatien in de aanvolgende verandering der fortificatien, die het ook in de weg was, tot de gront afgebrooken en onder de wallen begraven, ſulks nu niet meer overig is als de ſtallinge eenigen tyt herwaarts en nog gebruykt tot 's Lands magaſyn, en een toorn of voorpoorte die tot een polver magaſyn is begonnen geapproprieert te worden, men heeft daar naderhant ook eenige ſterke caſematten gemaakt.

Na dat nu onſen Grontheer als voorſz. met meerder magt tot adſiſtentie gekomen was, en men het ſtuk met goeden ernst aanvatte, is de ſtad niet ſonder groote bloetſtortinge den 28. Octob: anni voorſz. met appoinctement onder redelyke conditien overgegeven (4).

Tot ſolaas vande geruineerde borgerye was aanvankelyk by de Staten proviſioneel verwilligt eenige jaaren vrydom van der ſelver accynſen, dan dit nam geen gevolg. De ſchult wert geimponeert aan ſommige eygen geintreſſeerden en ook leden van onſe magiſtraat: dog dit is al geleden en de arme borgerye heeft geen trooſt of ſolaas gehad.

Ao. 1677. ſiet No. 112. contracteerde deſe ſtad met die van s'Boſch een ordonnantie en reglement voor de voerluyden tusſchen beyden ter vragt vaarende, welke Ao. 1693. ſiet No. 113. vernieut is en verſwaart.

Ao.

Ao. 1679. maakt men op bevel vanden Raad van State een nieu quohier der verpondinge, met een ſtaat vande geruineerde en uyt dien hoofde geëximeerde huyſinge, dan is niet gemaant.

Ao. 1680. begon men hier de verandering der fortificatien, waar door de ſtad en ſonderling de buyte werken ſeer verkleynt en ingetrocken ſyn; door deſe verandering is nauwelyks d'eene ſchop aarde op de andere gebleven. De jegenwoordige gedaante nu van deſe fortificatien beſtaan uyt 3. heele en 2. halve bolwerken en 4. ravelyns, alle met mueren uyt de gragt opgemetſelt, omtrocken met een contreſcherp ſonder andere buyte werken tot nog toe, als dat men Ao. 1699. een begin gemaakt heeft met een fort aande overſyde vande Maas (5). Ao. 1700. het metſelwerk en een muer langs de Maas. De toevallen aan d'een en d'ander aller deſen fortificatien is hier onſe ſtoffe niet.

Tot verval deſer fortificatien als ook van die van Breda en andere plaatſen was Ao. 1683. extraordinair by den Staat over het diſtrict vande Generaliteyt gevordert 400000. gul. in welke de ſtad gequotiſeert wiert op 5000. en 't lant van Cuyk op 7000. gul. 't geen onſen Grontheer op ſupplicatie vande Stad, ſiet No. 114. (6) by proviſie heeft geredreſſeert, ſoodanig dat de

Stad ſoude geven - - -	ƒ 3500	0	0
't Overampt van Cuyk - -	ƒ 4500	0	0
't Nederampt - - - - -	ƒ 4000	0	0
	12000	0	0

AANTEKENINGEN.

(1) Valkenier *'t verwerd Europa tweede druk.* 1. *ſtuk.* 3. *deel. pag.* 511. ſo wiert by de Collegien van haare *Hó: Mog*: en den *Raad van Staaten* tot deſe extremiteyt gereſolveert, dat de ſtad GRAVE geabandonneert, en *s'Hertogen Boſch* en *Bommel* met deſſelfs Garniſoen en Magazyn te beter voorſien ſouden werden. Om 't welke ten ſpoedigſten te executeeren, na *'s Hertogen Boſch*, wierden gecommitteert de Heeren *Scherf* en den Theſaurier Generaal *Burg*, die van daar op den 28. *Juny* een Expreſſe depecheerden na de *Grave* aan den Ingenieur *Queryn van Lobbrecht*, om van haar *cito* afte halen de Ordres van haare *Hoog Mog*. tot het evacueeren van de ſtad *Grave*. *Lobbrecht* in den *Boſch* komende, ontfing aldaar op den 29. *Juny*, nevens een ſomme Gelds, tot het evacueeren van de *Grave* te employeeren, de voorſz. Ordres, die hy

op zyn te rug komst, met het Poortsluyten van de *Grave* dien selven avont noch overgaf in handen van den Gouverneur den *Heer van Walenburg*, dewelke daar op van stonden aan den Krygs-raat aan zyn Logement dede vergaderen, die heel verset stont in 't aanhooren van dien, en nam daar op datelyk contrarie Resolutie, van niet uyt de Stad te willen trekken, alvorens zy daar toe expresse ordre van *Syn Hoogheyt den Heere Prince van Orange* hadden ontfangen. Waarom den Gouverneur aanstonts door zyn Dienaar genaamt *Cromwel* een missive sond aan *Syn Hooggemelde Hoogheyt* die toen omtrent *Bodegrave* was, en een andere aan de voorsz. 2. Heeren Gedeputeerden in 's *Hertogen Bosch*, haar notificeerende de genomene Resolutie van den geheelen Krygs-raat. De Heeren gedeputeerden sulx verneemende, sonden voort weder een Expressen te rug aan den Gouverneur, met Ordre, dat hy op 't spoedigste soude hebben te achtervolgen de Resolutie van haare *Hoog Mog:* die haar *in mandatis* was medegegeven, of dat de schade en Interest, die het Land daar door mochte komen te lyden, op hem souden verhaalt werden. De Gouverneur dese nader Ordre ontfangende, wilde deselve met goetvinden van den geheelen Krygs-raat echter noch niet voldoen, 't welk hy per Expresse aan deselve Heeren Gedeputeerden bekent maakte, die op den laatsten *Juny* daar op antwoorden; Indien hy haar Ordre niet pareerde, dat sy hem, en den voorsz. Ingenieur souden doen ophangen. En alsoo 'er toen noch geen bescheyt van *Syn Hoogheyt* te rugge was gekomen, ('t welk ondoenlyk was wegens de groote distantie en korten tyd, en wegens de geduyrige en pressante occupatien van *Syn Hooggemelde Hoogheyt*) so wiert eyndelyk op den 1. *July* by den Krygs-raad geresolveert, dat men het Garnisoen soude doen preparatie maken, om den 2. *dito* naar 's *Hertogen-Bosch* te vertrekken, gelyk ook des ochtens om 10. uyren geschiedde, wanneer het Garnisoen buyten de Stad op den *Ham* sich vergaderde, van waar het omtrent 11. uyren begon te marcheeren, sterk zynde 33. Compagnien, die t'samen uytleverden 2425. koppen.

Dit considerable Garnisoen quiteerde in diervoegen een plaatse, die niet minder considerabel was, en die men konde seggen de eenigste naast *Maastricht* te zyn onder alle de Fortressen van den Vereenigden Staat, die sonder notabel gebrek was; Want zy is gelegen aan de *Maas*, in sulken laagen Land, dat aan eene zyde licht onder water kan geset werden, en was omtrokken met 6. sware Bolwerken, 6. Ravelyns, 4. Hoorn-werken en met breede en diepe grachten, welke Werken alle net opgehaalt en met Storm-paalen en Pallissaden omset waren, behalven het Contrescarp, dat maar omtrent de helft was gepallisadeert, en met Storm-palen voorsien.

Op de Wallen sag men 52. stukken Canon, die alle, uytgenomen 4. a 5. van Metaal waren, onder dewelke 2. stukken waren tot 48. ponden schietens, 8. tot 24. ponden 12. tot 12. pond. 6. tot 8. pond. 6. tot 6. pond 5. tot 4. pond. 5. tot 3. pond. 2. tot 2. en een halv pond. 3. tot 2. pond. 3. tot 1. pond. Hier toe manqueerden geene Koegels van alderhande Calibre, noch kruyt, also daar van 140. duysent ponden, met 70. duysent ponden Musquet koegels, 15. hondert Hand-granaten, en genoeg Vivres en alderhande slag van Oorlogs-Instrumenten in 't Magazyn in voorraad was, so dat men daar in

niet vont te manqueren, als eenige Affuyten, waar toe Raders genoeg vaardig lagen.

By 't evacueeren van dese imprennable Fortresse nam 't Garnisoen mede 3. Metale stukken (eenige der resteerende wierden door den Ingenieur Lobbrecht op de Wallen vernagelt) en arriveerde des nachts om 10. uren binnen *'s Hertogen-Bosch*, alwaar het seer vermoeyt en afgemat zynde, dien nacht onder den blauwen hemel moste rusten, ter oorsaake het om de laatheid des tyds niet konde gebilletteert worden.

Ondertusschen hadde *Syn Hoogheyt* advys ontfangen, dat den Heer *Graaf de Montery Gouverneur der Spaansche Nederlanden* na de Steeden van *'s Hertogen-Bosch* en *Breda* hadde gesonden 18. Compagnien onder den *Graaf van Schellart*, om deselve, ingevolge van 't Tractaat van den 17, *December* 1671. te helpen defendeeren, 't welk *Syn Hoogheyt* dede resolveren, om den voorn. Dienaar van den Gouverneur *Walenburg* metter haast weder te rugge te expedieeren, met ordre, dat den Gouverneur de stad *Grave* niet soude verlaten, en by aldien die alreede verlaten was, dat hy sich met zyn Garnisoen van stonden aan weder derwaarts soude begeven. Deze Ordre hadde de gemelde Gouverneur so ras niet ontfangen, of hy communiceerde deselve aan den Gouverneur van *'s Hertogen-Bosch*, aan wien, als ook aan de Magistraat dese tydinge seer onaangenaam was, also zy het selve Garnisoen tot haare securiteyt liever by haar hadden willen behouden.

Den Gouverneur *Walenburg* gaf voorts Commando aan den voorn. Ingenieur om de Artillerye en alle ap- en dependentien te prepareeren, en met het Garnisoen 's nademiddags om 4. a 5. uyren weder na de *Grave* te vertrekken, daar heen hy selfs om 3. uyren voor af reed met 80. Dragonders, om de Stad by provisie weder te besetten, en daar binnen af te wachten zyn volgende Garnisoen.

Ondertusschen was den Marschalk *de Turenne* voor *Nimwegen* geadverteert van 't evacueeren van de *Grave*, derwaarts hy voorts sond *Mr. de Clodore* met 30. man en een Trompetter, om de Stad te sommeeren, dat zy sich soude overgeven, of ten minsten, dat zy haar so lang soude innemen, tot dat de Burgermeesteren met *Turenne* hadden gecapituleert. *Clodore* kreeg van de Stad tot antwoort, dat hy alleen wel mochte binnen komen, gelyk hy dede, werdende gevoert op 't Stadhuys, daar hy voor de Magistraat, die vergadert was, zyne Commissie opende. De Magistraat seyde; dewyl haare Stad geen Garnisoen in hadde, en deselve daar door neutraal was, dat zy haare Neutraliteyt meynden te conserveeren, waar tegens *Mr. Clodore* haar sterk begon te persuadeeren, om de Stad aan de Discretie van zyn Koning over te geven, dat zy anders op haar souden halen desselfs ongenade, en dat zy tot dien eynde aanstonts ymand souden deputeeren na *Turenne*, die *Nimwegen* belegert hadde; Waar op de Magistraat eenig uytstel nemende, delibereerde wat haar in dese extremiteyt te doen stont, en nam resolutie, om des anderen daags, zynde den 3. *July*, seekere personen uyt haar met het Concept van een Capitulatie, dat zy ondertusschen formeerden, te deputeeren na *Turenne*, die den selve nacht door den *Graaf van St. Martin* van al 't gepasseerde Advys kreeg.

In den morgenstont gingen des Stads-Gedeputeerden onder 't geleyt vande voorsz. 30. mannen, die aan de over-zyde van de *Maas* waren blyven staan, naar *Turenne*, ondertusschen dat de Gouverneur *Walenburg* met de gemelde 80. Dragonders 's avonts voor de Poort quam, die hy wilde open gemaakt hebben, voorgevende, dat een sterk Garnisoen na by was. Dit bracht de Rooms-gesinde in alarm; te meer, dewyl haar door *Mr. Clodore* wiert voorgehouden het gevaar, dat haar dreygde, in cas zy den Gouverneur binnen lieten komen, seggende, dat den *Hertog van Luxemborg*, den *Graaf* de *Chamilly* en den *Hertog van Turenne*, yder met een Leger haar haast souden komen belegeren, en revenge nemen van haar doen.

Dit niet tegenstaande, raakte de Gouverneur *Walenburg*, tegens wil en dank van die van de Stad, noch binnen, daar hy zyn Garnisoen dien nacht met groote smerten afwachte.

Den 4. *July* in den morgen-stond quamen eenige Fransche Troupen te paard onder den Veld-Marschalk *du Plessis* by de Reeksche Molen omtrent de Stad, om die in possessie te nemen, daar zy de omliggende Dorpen, als *Hees*, *Rees*, &c. uytplonderden, en door een Trompetter met een Officier geassisteert zynde, de Stad opeysten. *Mr. Clodore* hadde immiddels den Marschalk *Plessis* door een briefje secretelyk geadverteert, hoe kleyn het Garnisoen binnen de Stad, en hoe groot het aannaderende was, dat men den Gouverneur *Walenburg* soude hebben tot zyne discretie, als men het verwachte Garnisoen onder wegen konde slaan. *Du Plessis* ondertusschen van eenige meerdere Cavallerye onder den *Marquis de Joyeuse* geassisteert zynde, trekt het voornoemde Garnisoen te gemoet, dat hy op den namiddag om 3. uyren by den *Reek*, als het by Troepen in disordre marcheerde, op 't onvoorsienste overvalt en in route slaat, krygende veele der selver gevangen met eenige Vaandels, ter selver tyd, dat hy de Stad tot de vierde maal dede sommeren, op welke laatste sommatie den Gouverneur *Walenburg* seyde, dat een Officier mochte binnen komen, om met den selven te aboucheeren, dewelke hy liet brengen in een Logement, daar hy hem met reciproque debatten lang ophielt, doende mede de Magistraat convoceeren, en alle middelen aanwenden, om de saake, so lang mogelyk, te traineeren, op hoope van het arrivement des Garnisoens. Maar also den Gouverneur ondertusschen met groote ontsteltenisse verstont, dat zyn verwachte Garnisoen geslagen was, maakte hy aanstonts dit accoort; dat hy met zyn by hebbende 80. Dragonders soude vertrekken na den *Bosch* onder 't geleyt van een Trompetter en een Sauve-garde, gelyk ook voorts geschiede, trekkende de Fransche met alle macht weder daar binnen, met sich in triumph voerende veele gevangene van 't geslagen Garnisoen. De Burgers hielden haar aan de Conditien, so als die van den Veld-Marschalk *Turenne* aan haare Burger-Meesters souden geaccordeert zyn, die noch niet te rugge gekomen waren, welke Capitulatie aldus luyt:

Articulen geslooten tusschen Monsieur de Turenne *en de Burger-Meesteren en Gedeputeerdens der Stad* GRAVE.

1. *De Burgermeesteren en Gedeputeerdens der Stad* Grave, *beloven in den naame van Burgermeesteren, Scheepenen, Burgeren en Inwoonders der geseyde Stad, op heden de Stad* Grave *te stellen in de Macht van Zyne Majesteyt, en daar binnen te ontfangen sodanig Garnisoen, als Monsr.* de Turenne *believen sal daar in te senden, en beloven daar boven, dat de Inwoonders sullen presteeren den Eed van getrouwigheyt aan den Koning, invoegen deselve haar sal voorgeschreven werden, sich ganschelyk onderwerpende desselfs Heerschappye.*

2. *So beloofst* Monsr. de Turenne *in den naam van zyne Majesteyt en op desselfs welgevallen, dat den Heer* Prince van Orange *en alle de Inwoonderen der Stad* Grave *en des* Lands van Kuyk *sullen behouden de possessie en vry gebruyk van alle haare Goederen, Rechten en Domainen, so wel binnen de Stad* Grave, *als daar buyten in 't* Land van Kuyk *en daar aan appendeerende Plaatsen.*

3. *Dat elk van de geseyde Inwoonderen sal hebben de vrye oeffeninge van de Religie, daar van hy professie doet.*

4. *So beloofst Monsr.* de Turenne, *dat hy zyn best sal doen by zyne Majesteyt tot conservatie van alle haare oude Privilegien en Rechten, daar van de stad* Grave *is in goede en deugdelijke possessie.*

5. *Dewelke uyt de Inwoonderen sullen begeeren uyt de Stad te trekken met haare goederen en meubilen, sullen sulx vermegen te doen binnen 6. maanden tyds, sonder dat zy daar in sullen belet werden.*

6. *Ingevalle het namaals mochte gebeuren, dat 'er tusschen zyne Majesteyt en de Heeren Staaten Generaal opgerecht wierde een Tractaat, sal de Stad* Grave *daar in begreepen, en dit Tractaat gehouden werden als nul en van geender waarde.*

Gedaan in 't Veld voor Nimwegen *desen 5. July* 1672.

En was geteeken,

TURENNE, &c.

Men vindt dese capitulatie in de Fransche taale in het meer aangehaalde *Naam-Regifter der Stad Grave pag.* 54. alwaar *art.* 1. gesegt wordt: Les Bourguemaistres & deputez de la Ville de Grave au nom des *Preteur*, Consuls, Eschevins, Bourgois & habitans de la dite Ville &c.

(2) Ziet voor d'aantekeningen op Willem Hendrik Prince van Orange. *pag.* 294. *n.* 5.

(3) Janiçon *Republ. der Vereen. Nederl.* 3. *deel pag.* 100. 't Grootste gedeelte vande Kerk is vernield geweest door de bombën, welke de Hollanders in den jaare 1674. in dezelve hebben geworpen, wanneerze de stad onder 't gebied van den generaal Rabenhaubt belegerden. De spits van den toorn wierd

dies tyds ook afgeschoten, maar is weder wat opgehaalt. ziet voor de aantekeningen op Arnoud van Egmont en Adolph syn soon *circa fin. pag.* 148. *num.* 21.

(4) Valkenier *Vervolg van 't verwerd Europa V. Deel, pag. mihi* 1011. Den 26. 's morgens ten 8. uren, wierd eindelyk het Accoord getroffen, na de Gouverneur of Plaats-voogt eerstelyk als een Pretensie hadt opgestelt, de volgende Punëten: Waar op *Syn Hoogheyt* het onderstaande by yder Artykel deedt byvoegen:

1. *Dat de Bezetting met volle Geweer, vliegende Vaandels, &c. soude uyttrekken.*

Dit stont *Syn Hoogheid* toe.

2. *Dat sy al 't Geschut met de Fransse Wapenen souden medenemen.*

Hier van stont *Syn Hoogheyd* de helft, te weten 24. stukken, toe.

3. *Dat genoegzaam Geley van Hollandse Troupen, na Charleroy, sou werden gegeven; ook Vry-geley-Brieven vande Keyzerse en Spaansen; en dat de Plaats-Voogt Chamilly de Wegen soude ordonneeren.*

Toegestaan; doch *Syn Hoogheid* sou de Wegen ordonneeren.

4. *Dat 'er Wagens en Karren voor de Overvoering der Siecken en Gewonden souden werden gegeven.*

Voor de Siecken en Gewonden stont men Schepen toe, om dat die te Lande niet zo wel konden vervoert werden.

5. *Dat de Siecken en Gewonden, die niet wel konden vervoert werden, daar tot hun Geneezing souden verblyven, en dan Vry-geley-Brieven werden gegeven, om te vertrekken, daar 't hen geliefde.*

Dat sy so lang op hun kosten mochten blyven; ende rest *Fiat.*

6. *Dat d'Overloopers niet weer geëyscht souden werden.*

Toegestaan alleen voor de Fransse Overloopers.

7. *Dat aan de Burgers, en Fransse Inwoonders, die wilden vertrekken twee Maanden tyd soude vergunt werden, om hen daar toe te prepareeren.*

Toegestaan, voor de Fransse Burgers, die zedert het Fransse Bezit daar waren ingekomen.

8. *Dat*

8. *Dat de Paarden of andere Goederen; voor of in de Belegering gekregen, niet weder souden ge-eyscht werden.*

Toegestaan.

9. *Dat de Plaats-Voogt binnen 24. uren aan de Burgers, 't geen sy van de Franssen moesten hebben; sou doen betaalen.*

Toegestaan.

10. *Dat alle Gevangens van weder-zyden, sonder Los-geld, souden in Vryheid gestelt werden.*

Toegestaan.

11. *Dat aan de Bezetting, geduurende d'Uyttocht, Lyftocht sou werden gegeeven.*

Toegestaan.

12. *Dat men Vry-Geley-Brieven zou geeven, om de Franssche Redouten, Pontons, Schepen, en kopere Schuytjes na* Mastrigt *te voeren.*

Alleen voor de Kopere Schuytjes toegestaan.

13. *Dat de* Gyzelaars *van* Gelderland, *welkers Los-geld noch niet betaalt was, na* Charleroy *souden geconvojeert werden.*

Kon *Syn Hoogheyd* niet toestaan, dat de *Gyzelaars* mede genomen wierden: voor de rest, sich daar mede niet bemoeyende.

14. *Dat de twee Commisen vande Lyftocht, die tot* Nimwegen *vast wierden gehouden, souden vry gestelt werden, met het Geld, 't geen sy wegens de Verkoop van s'Konings Koorn moesten hebben.*

Dat sy reeds in Vryheid waren, of gestelt souden werden; maar 't Geld belangende, dat raakte *Syn Hoogheit* niet.

15. *Dat aan een yder Amnestie soude werden gegeeven.*

Toegestaan.

16. *Dat de Kapiteyn van de Bruggen, met syn Schippers mede soude uyttrekken.*

Toegestaan.

17. Dat

17. *Dat de dag van d'Uyttocht aan* Syn Hoogheyd *wierd gestelt.*

Dat sy op den 28. deser souden uyttrekken.

18. *Dat* Syn Hoogheyd, *soo haast het Verdrag was getekent, een der Stads Poorten, dien hy begeerde, konde doen innemen.*

Dat *Syn Hoogheyd* de Brug-Poort sou doen innemen.

(5) De Grondtekening der Stad Grave en vande Schans aan de overzyde vande Maas is te sien in de *Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. II. deel bladz.* 268. alwaar in not. *n.* 4, gesegd wordt: Na dat de bygevoegde Grondtekening van Grave gereed was, werdt ons berigt, dat, in de jaaren 1736. en 1737. de Vestingwerken boven en onder de Stad, door den Raad van Staate, nog merkelyk uitgelegd en verbeterd zyn: waar van wy misschien nog wel gelegenheid zullen hebben den Leezeren in 't vervolg de Aftekening medetedeelen; Het welk echter, myns wetens, tot nog toe niet is geschiet,

(6) Het soude uyt de Matriculen s'Lands van Cuyk of verdeelinge van de lasten daar over om te slaan, onder de documenten sub No. 108. te vinden, wel schynen als of het Overampt vyftig en het Nederampt insgelyks vyftig in de honderd guldens betaalde, edog dit volgt niet altyt, gelyk uyt No. 114. blykt, alwaar het Overampt moet geven 4500. en het Nederampt alleen 4000. gulden; Ende aan de andere kant is door Haar Ed: Mog: de Heeren Raden van State goedgevonden en verstaen, dat die van 't Overampt sullen volstaen met de betaling van vier hondert en vyftig guldens int duysent, wanneer de kleyne specien weder worden aengeschreven aen 't Land van Cuyck, blykende sulx uyt het volgende.

Extract uyt de resolutie vande Ed: Mo: Heeren Raeden van State der Vereenigde Nederlanden.

Maandagh den 31. *Mey* 1723.

Is gehoord rapport vande Heer de Raet en Secretaris van Slingelandt hebbende ingevolge van haar Ed: Mog: resolutien van den 25. en 23. Janry: laestleede geëxamineert de berigten vande Ontfangers Cuper van Holthuisen en Heinsius, en van Quiryn Crollius Pensionaris van 's Hertogenbosch op een requeste van schepenen en regenten van het Overampt van het Land van Cuyk, en namentlyk van Beugen, Sambeeck, Vierlinxbeek, Maashees en Overloon, versoeckende om geallegueerde redenen, dat indien haar Ed: Mog: soude gelieven weder de klyne specien aen te schryven aen het Land van Cuyk, de supplianten sullen mogen volstaan met het betalen van vier hondert gl. in het duy-
sent,

stent. Waar op gedelibereert synde is goedgevonden en verstaen, dat de supplianten, of die van het Overampt in het voorsz. geval sullen volstaen met de betaling van vier hondert vyftich gulden in het duysend, dat de overige vyfhonderd vijftig gulds. betaald sullen worden, door die van het Nederampt: en dat extract deses gesonden sal worden aan den Ontfanger Cuper van Holthuisen om te dienen tot narigting. Was geparapheert J: H: V: WASSENAER. vt. *onderstont*, accordeert met het register, *was geteekent*. S. VAN SLINGELANDT.

De arbitrale uytsprake in dit different door de Heer en Mr. Quiryn Crollius Pensionaris van 's Hertogenbosch als Super-arbiter op den 19. Augustus 1721. verklaert en uytgesprooken is van den volgende inhoud:

Alsoo haer Edele Mogende de Heren Raden van State der Vereenigde Nederlanden, hebben by resolutie vanden 12. September 1720. aen haer Ed: Mog: de Heren J: Vander Wayen, en J: V: Suchtelen, doenmaels Gecommitteerdens lanxst de Mase, toegesonden requeste met bylage van Schepenen en Regenten des Over Ampts van Cuyck, tegen die van den Nederampte aldaer, aen haer Ed: Mog: gepresenteert, om sig op den inhoude van dien t'informeren, welke haer Ed: Mog: Gecommitteerdens op den 27. September daer nae, de voorsz. respective parthyen voor haer ontboden hadde, die weder eenige uyt den haere by speciale procuratie hadden volmagtight, en ten voorsz. dage was, op den voorslagh en Raed van voorsz. haer Ed: Mog: Gecommitteerdens, het verschil tusschen gemelte parthyen verbleven aende uytspraeke vande Ontfangers Cuper van Holthuysen en Heinsius als Arbiters, die nog een derde souden vermogen te kiesen, indien haer sentimenten differeerden, en nadien de voorsz. Arbiters den anderen niet en hadden connen verstaen, soo over de saeke selfs als d'assumptie van een derde Arbiter, soo was den Ho: Ed: heere J. vander Waeyen in de Commissie van July laestleden voorgecomen klagte, door de gecommitteerdens van 't Overampt voorschreven, dat tot geen afcomst konde geraecken, soo hadde Hoogh gemelte Heere vander Waeyen tot een derde Arbiter gekosen den ondergeschreven, als blykt by authentieque acte van den 12. July 1721., welcken volgende soo heeft den ondergesz. sig begeven naer de Hooftbank van Cuyck voorsz, alwaer de respective Arbiters yder haere consideratien by monde en in geschrifte hebben overgegeven, nessens de stucken en bescheiden, die yeder der Parthyen vermeende ter syner intentie te dienen, sustinerende die vanden Overampte, dat sy in het betaelen der cleyne specien, de voorsz. respective ampten by appostille vanden 15. Augusti 1718. door haer Ed: Mog: tot drye duysent een hondert vyftig guldens boven de rantsoen penningen aengeschreven, met het betaelen van vier hondert in het duysent moeste volstaen, waer en tegens die van het Nederampte wederom sustineerden, dat de voorsz. drie duysent een hondert vyftig guldens by yeder half en half moest worden voldaen, ende betaelt, allen 't welcke by my geëxamineert, parthyen gehoort, en de stucken naergesien zynde, soo is 't dat ick ondergeschreven als Superarbiter, vermeene ende verclaere voor uytspraeke, dat het opbrengen der voorsz. drie duysent een hondert vyftigh guldens 't sedert 1. October 1718. tot ultimo September 1721. by die vanden Over en

Nederampte egalyk moet worden gedraegen, en ten Comptoire vande gemeene middelen gehouden syn te betaelen.

Aldus voor arbitrale uytsprake als Superarbiter verclaert en uytgesprooken desen 19. Augustus 1721. (:en was ondertekent:) QUIR. CROLLIUS.

Ik ondergesz. in qualiteyt als twede Arbiter verclaere my met het bovenstaende advys te conformeren. Actum Cuyck den 12. Janu: 1722. (:was onderteykent:) C: HEINSIUS.

De redenen van voorsz. uytsprake syn.

Eerstelyk dat my gebleken is, en by authenticque documenten aangethoont, dat de voorgemelte kleyne specien sedert den jare 1698. tot den jare 1715. by redemptie den Lande van Cuyck aengeschreven synde, by de twee Ampten egalyk en alsoo half en half syn gedraegen en betaeld, dat in Augusti 1718. by de twee Ampten, sonder eenige bepalinge van quote de voorsz. redemptie by aenschryvinge versogt en geaccordeert is, dienvolgens ook by die vanden Over en Neder Ampte de borgen indivisim en in solidum voor de aengehaelde somme van drie duysent een hondert vyftig guldens gestelt, gelyk dan oock in de jaren 1703. 1704. d'aenschryving tot twaalf hondert guldens, half en half betaelt is; Ten anderen dat my niet duysterlyk gebleken is, dat het Overampt (:niettegenstaende 't selve een minder getal van dorpen behelst als 't Nederampt:) van fertielder Lantstreeck sufficienter in revenues, als 't Nederampt is, aengemerckt my een lyst van opgenomene capitalen is verthoont; waer by consteert dat 't Overampt by nae eens soo veel is gechargeert dan 't Nederampt, daar uyt profluerende, dat 't voorsz. Overampt magtiger dan 't Nederampt en consequenter in den voorsz. last des te meer egael behoort gedraegen te worden, En dat na voorschrift van 't Placcaet van haer Ho: Mog: van den 25. February 1717. dicterende onder anderen, dat de taxatie van voorsz. lasten, naer proportie van de bemiddeling, consumptie, labeur &c. gereguleert moet werden.

Concurrerende tottet voorsz. dat my gebleeken is, dat de verpondinge vande twee ampten voornoemt egael en even groot synde, ook de Franse contributien half en half betaeld syn, dienende tot een convincant bewys dat voorgemelte cleyne specien in voegen als voor moeten gedragen worden.

Geen reflexie meriterende, datter meer menschen, paarden, beesten int Neder als Overampt souden syn, 't welk syn solutie hier voren is vindende, uyttet raisonnement van 't placcaet d'Ao. 1717. en 't aengehaelde hier vooren.

Om welcke redenen drie dorpen in den bovenampte als Oploo, Ledeacker en Ryckevoort, sigh geensints met haer in dit different hebben willen inlaeten, maer tot dato deses haeren taux betaelende nae proportie vande helst in den selven boven Ampte.

Uyt een authentycque copye en repartitie by den nederampte gemaeckt over de voorsz. cleyne specien van 1. October 1718. tot October 1721. incluys is my aengetoont, dat al de dorpen in den selven ampte pertinent voor de helfte in de 3150 — 0 — 0. syn getauxeert, 118 — 2 — 8. voor de rantsoenpen.

penningen, en nadien ick een gelyke repartitie van die vanden Overampte requireerde, hebbe die niet becomen, onder voorwendsel de selve niet te hebben, dat my een weynigh ongerymt voorgecomen is, mits echter 't comptoir nabehoren moest werden voldaen, gelyk aen de syde vanden Nederampte my vertoont syn, dartig quitantien uytbrengende eene somme van 4685 --- 14 --- 8. sulx 't selve ampt tot suppletie vande juste helft tot 1. October inclusive maer sou resteren salvo justo 393 --- 13 --- 0. daar volgens verthoonde quitantien vanden boven ampte maer betaeldt was, 3763 --- 15 --- 0 mancquerende alsoo 1315 --- 12 --- 8.

Uyt allen 't welcke vloeyt, dat na gestalte der sake en huyshoudinge tusschen de voornoemde twee ampten gehouden, het by nae onmogelyk is, dat alsnu het beneden in voorsz. personele taxt hooger of meerder soude connen werden belast, en waar door onder den selven Neder Ampte, en ingesetenen van dien, een inextricabile confusie soude werden toegebracht.

Aldus voor arbitrale uytsprake, als Superarbiter verclaert en uytgesproken desen Augustus 1721.

Accordeert met syn origineel, daar jegens gecollationeert, signatum Cuyck den 14. January 1722.

Quod attestor

(:en was getekent:)

S: STOMWEL gesubst. Landtsr.

Omme den Lezer een nadere Idée van dese questie te geven, sal men hier by voegen, dat onder de naam van kleyne Specien bekent zyn de imposten op het Sout, Seep, Azyn, ronde Maat, Wage, Turf, Kooken en Brandthout, Paardegelt, Goude, Silvere, Syde en Wolle Lakenen. ziet *Groot Holl. Placc. book. V. Deel. fol.* 1485.

Ao. 1684. siet No. 115. termineerde het Hof van Arnhem een provisioneel gewysde over een nieu different tusschen de Stad en den Grave van Hornes als Heer van Batenburg over het belang vanden Tol aldaar (1), waar by de Stad met adjudicatie vande recredentie gemaintineert wiert in sulcken vrydom en staat, als haar gequalificeerde borgers voor den jaare 1682. geweest waaren, maar de saak ten principalen is onvervolgt gebleven. Vande verkeerde officien der sommige in die tyd met resolutien, declaratien, 't aanstellen van ongequalificeerde borgers alles uyt eygen intereft: dat ook de kosten en andere toe-

vallen by de schippers sonder eenige vergoeding privative syn gesuppediteert, sal men maar overslaan.

Nu heeft men Ao. 1699. met die van Batenburg voor de Lantschaps vergadering van Gelderlant over den tol weder een nieu different aangevangen, waar van den tyt den uytslag sal openbaaren.

Ao. 1693. siet No. 116. maakt en arresteerde men by resumptie een lyst van 't geen waar op de stads accynse verpacht werde (2), by welke men Ao. 1699. nog gevoegt heeft den impost van een ryxdaelder op ider vat tabak, dat naderhant ter doleantie vande tabak verkopers (:die het alleen te laste komt:) gereduceert is op xxv. stuy:, waar op men nae de gedane verpagting eerst ons Konings approbatie versogt en impetreerde. Buyten dese accynsen heeft de stad geen inkomsten (3) als noch 16. a 17. gul. renties.

Ao. 1689. op een helderen dag en met goet weer storte de gasthuys capel in door gebrek van reparatie, behalven dat die in 't beleg van 1674. veel beschadigt en den toorn afgeschoten was, dog syn geen menschen gequetst, veel min doot gebleven, naderhant heeft men daar een huys gebout.

Ao. 1697. deden de Staten hier wederom een nieu quohier van verpondinge maken en de voldoening ernstig vorderen, remitterende de voorigen jaaren tot 1687. inclusive, hier over syn veel sollicitatien en supplicatien gevallen, dan ter deser plaatse van te langwylig verhaal, en eyndelyk, siet No. 117. soo ver gebragt, dat wy aan dese verponding jaarlyks korten het servies van drie compe. infanterye (4). Hoe en wat wel eer van het logeren, servies, het derde part vande Lants accynsen &c: sal ik overslaen. 'T is ook Ao. om de buytensporigheyt van sommige Officieren en overlast aan de burgerye by onsen Koning geordonneert, dat sy van doen voort mosten hueren, soo ook doen moeten de getroude soldaten voor soo veel die in de baracquen niet konnen gelogeert worden.

Ao. 1698. storte een gedeelte vande Stads muer langs de Maas door swacheyt buyten om, die daar nae tot kosten vanden Staat geheel wiert afgebrooken, verbetert en verhoogt, soo mede

de

de Maaspoort, die int beleg van 1674. veel geschonden was. By die gelegentheyt heb ik diep in de gront gesien veel fondamenten van oude fortificatien.

Ao. 1699. is de kerkhof voor by de markt afgebrooken, gesligt en gecasseyt, en daar ten eynde een fray gebou tot een Vleeshal gemaakt (5); By die gelegentheyt wierden veel doode lichamen verplaatst, en als men besluyt nam de Hal te maken, wierden sommigen van die doode in het ontgraven der fondamenten al vry wat slordig en tot groot misnoegen der gemeente andermaal geremoveert; waar uyt een spreeckwoord ontstond: Die tot Grave sterft wert bywylen driemaal begrave.

Ao. 1699. siet No. 118. overmits eenige oneventheyt tusschen de Geunieerde Provintien en de Spaansche Nederlanden, maakten de laaste een Edict of Declaratoir tot genoegsame remotie van onse en der andere Steden vrydom op de tollen, maar Ao. 1704. No. 119. als den Staat de steden Venlo en Ruremonde en Stevensweert bemagtigt had, hebben by Resolutie van den 29. Feb: A. voorsz. dit quaat weder wechgenomen.

Den 4. Meert 1700. heeft sig by hoogwater een groote Seehont onder, voor en boven de stad in de Maas vertoont, daar men eenige malen naegeschoten dan niet gevangen heeft.

De geoctroyeerde gildens, die alle haar Reglementen en Privilegien hebben, syn de WEVERS, SMEDEN, SCHOENMAKERS, KLEERMAKERS, BACKERS, TIMMERLUYDEN, METSELAARS, LEYDECKERS en HOUTKOPERS, welke vier laatste onder een gilt behooren, voorts de KRAMERS en eyndelyk de SCHIPPERS.

Ao. 1704. heeft men den geruineerden Kerktoorn gerepareert en in een cierlyke gedaante opgetrocken.

Eodem anno beginnen die vanden Oyensen Tol onse privilegien te infringeren met dat sy onse borgers bestaan aan te houden, provisioneel op prætext van haar te willen visiteren, soo sy by negligentie en conniventie van eenige onse onvoorsigtige borgers en schippers ontrent sommige van die nu en dan geusurpeert hadden; waar over movementen ten possessoire voor 't Hof tot Arnhem gemaekt syn, dog haar de recredentie geadju-

diceert en hun by provisionele sententie van 't voorsz. Hof toegestaan haar gepretendeerde visitatie te mogen doen, des sy dog tot nu toe tegen geen andere gepriviligeerde steden hebben derven bestaan: waarom wy ons dien aangaande wel te beklagen hebben, hoewel het haar voor eerst niet meer dienen kan als tot een medium vexationis. Maar hier agter Ao. 1705. als men wel voorsien had, quam het daar toe, dat sy onse borgers sonder onderscheyt als onvrye wilden doen betalen: waar over dan op de Lantschaps Vergadering veel moeyten syn geweest, en eyndelyk soo ver redres becomen als No. 120. te sien (6). Dit nu soo synde en die van onse Regeringe meenende, dat men desen volgende de voorsz. gepretendeerde visitatie soo weynig, als andere nieuwe gravamina tegen het out gebruyk behoorde te dulden, deden die van Oyen een van onse schippers om de weygering van dien arresteren en in loco aanhouden, die wederom Ao. 1706. by welgem: Lantschaps Vergadering onder cautie is gerelaxeert, en de saak buyten wedersyts praejuditie tot de naaste cessie gehouden in staat: waar in voor ons niet wel quam, dat de stad van Thiel contrarie de conventie hier agter No. 30. ons afviel en abandonneerde.

AANTEKENINGEN.

(1) Aangaande den Batenburgse Watertol ziet het Groot Holl. Placc. Boek *IV. Vol. fol.* 855. *en volg.* Hier voor *pag.* 237. en onder de documenten No. 80.

(2) Vermits in de Gerecolleerde en gearresteerde Ordonnantie en Politie op de Accynsen en Gemeene Middelen der Stadt Grave de dato den 31. December 1693. Tit: Het Wechgelt, gesegd wordt: *Voorts sal men den Pachter betaelen van een Koets met twee Peerden 4. stuyvers, met vier Peerden 6. stuyvers, Item van alle ry of bandt-Peerden Ossen ende Koey-beest het stuck een stuyver.* wisten de Portiers, als geauthoriseert tot den ontfangst van 't voorsz. Wechgelt, hun meesterlyk van den letter deser Ordonnantie te bedienen, sonder eenig onderscheid te maken tusschen Koetsen, Chaisen en Rypaarden imand in eygendom toebehoorende, of gehuurde, onaangesien haar verscheyde malen sulx mondeling was aanbevolen, waaromme dan de Heeren vande Magistraat genootsaakt syn geworden dese volgende resolutien te nemen, als te sien by

Extract uyt het Register der resolutien van de Magistraat der Stad Grave.

Dinsdagh den 22. *Maart* 1718.

Is geresolveert, dat Eyge paarden, Coetsen, Chaisen, Karren, Waagens en ander Voituren imand in Eygendom toebehoorende geen weggelt sullen betaalen;

Dingsdagh den 26. *Aug:* 1721.

Is mede tot elucidatie van de Resol: van den 22. Maert 1718. concernerende het weggelt goedgevonden en verstaan, dat alleenlyk Coetsen, Chaisen en Rypaarden imand in Eygendom toecoomende geen weggelt sullen betaalen, en voort overige de Ordonnantie op 't voorsz. middel geëmaneert stiptelyk sal worden agtervolgt, en dat extracten deses aan den portier omme sigh daar nae te reguleren, sullen gesonden worden, en die van de voorsz. resolutie daar tegens in getrokken.

Dingsdagh den 19. *Juny* 1725.

Tot ampliatie van de Resolutie in dato 26. Aug: 1721. concernerende het weggelt is goedgevonden dat de Coetskarren imand in eygendom toebehoorende mede exemt en vry sullen zyn vant weggelt, en oversulx in de Vrydom in voorsz. resolutie vervat mede zyn begreepen.

(3) Dat de stad al voor den jaare 1742. het servies van drie compagnien Infanterye heeft geprofiteert, is genoegsaam af te nemen uyt Haar Ho: Mo: Resolutie van den 27. July 1742. waar by gesegd werd, dat *by continuatie het servies van drie Compagnien Infanterye aan de Stad sal worden gelaten.*

(4) Dit is geheel en al verandert, conform dese gevoegde resolutien.

Extract uyt het register der resolutien van de Ho: Mo: Heeren Staeten Generaal der Vereenigde Nederlanden.

Veneris den 27. *July* 1742.

Ontfangen een missive van den Raed van State, geschreven alhier in den Haeg den 26. deser, houdende ingevolge, en tot voldoeninge van haer Ho: Mog: resolutie van den 13. daer te voren, derselver advis op de missive van de Magistraet der Stad Grave, geschreven aldaer den 14. van de selve maend, houdende de redenen, waerom zy vermeende, dat het voor haer ondoenlyk was te bouwen de barakken, de fournitures, en services daer in te leveren, en het een en ander te onderhouden, so als haer Ho: Mo. by derselver resolutie van den 3, daer te vooren, hadden goedgevonden aen haer te injungeren; en proponerende jaerlyks aen den Lande te betaelen, de somme

me van twe duysend guldens, te vinden uyt een extraordinaris verponding over de huysen van gemelde Stad, aldaer Jaerlyks ten dien eynde om te slaen, mits de barakken en fournitures daerin voor twaelff hondert man van s'Lands wegen werden versorgt. Waerop gedelibereert zynde is goedgevonden, en verstaen, dat in plaets van door de Magistraet der Stad Grave te doen bouwen twee blocken baracken, daer in door deselve te doen leveren de nodige fournitures en services, en deselve Magistraet op haer Credit te doen negotieren een Capitael van vyff en twintig duysent guldens, soo als de Raed van State by haer advis vanden 29. der gepasseerde maend Juny aen haer Ho: Mo: hebben voorgeslagen en haer Ho: Mo: by derselver resolutie vanden 3. deser hebben geapprobeert, de Raed van State sal werden versogt, en geauthoriseert, soo als versogt en geauthoriseert word mits desen de voorsz barakken te doen bouwen, en altoos te onderhouden, daer in eenmael te versorgen de nodige fournitures, en services, en het Capitael daertoe nodig uyt te schieten, mits de huysen binnen de stadt Grave gechargeert worden met een Extraordinaire verpondinge ten behoeve van het gemeene Land, waervan een gedeelte sal dienen voor interest van het uytteschietene capitael, en het restant tot Lossing van het selve, tot dat het Capitael met de interessen van dien tegens drie per cent sal wesen affgelost, waer na het onderhoud der barakken getaxeert, en de voorsz. Extraordinaris verpondinge gecontinueert off vermindert sal worden, na rato dat het onderhoud der gebouwen van de voorsz. twe blocken min off meer lastigh sal weesen. Dat voor het overige de Magistraet van gemelde Stad sal werden belast met het onderhoud der fournitures en services, welke door het gemeene Land eenmael sullen werden geleevert, soo in de twee nieuw te bouwene blokken barakken, als in de barakken, die daer nu reets zyn, en dat om deselve in staet te stellen van die onkosten te konnen draegen, by Continuatie het servis van drie Compagnien Infanterie aen de Stad sal worden gelaten: dat booven dien de Ruyters en soldaten sullen werden gechargeert, met weeklyks aen de Magistraet te betaelen een halve stuyver voor het gebruyk der voornoemde fournitures, uyt welk een en ander fonds, de onkosten van het onderhoud, en slytagie der fournitures, dat is den inkoop van nieuwe in plaets van oude die vergaan sullen, gemakkelyk sal konnen worden gevonden, waer by de Magistraet nog zal konnen profiteren de somme van tweehonderd neegen gulden Jaerlyks na doode vanden jegenwoordigen Stads quartiermeester Verhorst, welk ampt als dan sal konnen worden gemortificeert, en dat Tractement gegeven worden aen die geen die wegens de voorsz. Magistraet sal gechargeert zyn met het opzigt over het onderhoud der gemelde fournitures, en services.

Dat de huysen binnen de Stad Grave, boven het geen se nu betaelen, sullen werden belast met nog een geheele verponding, aenvanckelyk met den Jaere 1743. te innen, en te verantwoorden door den ontfanger van weegens het gemeene Land, die de ordinaris verpondingen aldaer innet, en verantwoord, en suix so lange tot dat het Capitael, het welk de Raed van State sal moeten besteeden, soo tot den aenbouw der barakken, als tot den Inkoop der fournitures en services, sal weesen affgelost, met den Interest van dien, tegens drie per Cent, waer van de Raed van Staete sal doen houden een exacte

ree-

reeckening, en naeder kennis geven, omtrent wat tyd het voorsz. Capitael sal konnen wesen affgelost, wanneer gemelde Raed van Staete precies sal weeten hoe hoog de onkosten van den aenbouw der barakken, en van den inkoop der fournitures en services sullen hebben belopen, boven al het welk van nu aff aen sal werden vastgesteld, soo als vast gesteld word mits desen, dat tegens de tyd, dat het voorsz. Capitael sal weesen affgelost, het onderhoud der twee nieuw te bouwen blokken baracken sal moeten worden getaxeert, en daer na de verponding het zy heele, halve, off mindere ten profyte van het gemeene Land gecontinueert sal worden: Dat wyders de voorn: Magistraet sal worden aengeschreven, om sorge te dragen voor het onderhoud der fournitures en services, welke door de Raed van State so in de nieuw te bouwen barakken als in de barakken, die daer nu zyn, eenmael sullen wesen gelevert, en dies niettemin sorge te dragen dat de meerdere Ruyters en soldaten, die in de barakken niet sullen kunnen gelogeert worden, by de Burgers sullen moeten worden gebiljetteert, en gelogeert, so als tot nog toe is gedaen, wordende de Executie vant geen verder noodig sal zyn aen de Raed van State mits desen overgelaten, en in soo verre gealtereert haer Ho: Mo: resolutie van den 3. deser op dit subject genomen. sullende ten dien eynde Extract vandeze haer HO: MO: Resolutie aende Raed van Staete werden toegesonden. *was geparapheert* W: V: HAREN vt. *lagerstont* Accordeert met het voorsz. register, *en was gecontrasigneert* F: FAGEL.

Extract uyt de resolutien van de Ed: Mo: Heeren Raeden van State der vereenigde Nederlanden.

Dynsdag den 31. *July* 1742.

Is gelesen de volgende resolutie van haer HO: MO: van den 27. deser.

FIAT INSERTIO.

Waerop gedelibereert synde is goedgevonden, en verstaen dat de voorsz. haer Ed: MO: resolutie gesonden sal worden aenden ontfanger Lobell, met last, om dewyl de huysen binnen de Stad Grave, boven het geen se nu betaelen, daer by zyn belast met nog een geheele extraordinaire verpondingh, aenvanckelyk met den Jaere 1743. deselve na de ordre vanden Lande te innen, en in een particulier Capittel van syne reeckening te verantwoorden, dat vervolgens de penn: dewelke gerequireert sullen worden soo tot aenbouw van de voorsz. twee blokken barakken als tot inkoop van de noodige fournitures en services genoomen sullen worden uyt de ordinaire Casse van het Comptoir generael van de Unie, en dat deselve in reeckeningh sullen worden gebragt, dat de Generaelityts Reeckenkamer sal worden versogt, gelyk versogt wordt by desen om van jaar tot jaar tot de volle aflossinghe toe, op te geven aen den voorsz. ontfanger generael het montant van het aff geloste Capitael, en

van de interessen daer op betaeld, om het eerste in een extraordinaris Capittel, en het laetste in dat van den Extraordinairen ontfangh te verantwoorden, dog dat gem: ontfanger generael het montant soo van Capitael als interessen, wederom in uytgaeff sal profiteren, als dan andermael sullende zyn begrepen in het slot van de Reeckening der verpondingen over de Stad Grave, sullende Extract deses ter hand gesteld worden aenden ontfanger generael van Hogendorp, ten eynde sig daer nae te reguleren. Dat voorts aen den directeur der Fortificatien Draack sal worden aengeschreven, dat haer Ed: MO: vast stellen, dat hy beryds in gereedhyd sal hebben de biljetten, plan en profilen tot het bouwen van de voorsz. twee blokken barakken, dat in plaets van de selve ter hand te stellen aen de Magistraet der Stad Grave, waertoe hy gelast is by haer Ed: MO: resolutie vanden 19. deser, dewelke hier meede in soo verre word gealtereert, hy daer op ten spoedigste op approbatie van haer Ed: MO: voor reeckeningh van het gemeene Land, het welk sig met den aenbouw en het onderhoud van de voorsz. barakken heeft gechargeert, de besteedingh daer van publiek moet doen, altoos verdagt zynde, hoe verre men om het beryds geavanceerde saisoen het selve sal kunnen effectueren; dat in het voorsz. bestek mede gebragt sullen moeten worden de noodige bedsteeden, dewelke sodanig sullen moeten werden geschikt, dat in ider derselve maer twee man sal koomen te leggen; dat wyders in het selve bestek moeten worden gebragt de nodige schuppen, tangen, ysere kandelaers, off lampen, als mede de bancken, soo deselve daer werden gerequireert; dat wyders de voorsz bestekken ook sodaenig sullen moeten worden ingerigt, dat de voorsz. barakken een jaer nae het opleeveren van dien met haer toebehooren door den aennemer sullen moeten werden onderhouden, en laestelyk dat hy directeur benevens den Commis van s'Lands magazynen in de Grave een apart bestek, sal moeten formeren en ter approbatie van haer Ed: MO: oversenden van de noodige matrassen, hooffdpeuluwen, dekens, Lakens, soo voor de nieuwe als oude barakken, waermede het gemeene Land voor eene reyse is gechargeert, verdagt zynde, daer onder te begrypen de verschoning en het geene wegens reparatie tot verwisselingh noodig is, dewelke na gedaene leverantie aen gem: Magistraet, die voor het toekomende met het onderhoud derselve is belwaert, overgelevert sullen moeten worden, om in het vervolg door haer op deselve swaarte van matrassen, hooffdpeuluwen, en deekens, breete, en lengte van Lakens, als in het bestek gespecificeert sullen zyn, onderhouden te worden, haer Ed: MO: aen der selver overleg overlaetende, off niet voor ider bedsteede twee paer Lakens aenbesteed moeten worden, als meede twee deekens, en voor ieder twee bedsteeden drie matrassen, en drie hooffdpeuluwen; en laestelyk dat Extract van haer HO: MO: voorsz. resolutie voor soo veel daer by verstaen is, dat de Ruyters en soldaten gechargeert sullen worden met weeklyks aen de Magistraet van de Grave te betaelen een halve stuyver, voor het gebruyk der fournitures gesonden sal worden aen den Commandeur van de Grave, off by dessels absentie aen den Commandeerenden officier van het garnisoen aldaer ten eynde daer van kennis te geven aen de Capiteyns van de respective Compagnien aldaer in garnisoen leggende, om sig daer nae te reguleren, en sorge te dragen dat dien

dien Conform de voorsz. uytreeckeningh worde gedaen. *was geparapht.* ADR: VAN BLEYSWYK vt. *ingerstont* Accordeert met het regişter in absentie van de Secretaris JOHAN STEENIS.

(5) Janiçon *Republ. der Vereenigde Nederl.* 3. *deel.pag.* 103. De Vleeschhal is tamelyk fraai, zynde in den jaare 1699. gebouwt ter plaatze, daar te voren een kerkhof was; maar de raad van State heeft dien grond gekoft; om 't wachthuis daar van te maken, zullende de vleeschhal onder het stadhuis verplaatst werden, zoo als hier boven gezegt is. ziet ook Tegenw. Staat der Vereen. Nederl. *II. deel.* 3. *stukje pag.* 273. *en* 274. Dit contract van koop is aangegaan in den jaare 1725. blykende sulx by

Extract uyt de Resolutien van de Edele Mog: Heeren Raeden van Staete der Vereenigde Nederlanden.

Vrydagh den 26. *Octob.* 1725.

Op het leesen van 't verbaal van de Heeren Paets en Burmania is nae deliberatie goedgevonden en verstaan te approberen het Contract van Coop door gemelde Heeren gecommitteerdens aangegaan met de Magistraat der Stad Grave uyt cragte van haar Ed: Mo: Resolutie van den 14. der voorleede Maand weegens de Vleeshal, op Conditien dat van 's Lands weegen daar voor aan deselve Magistraat sal betaalt worden eene somme van twee duyzend guldens, en dat ook door haer Ed: Mo: aan de Magistraat sullen worden overgegeven de plaetsen onder het Stadhuys, waar in Jeegenwoordigh de Hooffdwagt en een Corps de guarde gehouden word, des dat de lasten en Chynsen, dewelke daar uyt Jaerlyx moeten betaelt worden aan het Comptoir der Domeynen zullen coomen ten laste van deselve Magistraat, en dat wyders weegens den voorsz. Coop niet sal betaalt worden het reght van den XL. off 80. penning. Wordende voorts den ontfanger Cuper van Holthuysen by deesen geauthoriseert omme de opdraght van de voornoemde gecogte Vleeshal uyt den naam van haar Ed: Mo: te ontfangen van de voornoemde Magistraat, ende neevens de opdraght aan haar te betaelen de uytgelooffde Coopspenningen en vervolgens gelast aan den Commandeur der Stad Grave, en aanweesende Ingenieur, omme de voornoemde Vleeshalle te doen approprieren tot een hooffdwaght, gebruykende daer toe het gereedschap 't welke zigh jeegenswoordigh bevind in de plaetse onder het Stadhuys.
(:was getekend:) WILLEM VAN SOMSBEEK *onderstond.* Accordeert met het Regişter (:getekent:) S: V: SLINGELAND.

Hoewel het transport eerst is geschiedt den 2. Sept. 1727. gelyk consteert uyt de volgende copye Vestbrief:

Compareerden voor den Heer Righter en Scheepenen Hendrik van Diependaal en Paulus Ponsaar, de Heeren Hendrik Verhoeft ende Gerard Torlinck

Borgemeesteren deser Stad, ende hebben in die qualiteyt gedaan vest transport en opdraght aan haar Ed: Mo: de Heeren Raeden van Staeten der Vereenigde Nederlanden ten behoeve van het gemeene Land van zeker viercant gebouw gemaakt ende voor eenige jaeren gebruykt tot een Vleeshalle staande alhier aan de markt, belendende westwaerts d'Erve van 't Catharine Gasthuys, Noordwaerts de oude Kerk en Kerkhoff mitsgrs. Oost ende Zuydwaerts aan de gemeene straat off voorsz. markt, welke geseyde Heer Borgem: Torsinck als daar toe by Resolutie van hooggemelde haar Ed: MO: in dato den 8. Nov. 1726. heeft geaccepteert voor eene somme van twee duyzend Car. guldens, ende mits haer Ed: Mo: aan de voornoemde Heeren Borgemeesteren *qq.* mits deezen overgeeven en cederen de hooffdwaght en een Corps de guarde beyde onder het Stadshuys alhier staande, des dat de lasten en Chynsen de welke daar uyt jaerlyx moeten betaalt worden aan 't Comptoir der Domeynen, zullen coomen ten lasten van voorschreeven Heeren Borgemeesteren *qq.* ende hebben Heeren Comparanten voornoemt *qq.* daer op verteegen met hand halm en mond in ende tot een erffelyk behoeff van opgemelde haar Ed: Mo: tot voordeel van 't voorsz. gemeene Land, alzoo dat Scheepenen vonnisden, dat de voorgemelde Heeren Comparanten *qq.* van het voorschreeven gebouw, off geweese Vleeshal waeren ontgoeyt ende onterft, ende hooggem: haer Ed: Mo: daer aan waeren gegoeyt en geerft vast, steedigh ende Erffelyk, nu ende ten eeuwigen daegen volgens deses Stads Reghten, beloovende de Heeren Comparanten *qq.* het voorsz. gebouw te zullen vryen en weeren jaar ende dagh teegens alle de geenen die des ten Regten koomen ende staan wilden, ende alle voorcommer af te doen als synde vry erff. Actum Grave 2. Sept. 1727. (: geteekent:) H. V. DIEPENDAAL P. PONSAAR, *lager stond*, My present, geteekent, H. W. PRANGAN St. Sec. in margine stond, exempt van XL. off 80. penning by resolutie van den Raed van Staeten dato den 26. Octob. 1725.

Middelerwyl is de gevangenis der misdadigers onder het Stadhuis tot een een Vleeschal geappropriëert, en syn alsdoen by d'Hoogh Ed: Heer Amptman en de Magistraat deze navolgende articulen gearresteert en geapprobeert:

Ordonnantie waer na sigh sullen hebben te reguleeren de Beenhouwers en Halmeester tot Grave ingaende met den 12. Maert 1726.

I.

Eerstelyk sal 't getal der Vleeshouwers niet groter worden als aght persoonen die door syn Hoogh Welgeboore ende de Magistraet syn aangestelt en hare namen hebben opgegeeven te weten.

Goduart van Gemert.
Zeger van Gemert.
Jan Leenties.
Derk de Goey,
Hendrina Huyberts.

Lan-

Lanslot van Gemert.
Anthony van Gemert.
De Wed: Joseph Jochems, Jode.

2.

Dat geene perzonen anders als de voornoemde Beenhackers sullen vermogen eenigh vers geslaght vlees verkopen op de boete van 50. guldens.

3.

Dat gene borgers, ingesetenen, soldaten off andere wie dezelve souden mogen syn, anders als de voorgaende voor Beenhouwers sullen worden erkent, ende derhalven sigh van dezelve neeringe sullen hebben te onthouden, en niet vermogen te slaghten dan alleen voor haer eyge provisie en huysgezin op poene als voren.

4.

Geene beesten 't sy Ossen of koeyen sullen mogen worden geslaght voor en al eer dezelve voor de Vleeshal gebraght, en aldaer door den keurmeester gesien en gekeurt syn, om t'gesonde vlees van t'ongesonde te onderschyden en te beletten dat door onbequaem en quaet vlees gene siekte onder de Inwoonders werd gecauseert, en sullen de levers en kloyters soo langh inde beesten moeten blyven tot dat de keurmeester die sal hebben gevisiteert op pœne van d'eerste reyse vyf en twintigh guldens, voor de tweede reyse 50. guldens, en voorde derde maal arbitraire correctie.

5.

Dat niemand wie het ook soude mogen wezen, enige siecke of dolle beesten, kruggers off diergelyke binnen deeze Stad sal vermogen te brengen off verkopen, en wanneer enigh vlees afgekeurt word en bevonden nogh bequaem voor arme en geringe menschen, soo sal dat als mede het vlees t'geen donderdaghs avond in de hal onverkoght is, buyten de hal aghter t'Stadhuys op een daer toe by den eygenaer te stellen tafel off bank worden gelyt om aan die t'begeert te verkopen, sonder dat t'selve inde hal zal mogen komen op pœne als articul 2. gesyt.

6.

Dat niemand der voorsz. Beenhackers eenigh vlees (:anders als in de volgende articul 7. geseyd:) direct off indirect in syn huys sal mogen verkopen nogh uyt het selve leveren, onder wat pretext t'soude mogen syn maer sullen gehouden syn dat alle inde hal te brengen, om aldaer verkoght te werden op pœne van vyfentwintigh guldens.

7.

Edogh de Ossen off koeyen die sy in t'geheel, by halve off quartieren komen te verkopen, en uyt hare huysen ter wage werden gebraght om gewogen te worden, sullen van t'vorige articul 6. geseyt bevryt syn, maer minder als quartieren niet.

8.

Het vlees van Ossen Koeyen of Runder, sal niet kleynder als by quartieren inde hal mogen werden gebraght, en sulx de vier quartieren naest malkander, en t'briefje van den Accys aan de Collecteur worden afgegeeven, om dezelve ingevolge de s'Lands Ordonnantie articul seve, in handen van den Paghter

ter te leeveren, ten ware als in voorgaende articul geseyt, by quartieren off meer was verkoght; en de geslagte calver en Schapen geheel met de cloyters en levers, om aldaer by den Keurmeester gezien te konnen worden, sonder dat onder pretext 't sy van delinge ofte met jemand anders te hebben geslaght, direct off indirect enige stukken inde hal sullen mogen komen, en by yeder kalff of schaep t'Accys briefje als voren aan de Collectur worden behandight.

9.

Alle het vlees als voren geseyt sal door de groote deur aghter t'Stadhuys worden ingebraght sonder dat enigh van 't selve, onder wat voorwendsel 't soude mogen zyn, over de markt inde voordeur vande hal sal mogen in komen op poene van 25. guldens.

10.

Geene Beenhackers off yemand anders wie 't ook soude mogen syn van haren wegen, sullen vermogen enigh vlees langhs de straten off huysen te presenteren, off veylen off jemand enigh vlees uyt de hal laten t'huys brengen, onder wat pretext 't ook soude mogen syn, off ook enigh vlees dat uyt de hal is gehaald, daer weder mogen inbrengen off laten inbrengen op poene van 25. guldens.

11.

Ieder Beenhacker sal sigh inde vleeshalle, hebben te voorzien van een goede balance en schale, ende niet anders dan gewight dat alle Jaren behoorlyk sal zyn ge-ykt volgens Stads Reglement vermogen gebruyken sonder dat enigh ander 't sy onder pretext van schalen gelyk te maken off andersints inde hal sal mogen syn, op verbeurte van 't selve en voor yder stuk groot off kleyn te verbeuren eene gulde tien stuyvers.

12.

Geene beenhackers sullen in hare huysen, schueren, stallen off elders mogen hebben schale nogh gewight op poene vervat in s'Lands Ordonnantie articul 12.

13.

Niemand sal van buyten enigh geslaght vlees inde stad mogen brengen tot nadeel van de hal, op de boete van 25. guldens en verbeurte van het vlees, ten ware om rede als in s'Lands Ordonnantie Articul 6.

14.

De Beenhackers sullen gehouden zyn de 7. maenden, beginnende met den eersten Maert tot den laetsten September smorgens van aght tot elff en snamiddaghs van vyf tot seven uren; ende de vyff maenden van den eersten October tot den laetsten Februwary smorgens van nege tot elff, en s'namiddaghs van drie tot vyff uren in de hal te syn, waerop den halmeester sal hebben sorge te dragen voor de gesyde tyd de hal op te doen en na voorsz. tyd die weder toesluyten ende de sleutel by hem houden, sonder die aan jemand te mogen afgeven.

15.

De Beenhackers ofte derselver bedienden, die buyten den tyd in voorgaende articul geseyt inde hal sullen willen wezen om enigh vlees daer uyt te halen, dat nooyt als in presentie van de halmeester ende des selfs Vrouw sal mogen geschie-

ſchieden, ſullen inde tusſchen tyd s'middaghs yder reyſe aan den halmeeſter betalen een halve ſtuyver, te weten elcke Beenhacker die in die tyd inde hal komt, en voor off na de geſtelde uren eenen ſtuyver, ſonder dat den halmeeſter ſal gehouden zyn, ſomers ſmorgens voor ſes en s'avonds na negen uren, en s'winters van aght 's morgens, en na aght uren ſavonds de hal te openen.

16.

Dat ook de Beenhouwers inde hal ſtaende, malkanderen niet ſullen mogen verkorten, met de koopluyden inportunelyk van hunne bank te weren, off hun vlees te veraghten, maer niet anders als met beleefde manieren van ſpreken de koper tot ſyn bank verſoecken, op pœne van een pont vlaems off meerder na geleegenthyd van ſaken.

17.

Gene van de Beenhouwers ſullen vermogen enige Varkens te ſlagten ofte verkopen, en die haer geneeren met Varkenvlees en ſpek te verkopen geen ander vlees ſullen mogen verkopen off venten op pœne van 50. guldens.

18.

Dat de Beenhackers gehouden ſullen ſyn alle drie maenden, aan de keurmeeſter te betalen de gereghte vierde part van tweehondert guldens, zynde daer in begrepen het traſtement vande keurmeeſter, die daer uyt ſal worden betaelt, de banken werden ter dispoſitie van de ſlaghters gelaten, om daerom te loten off veranderen op die tyd als ſullen accordeeren, als ook 't uytvinden van voorſz. penningen.

19.

Deze ordonnantie ſal beginnen den 12. Maert 1726. ende ten reguarde van de boeten inde voorſz. Ordonnantie vermelt wegens het verkopen van vlees in de huyſen, ſal een derde bekeert worden voor den armen, en een derde voor den aanbrenger, ſullende het reſterende derde part uytgekeert worden na Couſtume dezer ſtad.

20.

Alle deze voorgaende articulen ſyn by d'hoogh Edele heer Amptman en de Magiſtraet ge-arreſteert ende ge-approbeert, reſerverende aan haer die t'allen tyden te mogen altereeren, verminderen vermeerderen of geheel vernietigen, ſulx haren goeden raed ſal gedragen.

Naderhand is deſe plaats of Vleeſch-Hal wederom aangelegt tot de gevangenis der misdadigers, ſulx in de Stad Grave tegenwoordig geen Vleeſch-hal meer gebruykt wordt.

Men vindt boven de deur vande nieuwe hoofwagt in een groote ſteen deſe woorden uytgehouwen:

D. O. M.
SENATUS FOEDERATI BELGII
HASCE ÆDES
STATIONEM MILIT. EXCUB. PRIMARIAM
ESSE JUSSIT
MDCCXXVII

GE-

GERARDO SICHTERMAN
URBIS EJUSQUE ARCIUM PRÆSIDIIQUE
PRÆFECTO.

(6) Dese resolutie wordt ook gevonden in 't Groot Geld. Placcaat boek *III. deel bladz.* 105.

Tot hier toe en ook eenigsints bevooren gehandelt hebbende vande Stad Grave haar gelegentheyt, wedervaeren en privilegien, soo willen wij ons verder voegen tot verhaal van haar Regeringe, regten en costuymen.

Haar Regenten in politie en justitie syn eerstelyk den Amptman, den Schout, die dat ampt nu mede over 't lant van Cuyk bekleet (1); ook heeft men twe Burgemeesters, den eersten genoemt des Heeren en den anderen, die het Stads Segel bewaart, de Stads Burgemr., ad idem seven Schepens (2), een Secretaris, aght Geswoorens of Vereede Gemeentsluyden, en een Rigterboode, van gelyken een Rentmr. manierende haar inkomsten, die daar van jaarlyks syn reeke. aan de Magistraat doet, item een Quartiermr. (3) regulerende de logeringe vande aanwesende militie; en eyndelyk aan ider der drie poorten een Portier en twe Stadsdienaars, een van welke mede tot nagtwaker of klapperman gebruykt wort (4). Dese vyf laatste moeten den Schout in het apprehenderen en executeren van delinquanten (5) voornamentlyk ten dienst syn, buyten dese syn nog andere beampten als den latynsen Rector, de Schoolmr., den Onderschout of reysenden boode, den Keurmeester vande Hal en den Yker of Pegelaer (6). Den Amptman, Scholtus (7) en Rigterbode werden by den Heer ad vitam aangestelt, soo nu mede de Stads Rentmr. De Magistraat nog qualificeren haaren (8) Quartiermeester, Rector, Schoolmr. Portiers en andere Stads beampten. De Burgemrs. Schepens en Geswoorens werden alle jaar bij den Heer verandert, maar meest gecontinueert (9): maar hoe dit eertyts was, siet de conventie van Hertog Maximiliaan de anno 1481. art. 3. No. 49. item haar Stads Costuymen capl. 2. van den Raad te versetten.

Het bestier van politie en justitie is nu vermengt tusschen Amptman,

man, Scholtus, Burgemren. en Schepenen met seclusie vande Geswoorens of Gemeentsluyden (10), die nu nog maar somtyts toegelaten wort een bootschap tusschen de Magistraat en Gemeente over en weer te brengen, maar dese goede vrinden hadden hun vacatien voor 2. maaltyden int jaar laten afkoopen, siet in fine van haar laatste besongies No. 121. waar by blykt dat sy bevooren met Amptman, Schout en Burgemren. het bestier van politie, en Schepenen separaat van hun dat vande justitie ter hant hadden.

Den Schout is ook Dykgraaf van Mars en Wyth behoorende tot de vryheyt of jurisdictie der stad, componerende met sommige der voornaamste geëerfdens van die polder als Heemraden een formele bank of dykstoel, en profiteren jaarlyks vande stad ider een fles of stoop wyn, siet deels van haar oude ordres en proceduren sub No. 122.

De Kerk en haar inkomsten die nu weynig syn, wert immers voor jegenwoordig door twee Kerkmrs. uyt de Magistraat aangestelt bedient, en die ook haar reeke. aande Magistraat doen.

Het Gasthuys wert geregeert door een Gasthuysmeester onder het toesigt van 4. Provisoren (11) uyt de Magistraat, aan welke hy syn reeke. doet. Het tractement van desen Gasthuysmeester, en wat bevoren daar van gegeven is, de manier van bestiering, de inkomsten, hoe florisant het wel eer was, nu weder hoe en waar door verarmt, is hier myn materie niet.

Het Weeshuys dat agter de Kerk plagt te staan, in 't beleg van 1674. 't samen wech geschoten en nu tot een hof gebruykt, is onder toesigt van twee Weesmrs. uyt de Magistraat; die ook haar reeke. aande Magistraat doen. Dit Weeshuys van wien aangerigt, door wien gedoteert, syn inkomste, wedervaren, regeringe &c: is al mede hujus loci niet.

Men heeft van outs hier in de stad gehad en ook nog de soogenoemde Broederschappen vande L: Vrouwen, St. Anna, Jacob, Elisabeth, Catharina, Barbera, Anthonis, Jan en van het Sacrament, ook de Gildens, welke alle wel eer haar Altaren in de Kerk hadden. Wat en waar toe, item hoe, by wie en wanneer aangestelt syn, soude hier niet te pas komen: alleen

sal het goede aanroere 't geen daar by vinde, namentlyk dat ider van hun syn arme renten heeft, die by seekere gesette tyden onder de behoeftige uytgespint werden, maar niet ordentelyk, want ider haalt wie wil en de onbeschaamste 't meest. Soo dese renten gecombineert en onder hande van trouwe Regenten, schoon Roomschgesinde, gegeven en rigtig uytgedeelt wierden, item dat die met het Gasthuys en Diaconye communicatief waaren, men sonde geen armen die nu al veel syn gebrek behoeven te laten lyden.

Vande Stads regten en costuymen niet soo compleet als wel wenschelyk ook al veel veroudert en onderkomen siet No. 123. en siet No. 124. (12) plagt van Schepens gewysde geen provocatie te vallen (13). Desen allen aangaande hebbe sub No. myn gedagten ten fine van redres geprojecteert of het 't eeniger tyt tot verbetering in consideratie quame (14). Tot Grave soo weynig als int Lant van Cuyk heeft men geen beschreve versterfregt nog men heeft daar ook geen togt dan uyt hoofde van expresse conditien of makinge (15). Mede wil men het regt van beschut of naasting schoon universeel (16), aldaar niet lyden, hoewel nergens op gefondeert, dan men seyt, dat daar van een gewese vonnis sonde syn tyde eenen Burgemr. Daams, die met syn adhaerenten in 't stuk van naasting geintreffeert, het gewysde daar heenen soude hebben weten te buygen; en alsoo daar van niet geprovoceert of wel de saak geaccordeert is, sonde dat quasi in rem judicatam syn verbleven.

De bedienende Advocaten en Procureurs mogten wel bequamer luyden syn, en van de laatste niet meer dan vier en in 't geheel maar twe Notarissen geadmitteert werden, soo sy eerlyke luyden synde nog een stukie broot souden konnen hebben.

Haare Privilegien en 't voordeel dat sy daar uyt plagten te hebben is hier vooren aangewesen, maar vande Brabantse synde de outste heb ik geene gevonden, als dat sommige vande Gelderse hun gelyken vrydom gestaan als sy doen wel eer in Brabant hadden Hoe en waar door die weechgekomen is samen duyster, soo dat selfs de minste copyen of reliqua daar van niet te vinden syn.

Ik

Ik bidde excuse van 't geen door myn onkunde en kleyne capaciteyt in dese prolixe materie soo in tyd, ordre, volkomen behandeling, abuysen, en wat des meer gepexeert soude mogen syn. Vale (:was getekent:)

D. PARINGET.

AANTEKENINGEN.

(1) De Schout krygt drie distincte Commissien, namelyk eene als Schout der Stad Grave, eene als Schout en Dykgrave van het Nederquartier en nog eene als Schout van het Overquartier van den Lande van Cuyk, gelyk sulks te sien is by de volgende drie copyen van de Commissien, waar by de Wel-Ed: Gestr. Heer Gerard Torsinck, thans ter tyd Raad en Rentmeester der Domainen en Geestelyke goederen over de Stad Grave en den Lande van Cuyk, door syn Doorl. Hoogheid den Heere Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. in den jaare 1734. tot de voorsz. Ampten werdt aangestelt.

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, by der gratie Gods Prince van Orange en Nassau, &c. &c. &c. Stadhouder, Capitain en Admirael Generael van Gelderland, en het graafschap Zutphen, Erfstadhouder, en Capitain generaal van Vrieeland, Stadhouder, en Capitain Generaal van Groeningen en Ommelanden, en van het Lantschap Drenthe, mitsgs. Ridder van de Cousseband, allen den geenen die desen sullen zien ofte hooren leesen, SALUT, doen te weeten, vermits de dimissie van Willem Arent de Quay het Schout ampt onser Stad Grave is koomen te vaceren, en het midsdien noodig is, dat daar meede weederom een ander nut en bequaam persoon worde voorsien, soo ist, dat wy mits het goed rapport aan ons gedaan van de getrouwigheyd, naarstigheyd, en bequaamheyd van de persoon van GERARD TORSINCK den selven hebben gestelt, en gecommitteert, stellen, en committeren by desen tot Schout van onse voorsz. Stad Grave hem gevende volkoomen magt, authorityd, ende sonderling bevel het selve officie uyt onsen naame te aanvaarden, wel en getrouwelyk te bedienen, de Vierschare in onsen naame te spannen tot een yders versoek regt, en justitie te administreren, en by de Schepenen te doen administreren in saken te synder kennisse staande, den geenen dient behoord en van nooden weesen sal, alle goede ordre en politie te helpen onderhouden, de Contraventeurs der selver de keuren, en breuken te doen betaelen, soo verre die tot het Schoutampt syn behoorende, Weduwen en Weesen in haare persoonen en goederen trouwelyk voor te staan, onse Hoogheyd, Heerlykhyd praeminentien ende geregtigheeden beneffens den Amptman aldaar te bewaaren, ende daaromme met den selven Amptman goede intelligentie en correspondentie in alle voorvallende saeken te houden, ende voorts generaelyk alles te doen dat een goed, en getrouw Schoutet ingevolge de Instructie daar op alreede gemaakt ofte

als nog te maken, schuldig is, en behoord te doen, totten Eeren, regten, profyten, nutschappen ende Emolumenten daar toe staande, en behoorende, ende gelyk die by syne prædecesseurs in Officio tot hier toe syn genooten, ende geprofiteert geweest, soo nogtans dat hy geene regten, vacatien, nog salarissen 't onsen laste, nog van die van onsen Raede sal moogen prætenderen, weegens 't geene hy voor onsen ofte derselver dienst, uyt hoofde van deeze syne bedieninge sal koomen te doen of te plegen, maer dat hy gehouden sal zyn sulks gratis waar te neemen, en uyt te voeren, ende daar en booven Jaerlyks te betaalen in handen van onsen Rentmr. der domynen over de Stad Grave en Lande van Cuyk, die daar van in syne respective Reekeningen 't onsen profyte sal hebben te verantwoorden alsulken recognitie van dertig Caroli guld: als by die van onsen Raede ende Reeckeninge alreede getaxeert is, ofte als nogh getaxeert soude moogen werden, waar op, ende van hem wel, ende getrouwelyk hier inne te quyten en te draegen hy schuldig, en gehouden is te doen den behoorlyken Eed, mitsgaders dien van suyveringe ter Camere van onsen opgemelde Raede ende Reekeninge, welken Eed gedaan synde, ontbieden, en beveelen wy onsen Amptman Magistraat, ende allen anderen officieren, mitsgaders Ingesetenen onser voorsz. Stad Grave versoekende voorts allen anderen die deeze eenigsints zoude moogen aangaan, dat sy den voornoemde GERARD TORSINCK voor Schout voorsz. houden, en erkennen, ende hem 't selve ampt sonder eenig hinder of belet Rustelyk en vredelyk doen, en laaten Exerceren, Ende dit alles by provisie en 't onsen weederroepen ingevolge de Resolutie van haar Haar HOOG MO: in dato den 4. Maart 1683. die alhier gehouden werd voor geinsereert, gegeven onder onsen naam, en Zeegel in het Keyserlyk Leger tot Heidelbergh den 29. Augus, 1734. *was getekent* W: C: H: F: PRINCE D'ORANGE, *onderstont* Ter ordonnantie van syn Hooghd: *en was getekent* J: D: BACK, *lager stont* Op huyden den 19. October 1734. heeft GERARD TORSINCK, genomineert aande andere syde deeses ter Camere van die van den Raede en Rekeninge van syn Hooghd. den Heere Prince van Orange, en Nassau gedaan den behoorlyken Eed van hem als Schout van de Stad Grave volgens den inhouden deser Commissie aan de andere syde vermeld, wel, ende getrouwelyk te sullen quyten, en te draegen mitsgaders den Eed van suyveringe, *nog lager stond* my præsent, *en geteekend* J: D: BACK *bezyden stond* geregistreert int Regiser der Resolutien van de Magistraat der Stad Grave op den 29. Octob: 1734. Fol. 178. verso, en 179. & verso, *geteeckend*.

D: RAGAY.

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, by der gratie Gods Prince van Orange, en Nassau &c. &c. &c. Stadhouder Capitain en Admiraal Generaal van Gelderland, en het graafschap Zutphen Erfstadhouder en Capitain Generael van Vriesland Stadhouder, en Capitain Generaal van Groeningen en Ommelanden en van het Landschap Drenthe, mitsgaders Ridder van de Ordre van de Couseband, allen den geenen die deesen zullen sien, of te hooren leesen, SALUT, doen te weeten, vermits de Dimissie van Willem Arend

de

de Quay het Schout, en Dykgraafs ampten van het needer quartier s'Lands van Cuyk syn koomen te vaceren, en mitsdien nodig is, dat een ander nut, en bequaam persoon daer meede worde voorsien, soo ist, dat wy, mits het goed rapport aan ons gedaan van de getrouwigheyd neerstigheyd en bequaamheyd van de persoon van GERARD TORSINCK, den selven hebben gesteld, en gecommitteerd, stellen, en committeeren by desen tot Schout en Dyk-Graaf van het voorschreve needer quartier van onsen Lande en Baronnie van Cuyk, hem gevende volkoomen magt, authorityt, en sonderling bevel, deselven ampten uyt onsen naame te aanvaarden, wel en getrouwelyk te bedienen, alle onse Regten, Hoogheeden, en præminentien aldaar getrouwelyk te bewaaren en voor te staan, tot een yders versoeck in saken 't synder kennisse behoorende, 't allen tyden Regt, en justitie te doen administreren, de voorvallende boeten, breucken, en Amenden te innen en te ontfangen, de vierschaare ten behoorlyken tyden te spannen, de Scheepenen tot het vonnissen te maanen, en derselver vonnissen ter behoorlyker Executie te stellen, of te doen stellen, de dycken, sluysen, bruggen, dammen, binne en buyte weegen sluysvlieten, en waeteringen, met de nodelyke werken der dykage het voorsz. nederquartier aangaende alomme wel, en getrouwelyk gade te slaan, de selve met de Heemraeden ten behooren tyde te begaen en te beschouwen, en de dykschooten daar toe van nooden zynde, promptelyk te doen opbrengen by den geenen die 't behoord agtervolgende de oude Costuimen, en ordonnantien daar van synde, of nog te maaken, ende voorts generalyk alles te doen dat een goed, en getrouw Schoutet, en dykgraef schuldig is, ende behoord te doen, totten Eeren, Regten, profyten, nutschappen, en Emolumenten daer toe staande, en behoorende, ende gelyk die by syne prædecesseurs in Officio tot hier toe syn genooten, ende geproffiteert geweest, soo nogtans, dat hy geene Regten vacatien nog salarissen 't onsen laste nog van die van onsen Raede sal mogen prætenderen weegens het geene hy voor onsen, ofte derselver dienst uyt hoofde van deeze zyne bedieninghe sal koomen te doen of te pleegen, maar dat hy gehouden zal syn sulks gratis waar te nemen en uyt te voeren, en daar en booven Jaarlyks te betalen in handen van onsen Rentmr. der domeynen van de Stad Grave, en Lande van Cuyk die daer van in syne respective Reeckeningen 't onsen profyte sal hebben te verandwoorden alsulcken Recognitie van vyf en twintigh Caroly gls: als by die van onsen Raede en Reeckeninge alreede getaxeerd is ofte als nog getaxeerd soude moogen worden; waar op ende van hem wel, en getrouwelyk hier inne te quyten en te dragen hy schuldigh, en gehouden is te doen den behoorlyken Eed ter kamere van onsen opgemelde Raede, en Reeckeninge mitsgaders die van suyveringe, welken Eed gedaan synde, ontbieden, en bevelen wy onsen Amptman Magistraten, Officieren en ondersaten der Stad Grave, en Lande van Cuyk versoeckende voorts allen anderen die deese eenigsints soude moogen aangaan, dat sy den voornoemden GERARD TORSINCK voor schout en dykgraaf voorsz. houden en erkennen, en hem deselve Ampten sonder eenig hinder off belet Rustelyk en vreedelyk doen en laaten exerceren, En dit alles by provisie en 't onsen weederroepens, ingevolge de Resolutie van haar Hoog Mogende in dato den 4. Maart 1683. die alhier gehouden

den word voor geinsereerd. gegeven onder onsen naam en Zeegel in het Keyserlyk Leeger tot Heidelbergh den 29. Augusti 1734. *was geteeckent* W: C: H: F: PRINCE D'ORANGE, *onderstond* Ter ordonnantie van syn Hoogheyd *en was geteeckend* J: D: BACK, *laeger stond* op huyden den 19 Octob: 1734. heeft GERARD TORSINCK genomineerd aan de andere zyde deses ter Camere van die vanden Rade en Reekeninge van syn Hooghd: den Heere Prince van Orange en Nassau gedaan den behoorlyken Eed, van hem als Schout en Dykgraaf van 't neederquartier s'Lands van Cuyk volgens den inhoude deeser Commissie aen de andere zyde vermeld, wel en getrouwelyk te sullen quyten, en draegen, mitsgaders den Eed van suyveringe. *nog laeger stond*, My præsent, *en geteeckendt*, J: D: BACK, *benyden stond* geregistreert int Register der Resolutien van de Magistraet der Stad Grave op den 29, Octob: 1734. Fol, 181. en 182. *geteeckend.*

D: RAGAY.

WY WILLEM CAREL HENDRIK FRISO, by der Gratie Gods Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. Stadhouder Capitain, en Admirael Generael van Gelderland, en van het Graafschap Zutphen, Erfstadhouder en Capitain Generaal van Vriesland, Stadhouder en Capitain Generaal van Groeningen, en de Ommelanden, en van het Lantschap Drenthe, mitsgaders Ridder vande Ordre van de Cousseband, allen den genen die deezen sullen sien ofte hooren leesen, SALUT, doen te weeten, vermits de dimissie van Willem Arend de Quay het Schoutampt van 't overquartier onses Lands van Cuyk is komen te Vaceren, en het mitsdien noodigh is, dat daar meede weederom een ander nut en bequaam persoon werde voorsien, soo is 't dat wy mits het goed rapport aan ons gedaan van de getrouwigheyd neerstigheyd ende bequaamhyd van de persoon van GERARD TORSINCK den selven hebben gestelt en gecommitteerd, stellen ende committeren by deesen, tot Schout van onsen voorsz. over ampte s'Lands van Cuyk, hem geevende volkomen magt, authorityt, en sonderling bevel, het selve ampt uyt onsen naame te aanvaarden, wel, en getrouwelyk te bedienen, alle onse Regten, Hoogheeden, en præeminentien aldaar getrouwelyk te bewaren, en voor te staan, tot eenyders versoek in saaken t'synder kennisse behoorende, 't allen tyden Regt, en justitie te doen administreeren, de voorvallende boeten breucken en Amenden in te vorderen, en te ontfangen, de vierschaare ten behoorlyken tyden te spannen, de Scheepenen tot het vonnissen te maanen, en derselver vonnissen ter behoorlycker Executie te stellen, of te doen stellen, ende voorts generalyk alles te doen, dat een goed, ende getrouw Schoutet schuldig is ende behoord te doen totten Eeren, Regten, profyten, nutschappen, en Emolumenten daar toe staande, en behoorende, en gelyk die by syne prædecesseurs in Officio tot hier toe syn genooten en geprofiteerd geweest, soo nogtans dat hy geene Regten vacatien nog salarissen 't onsen Lasten nog van die van onsen Raade sal moogen prætendeeren, weegens het geene hy voor onsen ofte derselver dienst uyt hoofde van deeze syne bedieninge sal koomen te doen ofte te pleegen, maar dat hy gehouden sal syn sulks gratis waar te nee-

neemen en uyt te voeren, en daar en booven Jaarlyks te betalen in handen van onsen Rentmr. der Domynen van de Stad Grave, en Lande van Cuyk, die daar van in syne respective Reekeninge 't onsen profyte sal hebben te verantwoorden, alsulken recognitie van vyf en twintig Caroly guldens, als by die van onsen Raede, en Reeckening alreede getaxeerd is, ofte als nogh getaxeerd soude moogen worden waar op, ende van hem wel en getrouwelyk hier inne te quyten en te dragen hy schuldigh, en gehouden is te doen den behoorlyken Eed, mitsgaders die van suyveringe ter Camere van onsen opgemelden Rade, en Rekeningen, welken Eed gedaan zynde, ontbieden en beveelen wy onsen Amptman, Magistraten, Officieren, en Ondersaten der Stad Grave en Lande van Cuyk versoeckende voorts allen anderen, die deezen eenigsints soude moogen aangaan, dat sy den voornoemde GERARD TORSINCK voor Schout voorsz. houden, en erkennen, en hem het selve ampt sonder eenig hinder off belet rustelyk en vreedelyk doen en laaten Exerceeren, En dit alles by provisie, en t'onsen weederroepens; ingevolge de Resolutie van haar Hoog Mo: in dato den 4en. Maart 1683. die alhier gehouden word voor geinsereert, gegeven onder onsen naam en Zeegel in het Keyserl: Leeger tot Heidelbergh den 29sten Augusti 1734. *was geteekent* W: C: H: F: PRINCE D'ORANGE, *onderstont* Ter ordonnantie van syne Hoogheyd, *en geteeckendt* J: D: BACK *Laegerstondt* Op huyden den 19. October 1734. heeft GERARD TORSINCK genomineerd aan de andere zyde deeses, ter Camere van die vande Rade en Reekeninge van syn Hoogheyd den Heere Prince van Orange en Nassau, gedaan den behoorlyken Eed, van hem als Schout van het overquartier s'Lands van Cuyk, volgens den inhoude deeser Commissie aan de andere syde vermeld, wel en getrouwelyk te sullen quyten en dragen, mitsgaders den Eed van suyveringe. *nog laegerstont* My præsent, *en geteeckend* J: D. BACK, *besyden stond* geregistreert int Register der Resolutien vande Magistraet der Stad Grave op den 29. October 1734. Fol. 180. & verso, en 181. *geteeckend.*

D: RAGAY.

(a) Voeg hier by een Syndicus. Schoongenomen de Auteur, Janiçon, de Schryver der Tegenwoordige Staat, nochte imant anders daar van eenige mentie maken, soo blykt egter uyt de bygaande Commissie dat ter binnen de Grave een Stads Syndicus is.

Wy Amptman, Schoutus, Borgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad Grave, doen te weten, Alzoo mits het overlyden van den Heer en Mr. Anthoni van der Gronde in leven Syndicus dezer stad, de voorsz. plaats is komen te vaceren, en nodig is dat wederom een ander bequaam persoon in des zelfs plaetse werde gesurrogeert om dezes Stads affairens en wat daar omtrent te doen is te adsisteren en waar te nemen, en versekert zynde van de bequaamheyd en getrouwigheid van den Hr. en Mr Anthoni Gerrit Hoppenbrouwer, hebben wy na deliberatie goet gevonden en verstaan, den voorn: Advocaat Hoppenbrouwer voor deses Stads Syndicus aan te nemen en

en den selven te authoriseren, om in alle voorvallende gelegendheid dese Stad en dessels affairens met raad en daat te adsisteren, op een tractement van veertig guldens Jaarlyks, en dat met geen guarnisoen of andere lasten, als byten, waken, en botten sal belast worden, en dat daar tegens geen declaratien off rekeningen van voorvallende zaken alhier binnen deze stad nopende syne vacatien van besoignes tot laste van deze stad zal vermogen te maken, uitgesondert zyne vacatien in cas van commissie buyten deze stad, daar omtrent hy zal mogen declareren als de Heren van de Magistraat, mits dat den voornoemden Advocaat Hoppenbrouwer sal gehouden wezen te doen den eed van getrouwigheid en stilswygendheid. Aldus gegeven onder deses Stads secreet segel, en signature van deses stads Secretaris tot Grave den dartienden February seventien honderd agt en veertig (:onderstond:)

Ter ordonnantie van de selve (:en was getekent:)

D: Ragay.

en gesegeld met Stads secreet zegel in roden wassche.

op den omslag stondt.

Op den 20. Febr: 1748. Heeft de Heer Adv: Hoppenbrouwer op deze commissie den eed van getrouwigheid en secretesse afgeleid (:lager stond:)

My present (:en was get:)

D: Ragay.

Syndicus, defensor, qui ab aliquo collegio, municipio, universitate, vel civitate ad causam ipsius agendam delectus est. . . . . Certe merentur laudem civitates, quæ habent à Consiliis Jurisperitos, vulgo Syndicos vocant, quorum studio præcipue utuntur in postulationibus, libellis, edictis, decretis, epistolis, & cognitionibus causaurum graviorum. vid. *Calvini lexic. jurid. pag.* 890. *verb. Syndicus*.

Furetiere *diction. univ. m. tom. III*. Syndic, Officier qui est chargè des affaires d'une ville, d'unē Communautè.

(3) In de voorsz. resolutie van Haar Ho: Mo: de dato den 27. July 1742. wordt het volgende gevonden: Waer by de Magistraet nog sal konnen profiteren de somma van twee honderd negen gulden jaerlyks na doode van den jegenwoordigen Stads quartiermeester Verhorst, welk ampt als dan sal konnen worden gemortificeert, en dat Tractement gegeven worden aen die geen, die wegens de voorsz. magistraet sal gechargeert zyn met het opsigt over het onderhoud der gem: fournitures en services. ziet boven pag. 407. *en* 408.

(4) Ende den anderen als omroeper.

(5) By den 9. art. vande Instructie voor den Amptman wordt gesegt: Dat de Amptman alle delinquanten sal doen vervolgen, en daar het de saeke vereyscht,

eyscht, doen apprehenderen, ende voorts te regte te stellen voor de vierschare der Stad Grave en Lande van Cuyk, ende dat alle criminele vonnissen als van ouds door den Amptman of door desselfs Stadhouder ter executie sullen worden gebraght. ziet verder de instructie voor de Schout *art.* 14. 15. *en* 16. *voor bladz.* 359.

(6) Den 28. December 1723. is dit volgende Reglement en Ordonnantie beraamt by den Hoogh: Ed: Heer Amptman neffens en met de Ed: Achtb: Heeren Scholtus, Borgemeesteren, Schepenen en Raad der Stad Grave voor den Eykmeester vande biertonnen der selver Stad.

I.

Eerstelyk dat voor een heele Bier-Ton van drie tot drie Jaeren, sal werden betaalt drie stuyvers, van een halve Ton twee stuyvers, en voor een vierendeel Ton anderhalve stuyver.

II.

Dat geen Brouwer off Tapper eenigh Vat 't zy groot ofte Cleyn in sijne Kelders, off elders sal mogen gebruyken sonder behoorlijk Merk, Jaar, en Datum, op pæne van tien Guldens voor yder stuk; en soo 't mogt koomen te gebeuren, dat eenighe nieuwe off oude Biervaeten gemaakt ofte vermaakt worden naa den ordinairen Eyk van dat Jaar, sy gehouden sullen zyn sulke Vaaten ten Huyse van den Eykmeester te brengen, om alsdan getekent te werden op pæne van ses gulden yder stuk.

III.

Dat alle Brouwers off Tappers sullen gehouden zyn haere Kelders off Plaetsen daar het Bier legt te openen, ende de Vaeten te Toonen soo dikwils als den Eykmeester sal oordeelen noodigh te zyn op pæne van twintigh guldens.

IIII.

Soo eenige Biervaaten Brouwers toebehoorende 't zy groot off kleyn sonder des Eykm^rs Merk te kleyn bevonden sullen worden, sal den eygenaar van die Biervaaten verbeuren een boete van twintigh guldens.

V.

Dat de Brouwers offte Tappers gehouden sullen sijn op soodaanige tyden en uuren haare ledige Biervaaten te doen brengen ter Woonplaetse van den Eykmeester, als den selve in sijne billetten heeft doen bekent maaken op pæne van te verbeuren tien guldens.

V I.

Dat alle de Biervaaten van Brouwers off Tappers, soo van den voorigen Eykmr mogten sijn geeykt, ofte ongeeykt, van den jegenswoordigen Eykmr offte Pegelaer op nieuw binnen de tyd van ses Maanden van 't jaar seventien hondert vier en twintigh, en soo vervolgens binnen de eerste ses Maanden van yder derde jaar, sullen moeten werden gepegelt, en met het Wapen van dese Stad en Datum van 't Jaar gebrand, op pœne van ses guldens van yder Biervat, dat naa die tyd sal bevonden worden met Bier te zyn gevult, ofte in hare Brouweryen, Kelders off andere Plaetsen haar toecoomende te leggen.

V I I.

Alle de voorz: boeten en breuken, waar van een derde geappliceert sal werden ten profijte van den Officier, een derde ten profijte van den Eykmeester, ende een derde part ten profijte van den aanbrenger, sullen aenstonts aen den Eykmeester moeten werden betaalt, sonder in oppositie off in rechte te sullen aangenoomen werden, ten zy de voornoemde boetens alvoorens sullen sijn genamptiseert,

Aldus gedaen en gearresteert op den Raadhuyse tot Grave by myne Heeren Amptman, Scholtus, Borgermeesters, Scheepenen en Raed der voornoemde Stad op den 28. December 1723.

Ter Ordonnantie vande deselve

Was Geteekent.

D: RAGAY Sectrs.

Dese bovenstaande Ordonnatie is by my ondergeschreve Rigterbode deser Stad Grave op den 6. February 1724. van de Puye van den Raed-Huyse behoorlyk gepubliceert en geaffigeert. *Quod attestor, was onderteekent. Q. Rovers.*

(7) De auteur heeft vergeten den Secretaris, als mede een Officiant by den Heer ad vitam aangestelt, te noemen.

(8) Syndicus. Ziet voor desselfs Commissie. bl. 423.

(9) Dit blykt genoegsaam uyt de Lyste of Naamregister der Heeren Gouverneurs, Amptmannen, Rentmeesters der Domeynen, Schouten, Borgemeesters, Scheepenen, Geswoorens, Predikanten, Secretarissen en Rentmeesters der Stadt Grave, gedrukt 's Hertogenbossche 1726.

(10) Het schynt echter dat de Heeren vande Magistraat de Geswoorens in sommige gevallen nog al gekent hebben, als te sien by het contract tusschen de Magistraat der Stad Grave, en den Hoogh Ed: Heer Johan vander Moelen

de

de dato den 20. October 1657. werdende daarin gesegt: Syn de voorsz. Heeren vander Moelen ende de Magistraat der voorsz. Stadt, *met kennisse vande Geswoorens uyt de naemen vande gemeente*, geaccordeert in voegen als volgt. Ziet voor pag. 387. n. 7. Ende by het document onder No. 95. hier agter gevoegt, alwaar gevonden wordt dit appoinctement op de requeste by Dekenen van het Kramersgilde aanden Hoogh Ed: Heer Amptman mitsgaders de E. E. Agtb: Heeren die van de Magistraat der Stad Grave gepresenteert: De Hoog Ed: Heer Amptman en Magistraat der Stad Grave hebben goetgevonden, dat dese requeste sal worden gestelt in handen vande *Gesworre Raatsvrinden*, om binnen den tyd van agt dagen nae insinuatie hier op te dienen van schriftelyk præadvys. Hier na volgt het præadvys, ende de resolutie de dato den 18. December 1691.

(11) Tegenwoordig syn niet meer dan drie Provisoren.

(12) Dit is het soogenaamde Redres vanden auteur op sommige vervallen costuymen. Ziet voor bladz. 371. n. 8.

(13) Vermoedelyk sal den auteur hier int oog hebben den II. art. vant 2. cap, Text. 3. Van pantweeringe te doen als dag en regt te begeren, tegen Schepenbrieven of boven vonnis te spreken, dicterende: Item soo wat vonnis de Schepenen tot Grave eendragtelyk of met de meestendeel wysen voor regt nae haar beste vyf sinnen, dat sal niemant wederspreken. Ziet onder de documenten No. 123. Dog hoedanig ook desen art: in die tyt verstaan mogt wesen, soo blykt echter, dat al voor twee euwen van vonnissen van Schepenen tot Grave aan de Cuykse Kamer wierdt geappelleert, tot dat Keyser Carel by de confirmatie der privilegien int jaar 1550. aan die vande Grave heeft verleent, dat men haare vonnisse niet sal mogen appelleren, maar alleen reformeren aanden Raad van Brabant. Ziet voor pag. 9. in fin.

(14) Vid. sup. pag. 371. in not. n. 8.

(15) In de Costuymen der Stad Grave vindt men nogtans een tytel, of text van Erffenisse en voirdeel te beuren, volgens welkers laesten artytel de togt aldaar geen plaats heeft. Ziet No. 123. contrarie aan het Land van Cuyk, alwaar conform den 11. art: vande Lantkaart een erftochte is. Ziet No. 73. Aan het Reglement van Graaf Floris van Buren, onder de documenten te vinden sub No 66. schynt de auteur geheel en al niet meer te denken.

(16) De naasting heeft in 't Land van Cuyk in sommige opsigten plaats. Ziet de voorsz: Landkaart *art*. 13. Verders schryft Reinkingk *de retractu consanguinitatis. pag*. 18. *quæst*. 1. *n*. 39. Statuta & consuetudines locorum in materia retractus inspici debent, indeque retractus proximitatis non legalis, sed municipalis & consuetudinarius dicitur. *pag*. 113. *quæst*. 2. *n*. 510. Retractus contra omnes juris regulas, quae ratam Domini volentis transferre rem suam in alium voluntatem habent, ex æquitate quadam propter affectionem, quam quis erga rem majorum suorum vel proximiorum habet, inductus est, eo tendens ut bona in familia conserventur. Ziet ook Eeuwig Edict vande Ertzhertogen *van den* 12. *July* 1611. *art*. 37. en Anselmo *ad hunc art. pag. m*. 210. §. 27: Jus Retractus non procedit ex consuetudine Mechiliniensi, aut ex Flandriâ, sed ex Jure Divino, Romano, & generali jure Brabantiæ, quod

cum superius, & anterius sit, non potest Interpretationem, seu declarationem sumere ex prædictis Juribus postea introductis.

Ik soude my in dese aantekeningen wel wat breder omtrent de Rechten hebben uytgelaten, maar, dewyl de Hr. en Mr. David Ragay Secretaris der Stad Grave my al voor eenigen tyd hadt geadverteert, dat syn Wel Ed: de Costuymen der gem: Stad Grave onder handen genomen hadde en bereyts daar soo verre mede geavanceert was, dat twee derde parten afgewerkt waren, in welk werk geen een artikel is, of was met een Privilegie, of met een decreet, of met een vonnis, dikwils met 2. of 3. korte vonnissen geconfirmeert, anders met Rechts passages, of Philologische remarques, hebbe ik dien Heer in syn pryselyk voornemen niet in het minste willen benadelen of eenige reden tot klagten geven.

BYVOEGSELS EN VERBETERINGEN.

Pag. 3. *na reg.* 20.) In de Hollandsche Historische Courant van Donderdag den 13. January 1752. No. 6. vindt men:

Vervolg der plechtige LYKSTAATZIE, *van den Prins* WILLEM DEN TWEEDEN.

XXIX.

„ Twee Heeren, geleidende 't Paard met de wapenen van GRAVE en „ *den Lande van* CUYCK, zynde een gehalveert schild, voerende in de eene „ helft 3. goude streepen of balken, bezet met 7. rode Vogels, op een zil- „ ver veld, en in de andere helft 3. blaauwe streepen of balken, beset met „ 7. zilvere Vogels en een zilver Kasteeltje op een zilver veld.

Pag. 4. *reg.* 14. *achter Heerlykheden.*) Sichterman in dissertatione de pœnis militaribus Romanorum, schynt in de opdragt insgelyks twee onderscheide Heerlykheden te maken van de Stad *Grave* en den Lande van *Cuyk*, zynde de zelve opdragt van dezen inhoud: Serenissimo Celsissimoque Principi JOHANNI GUILIELMO FRISONI per Dei gratiam Arausionensi Nassavioque Principi, Catimelibocorum, Viandæ, Dietziæ, Lingæ, Spiegelbergæ ac Leerdami Comiti, Marchioni Veræ & Vlissingæ &c. &c. Domino & Baroni Bredæ, Bielstenii, Liesveldiæ, *Grava*, Yselstenii, Steenbergæ, Zevenbergæ, *dioceseos Cukiana*, Diestæ, Grimbergæ, Heristalli, Cranendonki, Varnestoni, Arlæi, Noseroci, S. Viti, Dasborgi, Polani, Wilhelmostadii, Nirvartii, S. Martinodici, Montis-Geertrudis, Castelloreuardi, superioris & inferioris Swaluæ, Burgravio Antwerpiæ & Besanconii, Frisiorum Reipublicæ Domi Militiæque Præfecto hereditario, Groningæ ac agrorum circumjacentium Gubernatori, armorum Duci supremo, Exercituum septem Foederatarum Civitatum Ductori &c. &c. &c.

Op de zelfde pag. achter reg. 16.) Gargon, *Walcherſche Arkadia* I. *deel. bladz.* 42. *in not. n.* 3. De *Graave* of *Graaf* is de Hoof-Stad van 't Land van *Kuik*, niet groot, maar althans zeer sterk, gelegen aan de *Maas*, hebbende boven zich 't Land van *Kessel*, en beneden 't Land van *Ravestein*: tusschen de *Grave* en *Volkel*, een Dorp by den *Peel*, legt het Dorp Zeeland. Zoud die naam van de *Zee*, of overstrooming van de *Maas* zyn?

Pag. 10. *achter reg.* 11.) Ziet Tegenw. Staet der Vereen. Nederl. *IX. deel. Beschr. van Zeeland bladz.* 79. alwaar men het volgende vindt: Den Burggraave en Leenmannen van Zeeland, als Pares Curiæ, hadden in vroeger tyden de Hooge Vierschaar van alle Hals-en lyfstraf baare zaaken over het gansche Graaflyke Regtsgebied, zelfs binnen de Steden. Ziet ook onder de documenten behoorende tot het Memoriaal. No. 106. *pag.* 832. *vers. Alle delicten die capitaal syn.*

Pag. 18. *reg.* 28. *Staat*, blyk, *lees*, blykt.

Pag. 21. reg. 20. staat, willen, *lees*, wil.

Pag. 22. achter reg. 14.) Slichtenhorst *Geld. Geschied. X. boek. pag. 277. op 't jaar 1477.* Sy schickte mede aen den Koningh van Vrankryk *Lodewyk* den twaelfden, haer verwant den wel-gebooren en gestrengen *Eduard van Gulich* Kerspel-vooghd van Belle en Heer te Haeps.

Pag. 34. reg. 2. van onderen staat, te des te beeter prævenieren, *lees*, des te beter te prævenieren.

Pag. 35. laatste reg. staat, den den Heer, *lees*, den Heer.

Pag. 38. reg. 8. naar authorem.) Vad. Hist. *VI. deel. bladz.* 469. bezluit hy, zig by *Mowyk* of *Mook* neer te slaan.

Pag. 39. na reg. 24.) Toen de Pastor Ruysch tot Neerloon was overleden, is different ontstaan tusschen den Bisschop van Ruremonde en den Vicarius van 's Hertogenbosch, sustinerende een ider dier Heeren, dat opgemelde dorp Neerloon omtrent het geven vande sendinge onder zyn Bisdom behoort. Foppens *Historia Episc. Sylvaduc. pag.* 329. stelt het selve sub Decanatu Ossensi, en gevolglyk onder het Bisdom van 's Hertogenbosch, hoewel alleen onder de naam van *Loon*; Hier tegens rekent Knippenberg *Histor. Eccles. Duc. Gelr. pag.* 177. beyde *Neerloon* en *Overloon* sub Decanatu Cuyckensi, en alsulks onder het Bisdom van Ruremonde. Of dit different by de Geestelyke Overheid ten definitive is afgedaan en wat daar omtrent verstaan zy, is my niet gebleken.

Pag. 46. reg. 19. staat, ligé, *lees*, lige.

Op de zelfde pag. reg. 20. 't laatste woord staat, Comte, *lees*, Comté.

Pag. 47. achter reg. 6.) Vaderl. Historie *II. Deel. VI. boek bladz.* 167. *op 't Jaar* 1058. Doch in zyne plaats, schynt hy zynen Broeder, Wichard, Voogd van Gelder, bewoogen te hebben, om zig, ten zynen behoeve, in deezen twist te mengen. De benden van deezen, vereenigd met die van *Anno*, Aartsbisschop van Keulen, *Theoduin*, Bisschop van *Luik*, *Lambert den II.*, Graave van Leuven, *Herman*, Graave of Heere van Kuik en Egbert, Markgraave van Brandenburg, verscheenen by tyds in Holland.

Van Hemert *korte levensbeschryving der Hollandsche Graven bladz.* 66. Want, behalven de Bisschoppen van Keulen en Luik, hadden zig Hendrik, of Lambert, Graaf van Leuven, Wichard, Voogd van Gelderland, Herman, Graaf van Kuik, ja zelfs Egbert, Markgraaf van Stavoren, een van Floris naaste Bloedverwanten, in dezen oorlog begeven. *Et in not. n.* 2. Van LOON noemt hem in zyne aloude Hollandsche Historie *Lambert*, en in zyne aantekeningen op K. KOLYN, uitdruklyk, *Lambert* den IIden. HARÆUS integendeel, Hendrik; bewerende dat de Hollandsche Jaarboeken feilen: dewyl *Lambert* bereids vier jaaren voor dezen slag by Doornik gesneuveld was.

Op de zelfde pag. reg. 27. achter van Meye.) Van Hemert *bladz.* 62. Volgens de byzondere aantekening van den KLERK uit de LAGE LANDEN, wierdt deze grote Zuil van den Staat door den Grave van Kuik neergeveld; en strekte dus ten spiegel van de onstandvastigheid der ondermaansche dingen.

Op de zelfde pag. laatste reg. achter 1048.) Van Hemert *bladz.* 64. Graaf Di-

Diderik wierd op ene beklaaglyke wyze met ene vergiftigde pyl, in het midden van zyne overwinningen op den 13. of 14. van Loumaand des Jaars 1048. of 49. van het lieve levensligt berooft.

Pag. 52. *achter reg.* 7.) Van Hemert *bladz.* 71. En dat, niet tegenstaande dit droevig Nootlot, de Graaf van Kuik met zyne gansche magt door de ontkome Dordtenaars verslagen wierdt.

Pag. 58. *voor num.* 5.) Vaderl. Histor. *II. Deel. VII. boek. bladz.* 224. *Arnoud*, Heer van Rechem in 't Land van der Mark, overleeden zynde, liet zyne goederen eene eenige Dogter na, *Helwig* of Hadewig genaamd. Zy stondt onder de Voogdye van haaren Oom *Herman*, Heere van Arendsberg. De Leenmannen des overleeden Heeren van Rechem, zo 't schynt 't onvrede over deeze Voogdye, zagen uit naar een' bekwaamen Egtgenoot voor haare Vrouwe: en 't oog hebbende laaten vallen op Graave Floris, vonden zy hem gereed, om Hadewig ten Huwelyk te verzoeken, mids dat zy beloofden, hem, als hunnen Wettigen Heere, te zullen huldigen; gelyk zy deeden. De Keizer, die zynen Neef gaarne grooter zag, gaf gereedelyk zyne stem tot dit Huwelyk. Niemant was 'er meer tegen dan Heer Herman, die zig, noch door Floris, noch door de Leenmannen beweegen liet, om zyne toestemming tot het Huwelyk zyner Nigte te geeven. Graaf Floris, steunende op de gunst der Leenmannen van Rechem, en vooral op de bloetverwantschap des Keizers, poogde zig toen, door de wapenen, in 't besit van de Heerlykheid Rechem en van Hadewig te stellen. De landen des Heeren van Arendsberg werden zeer door hem beschadigd: ook die van deszelfs Broeder, Godefrid, Heere van Kuik, die 't met Heere Herman hieldt. Zelfs leedt het Stigt van Utrecht last; 't welk thans onder bewind stondt van Bisschop *Andries van Kuik*, Broeder of Neef van Heere Godefrid. Floris bediende zig van de Stad Utrecht, als van eene Wapenplaats, werwaards hy, van eenen uittogt te rug keerende, geduuriglyk de wyk nam. En schoon de Bisschop zeer op hem gebeeten was, stondt hy zo wel by de Burgerye, dat deeze hem den toegang tot de Stad, ten allen tyde, open hieldt. Omtrent deezen tyd, werdt het Slot te *Loenonde*, in welk de Utrechtsche Bisschop bezetting hadt, bemagtigd en aan koolen gelegd. Eerlang dwong Graaf Floris den Bisschop, de Stad te ruimen, in welke hy, sedert, zyn gewoon verblyf hieldt. De Heeren van Arendsberg en van Kuik, geenen kans ziende, om Graaf Floris met geweld te overmeesteren, namen hunne toevlugt tot de list: overvielen hem, onverhoeds, terwyl hy, van weinige verzeld, op de Jagt uitreedt, beroofden hem, dien, door 't struikelen zyns Paards, het ontvlugten belet werdt, ongelukkiglyk van 't leeven. De plaats, daar dit voorviel, heet *Abtstede*, gelegen tusschen de Tolsteeg-en Witte Vrouwen-Poort, te Utrecht. Keizer Lotharius kreeg zo dra geene kennis van het ongeval, zynen Neeve Floris overgekomen, of hy deedt de Heeren van Arendsberg en van Kuik in den Ryksban, en verklaarde hen van het Regt op hunne Heerlykheden vervallen. Graaf Dirk leende de hand tot het verdryven der twee Heeren, die zig, eerst na de dood van Keizer Lotharius, welke, in 't jaar 1137. voorviel, wederom met hem verzoenden, onder beding, dat zy hunne Landen, voortaan, van hem ter leen zouden houden.

Hhh 2 Van

Van Hemert *korte levensbeschryving der Holl. Graven bladz*. 112.) Floris naderhand de schone Hedwig, of Hadewy, gebore uit Alida en Arnoud, Grave van Renkom, en Nigt van den Bisschop Andreas, ten huwlyk verzogt hebbende, en in zyn voornemen te leur gestelt, ontzag nog dood nog hel, om dien Kerkvoogd zo grote smaatheid op het allergevoeligste te vergelden, Maar helaas! kort daar na, wierdt die gedugte jongeling, naar de jagt gaande door de Broeders Godefried van Arensberg, en Herman van Kuik, op aandrang van de verbitterde Geestelykheid, schandelyk vermoort. Hoewel Diderik door gene inwendige droefheid over het verlies van zynen heerszugtigen broeder gekwelt wierdt: zo toonde hy egter uiterlyk, dat men zyne hoogheid geschonden had, om zo snode schendaad ongewroken te laten. Invoege hy den Bisschop, en de Graven, wier goederen de Keizer bereids aangeslagen had, gevangen hield: en de laatste niet wilde herstellen, als op voorwaarden, dat het Graafschap Kuik, met alle de onderhorige Salische landen van hem te leen zouden gehouden worden. Van den Bisschop vind men niets anders aangetekent, behalve dat hy met Diderik, even na den Dood van Lotharis, verzoent, en in zyn vorig gezag herstelt is.

Ende in de aenteken: op het woord RENKOM *num*. 3. Rekom of Redichem was oudtyds een beroemd Graafschap, tusschen Wageningen en Arnhem gelegen, welkers Heeren afkomstig waren uit het Huis van Saxen. SLIGTENHORST *Toneel des Lands van Gelder*. Iste Boek.

Slichtenhorst *Geldersse Geschiedenissen VI. boek. pag*. 75. *in not*. Andere leezen t'onrecht *Rechen* ofte *Rochen*. De Heerlykheyd van Reeken light waerschynlyken in 't land van den Berge ofte Mark. Reeden van wetenschap, dat ick bevind Geeraert, zoon van Adolf den vierden Grave van der Mark, eer hy 31. Bisschop wierd van Munster, geweest te zyn Vryheer van Reeken.

Pag. 62. *n*. 7. *in fin. Cevelum*.) In de naauwkeurige kaart van het oude Nederland, te vinden in het I. deel. vande Vaderl. Hist. bladz. 2. staat: *Cevelum* nu *Gennep*.

Pag. 70. *na reg*. 26.) Van Hemert *bladz*. 131. Alleen meldende dat de Hollandsche Landsheer het van zyn belang oordeelde, vrede met die van Utregt te maken, om des te gemaklyker zynen Bondgenoot, den Graaf van Gelder, door den Hertog van Braband gevangen, by te springen: derhalven in aller yl naar 's Hertogenbosch rukkende, namze den 6. van Herfstmaand 1198. stormenderhand in: en kreeg Willem van Parwys, met Graaf Hendrik van Kuik, 's Hertogs broederen gevangen.

En *in not. n*. 4. Dit getuigt VOSSIUS. In tegendeel leze ik by BOR in zyne beschryvinge van 's Hertogenbosch, dat Otto van Gelder die Stad mede heeft helpen innemen.

Pag. 81. *reg*. 17. *naar Comté*) Dit Graafschap van Hoochstraten is naderhand tot een Hertogendom verheven, synde de Hertog in die qualiteit, den 9. September 1742. tot Anholt, deszelfs Ordinaire Residentie, ingehaalt.

Pag. 82. *reg*. 9. *van onderen staat*, collateralis, *leez*, conthoralis,

Pag. 86. *na reg*. 10.) Ik oordeel niet ondienstig, het geen my in de Vaderlandsche Historie omtrent dezen Heer Jan van Cuyk is voorgekomen, alhier plaats te geven.

De

De ongenoemde Schryver der zelve zegt *III. Deel. IX. boek. bladz.* 59. In plaats van Floris tegen Guy te helpen, zondt Eduard Jan, Heer van Kuik, die zig, kort te vooren, om twee duizend ponden 's Jaars, ten zynen dienst verbonden hadt, herwaards, om den twist in der minne by te leggen, 't welk van geen gevolg was.

Bladz. 66. en 67. Jan, Heer van Kuik, wordt onder de eersten genoemd, die zig gebruiken lieten, om op de Vryheid van Graave Floris toe te leggen. Wy hebben reeds gezien, dat hy zig, om twee duizend ponden 's Jaars, verbonden hadt, den Koning van Engeland, die hem ergens * *zynen Neef* noemt, ten dienst te zullen staan; zonder dat, in het Verdrag, hier van gemaakt, bepaald werdt, waar in deeze dienst bestaan zou. Doch nademaal hy, hier gekomen, geen zwaarigheid maakte, om, by zyne Vrienden, te kennen te geeven, dat hy wel onderrigt was van de heimelyke oogmerken des Engelschen Hofs, kan men naauwlyks twyfelen, of hy is een van de voornaamste werktuigen geweest, om Graaf Floris in 't net te krygen. Ook lag 'er een oude wrok, tusschen de Hollandsche Graaven en de Heeren van Kuik: waarom Heer Jan, veeligt, te eer beslooten zal hebben, op het bederf van Graave Floris toe te leggen.

* *Affinis noster.*

Bladz. 68. Alle de anderen hebben zig daarom te ligter gereed konnen toonen, om den toeleg van Heere Jan van Kuik, te begunstigen.

Bladz. 69. Wy hebben reets gezien, dat Heusden, zo wel als Kuik, zig, in 't jaar 1287. als Borg voor Herman van Woerden, verbonden hadt: waar uit, ten minsten, blykt, dat deeze drie gemeenzaame Vrienden waren.

Bladz. 71. en 72. Jan van Kuik, 't geheim van zynen aanslag aan eenige Edelen vertrouwd hebbende, dagvaarde de voornaamsten, te Bergen op Zoom, om middelen te beraamen, tot de uitvoering. . . . . . Kuik voerde 't hooge woord. Sommigen waren bedugt, dat de Edelen alleen onmagtig zouden zyn, om 't ondernomen werk uit te voeren, en dat zy, den Graave iets args brouwende, zig den haat van Jonkheer Jan op den hals haalen zouden. Doch Kuik verzekerde hun van den bystand van Hertog Jan van Brabant, van Graave Guy van Vlaanderen, die beide zyn Leenheeren waren, en bovenal ook van Koning Eduard van Engeland. Ook stondt hy 'er voor in, dat Jonkheer Jan nimmer wraak oefenen zou, over 't gene zy, tegen zynen Vader, zouden ondernomen hebben.

Bladz. 73. De Heer van Kuik en de misnoegde Edelen hadden zig derwaards [Kameryk] begeven. En hier werdt, ten overstaan van Antoni, Bisschop van Durham, van wegen Koning Eduard, en van de Gemagtigden des Hertogs van Brabant en des Graaven van Vlaanderen beslooten, „dat men „ Graaf Floris zou zoeken te ligten, en naar Engeland over te voeren, al„ waar men hem, zyn leeven lang, gevangen houden zou, en ondertusschen „ 't Graaflyk bewind aan zynen Zoon Jan opdragen.

Bladz. 74. Om aan den slinkschen toeleg eenen glimp van Regt te geeven, vond men goed, dat de Heer van Kuik, als Leenman van Brabant, Graave Floris den Oorlog verklaaren zou: gelyk geschiedde. De Graaf kreeg 'er kennis van door eenen Brief, dien Kuik hem, met eenen Paap, toezondt.

De Brief hieldt in „ dat de Graaf zig niet verongelykt moest agten, indien „ hem, in Lichaam of eere, eenige schade toekwam van de raadpleegingen, „ die Kuik met eenige Heeren hieldt. Hy wilde zig, deswegen, altyd te- „ gen hem, met de wapenen verdedigen". De Graaf, niets kwaads van syne Edelen vermoedende, lagchte hertelyk over de koenheid des Heeren van Kuik, sig versekerende, dat 'er niemant in Holland blyven zou, so hy, door Kuik, verjaagd moest worden. Doch Kuiks aanslag was beter belegd, en de jongste ramp den ongelukkigen Graave nader dan hy waande.

Bladz. 89. Jan van Kuik was de eenigste, die, met vrugt, voor de belegerde Edelen, arbeidde. Hy bewoog Dirk, Graaf van Kleeve om hem 't bevel over zeshonderd man toe te staan, met welken hy voor Kroonenburg trok; in schyn, om de Belegeraars te helpen; doch inderdaad, om, na 't bemagtigen van 't Slot, de Edelen in vryheid te stellen. . . . . . Kuik, met zyn volk voor Kroonenburg gekomen, maatigde zig al 't gezag over 't beleg aan. Wel haast, merkte men, dat hy voorhadt, de Belegerden te verlossen: 't welk 't Volk in hevigen toorn tegen hem ontstak. . . . De Belegerden, waarschynlyk, door Kuik, onderrigt van de afspraak tusschen hem en Graave Dirk, gaven 't Slot haast op, en lieten zig, door den Graave van Kleeve, gevangen neemen.

Bladz. 143. Ook bewerkte Hertog Jan [van Brabant] een onderling verdrag, tusschen Graave Jan ter eener, en Jan, Heere van Kuik, en Jan Heere van Heusden ter andere zyde, by welk, Partyen zig verbonden, elkanderen geene schade te zullen toebrengen.

Pag. 87. *voor num.* 12.) Men vindt in de Vaderl. Hist. *III. deel. bladz.* 68. *in not. n.* 3. nopende de verkragtinge aldus aangetekent: Wydluftig is de gegrondheid van dit gemeen gevoelen door anderen onderzogt. 't Stuk der Verkragtinge wordt den Graave duidelyk te last gelegd, in eenige oude Rymen, geschreven op het laatste Blad, na het Slot van een oud Handschrift der *Rymkronyke* van MELIS STOKE, welk nog in wezen is.

Zy vangen dus aan:

> Al dede Gherrydt van Velsen quaet
> Dat quam alleen bi sulker daet
> Dat zyn wyf was jamerlike verkraft
> Daer toe dede de Grave syn macht enz.

Doch men is niet verzekerd, dat deeze Rymen door *Stoke* of iemandt zyner Tydgenooten, geschreeven zyn. Een ander Tydgenoot van Graave Floris geeft te kennen, dat 'er een gerugt liep, dat men den Graaf van kant geholpen hadt, *om dat hy de Vrouw van eenen zyner Baroenen verkragt hadt. Spiegel Historiaal* Cap. XLIII. bl. 202. Meer vindt men 'er niet van, by de oudste Schryvers. 't Geval blyft derhalven twyfelagtig; schoon 't niet ongelooflyk moet gehouden worden. Van zulke euveldaaden der Vorsten wordt zelden, in de Schriften hunner Tydgenooten, gerugt gemaakt.

Op de zelfde pag. n. 14. *reg.* 3. *van anderen, na ontdekken.*) Ik heb in seker

ker oud MS. van den Heer Hermannus Coenen in desselfs leven Decan van St. Elisabeths Kerke tot Grave het nabeschreve gevonden : „ Het is te weten „ dat alle documenten ende munimenten by allen voirgaende Dekenen on- „ ser Kerken voirsz. bewaert ende aengetekent van ontfanck, incomen en- „ de anders, belangende der Dekani van onse Caple: Sint Elisabeths Kercke „ tot Grave, is durch Symon Creeft Deken zaliger in synen tyde ons Ca- „ p!s: myn voersate, vernielt ende verbrandt myt meer ander boicken en- „ de bewys ons Caple: aentreffende van pachten, &c. tot groot achterdeel „ van ons Caple: Soo die selve Creeft voirgn : van Godt Almechtich vi- „ siteert geweest is myt frenesi oft ontsintheit omtrent achtien jaren malkan- „ deren volgende, hebbende nochtans onderwilen lucida intervalla: Welk voorverhaalde mogelyk sal veroorsaakt hebben, datter wegens het funderen der Canoniksdyen enz. niets sekers wordt gevonden.

Pag. 88. reg. 18. na gelesen.) Sedert is my berigt dat 'er behalven de ses Canoniken in St. Elisabeths Kerk, noch ses andere Canoniken geweest syn op het Slot, 't welck was het kleyn Kasteel gelegen aan de Maas, welcke plaats tot vergrooting der Vestingwerken is gebruykt geworden; en het gee- ne dien Heer in een oud MS. daar van gelesen hadde, was als volgt: „ Dat- „ ter eens dispuyt geresen synde tusschen het Capittel van St. Elisabeths „ Kerck, te weten den Deken en syne Canoniken, tot Deciseurs van die „ saak benoemt syn geweest eenen Vicarius van die Kerck, en eenen Gerar- „ dus Koenen Canonik van St. Georgius Kapel", waar uyt men soude mo- gen besluyten, dat de Canoniken op 't Slot geweest syn Canoniken van St. Georgius Kapel.

In het voorsz. oud MS. vande Heer Hermannus Coenen is dit genoteert: Tandem partes pro se & suis successoribus causam prefatam volentes & cu- pientes juridice fore decisam, ne majores aut similes controversias aliquando per & inter dictos dominos decanum prefatum ex una & Caplm: ex altera ratione emolumentorum superius nominatorum emergerentur. Sese mutuo in venerabiles viros dominos Gerardum Coenen Canonicum capellæ sancti Ge- orgii Graviensis & Gosuinum Schoen Jans ecclesiæ beatæ Elisabeth vicarium, tamquam in arbitros arbitratores seu amicabiles compositores electos & as- sumptos per & inter dictas partes sponte pure libere & expresse compromise- runt ac compromissum fecerunt &c.

Pag. 89. na reg. 14) P. Daniel *Histoire de France Tom. IV. pag. 436. P. n 1304. Parysche druk in Quarto.* Spreekt nog van eene generale actie, de welke naar de bataille van Kortryk tusschen de Franschen en Vlamingen by Mons en Puelle soude voorgevallen syn, in dezer voegen : Cependant le Comte de Valois aïant rallié une partie de ses Soldats, & sçachant le danger ou étoit le Roi, vint le joindre à toutes jambes. Les Troupes Flamandes grossissoient ausi toujours, & l'action devint generale; mais jamais on ne com- battit avec plus de confusion, n'y aïant ni de part ni d'autre aucun arrange- ment de bataille. Bientôt la partie ne fut pas tenable pour les Flamans, qui avoient très-peu de Cavalerie. Celle de l'Armée de France s'étant rassemblée, entra de tous côtés dans cette Infanterie, qui etoit en désordre, & lui pas- sa plusieurs fois sur le ventre. Elle fut mise en déroute, & on la poursuivit jusqu'

jusqu' à la nuit. Il demeura six mille Flamans sur la place, & entre autres Guillaume de Juliers. Du côté des François il y eut quinze cens de tués, du nombre desquels furent Jean fils du Comte de Boulogne, le Comte d'Auxerre, & le Comte Anselme de Chevreuse qui portoit l'Oriflamme. Tous les chariots des Flamans furent pris, le reste de leur Armée se sauva à la faveur des tenebres.

Pag. 92. *reg.* 29. *na eerst gekroont.*) De Schryver der Vaderl. Hist. *III. deel. X. boek. bladz.* 213. zegd: Keizer *Hendrik den VII.* die Keizer Albrecht den I. in 't jaar 1308. opgevolgd was, in 't jaar 1313, overleeden zynde, bleef het Ryk veertien maanden zonder Opperhoofd. Eindelyk, verkooren vyf Keurvorsten, naamlyk de Aartsbisschoppen van Ments en Trier, Jan, Koning van Boheemen, Zoon van Henrik den VII. Waldemar, Markgraaf van Brandenburg en Jan, Hertog van Saxen, te Frankfort byeen gekomen zynde, op den negentienden van Wynmaand des jaars 1314. *Lodewyk, Hertog van Beieren*, wiens Moeder eene Dogter van Keizer Rudolf geweest was, tot Roomsch Koning.

Op de zelfde pag. reg. 34. *na* 330. Vaderl. Hist. *op 't aangeh. deel. en boek bladz.* 194. In de Lente des jaars 1310, werdt bepaald, dat men, voortaan, volgens het gebruik der Roomsche Kerke, het jaar met Kersmis en niet met Paaschen zou aanvangen. Men heeft, sedert, hier te lande, deezen styl, in 't Kerkelyke, langen tyd, gevolgd, en den styl, volgens welken 't jaar met Paaschen begon, den *Styl van den Hove* genoemd.

Pag. 94. *voor n.* 5.) Men vindt in de Vaderl. Hist. *III. deel. X. boek bladz.* 198. *en* 199. het navolgende: Jan van Kuik hadt eenige goederen in de Landen van Amstel en Woerden bezeten, die hy, in 't jaar 1308. overleeden zynde, zynen Zoon Otto nagelaaten hadt. Otto droeg deeze goederen, en al wat hy meer in 't Stigt ter leen bezat, het Ampt van Bisschoplyken Schenker alleen uitgenomen, in 't jaar 1326. ook aan Graave Willem den III. op, en begaf zig, sedert, met der woon naar Engeland.

Pag. 95. *in 't einde der Aantekeningen.*) In de voorsz. Vaderl. Hist. *XI. boek. bladz.* 266. *en* 267. De naaste Erfgenamen van Willem den IV. waren zyne Zusters, MARGAREET, Gemaalin van Keizer Lodewyk, *Filippa*, Gemaalin van Eduard den III. Koning van Engeland, Joanna, Gemaalin van Willem, Graave van Gulik, en Elisabet . . . . Doch Koning Eduard stelde terstond zyne poogingen in 't werk, om ten minsten een deel derzelven, voor zyne Gemaalinne magtig te worden, Jan van Beaumont werdt, naauwlyks eene maand na de dood van Graave Willem, door hem gemagtigd, om voor het aandeel der Koninginne in 's Graaven nalaatenschap zorg te draagen. Doch toen Beaumont, kort hier na, tot de zyde van Frankryk overgegaan was, werdt deeze zorg Otto van Kuik en eenigen anderen aanbevolen, die te gelyk volmagt kreegen, om, met de andere Erfgenamen, over de verdeeling der nalatenschap in onderhandeling te treeden.

Pag. 99. *voor reg.* 2. *van onderen.*) Wat moeyte ik ook hebbe aangewent, om eene ordentelyke copie van voorsz. donatie te bekoomen, mitsgaders eenig bewys, dat Heer Peter van Cuylenburg Schoonsoon van Heer Jan

Bock

Bock de Heerlykheid van Boxmeer Ao. 1365. heeft verkogt aan Wencelaus Hertog van Brabant, en de selve Ao. 1367. wederom te Leen gekregen, gelyk de Heer Pelen sulks in syn memorie verhaalt, *zie onder de Stukken en Documenten* No. 1. *pag.* 432. Soo is my eindelyk niet anders daar omtrent berigt, dan dat de origineele brieven wegens Wenceslaus Hertog van Brabant, en Heer Peter van Cuylenburgh Schoonzoon van Heer Jan Bock te Brussel berustende waren, en de copien daar van in de Cancellary te Boxmeer, dog dat in de Kommen van Boxmeer en Sambeek niets te vinden was: en wanneer de Heer de Raet daar over gesprooken wierdt, zyn WelEd: Gestr: geantwoord hadt, dat hy, vermits zyn Raadsheers ampt hadt nedergelegt, en zich met de saaken van Zyn Excellentie niet meer bemoeyde, daar omtrent geen dienst konde doen.

Pag. 101. *reg. 6. van onderen, na, van Cuyk.*) Ziet voor *pag.* 99. *circ. fin.* Mogelyk sal deze donatie van Carolus IV. aan zyn Broeder te dier tyd geschiedt zyn, om het accommodement te faciliteren.

Pag. 107. *reg.* 10. *staat*, geverefieert, *lees*, geverifieert.

Pag. 108. *reg.* 20. *van onderen, na fixit.*) Smetius *Chronyk van Nymegen pag.* 92. 1388. Hebben de Brabanders de Stadt Grave met veertigh duysent mannen belegert. komende over de Maas in 't Ryck van Nymegen, waer op Hertogh Wilhelm met de Burgers van Nymegen haer tot Nifterick tegen treckt, aentast, ende in de vlucht slaet, ende seventhien vaendels verovert, die tot Nymegen in de groote Kerck tot gedachtenisse wierden opgehangen.

Pag. 110. *laatste reg. na geweest, by maniere van aantekeninge.*) Vaderl. Hist. *IV. deel XIII. boek bladz.* 14. *op 't jaar* 1445. Men was, tot hier toe, gewoon geweest, de Doodslagen, die, in de veelvoudige Burgergevegten, van tyd tot tyd, voorvielen, niet slegts op den Doodslager, maar ook op zyne Maagen, en zelfs op zulken, die 't Gevegt niet bygewoond hadden, te wreeken.

Pag. 111. *reg.* 19. *staat*, le Bourgogne, *lees*, de Bourgogne.

Op de selfde pag. reg. 2. *van onderen staat*, Chastean, *lees*, Chasteau.

Pag. 112 *reg.* 10. *staat*, partcs, *lees*, partes.

Op de selfde pag. achter n. 1.) Ziet onder de Documenten No. 21. *in de aanteken. num.* 1. *pag.* 489.

Pag. 120. *na num.* 3.) Assertio Juris Imperatoris Caroli V. in Geldriæ Ducatu, & Zutph. Com. *fol. m.* 41. *vers.*

VENDITIO AC CESSIO DUCIS GERARDI, FACTA DUCI CAROLO BURGUNDIÆ, DE DUCATU GELDRIÆ, ET COMITATU ZUTPHANIÆ:

Gerardus Dei gratia Dux Juliacen. Monten. & Geldren. Comesque Zutphaniæ, & Ravensburg. universis & singulis præsentes literas inspecturis, salutem, Cum post obitum piæ memoriæ Reynaldi Ducis Juliacen. & Geldren. Comitisque Zutphanien. prædecessoris nostri, qui postquam hos utrosque Ducatus, Juliacen. & Geldren. ac Comitatum Zutphanien: quoad vixit pacifice possederat, *de anno Domini Millesimo quadringentesimo vicesimo quarto*, nullis post se relictis liberis *à vita decessit.*

Hhh ** Pag.

Pag. 125. reg. 4 van onderen na, geobtineert, by manier van aanteekeninge.) Nog heeft Hertog Arnold op St. Andries dag Apostel 1427. aan die van Sambeeck, Oploe ende Catharinen in den Broeck, ende eodem die aan de Kerspelen des Lands van Cuyk van Ofeler beecke opwaarts mit naemen Vierlinxbeeck, Sambeek ende Boegen een privilegie gegeven bynaar in dier voegen, als Vrouwe Johanna voortyts aan de Stad Grave gedaan heeft. Zie No. 21. *en pag.* 110. *en* 111. Dese beide privilegien, gelyk ik de selve in het MS. der Heeren Vander Gronde, gevonden heb, luyden aldus:

Wy Arnoldt vander Genaden Godts Hertoge van Gelre en van Gulyck, ende Grave van Zurpheen, doen cond allen luyden ende bekennen met desen openen brief voor ons onsen Erve ende Naecomelingen, dat wy by rade ende goetduncken onser Rade ende Vrynden omme gonste ende trouwen dienst wille, die ons dat Kerspel van Sambeeck dat Kerspel van Oploe ende Catharinen in den Broeck gedaen hebben ende nogh doen sullen, den selven onsen Kerspel ende ondersaeten ende haeren Naecomelingen gegeven hebben ende geven met desen selven brieve erffelyck ende eeuwelyck alsulcke rechte te hebben ende te behalden als hier naer beschreven volgen, datse te weten in den eersten waert saeke dat een ongeval geschiede van doodtslaege van eenigen onsen ondersaeten voorsz. datmen niemandt in die claege van den doodtslaeg leggen en sal dan die geene die daer recht handtdedigh aen geweest werd oft betuyght wierden met der wettelycker waerheyt, voort of van eenigen onsen Ondersaten voorsz. een ongeval geschege van doodtslaege, die en sal niet meer mogen vervechten dan syn proper goet, alsoo dat hy syns Wyfs, nogh synre Kynderen goet niet vervechten en mach, ook willen wy of eenigh van onsen Ondersaeten voorsz. syn Lyf verloor met ongevalle, het ware in den water of op den Lande, dat hy daer aen geen goet verbeuren en mach, voort soo en sullen wy die voorsz. onse Kerspelen ende Ondersaten van onser Stadt van de Grave nogh van onsen Lande van Cuyck niet scheyden, behaltelyck haer oock boven dese puncten ende privilegien die wy haer nu verleent ende gegeven hebben als voorsz. staet, alle alsulcker alde brieven ende privilegien als haer voortyts gegeven ende verleent syn van den Cuycksen Heere, willen ende bevelen daeromme ernstelycken onsen Amptman ende Richteren onsen Lande van Cuyck voorsz. die nu syn ofte naermaels werden sullen, ten heyligen te zweeren op desen brief, alle dese voorsz. rechten ende privilegien die hierinne beschreven staen, naer haer bester machte te halden, ende wy Hertoge voorsz. hebben voor ons onsen Erven ende naecomelingen gelooft ende geloeven in goeder trouwen dese voorsz. puncten vast stede en onverbreekelycke te houden ende te doen houden, ende niet te breeken in eeniger wyze, Alle argelist uitgenomen, ende hebben des ter oorconde onsen Segel aen desen Brief doen hangen gegeven in den Jaere ons Heeren Duysent vier hondert en seventwintigh op Sinte Andrys Dagh Apostel, en was gezegelt met eenen uythangenden rooden Zegel.

Den originelen Brief is in Schepenen Cam tot Sambeeck berustende.

Wy

Wy Arnolt vander Genaeden Godts Hertogh van Gelre ende van Guylyck ende Grave van Zutphen doen kont allen Luyden met deesen openen bryve ende bekennen dat wy by Raede ende guetdenken onsen Raede ende vrinden om sonderlinge gunste ende om trouwen dienste wille die ons onse Kerspelen onses Landts van Cuyck van Ofeler beecke opwarts mit naemen Vierlinxbeeck, Sambeeck ende Boegen met haeren toebehooren doen sullen, ende hebben daerom den selven onsen Kerspelen voorsz. haer onsen ondersaten erfgenaemen ende naercomelingen die nu syn of die naermaels daer in woonachtigh waer, den sullen geven mit desen tegenwoordigen brieve erffelyck ende euwigh voir ons onse erven ende nackomelingen alsulck recht te hebben ende te behalden als in deesen brieve beschreven staet ende hier naer volget dat is te weeten In den ersten waert saecke dat een ongeval geviel van dootslaege van eenigen onsen ondersaeten voorsz. dat men niemandt in die klaege vanden dootslagh leggen en sal dan den genigen die daer recht hantdaedigh aen geweest waer of betuget worde metter wettiger waerheyt, mede soo sullen wy ofte saecke waer dat oenighe van onseondersaeten voorsz. een ongeval geviel gemoede van dootslagh dat die niet meer verbeuren en magh dan syn proper goedt soo dat hy syns Wyfs noch synder kinder goet niet vervechten en magh oock soo willen wy of eenigh van onsen ondersaeten voorsz. syn Lyf verlooren met ongeval het waer in den waeter of op den Lande dat hy daer aen geen goedt verboeren en sal beheltelyk hier toe meede onsen Kersspelen voorsz. haere alde brieven en prævilegien die hem voortyts gegeven syn van haere Heeren ende voorts soo syn kenwaerde dat sy vanden Grave nogh van onsen Lande van Cuyck niet gescheyden sullen werden, willen ende bevelen daerom ernstelyck onsen Amptman en Richteren des Landts van Cuyck voorsz. die nu syn of naermals werden sullen ten heyligen te sweren op desen Brieve alle deeze voorsz. punčten en rechten nae haere beste macht te halden die hier inne beschreeven staen ende wy Hertoge voorsz. hebben voor ons ende voor onsen Erven ende naecomelingen belaeft en gelaven in goede stede trouwe dese voorsz. punten vaste stede en onverbrekelyk te halden en te doen halden en niet te breken in eeniger wys alle arge list uytgenomen. In oirkonde ons segel aen desen Brief doen hangen gegeven in jaer ons Heeren duysent vier hondert seven ende twintigh des sonnendaeges op sinte Andrys dagh was besegelt met eenen Zegel onder uythangende met eenen dobbelde franchyne steert ingedruckt in Root wasch.

gecopieert den 22. *February* 1721.

Pag. 129. *op num.* 3.) Smetius, *Chron. van Nymegen bladz.* 100. & 101. 1424. Den 22. Julius is tusschen Arnold Hertogh van Gelder en Adolf Hertogh van Cleef by forme van houwelicks-voorwaerden mede bedongen een heymelicke gunstige naeuwe vrindtschap voor haer en hare nakomelingen; ende te gelyck aen Arnold tot een Bruydt verseeckert Catharina van Cleve dochter van Hertogh Adolf. . . . . Onder de selvige Stadts-zegel be-

looft Adolf, soo hy dese voorwaerden niet en houdt, dat hy te Nymegen aen Arnold op verbeurte tellen soude 100000. Rhynse goutguldens, des anderen daeghs den 23. July gaf Arnold tot een Bruydt-schat over de Stadt Gelder, onder het Zegel vande Hoofd-stadt Nymegen.

Op de selfde pag. reg. 3. *van onderen staat*, Graaf, *lees*, Hertog van den Berge.

Pag. 131. *reg.* 3. *na omisimus.*) Zie Assert. Jur. Car. V. in Geld. Duc. *fol.* 33. alwaar de investitura Ducis Adolphi Juliacensis, in het latyn getranslateert, gevonden wordt.

Op de selfde pag. na reg. 18.) De Heer en Mr. Kasp. Burman *Utrechtsche jaarb. I. deel. bladz.* 340. *op 't jaar* 1427. *segt*: Hertog Aernout van Gelre zich mede vyand van het Sticht verklaard hebbende, heeft met zoo veel iever dezen oorlog voortgezet, dat hy daar door het Graafschap *Gulik* kwyt raakte. Want *Maria van Harcourt*, eerst Weduwe van den ouden Hertog *Reynout*, en naderhant getrouwt aan Robbert, zoon van *Adolf*, Hertog van Berge, hadde in lyftocht de bezittinge van Gulik, welke na haar overlyden moeste komen aan den Hertog van *Gelre*. Welke *Maria* te dezer tydt stervende, verzuimde Hertog *Aernout* van *Gulik* bezittinge te nemen, en de Keizer eenige bekommeringe opgevat hebbende over de al te groote macht van den Hertog van Bourgondien, waar mede Hertog Aernout zich verbonden hadde, verleide den Hertog van Berge met *Gulik*, waar door Gelderland voor altoos van dat Graafschap is ontzet. Dus wierd de Hertog van Gelre, alle zyne krachten bybrengende om een ander onwettig en met geweld 't zyne t'ontnemen, rechtvaardig gestraft, en van een schoon stuk goed, welk hem natuurlyk toekwam, berooft.

Op de selfde pag. na reg. 11. *van onderen.*) Naderhand is my deze copye toegesonden:

C O P I E.

WY ADRIAAN VAN LYNDEN, Grave des H: Roomschen Rycks, BurgGraaff des Ryckx van Nymegen, Amptman der Stad Grave, ende Lande van Cuyck, &c. &c. ende voorts Scholtus, Borgemeestern Schepenen, en Raad der voorsz. Stede, tuygen en Certificeren by desen onse opene Brieven, dat by de tydelyke Decanen van 't smede Ambacht aan ons vertoont en voorgedragen syn twee Gilde brieven, d'eene Origineel dog gecancelleert, en gesengt, ende d'andere Copie Authentieq van deselve genoegsaam leesbaar, rakende het smede Ambacht deser Stadt, versoekende de voornoemde Decanen, dat het ons gelieven wilde, den meergem: Gildebrieff volgens die Copie Authenticq te vernieuwen, ende daar van, aan haar uyt te geven eenen behoorlyken Vidimus brieff; SOO IS'T dat wy dese sake hebbende overgemerkt, ende ter Beede van de voorn: Decanen genegen wesende, haar versoek hebben ingewilligt, en geaccordeert, ende diensvolgens den vertoonde Gildebrieff volgens de voorn: Copie authentieq hebben

ver-

vernieuwt, soo als wy die vernieuwen uit cragte van desen Vidimus brieff, En hebben denselven bevonden te weesen van den volgende inhoude.

Wy Ludolph van Steenhuys Here van Oploo, Amptman der Stadt Grave ende Lande van Cuyk &c. ende voorts Scholtus, Borgemeesteren, Schepenen, ende Raad der voorsz. Stede, tuygen en Certificeren by dese onse opene brieven, dat aan ons gepræsenteert en voorgedragen synde sekere keuren, ende poincten by de respective Dekens, neffens de voornaamste oude meesters van 't smede Ambacht deser Stadt by provisie en naeder ordre doen opstellen; wy ter beede van deselve geinclineert, ende in consideratie genomen hebbende, dat deselve, keuren, ende poincten syn reflecterende tot nut, oirbaar, en welstant niet alleen van het smede Ambacht voorsz., dan ook tot dienst ende welvaren van deser Stadts Borgeren, ende ingesetenen, ende in sonderheyt gelet, dat mede in den jaere XV. hondert een en seventig, op den twaalffde Decembris by het leven van den Heere Hendrik van Steenhuys Amptman deser voorsz. Stadt, en Lande &c. mitsgaders Scholtus, Borgemeesteren, Schepenen, en Raad mede eenige Notable poincten op supplicatie van de respective Dekens in dier tydt syn geaccordeert ende toegestaan ten opsigte van dat den origineelen, off principale Gildenbrieff by den Doorluchtigen, Hooggeboren Vorst, ende Here Arnold Hertoge van Gelre ende van Gulick, Grave van Zutphen den voorsz. Ampte in den jaere veertien hondert en acht en dartig genadelyk verleent, onder meer andere expresselyk dicteert, ende mede brengt, dat met consent des Heren, ende der Stadt in het toekomstige soo wel tot gemeyn welvaren deser Stadt, als tot proffyte des Amts, 't allen tyden eenige poincten mogen worden verandert, vermeerdert, ende verbetert; oversulx soo hebben wy met rype deliberatie, naar overweginge van saken, soo tot onderhoudinge van alle goede ruste, eendragt ende politie, als tot affweringe van alle disordre, ende onlusten, gelieft, geconsenteert, ende geapprobeert, zulx doende by desen, dese hier naar geinsereerde keuren, ende poincten. Ende geconsidereert, dat dit voorsz. Gilde, ende Amte is bestaande onder Groffsmeden, hoeffsmeden, scheremakers, slootmakers, Busmakers, koperslagers, sweertvegers, ende nagelsmeden, ende dat by den principalen Gildenbrieff onder die van den Amte in 't reguarde van de nieuwe aenkomende meesters gene proeve is gestelt, gelyk wel in andere naeburige Steden wort geobserveert, soo hebben wy tot bevorderinge van in het toekomende goede ende bequame meesters te promoveren, geapprobeert ende vastgestelt, soo in 't reguarde van den eenen, als van d' andere, onder het voorsz. Gilde begrepen, de proeffstucken by de respective Dekens, en d' oude meesters in naeme van het gemeyne Gilde ons voorgedragen. Ende voor eerst soo sullen voort aan de nieuwe aankomende Gilde broeders synde Groff smeden gehouden syn tot een proeve te maeken eenen handhamer in gewigte swaar derde halve ponden, met eenen voorhamer van tien ponden, byde wel gestaalt, en van behoorlyk fatsoen, mitsgaders eenen hollandsen ploegschaar gelyk als hier in den Landen van Cuyck tot de bouwinge dagelyx wort gebruykt, ofte wel naar gelegentheyt eenen van de voorsz. hamers met een ploeg yser. Item de hoeffsmeden, die hun naar desen onder het voorsz. Gilde sullen willen begeven, sullen tot hunlieder

 proe-

proeve smeden, en naar behoren een paart onderleggen en opslaan, vier hoeff-ysers, sonder die wederom in 't vuur te brengen, ofte te hersmeden; wel verstaande dat sulx sal moeten geschieden uyt 'er hand, en naer 't oog, naar dat een paart te bevorens tot drye reysen weg, en weder voorby den hoeff stal sal geleyd ende gegaan wesen, sonder dat daar jetwes manqueert. Vorders soo sullen die nieuwe aankoomende Meesters Scheremakers tot hunlieder proeve gehouden syn te smeden, veylen, en opwerken eene goede meesters kleermakers schere, Item een Comptoir schere houdende eenen voet snydens, mitsgaders eenen bequame gemeynen Vrouwe schere, alle drie van goede snyde, proportie, en behoorlyk fatsoen. Ook soo sullen de slootmakers aankomende Meesters tot hun lieder proeffstuck gehouden syn te konnen maken het sy een dobbel Comptoir slot, een dobbel deurslot, een dobbel kisten slot, en daar toe tot openinge, ofte ontsluytinge van deselve te maken een sleutel met twee kruysen in 's midden met een rychel, off brugh. Gelyck dan mede de Busmakers onder den voorsz. Ampte voorts aan tot hun lieder proeve sullen syn geobligeert te maken een vuurslot, digt van werk, ende het Brughsken ofte poekel onder het rat sonder dat eenige schroeven buyten werx mogen worden gesien, mitsgaders een slot van eenen snaphaan, met desen verstanden, dat soo wel eenen slootmaker als Busmaker, sonder eenig onderscheyd sal vry staan d'eene proeff stuck soo wel als d'andere, te mogen maken, ende in dien gevalle d'een soo wel als d'andere tot optie te hanteren. De Koperslagers sullen tot een proeve gehouden syn te maken een kopere Lantairne, swaar van gewichte tussen seven en, acht ponden, boven doorluchtig uytgehouwen met eene jacht, ofte eenen kopere vertinden Vleespot van de diepte als hy onder en boven buyten den boord wyd is, houdende sestien, off seventien kannen nats te maken op syn voeten uytter een stuck kopers, ofte wel een melkkanne off Tuyt van sestien kannen, en sal eenen aankomende meester met een van dese drie proeff stucken mogen gestaan. Item soo sullen die nieuwe aankomende meesters sweertvagers in hun reguarde tot een proeve gehouden syn te maken, en konnen opveylen een kruysgeveft met een plate, alsoo dat het selve in den Lemmer wel sluyt en wel past, met een paar sporen 't samen d'een, soo wel als d'andere op den snyde gecyseleert, het sy dan vergult, off versilvert. De Nagelsmeden aankomende nieuwe Meesters sullen gehouden syn te maken voor een proeve twee verschyde nagelgaten, te weten een nagelgat tot eenen schoen nagel, ofte tratse doorgeslagen met doorslagen, ende een lasch nagelgat, welk in 't bysonder veirdig en op gemaakt sal moeten worden met drie hitten, alles bequaam, en nae behoren. Vorders off d'eeniger tyd nae dese bevonde wierde, dat eenige nieuwe aankomende Meesters soo ter reguarde van 't eene, als 't andere proeff stuck onbequaam geacht wierden dese voorsz. proeff stucken naer behooren te konnen opmaken, soo sullen deselve onder 't voorsz. Ampte geensints geadmitteert worden, dan sullen deselve soo lange leren, en hun oeffenen, tot dat sy sulx wel sullen konnen: Ook soo sullen alle nieuwe aankomende Meesters over het aanleggen van de voorsz. respective proeff stucken gehouden syn aan de twee tydelyke Dekenen voor vacatie aan een yder van deselve 't elke reyse

99

te geven twee kannen Wyns, en soo wanneer door de nieuwe aankomende meesters hun gemaakt werk sal gepresenteert worden tot keure, soo sullen de voorsz. Dekenen als dan tot haar assumeren vier andere meesters hun des voorsz. werkx wel verstaande, en sullen de voorsz. aankomende Meesters daar over gehouden syn te betalen vyff guldens, waar van te bekeren eenen daalder voor de voorsz. keurmeesters eenen Rixdaalder voor den Here Scholtus deser Stadt, ende eenen gulden voor het Weeshuys, wel verstaande in reguarde van de Meesters sonen, en borgers kinderen, dan sullen de vreemdelingen by dese gelegentheyt gehouden syn nog eens soo veel te geven, schoon soo dat de voorsz. proeff stucken worden opgenomen ofte niet; Item soo sullen allen soo oude als nieuwe Meesters, die welke de voorsz. proeff stucken tot approbatie sullen konnen voltrecken, ende opmaken, ook naer advenant de voorsz. handwerken mogen werken, en verkopen, Soo nogtans dat die selve eenige andere meester knegten daar toe niet en sullen vermogen te employeren. Ook soo en sal niemandt anders dan de respective meesters binnen dese Stadt woonachtig vermogen op eenige scheren het Wapen deser Stadt te slaan op eene pene van. . . . . . . Gelyk dan ook alle Vreemdelingen het sy ketel buyters, ende andere hun generende met allerley yserwerk langs de deuren te veylen en te verkopen, wel verstaande eenige Werken, die, by de voorsz. Meesters onder het Gilde gemaakt worden, wort verboden nae desen deselve niet meer te mogen verkopen, ten sy die selve den Amte daar van hebben voldaan. Ende sullen dese hier voor gestelde keuren, pœnen en breuken onder het voorsz. Gilde door desen Stadts Gerigtsbode allen tyden paratelyk werden uytgepeynt.

Ende alsoo wy bevonden hebben dese voorgestelde keuren ende poincten te strecken tot goede intentie, welstant, ende beter gerieff, soo in 't reguarde van deser Stadts Borgeren, ende Ingeseteenen, als van den voorsz. Amte, soo hebben wy Amptman, Scholtus, Borgemeesteren, Schepenen en Raad der Stadt Grave dese door des Stadts Secretaris in forma laten redigeren; ende ondertekenen, ende aan desen openen brieff tot waeren Oirconde des Welgemeltens Heren Amptmans, en desen Stadts secreet Zegel doen hangen. Gegeven in 't jaar onses Here een duisent ses hondert en twee en vyftig, op den drie en twintigsten der maandt Aprilis; onderstond ter Ordonnantie van welgem: Heren en was ondertekent A. Scheers; op de plicque stont; op huyden den negentiende May sestien hondert twee en vyftig, hebbe ik ondergesr: Richterbode deser Stede naer klock luydinge ter puye van den Raadhuyse, en d'gerequireerde permissie, ter instantie van de eersame Johan Hubert genaamt Pay, ende Nicolaas Bloemarts respective tydelyke Dekens van het smede Ampt dese opene brieven affgelesen ende gepubliceert, ten eynde sig een yder daar nae voorts aan reguleren, ende over den inhoude derselver niemant eenige ignorantie heeft te pretenderen, des t' oirconde hebbe ik ondergesz. Rigterbode op dese plycque myn relaas gestelt, ende sulx ondertekent Grave in dato ut supra, was ondertekent Jan van Buill. De Wapens van welgem: Heren Amptman, en deser Stadt waren uythangende in rood wasch gedruckt. Lasten en Ordonneren diensvolgens allen ende eenyge-

ygelyk die, desen aangaan mag, haar naar den inhoude derselver, ende yder poinct van dien stiptelyk te reguleren, ende denselven te houden, Als off die originelyk van ons jegenwoordig was verleent, ende uytgegeven. Alsoo wy sulx ten dienste deser stadt; ende het gem: smede Ambacht bevonden hebben, alsoo te behoren. Aldus gedaan ende gerenoveert op den Raadhuyse tot Grave als voorsz. staat, en tot waren oirconde des welgemeltens Here Amptmans, en deser Stadts secreet Zegel hier onder aangehangen op den dartigsten Juny seventien hondert drie en dartig: *Onderstond* Ter Ordonnantie van Welgem: Heren *was get*: *D. Ragay Sec. Waren onder aan den parquementen brieff met twee Francyne Steerten uythangende twee Zegele gedruckt in roden wasche yder in een blecke Busscbe.*

Accordeert met Zyn Origineel daar jegens gecollationeert. Grave den 17. Meert 1751.

Quod Attestor

(: *was getekent*:)

F: H: ENGELEN.

Nots. Publ.

Pag. 142. *na reg.* 26.) Van Meerbeeck *Chronyke van de gantsche Werelt pag.* 2. *vers. Carolus den Stouten:* Desen Adolphus hadde twee Sonen Carolus ende Philippus, die den Hertoge Carolus dede opbrengen.

Pag. 144. *na reg.* 10.) Vaderl. Hist. *IV. deel XIII boek. bladz.* 139. Men floot dan, op den dertigsten van Wintermaand des jaars 1472. eene overeenkomst te Brugge, volgens welke „ Gelder en Zutfen, voor driemaalhon-„ derd duizend Rynsche Guldens, aan Hertoge Karel, afgestaan werden, „ om dezelven, in pandschap, naar Duitschen Regte, te bezitten, mids „ datze, door het betaalen der gemelde somme en der verdere onkosten, „ door Hertoge Karel, in en ten behoeve van deeze Landschappen, ge-„ maakt, ten allen tyde, wederom zouden konnen ingelost worden". Voor 't sluiten deezer overeenkomst, hadt Karel reeds tweehonderd en agtduizend guldens, op rekening der beloofde pandpenningen, betaald. De overige twee- en negentigduizendguldens beloofde hy, ten zelfden dage, binnen de vyf naastvolgende jaaren, te zullen voldoen: 't welk sommigen, die alleen den brief, by welken deeze belofte gedaan werdt, gezien hadden, heeft doen oordeelen, dat het geheele beloop der pandpenningen maar twee-en negentigduizend guldens geweest is. Ondertusschen heeft Hertog Karel van deeze overige penningen niets betaald: want Hertog Arnoud

over,

overleedt, nog geene twee maanden na 't sluiten der gemelde overeenkomst, op den drie-entwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1473.

J M. van Hemert *korte levensbeschr. der Holl. Graven, bladz*. 340. *en* 341. In 't doorbladeren der schriften van PONTANUS en SLIGTENHORST zal men vinden, dat Arnoud, in 't jaar 1472., het Hertogdom Gelder en het Graafschap Zutphen voor eene somme van 300000, of van 92000. Rhynguldens aan Karel verpande;

Ende in de aanteken. *n*, *5*. De Chartres van Braband, in de Kasse getekent *Gelre*, gewagen van 300000. SLIGTENHORST spreekt van 92000. Rhynze goudguldens.

Pag. 149. *reg*. 12. *van onderen, achter Spangien, by forme van aantekeninge.*) Op dit soogenaamde Privilegie hebben Nicolaes Peter Loode, Jan Hendrik Boeracker, Godefridus de Goey, en Jacobus de Haan alle bierbrouwers binnen de Stad Grave gefundeert haar requeste, het welke sy in de maand May des jaars 1750, gemunieert met veertien annexe documenten, aan syn Doorl. Hoogheit, den Heere Prince van Orange en Nassau &c. &c. &c. hebben overgegeven, en daar by, haar keerende met schuldige gehoorsaamheid tot syn Doorlugtigste Hoogheyd, als haeren Genadigsten Erfheer, seer ootmoedig gebeden, dat syn Doorlugtigste Hoogheyd de suppliant en de geheele Stad gelieve te maintineren by het voorsz. considerabel Privilegie, doende cesseren alle opgekoome nieuwigheden en indraghten daar tegens by die van den Landen van Cuyk van tyd tot tyd gepleegt.

Het appointtement gesteld op de voorsz. requeste luydt als volgt:

Die van den Raede ende Reeckenn: van Syne Hoogheyd den Heere Prince van Orange ende Nassau, gelet op den inhoude deezes, en daar over ingenomen hebbende het goetvinden van syne Hoogheid verklaaren hier mede, dat in het versoek by de nevenstaande requeste gedaan, niet kan worden getreeden, en word het zelve mits dien afgeslagen. Actum ter Camere van opgem: Raede, en Reeckèn: in 's Gravenhage den 1. Decemb: 1750. *onderstond* Ter Ordonnantie van de zelve, *en was geteeckendt* I. van Schinne.

Onder de gemelde veertien documenten vind men No. 7. het nabeschreve

Extract uyt een oud register berustende ter Secretarye der Stad Grave, waer in onder andere Fol. 198. *staat als volgt.*

Item in Junio, ende in Julio 1536. heeft men overmits eenen geswooren Roeder, undt meter in tegenwoordighyd Burgermeesteren, Schepenen, en-

 de

de Gefwooren der Stad van den Grave doen yken en meeten de brouwkuypen vanden Brouwers binnen der Stadt Grave.

1	Jacob van den Broek			En fyn niet gemeten; want zy op oeren gewoontlycken accyns blyven ftaen.
2	Wouter Loeffs			
3	Jan van Aken fyn getouw binnen de Stad			
4	Derk van Erp			
5	Berent Vofch	XXJ.	vat.	
6	Hermen van Velde	XXVJ.	vat.	
7	Jan van Velp	XXIIJ3.	vat.	
8	Hendrik Janffen	XIIIJ.	vat.	
9	Rynier van Breemt	XXX.	vat.	
10	Gysb. Tingieters huys	XXI.	vat.	
11	Willem Coebroekx	XX.	vat.	
12	Hendrik Coebergh	XL.	vat.	
13	Fees Vennen	XXVIJ.	vat.	
14	Hendrik Goerts	XVIIJ.	vat.	
15	Jan van Heler	XXIIJ3.	vat.	
16	Claes de Guliker	XXIIJ3.	vat.	
17	Jan Goebergs	XXIIJ3.	vat.	
18	Jan Bloemert	XXV.	vat.	
19	Frans van Perwet	XIX.	vat.	
20	Tomas Waltforfter	XXXVIJ.	vat.	
21	Jan Beetkens	XXIIJ3.	vat.	
22	Hendrik van Beugen	XXXVJ.	vat.	
23	Peter Wemmers	XXVIIJ.	vat.	
24	Gerrit Reynen	XVIIJ.	vat.	
25	Jacob van Horn	XXX.	vat.	
26	Jan Leydekker	XXIIJ3.	vat.	
27	Meefter Sander	XXIIJ3.	vat.	
28	Jan vanden Velde	XXXIIJ.	vat.	
29	Maas op den Dyk	XIIIJ.	vat.	
30	Michiel int Camerik	X.	vat.	fcherp.
31	Jan Reynkens	XIJ3.	vat.	
32	Jan van Aaken buyten in den hoff.	VIIJ.	vat.	*onderfont.*

Accordeert met het voorfz. regifter quoad Extractum. Grave den 25. April 1750. was geteekent D. Ragay.

Hier uyt foude blyken datter alsdoen binnen de Stad Grave geweeft zyn twee en dartig brouweryen.

Pag. 151. *reg.* 20. *ftaat*, filios. *lees*, filio.

Dicta pag. reg. 10. *van onderen ftaat*, milibas, *lees*, millibus.

Op

Op de zelfde pag. achter reg. 7. van onderen.) Wegens het recht van Gerard Hertog van Gulich op het Hertogdom Gelderland en Graafschap Zutphen kan int breede gesien worden de meeraangehaalde Assertio Juris Imp. Car. V. in vera & pura facti narratione *fol.* 10. *vers.* & 11. *fol.* 38. alwaar de infeudatio, & *fol.* 41. *vers.* alwaar de Venditio ac cessio Ducis Gerardi gevonden wordt.

Pag. 156. *reg.* 8. *na, geworden.*) (12.)

De zelfde pag. op Maximiliaan Aarts-Hertog van Oostenryk.) In de Vaderl. Hist. *IV. deel. XIV. boek bladz.* 226. *op 't jaar* 1483. vindt men, dat aan Maximiliaan, omtrent deezen tyd, door Keizer Fredrik den III., zynen Vader, de titel van *Aartshertog*, in stede van Hertog van *Oostenryk*, opgedragen was: En by Olivier de Wree *Seghelen der Graven van Vlaenderen. pag.* 81. een brief beghinnende aldus: MAXIMILIAEN, byder gratien Godts, Hertoghe van Oostenryck, van Bourgoingne, van Lothr. enz. Ghegheven in onse Stede van Ghendt, den derden van Maerte, in 's Jaer ons Heeren M. CCCC. LXXXII. En de *pag.* 82. noch eenen anderen in 't Fransch: MAXIMILIEN, *par la grace de Dieu, Archiduc d' Austrice; Duc de Bourgoingne de Lothier, &c. Donné en nostre Ville d' Alost, le vj. jour de Novembre, l' an de grace* M. CCCC. LXXXII. Waar na voorsz. de Wree segt: Hier neemt hy op, den titel van Ertsch-Hertoghe, die eertyds ghegheven is geweest aen Frederick den Tweeden, Hertoghe van Oostenryck, by FREDERICK den II. Keyser ende Koningh van Sicilien ende Hierusalem. Nochtans brengt hy onder de Seghelen *fol.* 41. een Segel, welkers omschrift aldus luyt: Sigillum MAXIMILIANI & MARIÆ, Dei gratia, Archiducum Austrie; Ducum Burgundie, Lotharingie, &c. en in de vertaelinghe *Lit. c.* 3. *vers.* Seghel van MAXIMILIAEN ende MARIE, by der gratie Gods, Ertsch-Hertoghen van Oostenryck; Hertoghen van Burgundien, van Lothryck, enz. Synde dit Zegel buyten tegenspraak van een vroeger datum, als van den 6. November 1482.

Pag. 157. *reg.* 3. *na Erts-Hertoghe, by manier van aanteekeninge.*) Ter dier tyd hadt Maximiliaan den titel van Erts-Hertoghe nog niet, volgens het voor verhaalde.

Op de selfde pag. na reg. 14.) Van Hemert *levensbeschr. der Holl. Grav. bladz.* 362. *en* 363. Hoe zober het gestelt was met de Schatkist vanden Aartshertog, die door de aanstaande Bruid met de somme van 100000. guldens moest voorzien worden, om zig als Bruydegom toeterusten; is deze magtige Vorstin, meer vertrouwen stellende op de uitmuntende hoedanigheden van Maximiliaan, dan op alle andere Minnaars, tot onderschraging van den Waggelenden Staat, op den 19. van Oogstmaand, des jaars 1477. met dien Prins in Egtverbond getreden.

Pag. 158. *by reg.* 6. *van onderen.*) Ziet Vaderl. Hist. *IV. deel. XIV. boek*; *bladz.* 206. *en volg.* de Dood van Vrouwe Maria.

Pag. 159. *na reg.* 14.) Vaderl. Hist. *IV. deel. XV. boek. blad.* 308. *en volg.* Voor 't einde des jaars 1493. hieldt hy (:Karel:) egter, een Bestandt met de Hollanders besloten hebbende, te Graave, een mondgesprek met Maximiliaan, die, onlangs tot de Keizerlyke waardigheid verheeven, en met *Blanka*

Maria, Dogter van *Galeas Maria Sfortia*, Hertog van Milaan, in Huwelyk getreden zynde, zig, min dan voorheen, met de Geldersche zaaken, scheen te zullen konnen ophouden. Ook kwam men hier overeen, dat het geschil, over het Regt op het Hertogdom Gelder, aan de uitspraak der Keurvorsten verbleeven zou worden. Doch deezen verklaarden, in 't volgend jaar, dat Karel, noch zelfs zyne Voorouders, geen Reght altoos konden hebben op Gelder en Zutfen, alzo deeze Landen, al na de dood van Hertoge Reinoud den IV. aan 't Ryk vervallen geweest waren.

Op de zelfde pag. na reg. 10. *van onderen.*) Vaderl. Hist. *part. & lib. cit. bladz.* 294. *& seq.* De nieuwe Keizer, genoodzaakt zig dikwils in Duitschland op te houden, vont, in 't volgend jaar, geraaden, zig van de Regeeringe der Nederlanden te ontslaan, en dezelve zynen Zoon Filips, die nu in zyn zeventiende jaar getreden was, geheellyk op te draagen. Filips werdt dan in Herfstmaand 1494. tot Hertoge van Brabant, ingehuldigd.

Pag. 161. *na num.* 2.) Vaderl. Hist, *loc. cit. bladz.* 303. De bruid des Aartshertogs landde, in Herfstmaand des jaars 1496. te Arnemuiden in Zeeland. Van hier, begaf zy zig naar Antwerpen, alwaar het Huwelyk op den eenentwintigsten van Wynmaand voltrokken werdt.

Op de zelfde pag, na reg. 12. *van onderen.*] Vaderl. Hist. *bladz.* 336. *op 't jaar* 1506. Een heete koorts rukte hem, onverhoeds, te Burgos, uit het leeven, op den vyfentwintigsten van Herfstmaand, in het negenentwintigste jaar zyns Ouderdoms. Zyne fraaje uiterlyke gedaante heeft hem den naam van *den Schoonen* verworven.

Pag. 162. *na reg.* 14.) Vaderl. Hist. *bladz.* 337. Vyf Kinderen hadt Filips, by Joanna van Kastilie, verwekt: drie Dogters, van welken de laatste, omtrent vier maanden na zynen dood, ter weereld kwam, en twee Zoonen, Karel en Ferdinand.

Pag. 163. *na reg.* 3. *van onderen.*) Zie ook *pag.* 379. *n.* 12.

Pag. 165. *na reg.* 9.) Vaderl. Hist. *bladz.* 317. De rust, die het bestand met Gelderland, hier te Lande, te weeg bragt, veroorzaekte op verre na zulk eene algemeene vreugde niet, als de geboorte van den eersten Zoon des Aartshertogs, die, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1500, te Gend, ter weereld kwam.

Op de zelfde Pag. reg. 19. *na Sextus.*) Vaderl. Hist. *bladz.* 339. *en volg.* Adriaan Floris zoon van Utrecht, voorheen Priester te Goeree, en thans Hoogleeraar der Leuvensche Hoogeschoole, werdt tot Leermeester van den jongen Prins aangesteld.

Op de zelfde pag. na num. 6.) Vad. Hist. *bladz.* 388. De jonge Karel bereikte, in Sprokkelmaand, flegts vyftien jaaren; doch hadt reeds zo veele blyken van schranderheid, deftigheid, naarstigheid, ervarenheid in taalen en geschiedenissen gegeven, dat de Landzaaten eenpaarig oordeelden, dat hem de Regeering behoorde toevertrouwd te worden. Hy werdt dan, in Louwmaand, in Brabant, in Grasmaand, in Vlaanderen, ingehuldigd.

Pag. 167. *na reg.* 28.) Indien egter de kundige Lezer liever soude willen gelooven, dat Philippus Aertshertog van Oostenryk, Vader van Carel de V., de Stad Grave en Lande van Cuyk (: na dat Hertog Arnout het Land van

Buy-

Buyren den voorigen Heer Willem hadt afgenoomen en hem verjaagt, ende daar door de voorsz. Stad Grave van het voorig pandschap genoegsaam vry gemaakt:) wederom het eerste aan den Grave van Buerent bad verpant, toen hy naar Spangien vertrok; als wanneer hy, volgens Halma *Tooneel der Nederl.* 2, *deel. verb. Philippus de I. pag.* 143. *col.* 1. veel gelts lichte op syn Domainen of heerlyke goederen, die hy verpandde, verkoft en vervreemde, ofte wel hier omtrent een ander gevoelen hebbe, laate ik het zelve aan de Geletterden ter beslissinge over.

Pag. 170. *reg.* 3. *op Frederik van Egmont, by manier van aantekeninge.*) Vaderl. Hist. *bladz.* 318. *in not. n.* 6. 't Gemeen noemde deezen Heer van Ysselsteyn *scheelen Gys*. In de Friesche Kronyken, heet hy Gyze van Egmond.

Op de zelfde pag. na reg. 15. *van onderen.*) Smetius *Chronyk van Nymegen bladz.* 109. *op 't jaar* 1465. Alsoo Arnold aen Frederick van Ysselsteyn syns Broeders soon Bueren ende Beusecom verkocht hadde, is eyndelyck besloten, dat men syn persoon soude verseeckeren.

Pag. 172. *na reg.* 4.) Men vindt in de Vaderl. Hist. rakende Floris van Egmont, het volgende, als *bladz.* 332. *op 't jaar* 1506. Doch het opperbevel der Vloote heeft, waarschynlyk, gehad Floris van Ysselsteyn, die, ten deezen tyde, het Ampt van Zee-Admiraal bekleedde.

Bladz. 346. Alleenlyk bemagtigde Floris van Ysselsteyn het sterke Slot te *Ravenswai*, in de Betuwe.

Bladz. 398. Doch in Bloeimaand des jaars 1516. werdt een goedt gedeelte zyner (:Groote Pier:) Vloote, door den Hollandschen Admiraal, Floris van Egmond, Heere van Ysselsteyn, voor Workum bemagtigd.

Pag. 182. *laatste reg. staat*, Fd. *lees*, Ed.

Pag. 183. *reg.* 22. *staat*, sucess, *lees*, succes.

Pag. 195. *voor reg.* 2. *van onderen.*) Dit volgende verhaalt de Schryver der Vaderl. Hist. *V. deel. XVIII. boek. bladz.* 135. *op 't jaar* 1536. Middelerwijl, werdt de vredehandeling met den Hertoge van Gelder, te Graave; voortgezet, en eindelyk: op den vyftienden van Wintermaand, een Verdrag getekend, volgens welk „ de Keizer en de Hertog beloofden, afstand te zullen doen van de verbindtenissen, ten nadeele van elkanderen, aangegaan, „ de Keizer zou zig, by 't leeven van Hertoge Karel, geen Hertog van „ Gelder en Graaf van Zutfen noemen, en hem, binnen 't jaar, met die „ Heerlykheden beleenen. Voor 't afstaan van Groningen, Koeverden en „ Drente, waar van de Hertog zig insgelyks geen' Heer meer zou mogen „ heeten, zouden hem vyfendertigduizend Karelsguldens eens en vyfentwintigduizend gelyke guldens jaarlyks worden betaald. Die van Utrecht zouden hem, wegens zyn vermeend regt op hunne Stad, twintigduizend Karelsguldens voldoen". De overige punten van dit verdrag waren van klein belang. Floris van Egmond, Graaf van Buuren, die, op aanmaaninge van Holland, de voornaamste hand gehadt hadt, in 't bewerken van deze Vrede, kreeg, sedert, het geschenk, welk hem beloofd was. Het bestondt in zesduizend Filipsguldens voor hem, en tweehonderd voor zyne Huisvrouwe.

Bladz. 138. *en* 139. *op 't jaar* 1537. De Graaf van Buuren sloeg, sedert,

 het

het beleg voor *Saint Pol* en overmeesterde de Plaats stormenderhand, op den vyftienden van Zomermaand. Ook nam hy *Montreuil* in, by verdrag, en belegerde Terouanne. Doch terwyl dit Beleg duurde, werdt 'er, op den dertigsten van Hooimaand, een Bestand van tien maanden, tusschen Frankryk en de Nederlanden, gesloten. Volgens eene der voorwaarden van dit Bestandt, moest het Beleg van Terouanne worden opgebroken, gelyk terstond geschiedde.

Pag. 197. *na reg.* 4.) Vaderl. Hist. *loc. cit. bladz.* 193. Floris van Egmond, Graaf van Buuren, die lang Kapitein-Generaal geweest was, overleedt, te Buuren, op den vierentwintigsten van Wynmaand des jaars 1539. Zyn Zoon, *Maximiliaan*, volgde hem op, in zyn Graafschap.

Op de zelfde pag. num. 3. *reg.* 10.) Van Hemert *korte levensbeschr. der Holl. Graven bladz.* 436. Tunis wierdt aen de plonderinge van den krygsknegt overgegeven, niet tegenstaande Mulei Hassen den Keizer op de knien bad, de bloejende Stad, uit de assche van Carthago geboren, te verschoonen.

Hollandsche historische Courant van Dingsdag den 11. July 1752. No. 83. De stad Tunis legt in een fraaye vlakte, aan een groot meir, 30. mijlen van 't aloude Carthago.

Na pag. 199. *staat*, 190. *lees*, 200.

Pag. 200. *reg.* 5. *staat*, werom, *lees*, wederom.

Pag. 201. *reg.* 17. *staat*, Juliæ, *lees*, July.

Pag. 239. *na reg.* 15) Vaderl. Hist. *V. deel. bladz.* 326. Eer nog 't jaar 1548. ten einde liep, verlooren de Nederlanden hunnen Kapitein-Generaal, Maximiliaan van Egmond, Graave van Buuren, die, op den drieentwintigsten van Wintermaand, na eene zonderlinge ziekte van niet meer dan vier dagen, zittende en gekleed, den geest gaf. Hy liet zyne Heerlykheden Buuren, Leerdam, Ysselsteyn, St. Maartensdyk enz. zyne eenige Dogter, *Anna*, na, die zig, in 't jaar 1551. in de Egt begaf met den jongen Prins van Oranje, en hierdoor alle deeze Heerlykheden, in het Huys van Nassau-Oranje, overbragt.

Op de zelfde pag. reg. 3. *van onderen na* 24. *Meert.*] Vad. Hist. *VI. deel. bladz.* 39. Anna van Buuren Gemaalin vande Prins van Oranje was overleeden den vierentwintigsten van Lentemaand 1558.

Pag. 264. *laatste reg. staat*, gevlohten, *lees*, gevlochten.

Pag. 292. *reg.* 6. *van onderen op Grave van Nassau by forme van aantekeninge.*) Hier uyt blykt dat Prins Willem Henrick op den 20. Feb. 1672. nog maar schreef Grave van Nassau: en aangesien hooggemelde Prins den 18. September deszelfden jaars schryft, Prince van Orange ende Nassau, zie Groot Holl. Placc. boek. *III. deel. fol.* 168. zoo zoude men hier uyt mogen opmaken, dat de Linie van Nassau-Orange in den jaare 1672. de waardigheit des Ryksvorstelyken Stands bekoomen heeft.

Doorlugtige Weereld vertaald door S. Vries *I. deel. pag.* 664. Deeze vier hooghvorstlycke Linien, te weten de Siegensche, Dillenburghsche, Dietzische en Hadamarsche, hebben gesaementlyk en elk in 't bysonder, van Keyser Ferdinand de III. bekoomen d' eer en waerdigheyd des Ryksvorstlycken Stands en syn ook door desselfen bevordering geintroduceert by de Ryksvergadering te Regensburgh Anno 1654.

Struy

Struvii *corp. hist. Germ. tom.* 2. *pag.* 3060. Nassoviis quoque bina vota, ratione Hadamar & Siegen, atque Dillenburg & Dietz, fuerunt concessa.

Pag. 317. *reg.* 11. *van onderen, staat*, July, *lees*, Juny.

Pag, 376. *reg* 10. *van onderen staat*, ven, *lees*, van.

Pag 377. *reg.* 8. *na verbeurt.*) Ziet Marcus *sententien van en wegens den Hertoch van Alva. bladz.* 70. *en volg.*

Pag. 378. *na reg.* 9.) Vaderl. Hist. *VI. deel. bladz.* 269. *op 't jaar* 1568. De stad Graave was, insgelyks, verrast, door eenige Nederlandsche Edelen, onder welken, ik Sander Tork genoemd vinde: ook het Huis van 's Heerenberg, door *Krespyn van Zeltbrugge*, hier toe gemagtigd, door Willem, Graave van den Berg zelven. Doch Sanchio de Lodogno verdreef hem, eerlang, wederom van daar. Midlerwyl, hadden eenige vlugtelingen een getal van tweeduizend Knegten, Duitschers en Nederlanders, op de been gebragt, met welken zy, hoe slegt voorzien van geweer en geschut, het beleg van Roermonde ondernamen: zeer tegen den zin van den Prinse van Oranje, die bedugt was, dat de Spanjaards, die de Maaze vast naderden, hen overvallen en verslaan zouden. Hy waarschuwde hun, deswege; doch zy pasten weinig op zynen raad. *Filips, Graaf van Everstein*, met zes of zeven vendelen Knegten en eenige Ruiters, noodzaekte hen, eerlang, Roermonde te verlaaten, en de wyk te neemen naar Daalhem; by welke Stad, den vyfentwintigsten van Grasmaand, een hevig gevegt voorviel, ten nadeele der ballingen, die, grootendeels, verslaagen werden. De voornaamsten, gelyk *Jan van Montigni, Heer van Villers*, de *Heer van Huy* en anderen werden, gevangelyk, naar Brussel gevoerd. Eenigen, die gevlugt waren, werden, sedert, met verbeurdverklaaring hunner goederen, ten lande uit gebannen. Terstond na deeze nederlaag, verliet de bezetting uit Graave en Boxmeer, welke Plaatsen wederom van Spaansch Krygsvolk voorzien werden.

Pag. 412. *reg.* 13. *en* 14. *van onderen staat*, een een Vleesehal, *lees*, een Vleeshal.

Ik sal hier nog byvoegen, uyt het meermalen, in de aantekeningen, aangehaalde Naam-Regifter, de Mortificatie van het Regt van Issue of Exue de Stad Amsterdam competerende vande Ingezetenen der Stad Grave over uytgaende Erffenissen &c.

Wy Burgemeesteeren, en Regeerders der Stad Amsterdam als ten deese specialyk geauthoriseert zynde by Resolutie van de Heeren sesendartigh Raden deser Stede, van dato 27. April 1682. doen Cond een ygelyk die 't behoort en desen aengaen sal, dat tot onderhoudinge van een Sincere en mutuele vrintschap ende Correspondentie het regt van Issue, of Exue, 't welk dese Stadt onwedersprekelyk van de Ingesetenen van de Stad Grave over uytgaande Erffenissen en nalatenschappen beneffens alle anderen met de welke daar over niet en is geaccordeert ofte verdragen, mitgaders vande Ingesetenen van dese Stad naar Grave metter woon gaande wegens 't veranderen van haar Domicilie, is Competeerende Eeuwiglyk en Erffelyk sal syn en blyven gemortificeert en vernietigt, gelyk het selve gemortificeert en vernietigt wert by dese, sulx dat niemandt vande Ingesetenen en Inwoonderen

on-

onder het gesagh ende Jurisdictie van de Stad Grave behorende tot eenigen tyden gehouden sal syn nogh geconstringeert mogen werden om over het Regt van Exue of Issue iets te betalen, wegens de uytgaande Erffenissen en nalatenschappen op hem 't zy ex testamento ofte abintestato, gedevolveert; gelyk ook niemandt vande Ingesetenen en Inwoonderen deser Stede, ende Jurisdictie van dien, sigh metter woon naar Grave Transporterende gehouden sal syn wegens het veranderen van syn Domicilie iets te voldoen, hoe dikwils en menigmalen 't selve soude mogen geschieden; maar dat alle de voorsz. wedersydse Ingesetenen respectivelyk van het geene voorsz. staat sullen syn en blyven gelibereert. Des t' Oirconde hebben wy deser Stede Zegel hier onder gedrukt, en dese door eene van onse Secretarissen doen onderteekenen, desen 28. February Ao. 1713. om laag in margine stondt met een agtcante pampire ruyte het Zegel der Stadt Amsterdamme, en lager onder 't selve, Geregisteert in 't 9. groot Memoriael fol. 161. berustende ter Secretarie der Stadt Amsterdamme, en was geteekent HEES.

Wegens 't Regt van Exue konnen gezien worden Alkemade en Vander Schelling *Beschr. van den Briel en Landen van Voorn. I. deel. pag.* 41. Binckershoek *Quas. Jur. publ. lib.* 2. *cap.* 25. *quaest.* 7. Van Loon *aloude Holl. Reger. wyze* 4. *deel. pag.* 260. *en* 261.

BLADWYZER,

Van de voornaamste Zaaken in de Beschryving vande Stad GRAVE EN LANDE VAN CUYK.

Te voegen agter Hhh * Pag. 428 (* 24) van de Byvoegzels en Verbeteringen.**

A.

Albertus, Heer van Cuyk, ontfangt de Heerlykheid Herpen van den Hertog van Brabant als een Brabants Leen, 63. en 67. n. 7. wanneer geleeft heeft, 74. en n. 1. laat drie Zonen na ibid. wanneer gestorven, ib. n. 2.

Amptman van Cuyk heeft ook zyn gezag in de Stad Grave, 360. is mede Stadhouder van de Leenen, ib. qualificeert de Schepenen in 't Land van Cuyk, ib. profiteert en last in alle crimineele breuken, ib. trekt een jaarlyks tantiesme uit de Domeinen van den Heer, ib. en 353. n. 2. lyst der Amptmannen 351. kan met authorisatie van den Heer een Stadhouder aanstellen, ib. n. 1. pointen contentieus tusschen den Schout en den Amptman gereguleert, 353. instructie voor denzelven, ibid. vervolg van de lyst der Amptmannen van den Lande van Cuik, 360. n. 4.

Amsterdam mortificatie van het recht van Exue gecompeteert hebbende deze stad van de Ingezetenen der Stad Grave (* 23) 428.

Andreas, Bisschop van Utrecht, door Graaf Diederick van Holland verjaagt en wederom met den zelven bevredigt, 58. n. 4 en 60. n. 6.

Anthonis Kerspel (St.) afgezondert van 't Land van Cuyk, 12.

Asten (die van) appelleren aan Schepenen van de Grave, 95. Verg. 99. n. 3.

B.

Bakkers Gilde te Grave door Wilhelmus II. geoctroyeert, 252.

Batenburgsen Tol disput over het belang van denzelven tusschen de Stad Grave en den Grave van Hornes als Heer van Batenburg, 403.

Beers in 't Nederampt van Cuyk, 39.

Berg, (Graven van den) Heeren van Boxmeer, enz. 16. 18, n. 2. en 23. n. 15.

Beugen, halfheerig aan den Heer van Cuyk en den Heer van Boxmeer, 16. Verg. 19. n. 5.

——, de Predikant alternative en door den Heer van Cuyk en door den Heer van Boxmeer aangestelt, 16. en 21. n. 8.

——, stillen Schout van den Heer van Boxmeer alhier, ib. de officianten door den Heer van Cuyk aangestelt, ib.

——, gelegen in 't overampt van Cuik, 39.

Bierbrouwers, Privilegie aan dezelven te Grave door Carolus Valesius gegeeven in onbruyk geraakt, 149. Request tot vernieuwing van het zelve 428. (* 17) getal derzelver ib. (* 18)

Boegen, Privilegie door Hertog Arnold

 aan

aan dit Kerspel raakende de doodsla-gen gegeeven (* 11.) 428.
Boxmeer voor dezen Meer alleenlyk, 16. en 18. n. 1. waar van dus genaamd, 't wapen, ib. wien toebehoort; ib. en 18. n. 2. waar gelegen, ib. wat daar onder behoort, ib. rechten van den Heer, ib. afdeeling van het Cuiksche en Boxmeersche, 17. heeft gemeene rechten met het land van Cuik, 16. en 23, n. 14. processen hier gewezen, uitgezondert, waarin by arrest gevonnist wordt, worden ter revisie beslo-ten naar Cuik gebracht en dus wederom gezonden, ib. en 23. n. 16. ordonnan-tie op de vacantien ende opdingen in de banken van deze Heerlykheid, 19. n. 5. rechten van den Heer te Haps, 20. n. 6. te St. Jansbeek, 21. n. 7. te Beugen, ib. n. 8. veer alhier over de *Maas*, 26. en 37. n. 6.
——, separaat van 't land van Cuik, 12.
——, legt in 't overampt van Cuik, 38.
Brabandt (Hertogen van) eertydts Graven van Leuven genoemt, 44. n. 2.
——, —— —— te voren Hertogen van Lotharingen genoemt, 56. n. 3.
——, deszelfs vier hoofdsteden, 228. n. 5.
Buren, hoe aan het huis van Egmondt gekomen zij, 169. n. 1.
Burgemeesteren der Stad Grave hoe gedi-stingueert worden, 416.
Burggraven, wie, 344.

C.

Carolus Valesius, Hertog van Bourgon-dien, Confirmeert de Privilegien der Stad Grave, 149. wordt ingehuldt als Heer der Stad Grave en Lande van Cuyk, ib. nieuwe Privilegien door den zelven aan die van de Grave gegeeven, ib. wanneer en waar gestorven en be-graven, ib. en 151. n. 3. door wien opgevolgt, ib. en 153. n. 4. grote be-roertens na zyn dood ontstaan, en de regten van de kinderen van Hertog Adolf gemaintineert, ib. en 153. n. 5. en hoe 6. hy aan het Hertogdom Gel-derland en het Land van Cuyk geko-men zy, 127. en 150. n. 2. met wie getrouwt is geweest, 153. n. 4.
Carolus oudste Zoon van Philippus Heer der Stad Grave en Lande van Cuik confirmeert alle deszelfs regten, 163. en 165. n. 6. wordt Roomsch Keizer ib. en 165. n. 7. verpandt zijn Stad Grave en Lande van Cuik aan Graaf Floris van Buuren, ib. Verg. 166. n. 8. wanneer geboren, 164. n. 5. en 428. (* 10.) doet zyn Zoon Philippus als Erfheer der Nederlanden inhulden, 198. en 201. n. 1. lost de Pantschap der stad Grave en Lande van Cuyk weder in, 200. en wanneer dit ge-schiedt zij, 201. n. 3. considderatien over die pandschap, 196.
Catharinen in den Broek, Privilegie door Hertog Arnold aan dit Kerspel raaken-de de doodslagen gegeeven, 428. (* 10)
Ceurmonts, goederen plachten voor de-zen in 't Land van Cuik te zyn, 339. welke waren, 349. n. 15.
Cevelum, hoe tegenwoordig genaamt, 62. n. 7. en 428. (* 4)
Cleefs licent, door den Koning van Pruis-sen aan den Pr. van Oranje afgestaan, 337. 't welk de Koning zich daarna weder eigent, ib.
Cloveriers, Zie *Kloveniers*.
Cruisbroeders, zetten zich neder in den Lande van Cuik, 238. Verg. 239. n. 4.
Cuyk (Land van) deszelfs Wapen, 1. en 2. n. 3. &. 4. naam, oorspronk, 2. n. 1. of met de Stad Grave een of twee Heerlykheden uytmaakt, 4. en 6. & Volg. en (* 1) 428., Grave des-zelfs

zelfs hoofdstad, ib. een ryksleen, 11. desselfs hoge vierschaar oordeelt over alle crimineele delinquanten van het gantsche Land, 12. uyt wie dezelve gecomponeert word, ib. & 15. n. 5. waar dezelve eertyds gehouden wierdt, ib. waar nu 16. n. 6. Heer van Cuik heeft de collatie der predikants plaatsen door 't gantsche land, 16. doch te St. Jansbeek en Beugen alternative met den Heer van Boxmeer, ib. afdeeling van het Cuyksche en Boxmeersche, 17. heeft gemene rechten met Boxmeer, ib. deszelfs gelegenheid, 24. vrugtbaarheid, 24. en 26. n. 1. Langte en breedte, 25. en 26. n. 2. Zyne Grenzen, ib. en 27. n. 3. en 4. Veren over de Maas in dit Land, 26. & 37. n. 6. wien dezelve toekomen, 27. en 37. n. 6. Verdeling in over en Nederampt, 38. wat tot het Overampt behoort, ib. wat tot het Nederampt behoort, 39. deszelfs Heeren eertijds Souverain en van niemand dependent, 41, naderhand Leenpligtig geworden, ib. Comes de Cuyk pincerna Episcopi Trajectensis, 42. verg. 428. (*8.) deszelfs Heeren hadden wel eer de waardigheid van Graven, 42. Verg. 51. n. 10. 63. en 428. (* 2.) Wie de eerste Graaf gevonden wordt overleden te zyn, ib. en n. 3. deszelfs Heeren ingewikkeld in meest alle de oorlogen tegen de Graven van Holland, 47. n. 4. door Graaf Diederick van Holland gedevasteert, 55. en 58. n. 4. Graaf Herman van Cuyk Leenman van den Graaf van Hollandt, ib. onmiddelyk van het Roomsche Ryk te Leen gehouden, 77. Verleibrief van Keizer Ludovicus op Otho als Heer van Cuyk, 92. n. 2. verkocht door Jan III. 101. onlusten daar over, ib. moet by accord van den Hertog van Brabant te Leen verheft worden; ib.

Cuyk (Land van) disputen over het recht van successie in deze Heerlykheit na de doot van Jan, IV. 104. door Jan V. Zoon van Wemmer van den Hertog van Gelderland te leen ontfangen, 107. door den zelven van den Hertog van Brabant te leen ontfangen, ib. en 110. n. 5. rechten van den Lande van Cuyk geconfirmeert door Wilhelm Hertog van Gulik en Gelre Heer van Cuyk, 113. als mede door Arnoud van Egmond, 125. reglement op de manier van procederen in den Lande van Cuik door den zelven gemaakt, 126. privilegie van geen ander bier in den lande van Cuik dan binnen Grave gebrouwen te mogen tappen door Carolus Valesius aan die van de Stad gegeven, 149. het zelve voorrecht te niet gegaan, ib. door Maximiliaan van Oostenryk aan het Hertogdom van Braband gevoegt, 154. het appellations gericht van dezen Lande door gemelden Hertog aan Schepenen van 's Hertogenbosch gesteld, 155. beloften door den zelven aan die van dezen lande gedaan, 155. separatie van dit Land beide van Gelderland en van Braband en het zelve neutraal gehouden, ibid. door Carolus Roomsch Keizer aan Graaf Floris van Buuren verpandt, 163. verg. 165. n. 8. manier van procederen door den zelven aan de rechtbanken in 't land van Cuik voorgeschreven, 169. by de de blyde inkomste van Philippus belooft wederom te annexeren, aan het Hertogdom Braband, 200. en 216. Art. 49. Pandschap dezes Lands ingelost, ib. contributie van den Lande van Cuik daar toe, ib. weder door Philippus aan Wilhelm Prince van Orange verpandt, brieven daar af, 229. n. 8. dezelve als Pandheer dezes Lands, en Stad Grave ingehuldigt, 237. en 239, n. 2.

Cuik, (Lande van) lyst op den Cuykschen tol door Graaf Maurits uytgegeven, 241, en 250. n. 6. gerichtsloonen door denzelven gereguleert, ib. en 250. n. 8. en aan die van den Lande van Cuyk het verum beneficium appellationis gegeven, 241. de Pandschap des Lands van Cuyk door de Staten Generaal in een Erfleen verandert, 248. de Pandschap der Stad Grave en Lande van Cuyk door den Koning van Spanje aan het Huys van Oranje in Eigendom geconverteert, 251. en n. 2. placaat tegen de vagabonden en lediggangers in den lande van Cuyk, 254. reglement van zyne hoogh. Willem Hendrik, Pr. v. Or. op de manier van procederen, politie, enz. ib. verhoging van de gerichtslonen in den lande van Cuik, 255. Over en Nederampt hadt voor dezen ider een Schout apart, 361. Recht van togt tusschen de Echte Lieden in den Lande van Cuik, 364. uytzondering daar van, ib. Verg. 366. n. 3. en 4. gebrek alhier aan een gereguleert Versterfrecht, ib. & 418. lydt veel last in den oorlog van den Jaare, 1702. 365. quotisatie van het Land van Cuik tot verval der onkosten van de fortificatien der stad, 393. verdeeling der lasten tusschen het Over- en Nederampt, 400. n. 6.

——, (Dorp) Veer alhier over de Maas, 26. en 37, n. 6.

——, —— legt in 't Nederampt van Cuik, 39.

——, (Heeren van) derzelver regalia, 337.

——, gedeelte van het geslacht register der Heeren van Cuik, 44. n. 1.

——, (*familie van*) onder die gene die of uitgestorven of vervallen zyn, 42. n. 1. of zy geeindigt is met Vrou Johanna III. Verg. 112.

Curmede, Zie *Ceurmentse*.

D.

Doodtslagen, voor desen zelfs op de Maagen van den Dader gewroken (* 9.) 428.

Drossaard, Zie *Amptman*.

Duivenvoorde en Kralingen (Heeren van) Erfkamerlingen van Holland, 293.

Dykgraven wie, 344.

E.

Echtelieden, de langstlevende derzelver heeft het recht van tocht op de nalatenschap van zyn overleden echtgenoot, 364. uitzondering daarvan, ib. Verg. 366. n. 3. en 4. concept redres omtrent de tocht; ib. en 371. n. 8.

Echt reglement, voor de steden, landen, enz. van zyne Hoogheid den Prince van Oranje gelegen in Brabant onder de gehoorzaamheid van de Staten der Vereenigde Nederlanden, 268. register voor het zelve, 288.

Eesschoren enz. in 't Nederampt van Cuik, 39. permissie aan die van Eesscharen door Graaf Floris van Buuren tot het verkopen van een stuk lands tot onderhoud van de Eeschaarsche brug, 176. n. 5. ordonnantie, van Dykgraaf en Heemraden van Eesscharen door de raden van Koning Philippus gereguleert en by prins Willem Hendrik geamplieert, 237.

Eikmeester der biertonnen reglement voor denzelven, 425. n. 6.

Egmond (het geslacht van) was van den Cabaljauschen aanhang, 122. door Keizer Sigismund tot den Graaflyken stand verheven, ib. (Johan van) Heer van Purmerende geweest, ib. en eerste Graaf van Egmond ib. en volg.

—— (Arnoud van) Heer van Cuyk, deszelfs geslachtregister, 121.

Egmond (Arn. van) agterneef van Hertogen Willem en Reinoud, 125. wordt minder jarig zynde Hertog van Gulik en Gelre, ib. en 128. n. 2. dog niet geinvesteert, 129. n. 4. rede daarvan, 428. (* 12.) confirmeert de Privilegien der ſtad Grave, ib. trouwt met de dochter des Hertogs van Cleve, ib. 129. n. 3. (* 11.) 428. wordt van Keizer Sigismund ſpeciaal met zyn Hertogdom beleent, ib. Verg. 129 n. 4. Verkrygt Vrydom op de Tollen in Holland voor de Borgers der ſtad Grave, ib. geſchenk door hem aan de ſtad gedaan tot Verbeteringen der Veſten, ib. Verg. 131. n. 5. Octroyeert het ſmedenampt, aldaar, 126. en 428 (* 12) maakt een Reglement op de manier van procederen in den Lande van Cuyk, ib. accordeert nieuwe Privilegien aan de Borgers der Stad Grave, ib. belooft de ſtad aan niemand te zullen verpanden, ib. confirmeert en octroyeert de Vier ſtads Jaarmarkten, ib. Verg. 131. n. 6. geeft het ſnijdersampt keuren en privilegien, ib. wordt op inſtigatie van zyn Vrouw door zyn zoon overvallen en tot Buren gevangen gebracht, ib. en 133, n. 9, gedwongen de Landen aan zyn zoon te reſigneren, 127. en 136. n. 10. tydt van zyne detentie te Buren, ib. en 136. n. 11. komt weder aan de Regeringe, 127. en 142. n 15. wordt van die van de ſtad Grave met grote eer ontfangen, ib. door die van het kaſteel reſiſtentie geboden, ib. welke hy bemagtigt en ſtraft, ib. pardonbrief en renovatie der ſtads privilegien van den zelven, ib. bezwaart zyne goederen, ib. verkoopt het Hertogdom Gelderland en Graafſchap Zutphen aan Carel den Stouten van Bourgondien, behoudende het bezit zyn leven lang, ibid. en 143. n. 16. 428. (* 16.)

Egmond (Arnoud van) onterft zyn Zoon Adolf, en ſtelt Hertog Carel tot erfgenaam, 128. en 146. n. 18. zyn dood ib. en 147. n. 19. waar begraven, ib. deszelfs begeerte omtrent zyn begraafnis, ib. en 147. n. 2. Tombe te Grave en inſcriptie daar op, ib en 148. n. 21. deszelfs kinderen, ib. n. 24. privilegien door den zelven aan die van Sambeek, Oplo, Catharinen in den Broek, enz. gegeven, 428. (* 10.)

——, (Adolf van) overvalt op inſtigatie van zyn Moeder met behulp van die van Nymegen zyn Vader Arnoud en brengt hem te Buren gevangen, 126. en 133. n. 9. dwingt zyn Vader deszelfs Landen aan hem te reſigneren, 127. en 136. n. 10. beveſtigt de privilegien der Stad Grave, ib. ontboden zynde door Carolus Audax, wordt hy van denzelven gevangen gehouden tot de dood van dien Hertog, ib. 138. n. 13. door zyn Vader onterft, 128. en 146. n. 18. met wie getrouwt is geweeſt, 137. n. 12. is door middel der Gentenaars uyt zyne gevangenis verloſt, 140. en volg. wordt door Maria dogter van Carel van Bourgondien over haar leger tegen de Franſchen geſtelt, ib. wordt door de *Franſchen* uyt Doornik overvallen en gedoodt, ib.

F.

Floris, Graaf van Buren Gouverneur en Droſt der ſtad Grave en Lande van Cuik, 163. door Karel Roomſch Keizer Pantheer geworden, 167. ten zynen tyde verſcheide gebouwen herſtelt of gemaakt, ib. reguleert en beneficeert de Cleveniers Doelen te Grave, ib. & 168. verbiedt de voordelen der langſtlevende van Echte luyden, 169. deszelfs Reglement op de Lyftogt en repreſentatie, ib. en 179. n. 6.

Floris, Graaf van Buren, verbiedt de Geestelykheit eenige goederen te erven of verders aan te kopen, ib. manier van procederen door den zelven aan de Regtbanken in het Land van Cuik, als mede aan die van de stad Grave voorgeschreven, ib. door Prins Karel naar Vriesland gezonden, 171. daar by verscheiden steden inneemt, ib. wordt in naam van den zelfden Prins Karel tot Heer van Vriesland gehuldigt, ibid. permissie aan die van Eesscharen tot het verkopen van een stuk Lands tot onderhoud van de Eeschaarse brug, 176. n. 5. wanneer gestorven, 196. n. 1. en 428. (* 22.)

Floris V, *Grave van Holland*, conspiratie tegens denzelven, 25. n. 11. en (* 5.) 428.

Frederik Henderik zoon van Wilhelmus Prince van Oranje, wanneer geboren, 240. wordt met het afsterven van zyn broeder Heer der stad Grave en Lande van Cuyk, 250. is nooyt solemneel gehult, ibid. de Pandschap der stad Grave en Lande van Cuyk door den Koning van Spanje aan het huys van Oranje in Eigendom geconverteert, 251. en n. 2. wanneer overleden ibid. 252. n. 4. met wie getrouwt geweest, ibid. n. 1. deszelfs kinderen, 252. n. 5.

G.

Gassel, enz. in 't Nederampt van Cuik, 30.

Gasthuis Kapel, ingestort, 404.

Geestelyke goederen by den Grondheer aangeslagen, 340.

Gelderland, door Hertog Arnoud aan Carel den Stouten van Bourgondien verkocht, 127. en 143. n. 16.

Gemaal een sestiende van 't gemaal is ten profyte van den Heer, 338.

Gennep naar een zeker geslacht aldus genaamt, 23. en 24. n. 2. van ouds een Leen van Gelderland, ib.

——, Brandt aldaar, 3. en 11. n. 2.

——, aan den Admirant v. Spanje overgegeven, 1599. 11. door Pr. Maurits verovert, ib.

Gennipsen Tol door den Koning van Pruissen aan den Pr. v. Or. afgestaan 337. welke gemelde Koning zich naderhand weder eigent, ib. verg. 342. n. 12.

Gerichtsbanken in den Lande van Cuik, door wie geadministreert, 362. de namen derzelver, ib.

Gildens te Grave, 405.

Godefroy met den baarde, waarom dus genoemt, 56 n. 2.

Graaf, wat eigentlyk betekent, 344.

Grave, (Wapen der stad) 1. 3. n. 6. & 7. en (* 1.) 428. of zy eene dan twee Heerlykheden met het Land van Cuik uytmaakt, 4. 6. & Volg. en (* 1.) 428. Hoofdstad van het Land van Cuik ib. derzelver crimineele delinquanten worden geoordeelt by de hooge Vierschaar van het Land van Cuik, 12. Borgers der stad vry op den Cuikschen tol, 17. & 21. n. 10. Lyst van dezen tol waar te vinden, ib. Borgers dezer stad vry op den Hapschen tol, 21. n. 11. Veer alhier over de maas, 26. & 37. n. 6. wie stichter der stad is geweest en haren naam gegeven heeft, 56. als vry eigen goed bezeten, 77. & 80. n. 2. door Heer Jan I. gefortificeert, ibid. & 82. n. 8. de Cannonikadye en Kerk van St. Elisabeth door wien gefondeert, 78. Verg. 87. n. 14. reede der onzekerheid daarvan, (* 7.) 428. getal der Kanoniken in St. Joris Kapel, 78. Verg. 88. n. 16. & (* 7.) 428. Poorters en Borgers der stad tol vry met hunne goederen door geheel Hollandt en Zeelandt, 79. door Heer Otho aan den Hertog van Brabant verkogt

en

en van den zelven te Leen gehouden, 90. 92. n. 4. & 94. n, 5.

Grave, Privilegien der Stadt door denzelven Heer Otho geconfirmeert en vermeerdert, 90. limietscheiding tusschen de stad Grave en de goederen des Abts van Merrienweert, ib. keuren en Privilegien aan het Wollenampt binnen deze stadt door Heer Otho gegeven, 91. keuren op het Wollenampt alhier door Heer Jan II. geconfirmeert, 95. die van Asten appelleren aan Schepenen der Stadt, ibid. verg. 99. n. 3. gelyk die van Hollanderbroek ook plegten te doen, ibid. verkogt door Jan, III. 101. onlusten daar over, ib. van den Hertog van Brabant ingenomen, ib. moet volgens accoort van den Hertog van Brabant te leen verheft worden, ib. de Privilegien der stad geconfirmeert door den voogt Jan van IV. 102. insgelyks door denzelven meerderjarig geworden zynde, 104. die nog verscheide andere beloften aan de borgers doet, ib. disputen over het recht van successie op de stad na de dood van Jan IV, ib. privilegien der stad door Heer Wemmer geconfirmeert, 106. vrydom voor de borgers door den zelven op de tollen van den Hertog van Gelderland, ibid. door Jan V, zoon van Wemmer ingenomen, 107. van den Hertog van Gelderland te Leen ontfangen, ib. door den Hertog van Brabant belegert en door die van Gelderland ontzet, ib. 108. n. 2. en (* 9.) 428. wederom van den Hertog van Brabant te leen ontfangen, ib. en 110. n. 5. Privilegien der stad door Heer Jan V. geconfirmeert, ib. als mede door Vrouwe Johanna, 110. ook door Wilhelm Hertog van Gulik en Gelre, 113. insgelyks door Hertog Reinoud Heer van den Lande van Cuyk, 116. onder wiens Regeringe de stad byna geheel en al in de assche gelegd is, 117. verg. 118.

Grave, privilegien der stad door Hertog Arnoud van Egmond geconfirmeert, 125. vrydom op de tollen in Holland en Zeeland voor de Borgers door den zelven verkregen, ib. geschenk door hem aan de stad gedaan tot verbetering der vesten, ib. verg. 131. n. 5. het smedenampt alhier door gemelden Hertog geoctroyeert 126, en 428. (* 13.) nieuwe privilegien door den zelven aan de borgers geaccordeert, ib. belofte van de stad aan niemand te zullen verpanden, ib. confirmatie der vier stads jaar markten, ib. verg. 131. n. 6. keuren en privilegien voor het snyders ampt alhier door den zelven gegeven, ib. brief door den zelven aan de regering der stad wegens de resignatie zyner landen aan zyn zoon, 127. privilegien der stad door Adolf van Egmond bevestigt, 127. die van de stad ontfangen Hertog Arnoud, weder aan de regering gekomen zynde, met groote eer, ibid. en 142. n. 15. die van 't kasteel resistreren den zelven, ib. doch worden door den Hertog bemachtigt en gestraft, ib. pardonbrief en renovatie der stads privilegien van den zelven, ib. speciale conditie door hem voor die van de stad bedongen by den verkoop zyns Hertogdoms van Gelre, ib. privilegien der stad door Carolus Valesius geconfirmeert, 149. privilegien van geen ander bier in den lande van Cuik dan alhier gebrouwen te tappen door den zelven gegeven, ib. het zelve voorrecht te niet gedaan; ib. andere door gemelde Hertog aan die van de stad gegeven, ib. privilegien der stad, door Frederik van Brunswyk, zich qualificerende voorstander des Hertogdoms Gelre voor de kinderen van Hertog Adolf, geconfirmeert, ibid. ook door Hendrik Bisschop van Mun-

Munster in voorsz. qualiteit, 150.

Grave de stad door Maximiliaan van Oostenryk den voogden en adherenten der kinderen van Adolf van Egmond ontweldigt, 154. en 157. n. 4. weder door de Gelderschen by verrasfing ingenomen, ib. en 157. n. 5. die van de Grave maken vrede met Maximiliaan, ib. conditien daarvan en confirmatie der privilegien, ib. ten tyde van gem: Hertog nog onder Gelderland geresorteert, ib. door den zelven aan het Hertogdom van Brabant gevoegt, ib. Verg. 157. n. 6. en hier van wederom zo wel als van Gelderland gesepareert en neutraal gehouden, 155. privilegie by Maximiliaan aan die van de stad gegeven, dat het gemaal der Graven niet aan een man of te samen zoude verpacht worden, ibid. hoe lang het zelve geobserveert is, ib. inconvenienten van de vernietiging deszelfs, ib. privilegien der stad door Philippus van Oostenryk geconfirmeert, 160. wanneer het hoog koor der Kathedrale Kerk alhier begonnen en voltooit, ib. Een Kasteel aan de Noordzyde van de stad op de Maaze gebouwt, 162. verg. 163. n. 3. rechten der stad door Carolus oudste zoon van Philippus geconfirmeert, 163. met het land van Cuik door denzelven aan Graaf Floris van Bueren verpandt, ib. verg. 165. n. 8. veele zaken zo politie als Justitie door Graaf Floris van Bueren verbetert, 167. de waterput op de markt te Grave ontdekt, 168. vrouwen Klooster van de Augustiner order volgens sommigen de woning van Willem van Egmond broeder van Hertog Arnoud ib. het blaau hooft ten tyde van Graaf Floris van Buren gemaakt, ib. de cloveniers doele gereguleert en gebeneficeert, ibid. manier van procederen door den zelven aan de gerechtsbank van de stad Grave voorgeschreven, 169.

Grave silver keteltje door Maximilaan aan die van de stad geschonken, 196. by de blyde inkomste van Philippus belooft wederom te annexeren aan het Hertogdom Brabant, 200 & 216. art. 49. pandschap der stad door Keizer Karel, ib. contributie der stad daar toe, ib. confirmatie der stads privilegien door Philippus en vergunning van nieuwe beneficien, ib. weder door Philippus aan Wilhelm Prince van Oranje verpand, ib. brieven daar af, 229. n. 8. dezelve als pandheer der stad en land van Cuik ingehuldigt, 237, & 239. n, 3. contributie der stad aan gemelden Prince, ib. confirmatie van de vrydom der stad op de Geldersche tollen uitgenomen den markt tol by de sententie van den raad van Brabandt, ib. veranderingen daar naderhand in voorgevallen, ib. verbod van Prins Wilhelm op remonstrantie van de Magistraat geen goederen te verkopen zonder de daar uit gaande lasten te specificeren, ib. verhoging door denzelven op de stads bier accyns tot behulp van de fortificatie kosten, 238. De stad door den Prince van Parma ingenomen, 240. & 242. n. 2. en door Graaf Maurits herrovert 241. Articulen door zyn Excellentie aan den Gouverneur, enz. geaccordeert, 242. n. 3. deselve als Heer van de stad Grave gehuldigt, 241. & 247. n. 4. Penningen op de verrovering van de stad Grave geslagen, 248. de Pandschap der stad Grave en Lande van Cuyk in een Erfleen geconverteert, ib. Reglement door Graaf Maurits gemaakt op de Echtzaken en Exercitie van de Paapse Religie, 241. Reglement voor de Weeskamer door denzelven voorgeschreven, ibid. de Pandschap der stad Grave en Lande

van

van Cuyk door den Koning van Spanje aan het Huys van Oranje in Eigendom geconverteert, 251. en n. 2.
Grave, het bakkers en Timmermans Gilde alhier door Wilhelmus II. geoctroyeert, 252. Schippers Gilde alhier door Willem Hendrik Prins van Oranje geerigeert en geprivilegeert, 253. verhoging der vrachten door de Magistraat dezer stad met die van Rotterdam aangesteld, doch welke nooit effect gehad heeft, 254. de stad door Prins Willem Hendrik van de Franschen, ib. en 294. n. 5. voorrechts der borgeren om door gantsch Brabant hair met hair en veeren met veeren te vangen, 254. en 295. n. 7. kramers Gilde alhier geërigeert, ib. placaat tegen de vagabondes en lediggangers in de stad Grave en Lande van Cuik, ibid. reglement op de administratie van de Weeskamer door Koning Willem gemaakt, 304. missive van Schout en Schepenen der stad Grave aan den raad v. staten over de betaling van den 20. en 40. penning, 315. maten te Grave en het verschil met andere, 318. Cuiksche Leenkamer, waar voor dezen plagt gehouden te worden, 337. en 341. n. 2. Amptman van Cuik heeft ook zyn gezag in de stad, 350. schildery van de stad waar, 371. & 375. n. 2. derzelver situatie en vorige sterkte, 372. en 375. n. 4. trouwe der Burgers aan hunne Heeren, ib. de stad door den Hertog van Alba geconfisqueert, ib. dezelve door eenen Sander Turk verrast en wederontruymt, ibid. 377. n. 9. en (* 23.) 428. hoe zig dezelve van haaren Spaanschen Gouverneur ontlast heeft, 373. en 378. n. 11. & volg. door den Prince van Parma belegert en ingekregen, 374. en 379. n. 13. en volg. gezicht van het oude slot der stad waar te zien, 375. wanneer herwonnen, 382.
Grave, mutinatie binnen de stad, 383. en 385. n. 2. en volg. pestilentie binnen dezelve, ib. namen der Gouverneurs zedert den Jaaren, 1602. ib. en 386. n. 5. bloei der stad gedurende de Spaansche oorlogen, ib. privilegie der burger dogters, 384. verg. 387. n. 6. Conventie in faveur van de Herbergen in de stad en derzelver vryheid, ibid. en 387. n. 7. valt in handen van de Franschen, 390. en 393. n. 1. door de Troupes van den staat belegert en ingenomen, 391. en 397. n. 3. en volg. Contract tusschen die van de Grave en s' Hertogenbosch nopens de Voerlieden, 392. tegenwoordige gedaante van de fortificatien der stad, 393. quotisatie der stad tot verval van de onkosten der fortificatien, ib. dispuet tusschen de stad en den Grave van Hornes over het belang van den Batenburgschen tol, 403. Lyst der stads accynsen gearresteert, 404. geringe inkomsten der stad, ib. gasthuys Kapel ingestort, ib. profiteerde wel eer van het servies van drie Compagnien Infantery tegens de verpondingen; en veranderingen daar in gemaakt, ibid. en 407. n. 3. & volg. een gedeelte van de stads muur ingestort, ib. vleeshal gemaakt, 405. verg. 411. n. 5. Zeehond alhier gezien, ib. welke de geoctroyeerde gildens zyn, ib. moeyelykheden aan de Burgers door het visiteren op den Oyeschen tol aangedaan en wat daar op is gevallen, ib. redres op den ontfangst van het weggelt, 406. n. 2. Reglement voor de Vleeshouwers, 412. Regenten der stad en verdere beampten, 416. gasthuys door wie geregeert, 417. Weeshuys is onder toezigt van de Magistraat, ib. broederschappen alhier, ib. plagt van scheepen vonnissen geen provocatie te vallen, 418. verg. 427. n. 13. manqueert alhier een geschreve ver-

ſterfrecht, ibid.

Grave, Syndicus der ſtad en deszelfs Commiſſie, 423. Crimineele vonniſſen door wie ter executie gebragt, 425. Reglement voor den Eikmeeſter der Biertonnen, ib. mortificatie van het Regt van Exue gecompeteert hebbende de ſtad Amſterdam van de Ingezetenen dezer ſtad (* 23.) 428.

Grootlinden in 't Nederampt van Cuik, 39.

H.

Haps behoort onder Boxmeer, 16. & 18. n. 2.

—— deszelfs maaſtol, half Cuyks en half Boxmeers, 17. de helft door de Heeren van Boxmeer van Cuyk te leen gehouden, ib. en 18. n. 3. onder de regalia der Heeren van Cuik, 337. Borgers van Nimegen en de Grave vry van dezen tol, 17 en 21. n. 11. door Hertog Arnoud (Reinald) ten Zutphenſchen (volgens de Leen brief ten Cuykſchen) rechten afgeſtaan, 17 en 22. n. 12. hoe weder aan de Gelderſche Vorſten vervallen, 22. n. 12. hoe aan de Graven van den Berg, ib. de bediendens door den Heer van Cuyk aangeſtelt, 20. n. 6. legt in 't Nederampt van Cuik, 39.

Heeswyk legt in 't Nederampt van Cuik, 39.

Hendrik I. Heer van Cuik wanneer geleeft heeft, 52. en ib. n. 1. deszelfs kinderen, 52. 53. n. 4. & 54. n. 5. en 6.

—— II. Heer van Cuik wanneer geleeft heeft, 62. 64. n. 1. en 65. n. 2. met wie getrouwt, 63. en 65. n. 5. reſigneert de Heerlykheid Herpen aan den Hertog van Brabant, ib. & 67. n. 7. houd deszelfs party tegen den Graaf van Holland, ib. binnen den Bos gevangen genomen, ib. & 70. n. 8.

Hendrik II. door den Hertog van Brabant verloſt, 63. tekent de verkiezinge van Keizer Ottho IV. als Grave van Cuik, ib. & 73. n. 9. deszelfs kinderen, 73. n. 9.

—— III. Heer van Cuyk wanneer geleeft heeft, 76. en n. 1. wie hem opgevolgt is, ib.

Herman, I. Heer van Cuik, wanneer geleefd heeft, 43. heeft den Biſſchop van Keulen en Luyk tegen Graaf Floris van Hollandt geaſſiſteerdt, ib. voor zyn particulier mede in oorlog geweeſt met Graaf Floris, ib. giſſing waar over, 44. & 48. n. 5. heeft Graaf Floris verſlagen, 44. en 48. n. 8. & 51. n. 9. is van de Dortenaars overwonnen, 44, & 51. n. 10. deszelfs nakomelingen, 44. en ib. n. 1. & 52. n. 11.

—— II. Heer van Cuyk wanneer geleeft heeft, 55. & 56. n. 1. doodt Graaf Floris de Swarte en waarom, ib. en (* 3.) 428. berooft van den Tytel van Graaf, ib. & 58. n. 4. en 5. pys gemaakt tuſſchen den zelven en Graaf Diderick van Holland en Conditien daar van, ib. zweert hulde aan den Gr. van Holland, 58. n. 4. verg. 60. n. 6. ſticht Marienwaert, 55. & 60. n. 6. onthoudt zich tot Grave na de Diſtructie van het Kaſteel van Cuyk, 56. volgens ſommigen ſtichter der ſtad, ib. laat twee zoonen na, ib. en 62. n. 8.

Herpen deze Heerlykheid door Hendrik II. Heer van Cuyk aan den Hertog van Brabandt afgeſtaan, 63. en 67. n. 7. door den zelfden Hertog aan Albertus zoon van Hendrik II. als een Brabants leen uytgegeven, ib.

s' Hertogenboſch door den Grave van Holland ingenomen, 63. & 69. n. 8. contract tuſſchen die van Grave en 's Hertogenboſch nopens de voerlieden, 392.

Holland wie eertyds des Graafſchaps Erfvoogden, Erfſchenkers, Erfkamerlin-

gen

gen en Erfmarschalken, 293.
Hollanderbroek resorteert onder Mil, 364. naams, oorsprong, ib.
Hoogstraten voor dezen een Barony nanaderband een Graaffchap, 81. n. 4. tans een Hertogdom, 428. (* 4).
Hulsbeek in 't Nederampt van Cuik, 39.

I.

Iaar, (het) wanneer hier te Lande met kersmis beginnen te rekenen, 428. (* 8.)
Jan I. Heer van Cuyk onmiddelyk Leenman van het Roomsche Ryk, 77. deszelfs eerste huysvrouw, ib. word Heer van Hoogstraten, ib. en 81. n. 4. fortificeert de stad Grave, ib, & 82. n. 8. houdt de Party van den Hertog van Brabant tegen den Grave van Gelder, ib. slaat de Geldersche, 78. & 83. n. 9. mede geweest in den slag van Woeringe, ib & 83. n. 10. correspondeert met Gerrit van Velsen tegen Graaf Floris, ib, & 85. n. 11. & (* 5.) 428. in groot aanzien by den Hertog van Brabant, hebbende aldaar de eerste zitplaats en stem, ib. deszelfs tweede huysvrouw, ib. fondeert binnen Grave de Canoniksdye en kerk van St. Elisabeth, ib. verg. 87. n. 14. lof deszelfs als stichter van voornoemde Canoniksdye, 79. doteert het Gasthuys te Grave, 80. begiftigt de stadt Grave mitsgaders de Dorpen, van Beugen Brakel, enz. met de Gemeente, ibid. blyft in de bataille tegens Koning Philippus van Vrankryk, 79. verg. 89. n. 17. & (* 7.) 428. deszelfs kinderen, 77 80. 81. n. 5. en 89. n. 19. deszelfs oudste Zoon door den Hertog van Brabandt Ridder gemaakt, 78. welke binnen Maastricht door de Luykenaars belegert gebleven is, 77. & 82. n. 6.
—— II. Heer van Cuyk, hoedezelve in deze Heerlykheit gesuccedeert is, 95. en 96. n. 1. deszelfs huysvrouw, 95. & 98. n. 2, Confirmeert de keuren op het Wollen ampt in de Grave, ibid.
Jan II. Heeren van Cuyk ten zynen tyde nog in veel aanzien, ib. hoe veel zonen hy gehadt heeft, ib. 100. n. 6. 7. en 101. n. 8. is begraven binnen s'Hertogenbosch, ib. verg. 101. n. 9.
—— III. Heer van Cuyk verkoopt de Heerlykheit van Cuyk en stadt Grave, 101. en 102. n. 1. geschillen daar over met den koper dien hy verslaat, ibid. deszelfs accoort met den Hartog van Brabant om zyn stad en Heerlykheit van denzelven te leen te verheffen, ib. laat een minderjarigen zoon na, ibid. & 104. n. 2.
—— IV. deszelfs voogt confirmeert de Privilegien der stad Grave, 102. 't welk hy meerderjarig geworden zynde ook doet, 104. verscheide andere beloften aan de borgers door hem gedaan, ib. sterft zonder kinderen, ibid. & 105. n. 2. & 3. Disputen over de successie in deszelfs Heerlykheit van het Land van Cuyk en de stad Grave, ib. & 105. n. 3.
—— V. neemt by 't leven van zyn vader de stad Grave in, 107. brengt zyn vader binnen Nymegen gevangen, ib. verg. n. 1. ontfangt de stad en het Land van Cuyk als een Leen van den Hertog van Gelderland, ib. raakt dieswegens met den Hertog van Brabant in onlusten die geaccomodeert worden, ib. & 108. n. 3. ontfangt dienvolgens zyn Heerlykheit en stad wederom van den Hertog van Brabant te leen, ib. & 110. n. 5. confirmeert de privilegien der Stad Grave, ib. sterft zonder kinderen, ib.
Jansbeek, (St.) Zie Sambeek.
Johanna Vrouwe van Cuyk confirmeert de Privilegien der stad Grave, 110. geeft de Heerlykheit van Cuyk en stad Grave over aan Willem Hertog van

van Gulik en van Gelren, 111. of met haar de familie van Cuyk geeindigt is, ib. verg. 112. n. 2.

K.

Katwyk, veer alhier over de Maas, 26. & 37. n. 6. legt in 't Nederampt van Cuik, 39.
Kessel, (land van) waar gelegen, 38. en 40. n. 1.
Kleinlinden, in 't Nederampt van Cuik, 39.
Kloveniers, waar na genoemt en derzelver oorsprong, 172. n. 4. een nieu vendel aan dezelven te Grave door Gr. Maurits van Nassau vereert, 241.
Kralingen en Duivenvoorde (Heeren van) Erfkamerlingen van Holland, 293.
Kramersgilde in de Grave geërigeert, 254.

L.

Landschryver van Cuyk, pogingen van denzelven om de Emolumenten van zyn ampt te vermeerderen, 311. n. 14. is de derde in rang, 361, & 363. n. 5.
Land-merkt-ossen en Veetollen tot Grave en in den Lande van Cuik behoren den Heer, 342.
Laten, de Schepenen van sommige gerichtsbanken in den lande van Cuik dus genoemd, 362. wat eigentlyk betekent, 363. n. 7.
Ledeacker en Berkenbos, gelegen in 't overampt van Cuik, 39.
Lediggangers, Zie Vagabonden.
Leenen, placaat tegen het verduisteren van de Leenen en Eed te doen by de Vasalen en Leenmannen der stad Grave en lande van Cuik, 292.
—— (Cuiksche) door wie geregeert, 337. en 341. n. 4.
Leenkamer van Cuik waarvoor dezen plagt gehouden te worden, 337. & 341. n. 2. is voor dezen beroemd geweest, 341. n. 3. aan dezen plagt men te voren te appelleren van de Hoofdbank van Cuik, 363.
Leide, (Burg Graafschap van) eertyds vry eigen goed, naderhand Leenplichtig, 77.
Lexmonde door Graaf Floris de swarte verwoest, 58. n. 4
Litsen tol onder de regalia der Heeren van Cuik, 337. wordt ook te Venlo betaalt, ib. door de staten aan Prins Maurits gelaten, ib.
Lyfswinsgoederen in den lande van Cuik, 339. welke waren, 350. n. 16.

M.

Maas, Veren in het Land van Cuyk over deze Rivier, 26. & 37. n. 6.
Maasbees en Holtbees, een dorp in 't overampt van Cuik, 38.
Maria van Bourgondien dochter van Karel den Stouten Vrouwe van Cuik. ziet op Maximiliaan.
Mariënwaert, (de Abdye van) gesticht door Graaf Herman II, en by wat gelegentheit, 55. & 60. n. 6. limietscheydinge tusschen de stadt Grave en goederen des Abts, 90.
Markgraven, wie, 344.
Maten, verschil der Graafsche en Beeksche maten, 318.
Mauritius Grave van Nassau, wanneer geboren, 240. volgt zyn Vader in de Pandschap by absentie van zyn broeder, ib. & 241. n. 1. neemt de Stad Grave in, 241. wordt ingehuldigt, ib. & 247. n. 4. verzekert de stads privilegien en werpt geld onder het volk, ib. & 248. n. 4. de laatste die als Heer van de Grave gehuldigt is, ib. maakt een ordonnantie op de Echtzaken en exercitie op de Paapse Religie, ibid. geeft een lyst uyt van den Cuykschen tol, ib. & 250. n. 6. geeft de Kloveniers te Grave een nieuw Vaandel, ib.

Mau-

Maurits Grave van Nassau, reguleert de Gerichtsloonen in den Lande van Cuyk, ib. & 250. n. 8. geeft aan die van den lande van Cuyk het Verum beneficium appellationis, ib. schryft de Weeskamer te Grave een reglement voor. ib. is na de dood van zyn broeder Philips in 't Prinsdom van Oranje &c. opgevolgt, 242. wanneer gestorven, 241. & 250. n. 11.

Maximiliaan van Oostenryk, krygt den tytel van Aartshertog, (* 19.) 428. trouwt met Maria van Bourgondien dochter van Karel den Stouten, 154. & 156. n. 1. 3. & (* 19.) 428. succedeert zyn schoonvader als Heer van Cuyk, ib. heeft veel moeite met de voogden en Adherenten der kinderen van Adolf van Egmond, ib. ontweldigt hun de stad Grave, ib & 157. n. 4. die weder door de Geldersche by verrassing ingenomen wordt, ib. & 157. n. 5. maakt vrede met die van Nymegen en de Grave enz. ib. conditien derzelver, ib. voegt de stad Grave, het land van Cuyk en Oyen aan het Hertogdom Brabant, ibid. verg. 157. n. 6. stelt het appellations gericht van Cuyk aan Schepenen van s'Hertogenbosch, ib. separeert het zelve met de stad Grave byde van Gelderland en van Brabant en houdt het neutraal, 155. wordt Roomsch Koning, ib. & 158. n. 10. privilegie by hem gegeven aan die van de Grave dat het Gemaal der Granen niet aan een man of te zamen zoude verpagt worden, ib. wordt door zyn zoon Philippus opgevolgt, 156. & 428. (*20.) heeft tot zyn negende jaar niet kunnen spreken, ib. n. 1. zyne gemalin heeft het berugte groot privilegie gegeven, ib. n. 2. zy is op eene ongelukkige wyze omgekomen, 158. n. 11. Maximiliaen behaalt een grote Victorie op de Franschen, 160. n. 1.

—— Gave van Buren succedeert zyn Vader Floris in de Pantschap van de stad Grave en Lande van Cuyk, 195. silver keteltje door den zelven aan die van de stad Grave present gedaan, 196. wanneer gestorven, 197. n. 8. was Stadhouder van Vriesland, ib. n. 4. heeft Keizer Karel V. tegen de Protestantsche Vorsten van het Smalcaldische verbond gedient, ib. was zeer gebelgt tegen den Keizer en den Hertog van Alva om het verzuymen van den vyand slag te leveren, en byzonderen Eed daar omtrent gedaan, ib. deszelfs gemeenzaamheid met den Keizer, 198. bedankt den Keizer die zyn Graafschap Buren tot een Hertogdom wilde verheffen, ib. deszelfs onbezweken moed op het uyterste van zyn leven, ib.

Mil, enz. in 't Nederampt van Cuik, 39.

N.

Naaldwyk, (Heeren van) Erfmarschalken van Holland, 293.

Nassau, (het huis van) wanneer den Ryksvorstelyken stand bekomen heeft, 428. (* 22.)

—— (Adolf van) Namaals Roomsch Keizer gevangen in de slag van Woerden, 78. & 85. n. 10.

Neerloon een dorpje in 't Nederampt van Cuik, 39. of altyd Cuiks geweest is, ib. disput tusschen den Bisschop van Ruremunde en den Vicaris van 's Hertogenbosch over het aanstellen van den Pastoor alhier, 428. (* 2.)

Notarisen placaat van Koning William, waarby de notarisen tegen de Secretarisen worden gemaintineert, 255.

Nymegen Borgers dezer en andere geprivilegeerde steden zyn vry op den Cuikschen en Boxmeerschen tol, 17. & 21. n. 10. (*die van*) zyn Adolf van Egmond behulpzaam om zyn vader Arnoud te overvallen, 126. & 133. n. 9.

O.

Oeffelt, wel eer Cuiks, 11. n. 2. & 23. nu separaat van 't land van Cuik, 12. op welke conditien aan de Heeren van Gennip gegeven, 23. van Vonnissen daar gewezen appelleert men aan het Hof van Cleef, 24. veer alhier over de Maas, 26. & 37. n. 6. legt in 't overampt van Cuik, 39. is nog Cuiks geweest ten tyde van Wilhelm Hertog van Gulik en Gelre Heer van Cuik, 113.

Oploo, eenigsins separaat van 't land van Cuik, 12. een Cuiks leen, ib.

——, de Heer exerceert hoge en lage Jurisdictie, 12. het zelve in twyfel getrokken, ib. verg. 14 n. 4 legt in 't overampt van Cuik, 38. privilegie door Hertog Arnold aan dit Kerspel raakende de doodslagen gegeeven, 428. (* 10.)

Oranje (Prinsen van) waarom Erf marschalken van Holland, 293.

Otho I. Heer van Cuik met exclusie van zyn ouder broeder in deze Heerlykheidt gesuccedeert, 90. verg. 91. n. 1. heeft twee vrouwen gehadt dog geen kinderen nagelaten, ib. 92. n. 2. & 94 n. 6. verkoopt de stadt Grave aan den Hertog van Brabandt onder beding dat hy ze van denzelven zoude te leen houden, ib. 92. n. 4. & 94 n. 5. confirmeert en vermeerdert de privilegien van de stadt Grave, ib. geeft de keuren en privilegien aan het Wollen ampt in de Grave, 91, wanneer gestorven is, 94. n. 6. was naar Engeland met der woon vertrokken, 428. (* 8.)

Oyen door Maximiliaan van Oostenryk aan het Hertogdom Brabant gevoegt, 154.

Oyense Tol moeielykheden aan de Burgers der stad Grave door het visiteren aangedaan en wat daarop is gevallen, 405.

P.

Paltsgraven; wie, 344.

Philippus van Oostenryk succedeert zyn moeder in alle hare staten, en staat na haren dood onder de Voogdy zynes Vaders, 156. en 159. n. 12. ingehuldigt als Heer van Cuyk, 159. confirmeert de privilegien der stad Grave, 160. met wie getrouwt, ib. & 161. n. 2. wordt Koning van Kastilien, enz. ib, & 161. n. 3. sterft in Spanje, ibid. 161. n. 4. en 428. (* 9) welke kinderen hy nagelaten heeft, ib. 161. n. 4. 162 n. 5. & 428. (* 20) wanneer geboren is geweest, 160. n. 1. deszelfs Erfgenamen na zyn dood by procuratie gehuldigt, 126. Conditien daar by bedongen, ib. door afstand van zyn vader Carel den Keizer tot Erfheer der Nederlanden ingehuldigt, 199. & 201. n. 1. wordt by procuratie als Heer der stad Grave en lande van Cuik ingehuldigt, 200. verg. 228. n. 4 confirmeert de stads privilegien en vergunt eenige nieuwe beneficien, ib. verpandt de stad Grave en lande van Cuik aan Wilhelm Prince van Oranje, en voor hoe veel, 200. & 229. n. 7. deszelfs blyde inkomste als Heere van de Nederlanden, 202. additien van dezelve 220. en 223. vertrekt naar Spanje, 228. n. 6. brieven der opgemelte pand, 229. n. 8.

Philips, zoon van Wilhelmus Prince van Oranje wanneer geboren, 239. n. 5. wordt in Spanje gevangen gehouden, 241. n. 1. wanneer gestorven, 242.

R.

Raaphorst (Heeren van) Erfvoogden van Holland, 293.

Recognitie lyst van de beampten te Grave en den lande van Cuik, door zyne Hoogh. Will. Hendr. pr. v. Or. dezelve voor yder jaar geimponeert, 254. & 302. n. 11.

Regalien, wat zyn, 340. n. 1.

Reinoud Hertog van Gelre en Gulik Heer van Cuik confirmeert de Privilegien der stad Grave, 116. grote brand ten

zy-

zynen tyde in de ſtad ontſtaan, 117. verg. 118.
Reinoud is zonder kinderen overleden, ib. 120. n. 3. & (* 9.) 428. door wien opgevolgt is, ib. & 120. n. 4. verbond tusſchen die van Nymegen, Tiel &c. om in geval de Hertog zonder kinderen ſtierf geen anderen aan te nemen dan met de meeste ſtemmen, ib. & 120. n. 4. met wie hy getrouwt is geweeſt, ib. & 124. n. 6. oppoſitie van de Hertoginne uyt naam van den Hertog tegen, gemeld verbond en beloften de ſtad Grave niet van Gelderland te zullen ſepareren dan met gemeen conſent ib. & 124. n. 7. is door Antonis Hertog van Brabant gedwongen geweeſt zyn Heerlykheid van den zelven ter Leen te ontfangen, 118. n. 1.
Rekom, of *Redichem* oudtyds een beroemt Graafſchap, 428. (* 4.)
Richter onderſcheid tuſſchen Richter en Schout, 15. n. 5.
Roomſche rechten, oorzaak van het inkruipen derzelver hier te lande, 365. n. 1.
Rotterdam verhoging der vrachten door de Magiſtraat dezer ſtad met die van de Grave aangeſteld, doch welke nooit effect gehadt heeft, 254.

S.

Sambeek halfheerig, 12. n. 1. halfleenplichtig aan de Baronie van Cuik, 19. n. 4. ſtille ſchout van den Heer van Boxmeer, 16. halfheerig aan den Heer van Cuyk en den Heer van Boxmeer, 16. & 18. n. 2. de Predikant alternative en door den Heer van Cuyk en door den Heer van Boxmeer aangeſtelt, 16. & 21. n. 7. bediendens alhier dubbelt aangeſtelt, 21. n. 7. de Crimineele Juriſdictie beurtswyze geexerceert, ib. Schepenen uyt naam van beide de Hoge Heeren aangeſtelt, ib. legt in 't overampt van Cuik, 38. groote en oude toren aldaar, 40. door wien volgens giſſing gebouwt, 41. herſtelt, ib. dezelve door onweer afgebrandt, ib. privilegie door Hertog Arnold aan dit Kerſpel raakende de doodſlagen gegeeven, 428. (* 10.)
Schippers Gilde te Grave door Willem Hendrik prince van Oranje geerigeert en geprivilegeert, 253.
School reglement voor de ſtad Grave en lande van Cuik gedurende de minderjarigheid van Willem Hendrik prince van Oranje gemaakt, 256. n. 3. regiſter voor het zelve, 265.
Schout onderſcheid tusſchen richter en Schout, 15. n. 5.
—— *der Stad Grave* pointen contentieus tuſſchen den ſelven en den amptman van den Lande van Cuik gereguleert, 353. is ook ſchout van 't overampt, 357. als mede ſchout en Dykgraaf van het Nederquartier van den lande van Cuik, ib. inſtructie voor denzelven, ib. is de tweede Regent, 361. verg. 363. n. 1. Over en Nederamdt had voor dezen ieder een ſchout apart, ib. deszelfs tractement, ib. verg. 363. n. 3. zyne commisſien, 419.
Smeedenampt, Gildenbrief voor het zelve (* 13.) 428.
Specien (kleine) wat zyn, 403.
Stokhouders reglement van zyne Hoogheid Willem Hend. Pr. v. Or. voor dezelve, 254.
St. Jans Beek, zie *Sambeek*.
Syndicus te Grave en deszelfs commiſſie, 423.

T.

Tienden door 't gantſche land van Cuik behooren den Heer, 339.
Timmermans Gilde te Grave door Wilhelmus II. geoctroyeert, 252.
Tongelaar voor dezen een ſterk ſlot, 365. behoort thans onder Gaſſel, ib. & 371. n. 9. overblyſſels daarvan, ib.
Thynſen lyſt van ſpecien om de pachten en Thynſen te regulen, 320.

U.

Utrecht, het Burggraafschap dezer stad door Arnoud van Cuyk aan Bisschop Ottho II. overgegeeven, 75. n. 5.

Uffelt Zie *Oeffelt*.

V.

Vacantien Ordonnantien rakende de Vacantien en de opdingen in de Banken van Boxmeer, 19. n. 5.

Vagabonden placaat tegen dezelve door Prins Willem Hendrik uytgegeeven, 254. & 296. n. 9.

Velsen (Gerard van) brengt Graaf Floris V. om het leeven en waarom, 86. & 428. (* 6.)

Versterfrecht gebrek aan een gereguleert versterfrecht in den lande van Cuik, 364. schaduwen van het oude, ib. consultatien daar over, 367. volg.

Vierlingsbeek deszelfs Wapen, 1. & 3. n. 5. Veer alhier over de Maas, 26. & 37. n. 6. een dorp in 't overampt van Cuik, 38. naams oorspronk, ib. privilegien der ingezetenen geconfirmeert door Udo de Boie, 113. blyk dat dit een separate seigneurie geweest kan zyn, ib. privilegie door Hertog Arnold aan dit Kerspel raakende de doodslagen gegeeven, (* 11.) 428.

Vleesbouwers Ordonnantie voor dezelve in de Grave, 412.

W.

Waltgraaf des Heeren van Cuik, 339. derzelver ampt, 344. zyne commissie, ib. emolumenten, 346. en volg. Paltsgraven, wie, 344.

Wanroy in 't Nederampt van Cuik eertyds een Capel nu een parochie, 39.

Weeshuis te Grave is onder toezicht van de Magistraat, 417.

Weeskamer reglement op de administratie van Weeskamer te Grave door Koning Willem gemaakt, 304.

Wemmer Heer van Cuyk ontfangt de Heerlykheit van Cuyk en stad Grave van den Hartog van Brabant te Leen, 105. Confirmeert de privilegien der stad, 106. verkrygt vrydom voor de Borgers van Grave op de tollen van den Hartog van Gelderland, ib. laat twee kinderen na, ib.

Willem Grave van Cuik wanneer overleden, 42. & 43. n. 4.

Wilhelm Hertog van Gulik en van Gelre by overgiften van Vrouw Johanna, Heer van Cuyk geworden, 113. heeft echter niet ten vollen daarvan gegaudeert, ib. & 114. n. 2. Confirmeert de privilegien der stad Grave en Lande van Cuyk, ib. sterft zonder kinderen, en wordt door zyn broeder Reinaut Hertog van Gulik en Gelre gesuccedeert, 114. & 115. n. 5.

Wilhelmus Prince van Oranje krygt de stad Grave en Lande van Cuik van Philippus Koning van Spanje in Pantschap, 200. brieven daarvan 229. n. 8. wordt Erfgenaam van den Grave van Buren als in huwelyk hebbende deszelfs dogter 237. 238. n. 1. & 428. (* 22.) als Pantheer der stad Grave, en Lande van Cuik ingehuldigt, ib. & 239. n. 2. verbiedt op remonstrantie van de Magistraat der stad Grave geen goederen te verkopen zonder de daar uytgaande lasten te specificeeren, ib. verhoogt de stads bier accyns tot behulp van de Fortificatie kosten, 238. wanneer en hoe gestorven, ib. en 239. n. 5. Wie hem in de Pantschap is gesuccedeert, ibid. hoe veel kindere hy by zyn eerste vrouw heeft gehadt, 239. n. 5. deszelfs twede huwlyk en kinderen daar uit, ib. met wie deszelfs dogters zyn getrouwt, 240. wie zyn derde gemalin geweest is en hoe veel kinderen hy daar by gehad heeft, ib. deszelfs vierde huwlyk uit het welk

Fredrik Hendrik is geboren. ib.
Wilhelmus II. Prince van Oranje wanneer geboren, 252. n. 5. is nooyt gehuld geweeſt, ib. octroyeert het bakkers en Timmermans Gild te Grave, ib. met wie getrouwt geweeſt, ib. & 253. n. 3. wanneer geſtorven, ib. & 253. n. 4. laat zyn Huysvrouw op zyn afſterven zwanger, ib. & 253. n. 5.
Willem Hendrik, Prince van Oranje, na 's vader dood geboren, 252. deszelfs voogden gedurende zyn minderjarigheid, 253. & 256. n. 2. richt en privilegieert het ſchippers Gilde te Grave, ib. verovert de ſtad Grave van de Franſchen, 254. & 294. n. 5. maakt reglementen op de Jagt, ib. & 294. n. 6. erigeert het Kramersgilde, ib. met wie getrouwt, ib. & 296. n. 8. verſcheide Placaten en Reglementen door zyn Hoogheid uytgegeven, ib. imponeert zyne beampten te Grave, en in den Lande van Cuik een Jaarlykſche recognitie, ib. & 302. n. 11. wordt Koning van Engeland, ib, & 302. n. 12. dood van zyne Gemalinne, ib. & 303. n. 13. Verhoging van de Gerichtsloonen door zyne Majt. in den Lande van Cuik, 255. deszelfs overlyden, ib. & 321. n. 17. Zyne Teſtamentaire dispoſitie, ib. & 321. n. 18. ſchryvers van deszelfs opvoeding, deugden, dapperheid, enz. ib. n. 1. Verdrag over deszelfs nalatenſchap tusſchen den Koning van Pruyſſen en den Prince van Oranje, 322. Volmacht des Konings van Pruysſen tot het aangaan van het zelve verdrag, 332. Volmacht des Prinſen van Oranje daar toe, 333. goedkeurig van zyne majeſteit van Pruyſſen, 335. die des Prinſen van Oranje, 336.
Woude (Heeren van) Erfſchenkers van Holland, 293.
Woudgraaf, Zie *Waltgraaf*.

Z.

Zutfen (graafſchap) door Hertog Arnoud aan Carel den Stouten van Bourgondien verkocht, 127. & 143. n. 16.

DEC 5 1968